

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

XM. 65547.

Handwritten signature

10/4

Handwritten scribbles

D E
H O O G D U I T S C H E
S P R A A K M E E S T E R

V A N

Prof. J. C. GOTTSCHED,
MET HET NEDERDUITSCH VERRIJKT

D O O R

E. Z E I J D E L A A R;
EN VOORDS MET ZEER VEELE
BIJVOEGZELS VERMEERDERD

D O O R

A. A. V A N M O E R B E E K,

Leeraar der Doopsgezinden

T E D O R D R E C H T.

Tweede druk.

T E A M S T E R D A M
B I J W. H O L T R O P 1786

VOORBERICHT.

Toen deze *Hoogduitsche Spraakmeester* van Prof. GOTTSCHED, geheel uitverkogt, herdrukt moest worden; heb ik wel, op aanzoek, eene verbetering daaromtrent op mij willen neemen, met betrekking op de fouten zo wel in het *Hoog- en Nederduitsch*, als het geen verder ter beschaavinge, mijns oordeels, daarin gedaan moest worden. Om niet te zeggen een onëindig getal, 'er waren duizende mislagen te verhelpen; en deze moesten, noodwendig, verholpen worden. Daarbij zo was zijne leerwijze over het algemeen, en voorâl omtrent de regte uitspraak der *Hoogduitsche letteren*, zo enkele, als *zamengestelde*, ten uitersten gebrekkig; en de schikking met het beloop van 't gansche werk was mede niet in zulke eene orde, als voor een' Leerling dezer zo deffige Taale wordt verëischt, welke ze of door zig

* 2

zelve,

II   V O O R B E R I C H T.

zelve, of met behulp van eenig verder onderwijs grondig wilde leeren. Zie hier dan, wat ik heb gedaan, als 't welke mij, ter verbetering van dezen *Hoogduitschen Spraakmeester*, volstrekt noodig toefcheen. — *Voor eerst* is het geheele werk van alle, zo wel druk-, als andere fouten in de *Hoog- en Nederduitfche taal*, zo veel ik weet, volkomen gezuiverd; zo evenwel, dat, daar geen mensch volmaakt is, ik niet zoude willen of durven zeggen, dat 'er geene enkele over het hoofd gezien ware. — *Voords* heb ik van alle mijne *aantekeningen*, sedert veele jaaren herwaards, op de *Hoogduitfche uitspraak* en *Leerwijze*, voor mij zelve te boek gesteld, in dezen gebruik gemaakt, en ze alle, hier, geheel willen mededeelen, vast stellende, dat ze den oplettenden Leerling niet alleen grootlijks, zullen te stade komen; maar hem ook allerwegen te regt helpen, waar hij anders, volgens den voorigen druk, in zo menigerleie gevallen, nog verlegen stondt. — En

ein-

eindelijk, daar de Hoogleeraar, bij de *afleiding* en *tijdvoeging der werkwoorden*, den regten weg, naar het mij toefcheen, niet ingeflagen hadt, ik heb zijnen *Spraakmeester* den weg, in dit geval, ook doen betreeden, welke de beste en gemaklijkste is, en waarop hem elk een veilig volgen kan en mag, om tot 't gewenschte einde in dezen te geraaken. — Hierbij komt nog, dat al *het noodellooze* weggelaaten, en voor het tegendeel al 't andere, dat men, met recht, nog kon verlangen, om te weeten, in deszelfs plaats is gezet: even als de geheele *schikking van Deelen en Hoofdstukken* nu zodanig is, dat ze, natuurlijk, in die orde volgen, als men ze wenscht, te willen vinden. —

Door deze mijne opgegeeven, noodige verandering, verbetering, verschikking, en bi voeging over het Geheel, verbeelde ik mij vastelijk, dat een opmerkend Leerling, indien hij door zig zelv', bij alle aangewendde vlijt, en met behulp van een goed Woordenboek, der

IV V O O R B E R I C H T.

Hoogduische Taale magtig wil worden, of anders wel door eenige weinige, verdere onderregting van een bekwaam Leermeeſter, volkomen in ſtaat geſteld is, om dit zijn oogmerk, in allen deelen, te bereiken: waarin ik wenſche, dat hij ook door dit werk, alleszins, gelukkig moge ſlaagen.

A. A. VAN MOERBEEK.

Dordrecht

den 1 November

1786.

INHOUD

I N H O U D.

I. D E E L.

I. H O O F D S T U K.

	<i>Bladz.</i>
Van de <i>Hoogduitsche</i> letteren, en hoe men deze moete uitspreken	I

II. H O O F D S T U K.

Van de <i>langheid der Klinkers.</i>	17
--------------------------------------	----

III. H O O F D S T U K.

Van de <i>Verdubbeling der Vocaalen</i> , en de <i>bijzondere uitspraak der Diphthongen</i> of <i>Tweeklinkers.</i>	18
---	----

IV. H O O F D S T U K.

Van de <i>Onderscheidings-tekenen.</i>	22
--	----

V. H O O F D S T U K.

Van de <i>Woordgronding</i> en <i>deelen der Reden.</i>	24
---	----

VI. H O O F D S T U K.

Van het <i>Lidwoord.</i>	29
--------------------------	----

VII. H O O F D S T U K.

Van de <i>Zelfstandige Naamwoorden.</i>	38
---	----

I.	AFDEELING. Van de gedaante en verschillende soorten der zelfstandige naamwoorden, ten aanzien van derzelver afleiding en zamenstelling.	39
II.	Van de verschillende Geslachten der zelfstandige Naamwoorden.	46
	Tafel der zelfstandige naamwoorden	66
III.	Van de Buigingen der zelfstandige Naamwoorden.	75

VIII. HOOFDSTUK.

	Van de bijvoegelijke Naamwoorden, en van de Getallen.	118
--	---	-----

I.	AFDEELING. Van de Buiging der bijvoegelijke Naamwoorden.	121
II.	Van de vergelijking der bijvoegelijke Naamwoorden, en van hunne verschillende Trappen.	132
III.	Van de Getallen, of namen van Getal.	146

IX. HOOFDSTUK.

	Van de Voornaamen.	159
--	--------------------	-----

X. HOOFDSTUK.

	Van de Werkwoorden, derzelver verscheide soorten en Tijdvoeging.	190
	I. AF-	

Bladz.

I.	AFDEELING.	Van de <i>Hulp-werkwoorden.</i>	- - -	194
II.	—————	Van de <i>tijdvoeging</i> der regelmaatige <i>Werk-</i> <i>woorden.</i>	- -	223
		Tafel der enkele en regel- maatige <i>Werkwoorden.</i>		238
III.	—————	Van de <i>tijdvoeging</i> der enkele, onregelmaatige <i>Werkwoorden.</i>	- -	256
		Tafel der enkele onregel- maatige <i>Werkwoorden.</i>		267
IV.	—————	Van de <i>onzijdige Werk-</i> <i>woorden.</i>	- -	298
		<i>Tafel</i> der onzijdige regel- maatige <i>Werkwoorden.</i>		308
		<i>Tafel</i> der onzijdige on- regelmaatige <i>Werk-</i> <i>woorden.</i>	- -	309
V.	—————	Van de zamengestelde en onregelmaatige <i>Werk-</i> <i>woorden.</i>	- -	311
		Van de onperzoonlijke <i>Werkwoorden.</i>	- -	320

XI. HOOFDSTUK.

Van de <i>Deelwoorden.</i>	- - -	334
----------------------------	-------	-----

XII. HOOFDSTUK.

Van de <i>Bijwoorden.</i>	- - -	336
---------------------------	-------	-----

XIII. HOOFDSTUK.

Van de <i>Voorzetselen.</i>	- - -	354
-----------------------------	-------	-----

XIV.

XIV. HOOFDSTUK.

Van de *Zamenvoegfels.* - - - 356.

XV. HOOFDSTUK.

Van de *Tusfchenwerpfelen.* - - 359.

II. D E E L.

I. HOOFDSTUK.

Van de fchikking der *Geflachtwoorden.* - - 364

II. HOOFDSTUK.

Van de fchikking der *Naamwoorden.* - - 371

————— *toevoegelijke Naamwoor-*
den. - - - 384

III. HOOFDSTUK.

Van de fchikking der *Voornaamen.* - - 386

IV. HOOFDSTUK.

Van de fchikking der *Werkwoorden.* - - 390

I. AFDEELING. Van den Noemer met
het perzoonlijk Werk-
woord. - - - 390

II. ————— Van den Teeler met het
Werkwoord. - - 392

III. ————— Van den Geever met
het Werkwoord. - - 401

IV. ————— Van den Aanklaager met
het Werkwoord. - - 410

V. ————— Van den Roeper met het
Werkwoord. - - 415

VI. AF-

I N H O U D.

Bladz.

VI.	AFDEELING. Van den Neemer met het Werkwoord. - -	416
VII.	----- Van de schikking der zamengestelde Werkwoorden. - -	418
VIII.	----- Van de schikking der onbepaalde Wijzen. -	420
IX.	----- Van het gebruik der Tijden in de Werkwoorden. - - -	422
X.	----- Van de onperzoonlijke Werkwoorden. - -	425
V. HOOFDSTUK.		
Van de schikking der <i>Deelwoorden.</i> - -		428
VI. HOOFDSTUK.		
Van de schikking der <i>Hulp-werkwoorden.</i> -		431
VII. HOOFDSTUK.		
Van de schikking der <i>Bijwoorden.</i> - -		434
VIII. HOOFDSTUK.		
Van de schikking der <i>Voorzetselen.</i> - -		443
IX. HOOFDSTUK.		
Van de schikking der <i>Zamenvoegzelen.</i> - -		454
X. HOOFDSTUK.		
Van de schikking der <i>Tuschenwerpselen.</i> - -		459
XI. HOOFDSTUK.		
Van de <i>spreekwijzen en spreekwoorden, der Hoog-</i> <i>duitsche Taale eigen.</i> - - -		460
Gemeenzaame <i>Zamenspraaken.</i> - -		501
III.		

III. D E E L,

behelzende

	<i>Bladz.</i>
Een kort begrip van den <i>Maatklank.</i>	517

I. H O O F D S T U K.

Van de <i>Lang- en Kortheid der Lettergreepen.</i>	517
--	-----

II. H O O F D S T U K.

Van de verscheide <i>voeten</i> der <i>Hoogd. Verzen.</i>	527
---	-----

III. H O O F D S T U K.

Van de <i>Rijmen</i> der <i>Hoogduitsche Dichtkunst.</i>	531
--	-----

IV. H O O F D S T U K.

Van de verschillende <i>soorten van Dichten.</i>	534
--	-----

<i>Hoogduitsche Gedichten.</i>	536
--------------------------------	-----

Verzameling van <i>Naamwoorden.</i>	538
-------------------------------------	-----

————— <i>Hoogd. toevoegelijke Naam- woorden.</i>	575
--	-----

HOOG-

HOOGDUITSCH E SPRAAKKUNST.

I. D E E L.

I. H O O F D S T U K.

*Van de Hoogduitsche letteren, en hoe men deze
moete uitspreeken.*

De Hoogduitschers hebben, in hunne taal, eenzelfd getal van letteren, als de *Nederlanders*; verdeelende zij dezelve mede, even als dezen, in *grootte* of *Kapitaale*, en *kleine* of *gemeene*: maar de benaaming van zommige hunner letteren verschilt, eenigzins, van de onze.

Zie hier verscheide soorten van hunne *grootte* of *Kapitaale letteren*.

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L.
A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L.
M. N. O. P. Q. R. S. T. U. V.
M. N. O. P. Q. R. S. T. U. V.
W. X. Y. Z.
W. X. Y. Z.

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P.
A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P.
Q. R. S. T. U. V. W. X. Y. Z.
Q. R. S. T. U. V. W. X. Y. Z.

A

De

2 Van de HOOGDUITSCH E Uitspraak.

De kleine of gemeene letters zijn de volgende.

a. b. c. d. e. f. ff. g. h. ch. i. j. k. ck.

a. b. c. d. e. f. ff. g. h. ch. i. j. k. ck.

l. m. n. o. p. q. r. z. s. ss. ß. ß. st. t. u.

l. m. n. o. p. q. r. r. f. ff. s. sz. st. t. u.

v. w. x. y. z. ß.

v. w. x. y. z. tz.

a. b. c. d. e. f. ff. g. h. ch. i. j. k. ck. l. m. n. o. p. q.

a. b. c. d. e. f. ff. g. h. ch. i. j. k. ck. l. m. n. o. p. koe.

r. z. s. ss. ß. ß. st. t. u. v. w. x. y. z. ß.

r. r. f. ff. s. sz. st. t. ou. vau. we. x. ipsilon. z. tz.

Hoe zij geschreeven worden, vertoont de bijgaande plaat.

Doch dit neemt niet weg, dat de *Hoogduitschers*, thans, hunne *grootte* zo wel, als *kleine letteren*, zoinwijken, indiervoegen schrijven en drukken, als de *Nederlanders*, gelijk uit hunne geschreeve brieven en gedrukte schriften duidelijk blijkt.

Deze letteren worden, gelijk in andere talen, zo ook in de *Hoogduitsche*, verdeeld in *Vocaaalen* of *Klinkers*, en in *Consonanten* of *Medeklinkers*.

De *Vocaaalen* of *Klinkers* zijn zes in getal:

a, e, i, o, u, y, en alle de overige letters zijn *Consonanten* of *Medeklinkers*.

Dewijl het nu in elke taal, zo ook in de *Hoogduitsche*, meestal aankomt op de wijze, dat is, de kennis, hoe elke letter, *Klinker* of *Medeklinker*, of *lang* of *kort* uitgesproken moet worden; wij zullen alle de letters doorloopen, en zaaklijk opgeeven, wat daarömtrent zij aan te merken.

Wij maaken een begin met de

A, a, 't zij dat ze een groote of kleine letter is.

Deze a wordt, altyd, helder, gelijk bij de *Nederlanders* uitgesproken, met een open mond, wanneer een *Consonant* of *Medeklinker* in een zelfden letter-greep

Voorbeeld, van't Hoogduitsche Schrift.

Groote of Hoofd-Letteren.

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. U. V. W. X. Y. Z.

Kleine of enkele Letteren.

a. b. c. d. e. f. g. h. i. j. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z.

Dubbele of Saamengestelde Letteren.

ff. ik. ix. iy. ih. ff. fb. ft. ff. tz.
 ff. ck. ch. ff. fs. ft. tz.
 ck. ff. ff. fs. ft. tz.

Verzagte
 ii. ö. ü.
 ae. oe. ui.

Laß dir nicht träumen von einer vollkommenen Glückseligkeit in diesem irdischen Leben.
 Kein Mensch hat sie noch gekünder, und du wirst sie vergebens, und zur Nutzlosigkeit suchen.
 Sorgen und Kummer sind das Loos aller Sterblichen, und noch können Menschen nur auf
 Erben ist gewislich nur lauter und unermesslicher Eitelkeit in seinem Erbe
 eingeschränkt worden.

2

a
a
l
l
b
v
a
a
r
r
d
c
v
l
e
c

greep, of naa denzelfven volgt: als *Abend*, (avond) *Adel*, (adel) *aber*, (maar) *Bad*, (bad) *Abfall*, (afval) *Abgunst*, (afgunst) *Acker*, (akker) *Ander*, (ander) *Asche*, (asch) enz.

Maar de klank der letter *a* verändert geheel en al, wanneer naa de *a*, als een *klinker*, een ander *vocaal*, en vooräl de *u* volgt, dus een tweeklinker (*diphthongus*) wordt. In het laatste geval spreekt men uit eveneens uit, als bij ons in de *Nederduitsche* woorden, *oud*, *oudheden*, *outaar* enz. Doch hiervan nader bij de verdubbeling der *vocaalen*.

Hier moet een Leerling weeten, waar hij de *a* lang moete uitspreeken; en, om hem, zonder een' Meester noodig te hebben, in dit geval te gemoet te komen, wij zullen, even als thans bij de letter *a*, zo mede, daar het noodig zijn zal, bij alle de volgende letters, eenige-korte *Regels* geeven, welke derzelve *lang- of kortheid* bepaalen in de uitspraak.

1. *Voor eerst* dan spreekt het als van zelf, dat, wanneer twee *aa* naa malkander in een woord staan, men deze twee *aa* lang moete uitspreeken. Des mag ik de woorden, *Aal*, (aal) *Baack*, (baak) *Haar*, (hair) *Maal*, (vlek, smet) *Saal*, (zaal) enz. niet als *Ai*, *Baack*, *Har*, *Maal* en *Saal*, maar moet ze zo uitspreeken, dat, door eene langeré drukking op *aa*, deze twee letteren duidelyk gehoord worden.

2. *Voorts* gaat het vast, dat de *a* lang uitgesproken moet worden, wanneer naa deze letter, 't zij in denzelfden, 't zij in den volgenden lettergreep, de letter *b* volgt: bij voort. in denzelfden lettergreep, *Bahn*, (baan) *sab*, (ik zag,) *Wahl*, (keuze) *wahr*, (waar) *Zahl*, (getal) *Abn*, (tand) en in den volgenden lettergreep, *besahen*, (bevestigen,) *nahen*, (naderen) *sahen*. (wij zagen.)

3. Dan ook moet men de *a* lang uitspreeken, wanneer op deze *a* eene *b* of *g* volgt, in woorden van verscheide lettergreepen: voorbeelden hiervan zijn *aber*, (maar) *Saber*, (haver) *saben*, (laaven) *schaben*, (schaa-

4 Van de HOOGDUITSCH E. Uitspraak.

wen) traben, (draaven) tragen, (draagen) wagen, (wagen, waagen) verzagen. (vertsaagen.)

4. En eindelijk wordt de *a* lang uitgesproken in woorden, welke in *ar* en *bar* eindigen, als *Altar*, (altaar) *achtbar*, (agtbaar, aanzienlijk) *brauchbar*, (bruikbaar, gebruikelijk) *nennbar*, (noembaar) *schätzbar*, (waardig) *scheinbar*, (schijnbaar) *schmelzbar*, (smeltbaar) enz. schijnende de rede voor deze lange uitspraak te wezen, dat de Ouden, mogelijk, de *dubbele a* zelf in deze woorden hebben uitgedrukt.

Wie deze vier aanmerkingen of regels in zijn geheugen prent, en 'er, bij 't leezen van 't *Hoogduitsch*, een regt gebruik van maakt; die zal, naar het ons voorkomt, bij deze letter *a*, op zig zelve, geene moeilijk- of zwaarigheid ontmoeten. Weshalven wij, dit genoegzaam oordeelende, voortgaan tot de letter

B. b. Bij welke wij slegts behoeven te zeggen, dat ze eveneens wordt uitgesproken, als in het *Hollandsch*, het zij deze *b* in het begin, midden of einde van een woord werde gevonden. En zo is het ook gelegen met de letter

C. c. Deze is, even als in het *Nederduitsch*, eene oorspronkelijke *Hoogduitsche* letter, en wordt als eene *ts* of *tse* uitgesproken. Allæen verändert deze *c* van klank, naar gelange een klinker of medeklinker op haar volgt in elk woord. En deze bijzondere gevallen zullen wij zaaklijk plaatzen.

c Neemt den klank aan van *f*, wanneer deze letter staat voor de klinkers *a*, *o*, *u*, als mede voor de medeklinkers *l* en *r*, gelijk de volgende voorbeelden uitwijzen: *Cabinet*, (Kabinet) *Compas*, (Compas) *Eur*, (Cuur, geneezing) *Classe*, (Classe) *Cristal*; (kristal) maar de *c* behoudt haaren natuurlijken klank van *ts* voor de vocaalen *e*, *i*, en *y*, als *Ceremonie*, (Ceremonie) *Citron*, (Ciroen) *Cypres*, (Cypres.)

ch wordt, wanneer 'er een *Hoogduitsch* woord mede begint, uitgesproken als eene *f*, bij voorbeeld *Character*, (karakter) *Chor*; (koor) maar

ch spreekt men in het midden of einde van een woord uit als eene g, of gh; *Achtung*, (agting) *sich* (zig). Volgt op de

ch eene s, in een woord van één of meerder letter-greepen; dan hoord men den klank van ts: *Uchs*, (as, wagenäs,) *Uchfel*, (okfel) *Flachsbart*, (vlasbaard) *Eidechs*, (hagedis) *Ochs*, (os) *Ochsenfleisch*, (osenvleesch.)

Deze zijn alle de bijzondere gevallen omtrent de letter c: en, wanneer men nog daarbij voegd, dat de c, voor de volgeude t, als eene t wordt uitgesproken, als *Beden*, (bekken) *Beder*; (bakker) dan weete ik geene verdere aanmerkingen bij de letter c te maaken. (want van de sch zal bij de letter f nader worden gesproken.) Waaron wy overgaan tot de letter

D. d. Deze wordt juist als de *Hollandsche d* uitgesproken: *da*, (daar) *dein*, (uw) *dieser*, (deze) *doch* (dog) *durch*; (door) en 'er is niets verder bij op te merken. Maar bij de

E. e. komen verscheide dingen voor, die wij noodzaaklijk agten, te boek te moeten stellen, zo veel te meer, als anders de onderwijzers hieromtrent zeer duister spreken. Zij spreken van eene *mannelijke*, eene *vrouwelijke*, en eene *heldere of opene e*; maar wie verstaat hen bij die onderscheidingen? waar geeven zij eenige *regels*, waardoor men deze drie e kan leeren onderscheiden? Wij meenen, duideljk te spreken, wanneer wij zeggen: de

E. e. wordt in het algemeen als de *Nederduitsche e* uitgesproken; maar de *Hoogduitsche e* is *lang* of *kort*; dat is, zij moet of *lang* en met een anderen toon, of *kort* worden uitgesproken.

De eerste e in *Dégen*, (degen) vordert een anderen klank, dan de laatste e, de eerste e *lang* zijnde, en in *gedenken*, (gedenken) zijn alle de drie e *kort*. Hoe vinde ik nu de lang- of kortheid der e? Heel gemaklijk, door het agt geeven op, en het gebruik maaken van de volgende vier *regels*.

1. De eerste regel is deze:

A 3

De e

De e is lang, zoo niet in alle, ten minsten in de meeste woorden van éénen lettergreep: als der, (die) dem, (dien) den, (dien) wer, (wie) wem, wen, (wien) schwer, (zwaar) er; (hij.) als in welke woorden de e met een blaetenden toon gehoord, en op dezelfde wijze, als bij ons *Nederduitschers*, de ae in paerel, paerd, waereld moet uitgesproken worden. Dan zegt de tweede regel:

2. De e is lang, en men moet denzelfden toon van de *Nederduitsche* ae in de uitspraak vormen, wanneer de b tusschen twee e in staat: voorbeelden hiervan zijn geben, (geeven) leben, (leeven) schweben, (zweeven) weben, (weeven).

3. De derde regel is:

Spreek de e op dezelfde wijze, als boven, uit, wanneer de d of g staat tusschen twee e; als uit de woorden Feder, (veer, pen) Leder, (leder) Rede, (rede, reden) Degen, (degen) pflügen, (pleegen) fügen, (veegen) legen, (leggen) Regen, (regen) wegen, (wegens) Wegen, (de wegen) enz. ten vollen blijkt.

En hierbij komt dan nog de vierde of laatste regel, welke mij zegt:

4. Op die eigenste wijze moet die e als lang, en met een drukkenden toon gehoord worden, wanneer in woorden van twee, en vooral van drie lettergreepen, de hl, hu en hr gevonden wordt, staande tusschen twee e, gelijk fehlen, (feilen) Fehler, (fout, misflag,) rhuen, (rekken) erwähnen, (vermelden) begähren, (begeeren) erwähren, (verdedigen) zähren, (teeren) enz.

Deze vier regels kunnen wij geeven ter toetzinge. Doch, zo als bekend staat, dat 'er geen regel, in alle gevallen, zonder uitzondering is, wij staan dit insgelijks toe omtrent onze vooraf gegeeven regels. Want van den *derden regel* is weder, (nog) en van den *vierden regel* Ehre, (Eer) enz. en 't geen van Ehre afkomstig is, uitgezonderd. Maar, gemerkt geen regel om de uitzonderingen gegeeven wordt, hij voldoet,

doet, wanneer hij aan het algemeene doelwit beantwoordt. En van dien aart meenen wij, dat onze voorgedraagen regels zijn, alles, wat daaromtrent eene uitzonderinge mogt lijden, door eenig verder onderwijs of eene levende stem kunnende vergoed worden.

Alleen merken wij nog bij de letter *e* aan: wanneer in een *Hoogduitsch* woord, naa de twee bij elkander staande *ee*, een *r* volgt, als *Meer*, (meir) *Beer*, (hezie) *Heer*, (heir) *Heerd*, (haard) *Heerde*, (een trop) *leer*, (ledig) enz. deze twee *ee* ook met een blaetend geluid worden gehoord: en 't is, als of 'er stondt; *Maer*, *Baer*, *Haer*, *Haerd*, *Haerde*, *laer* enz. Anders behouden de twee *ee*, in een woord naa mal-kander voorkomende, haaren eenvoudigen en natuurlijken klank, als *Schnee*, (Sneeuw) *See*. (de Zee.)

Nu komen wij tot de letter *f*.

F. f. wordt hard uitgesproken, in tegenstelling van de zachte *v* der *Nederduitschen*; als *Frage*, (vraag) *Griede*, (vrede) *Grifch*, (versch) enz. En deze uitspraak is zonder eenige uitzondering, het zij de *f* vooraan, in het midden, of aan het einde van een *Hoogduitsch* woord staat; als *Frau*, (vrouw) *schöpfen*, (scheppen) *schliep*. (ik liep.). Waarom anders de *Hoogduitschen* hunne *f* in ettelijke woorden verdubbeien, (*ff*) als in *Schiff*, (schip) *straff*, (strak, streng, gespannen) enz. daarvoor is dezelve rede bij hen, als vervolgens bij de letters *l*, *m* en *n* zal worden aangewezen. De volgende letter

G. g. wordt verscheidenlijk uitgesproken bij die van *Saxen* en *Berlijn*, indien 'er een woord meê begint. De *Hoog-saxen* spreeken de *g* uit als eene *k*; en de *Berlijners* als eene *jod*: des zouden de eersten de woorden *Gott*, *Gabe*, *gut*, uitspreeken *Kott*, *Kabe*, *kunt*; en de laatsten als *Jott*, *Jabe*, *junt*. Dit is genoeg voor den Leerling, dat hij zulks weete: maar de navolging van één van beider uitspraak is, in dit geval, wist niet noodzaaklijk.

De *G.* 't zij voor aan een woord, 't zij in het

midden, of aan het einde van een woord, mag, onzes bedunkens, den natuurlijken klank van *g*, als bij de *Nederlanders* behouden.

Het is wel eene kieschheid van zommigen, de *g*, gevolgd wordende van eene *n*, in de woorden *Gnade*, (genade) vergnügen; (vergenoegen,) of van *en*, als mengen, (mengen) sungen; (zingen) of van *er*, als Finger, (vinger) enger, (enger, nauwer,) of aan het einde van een woord, in Berg, (berg) Weg, (weg) billig, (billijk) als eene zachte *k* uit te spreken. Doch dit is geene algemeene uitspraak, van alle *Duitschers* aangenomen; maar hangt enkel en alleen af van de onderscheiden landstreekken. Weshalven het best is, (daar men zulks weet) de *g*, waar ze ook staan moge, als eene natuurlijke *g* bij ons, in alle woorden uit te spreken.

h. heeft den *Nederduitschen* klank, in het begin van een *Hoogduitsch* woord, als Haus, (huis) hundert; (honderd) enz. zo mede in zamengestelde *Hoogduitsche* woorden: als wohin, (waarheen) dahin. (daarheen) Doch

- 1) in woorden van éenen lettergreep, als Bahn, (baan) mehr, (meer) Mohr, (Moer) Uhr; (uur)
- 2) aan het einde van den eersten, of aan 't begin van den tweeden lettergreep, als fahren, (vaaren, rijden,) Jahren, (jaaren) Drohung, (dreiging) en
- 3) in het algemeen in woorden van twee of meerder lettergreepen, wanneer 'er een *klinker*, welk een ook, vooraf gaat; dan wordt de *h* weinig of niet gehoord, maar de voorafgaande *klinker* lang uitgesproken, als blijkt uit de woorden, vooraf alreeds gemeld, en de volgende: nahen, (naderen) gehen, (gaan) stehen, (staan) wäheren, (grinniken) drohen, (dreigen) fühlen, (voelen) führen; (voeren, leiden.) en 't is, als of 'er stondt: na'en, ge'en, ste'en, wie'ren, dro'en, füh'en, füh'ren.

Zo ook smelt als de *h* agter de *t*, en wordt niet gehoord in thun, (doen) Thurn, (de toren.) enz.

En.

En de *h*, agter eene *p* staande, spreken zommigen wel uit als een *f*; in de woorden *Phantastie*, (inbeelding, verbeelding,) *Philosophie*, (philosophie, wijsbegeerte,) enz. zo zelfs, dat ze dergelijke woorden, naar uitwijzing der woordenboeken, veelal *Fantastie*, *Gilosophie* enz. schrijven: maar, voor zo verre ik onderstelle, en onderstellen moet, dat dergelijke woorden uit andere taalen; inzonderheid de *Grieksche* taal, hunnen oorsprong hebben, in welke laatste de *φ* of *phi* niet als eene *f*, maar als eene *ph* wordt uitgesproken; ik kan geene reden tot nog toe bedenken, waarom hunne uitspraak goed te keuren zij. Desblyve ik bij de natuurlijke uitspraak van de oorspronkelijke taal, spreekende de *h*, naa de *p* volgend, met deze te gelijk uit als *ph*: *Pharisäer*, (Pharisceeuw) *philosophisch*, (wijsgeerig) enz.

J. i. Deze vocaal of klinker heeft bij de *Duitschers* eene uitspraak, geheel van de *Nederlandsche* verschillend. De *Nederduitschen* vormen van de *i* een gemengden klank tusfchen de *e* en *i*, als in *is*, *gis*, enz. Maar de *Duitschers* spreken de *i* plat uit, zodat de klank der *i* natuurlijk en volkomen gehoord moet worden, *ist*, (is) *bist*, (zijt) *licht*, (licht) enz.

J. j. of *jod* wordt natuurlijk uitgesproken: als *Jahr*, (jaar) *Joch*, (jok) *jung*, (jong) enz. En zo is het ook met de

K. k. gelegen, die uitgesproken wordt als bij de *Nederlanders*, in *können*, (kunnen) *küssen*, (kussen) *Kirche*, (kerk) enz.

L. l. wordt, waar ze ook staat, in het begin, midden of einde van een woord, altijd uitgesproken, als in 't *Nederduitsch*; *Lehre*, (leer) *Lust*, (lust) *Leber*, (lever) enz.

Aanmerkelyk is 't, dat de *Hoogduitschers*, in verscheide woorden van éénen lettergreep, de dubbele *k* schrijven, (ss) daar nogtans eeniglyk ééne *k* in de uitspraak worat gehoord: zij schrijven *Grill*, (gril, krekkel,) *Groll*, (haat, wrok,) *sohl*, (zal) *Still*, (stil) *Wul*;

Will; (wil) en het zoude eene groote fout in de *Hoogduitsche* taal wezen, deze en meer dergelijke woorden met eene enkele l te schrijven: want zo schrijvende weeten zij reden te geeven, waarom de verlengde woorden, daarvan afgeleid, de dubbele l krijgen, die ze noodig hebben in de uitspraak, als fallen (vallen) van Fall, (val) stillen (stilleu) van still; willig (willig) van Will; zufällig (gevallig) van Zufall, enz. daar de *Nederlanders*, in deze en dergelijke gevallen, geene voldoende reden kunnen geeven, waar de dubbele, of tweede l in het meervoudige getal der zelfstandige naamwoorden, en in de afgeleide woorden van daan kome, daar zij die in 't oorspronkelijk woord bij 't schrijven weglaten. Dit is, insgelijks, bij de *Hoogduitsche* letter

M. m. aan te merken. Want, alhoewel de *Duitschers* deze m even als de *Nederduitsche* m uitspreken, zij schrijven egter, in enkele of oorspronkelijke woorden, een dubbele m (mm) schoon ze in de uitspraak niet wordt gehoord: dit ziet men in Damm, (dijk) Grimm, (gramschap) Kamm, (kam) Lamm, (een lam) enz. Dit doen de *Duitschers*, (zo veelen als hunne taal verstaan,) eenpaarig, om dus reden te geeven, waarom zij in de daarvan afgeleide woorden die dubbele m schrijven, en in 't veelvoudige getal der zelfstandige naamwoorden die dubbele m (mm) uitdrukken; als Dämme, (de dijken) van Damm; Kämme (kammen) van Kamm; Lämme, (de lammeren) van Lamm, enz.

Dit geldt mede van de *Hoogduitsche*

N. n. De uitspraak dezer letter, waar ze ook staat, komt volkomen overeen, met die der *Nederduitsche* n: maar, om dezelfde reden, als boven bij de l en m is aangemerkt, de *Duitschers* verdubbelen de n in veele woorden van éenen lettergreep; als Banu, (ban) ich, er kann, (ik, hij kan,) Mann, (een man,) om, a s ware het daardoor den noodigen weg voor de volgende en afgeleide woorden te baanen; bij voorb.

ban-

bannen (bannen) van **Bann**, (ban) mannelijk (mannelijk) van **Mann**; (man) of enkele woorden, daar door, in de betekenis van andere te onderscheiden, als blijkt in **dem**, (want) en **wenn**, (wanneer) ter onderscheidinge van **den**, (den) en **wen**, (wien)

Anders spraken de *Duitschers*, voordezen, de *g*, na eene *n* volgende, als een *f* uit, en schreeven zelfs wel zo, als **Ganf**, (gang) **lanf**, (lang) **genmf**; (genoeg) doch die schrijfwijze is, thans, geheel afgeschafte, en zulk een spraakgeluid worde, voor tegenwoordig, bij de regte *Hoog-Saxen* niet meer gehoord.

O. o. wordt op zig zelf uitgesproken, als de *Nederduitsehe o*: maar is in sommige woorden *lang*, in andere *kort*. En dit beide moeten wij, zo veel mogelijk is, aanwijzen en bepalen. Het spreekt van zelf, dat de *o*

1. *lang* is, of *lang* moet uitgesproken worden in woorden, waarin twee *o* (oo) naauwkeurig volgen in ééne lettergreep, als **Loos**, (een lot) **Loots**, (loots) **Moos**, (het mos) **Schoos**, (schoot) enz.
2. Voorts is de *o lang*, in meest alle woorden van ééne lettergreep; vooral, wanneer eene *h* vóór den klinker *o* gaat, of naauwkeurig onmiddellijk volgt: **Woh**, (nood) **Loh**, (dood) **Loh**, (toon) **shou**, (reeds) **Loh**, (loon) **Kohl**, (kool) **Poh**, (pool, aspunt) **woh**, (wél) enz.
3. Dan ook is de *o lang*, in woorden, waarin de *o* den eersten lettergreep sluit: als **Knoten**, (knoop) **Loben**, (looven, prijzen,) **Oben**, (boven) **Ofen**, (oven) enz. En eindelijk is
4. De *o lang* aan het einde der woorden, die van eene andere taal afkomstig zijn: als **Appellation**, (Appél) **Commission**, (commissie, last) **Communition**, (communie) **Direction**, (bestier) enz. Maar de

o is *kort*, 1) in woorden van ééne lettergreep, daar de *ch*, de *pf*, de *r*, de *s*, de *f*, *th* en *h*

naa de *o* volgen: als *Joch*, (*jok*) *Loch*, (*gat*, *opening*,) *noch*, (*nog*, *noch*) *Kopf*, (*kop*) *Kropf*, (*krop*) *Form*, (*vorm*) *fort*, (*voort*) *los*, (*los*, *vrij*) *Post*, (*post*) *Spott*, (*spot*, *spotternij*) *Fetz*, (*fots*, *flet*,) enz. En de

o is *2*) mede kort in de uitspraak, in woorden van meerder lettergreepen, wanneer, in den tweeden lettergreep, een medeklinker volgt naa den medeklinker van den eersten lettergreep: als *kommen*, (*komen*) *offen*, (*open*) *Opfer*, (*Coffer*) *Orden*, (*orden*) *Otter*, (*otter*, *adder*) *Sommer*, (*zomer*) *Wolle*, (*wol*) *Wonne*, (*blijdschap*) enz.

p. *p*. wordt, op zig zelve, uitgesproken, als bij de *Nederlanders*: *Paar*, (*paar*) *Pech*, (*pek*) *Pilse*, (*pil*) *Portal*, (*portaal*) *Puder*, (*poeder*) enz. Maar *pf* heeft in het *Hoogduitsch*, indien een woord daarmee begint, den klank van *f*, en 't is, als of de *p* 'er niet bij stondt: als *Pfund*, (*pand*) *Pfeffer*; (*peper*) doch in het midden, of aan het einde van een woord, moet de *pf* onderscheiden gehoord, en uitgesproken worden: *Kopf*, (*kop*, *hoofd*) *Köpfe*, (*hoofden*) *propfen*, (*enten*) *schöpfen*, (*scheppen*) enz.

Nopens de uitspraak van *ph* zie bij *h*, agter eene *p* staande.

Q. *q*. gevolgd wordende in de *Hoogduitsche* woorden van *n*, heeft bij de *Nederlanders* den klank van *kw*: als *Qual*, (*kwaal*, *pijn*,) *Quartier*, (*kwartier*, *vierendeel*) *Quelle*, (*wél*, *bron*, *oorsprong*,) *Quittung*, (*kwitancie*) enz. Des wordt de *Hoogduitsche q*, op naar zelve, uitgesproken als de *Nederlandsche k*.

R. *r*. spreekt men in het *Hoogduitsch* eveneens uit, als de *Nederlanders* hunne *r*; 't zij in 't begin, midden, of einde van een woord: *Rad*, (*rad*) *erreichen*, (*bereiken*, *verkrygen*) *Richter*, (*rechter*) enz.

Alleen is by de *r* nog aan te merken: waar de *Hoogduitschers*, in een oorspronkelijk woord, de *r* verdubbelen, als in *Geschirr*, (*schotel*, *tuig*,) *Herr*, (*Heere*) *irr gehen*, (*dwaalen*) *firr*, (*tam*, *mak*) enz. daar be-

behouden zy ook die dubbele r (rr) in alle die woorden, welke van de oorspronkelijke worden afgeleid: als *Geschirrneister* (schafmeester) van *Geschirr*; *herrlich* (heerlijk) van *Herr*; *Irrthum* (dwaaling) van *irr*; *kirren* (kirren) van *tirr*, enz. En 't zoude een groffe fout in 't *Hoogduitsch* wezen, indien in deze en dergelijke afgeleide woorden de dubbele rr niet uitgedrukt wierdt in het schryven; schoon het byna, zoo niet volstrekt, onmogelijk is, die twee rr in de uitspraak onderscheidenlijk te doen hooren.

§. f. De uitspraak dezer letter, over het algemeen, is juist zo, als de *Nederlanders* hunne f, met eene *fifing* uitdrukken, ter onderscheidinge van hunne z, welke zy zagt uitspreken. Met zulk eene *fifing* spreken de *Hoogduitschers* de woorden uit, *Sache*, (zaak) *Saft*, (sap, nat, vogt,) *Salz*, (zout) enz. Doch dit neemt niet weg, dat ze evenwel de f, zomtyds hard of *fifend*, zomwylen ook wat zagter uitdrukken. En dit onderscheid hoord men, duidelyk, in de woorden *singen*, (zingen) en *erlöfen* (verlossen) enz. als in welk eerste de f hard, en in het laatste woord zagt uitgedrukt en gehoord wordt. Waaruit ik opmaake, dat de *Hoogduitsche* f, in het begin der woorden *fifend*, maar in het midden of einde van een woord zo hard niet, maar zagter uitgesproken moet worden.

Anders, wanneer naa de f een medeklinker volgt in een zelfden lettergreep, zyn veele *Hoogduitschers* gewoon, die f met eene zekere aanblaazing uit te drukken, als *sprechen*, (spreken) *stehen*, (staan) *sterben*, (sterven) enz.

De sch zyn veelen ook gewoon, als ff uit te spreken; zo dat hunne uitspraak van *Schaf*, (een schaap) *Schaf*, (schat) *Schiff*, (schip) *Schirm*, (scherm) enz. juist is, als of 'er stondt: *Sjaaf*, *Sjas*, *Sjif*, *Sjirm*. Doch deze uitspraak is geene algemeene uitspraak by alle *Hoogduitschers* zonder onderscheid. En zo kiesch als zy ons voorkomt, zo gemaakt sehynt zy

ook veelen *Hoogduitschers* zelfs toe, die hunne taal grondig verstaan. Meest alle geboorene *Hoog-saxen* spreken de *st* natuurlijk uit, een' afkeer hebbende van alle gemaaktheid in de taal. Weshalven het genoeg is, dat men de verschillende uitspraak ook hieromtrent weete: en ieder een kan zyn' zin volgen, naar hem goeddunkt.

De *ß* wierdt, voordezen, byna in 't algemeen, ook in het midden van zommige *Hoogduitsche* woorden gebruikt, en deze schryfwyze wordt, thans, nog veelal, naar uitwyzing der woordenboeken en beste *Hoogduitsche* schryveren, gevolgd, als in *fließen*, (vloejen) *gießen*, (gieten) enz. doch dit gebruik vermindert eenwel sterk, om dat de *z*, in deze en dergelijke woorden, wat hard is, en de dubbele *f* (*ff*) genoeg voldoet.

De *T. t.* spreken de *Hoogduitschers* eveneens uit als de *Nederlanders*, met eene harde drukking der tong, ter onderscheidinge van de *d*: als *Tafel*, (tafel) *Talent*, (talent) *Testament*, (Testament) enz.

Deze *t* verdubbelen zy mede in ettelijke woorden, daar wy ze noodeloos oordeelen zouden, en de dubbele *t*, (*tt*) in woorden van éenen lettergreep, onmogelijk volkomen uitgesproken kan worden, als *Blatt*, (een blad) *mat*, (mat, moede,) *ritt*, (reed) *Schritt*, (schrede) enz. Maar de rede voor zulk eene schryfwyze der *Hoogduitschers*, in dit geval, is dezelfde, als voraft by de letters *l*, *m* en *n* is aangewezen. De *th* spreken de *Hoogduitschers* zo uit, dat die *h* weinig of niet gehoord wordt, als *thun*, (doen) *verthun*, (verdoen) *Rath*, (raad) *rathen*, (raaden) enz.

U. u. vormt, in de *Hoogduitsche* taal, in 't algemeen den klank van *oe* in de *Nederlandsche* woorden *bloed*, *goed*, *boede*; want zo schryven de *Hoogduitschers* ook deze woorden, *Blut*, *gut*, *Gut*: maar de uitspraak *u* door *oe* gaat allerwegen niet door. Daar is een aller grootst onderscheid in de *Hoogduitsche* uitspraak tuschen *Fluch*, (vloek) en *Mund*; (mond) het eer-

eerste spreekt men uit, als of 'er stondt *Flooth*, en het laatste, als of 'er stondt *Wond*.

Hoe nu hierömtrent eene vaste bepaaling, zonder eenige of weinige uitzondering? Door den volgenden *algemeenen regel*, welke deze is.

U. u. waar ook staande, 't zy in den eersten of in den tweeden lettergreep eenes woords, behoudt den klank van de *Hollandsche oe*, indien 'er geene *u* of *u* naa de *u* volgt: als *Ufer*, (oever) *Schuld*, (schuld) *Schuh*, (schoen) *versuchen*, (vervloeken) *verthue*, (verdoe) *verthulich*, (verkwistend) enz. Maar,

Wanneer naa de *u* eene *u* of *u* volgt; dan worde de *u* niet als *oe*, maar als eene *o* uitgesproken, het zy in den eersten, tweeden, of derden lettergreep; als *Wund*, (verbond) *bunt*, (bont) *kund*, (bekend) *Wund*, (wonde) *verbinden*, (verbonden, verpligt) *Wunder*, (wonder) *Eigenthum*, (eigendom) *Beschreibung*, (beschrijving) *Umschreibung*, (omfchrijving) *Bersuchung*, (verzoeking) enz.

Alleen zyn hiervan uitgezonderd de woorden, *Blum*, (bloem) *thun*, (nu) *thun*, (doen) en welke daarvan afgeleid, of daarmede worden zamengesteld: als *Blumengarten*, (bloemtuint) enz. *munneht*, (van nu) enz. *thaulich*, (doenlijk) enz.

Anders is 'er nog een verschil tuschen de *hoog- en laag Saxon*, of men

u als *ue*, dan als byna eene *Hollandsche i* moete uitspreken; by voorbeeld *Stüber*, (stuiver) *über*, (over, boven) enz. doch dit geschil raakt ons niet, gemerkt wy de uitspraak der *Hoog-Saxon* volgen, die de *u* uitspreken als *ue*, *sibet*, (kwaad) *überall*, (overal) en niet als byna eene *i*, dat den *Laag-Saxon* eigen is.

W. v. spreken de *Hoogduitschers* juist zo uit, als de de gebooren *Frisen* in hun gewest, in tegenstellinge der gebooren *Hollanders*, uitspreken; de *v* den klank formeerende als van *f*; by voorbeeld, *Vater*, (vader) *Bersuchung*, (verzoeking) *vier*, (vier) *Boeltern*,

tern, (voorouders) Vorzug, (voorrang) enz. en 't is, als of 'er stondt Vater, Versuchung, enz.

W. w. spreekt men uit, als de *Nederduitsche w*: als was, (wat) wessen, (wiens) wie, (als) wo, (waar) Worm, (worm) enz. zynde daarömtrent geen onderscheid in de uitspraak, 't zy de w in het begin, of midden van een *Hoogduitsch* woord gevonden werde.

X. x. vormt den klank van ks by de *Nederduitschen*: als Ax, (eene as) Art, (byl) Alexander, (Alexander) Hexe, (Hex, heks) enz.

Y. y. is als een dubbele i, of zo veel als ij, (i job) schoon men in de uitspraak niet veel meer, dan eene enkele i hoord, in de woorden Eijer, (eijeren) Seijer, (gier) pfuy, (foey) Phrygien, (Phrygie) enz.

Voordezen behielden de *Hoogduitschers* de y, om een woord in deszelfs betekenis, daardoor, van 't andere te onderscheiden: zo schreef men meinen, (den mijnen) ter onderscheidinge van meinen, (meenen) en het geen van dit laatste woord afgeleid wordt, Meynung, (meening) enz. Doch deze schryfwyze wordt, thans, in deze en andere woorden, by de beste *Hoogduitsche* schryvers zo sijn niet meer in agt genomen. En zo beginnen zy ook geen woord meer met een y, als Ygel, (egel) Ysop, (Isop) maar schryven thans Igel, Isop.

3. z. De uitspraak der *Hoogduitsche* letter z (tsd) is, juist de tegenöver gestelde van die der *Nederduitschen*. Daar wy ze, ter onderscheidinge van de s, zagt uitspreken, zo spreken de *Hoogduitschers* ze hard uit; en 't is by hen, als of altoos een t. voor hunne z stondt, om de hardheid, of het *sisfende* dezer letter te doen-hooren: Zahl, (getal) Zahn, (tand) Zank, (twist) zerbrechen, (verbreeken) ziehen, (trekken) Zorn, (toorn) Zug, (trek) zulassen, (toelaaten) zwey, (twee) enz.

De s plagt, voordezen, agter de Medeklinkers, altoos, gezet te worden: maar zommige *Hoogduitsche* schryvers, kiesch op hunne taal, hebben thans begonnen, de t weg. te laten, om dat de z, hant bedar-

kens,

kens, de t reeds insluit, of de z niet zonder eene voorafgaande t, in een *Hoogduitsch* woord kan uitgesproken worden. Dus schryven zy *Satz*, (stelling) *Blick*, (bliksem) *Gesetz*, (wet) *Schatz*, (schat) enz. in plaats van *Sat*, *Blick*, *Gesetz*, *Schat*. Doch, daar de eenpaarige schryfwyze, in dit geval, nog niet is aangenomen, men doet best, de *z*, daar ze den klank als verligt, te betrouwen. En hoe 't ook zy, het zy de *z* al, of niet geschreeven gevonden werde, men moet de *z* altoos als eene *tz* uitspreken: als uit de vooraf aangehaalde woorden, duidelijk, is af te nemen.

II. HOOFDSTUK.

Van de langheid der Klinkers.

Daar nu, als vooraf gezegd is, de *Hoogduitsche* letters in *Klinkers* of *Vocaaalen*, en *Consonanten*, of *Medeklinkers* worden verdeeld, en wy, by de uitspraak aller letteren, ten opzichte der *klinkers*, de *langheid* van deze reeds hebben aangewezen; wy konden het daarby laten berusten. Maar, of het ware, dat nog ettelijke aanmerkingen aan het voorgaande licht konden byzetten, zie hier eenige korte, algemeene regels omtrent de *langheid der Vocaaalen*. De *vocaaalen* of *klinkers* zyn

1) lang in meest alle woorden van éénen lettergreep, als *Blut*, (bloed) *Glut*, (gloed) *Butt*, (gebroed) *dar*, (daar) *dir*, (u) *Obst*, (oost) enz.

2) Wanneer eene *h* eene syllabe sluit, het zy in woorden van één of meerder lettergreepen; of eene *h* naa een klinker staat, of van een klinker gevolgd wordt in een lettergreep: voorbeelden hiervan strekken, *froh*, (blijde) *geh*, (gaa) *steh*, (staa) *Muth*, (moed) *Rath*, (raad) *sieh*; (zie) *Kohl* (kool) *Kohlen*, (koolen) *Wahl*, (keuze) *Zahl*, (getal) *zahlen*, *bezah*.

bezahlen, (betaalen) erheben (verheffen) erhebtlich, (gewichtig) empfehlen; (beveelen) Anempfehlung. (aanbeveeling) enz. Eindelijk

3) zyn de *vocaalen lang* in meest alle *tweeklanken* of *Diphthongen*, als Bauer, (boer) Weinböse, (holte van een been) schiefen, (schieten) König, (Koning) enz. Ik zeg, in meest alle tweeklanken; want dat zy alle niet lang worden uitgesproken, zal by derzelve byzondere uitspraak blijken, tot dewelke wy overgaan.

III. H O O F D S T U K.

Van de verdubbeling der Vocaalen, en de bijzondere uitspraak der Diphthongen of Tweeklinkers.

De *Klinkers* kunnen *verdubbeld* worden; en deze verdubbeling veröorzaakt eenen *Tweeklank*, om dat ze byna een dubbelen klank in de uitspraak vormen.

De *a* wordt verdubbeld met *a*, (aa) met *e*, (ae) met *i*, (ai) met *u*, (au) en met *y*, (ay).

De *e* wordt verdubbeld met *e*, (ee) met *i*, (ei) met *u*, (eu) en met *y*, (ey).

De *i* wordt verdubbeld met *e*, (ie).

De *o* wordt verdubbeld met *e*, (oe).

De *u* wordt verdubbeld met *e*, (ue).

En dan is 'er nog een *drieklank*, of *eene verdubbeling* van drie vocaalen; gemerkt de

a verdubbeld wordt met *eu*, (aen).

Doch deze verdubbeling veröorzaakt teffens eenen geheel grooten, of geringen onderscheiden klank in de uitspraak, ten eenemaal verschillende van dien, welken elke vocaal of klinker, op zig zelv' staande, heeft en uitdrukt.

Wy zullen elken *Tweeklank* en den *Drieklank* afzonderlijk nagaan, en derzelve *uitspraak*, volgens eenige regels, tragten te bepaalen.

Dat

Das de *a*, verdubbeld in *aa*, lang, of wel zo, dat de twee *aa* onderscheidenlijk gehoord werden, moete uitgesproken worden, hebben wij, vooraf, *bij den eersten regel* omtrent *a* reeds aangemerkt. En dus is dit een algemeene regel. Maar

De *a*, zamengevoegd met *e*, (*ae*) vormt een verschillenden klank.

Die *ae*, (welke in schrift of druk *ä* of *å* geschreeven wordt,) wordt, zomwijlen, *blaetend* uitgesproken, op die eigenste manier, als wy de *Nederduitsche* woorden *paerel*, *waereld* uitspreken: zomtijds ook kort, als of 'er slegts eene enkele *e* stondt. Met betrekking op beide gevallen dienen de volgende regels.

De *ae* spreekt men *blaetend* uit;

- 1) wanneer de *h*, onmiddelijk, naa de *ae* volgt, of eenig ander Medeklinker, uitgezonderd die medeklinkers alleen, welke straks by de andere korte uitspraak zullen gemeld worden: voorbeelden zijn *ähulich*, (gelijk, gelijkvormig): *ahmähig*, (allengs) *fähig*, (bekwaam, vatbaar) *Zählbar*, (telbaar) *träge*, (traag, lui) *Trägheit*, (traagheid) enz.
- 2) Op dezelfde wijze wordt *ae* lang of *blaetend* uitgesproken, in den *onvolmaakten tijd van de bijvoegende wijze* (*imperfectum subjunctivi*) der meeste werkwoorden, als *äße*, (*at*) *bätte*, (*bad*) *nähme*, (*nam*) *sähe*, (*zag*) *tätte*, (*deed*) *wäre* (*ware*) enz.

Der meeste werkwoorden, zegge ik met voordagt; want daar zijn 'er, waarby in den gemelden *onvolmaakten tijd der byvoegende wyze*, en zo mede in den tweeden en derden perzoon der *toonende wyze*, (*indicativus*) de *ae* klinkt als eene *e*, inzonderheid, wanneer naa de *ae* eene *l*, *m*, *n*, *r*, of *t* volgt: als *gälte*, (*gold*) *schwämme*, (*zwom*) *tränke*, (*dronk*) *bürge*, (*borg*) *hätte*, (*hadde*) *fällst*, *fällt*, (*valt*) *hält*, (*houdt*) *fängt*, (*vangt*) *gefällt*, (*behaagt*) enz.

Anders is de *ae* kort, of wordt als eene *e* uitgesproken

1) in

1) in alle zelfstandige naamwoorden van het veelvoudig getal, by voorb. Dämme, (dijken) Hände, (handen) Kräfte, (kragten) Männer, (mannen) Städte, (steden) enz. en in die woorden,

2) daar, even als boven, de f, m, n, r en s op de ae volgt: gefällig, (gevallig) dämpficht, (dampig) abänderlich, (veränderlijk) ängstig, (angstig) ärgerlich, (ergerlijk) stärkst, (sterkst) schätzbar, (waardig) auffällig, (melaats) enz.

De a, gevolgd van eene i (ai) spreekt men natuurlijk uit, als Bais, (vogeljagt) Kaiser, (Keizer) Waife, (Wees) enz.

Nopens au is bij de a, vooraf, ten deele reeds de uitspraak aangetekend.

Die au spreekt men uit, als of 'er bij ons *ou* stourdt, in de *Nederduitsehe* woorden, goud, hout, koud, enz. in de *Hoogduitsehe* woorden, Baum, (boom) Daum, (daim) Saum, Saumen, (verhemelte) Lauf, (loop) Maus, (muis) Traum, (droom) enz.

a, gevolgd van y (ay) spreekt men zo uit, als of 'er ai eeniglijk stondt: Ham, (bosch) May, (Mey) Mann, (Main) Manns; (Mentz) enz. en dit is ook de rede, waarom men deze en dergelijke woorden, in de woordenboeken, bij Ham, Mat, Main, Mains enz. moet zoeken.

De e wordt verdubbeld met e, (ee) als See, (de zee) Seegel, (zeil) Seelst; (ziel) en hoedanig de uitspraak daarvan zij, is bij den *klinker* e reeds aange-tekend.

e, gevold van i (ei) spreken zommige *Hoogduitsehers* wel uit als ai, Bein, (been) mein, (mijn) Steit; (steen) maar dit is eene *Westpfaalsche* uitspraak, of die der *Neder-Saxen* in het algemeen. De ei behoudt zijnen natuurlijken klank: feim, (fyn) fleim (klein) enz.

De e, verdubbeld met u, (eu) heeft bij de *Nederduitsehe* den klank van ui, en niet als van ai, gelijk de *Neder-Saxen* die twee vocaalen, bij elkander ge-

gevoegd, schijnen uit te spreken. Zo spreekt men, bij voorb. Freude, (vreugde) heute, (heden) Leute, (lieden, luiden) enz. uit, als of 'er stondt Fruide, huite, Luite enz.

e, vermeerderd met y, (ey) wordt uitgesproken, als of 'er eeniglijk ei stondt, als bey, (bij) sey, (zij) enz. En wegens deze uitspraak vind men, thans, in schrift en druk, menige woorden, voorheen met ey geschreeven, uitgedrukt door ei, als denzelfden klank hebbende, bei, beide, beywobnen, in steê van bey, beyde, beywobnen, enz.

Bij de verdubbeling der vocaalen,

ie wordt de e weinig of niet gehoord, in die, (die) sie, (zij) wie, (hoe) Ziel, (doel) enz.

De o, verdubbeld met e, (oe) wordt bij de *Hoogduitschen* verscheidenlijk uitgesproken: zomtijds klinkt

De oe als eu in de *Nederduitsche* woorden, geur, gent, heul, zeug, zeulen enz. Zo hoord men dien klank in hören, (hooren) Gehör, (gehoor) König, (Koning) löblich, (loflijk) schön, (schoon) Vögel; (vogelen) enz. Maar zomtijds wordt ook de

oe uitgesproken als u in de *Nederduitsche* woorden, krul, krullen, mul, nul. En deze uitspraak van oe, door u hoord men in alle *Hoogduitsche* woorden, waarin op de oe, in denzelfden lettergreep, of l, m, n, of r volgt: gelijk de voorbeelden, Wölle, (volheid) Kölln, (Keulen) kömmt, kömmt, (komt) kön-
nen, (kunnen) gönnen, (gunnen) Körper, (ligchaam) Mörder, (moordenaar) enz. uitwijzen.

Anders spreken ook nog de *Hoog-Saxen* de oe, soms, als eene enkele e uit: en dezen klank hoord men in de woorden Comödie, (komedie) Erösus, (Croesus) Oedipus, (Oedipus) enz. Doch die uitspraak is by alle *Hoog-Saxen* niet algemeen.

De u wordt verdubbeld met e, (ue) en in geschrift of druk dus uitgedrukt ũ, ũ.

Deze ue spreekt men zo uit, dat men de ũ alleen; zonder de e hoord: ũbel, (kwaad) ũber, (over) ueber-
haupt

haupt, (in 't algemeen) blühen, (bloejen) gütig, (goed-aartig) enz.

Eindelijk is 'er nog een *Drieklank*, zo dat drie klinkers naa malkander volgen, en dit is de verdubbeling van de a met e, u (æu)

Deze a, e, u, in éénen lettergreep by malkander staande, spreekt men uit als in de eerste syllabe der *Nederduitsche* woorden, *druipen*, *kruijen*, *snuiten*; zo ook in de *Hoogduitsche* woorden *Däunen*, (duimen) *käuten*, (kaauwen) *Läufer*, (looper) *Träume*, (droomen) enz. stemmende dus volkomen in met den *Hoogduitschen* klank van æu, zo als vooraf by de e gezien is.

IV. HOOFDSTUK.

Van de Onderscheidings-tekenen.

Een algemeen, by allen vastgesteld gebruik in de *Hoogduitsche* taal brengt mede, dat men *hoofd- of groote letters*, in 't *I. Hoofdstuk* uitgedrukt, zette

1. aan het begin van elke reden;
2. by den aanvang van elken regel in een vers;
3. agter elk punt, ter plaatze, waar eene nieuwe reden begint; voorts
4. aan het hoofd van alle woorden, die een' Titel, Eernaam en Waardigheid aanwijzen; en
5. eindelijk aan het hoofd van alle zelfstandige naamwoorden, of van ieder woord, het welk als zelfstandig wordt genomen, 't zy zulks een voor-naamwoord, of een werkwoord in de onbepaalde wijze zy.

Op het laatste, of het gebruiken van eene groote letter by elk zelfstandig naamwoord, moet een Leerling inzonderheid wél letten; want die, in zulk geval, een kleine letter wilde uitdrukken, zou niet alleen

een tegen het algemeen gebruik der *Hoogduitschen* aangaan, maar zig by hen ook aan een grooten misflag schuldig maaken; dewijl zy daarömtrent heel stipt en teurig zijn, zonder eenige de minste uitzondering.

Gemerkt het nu in alle taalen, zo ook in de *Hoogduitsche* taal, noodig is, dat men, even als in het preeken, zo mede in het schrijven, zijne gedagten onderscheidenlijk te kennen geeve; dan ondersteelt zulks eene rust. En deze rust of dit stilhouden is groot of gering, naar gelange hy, die ons aanhoort, of aan welken wij schrijven, tijd moet hebben, onze uitgedrukte gedagten na te gaan, en te overweegen. Dit geschiedt door *onderscheidings-tekenen*, bedagt en ingevoerd, om eene ganiche reden geregeld te schikken, en al het misverstand voor te komen.

Deze tekenen zijn de volgende.

1. Een *Comma*, den naam ook dragende van *Sneede*, *Streek* of *Streep*; wordt dus uitgedrukt (,) (,) en gebezigd, wanneer de reden nog heel onvolkomen is, en de woorden, welke ook, in hunne onderscheide betekenis, eene scheidbaare afzondering vorderen.
2. Een *Comma-punt*, ook genaamd eene *Stipsneede*, om dat het uit een punt en sneede bestaat, (;) wordt gebruikt, als een teken eener langere ademhaaling, wanneer de eerste helft eener reden een grootere onderscheiding noodig heeft, om derzelve meening na te gaan, en wél te vatten.
3. Een *dubbele punt*, ook *Tweelingstip* geheeten, om dat het door twee stippen boven elkander getekend, uitgedrukt wordt; (:;) hebbende zijn gebruik en plaats, wanneer eene reden wel eenigzins, of half geëindigd en volkomen is, maar men 'er, tot haare meerdere volkomenheid, verklaring en versterking, iets kan en moet by voegen; als in het reden geeven van een voorstel, in het bybrengen van voorbeelden, in vergelijkingen, in het aanhaalen van een anders woorden enz.

4. Een

4. Een *Punt* of *Stip*, (.) waarvan men zig bediend, wanneer eene reden t'eenemaal geëindigd is, of, by eene volkomen ademhaaling, een geheel ander voorstel, en eene geheel nieuwe reden volgt.

Zo noodig als deze onderscheidings-tekenen zijn, zal men verstaanbaar leezen en schrijven; daar ziju nog andere tekenen, die, even als in andere taalen, zo ook in de *Hoogduitsche* taal gezet moeten worden. Die zijn deze:

1. Het *vraagteken*, (?) waarvan men zig bediend by 't einde eener vragge, verëschend eene sterkere uitspraak, of eenen harderen toon, dan by eene gemeene voorttelling moet geschieden.
2. Het teken, waardoor men zijne *vreugde*, *klagt* of *verwondering*, uitroepender wijze, te kennen geeft, en dus gerekend wordt (!)
3. Het *tuschenstellings-teken*, waardoor, in eenig voorstel of eene agtervolgende reden, eenige woorden, als eene tuschenrede, t'er nadere verklaringe, gevoegd worden, beslooten tuschen twee haakjes, op deze wijze. ( )
4. Het *zamenvoegings- of scheidings-teken*, in zamengevoegde woorden, of by het afbreken van een woord aan 't einde van een regel. (- =)
5. Eindelijk het *teken van uit- of weglating* eener letter; (') doch dit heeft meestal, zoo niet eeniglijk, plaats in de *Hoogduitsche* Dichtkunde.

V. HOOFDSTUK.

Van de Woordgronding en deelen der Reden.

De *Woordgronding* is dat gedeelte der *Spraakkunst*, welk ons de bron, oorzaken, en vormingen der woorden aanwijst; of den aart van dezen buiten hunne zamenvoeging ten onderwerpe heeft.

De

De *Hoogduitsche taal* nu heeft, gemeen met andere taalen, *negen deelen der reden*, welke den naam draagen van

1. het *Geflacht- of Lidwoord*, das *Geflechtswort*;
2. het *Naamwoord*, das *Nennwort*;
3. de *Voornaam* of 't *Voornaam-woord*, das *Sürwort*;
4. het *Werkwoord*, das *Zeitwort*;
5. het *Deelwoord*, das *Mittelwort*;
6. het *Bywoord*, das *Nebenwort*;
7. het *Voegwoord*, das *Bindewort*;
8. het *Voorzetsel*, das *Vorwort*; en
9. het *Tuschenwerpzel*, das *Zwischenwort*.

De woorden van elke taal zijn, eigenlijk, de tekens der gedagten, welke men of in het spreken, of in het Ichryven uitdrukken wil: des moet elke taal zo veelerhande soorten van woorden hebben, als noodig zijn, om die verschillende soorten onzer gedagten aan te duiden.

Wanneer de naam eener zaake, welke ook, buiten de schikking, eene genoegzaam volkome gedagte oplevert, of het Wezen eener zaake, die van zig zelve bestaat, volkomenlijk betekent; dan noemen wy dien een

Zelfstandig naamwoord, ein *Nenn-, Hauptwort*.

by voorb. *Gott*, (God,) *Mensch*, (mensch) *Kind*, (kind) *Frau*, (vrouw) *Himmel*, (Hemel) *Erde*, (aarde) *Jugend*, (deugd) *Wissenschaft*, (weetenschap) enz.

Maar, wanneer de naam eener zaake geene volkome gedagte oplevert; of wel, wanneer de hoedanigheid en gedaante eener zaake slegts uitgedrukt wordt, zulk een woord hoemd men een

Toevoegelyk naamwoord, *Beiwort*:

by voorb. *groß*, (groot) *lieblich*, (beminnelijk) *erhaben*,
B heit

ben, (verheven) blind, (blind) schön, (schoon) schwach, (zwak) weich, (week) weise, (wijs) enz.

Alle deze woorden beduiden niets volkomen; maar voegd men 'er een' zelfstandigen naam by, dan drukken zy een zekere zaak, en eene volkome gedagte in de reden uit, als

der groſſe König, de groote Koning;
die liebliche Stimme, de lievelijke ſtem;
der blinde Menſch, de blinde Menſch;
der weiſe Mann, de wijze Man;
die ſchöne Frau, de fraaje vrouw;
ein wildes Thier, een wild Dier, enz.

Deze twee ſoorten van woorden worden genoemd *Naamwoorden*; en wat van dezen, verder, aangemerkt moet worden, zullen wy vervolgens aanwyzen.

Daar nu in eene reden of van zig zelv', of wel van anderen geſproken wordt, zo diende wel, altoos, de perzoon of zaak, van welke men ſpreekt, aanhoudend uitgedrukt te worden. Maar, wyl dit laſtigheid en verveeling zoude baaren in de herhaaling, zo zet men, zomtjids, andere woorden in hunne plaats, welke daarop betrekking hebben; en door 't gebruiken van dezelve is 't, als of de perzoon, en de zaak, die 'er mede aangewezen wordt, uitgedrukt ſtondt.

Zulke woorden noemd men *Voornaamen* of *voornaamwoorden*, *Fürwörter*, als

ich, ik,	wir, wy,	der meine, de myne,
du, gij,	ih, gij,	der deine, de uwe,
er, hij,	ſie, zij,	der ſeine, de zijne, enz.

Doch 'er zijn woorden, welke eenig werk van *doen*, *lijden* of *wezen* te kennen geeven; en deze zijn van twee ſoorten.

1) De eerste geeft alleen *de daad* of *de lijding* in een bepaalden of onbepaalden tijd te kennen, zo dat, altijd, een zelfſtandig Naam- of Voornaam-woord vooraf gaat, indien men eene volkome gedagte wil en moet uitdrukken; als *Johannes ſchreibt*, (*Johannes ſchrijft*)

schrijft) der Mann leest, (de man leest,) ich gehe, (ik ga) ich habe geschrieben, (ik heb geschreeven) das Buch wird genannt, (het boek wordt genoemd) die Stimme wird gehört, (de stem wordt gehoord) enz.

Deze soort van woorden draagt den naam van *Werkwoorden*, *Zeitwörter*, hebbende niets gemeen met het Naamwoord.

2) De tweede soort geeft ook wel de daad en lijdning in eene zekeren tijd te kennen; maar heeft dit bijzonder, dat het teffens een denkbeeld insluit, en een voorwerp der gedachte kan uitmaken, daarin den naamwoorden gelyk zijnde, dat zulk een woord geboogen kan worden. Daarom wordt het genoemd een *Deelwoord* *Mittelwort*, of een *deelneemend woord*, om dat het iets van het werkwoord, en ook iets van het naamwoord deelagtig is: der hörende, (de hoorende) das gehörte, (het gehoorde,) ein schreibender, (iemand, een die schrijft,) etwas geschriebenes, (iets, dat geschreeven is,) &c.

Dan de werkwoorden geeven, dikwils, de daad en de lijdning op eene zeer onbepaalde wijze te kennen. Want, wanneer ik van iemand zegge, er studiret, (hy studeert) er geht, (hy gaat,) er arbeitete, (hy werkte,) zo drukke ik wel eene daad uit: maar ik bepaal nog niet, hoe hy *studeere*; *naarstig*, dan niet; of iemand *langzaam* of *schielyk gaat*; of hy *sterk*, *veel* of *weinig werke*, en *hoe lang*, het welk ik nogtans kan, en zomwijlen moet bepaalen in eene agterëenvolgende reden. Des wordt, in die toevallige omstandigheden, gevorderd, dat ik de daad, waarvan ik spreek, nader aanwijze en bepaale. En dit geschiedt door zekere woorden, welke men *Bywoorden*, *Nebenwörter* noemd, de de dien naam draagende, dewyl ze by eene reden of een voorstel worden gevoegd, om de bijzondere omstandigheden der daad, en de hoedanigheden der dingen te berekenen.

Voorts is 'er een bijzondere bepaling, en daartoe worden enige kleine woorden gebezigd, welke men

voor de zelfstandige naam- en voornaamwoorden zet, en dienen, om allerhande omstandigheden, die dezelve verzellen, te bepaalen, als

Alexander kömmt **ZUM** Diogenes :

Alexander komt *tot* Diogenes :

Der Soldat sietet **VDN** dem Feinde :

De Zoldaat vlugt *voor* den vijand :

Er haltet es **WZ** diesem und jeuem :

Hij houdt het *met* dezen en goenen, enz.

Deze kleine woorden draagen den naam van *Voorzetsels*, *Binwoordter*.

Doch het gebeurt ook menigmaal, dat men eenige gedagten in een voorstel zamen wil knoopen; en daartoe zijn *voegwoorden* noodig, Wanneer men zeggen wil, *God heeft alles geschapen*, en dit nader uit drukken, op deze wijze:

God hat nicht nur den Himmel, sondern auch die Erde, und alles, was darinnen ist, erschaffen; (God heeft niet slegts den Hemel, maar ook de aarde, en alles, wat op dezelve is, geschapen;)

dan zijn de gedagten zamengevoegd, door de bewoordingen nicht nur, (niet slegts,) sondern auch, (maar ook,) und; (en) en, daar deze en dergelijke woorden dienen, om de gedeelten eener reden te verëenigen, men noemd ze uit dien hoofde *Voegwoorden* of *Zamenvoegzels*, *Binwoordter*.

Eindelijk moet men, zomwijlen, den toestand des verstands, waarin de spreekende of schrijvende perzoon zig bevindt, bepaalen. Want de mensch, de werking zijner hartstogten gevoelende, bij welke gelegenheden ook, drukt zig op deze, of geene bijzondere wyze uit, bij voorb.

O! (o!) ach! (ach!) wehe! (wee! helaas!) weg! (weg!) pfuy! (foey) siehe! (zie!) lustig! (lustig!) enz.

Om dat deze en dergelyke woorden tuschen, en in

In eene reden, ter uitdrukkinge der hartstogten dienende, gezet worden, zo worden zij genoemd *Tuschenwerpzels*, *Zwischenwörter*.

Uit al het geen wy vooraf, tot dus verre, zelden, blijkt dus duidelijk, dat alle de woorden van elke taal, en zo mede de *Hoogduitsche*, dienen

I. om de *zaaken* te noemen, en zijn

1. *Lidwoorden*, *Geslechtswörter*;
2. *Naamwoorden*, *Nennwörter*;
- a) *Zelfstandige*, *Hauptwörter*;
- b) *Bijvoegelijke*, *Beiwörter*;
3. *Voornaamen* of *Voornaamwoorden*, *Turwörter*;

II. om de *daad en lijding* te doen kennen, en zijn

1. *Werkwoorden*, *Zeitwörter*;
2. *Deelwoorden*, *Wittelwörter*;

III. om de *daad en het lijdende* te bepalen, en zijn

1. *Bijwoorden*, *Nebewörter*;
2. *Voorzetsels*, *Voewörter*;
3. *Zamenvoegzels*, *Voegwoorden*, *Bindewörter*, en
4. *Tuschenwerpzels*, *Zwischenwörter*.

Van elke dezer zullen wij nu afzonderlyk handelen.

VI. HOOFDSTUK.

Van het LIDWOORD.

In de *Hoogduitsche* taal zyn twee soorten van *Lidwoorden*, *het Onbepaalde*, en *het Bepaalde Lidwoord*.

Het *onbepaalde Lidwoord* bestaat in de woorden *ein*, *eine*, *eine*, welke men gebruikt, wanneer men in het algemeen van eene onzekere en onbepaalde zaak spreekt: *bij voorb.*

ein Hund, een hond, *eine Kette*, een ketting, *eine Saue*, een nu.s.

Het *bepaalde Lidwoord* bestaat in de woorden, *der*, *die*, *das*, het welk de zaak ten eenemaal bepaalt, *bij voorbeeld*:

der Hund, de hond, *die Kette*, de ketting, *das Haus*, het huis.

Het *onbepaalde* en het *bepaalde Lidwoord* geeven, in de Hoogduitsche taal, het verschillende Geslacht der Naamwoorden te kennen; een betekent het *Manlijke*, eene het *Vrouwlijke*, een het *Onzijdige*; *der* het *Manlijke*, *die* het *Vrouwlijke*, *das* het *Onzijdige*.

Dit van eene zeer groote aangelegenheid in de *Hoogduitsche Taale* zijnde, zo zullen wy de Buiging hier van in 't breede opgeeven.

Hier moet men aanmerken; dat in 't Hoogduitsch het onzijdige geslacht, altijd, *drie* gelijke gevallen heeft, te weten de *Noemer*, de *Aanklaager* en de *Roeper*.

Buiging van het onbepaalde Lidwoord.

Ein/

Eine/

Eins.

Enkelvoud.

*Manlijk.**Vrouwlijk.**Onzijdig.*

N. Ein/ een,

Eine/ eene,

Ein/ een.

T. eines/ eenes, van eenen, einer/ eener of van eene, eines/ van een.

G. einem/ eenen of aan eenen, einer/ eener of aan eene, einem/ aan een.

A. einen/ eenen,

eine/ eene,

ein/ een.

R o d u, o gij. door de drie geslachten.

N. von einem/ van eenen, von einer/ van eene, von einem/ van een.

Dit onbepaalde Lidwoord zoude van verscheiden niet gezegd kunnen worden; daarom bediend men zig van den naam zonder Lidwoord in 't meervoud, *bij voorb.*

Män-

*W*änner, (Mannen) *F*rauen, (Vrouwen) *K*inder; (Kinderen) zo dat het schijne, dat dit lidwoord, noewel afwezend, tegenwoordig. zij, *bij voorb.*

*W*änner müssen nicht wie *K*inder sechten,
*M*annen moeten met gelijk kinderen vegten.

Buiging van het bepaalde Lidwoord

der, die, des.

Enkelvoudig.

Manlijk.

Vrouwlijk.

Onzijdig.

N. der, de,	die, de,	des, het.
T. des, des of van den,	der, der of van de,	des, des of van het.
G. dem, den of aan den,	der, der of aan de,	dem, den of aan het.
A. ven, den,	die, de,	das, het.
R. o dit, o de,	o dit, o de,	o dit, o het.
N. von dem, van den,	von der, van de,	von dem, van het.

Meervouwd.

N. die	de	} in	
T. der	der of van de		alle
G. den	den of aan de		drie
A. die	de		de
R. o ihr	o de		de
N. von den	van de		geschlechtern

Dit *bepaalde Lidwoord* wordt, dikwils, door *snelking* met het *Voorzetsel*, het welk voorafgaat, geplaatst; zo dat deze twee woorden te zamen één uitmaken, ter oorzaake van de *snelheid* der tonge, welke de zaak mogelijk maakt.

Bij voorbeeld men schrijft en men spreekt uit:
 am voor an dem / *bij v.* am Tage / aan den dag;
 aus — au das / — — aus Licht / in het licht;

aufs	voor	auf das /	by v.	aufs	Geld /	op	het	veld ;
aufin	—	auf dem /	—	aufin	Haupte /	op	het	hoofd ;
ausm	—	aus dem /	—	ausm	Kopfe /	uit	het	hoofd ;
durchs	—	durch das /	—	durchs	Wasser /	door	het	water ;
fürs	—	für das /	—	fürs	Geld /	voor	het	geld ;
im	—	in dem /	—	im	Himmel /	in	den	hemel ;
ins	—	in das /	—	ins	Feuer /	in	het	vuur ;
vom	—	von dem /	—	vom	übel /	van	het	kwaad ;
vors	—	vor das /	—	vors	Fenster /	voor	het	venster ;
vorn	—	vor dem /	—	vorn	Thore /	buiten	de	deur ;
überm	—	über dem /	—	überm	Feuer /	over	het	vuur ;
übers	—	über das /	—	übers	Meer /	over	de	zee ;
unterm	—	unter dem /	—	unterm	Kopfe /	onder	het	hoofd ;
widers	—	wider das /	—	widers	Verboth /	tegen	het	ver-
zum	—	zu dem /	—	zum	Guten /	ten	goeden ;	[bod ;
zur	—	zu der /	—	zur	Güte /	tot	zagtheid.	

Deze Lidwoorden dienen ook, dikwils, om de betekenis van zekere woorden te bepalen, die, buiten dat, eensluidend schijnen te zijn, vooral, wanneer men de uitspraak niet wel in acht neemt. *bij voorb.*

der Aal, de Aal.	die Aale, de els.
der Alp, de nagtmerrie.	die Alpen, de Alpen.
die Armut, de armoede.	das Armut, de armen.
der Asch, soort van pot, pan, kom.	die Asche, de asche.
der Bär, de beer.	die Beere, de bes, bezie.
der Bann, de ban.	die Bahn, de baan, weg.
der Band, de band van een boek.	das Band, de band.
der Bauer, de boer.	das Bauer, de kooij, kevie.
die Beule, het gezwel, de buil.	das Beil, de bijl.
die Blüte, de bloezem.	das Blut, het bloed.
der Both, de bode.	das Boot, de boot.
die Borte, het galon, boord- zel.	das Box, het boord.

Der

die <i>Buche</i> , de beukenboom.	das <i>Buch</i> , het boek.
der <i>Bund</i> , het verbond.	das <i>Bund</i> , de bos.
der <i>Busen</i> , de boezem.	die <i>Buse</i> , de boervaardigheid.
die <i>Ente</i> , de Eendvogel.	das <i>Ende</i> , het einde.
die <i>Esse</i> , de smitse.	das <i>Essen</i> , het ecten.
der <i>Fall</i> , de val, geval.	die <i>Falle</i> , de strik, val, valle.
die <i>Fener</i> , de viering.	das <i>Fener</i> , het vuur.
die <i>Gelte</i> , de tobbe.	das <i>Geld</i> , het geld.
die <i>Mitgift</i> , de huwelijkgift.	das <i>Gift</i> , het vergift. (den.
der <i>Grind</i> , de schurft.	die <i>Gründe</i> , de bewijzen, re-
die <i>Güter</i> , de landen, goe-	das <i>Gitter</i> , de tralie.
deren.	
der <i>Heerd</i> , de haard.	die <i>Heerde</i> , de kudde.
der <i>Heide</i> , de heiden.	die <i>Heide</i> , de heide.
der <i>Hut</i> , de hoed.	die <i>Hut</i> , de hoede.
der <i>Keil</i> , bijtel om te klooven.	die <i>Keule</i> , de knots.
der <i>Kien</i> , Sparrenhout, pijn-	das <i>Kinn</i> , de kin-
boom.	
der <i>Kohl</i> , de kool.	die <i>Kohle</i> , de kool.
der <i>Lachen</i> , de modderpoel.	das <i>Lachen</i> , het lagchen, rijk.
die <i>Laube</i> , het zomerhuis.	das <i>Laub</i> , het loof.
der <i>Laut</i> , het geluid.	die <i>Laute</i> , de huir.
die <i>Lehne</i> , de steen, leuning.	das <i>Lehn</i> , het leen.
der <i>Lein</i> , het vlas.	die <i>Leine</i> , de lijn.
der <i>Leisten</i> , de leest.	die <i>Leiste</i> , de leiband.
der <i>Leuchter</i> , de kandelaar.	die <i>Leichte</i> , de lantaarn.
die <i>Maas</i> , de Maas, Riv.	das <i>Maass</i> , de maat.
die <i>Mantel</i> , de amandel.	das <i>Mandel</i> , de vijftien stuk.
der <i>Marter</i> , de marter, (Sa-	die <i>Marter</i> , de pijnbank.
bel-dier.)	
der <i>Messer</i> , de meeter.	das <i>Messer</i> , het mes.
der <i>Mund</i> , de mond.	die <i>Münde</i> , de mond van
	eene rivier.
die <i>Musse</i> , de Iege tijd.	das <i>Muss</i> , pap.
der <i>Nabel</i> , de navel.	die <i>Nabe</i> , de naaf.
der <i>Pracht</i> , de overdaad.	die <i>Pracht</i> , de pragt.
der <i>Rath</i> , de raad.	das <i>Rad</i> , het rad.
der <i>Raub</i> , de buit.	die <i>Raube</i> , de rups.

der Reif, de rijst.
 der Reiche, de rijke.
 der Reife, de reus.
 der Schein, de schijn.
 der Schild, het schild.
 der Schmach, de smaak.
 der Schoß, de belasting.

der See, het meir.
 der Segen, de zegen.
 der Staat, de staat.
 der Stiel, de steel.
 der Taube, de doove.
 der Than, de daauw.
 der Theil, het deel van een

Boek.

der Thor, de dwaaze.
 die Thüre, de deur.
 der Wagen, de wagen.
 der Weife, de wijze, ver-
 stand'ge.
 der Wind, de wind.
 der Zank, de twist.
 die Zither, de guitar.

das Reis, het spruitje, tak.
 das Reich, het rijk.
 das Reif, de riem.
 die Scheine, de schuur.
 das Schild, het uithangbord.
 die Schmach, de smaad.
 die Schoß, de boezem,
 schoot.

die See, de zee.
 die Säge, de zaag.
 die Stadt, de stad.
 die Stille, de stilte.
 die Taube, de duif.
 das Tan, de kabel.
 das Theil, het deel, gedeelte.

das Thor, de deur.
 das Thier, het dier.
 die Wage, de weegschaal.
 die Weife, de wijze, manier.
 die Winde, het windas.
 die Zang, de nijptang, tang.
 das Zittern, de beeving.

Geen één hoogduitsch woord kan zonder Lidwoord geplaatst worden, vooral in 't Enkelvoud, wanneer het op een zekeren perzoon, of op een zekere zaak betrekking heeft.

De *hoogduitsche* taal duldt geene manier van spreken van die natuur. Men zou niet kunnen zeggen, *bij voorb. Ich liebe Mann,* om te zeggen *ich liebe den Mann, ik beminne dien man.* *Wir ehren Fürsten,* om te zeggen *den Fürsten, wy eeren den Koning.*

En wanneer men spreekwijzen ontmoet, waarin zulks geduld wordt, dan wordt 'er het onbepaalde verdeelende Lidwoord onder verstaan: *bij voorb. Ich esse Brod, ik eet brood; ich trinke Wein, ik drink wyn;*

wijs; ik geniege Lust, ik geniet vermaak; er hat Sorgen, by heeft zorgen; er sühlet Kummer, by voelt kommer.

'Er is nog een ander geval, waarin zulks in de hoogduitsche taal gebruikt wordt. Dat is, wanneer men met gierlijkheid en met veel nadruks wil spreken. *by voorb. Fürsten sind Menschen, und können ja nicht helfen, Vorsten zyn menschen, en kunnen niet helpen.* Ohne Sthauben ist unmöglich, *Godt zu gefallen, zonder geloof is het onmogelyk, Gode te behaagen.*

Maar van dezen moet men uitzonderen:

I. De manieren van spreken, daar 't onbepaald verdeelend Lidwoord onder verstaan wordt, gelijk *wyn drinken, Wein trinken, Kersen eeten, Kirschen essen.*

II. Die nadrukkelijke spreekwijzen, welke wy zo even bygebragt hebben, en verscheide andere van die natuur.

III. Het woord *Godt, God*, wanneer dit het eeuwig Opperwezen betekent: want dan voegd men 'er in alle de gevallen geen lidwoord by. Men zegd, by voorbeeld:

N. *Godt hat alle Dinge gemacht, God heeft alle dingen gemaakt.*

T. *Godtes Wort bleibet ewig, Gods Woord blijft eeuwiglyk.*

G. *Godt allein die Ehre, Gode zy alleen de Eere.*

A. *Godt muß man lieben, God moet men beminnen.*

R. D. *Godt, du strenger Richter! O God gy rechtvaardige Rechter.*

N. von *Godt kömmt alles Gute, van God komt alles goeds.*

Maar buiten dat geval, en wanneer 'er van een valschen God, der Heidenen gesproken wordt, of dat dit woord een byzonder denkbeeld van het Godlijk Wezen

zen betekent, dan voegd men 'er zeer wel het **EÉN** of ander lidwoord by. *by voorb.*

De God des Oorlogs, der **Got** des Krieges.

De God der Zee, der **Got** des Meeres.

Gij zijt geen God, welke in godloosheid behaagen schept.

Du bist nicht ein **Got**, dem godlos Wesen gefällt.

Deze manieren van spreekken moeten den Nederlanderen geene zwaarigheid doen maaken, wijl beide in hunne eige taal in gebruik zijn.

Van den Regel hierboven zonderen wij made uit.

IV. De eigen Naamen, die gemeenlijk zonder lidwoord geplaatst worden. Want, hoewel 'er luiden zyn, die onbedagtelijk zeggen: *der Cäsar hat Gallien erobert*, om te zeggen: *Cesar heeft Gallien veroverd*; *der Cicero war ein großer Redner*, om te zeggen: *Cicero was een groot Redenaar*; dit laat niet na, ganschlijk tegenstrijdig te zijn met den aart der hoogduitsche taal: en om zig door een ander voorbeeld wél nit te drukken. moet men zeggen: *Saul hat tausend geschlagen*, and *David zehen tausend*, *Saul heeft duizend verslagen*, en *David tien duizend*. *Hermann hat die Römer überwunden*, *Arminius heeft de Romeinen overwonnen*.

Nogtans zou deze uitzondering geene plaats kunnen hebben in drie verschillende gevallen, welke ik bijbreng.

I. Wanneer de eigen* Naam voor een bijvoegelijken gaat, welke hem tot toevoegelijk dient: *by voorbeeld der große Karl*, *Karel de groote*; *der tapfere Hermann*, *de dappere Arminius*; *der weise Salomon*, *de wyze Salomon*.

In welk geval de naamen, die eene Waardigheid of een Ampt te kennen geeven, begreepen zyn, gelijk

Kaiser

Kaiser, Keizer.	König, Koning.
Kurfürst, Keurvorst.	Graf, Graaf.
Hofrath, Raadsheer van 't Hof.	Doctor, Doctor.

die worden veel cierlijker zonder, dan met het lidwoord geplaatst; Kaiser Franz. König Ludwig. Kurfürst Maximilian.

2. Wanneer men hunnen uitgang niet zou kunnen veranderen, gelijk de meesten der eige hoogduitse Naamen doen, en daarom zonder Lidwoord geplaatst worden: daar de vreemde woorden altijd dezelfde blijven, zo voegd men 'er zomtjids het lidwoord by, om de gevallen te onderscheiden. *by voorb. Valbus, des Valbus, dem Valbus, den Valbus, o du Valbus, von dem Valbus.* Dus zegd men ook: *Tirsis liebet die Doris, Tirsis bemint Doris; Amarillis haaset den Koridon, Amarillis haat Koridon.*

3. Wanneer de eige naamen in plaats van de gemeene geplaatst zijn, om eene goede of kwaade hoedanigheid te kennen te geeven. *by voorb. Er ist der Cicero seiner Zeit, Hij is de Cicero zijner eeuw. Sie ist die Messalina ihrer Zeit, Zij is de Messalina van haaren tijd.*

Van den Regel hierboven zonderen wij eindelijk nog uit,

V. Zelfs de gemeene Naamen, die voor eenen Bijvoegelijken gaan, voor welken men het onbepaalde lidwoord kan uitlaaten, wanneer men aan dezen Bijvoegelijken de eindigende letter van het lidwoord geeft. Dus, in plaats van te zeggen, *er ist eines aufgeräumten Gemüths*, zo kan men zeggen, *er ist aufgeräumtes Gemüths, hij is vrolijk.* In plaats van te zeggen, *ich versichere dich einer aufrichtigen Freundschaft*, zo kan men zeggen *aufrichtiger Freundschaft, ik verzeker u van eene oprechte vriendschap.* In plaats van te zeggen, *nach einem reifen Ermessen*, kan men zeggen, *nach reifen Ermessen, naa een rijp overleg;* latende

das de s r en m van het Lidwoord, het welk men uitlaat, overgaan in het bijvoegelijke, 't welk voor zinnen zelfstandigen gaat.

Men moet zig dan wél wagten, deze letteren by het byvoegelijke te voegen, wanneer men dezelve by het lidwoord voegd; het zoude één van de lompsie mislagen zijn, te zeggen: *Er ist eines aufgeräumtes Gemüths. Ich versichere dich einer aufrichtiger Freundschaft. Nach einem reifem Ermessen;* het byvoegelijke, het teken van 't Lidwoord niet behoevende te draagen, wanneer dit het zelve voorafgaat.

VII. HOOFDSTUK.

Van de zelfstandige Naamwoorden.

Het Zelfstandige Naamwoord is een woord, voor het welke men het lidwoord *der, die, das, of ein, eine, ein,* kan zetten, *by voorb.*

*der Himmel, de hemel. die Erde, de aarde. das Meer, de zee.
ein Mann, een man. eine Frau, eene vrouw. ein Kind, een kind.*

NB. Om de beschrijving van het zelfstandige Naamwoord voor de Jeugd bevatelyker te maaken, kan men zeggen, dat *het zelfstandige Naamwoord een woord is, het welk de dingen, die in wezen zyn, of de dingen in zig zelve te kennen geeft, by voorb.* het woord *Baum, boom,* is een zelfstandig woord: want het geeft te kennen eene zaak, die in wezen is, en ze volkomen te kennen geeft.

Het zelfstandige Naamwoord is tweederlei; *het eigen en het gemeene.* Het eigen Naamwoord is een naam, die op ééne zaak alleen past, of op zommige naamen van dezelfde natuur, maar niet op allen.

Bij voorbeeld: *Europa, Europa,* is een eigen naam, die

die maar op één gedeelte der waereld past. *Deutschland, Duitschland*, is een eigen naam, die één land alleen toekomt. *Elbe, de Elbe*, is een eigen naam, op één' stroom alleen ziende. *Leipzig, Leipzig*, is een eigen naam, die op ééne Stad alleen past. *Peter, Pieter*, is een eigen naam, welke op één of op verscheide perzoonen van dezelfde soort, of zoo gy wilt, op verscheide wezens van dezelfde natuur, maar niet op allen, past.

Het gemeene Naamwoord is een naam, welke op alle dingen van ééne en dezelfde natuur past, en hen gemeen is.

By voorbeeld: het woord *Stern, Star*, is een gemeene naam, die allen hemelschen lighaamen voegt, het zy dan vaste, of dwaal- of Staartstarren. Het woord, *Baum, boom*, voegt allen vrugt- en geene vrugtdraagende boomen. Het woord *Dier, Dier*, past op allerlei soorten van dieren.

Om deze stof grondig te verhandelen, zullen wy dit hoofdstuk in *drie Afdeelingen* verdeelen, en in de eerste spreken.

I. *Van de gedaante, en van de verschillende soorten der zelfstandige Naamwoorden, ten aanzien van derzelver afleiding en zamenstelling: in de*

II. *van hunne verschillende geslachten; en in de*

III. *van hunne buigingen.*

I. A F D E E L I N G.

Van de gedaante, en verschillende soorten der zelfstandige Naamwoorden, ten aanzien van derzelver afleiding en zamenstelling.

De hoogduitsche zelfstandige Naamwoorden zijn van verscheide soorten, ten aanzien van derzelver afleiding en zamenstelling. Daarom verdeeld men dezelve in *Oorspronkelijke* en in *Ontleende*.

De

Van de gedaante der zelfstandige Naamwoorden

De oorspronkelijke zijn die geene, welke van geen ander woord worden afgeleid, gelijk *die Hand de hand*, *der Fuß de voet*, *das Band de band*, *der Baum de boom*, *der Arm de arm*, *die Brust de borst*, *der Tod de dood*.

De oorspronkelijke zijn meestendeels woorden van Éene lettergreep, uitgenomen eenige weinige woorden, gelijk *der Finger de vinger*, *das Wunder het wonder*, *der Kummer de kommer*, *der Esel de ezel*, *die Kammer de kamer*, &c. Des moet men niet besluiten, dat elk eenledig woord een oorspronkelijk woord is.

De Ontleende zijn die geene, welke hunnen oorsprong ontleenen van een ander gedeelte der Reden.

Daar zijn vierderlei soorten, die afgeleid worden en kunnen oorsprong ontleenen:

I. Van een ander zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord, *by voorb. der Gärtner de tuinier*, van *Garten tuin*, *die Finsternis de duisternis*, van *finstet duister*.

II. Van een Werkwoord, *by v. der Bauer de boer* v. *van bauen bouwen*, *aankweeken*.

III. Van een Bijwoord, *by v. die Wohlthat de welddaad*, van *wohl wel* en *thun doen*.

IV. Van een voorzetsel, *by v. der Gegner de tegenpartijder* van *gegen tegen*.

De zelfstandige Naamwoorden verdeelen zig nog in enkele en in zamengestelde.

Door een enkel Naamwoord verstaat men een naam, die niet verdeeld kan worden in gedeeltens, die afzonderlijk genomen zijnde, iets betekenen. Het zijn dezelfde, als de oorspronkelijke, *by v. der Tisch de tafel*, *die Bank de bank*, *der Kopf het hoofd*, *das Ohr het oor*, *das Auge het oog*, *die Feder de pen*.

Door een zamengesteld Naamwoord verstaat men in tegendeel een naam, welke twee of verscheiden woorden insluit, waar van elk, afzonderlijk genomen, iets betekenen kan, als *by v. der Theetisch de theetafel*,
die

VII. HOOFDSTUK, I. Afdeeling. 41

die *Hobelbank*, de *schaafbank*, der *Stoetknop* de *rottingknop*, das *Efelsohr* het *ezels-oor*, das *Schalteauge* het *Schakts-ooq*, die *Schreibfeder* de *schryf-pen*.

NB. de hoogduitsche taal is, in deze soorten van zamengestelde woorden, zeer rijk, in navolginge van andere taalen; want zy is in staat, om woorden niet alleen van twee, maar zelfs van drie, van vier en van eene nog veel grooter meenigte van andere woorden zamen te stellen, en daar door eene oneindige menigte van gedagten uit te drukken, by v. *Oberberghauptmann*, *eerste Opzigtbehebber over de Mynen*; *Oberlandjägermeister*, *Groot Jaager-meester*.

Men vraagt, of men deze zamengestelde Woorden afzonderlyk moet schryven, door een (:) tuschen beiden te zetten, of aan malkanderen, zonder afscheiding. Daar zijn veele woorden, bij welke zulk een afscheidings-teken nodeloos is, om dat men lang gewend is geweest, dezelve aan elkander te schryven: by voorb. *Sonntag Zondag*, *Montag Maandag* &c. *Frühjahr Voorjaar*, *Fastnacht Vastenavond*, *Handschuh handschoen*, *Großvater Grootvader*, *Stiefsohn Schoonzoon*, *Vorsatz voorneemen*, *Nachtheil nadeel*, *Springbrunn Springbron*, &c. Maar daar zijn evenwel Hoogduitschers, die zwaarigheid maaken, de woorden van nieuwe zamensstelling aan malkander te schryven: daarom schryven zij by voorb. *Hof-Rath Raadsheer van 't Hof*, *Schlaf-Mütze Slaapmuts*, *Last-Wagen Lastwagen*. Doch, wyl 'er geene rede is, welke ons mogt beletten, deze woorden aan malkander te zetten, gelijk de vnorige: zie hier een^e regel, die de beste Schrijvers ons aan de hand geeven.

In woorden, die van twee of drie alleen zijn zamengesteld, moet men der ouden ingevoerde wijze volgen, naamlyk alles aan malkander hegten, zonder eenig afscheidings-teken, gelijk by voorb. *Hofrath*, *Schlafmütze*, *Kaiserstroue*, enz.

Van

Van dezen regel mag men nogtans uitzonderen

De woorden, zamengesteld van verscheide naamen van krijgs- of burgerlijke ampten, daar de noodzaaklijkheid een teken van onderscheid in eischt: *by v.* wat voorwerp zoude het niet wezen, zoo men alles aan een wilde schrijven *Reichsgeneralfeldmarschallsleutenant, Luitenant-Generaal Veld-Marschalk van 't Rijk?* Men moet dan noodzaaklijk aldus schrijven: *Reichs-Generalfeldmarschallsleutenant.* Maar de woorden, die maar van drie stukken zijn zamengesteld, worden zeer wél zonder afscheiding geschreeven, *by v.* *Feldzeugmeister, Veldtuigmeester, Oberauffseher, eerste Opziener, Oberzahlmeister, groot Schatmeester, Kriegsbaumeister, Krygsbouwmeester.*

Indien men vraagd, van welke woorden een zelfstandig Naamwoord kan zamengesteld zijn? zo antwoord men, dat men het zelve kan zamenstellen

I. Van een ander zelfstandig Naamwoord, invoegendat het laatste 't algemeene denkbeeld uitdrukt; en 't eerste het toevallige denkbeeld, door het gemelde algemeene denkbeeld bepaald wordt. Dus zegd men, *by voorbeeld,*

der Hundskopf, de hondskop, *das Kopweh,* de hoofdpijn,
der Meiderzahn, de tand des *der Zahnschmerz,* de tandpijn,
nijds, nijdigartaart,

der Laubenbals, de duiven- *das Halstuch,* de das, hals-
hals, doek,

der Reisehut, de reis-hoed. *das Hutband,* het hoedkoord.

II. Hetzelve kan zamengesteld zijn van een zelfstandig, en van een byvoegelijk woord, *by voorb.*

der Großvater, de grootva- *der Schwarzfärber,* de zwart-
der, verwer.

der Freyherr, de Baron. *der Rothgießer,* de roodgieter,
geelgieter.

die Langmuth, de toegeeven- *Nienburg,* Nieuburg, stad.
heid.

III. Van

III Van een' zelfstandigen naam en van een Werkwoord, welk hetzelfde vooraf gaat, *by voorb.*

Brennöl, brand-olie, ein Reitpferd, een rijpaard,
die Nähnaedel, de naald, der Rehtmester, de Scherm-
meester,
das Trinkgeschirr, de drink- der Grabstabel, het graveer-
schaal. ijzer,
der Schleifstein, de slijpsteen, der Bratspieß, het braadspit.

IV. Van een zelfstandigen naam, en van eene be-
paaling, door het zelfstandige altijd het laatste te
plaatsen, *by voorb.*

der Vortheil, het voordeel, der Nachtheil, het nadeel,
das Vordertheil, het voorste die Hüterlist, de list,
deel,
Niederland, Nederland, das Widerpiel, het tegendeel,
das Ebenmaß, de evenredig- das Gegenwicht, het tegen-
heid, gewigt.

V. Zonder een zelfstandigen naam, maar van ande-
re verschillende deelen der Reden, *by voorb.*

ein Taugenicht, een deuge- ein Nimmerfatt, een onver-
niet, zaidigd mensch.

De onbepaalde wijzen der werkwoorden, zo en-
kele als zamengestelde, worden ook van die soorten
van zelfstandige zamengesteld, wanneer men geene
andere heeft, om dezelve zaak te kennen te geven,
by voorb.

das Wesen, het wezen, be- das Nachgeben, het nageeven,
staan, toegeeven.
das Spotten, het spotten. das Essen und Trinken, het
eten en drinken.

VI. Door zekere uitgangen, die in de Hoogduitsche
Taal den zin van zekere andere Deelen der Rede be-
paalen.

Wij hebben, bij voorbeeld, de uitgangen in

schast, heit, heit, mig, ey, nis, thum, sal, &c.

welke

74 Van de gedaante der zelfstandige Naamwoorden.

welke wy zien in de woorden:

die *Freundschaft*, de vriend- die *Bekantschaft*, de kennis,
 schap,
 die *Lüfterheit*, de begeerte, die *Sicherheit*, de zekerheid,
 die *Uemfigkeit*, de naarstig- die *Nedlichkeit*, de oprechtheid,
 heid,
 die *Besserung*, de betering, die *Hoffnung*, de hoop;
 die *Kindereu*, de kindsheid, die *Ländereu*, de beuselagtig-
 heid,
 die *Finsternis*, de duisternis, die *Hindernis*, de hindernis,
 das *Fürstenthum*, het vorsten- das *Bisthum*, het bisdom.
 dom,
 der *Irsal*, het doolhof, die *Trübsal*, de bezoeking &c.

Hier by voegen zig nog de uitgangen in er voor de manlijke, en in in voor de vrouwelijke naamen, gelijk

die *Wagner*, de wagenmaa- der *Schuster*, de schoenmaa-
 ker, ker,
 der *Schneider*, de snijder, der *Gerber*, de leerbereider,
 die *Nachbarin*, de buurvrouw, die *Gebietherin*, de gebiedster,
 die *Königin*, de koningiu, die *Fürstin*, de vorstin.

Ik zal hier niets zeggen van de verschillende uitgangen der vreemde woorden, de *Setzen* en meer andere dingen aanwijzende, die men in de *Woordenboeken* kan vinden. Ik zal alleen van de *Verminderende woorden* spreken, welke de *Hoogduitschers* gemeenlijk in *lein* eindigen, by voorb.

Mann, man,

Männlein, mannetje of man-
 neken,

Grau, vrouw,

Gräulein, juffrouw,

Kind, kind,

Kindlein, kindje of kindeken,

Knab, jongen,

Knäblein, jongetje of jong-
 ken.

Deze uitgang *lein* wordt zo verscheidenlijk, naar de verschillende bispraaken, uitgesproken, dat men, dikwils, niet weet, waar men is: de eenen el, ande-
 ren

ren *ein*, anderen *le* en anderen nog *la* uitspreekende: het beste is te doen, gelijk de Saxen, welke, in plaats van *lein*, *schrijven*, *by voorb.*

Mann, man,
Lamm, lam,

Männchen, mannetje,
Lämmchen, lammetje,

Deze manier van spreken gaat in het beste gedeelte van Duitschland in zwang. Maar nogtans verwerpt men niet ganschlijk den uitgang in *lein*, om dat dezelve, dikwils, in de heilige Schrift en in godvrugtige boeken gevonden wordt: ook zegd men altijd *ein Granlein*, om *eene Juffrouw van aanzien* te kennen te geeven, hoewel men in den ommevang veel liever wil zeggen *ein Stübchen een stokje*, *ein Zierchen een diertje*, *ein Hundchen een hondje*.

'Er is nog eene zaak nopens de zamenstelling der zelfstandige Naamwoorden aan te merken. Dat is, gelijk derzelver beteekenis, dikwils, door de uitgangen, welke men 'er byvoegd, bepaald is, zo worden ze ook dikwils voorgegaan van eene lettergreep, welke men aan hun hoofd plaatst, en die den zin daarvan eveneens bepaalt.

Dusdanig zijn *by v.* de Lettergreepen *Erz*, *Ur*, *Un*, & *Wis*, die dikwils, aan het hoofd der zelfstandige Naamen gevonden worden.

Het woord *Erz* is een lettergreep, die aan de zinnen der woorden eene bijzondere verhevenheid byzet. *by v.*

Erzvater, Aartsvader.

Erzherzog, Aartshertog.

Erzbischof, Aartsbischof.

Erzpriester, Aartspriester.

Erzsigner, een aarts leugenaar. *Erzuarr*, een aarts - gek.

De lettergreep *Ur* doet dezelfde uitwerking, *men zegd by v.*

eine Urkunde, een bewys,

eine Ursache, eene oorzaak,

ein Ursprung, een oorsprong

eine Urquelle, een oorsprong van water,

ein Urgrosvater, een Overgrootvader, &c.

daar-

46 Van de gedaante der zelfstandige Naamwoorden.

daarvan daan is 't, dat men ook zegt waft *overoud*,
Uraltern Voorouders.

De lettergreep *Un* beneemt, zomtijds, den woorden
alle kunne kragt, by v.

der *Mensch* de mensch, der *Unensch* een-onmenschlie-
vend mensch.

das *Gluck* het geluk, das *Ungluck* het ongeluk.

möglich mogelijk, unmöglich onmogelijk.

waarscheinlich waarschijn-
lijk. *unwaarscheinlich* onwaar-
schijnlijk.

Zomtijds deelt zij hun eene geheel andere gedagte mede.
ein *Unstern* een onheil, on- ein *Unhold*, een toveraar.
geluk,

ein *Unthier* een boos dier, ein *Ungeziefer* een ongedierte.

Het is hetzelfde met de Lettergreep *Mis*. by voorb.
zy beneemt de kragt der volgende woorden.

das *Betrauen* het vertrou- das *Mistrauen* het mistrou-
wen, wen.

die *Gunst*, de gunst, die *Misgunst*, de nijd, wan-
gunst.

eine *Handlung*, eene daad. eine *Misbehandlung*, eene kwaa-
de daad, mishandeling.

Zij geeft eenen geheel anderen zin in deze woorden:

das *Geschie*, het noodlot, ein *Misgeschick* een ongeluk.
die *Geburt* de geboorte, eine *Misgeburt* een monster,
misgeboorte.

der *Verstand* het verstand, ein *Misverstand* een misver-
stand.

das *Verständnis* het vernuft, das *Misverständnis* de onee-
nigheid.

II. A F. D E. E L I N G.

Van de verschillende Gestachten der zelfstandige Naamwoorden.

De zelfstandige Naamwoorden hebben, even als in an-
dere

dere taalen, in de *Hoogduitsche* taal, drieërlei soorten van geslachten, te weten het *Manlyke*, het *Vrouwelyke* en 't *Onzijdige*.

Alle de Regelen, welke men van de verschillende Geslachten der zelfstandige Naamwoorden in de *Hoogduitsche* taal geeven kan, worden of uit hunne betekenis, of uit hunnen uitgang getrokken, of ontleend.

De betekenis der zelfstandige Naamwoorden levert ons hier van *algemeene Regels*: en hunne uitgang geeft 'er ons *byzondere* van.

Regels van 't Mannelyk Geslacht.

Van 't manlyke Geslacht zijn, in de *Hoogduitsche* taal,

I. De Naamen van mannen, zo wel eige als gemeene, en welke ampten, waardigheden, of verrigtingen betekenen:

der Peter, Pieter.	der Christian, Christiaan.
der Mann, de man.	der Herr, de heer.
der König, de Koning.	der Kayser, de Keizer.
der Bürger, de burger.	der Bauer, de boer.
der Vater, de vader.	der Sohn, de zoon.
der Mensch, de mensch	(in de algemeene betekenis.)

en alle de anderen van die natuur, zonder eenige uitzondering.

II. De Naamen van viervoetige dieren, by v.

der Affe, de aap.	der Bär, de beer.
der Esel, de ezel.	der Wolf, de wolf.
der Löwe, de leeuw.	der Fuchs, de vos.

Van dezen regel moet men uitzonderen, die *Stinkende geit*, die *Maus*, de *muis*, die *Rage* de *rat*, en alle de geenen, welke de sexe uitdrukkelijk aantoonen.

III. De Naamen van vogelen, en in het algemeen van alles, wat gevogelte heet, by voorb. der

28 Van de verschillende Geslacht. der zelfst. Naamw.

der Adler, de arend. der Falk, de valk.
der Pfau, de paauw. der Störch, de ojevaar.
der Straus, de struis-der Sperling, de musch.
vogel.

Zonder uit van dezen regel, die Amsel de merel, die Dole, de kaauw, bontekraay, die Drossel de lijster, die Elster de ekster, die Entle de nil, die Krähe de kraaij, die Lerche de leeuwrik, die Meise de koolmees, die Nachtigall de nagtegaal, die Schwalbe de zwaluw, die Taube de duif, die Wachtel de wagtel, en de anderen, die ook de sexe te kennen geeven.

IV. De Naamen van vischen zyn van 't manlijke geslacht, by voorb.

der Aal, de aal. der Bärsh, de baars.
der Delfhin, de dolfijn. der Hecht, de snoek.
der Krebs, de kreeft. der Lachs, de zalm.

Zonder uit van dezen regel: die Aakraupe of Quappe de Spiering, die Barbe de barbeel, die Brict of Neunsauge de lampreij, die Forelle de forel, die Karausche de koras, die Esche die Schmerle soort van visch, die Scholle of Plateis de pladijs, de Schol; &c.

V. De Naamen van Insekten en van kruipende dieren, by voorbeeld.

der Drach, de draak. der Floh, de vloot.
der Frosch, de kikvorsch. der Käfer, de kever.
der Scorpion, de scor-der Wurm, de worm.
pioen.

Zonder uit van dezen regel: die Ameise de mier, die Biene de bije, die Bremse de horzel, die Eidepe de hagedis, die Fliege de vlieg, die Hornisse de wesp, die Hummel de bommel, die Krötte de pad, die Laus de luis, die Made de made, die Mücke de mug, die Otter de ad-der, die Raupe derups, die Schlange de slang, die Wanze de wandluis, die Wespe de wesp, &c.

VI. De Naamen van God, van Engelen, van Geesten, van Duivelen en van verdichte Goden, by voorbeeld.

der *Got* aller *Snaden* und *Barmherzigkeit*.
de *God* aller *genade* en *barmhartigheid*.

der <i>Gabriel</i> , <i>Gabriël</i> .	der <i>Michael</i> , <i>Michaël</i> .
der <i>Engel</i> , de <i>Engel</i> .	der <i>Erzengel</i> , de <i>Aarts-Engel</i> .
der <i>Eherub</i> , de <i>Cherubin</i> .	de <i>Seraph</i> , de <i>Serafijn</i> .
der <i>Teufel</i> , de <i>Duivel</i> .	der <i>Astaroth</i> , <i>Astaroth</i> .
der <i>Jupiter</i> , <i>Jupiter</i> .	der <i>Mars</i> , <i>Mars</i> .
der <i>Apollo</i> , <i>Apollo</i> .	der <i>Saturnus</i> , <i>Saturnus</i> .

VII. De Naamen van bergen, van kruiden, van winden, van stormwinden, van tijden en Saisoenen, gelijk ook alle de Naamen in *berg* eindigende, *by voorbeeld*.

der <i>Musenberg</i> , de <i>Parnassus</i> .	der <i>Vesuv</i> , de <i>berg Vesuvius</i> .
der <i>Salat</i> , de <i>salade</i> .	der <i>Klee</i> , het <i>klaverblad</i> , <i>klaver</i> .

der <i>Hanf</i> , de <i>hennip</i> .	der <i>Benfuß</i> , <i>St. Janskruid</i> , <i>bijvoet</i> .
der <i>Ost</i> , het <i>oosten</i> .	der <i>West</i> , het } en <i>hunne</i>
der <i>Süd</i> , het <i>zuiden</i> .	der <i>Westen</i> , } <i>zamen-</i>
	der <i>Nord</i> , het } <i>getel-</i>
	der <i>Noorden</i> , } <i>den</i> .

der <i>Sturm</i> , de <i>storm</i> .	der <i>Wind</i> , de <i>wind</i> .
der <i>Lbau</i> , de <i>daauw</i> .	der <i>Regen</i> , de <i>regen</i> .
der <i>Frost</i> , de <i>vorst</i> .	der <i>Schnee</i> , de <i>sneeuw</i> .
der <i>Hagel</i> , de <i>hagel</i> .	der <i>Donner</i> , de <i>donder</i> .
der <i>Frühling</i> , de <i>lente</i> .	der <i>Sommer</i> , de <i>zomer</i> .
der <i>Herbst</i> , de <i>herfst</i> .	der <i>Winter</i> , de <i>winter</i> .
der <i>Sonntag</i> , de <i>zondag</i> .	der <i>Montag</i> , de <i>Maandag</i> .

en alle de andere dagen der weeke.

Zonder van dezen regel uit, die *Sitze* de *bitte*, die *Kälte* de *koude*, das *Jahr* het *jaar*, das *Jahrhundert* de *eeuw*, die *Woche* de *week*, die *Miwoche* de *woensdag*, die *Nacht* de *nagt*, die *Mitternacht* de *midder-nagt*, die *Stunde* de *uure*, die *Minute* de *minut*, die *Secunde* de *seconde*.

VIII. De woorden die in *ahn*, *al*, *all*, *alm*, *and*,
C arm

50 *Van de verschillende Geslacht. der zelfst. Naamw.*

arm, ang, anf, apf, auch en aum uitgaan, zijn van 't mannelijk geslacht, by voorbeeld.

ahn, { der Kahn, de sloep, ook de Schimmel, kaam.
der Wahn, de verwaandheid. der Zahn, de tand.

Uitgenomen die Bahn, de weg, baam.

al of ahl { der Pfahl, de paal. der Saal, de zaal.
der Stahl, het staal. der Stral, de bliksem.

Uitgenomen, die Wahl de verkiezing. die Quaal de kwaal, die Zahl het getal, das Mahl het maal, das Thal het dal, das Lintal de liniaal.

all { der Ball, de bal. der Fall, de val.
der Schall, het geluid. der Wall, de wal.
der Stall, de stal. der Schwall, de overstroming.

alin, der Halm, de stroohalm der Qualin, dikke damp.
and, { der Baudam Buche, de der Brand, het brandhout,
band. brand.
der Rand, de rand. der Sand, het zand.
der Staud, de stand. der Strand, de (het) strand.

Uitgenomen, die Hand de hand, die Wand de wand, das Band de band, das Land het land, das Pfand het pand, das Gewand het gewaad.

arm, { der Arm, de arm. der Darm, de darm.
der Harm, het ver- der Schwarm, de zwerm.
driet.

ang { der Drang, de per der Hang, de genegenheid.
sing, drukking.
en { der Klang, de klank. der Gesang, het gezang.
anf { der Dank, de dank. der Zwang, het geweld.
der Zank, de twist. der Stank, de stank.

Uitgenomen, die Bank, de bank.

apf, der Napf, de kom. der Zapf, de pin of pen.
auch, der Hauch, de adem. der Schlauch, leeren, ijs, &c.
der

aum, { der Baum, de boom. der Damm, de duim.
 der Saum, het gehemelte. der Raum, de ruimte.
 der Schaum, de schuim. der Traum, de droom.

IX. De woorden, die in *el, elm, en, er, eig, em* en *eis, of eif*, uitgaan, zijn van 't manlijke geslacht, by voorb.

el, { der Mangel, het gebrek. der Nagel, de nagel.
 der Niegel, de grendel. der Spiegel, de spiegel.
 der Ziegel, de klinker. der Zügel, de toom.

Uitgenomen de woorden, die met *Ge* beginnen; gelijk *das Geflügel het gevogelte*, *das Getümmel de of het oproer*, insgelijks ook het woord *Exempel exempel*. Men moet ook de vrouwlijke uitzonderen, gelijk *die Eichel de ekel*, *die Geißel roede*, *die Geißel de roede*, *die Gurgel de keel*, *die Insel het eiland*, *die Kachel de kagchel*, *die Nadel de naald*, *die Orgel het orgel*, *die Regel de regel*, *die Zwiebel het bieslook*, *nije, ajwin*.

elm, der Helm, de helm. der Schelm, de schelm.

en, { der Boden, de bodem. der Braten, het gebrad.
 der Graben, de sloot. der Schinken, de ham.
 der Segen, de zegen. der Wagen, de wagen.

Uitgezonderd: *das Almosen de aalmoes*, *das Becken het bekken*, *das Küssen het kussen*, *das Wapen het wapen*, *das Wesen het Wezen*, *das Zeichen het teken*. Men moet de woorden, die van de onbepaalde wijzen zamengesteld worden, ook uitzonderen, by v. *das Lesen het leezen*, *das Schreiben het schryven*, &c.

er, { der Hammer, de hamer. der Jammer, de jammer.
 der Kummer, de droefheid. der Schimmer, de sluimering.

Uitgezonderd: *die Kammer de kamer*, *die Klammer de kram*, *die Letter de leer*, *das Leder het leer*, *das Messer het mes*, *das Wasser het water*, *das Zimmer het vertrek*.

52 Van de verschillende Geslacht. der zelfst. Naamw.

eig, { der Steig, het pad. der Zeig, het deeg.
 { der Zweig, de tak.

eim, { der Keim, de knop. der Laim, de lijm.
 { der Reim, het rijm. der Schleim, de slijm.

eis of eish, { der Fleish, de naar-der Preis, de prijs.
 { itigheid.
 { der Greish, de der Schweish, het zweet.
 grijsaart.

Uitgenomen de woorden, welke met **Ge** beginnen, by v. *das Geheiß het gebod, das Gereiß de haattigheid, om een ding te hebben, Geschmeis het gepeupel.*

X. De woorden, die in *ieb, ich, icht, ieg, irbs, isch* en *ig* of *usch*, uitgaan, zijn van het manlijke geslacht, by v.

irb, { der Dieb, de dief. der Hieb, de houw.
 { der Trieb, de lutt, genegenheid.

Uitgenomen: *das Sieb de zeef.*

ich, { der Stich, de steek. der Strich, de streek.
 icht, { der Dietrich, de dief-
 sleutel. der Bösewicht, de booswigt.
 der Berigt, het berigt.

Uitgenomen: *die Sicht de jicht, das Licht het licht,* en alle de woorden, die met de lettergreep **Ge** beginnen, by v. *das Gedicht het gedicht, das Gesicht het gezicht, das Gewicht het gewigt.*

ieg, der Krieg, de krijg, der Sieg, de zegen, over-
 oorlog, winning.
 irbs, der Kuirbs, een klein, der Kürbs, de pompoen.
 gebogcheld man.

isch { der Fisch, de visch. der Plisch, zeker fluweel, trijp.
 of { der Tisch, de tafel. der Wisch, de vaatdoek.
 usch, { der Busch, het Bosch,

Uit-

Uitgenomen: de woorden, die met *Se* beginnen, gelijk *das Gebüsch het boschje*, *das Gemisch het mengzel*, *das Gezisch de fluiding, sissing* &c.

† $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Blij, de bliksem.} \\ \text{der Sig, de zetel.} \end{array} \right.$ der *Nij*, de reet.
 der *Wij*, het verstand.

Uitgenomen *das Nuttig, het aangezigt.*

XI. De woorden, die in *oct*, *of*, *ohn*, *of*, *oll*, *olch*, *on*, *opf*, *orn*, *ort*, *ost* en *oß* uitgaan, zijn van 't manlijke geslacht, *by v.*

oct, $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Block, de stam, Pstoc, een spitse stok, paak} \\ \text{blok.} \end{array} \right.$
og, $\left\{ \begin{array}{l} \text{des Rook, de rok.} \\ \text{der Stoc, de stok.} \end{array} \right.$ der *Trog*, de trog.
of, $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Hof, het hof.} \\ \text{der Soff, de drank.} \end{array} \right.$ der *Stoff*, de stof.

Uitgenomen, *das Schoot*, de zellig stuks.

ohn $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Hohn, de hoon.} \\ \text{der Spion, de spion.} \end{array} \right.$ der *Lohn*, het loon.
en $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Thron, de thronn.} \\ \text{der Ton, de toon.} \end{array} \right.$

of $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Pohl, de pool.} \\ \text{der Kobl, de kool.} \end{array} \right.$ der *Spanjol*, de spaansche tabak.
en $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Groll, de veröuderde} \\ \text{haat.} \end{array} \right.$

oll $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Knoll, het blok.} \\ \text{der Dolch, de pook.} \end{array} \right.$ der *Zoll*, de tol.
olch $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Molsch, de salamander.} \end{array} \right.$

opf, $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Knopf, de knoop.} \\ \text{der Schopf, de kuif.} \\ \text{der Tropf, de druppel.} \end{array} \right.$ der *Kropf*, de krop.
 der *Zopf*, de pot.
 der *Zopf*, de bos hair.

orn $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Born, de put.} \\ \text{der Zorn, de toorn.} \end{array} \right.$ der *Dorn*, de doorn.

Uitgenomen, *das Horn het hoorn*, *das Korn het koorn.*

ort $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Bort, het boord.} \\ \text{der Ort, de plaats.} \end{array} \right.$ der *Hort*, de schuilplaats, vesting.
en $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Mord, de moord.} \\ \text{der Nord, het Noorden.} \end{array} \right.$
ord $\left\{ \begin{array}{l} \text{der Part, de haven.} \end{array} \right.$

Uitgenomen, das Wort *het woord*.

st, { der Frost, de koude. der Most, de most.
 der Rost, de rooster, roest. der Trost, de troost.

Uitgenomen, die Kost *de kost*, die Post *de post*.

st, { der Klos, de klos, der Plog, de slag.
 blok.
 der Rog, de inot. der Trog, de soijt.

XII. De woorden, die in uch, us, umpf, untf, und, us en us, uitgaan, zijn van 't manlijke geslacht, *by voorb.*

uch, { der Besuch, het bezoek. der Bruch, de breuk, seheur.
 der Fluch, de vloek. der Geruch, de reuk.
 der Versuch, de proef. der Spruch, de spreuk.

Uitgenomen, das Buch *het boek*, das Gesuch *het verzoek*, de begeerte, das Luch *het laken*.

uch, { der Druck, de druk. der Schmuck, het cieraad.
 en der Schluck, de teug der Spuck, het spook.
 in 't drincken,

ng, { der Bug, de bogt. der Flug, de vlugt.
 der Kug, de kruik. der Pflug, de ploeg.
 der Trug, het bedrog. der Zug, de trek.

umpf { der Klumpf, de klomp. der Rumpf, de romp.
 der Strumpf, de kous. der Sumpf, het moeras.
 der Triumpf, de triomf. der Trumpf, de troef.

untf, der Strunf, de strook. der Trunf, de drook.

und { der Bund, het verdrag. der Fund, de vond.
 der Grund, de grond. der Mund, de mond.
 der Schlund, de slokdarm, strot, keelgat.

Uitgenomen das Pfund *het pond*, das Rund *het rond*, das Bund *de bos hout*.

uch, { der Fluss, de rivier. der Genuss, het genot.
 der Gruß, de groeting. der Guss, de geut, goot.
 der Kuss, de kus. der Ruch, het roet.
 der Schluss, het besluit. der Schuss, de schoot.
 der Fuß, de voet. der Verdruß, het verdriet.

Uit-

Uitgenomen, die *Muß* de *noot*, das *Muß* het *moeten*.

(der *Muß*, het gebruik. der *Puß*, het optooifsel, de
uß, { der *Schuß*, de bescher- opschik.
           ming. der *Stuß*, de slag.
 der *Leuß*, de spijt.

Regels van het Vrouwlijk Geslacht.

Van 't Vrouwlijk Geslacht zijn in de *hoogduitsche* taal:

I. De Naamen van Vrouwen, zo eige als gemeene, en welke Ampten, Titels, Waardigheden en verrijtingen der Vrouwen te kennen geeven, als

die <i>Elisabeth</i> , <i>Elisabeth</i> .	die <i>Salome</i> , <i>Salome</i> .
die <i>Frau</i> , de <i>Vrouw</i> .	die <i>Jungfrau</i> , de <i>Juffrouw</i> .
die <i>Mutter</i> , de <i>Moeder</i> .	die <i>Tochter</i> , de <i>Dogter</i> .
die <i>Königin</i> , de <i>Koningin</i> .	die <i>Fürstin</i> , de <i>Vorstin</i> .
die <i>Grafin</i> , de <i>Graavin</i> .	die <i>Freiherrin</i> , de <i>Baron- nesse</i> .

die <i>Köchin</i> , de <i>Keukenmeid</i> .	die <i>Schäferin</i> , de <i>Herderin</i> .
die <i>Doctorm</i> , de <i>Doctores</i> .	die <i>Bäuerin</i> , de <i>Boerin</i> , enz.

Uitgenomen de volgende:

I. das *Weib* (*het wyf*) das *Weibch*, (*dogter of vrouw van geringe afkomst*) waarvan men zig niet bediend, dan wanneer men van eene gemeene perzoon spreekt. Voorts

II. das *Frauenzimmer*, welk woord heden in *Duitschland* in gebruik is, om eene *Vrouw*, *Juffer* of *Dame* niet te drukken; schoon men dit woord, eigenlijk, en volgens zijne regte betekenis, aan een geheel gezelschap van vrouwen, of aan de *fraaie Sexe* in 't algemeen toeëigenen moest. Eindelijk

III. De *Diminutiva* of zinverminderende woorden, zijn van 't onzijdige Geslacht, by v. das *Fräulein* edele *Juffrouw*, das *Mädlein* of *Mädchen* het *aogtertje*, das *Weiblein* *wyf, e, vrouwje*, enz.

II. De Naamen van Rivieren, Boomen, Bloemen, en Vrugten zijn van het Vrouwelijk Geslacht, by voorbeeld.

Rivieren { die Donau, de die Elbe, de Elve.
Donau.
die Seine, de Sei- die Tyber, de Tyber.
ne.
die Zhemse, de die Weichsel, de Weiskel.
Teems.
die Oder, de Oder, die Garonne, de Rhone, enz.

Uitgenomen der Euphrat de Eufraat, der Ganges de Ganges, der Marn de Mein, der Nil de Nijl, der Po de Po, der Pregel de Pregel, der Rhein de Rhyñ, der Dnieper of Nieper de Nieper; der Roher de Kocher, der Nester de Nekker, der Tagus de Taag, &c.

Boomen { die Birke, de Ber- die Buche, de beukenboom.
kenboom.
die Eiche, de eiken- die Erle, de elzenboom.
boom.
die Fichte, de pijn- die Linde, de lindenboom.
boom.
die Poppel, de po- die Tanne, de denneboom,
pulier. enz.

Uitgenomen der Busch het bosch, der Holder of Holsunder de vlierboom, der Wachholder de geneverboom, en alle de boomen, die in baum uitgaan, by v. der Kirschbaum de kersenboom, der Buxbaum de palmboom, &c.

Bloemen { die Hiazinte, de die Kaiserkrone, de keizers-
hijacint. kroon.
die Anemone, de die Narcisse, de narcisse.
anemone.
die Lilie, de kelie. die Rose, de roos.
die Nelke, de anjelier.

Uitgenomen der Klee de klaver, der Lavendel de lavendel, das Tausendschön de fluwelbloem, &c.

Krug-

Frugten { die Apricose, de de. Beere, de bezie, het zaad. abrikoos.
 die Birne, de peer. die Erdbeere, de aardbezie.
 die Feige, de vijg. die Rosine, de druif.
 die Pirsche, de die Pflaume, de pruim.
 perzik.
 die Dattel, de dadel. die Nuss, de noot, enz.

Uitgenomen der *Apfel de appel*, der *Knoblauch de knoflook*, der *Kurbs de kauwoerde*, der *Nisop de bysoop*, en eenige andere.

III. De naamen, die in acht, dt, aft en au uitgaan, zijn insgelijks van 't Vrouwelijk geslacht; by voorb.

acht, { die Acht, de ban. die Frucht, de vrugt.
 die Macht, de magt. die Obacht, de zorg, 't opzigt.
 die Tracht, de dragt. in kleeren. die Wacht, de wacht.

Uitgenomen der *Pacht de pagt*, der *Schacht in Bergwerk graft*, *myn*: sommigen zeggen der en die *Pracht de pragt*, de overdaad.

dt, { die Facultät, de faculteit. die Majestät, de majesteit.
 die Quantität, de menigte. die Universität, de universiteit.
 die Electricität, de electriciteit. die Communität, de beurs van een collegie, enz.

aft, { die Haft of Verhaft, het gevangenhuis.
 die Kraft, de deugd, de kragt, en alle die geene, welke in schaft uitgaan, bij v.
 die Burgerfschaft, de burgerschap. die Erbschaft, de ervenis.
 die Fremdschaft, de vriendschap. die Gesellschaft, het gezelschap, enz.

Uitgenomen der *Saft het sap*, der *Schaft de schagt of loop van een Snaphaan*, der *Last de taf*.

au, { die Au, de weide. die Klau, de nagel, klauw.
 die Sau, het varken. die Schau, de uitsalling.

Uitgenomen, der *Bau* het gebouw, der *Pfau* de paauw, der *Lhan* de daauw, das *Lau* het touw, de kabel.

IV. Alle de woorden, die in een korte *e* uitgaan, zijn mede van het Vrouwelijk geslacht, *by voorb.*

die *Aebre*, de koorn *air*. die *Ebbe*, de ebbe, de stroom.

die *Ehre*, de eer. die *Gabe*, die gift.

die *Gloede*, de klok. die *Gnade*, de genade.

die *Haube*, de kap, de huff. die *Laube*, het lustprieel, zom-
nerhuis.

die *Hutte*, de hut. die *Stube*, de kamer, enz.

Zonder uit van dezen regel:

der *Glaube*, het geloof. der *Naam*, de naam.

der *Same*, het zaad. der *Knabe*, de jongen.

der *Rabe*, de raaf. der *Wabe*, de kwaade jongen,
boef.

Nogtans zijn 'er, die gelooven, dat men zou moeten schrijven en uitspreken *Glaub*, *Knab*, *Rab*, *Wab*, zonder *e*, op dien voet zouden *Naam* en *Same* alleen uit te zonderen zijn; en zelfs zou men beter schrijven der *Namen*, en der *Samen*.

NB. Hier door ziet men, dat 't zeer siegt gedaan is, wanneer men den Vrouwlijken woorden hunne eijdigende *e* beneemt; en schrijft die *Lab*, die *Gnad*. En het is ook geen minder misslag, hetzelfde bij de manlijken zonder rede te voegen, en te zeggen ein *Pohlet* in plaats van ein *Pohl*; een *Polak*; ein *Franzose*, in plaats van ein *Franzos*; een *Franschman*; ein *Türde* een *Turk*, voor ein *Turk*, ein *Herre* een *meester*, voor ein *Herr*; ein *Fürste* een *Vorst*, voor ein *Fürst* een *Prins*, &c.

Men moet ook geene *e* voegen bij de woorden, die met *St* beginnen, en meest onzijdig zijn, die dezelve in 't geheel niet dulden, *by v.* Zeg en schrijf dan niet, das *Gefichte*, das *Geruchte*, das *Gedichte*, das *Gesprache*, das *Gehense*; men moet zeggen en schrijven,

das Gesicht, het gezigt. : das Gerücht, het gerugt.
 das Gespräch, het gesprek. das Geheul, het gehuil.

Want buiten dat is dit, de regels en de geslachten geheel en al te verwarren.

V. De woorden die in *heit*, *feit*, *enz*, en *ey*, uitgaan, zijn ook van 't Vrouwelijk geslacht, *by voorb.*

heit { die Bescheidenheit, de die Ergebenheit, de overgeev-
 bescheidenheid. ving, eerbied.
 die Gewogenheit, de die Zufriedenheit, de verge-
 genegenheid. noeging, enz.

feit { die Bitterkeit, de bit- die Mäßigkeit, de maatigheid.
 terheid.
 die Frölichkeit, de vro- die Sterblichkeit, de stervelijk-
 lijkheid. held, enz.

enz { die Condolenz, het die Eminenz, de hoogwaar-
 rouw - beklag. digheid.
 die Excellenz, de uit- die Magnificenz, de pragt,
 neemendheid. enz.

Uitgenomen der *Lenz*, de lente.

ey { die Bettelen, de bedelarij. die Dieberey, de dieverij.
 die Schelmeren, de schel- die Zanberey, de toverij.
 merij.
 die Täubelen, de beuze-
 larij, enz.

Uitgenomen der *Brey* de *brij*, das *Ey* het *ei*, en de woorden, die met *Ge* beginnen, als das *Gefchrey* *besgeraus*, *geschreeuw*, *geroep*, &c.

VI De woorden die in *ist*, in *ie*, woorden van één en twee lettergreepen, uitgaan, stem in *ist*, *ist* en de vreemde ufgang *on*, zijn van het Vrouwelijke geslacht, *by voorb.*

die Arithmetik,	die Botanik,	die Hydraulik,
rekenkunde	kruidkunde.	waterleidingkunde,
die Metaphysik,	die Optik,	die Pneumatik,
bovennatuurkunde.	gezigkunde.	geestkunde.

Uitgenomen de woorden van hoogduitsche afkomst:
als

der Blic, de aanblik. der Strick, de strik, het
das Genick, de nek. touw.
das Geschick, het noodlot. das Glück, het geluk.
te van eene letter- } die Astronomie, die Astrologie,
greep. } die Geographie, die Philosophie.
te van twee letter- } die Ceremonie, die Historie,
graepen. } die Glorie, die Memorie.

ist, { die Mitgift, het huwe- die Schrift, het schrift.
lijksgoed.
die Trift, de weide.

Uitgenomen das Gift het vergift, das Stift het slicht,
Bisdorn, der Stift het nestelbeslag, de punt van een
neffel.

af, { die Aergerniß, de er- die Betrübniß, de droefheid.
gernis.
die Erkenntniß, de er- die Säumniß, het uitstel.
kentenis.
die Finsterniß, de dui- die Hinderniß, de verhinde-
sternis ring, enz.

vreemde en { die Ambition, die Communion, gemeenschap,
eertzugt. enz.
die Nation, het die Oration, redevoering, enz.
volk.

Uitgenomen de hoogduitsche woorden, der Hohm
de smaad. der Lohn het loon. der Ton de toon, het ge-
luid, der Thon het leem, der Thron de thron.

VII. De woorden, die in ucht, uft, ufd, mft, ung,
ur, en uch, uitgaan, zijn van het vrouwelijk geslacht,
by voorb.

ucht, { die Flucht, de vlogt. die Frucht, de vrugt.
die Sucht, de zucht, die Zucht, de tugt.
besmettelijke ziekte.
uft, { die Dufft, de damp. die Gruft, het hol, graf.
die Klufft, de kloove. die Luft, de lucht.

Uit

VII. HOOFDSTUK, II. Afdeling. 61

Uitgenomen der *Schoft*, een schoft, guit, enz.

Zommigen zeggen wel der *Duft*, der *Lust*, maar zeer onëigen.

uld, { die *Geduld*, het geduld. die *Huld*, de guust, hulde.
die *Schuld*, de schuld.

de woorden, der *Pult de lessenaar*, en der *Zinnult*,
de oproer, behooren tot dezen regel niet, om dat ze in
nlt. uitgaan.

nift, { die *Utkunft*, de aan- die *Bernunft*, het vernuft, de
komst. rede.
die *Wiederkunft*, de die *Zinnift*, het gild.
wederkomst, enz.

ung, { die *Ueandering*, de ver- die *Beförderung*, de bevoor-
andering. dering.
die *Läfterung*, de las- die *Meening*, die meening,
tering. enz.

Uitgenomen der *Sprung de sprong*.

ur, { die *Cur*, de geneezing. die *Zuhr*, het rijtuig.
die *Natur*, de natuur. die *Spur*, het spoor.
die *Statur*, de gestalte. die *Uhr*, het uurwerk, enz.

uth, { die *Armuth*, de armoe die *Brut*, het broedzel.
de.
die *Demuth*, de nedrig- die *Glut*, de gloed.
heid.
die *Huth*, de hoede. die *Wuth*, de woede.
die *Grofmuth*, de groot- die *Kleinmuth*, de kleinmoe-
moedigheid: digheid.

Uitgenomen *das Armuth de armen*, (in 't algemeen)
das Blut het bloed, *das Gut het goed*, *land*, der *Gut*
de boed, ook der *Muth de moed*, en alle de samen-
gestelden van *Muth*, bij voorb., der *Edelmuth de edel-*
moedigheid, der *Grofmuth de grootmoedigheid*, der
Wankelmuth de onstandvastigheid, der *Uebermuth de*
hoogmoed, der *Unmuth de zwarmoedigheid*, der *Zweifel-*
muth de onzekerheid. Uitgenomen ook der *Schutt*

De Van de verschillende Geslachten der zelfst. Naamw.

overblijfsel van een afgebroken gebouw, pijn, gruis,
der Calcant de kalkoensche baan.

Regels van het Onzijdige Geslacht.

I. Alle naamen van Dieren, die hunne beide Sexen eigen zijn, zijn van 't onzijdige Geslacht: als

das Dier, het dier.	das Vee, het vee.
das Rind, het rund.	das Wild, het wild.
das Pserd, het paard.	das Gewirm, het ongedierte.
das Ungeziefer, het ongedierte in 't gemeen, (de insecten).	

Uitgenomen der Mensch de mensch, der Vogel de vogel, der Fisch de visch, der Elephant de olifant, der Wurm de worm, der Storch de oijevaar, der Raaf de raaf, en alle de woorden, die in t uitgaan, en dus reeds onder den regel der Vrouwelijke behooren.

II. Alle naamen van Landen of Landschappen, van Steden, Burgten en Dorpen; de naamen van Metaalen en van de letteren des Alfabetz zijn van 't onzijdige Geslacht, by voorb.

das volkreiche Deutschland, het volkrijke Duitschland.	
das reiche Brittanien, het rijke Brittanje.	
das prächtige Dresden, het pragtige Dresden.	
das schöne Leipzig, het schoone Leipzig.	
das berühmte Lützen, het beroemde Lützen.	
das nahe bey Straßburg gelegene Illkirch, het nabij Straatburg gelegen Dorp Illkirch.	

das Gold, het goud.	das Silber, het zilver.
das Kupfer, het koper.	das Zinn, het tin.
das Messing, het geel koper.	das Eisen, het ijzer.
das Blei, het lood.	das Erz, het erts.
das Metall, het metaal.	das A. B. C. het A. B. C.

Zonder uit van dezen regel, die Mark de Mark, die Schweiz Zwitserland, die Pfalz de Palts, die Lausitz de lausitz, en alle de Landschappen, die in schaft uitgaan, gelijk die Grafschaft het Graaffchap, en in sijn ge-

gelijk Lombardien *Lombardijē*, die Bulgaren *Bulgariē*, die Walachen *Walachiē*, der Haag *de Haag*, der Staat *het staal*, der Tombak *het tombak*, der Zink, *de kromboorn*, &c.

III. Alle de verminderende, en alle de Zelfftandige Naamen, die van de Werkwoorden zamengefteld worden, dezelve met de lettergreep *Ge* beginnende, of enkel van de onbepaalde wijze, zijn van 't onzijdige Geflacht, *by voorb.*

das Männlein, het mannetje. das Weiblein, het wijfje.
 das Knäblein, het jongetje. das Töchterlein, het dogtertje.
 das Thierchen, het diertje. das Stüdchen, het hondje.
 das Gefummel, het oproer, *van tummelen met haastigheid te werk gaan.*
 das Gepräng, de pragt, *van prangen met pragt uerfchijnen.*
 das Leben, het leeven. das Sterben, het fterven.
 das Wefen, het weezen, *als een oude onbepaalde wijze, in plaats van das Dafeyn, het zijn.*

IV. De woorden, die in *ad*, *at*, *ech*, *et*, *ier*, en *iv*, uitgaan, zijn van 't onzijdige Geflacht, *by voorb.*

{	das Bad, het bad.	das Ead, een vaatje, een ton.
	das Canonieat, het ka- nonikaat.	das Decanat, het dekenfchap.
	das Rectorat, het rectoraat.	das Seniorat, het seniorat.

Uitgenomen der Pfad *het pad*, der Rath *de raad*, der Staat *de staat*, die Staat *het zwaad*.

ech. das Blech, het blik. das Dsch, het pik, &c.

{	das Baret, priesters, leeraars, of ander ampts- muts.
	das Cabinet, het kabinet, das Kafare, het Kafarashuis.
	das Privet, het fekreet ge- mak.

Uitgenomen der Comet *de Comoot*, Magnett *zeilsteen*, Planet *plancoet*.

ur,

ter, { das Bier, het bier. das Clavier, het klavier.
 { das Papier, het pa- das Nivier, streek van een
 pier. land.

Uitgenomen, die Begier de begeerte, die Blex het cie-
 raad, Barbier de barbier, Courier de Courier, Bezier
 vizier, enz.

iv. das Perspectiv, de ver- das Bomittiv, het braakmid-
 rekijker. del, enz.

V. De woorden, die in och, ot, er, os, en oosf
 uitgaan, zijn van 't onzijdige Geslacht, by voorb.

och, { das Joch, het jok. das Loch, het gat.
 en { das Brot, het brood. das Loth, het loot.
 ot. { das Schrot, het schroot. das Morgenrod, de dageraad.

Uitgenomen der Koch de kok, der Spott de spot.

er, { das Chor, het choor. das Ohr, het oor.
 { das Röhr, de rotting, das Thor, de deur.
 het riet.

Uitgenomen der Flor het floers, der Mohr de mori-
 aan, enz.

oos { das Loos, het lot. das Moos, het mos.
 en { das Ross, het paard. das Schloss, het slot.
 os. { das Geschoss, de verdieping.

Uitgenomen der Kloss kloos, bol, van deeg, der Stoss
 de stoot, der Troß de bagagie van een leger, die Schoos
 de schoot, der Schoß de schatting.

VI. De woorden, die in um, thum en ummet, uit-
 gaan, zijn van 't onzijdige Geslacht, by voorb.

das Monopodium, de opkoo- das Seculum, de eenw.
 ping.

das Christenthum, het kristen. das Heiligthum, het heilig-
 dom. dom.

das Stimmert, het na- gras. das Kummert, de halsband, &c.

Zonder uit van dezen regel der Rubm de faam, de
 roem, der Thum de Domkerk.

Aan het einde dezer afdeeling zal men eene Tafel
 der

der woorden, onder deze regels begreepen, vinden, om zig dezelve door 't leezen gemeenzaam te maaken.

Daar zijn nog drie aanmerkingen over deze stof te maaken.

I. Dat 'er woorden zijn, welke, in verschillende betekenissen genomen, een verschillend Geslacht hebben. Men kan ze in 't II. Hoofdstuk van 't Lidwoord pag. 32 enz. zien, daar wy een goed gedeelte van soortgelijke woorden hebben neêrgesteld; derzelve herhaaling laten wy hier uit.

II. Dat 'er ook woorden zijn, waaraan men een verschillend Geslacht geeft, in verschillende Landschappen van Duitschland. Wij zullen hier eenige bijbrengen, door die geene, welke in goed gebruik zijn, de eerste te plaatzen.

der Altar	„ „	das Altar, het outaar.
der Bach	„ „	die Bach, de beek.
die Butter	„ „	der Butter, de boter.
die Duff	„ „	der Duff, de damp.
die Dunst	„ „	der Dunst, de uitwaaseming.
die Ede	„ „	das Ed, de hoek.
die Finsternis	„ „	das Finsternis, de duisternis.
die Gewalt	„ „	der Gewalt, het geweld.
die Gelübde	„ „	das Gelübde, de gelofte.
der Gift	„ „	das Gift, het vergift.
die Grüge	„ „	der Grüg, de gort.
die Katheder	„ „	das Katheder, de Catheder.
der Klog	„ „	das Klog, een houten blok.
die Last	„ „	der Last, de last, de laading.
die Luft	„ „	der Luft, de lucht.
der Markt	„ „	das Markt, de markt.
die Schwulst	„ „	der Schwulst, het gezwel.
das Zepfer	„ „	der Zepfer, de scepter, enz.

III. Dat de van twee of van verscheide zelfstandige zamengestelde woorden, het laatst staande woord 't Geslacht altijd behoude, als van.

das

das Thor, de poort.	das Stadthor, de stads-poort.
das Haus, het huis.	das Rathhaus, het stadhuis.
die Jagd, de jagt.	die Hirschjagd, de herren-jagt.
der Mann, de man.	der Hauptmann, de hoofdman.
das Hals-, Schnupstuch,	de hals-, zakdoek.

De rede daarvan is, om dat het woord, het welk deze zamengestelde eindigt, ons altijd de voornaamste gedagten oplevert, daar men van spreekt, terwijl de andere hunne bepaling alleen uitdrukken, by v. das Thor is van 't onzijdige geslacht, hoewel die Stadt van het vrouwelijke geslacht zij, om dat Thor de voornaamste gedagte is, daar men hier van spreekt.

Het is 't zelfde met die geene, welke van drie, van vier en van vijf woorden zijn zamengesteld, by v.

der Ober-Kriegs-Commissarius,

De opper Krijgs-kommissaris.

das General-Neichs-Directorial-Ampt,

Het algemeene Rijks-Directoriaal-Ampt.

das General-Ober-Neichs-Post-Ampt,

Het algemeen Kantoor over de beftiering der Posten van het Rijk.

Tafel der zelfstandige Naamwoorden, die men zonder regels moet leeren, door dezelve dikwils te leezen, en bij ieder woord het Lidwoord altijd te herhaalen.

Zelfstandige Naamwoorden, in **B** uitgaande.

Manl. } der Korb, de korf.   der Erwerb, de winst.
           } der Stab, de stok, staf.   der Trab, de draf.

Vrouwl. }   Deze hebben alle eene e. naa. kunne b.
           } die Gabe, de gitt.   die Hade, het goed.
           } die Garte, de schoof.   die Kerke, de kerf.
           } die Naab, de naaf.

On-

Onzijd. { das Grab, het graf. das Laub, het loof.
 das Lob, de lof. das Sieb, de zeef.
 das Gewerb, het ambagt, de heering.

in D.

Manl. { der Bund, het ver- der Eid, de eed.
 band.
 der Grind, de schurfd. der Grund, de grond.
 der Mond, de man. der Mund, de mond.
 der Schlund, de draai- der Sod, de opborreling,
 kolk. kooking.
 der Wald, het woud. der Wind, de wind.
 der Prachend, de fuslein.

Vrouwl. { die Begend, de oord, die Jugend, de jeugd.
 landstreek.
 die Legend, de deugd.

Onzijd. { das Bad, het bad. das Bild, het beeld.
 das Elend, de elende. das Feld, het veld.
 das Geld, het geld. das Getränd, het koorn.
 das Glied, het lid. das Kleid, het kleeid.
 das Bund, de bos. das Rund, het rond.
 das Kleinod, het kleinood. das Leid, de rouw.
 das Lied, het lied. das Pfand, het pand.
 das Pfund, het pond. das Rad, het rad.
 das Schild, het vandel. das Brod, het brood.

in F.

Manl. { den Brief, de brief. der Griff, de greep.
 der Hanf, de hennip. der Huf, de hoeve.
 der Kauf, de koop. der Krampf, de kramp.
 der Lauf, de loop. der Soff, de teug.
 der Reif, de hoepel. der Reif, de ryp.
 der Torf, de torf. der Wurf, de worp.
 der Knauß, de knoop. der Kuff, de kneep.

Dexe

- (Deze hebben alle een e naa hunne eindigende f.
- Vrouwl.* { die Kufe, de kuf. die Hufe, de morgen lands.
die Schleife, de slede. die Scife, de zeep.
die Weife, de haspel.
- Onzijd.* { das Dorf, het dorp. das Huf, de hoef van 't
das Schiff, het fchip. paard.

in G.

- Manl.* { der Balg, het vel, de der Berg, de berg-
huid.
der Ring, de ring. der Leig, het deeg.
der Ursprung, de oor- der Trog, de trog.
sprong.
der Zug, de teug. der Zeug, de getuige.
der Zweig, de tak.
- Vrouwl.* die Burg, de burgt, het fchanswerk, de citadel.
- Onzijd.* { das Beding, het beding. das Ding, het ding.
das Zeug, de ftof.

H.

- Manl.* { der Bach, de beek. der Bauch, de buik.
der Hauch, de blaazing. der Schlauch, de leeren zak.
- Vrouwl.* die Milch, de melk. die Schmach, de fmaad.
- Onzijd.* { das Buch, het boek. das Dach, het dak.
das Fach, het vak. das Fleisch, het vleesch.
das Gemach, het vertrek. das Reich, het rijk.
das Stroh, het ftroo. das Tuch, het laken.

in K.

- Manl.* { der Dreck, de drek. der Fleck, de lap.
der Kalk, de kalk. der Korck, de kurk.
der Quark, de front. der Ruck, de rok.
der Schurck, de fchurk. der Marktstet, de burgt.
- Vrouwl.*

VII. HOOFDSTUK, II. *Afdeeling.* 69

Vrouwl. die Bank, de bank. die Markt voor Gränze, de grenzen. (1)
Onzijd. { das Gelenk, het gewricht. das Mark, het merg.
 { das Volk, het volk. das Werk, het werk.

in L.

	der Apfel, de appel.	der Kiel, de schacht.
	der Pfeil, de pijl.	der Nagel, de nagel, de spijker.
<i>Manl.</i>	der Hebel, de handboom.	der Winkel, de hoek.
	der Wirbel, de dwarl- wind.	der Zirkel, de passer, cir- kel, kring.
	en alle de geenen, waaröver de IX. regel van het manlijk geslacht handelt, by de uitgangen op el, pag. 51.	
	der Keil, de keg, wig.	
<i>Vrouwl.</i>	die Deichsel, de düssel.	die Eichel, de eikel.
	die Geißel, de zweep.	die Keugel, de keel.
	die Insel, de infel, mij- ter.	die Insel, het eiland.
	die Kachel, de kagchel.	die Kugel, de kogel.
	die Nadel, de naald.	die Orgel, het orgel.
	die Regel, de regel.	die Schaufel, de schop.
	die Scheitel, de schedel.	die Schindel, het dak- bordeken.
	die Schüffel, de schotel.	die Semmel, het wit- tebrood.
	die Sichel, de zeis.	die Spindel, de klos.
	die Staffel, de trap.	die Stoppel, de stop- pel.
	die Trommel, de trom- mel.	die Windel, het wind- sel der kinderen.
	die Wurzel, de wortel.	die Zwiebel, de ajuin, uije.

Onzijd.

(1) Hiervan *Markgraaf*, *Grensgraaf*.

	das Achtsteil, het agtste.	das Lâgel, het half- rond vaatje, flesje.
	das Beil, de bijl.	das Liniâl, de liniâal.
	das Exempel, het voorbeeld.	das Maul, de mond.
	das Fell, het vel.	das Mehl, het meel.
	das Heil, het heil.	das Mittel, het mid- del.
<i>Onzijd.</i>	das Insegel, het zegel.	das Oel, de olie.
	das Kluwel, het kluwen.	das Pistol, het pi- stool.
	das Protocol, het protocol.	das Spiel, het spel.
	das Raâtsel, het raâtsel.	das Thal, het dal.
	das Segel, het zeil.	das Theil, het deel.
	das Seil, het touw.	das Viertheil, het vierde deel.
	das Siegel, het zegel.	das Ziel, het oog- merk.
	das Urtheil, het oordeel, vonnis, gewijsde.	

in M.

<i>Manl.</i>	der Schorsam, de ge- hoorzaamheid.	der Gram, de droefheid, het hartseer.
	der Kraam, de kraam, de winkel.	
<i>Vrouwl.</i>	die Form, de vorm.	die Scham, de schaamte.
<i>Onzijd.</i>	das Lärm, het alarm.	das Gedärm, de darmen.

in N.

	der Maun, de aluin.	der Stern, de star.
<i>Manl.</i>	der Bann, de banning, ban.	der Zaun, de heining, tuin- ban.
	der Born, de put.	der Zorn, de toorn.
	der Doorn, de doorn.	der Zwirn, het twijn, ga- ren
<i>Vrouwl.</i>	die Pein, de pijn.	die Stirn, het voorhoofd.
	die Person, de perzoon.	

Onzijd.

VII. HOOFDSTUK, II. *Afdeeling.* 78

Onzijd. { *das Garn*, het garen. *das Horn*, het of de
hoorn.
das Gehirn, de hersens. *das Kind*, de kin.
das Gestirn, het gesternte. *das Korn*, het graan.

in P.

Manl. *der Syrup*, de stroop.

Vrouwl. *Dere* hebben eené e naa hunne eindigende p.
die Kappe, de kap. *die Puppe*, de pop.

Onzijd. Ik heb 'er geene gevonden, welke met p eindigen.

in R.

Manl. *der Altar*, het of de *der Staat*, de Spreeuw, de
altaar. *Sauſonnet*, de cataract.

Vrouwl. { *die Begier*, de begeerte. *die Creatur*, het schep-
fel.
die Figur, de gedaante. *die Gebühr*, de pligt,
het loon.
die Gefahr, het gevaar. *die Ingehör*, het toebe-
hooren.

Onzijd. { *das Gehör*, het gehoor. *das Geſchir*, het ge-
reedschap, tuig.
das Haar, het hair. *das Jahr*, het jaar.

in S.

Manl. { *der Biß*, de beet. *der Schoß*, de ſchatting.
der Kloß, de kluit. *der Stoß*, de stoot, de twist.
der Riß, de reet. *der Troß*, de trein van 't lo-
der Schoß, de schoot. ger.

Vrouwl. { *die Ametz*, de mierz. *die Laus*, de luis.
die Geiß, de geit. *die Maus*, de muis.
die Gans, de gans. *die Platte*, de pladijs, *visch*.
Daar

Daar' anders de naamen der Dieren, of van het mannelijk of onzijdig geslacht zijn.

<i>Onzijd.</i>	{	das Was , het doode lig-	das Haus , het huis.
		haam van een beest.	das Maas , de maat.
		das Eis , het ijs.	das Mus , de pap.
		das Gras , het gras.	das Wachs , het was.
		das Seleis , het rijspoor.	das Wamms , het wambus.
		das Glas , het glas.	das Reis , de tak.

in **St.**

<i>Manl.</i>	{	der Ast , de tak.	der Durst , de dorst.
		der Bast , de bast.	der Forst , het woud.
		der Dunst , de damp.	der Frost , de vorst, koude.
<i>Vrouwl.</i>	{	die Angst , die angst.	die Last , de last.
		die Binnst , de geilheid.	die List , de list.
		die Brust , de borst.	die Lust , de lust, het vermaak.
		die Faust , de vuist.	die Pest , de pest.
		die Geschwulst , de zwelling.	die Schwulst , het zwel.
		die Kunst , de konst.	die Wurst , de worst.
<i>Onzijd.</i>	{	das Fest , het feest.	das Nest , het nest.
		das Gespenst , de schim, het spook.	

in **I.**

<i>Manl.</i>	{	der Bart , de baard.	der Schnitt , de snede.
		der Contract , het contract.	der Schritt , de schrede.
		der Draat , de draad.	der Tritt , de tred.
		der Einbalk , de hinderpaal.	der Uurath , de spaanders, vuiligheid.
		der Gurt , de gordriem.	der Vorrath , de voorraad.
		der Koth , de modder.	der Werth , de waardije.
		der Pult , de lessenaar.	der Zierat , het cieraad.
		der Ritt , het gerit.	

die

die *Andacht*, de godsvrucht. die *Glans*, de gloed.
 die *Anfuhr*, de toevoer. die *Haut*, de huid.
 die *Anstalt*, het toebereid- die *Grinath*, het va-
 sel. derland.

die *Armuth*, de armoede. die *Jagt*, de jagt.
 die *Art*, de wijze. die *Rath*, de naad.
 die *Art*, de bijl. die *Noth*, de nood.
 die *Einfult*, de eenvoud- die *Predigt*, de preek.
 digheid.

die *Fahrt*, de doortocht. die *Schrift*, de (het)
 schrift.

Vrouw.

die *Furcht*, de vrees. die *Statt*, de plaats.
 die *Furt*, de waadbaare die *Sucht*, de vailleude
 plaats in eene rivier. ziekte.

die *Geburt*, de geboorte. die *Pflicht*, de pligt.
 die *Bermunft*, het ver-
 nuft, rede.

die *Gegenpart*, de tegen- die *Welt*, de waereld.
 partij.

die *Gegenwart*, de tegen- die *Zeit*, de tijd.
 woordigheid.

die *Gestalt*, de gedaante. die *Zucht*, de tugt.

die *Gewalt*, het geweld. die *Zuversicht*, het toe-
 verzigt.

das *Amte*, het ampt. das *Haupt*, het hoofd.
 das *Blatt*, het blad. das *Hest*, het heft van een
 mes.

das *Blut*, het bloed. das *Jahrhundert*, de eeuw.
 das *Bret*, de plank. das *Kraut*, de kool, het
 kruid.

Onzijd.

das *Brot*, het brood. das *Licht*, het licht.

das *Edict*, de willekeur, het Edikt.

das *Element*, het ele- das *Recht*, het recht.
 ment. (hout, spaan.

das *Gebot*, het gebod. das *Scheit*, het brand-

das *Gemacht*, de scha- das *Schwert*, het zwaard.

das *Gemacht*, de scha- das *Stift*, het sticht.

melheid. das *Verbod*, het verbod.

D

das

das Geslacht, het ge- das Utschlitt, het kaars-
slacht. vet, talk.
das Gut, het goed. das Zelt, de tent.

in X.

Manl. { der Ruy, gedeelte van een zilver-mijn.
der Nix, naam van eene Water-Nymph, om
de kinderen bang te maaken.
der Styx, de Styx, helſche ſtroom.

Vrouwl. die Tax, de ſchatting. die Eyder, de hagedis?

Onzijd. das Crucifix, de kruisverbeelding, crucifix.

in Z.

Manl. { der Zurz, de ſcheet. der Tanz, de dans.
der Platz, de plaats. der Kranz, de krans.
der Laß, ſtuk van klee- der Mutz, ſcheldwoord,
dinge, lap. hoer, reisrok.
der Pelz, de pels.
der Puz, het optooiſel. der Schurz, de voorschoot.
der Schwanz, de ſtaart. der Umſturz, de omver-
der Sturz, de val. ſtorting.
der Schmelz, de brand- der Saß, de ſtand, ſtel-
verw. ling.

Vrouwl. { die Baß of Faß, tijd wanneer de haanen in
lieſde verhit zijn.
die Haß, de honden-jagt.
die Milz, de milt. die Pfalz, de Palts.
de anderen zijn van een e gevolgd, gelijk
die Hiße, de hitte. die Miße, de muts.
die Stiße, het ſteunſel. die Würze, de kruiden.

das

<i>Onzijd.</i> {	das Erz, het koper, erts.	das Malz, het mout.
	das Gesez, de wet.	das Netz, het net.
	das Geschut, het geschut.	das Salz, het zout.
	das Herz, het hart.	das Schmalz, het ge-
	das Kreuz, het kruis.	sinolten vet, smout,
	das Holz, het hout.	reuzel.

III. A F D E E L I N G.

Van de Buigingen der zelfstandige Naamwoorden.

Zoo wij op onze gedagten agt geeven, zullen wij vinden, dat wij, zomtijds, aan één ding alleen, en zomtijds aan veele van ééne en dezelfde soort denken. Dit onderscheid moet dan in de zelfstandige naamwoorden, als naamen der zaaken, getekend wezen: daarom heeft men 'er dat onderscheid in getragt te doen zien, door de klinkers of medeklinkers, of zomtijds zelfs heele Lettergreepen te veranderen, *by v.*

Een alleen.

Verscheiden.

der Mann, de man.

die Männer, de mannen.

die Frau, de vrouw.

die Frauen, de vrouwen.

das Haus, het huis.

die Häuser, de huizen.

die Hand, de hand.

die Hände, de handen.

der Mangel, het gebrek.

die Mängel, de gebreken.

Daar worden maar eenige uitgezonderd, die altijd dezelfde blijven in 't Enkel- en Meervouwd, en die men niet dan door het lidwoord of door den zamenhang kan onderscheiden, *by v.*

der Engel, de engel.

die Engel, de engelen.

der Bürger, de burger.

die Bürger, de burgeren.

der Stängel, de steel.

die Stängel, de steelen.

Dit is, het geen den Taalkundigen oorzaak heeft gegeven, om van de verschillende getallen der Zelf-

standige, der Bijvoeglijke en der Voornaamwoorden te spreken, dat is van 't enkel en meerder getal, gelijk wy 't reeds gezegd hebben, van de Lidwoorden spreekende. Deze getallen zijn dezelve, zo wel in de *hoogduitsche* taal, als in alle andere taalen, en dit is het geen zy aanwijst in de meeste der Zelfstandigen, door zekere Letteren of Lettergreepen, waaraan men kend, of 'er van ééne of van verscheide zaaken gehandeld word. Men ziet door de voorbeelden, die wy zo even gegeven hebben, dat het geheele onderscheid of in de verandering der klinkers, of in de eindigende Letters bestaat. En deze letters zyn maar vier in getal, te weten: e, en, n, er. *by v.*

das Band, de band.	die Bände, de banden.
die Taube, de duif.	die Tauben, de duiven.
die Trommel, de trommel.	die Trommeln, de trommels.
das Reis, de tak.	die Reiser, de takken.

De *hoogduitsche* taal heeft vijf Buigingen.

De I. begrijpt de zelfstandige Naamwoorden, welke in het Meervouwd van hun Enkelvoud in hun uitgang niet verschillen, gelijk der Teufel, de duivel, die Teufel, de duivelen.

De II. vervat die geene, welke 'er de letter n alleen bijvoegen, gelijk die Regel de regel, die Regeln de regelen of regels.

De III. begrijpt die geene, welke een e in het Meervoudige getal aanneemen, gelijk die Hand de hand, die Hände de handen.

De IV. begrijpt die geene, welke 'er de Lettergreep en bijvoegen, gelijk die Frau de vrouw, die Frauen de vrouwen.

De V. begrijpt eindelijk die geene, welke in 't Meervoudige getal de Lettergreep er, die zy in 't Enkelvoud niet hadden, aanneemen, als das Pfand het pand, die Pfänder de panden.

Vol-

Volgens deze verdeeling kunnen wy de verscheide buigingen best begrijpen.

I. Buiging.

Deze eerste Buiging heeft maar drieërlei uitgangen, te weten de woorden, die in *el*, *er* en *en* uitgaan, en onder welke 'er van verschillende soorten zijn. Sommigen dezer woorden veranderen niet in 't Meervouwd, en hebben een *s* in den Enkelvoudigen *Teeler*, en een *n* in den Meervoudigen *Geever* en *Neemer*. De andere veranderen alleen hunnen klinker in 't Meervouwd, dat is, *a* in *ā*, *o* in *ō*, *u* in *ū*, gelyk men zien zal door de verschillende voorbeelden, welke wy daarvan zullen geeven.

Algemeene aanmerking.

Daar de *zelfstandige Naamwoorden* in den *Teeler* verscheidenlijk uitgaan, tot enige een *s* of *ts* aanneemen, andere niet, en een *Leerling*, hier, meest verlogen staat; zo heb ik menigmaal gedacht, of daaromtrent geen vaste regel ware te vinden. By nadere overdenkinge, en vergelykinge met de uitgangen der *Nederduitsche* zelfstandige naamwoorden, meene ik, de volgende regels te hebben gevonden.

1. Alle zelfstandige *naamwoorden van het manlijk of onzijdig geslacht*, uitgaande op, of eindigende met een enkelen *Medeklinker*, neemen in den *Teeler* een *s* of *ts* aan: *der Himmel, Himmels; der Krage, Kragens; das Amt, Amtes; das Thier, Thiers; das Ohr, Ohres* enz.
2. De zelfstandige *naamwoorden van het manlijk geslacht*, uitgaande op een *Klinker*, neemen in den *Teeler* aan *ns*; als *der Glaube, Glaubens; der Name, Namens; der Same, Sameus* enz. Maar
3. De zelfstandige *naamwoorden van het vrouwelyk geslacht*, uitgaande in een *Klinker* of *Medeklinker*,

ker, neemen, in den *Teeler*, al of niet eene ϵ aan: als die *Frau*, *Fraue*; die *Lien*, *Liene*; die *Sabel*, *Sabel*; die *Hand*, *Hand*; die *Mutter*, *Mutter*; en dus spreekt het van zelf, wanneer de zelfstandige *vrouwelijke naamwoorden* met eene ϵ eindigen, dat die dan in den *Teeler* geene verdere ϵ aanneemen; als *Eiche*, *Lilte*, *Schwert*, enz.

Laaten wy nu bijzondere *voorbeelden der eerste Buiging* plaatzen.

Voorbeelden van den *eersten uitgang in el*, die eens in den *Enkelvoudigen Teeler*, en een π in den *Meervoudigen Geever en Neemer* heeft.

*Enkelvoud.**Meervoud.*

N. der <i>Himmel</i> , de hemel.	die <i>Himmel</i> , de hemelen.
T. des <i>Himmels</i> , des hemels.	der <i>Himmel</i> , der hemelen.
G. dem <i>Himmel</i> , den hemel	den <i>Himmeln</i> , den hemelen,
of aan den hemel.	aan den hemelen.
A. den <i>Himmel</i> , den hemel.	die <i>Himmel</i> , de hemelen.
R. o du <i>Himmel</i> , o hemel!	o ihr <i>Himmeln</i> , o hemelen!
N. von dem <i>Himmel</i> , van den hemel,	von den <i>Himmeln</i> , van de hemelen.

Volgens dit voorbeeld is 't, dat de hieronder aange-tekende, zo *Manlijke* als *Onzijdige* woorden geboogen worden.

Manlijke.

der <i>Adel</i> , de adel.	der <i>Hagel</i> , de hagel.
<i>Bengel</i> , de schoft.	<i>Haspel</i> , de haspel.
<i>Beutel</i> , de beurs; buidel.	<i>Hebel</i> , de handboom.
<i>Bügel</i> , de beugel;	<i>Henkel</i> , het hengsel.
<i>Engel</i> , de engel.	<i>Hobel</i> , de schaaf.
<i>Flegel</i> , de vlegel.	<i>Hügel</i> , de heuvel.
<i>Flügel</i> , de vleugel.	<i>Igel</i> , de egel.
<i>Gipfel</i> of <i>Giebel</i> , de kruin.	<i>Kegel</i> , de kegel.
<i>Gimpel</i> , roodborste, vogel.	<i>Knebel</i> , de knevel.
<i>Gürtel</i> , de gordel.	<i>Knöchel</i> , de kneukel.
	<i>Kringel</i> , de kraakeling.

der

der Kübel, kuipje.	der Stämpel, de stempel.
Kümmel, de komijn.	Stängel, de steel.
Löffel, de lepel.	Stiefel, de stevel, laars.
Lümmel, de lompert.	Strusel, maat, klomp.
Mantel, mantel.	Tadel, het verwijt.
Mörfel, de vijzel.	Tempel, de tempel.
Nabel, de navel.	Teufel, de duivel.
Nebel, de nevel, de mist.	Tiegel, de pan, kroes.
Nöbel, het graauw.	Titel, titel.
Prügel, de stok.	Töpel, de domoor.
Riegel, de grendel.	Tüpfel, de tepel.
Säbel, de zabel.	Wädel, de waajer.
Schemel, de schabel.	Wirbel, wervel.
Schimmel, de schimmel.	Wirfel, dobbelsteen.
Schlägel, de beukhamer.	Ziegel, de pan.
Schlingel, de deugeniet.	Zipfel, strook, zoom.
Schlüssel, de sleutel.	Zirkel, de kring, cirkel.
Spargel, de spergie.	Zügel, de toom.
Speichel, het spog.	Zweifel, de twijfeling.
Spiegel, de spiegel.	Zwickel, de zwik, tap.
Sprenghel, de sprenkel, wij- kwast.	

Onzijdige.

das Exempel, het voorbeeld.	das Lägel, het half rond vaatje.
Ferkel, het speenvarken.	Mittel, het middel.
Geflügel, het gevogelte.	Räthsfel, het raadfel.
Geklingel, het geluid van de klok.	Segel, het zeil.
Gemurmel, de morring, geprevel.	Siegel, het zegel.
Gevdgel, het gevogelte.	Uebel, het kwaad, enz.

Voorbeeld van den tweeden uitgang in *er*, heb-
bende een *s* in den Enkelvoudigen Teeler, en een
n in den Meervoudigen Geever en Neemer.

Enkelvoud.

Meervoud.

- N. der Bürger, de burger. die Bürger, de burgers.
 T. des Bürgers, des burgers der Bürger, der burgeren.
 G. dem Bürger, den burger. den Bürgern, den burgeren.
 A. den Bürger, den burger. die Bürger, de burgers.
 R. o du Bürger, o burger. o ihr Bürger, o burgers!
 N. von dem Bürger, van den von den Bürgern, van de burgeren.

Volgens dit Voorbeeld is 't, dat de volgende, zo Manlyke, als Onzijdige woorden geboogen worden, te weeten

De Manlyke.

der Adler, de arend.	der Drucker, de dorcker.
Änger, veld, kamp.	Drucker, de drukker.
Anker, het anker.	Emmer, de emmer.
Apotheker, de Apotheker.	Färber, de verwer.
Arbeiter, de arbeider.	Faulenzer, de lujaart.
Auspasser, de oppasser.	Fechter, de vegter.
Aufseher, de opziener.	Fischer, de vischer.
Bader, de baader.	Fleischer, de slaager.
Baker, de bakker.	Führer, de leidsman.
Bauer, de boer.	Gaffer, de gaaper.
Becher, de beker.	Gärtner, de tuinier.
Bereiter, de stalmeeffer.	Geiger, de vioolspeeler.
Beschützer, beschermmer.	Gerber, de loojer.
Beutler, de beedelaar.	Geyer, de gier.
Beutler, de beuzemaaker.	Glaser, de glazemaaker.
Binder, de binder.	Glöckner, de klokkelai- der, de koster.
Böttcher, de kuiper.	Graber, de graaver.
Bohrer, de boor.	Gübler, de haarkloover.
Brauer, de brouwer.	Gürtler, de draagband- maaker.
Büttner, de kuiper.	Gypfer, de pleisterwerker.
Centner, het centenaar.	Haber, de haver.
Deker, de dekker.	Häufcher, de gerechts-die- naar.
Dichter, de dichter.	
Donner, de donder.	
Drechsler, de draajer.	

Sen.

- der *Heiker*, de beul.
Suider, de knoejer, broddelaar.
Hüter, de hoedenmaker, hoeder.
Jäger, de jaager.
Kater, de kater.
Kaiser, de keizer.
Kerker, de kerker.
Kläffer, de snapper, verklikker.
Klempner, de blekslager.
Klipper, de ijzerfmit, blekslager.
Köder, het lokäas.
Köbler, de koolbrand.
Körper, het lijf, lighaam.
Köcher, de pijkokker.
Kofer, de korf.
Kramer, de kraamer.
Kreuzer, de kreutsler, *Duitsch geld.*
Kummer, de zorg, *Kommer.*
Kürschner, de bontwerker.
Küster, de koster.
Kutscher, de koetsier.
Lästerer, de lasteraar.
Lauser, de looper.
Lauser, de dagdief, *hij mensch.*
Lecter, de lekkerbek.
Lehrer, de leeraar.
Leuchter, de kandelaar.
Lügner, de leugenaar.
Macher, de maker.
Mahner, de maaner.
Makler, de makelaar.
- der *Mahler*, de schilder.
Marder, de marter, *sabel-dier.*
Märtyrer, de martelaar.
Mantzer, de metzelaar.
Mantner, de tollenaar.
Meister, de meester.
Mesger, de slaager, *vlees-houwer.*
Mörder, de moordenaar.
Müller, de molenaar.
Münzer, de munter.
Nabler, de naaldemaaker.
Nater, de vader.
Pfeifer, de fluitler.
Pfeiler, de pijlaar.
Pfuscher, de kladder.
Praler, de pogcher.
Pranger, de kaak.
Priester, de priester.
Quackzalber, de kwakzal-
Räuber, de roover. *(ver.*
Rauser, de krakeeler.
Reiger, de rijger.
Reiter, de ruiter.
Retter, de redder.
Richter, de richter.
Riemer, de r'emmaaker.
Ritter, de ridder.
Römer, de Romein.
Nothgießer, de geelgieter.
Sänger, de zinger.
Sammler, de collekteur, *inzameelaar.*
Säuser, de zuiper.
Sattler, de zadelmaaker.
Schäfer, de herder *(ster.*
Schaffner, de proviäntmee-

- der Schiffer, de schipper.   der Zauser, de dooper.
 Schimmer, het schemer-
     licht.
 Schinder, de beul, viller.
 Schlafer, de slaaper.
 Schläger, de slaager, klop-
     per.
 Schlösser, de slotemaaker.
 Schlummer, de sluimering.
 Schmaucher, de smooker.
 Schnarcher, de snorker.
 Schneider, de kleërmaaker.
 Schornsteinfeger, schoor-
     steenveeger.
 Schreiner, schrijnwerker.
 Seiger, de zijper, door-
     loop, teems.
 Schuster, de schoenmaa-
 Seiger, teems. (ker.
 Seiler, de lijnslager.
 Sieder, de zieder.
 Sommer, de zomer.
 Sperber, de spreekw, sper-
 Spieler, de speeler. (wer.
 Spötter, de spotter.
 Springer, de springer.
 Sticker, de stikker.
 Stricker, de brejer.
 Stümpler, de kladder.
 Sudler, de morsebel.
 Tabler, de berisper.
 Tänzer, de danzer.
 Täuber, het mannetje van
     de duif.
- Zauber, de duiker.
 Zeller, het bord, asfiet.
 Zhirner, de torenwagter.
 Zischler, de schrijnwerker.
 Zöpfer, de pottbakker.
 Zraber, de draaver.
 Träger, de draager.
 Zreffer, het trekkende lo-
     terij - briefje.
 Zichter, de tregter.
 Zuisler, de drilling.
 Zöbler, oude kleërkooper.
 Zuchmacher, een lakenbe-
     reider.
 Wächter, de wagter.
 Wagner, de wagenmaaker.
 Walker, de volder.
 Wäscher, de praater.
 Werber, de werver.
 Widder, de ram.
 Winzer, de wijngaarde-
     nier.
 Wirger, de wurger.
 Zahler, de betaaler.
 Zeiger, de wijzer.
 Zieler, de mikker.
 Zober, de tobbe.
 Zunder, de tonder.
 Zukhaner, de aanschouwer.
 Zwitter, de hermaphrodite
     of halfslachtig mensch,
     enz.

Onzijdige:

Das Fenster, het venster.	Das Münster, de hoofdkerk.
Feuer, het vuur.	Muster, het model, pa-
Fieber, de koorts.	troon.
Fuder, de wagen vol.	Opfer, de offerhande-
Gutter, het voeder der	Plaster, de pleister, ook
beesten, <i>item</i> de	de vloer.
voering der kleê-	Polster, het kussen.
ren.	Pulver, het kruit.
Gatter of Sitter, het tra-	Riuder, de riem.
lietwerk.	Ufer, de oever, het strand.
Gewässer, de overstroo-	Ungewitter, het onweder.
ming.	Ungezieser, de insecten.
Gewitter, storm, onweêr.	Wasser, het water.
Laster, de ondeugd.	Wetter, het weder.
Leder, het leder.	Zimmer, het vertrek, de
Messer, het mes.	kamer, enz.

De derde uitgang in *en* heeft dit bijzonder, van wegen zijn eindigende *n*, dat hij dezelve in den meervoudigen *Geever* en *Neemer* niet neemt, en dat hij, altijd dezelfde blijft, het zij hij, van klinker verändere of niet.

Voorbeeld van dezen derden uitgang in *en*, hebben de een *s* in den *teeler* van 't Enkelvoud, zonder nog een *n* in den meervoudigen *Geever* en *Neemer* aan te nemen.

Enkelvoud.

Meervoud.

N. der Kragen, de kraag.	die Kragen, de kraagen.
T. des Kragens, des kraags.	der Kragen; der kraagen.
G. dem Kragen, den kraag.	den Kragen, den kraagen.
A. den Kragen, den kraag.	die Kragen, de kraagen.
R. o du Kragen; o kraag.	o iht Kragen, o kraagen!
N. vonden Kragen, van den	van den Kragen, van de kraa-
kraag.	gen.

Volgens dit voorbeeld is 't, dat de volgende Manlijke woorden ook geboogen worden.

der Balken, de balk.
 Besen, de bezem.
 Bissen het stuk, boet brok.
 Boden, de bodem.
 Braaten, het gebraad.
 Degen, de degen.
 Daden, de draad.
 Gladen, de koek.
 Flecken, het vlek.
 Funcken, de vonk.
 Galgen, de galg.
 Gärten, de tuin.
 Karpen, de karper.
 Karren, de kar.
 Kasten, de kast, kist.
 Kraagen, de kraag, bef.
 Lachen, de vijver.

der Eaden, de winkel.
 Magen, de maag.
 Nachen, de sloep, boot.
 Orden, de order.
 Regen, de regen.
 Rosten, de spinrok.
 Roggen, de rogge.
 Rüsten, de rug.
 Samen, het zaad.
 Segen, de zegen.
 Schatten, de schaduw.
 Schlitten, de slee.
 Sparren, de balk, sparre.
 Wagen, de wagen.
 Weizen, de tarw.
 Zapfen, tap, zwik.

Zo ook alle de onbepaalde wijzen, als zelfstandige genomen, die van 't onzijdige Geslacht zyn, gelijk *das Geben* *het geeven*, *das Hören*, *het hooren*, *das Nehmen*, *het neemen*, en een onëindig aantal van soortgelyke andere, hebben geen meervouwd, en men moet zig wagten, deze met de zelfstandige, die daar betrekking op hebben, te verwarren; by v. *das Reden und Schweigen* *het spreeken en zwygen*, hebben geen meervouwd: maar die *Rede*, *de reden*, *redeneering*, *het gesprek*, heeft zyn meervouwd, die *Reden*, *de redeneeringen*, *de gesprekken*.

Het is goed, dat men zig hier herinnere, dat wy de naamen dezer eerste buiging in twee klassen verdeeld hebben.

Van de eerste Klasse zyn die geene, welke in 't meervouwd niet veranderen, en eene s in den enkelvoudigen Teeler, en eene n in den meervoudigen Geever en Neemer hebben. Deze zyn die geene, waarvan wy tot dus verre voorbeelden gegeven hebben.

Van

Van de *tweede Klasse* zyn die geene, welke hunnen klinker in 't meervouwd alleen veranderen, en alle gelijk de voorige geboogen worden, ieder naar hunnen uitgang. Daarvan behoeven wy dan geene voorbeelden te geeven, maar het zal genoeg zyn, eenige van alle de drie uitgangen hier by te brengen, *by v.*

Eerste Uitgang. *el.*

der Apfel, de appel.	die Aepfel, de appelen.
der Hämmel, het schaap,	die Hämmel, de schapen, ha-
hamel.	melen.
der Mängel, de misflag.	die Mängel, de misflagen.
der Mantel, de mantel.	die Mäntel, de mantels.
der Nabel, de navel.	die Näbel, de navels.
der Nagel, de nagel.	die Nägel, de nagels.
der Vogel, de vogel.	die Vögel, de vogels, <i>ova.</i>

Tweede Uitgang. *er.*

der Bruder, de broeder.	die Brüder, de broeders.
der Hammer, de hamer.	die Hämmer, de hamers.
der Vater, de vader.	die Väter, de vaders.
* die Mutter, de moeder.	die Mütter, de moeders.
* die Tochter, de dogter.	die Töchter, de dogters.

Derde Uitgang. *en.*

der Boden, de bodem.	die Böden, de bodems.
der Laden, de winkel.	die Läden, de winkels.
der Magen, de maag.	die Mägen, de maagen.
der Wagen, de wagen.	die Wägen, de wagens.

Gemerkt nu de voorbeelden, die wij tot hier toe hebben gegeeven, alleen op het Manlijke en Onzijdige Geslacht zien, maar 'er tevens woorden van 't Vrouwelijk-geslacht zyn, die in 'el en in *er* uitgaan, zo zullen wy daarvan by de tweede Buiging handelen.

NB. Om

* Deze woorden zijn de eenigste onder alle de Vrouwelijke, welke hier plaats kunnen hebben.

NB. Om den Vreemdelingen de middelen, van de beginzelen van elke Buiging in 't werk te stellen, lichter te maaken, zo zullen wy nog drie soorten van voorbeelden 'er byvoegen: de eerste met de Nederduitsche uitlegging, de tweede, zonder uitlegging, om dezelve in 't Nederduitsch te verstaalen; en de derde in 't Nederduitsch; om ze in het Hoogduitsch over te zetten.

Voorbeelden, om de beginzelen dezer eerste Buiging in 't werk te stellen.

I. In 't Hoogduitsch, met de Nederduitsche uitlegging.

Der Himmel ist durchs Wort des HERN gemacht, und all sein Heer durch den Geist seines Mundes. De hemelen zijn door het woord des Heeren gemaakt, en al hun heir door den Geest zijns monds.

Der Gott des Himmels und der Erde. De God des Hemels en der aarde.

Dem Himmel ist auf Erden nichts zu vergleichen. Daar is niets op aarde by den hemel te vergelijken.

Betrachte den Himmel! so wirfst du an der Weisheit und Allmacht Gottes nicht mehr zweifeln. Aanschouw den hemel; dan zult gij aan Gods Wijsheid en Almagt niet meer twijfelen.

O du Himmel! wie lieblich bist du in den Augen derer, die ihre Hoffnung zu Gott richten. O hemel! hoe aangenaam zijt gij in de oogen der geen, die hunne hoop op God stellen!

Von dem Himmel können wir uns in dieser Sterblichkeit keinen vollkommnen Begriff machen. Wij kunnen in deze wereld geen volkomen begrip van den hemel vormen.

Die Himmel erzählen die Ehre Gottes, und die Vester verkündiget seiner Hände Werk. De hemelen vertellen Gods Eer, en het uitspanfel verkondigt zijner handen werk.

Gott

God is größer, denn der weite Umkreis der Himmel, und aller Himmel Himmel können ihn nicht begreifen.

Den Himmeln hat der weise Schöpfer eine sonderbare Kraft der Bewegung beigelegt.

Die Leiter, welche Jakob der Erzvater im Traum sahe, reichte von der Erde bis an die Himmel.

O ihr Himmel! wer will eure weite Erstreckung abmessen?

Von den Himmeln redet der Apostel Paulus in der vielfachen Zahl, wenn er sagt: Er sey entzückt worden bis in den dritten Himmel.

God is grooter, dan het wijde uitspanfel der hemelen, en de hemelen der hemelen kunnen hem niet begrijpen.

De wijze Schepper heeft eene bijzondere kragt van beweeging aan de hemelen gegeven.

De ladder, welke de Aartsvader Jakob in den droom zag, reikte van de aarde tot aan de hemelen.

O hemelen! wie zal uwe wijde uitgestrektheid afmetten?

Apostel Paulus spreekt van de hemelen in het meer-
voudig getal, wanneer hij zegt: dat hij tot in den
derden hemel opgenomen
wierdt.

II. In 't Hoogduitsch zonder uitlegging, om in het Neerduitsch te vertaalen.

Der Bürger is vor Gott nicht besser, als der Bauer.

Die Schuldigkeit des Bürgers ist, gegen seine Oberkeit gehorsam zu sein.

Dem Adler schreiben die Naturkündiger die sonderbare Eigenschaft zu, das er das hellglänzende Licht der Sonne mit unverwandten Augen anschauen kann.

Der Prinz hat den Adler aus der Luft herab geschossen.

O du Adler! wie edel ist dein Exempel! denn damit lehrest du uns, wie wir unsere Gnadensonne mit unverwandten Augen des Glaubens anschauen sollen.

Von dem Bcker kauft man das Brod, und das Bier von dem Brauer.

Die

88 Tweede Buiging der zelfstandige Naamwoorden.

Die Bürger einer Stadt sollen in allen Dingen freundlich
zusammen halten.

Die Frebeiten der Bürger sind verloren gegangen.

Den Bürgern sind viele Wohlthaten erwiesen worden.

Ich lobe die Bürger, die in ihrer Stadt kein Unrecht
leiden.

O ihr Bürger! haltet jederzeit freundlich zusammen, und
befördert die gemeine Wohlfahrt.

Von den Bürgern muß man nichts fordern, als was
recht und billig ist.

III. In 't Nederduitsch, om ze in het Hoog- duitsch te vertaalen.

Het gevogelte is hier zeer goed koop (Gefügel;
gevogelte.)

De liefhebbers van 't gevogelte zullen hier hun ge-
noegen vinden.

Ik weet niet, welken zin ik aan het raadzel, waar-
van gij spreekt, hegten zal. (Rathsel raadzel.)

Ik zou dit Speenvarken niet kunnen doorsnijden;
neem de moeite, hetzelfde aan stukken te breeken; (Stre-
fel Speenvarken.)

O Gevogelte! wat smaakt gij goed.

Ik eet nooit Gevogelte.

De zeilen zijn de vleugels van een Schip (Segel zeil.)

De kragt der riemen doet de galeijen voortgaan. (Nu-
der riemen.)

Dat gelijkt den aardbezien, die men in Spanje brengt.
(Kragt aardbezie.)

O balken! waarom stort gij niet in, op deze god-
loozen? (Balken balk) (instorten einstürzen.)

Ik heb van de kraagen niets te zeggen. (Kraagen kraag.)

I I. Buiging.

Van deze Buiging zijn alle de woorden, die in het
Enkelvoud in *el* en *er* uitgaan, en die een enkele *n*
in

VII. HOOFDSTUK, III. *Afdeeling.* 89

in 't Meervouwd aanneemen. Zy zyn veele in getal, en meest alle van het Vrouwelyk Geslacht. Hiervan zullen wy een paar voorbeelden geeven.

Enkelvoud.

Meervouwd.

N. die Amsel, de merel.	die Amseln, de merelen.
T. der Amsel, des merels.	der Amseln, der merelen.
G. der Amsel, den merel.	den Amseln, den merelen.
A. die Amsel, den merel.	die Amseln, de merelen.
R. o du Amsel, o merel!	o ihr Amseln, o merelen!
N. von der Amsel, van den merel.	von den Amseln, van de merelen.

Enkelvoud.

Meervouwd.

N. die Auster, de oester.	die Austern, de oesters.
T. der Auster, des oesters.	der Austern, der oesteren.
G. der Auster, den oester.	den Austern, den oesteren.
A. die Auster, de oester.	die Austern, de oesters.
R. o du Auster, o oester.	o ihr Austern, o oesters!
N. von der Auster, van den oester.	von den Austern, van de oesteren.

Daaruit ziet men, dat deze woorden noch in 't Enkel- noch in 't meervouwd veranderen, en dat zy dus geene zwaarigheid vervatten, alles op het Lidwoord en deszelfs veranderingen alleen aankomende.

Volgens dezen regel is 't, dat alle de woorden, in el en in te uitgaande, welke wij nu bybrengen, geboogen moesten worden.

Woorden, in el uitgaande.

die Achsel, de schouder.	die Distel, de distel.
Angel, de angel.	Drossel, de lyster.
Amsel, de auricala.	Eichel, de eikel.
Bybel, de bybel.	Fabel, de fabel.
Kapsel, het kapsel.	Fakkel, de fakkel.
Karbonkel, de karbonkel.	Fibel, tafel van 't a. b. c.
Cymbel, de cymbaal.	Fibel, de viool.
Dattel, de dadel.	Fuchtel, de degen.
Deksel, de distel.	Gabel, de vork.

die

die Geißel , de roede.	die Raspel , de rasp.
Gründel , de grondeling.	Regel , de regel.
Gurgel , de keel.	Schachtel , de doos.
Haspel , de haspel.	Schanfel , de schop.
Hechel , de hekel.	Scheitel , de hoofdschedel.
Hummel , de hommelm.	Schindel , de dak-borden.
Insel , de mijter.	Schüffel , de schotel.
Insel , het eiland.	Semmel , het witte brood.
Kachel , de kagchel.	Sichel , de zeis.
Kanzel , de predikstoel.	Spindel , de spil.
Klingel , het schelletje.	Sportel , de onkosten.
Kugel , de kogel.	Staffel , de trap.
Kuntel , de spinstok.	Stoppel , de stoppel.
Mandel , vijftien stuks.	Striegel , de roskam.
Mispel , de mispel.	Tafel , de tafel.
Morchel , de morille.	Tarantel , de tarantula.
Muschel , de mossel.	Trommel , de trommel.
Nadel , de naald.	Wachtel , de wagtelt, kwak-
Nessel , de brandnetel.	Waffel , de wafel. (kel.)
Nestel , de nestel.	Weichsel , de Weisfel, (ri-
Nichtel , de nigt.	vier.)
Nudel , de propdeeg.	Windel , de luuren.
Orgel , het orgel.	Wispel , maat voor 't
Pappel , de maluwe, po-	koorn, mudde.
pulier.	Wurzel , de wortel.
Ranunkel , de renonkel.	Zwiebel , de ajuin, uije, enz.

Woorden, in et uitgaande.

die Ader , de ader.	die Folter , de pijnbank.
Älster , de ekster.	Goldammer , de Goudvink.
Ämmer , de morek.	Halster , de halter.
Blatter , de puist.	Hummer , de zeekeest.
Dauer , de duur.	Jungfer , de maagd, juffer.
Ecker , de eikel.	Kammer , de kamer.
Eiler , de els, boom.	Kelter , de pers, wijnpers.
Elster , de exster.	Kiefel , het kaakebeen, ke-
Feder , de veder, de pen.	vel.
Feyer , het feest.	Klafter , de vadem, roede.

die Klammer, de kram.	die Otter, de adder.
Klapper, de kinderbel.	Schulter, de schouder.
Leber, de lever.	Schwester, de zuster.
Leiter, de ladder.	Schwieger, de schoonmoeder.
Leyer, de lier.	
Lorber, de lauwrierboom.	Steuer, de schatting.
Marter, het Martelaar-	Trauer, de rouw.
schap.	Vesper, de vesper.
Mauer, de Muur.	Ziffer, de cijfer.
Matter, de adderslang.	Zitter, de guitarn, enz.
Nummer, de nummer.	

Daar zijn ook eenige weinige manlijke woorden, die van deze buiging zijn. Het zijn meestal de naamen van Volkeren, welke in ar en er uitgaan, gelijk der *Barbar de Barbaar*, der *Tartar de Tartaar*, der *Araber de Arabier*, der *Caffer de Caffer*, der *Pommer de Pomeraan*, der *Unger de Hongaar*, &c. Zij verschillen egter van de Vrouwelijke naamen, daarin, dat zij een s in den enkelvoudigen Teeler aanneemen, 't geen deze nooit doen. Nog zijn 'er, die schrijven in het meervoudige getal *Barbaren*, *Tattaren*, enz. doch dit heeft alleen plaats in rijm, om zulke woorden te verlangen.

Voorbeelden, om de Beginzelen dezer tweede Buiging in 't werk te stellen.

I. *In 't Hoogduitsch met de Nederduitsche uitlegging.*

Die Amsel singet sehr lieblich, doch nicht so schön als die Nachtigall. De Merel zingt zeer lieflijk, maar niet zo fraaij als de Nachtegaal.

Der Gesang der Amsel ist einer der schönsten unter den Waldvögeln. Het gezang van de Merel is één der aangenaamste onder de bosch-vogelen.

Was gibt man der Amsel zu fressen? Wat geeft men de Merel te eeten?

Jch

Ich höre die Nachtgall und die Amsel liberans gern singen.

O du liebliche Amsel, singe nur fort.

Vou der Amsel muß man es nicht nehmen, und den Sperlingen geben.

Die Amseln und die Drosseln lassen sich morgens und abends mit ihren Waldgesange am schönsten hören.

Das Stechen der Taranteln machet, daß man sich zu tode tanzen muß.

Die Wachteln sind am besten, wann sie gebraten sind.

Vou den Muscheln werde ich nichts genießen.

Ik hoor den Nachtgall en de Merel ongemeengarne zingen.

O lieflijke Merel! zing maar voort.

Van de Merel moet men't niet neemen, om het den muschen te geeven.

De Merels en de Lijsters laaten hun boschgezang, 's morgens en 's avonds fraaijst hooren.

De beet van de Tarantula maakt, dat men zig dood moet danzen.

De wagtels zijn best, wanneer zij gebraden zijn.

Ik zal van de muschelen niets gebruiken.

II. In 't Hoogduitsch, zonder uitlegging, om in het Neerduitsch te vertaalen.

Die Auster ist unter allen Muschelsischen der beste.

Man isset die Austeru roh, in ihrer eigenen Wühle mit Citronensaft, oder auch in den Schalen gebraten mit frischer Butter.

Der Saft der Austeru ist das Angenehmste davon.

Man sagt gemeinlich von den Austeru, das sie hart zu verdauen sind; und daß ein gut Glas Wein darauf gehöret.

III. In 't Neerduitsch, om in het Hoogduitsch te vertaalen.

De vork, welke gij mij gegeeven hebt, is tot mijn gebruik niet goed.

Men bediend zig niet meer van de vork, om van het gevogelte en 't vleesch te snijden, ten zij voor het geen in saus is. Men

Men hield, eertjds, het gevogelte aan de vork ge-
reegen, om het in stukken te snijden.

De vorken-steeken deugen niet; want dezelve ma-
ken alijd meer, dan één gat.

III. Buiging.

Deze Buiging vervat alle de zelfstandige Naam-
woorden, die eene *e* in 't Meervouwd aaneemen; *ay*
zijn van verschillende Geslachten, *by v.*

der Stand, de stand.	die Stände, de standen, stende
die Hand, de hand.	die Hände, de handen. (den.
das Thier, het dier.	die Thiere, de dieren.

Deze zelfstandige naamwoorden neemen de Let-
tergreep *es* in den Teeler, en de letter *e* in den Gee-
ver en Neemer van 't Enkelvoud; en de letter *n* in
den Geever en Neemer van 't Meervouwd aan. De
Vrouwelijke zijn 't alleen, welke daarvan uitgezon-
derd worden, en die altijd dezelfde blijven in het En-
kelvoud; zo als men uit de volgende Voorbeelden
zien zal.

Manlijk.

Enkelvoud.

Meervouwd.

N. der Stand, de stand.	die Stände, de standen.
T. des Standes, van den stand.	der Stände, der standen.
G. dem Stande, aan den stand.	den Ständen, aan de standen.
A. den Stand, den stand.	die Stände, de standen.
R. o du Stand, o stand!	o ihr Stände, o standen!
N. von dem Stande, van den stand.	von den Ständen, van de standen.

Vrouw-

- 2, De Klinkers *ae* en *oe* veranderen, insgelijks, niet in het meervoudige getal der zelfstandige naamwoorden, wanneer de *ae* of *oe* reeds in den eersten lettergreep des naamwoords van het eenvoudige getal is: als *Haring*, (haring,) *Nägellein*, (nageltje, spykertje,) *König*, (koning,) *Röthel*, (roodäarde, rood kryt,) enz.

Voorbeelden der derde buiging zyn de volgende.
Manlijke.

Enkelvoud.

der *Ast*, de tak.
Band, de band van een
Barsch, de baars. (boek.
Bart, de baard.
Bauch, de buik.
Baum, de boom.
Bock, de bok.
Born, de put. (brand.
Brand, het brandhout, de
Damm, de dam, dijk.
Dampf,
Dust,
Dunst,
Fall, de val.
Fang, de vangst.
Flor, het floers, de bloeij.
Fuchs, de vos.
Fuß, de voet.
Fund, de vond.
Gang, de gang.
Gaul, het paard.
Gesang, het gezang.
Grund, de grond.
Gruß, de groetenis.
Guß, de gieting.
Haub, de haan.

Meervoud.

der *Aeste*, de takken.
Bände, de banden.
Barsche, de baarzen.
Bärte, de baarden.
Bäuche, de buiken.
Bäume, de boomen.
Böcke, de bokken.
Börne, de putten.
Brände, de brandhouten.
Dämme, de dammen, dijken.
Dämpfe,
Düste,
Dünste,
Fälle, de vallen.
Fänge, de vangsten.
Fldre, de floerzen, bloe-
Füchse, de vosfen. (zems.
Füße, de voeten.
Fünde, de vonden.
Gänge, de gangen.
Gäule, de paarden.
Gesänge, de gezangen.
Gründe, de gronden.
Grüsse, de groetenissen.
Güsse, de gietingen.
Haube, de haanen.

der

der Kahn, de sloep, boot.	die Säbnel de sloepen, booten.
Kamm, de kam.	Kämme, de kammen.
Kampf, het gevegt.	Kämpfe, de gevekten.
Klang, de klank.	Klänge, de klanken.
Kopf, het hoofd.	Köpfe, de hoofden.
Krug, de kruik.	Krüge, de kruiken.
Kuß, de kus.	Küsse, de kussen.
Lauf, de loop.	Läufe, de loopen.
Markt, de markt.	Märkte, de markten.
Napf, de kom, nap.	Näpfe, de kommen, nap-
Palast, het paleis.	Paläste, de paleizen. (pen.
Pfahl, de paal.	Pfähle, de paalen.
Pflock, de spitse stok, paal.	Pföcke, de spitse stokken, paalen.
Pfuhl, de poel.	Pfühle, de poelen.
Platz, de plaats.	Plätze, de plaatzen.
Rath, de raad.	Räthe, de raaden.
Raum, de ruimte.	Räume, de ruimten.
Rausch, de slemperij, de	Rausche, de slemperijën.
Rock, de rok. (roes.	Röcke, de rokken.
Saal, de zaal.	Säle, de zaalen.
Sarg, de doodkist, de	Särge, de doodkisten, &c.
Saum, de zoom. (zark.	Säume, de zoomen.
Schatz, de schat.	Schätze, de schatten.
Schlaf, de slaap, de slag van 't hoofd.	Schläfe, de slagen van het hoofd.
Schlag, de slag.	Schläge, de slagen.
Schlauch, de lederzak.	Schläuche, de lederzakkeh.
Schlund, de keel.	Schlünde, de keelen.
Schluss, het slot.	Schlüsse, de sloten.
Schmauß, het gastmaal.	Schmäufe, de gastmaalen.
Schuß, de schoot.	Schüsse, de schooten.
Schwamm, de spons.	Schwämme, de sponzen.
Schwan, de zwaan.	Schwäne, de zwaanen.
Schwanz, de staart.	Schwänze, de staarten.
Sohn, de zoon.	Söhne, de zoonen.
Span, de spaan.	Späne, de spaanen.
Sprung, de sprong.	Sprünge, de sprongen.

der Stall, de stal.
 Stamm, de stam.
 Stein, de steen.
 Stok, de stok.
 Stof, de stoot.
 Strom, de stroom.
 Strumpf, de kous.
 Strunk, de stronk.
 Stuhl, de stoel.
 Sturm, de storm.
 Ton, de toon.
 Traum, de droom.
 Trog, de trog.
 Thurm, de toren.
 Trumpf, de troef.
 Wolf, de wolf.
 Worm, de worm.
 Zahn, de tand.
 Zaun, de toom.
 Zaun, de haag.
 Zoll, de tol.
 Zug, de teug.

die Ställe, de stallen.
 Stämme, de stammen.
 Steine, de steenen.
 Stöcke, de stokken.
 Stöße, de stooten.
 Ströme, de stroomen.
 Strumpfe, de kousen.
 Strünke, de stronken.
 Stühle, de stoelen.
 Stürme, de stormen.
 Töne, de toonen.
 Träume, de droomen.
 Tröge, de troggen.
 Thürme, de torens.
 Trümpfe, de troeven.
 Wölfe, de wolven.
 Würme, de wormen.
 Zähne, de tanden.
 Zäune, de toomen.
 Zäune, de haagen.
 Zölle, de tollen.
 Züge, de teugen, enz.

Vrouwlijke.

Enkelvrouwd.

die Bank, de bank.
 Braut, de bruid.
 Brunst, de brand, de geilheid.
 Brust, de borst.
 Gans, de gans.
 Gruf, het graf.
 Gunst, de gunst.
 Haut, de huid.
 Kluf, de spelonk.
 Kraft, de kragt.
 Kuh, de koei.
 Kunst, de konst, kunst.

Meervrouwd.

die Bänke, de banken.
 Bräute, de bruiden.
 Brünste, de branden, &c.
 Brüste, de borsten.
 Gänse, de ganzen.
 Gräfte, de graven.
 Gunste, de gunsten.
 Häute, de huiden.
 Klüfte, de spelonken.
 Kräfte, de kragten.
 Kühe, de koejen.
 Künste, de konsten, kunsten.

E

die

die *Laus*, de *luis*.

Lust, de *lucht*.

Lust, de *lust*.

Magd, de *meid*.

Macht, de *magt*.

Maus, de *muis*.

Naah, de *naad*.

Noth, de *nood*.

Nus, de *noot*.

Sau, de *zeug*, *verkens*.

Stadt, de *stad*.

Wand, de *wand*.

Zunft, de *schatting*.

die *Lause*, de *luizen*.

Lüste, de *luchten*.

Lüste, de *lusten*.

Mägde, de *meiden*.

Mächte, de *magten*.

Mäuse, de *muizen*.

Näthe, de *naaden*.

Nöthe, de *nooden*.

Nüsse, de *nooten*.

Säue, de *zeugen*, *verkens*.

Städte, de *steden*.

Wände, de *wanden*.

Zünfte, de *schattingen*, *enz.*

Onzijdige.

Enkelvoud.

das *Band*, de *band*.

Beil, de *bijl*.

Bein, het *been*.

Bier, het *bier*.

Brod, het *brood*.

Ding, het *ding*.

Erz, het *erts*.

Fell, het *vel*.

Gehirn, de *hersen*.

Geschwür, de *zweer*.

Handwerk, het *ambagt*.

Heer, het *leger*.

Huf, de *hoef*.

Kameel, de *kameel*.

Kreuz, het *kruis*.

Land, het *land*.

Licht, het *licht*.

Loos, het *lot*.

Loth, het *half ounce*.

Maas, de *maat*.

Meer, de *zee*, *meir*.

Metall, het *metaal*.

Meervoud.

die *Bande*, de *banden*.

Beile, de *bijen*.

Beine, de *beenen*.

Biere, de *bieren*.

Brode, de *brooden*.

Dinge, de *dingen*.

Erze, de *ertsen*.

Felle, de *vellen*.

Gehirne, de *hersenen*.

Geschwüre, de *zweeren*.

Handwerke, de *ambagten*.

Heere, de *legers*.

Hufe, de *hoeven*.

Kameele, de *kameelen*.

Kreuze, de *kruizen*.

Länder, de *landen*.

Lichter, de *lichten*.

Loose, de *loten*.

Lothe, de *looden* (*gewigts.*)

Maasse, de *maaten*.

Meere, de *zeen*, *meiren*.

Metalle, de *metaalen*.

das

das Pferd, het paard.	die Pferde, de paarden.
Pfund, het pond.	Pfunde, de ponden.
Pult, de lessenaar.	Pulte, de lessenaars.
Rohr, het riet.	Rohre, de rieten.
Ross, het paard.	Rosse, de paarden.
Salz, het zout.	Salze, de zouten.
Schaf, het schaap.	Schafe, de schaapen.
Schild, het uithangbord.	Schilde, de uithangborden.
Schwein, het zwijn.	Schweine, de zwijnen.
Seil, het touw.	Seile, de touwen.
Tau, de kabel.	Taue, de kabels.
Thor, de deur, poort.	Thore, de deuren, poorten.
Werk, het werk.	Werke, de werken.
Wort, het woord.	Worte, de woorden.
Zeng, de stof.	Zenge, de stoffen.
Ziel, het oogmerk.	Ziele, de oogmerken, enz.

Van dezen regel moet men uitzondereren

I. De manlijke namen, die, gelijk de Onzijdigen, hun a, o, u, in 't Meervoud niet veranderen, en die 'er voor 't meeste gedeelte geen hebben, als

der Aal, de aal.	die Aale, de aalen.
Arm, de arm.	Arme, de armen.
Blik, de blikzem.	Blize, de blikzemen.
Dienst, de dienst.	Dienste, de diensten.
Draat, de draad.	Drate, de draaden.
Geind, de vijand.	Geinde, de vijanden.
Vriend, de vriend.	Vreunde, de vrienden.
Gewinst, de winst.	Gewinste, de winsten.
Grad, de trap, graad.	Grade, de trappen, graaden.
Greis, de oude man.	Greise, de oude mannen.
Habicht, de havik.	Habichte, de haviken.
Hecht, de snoek.	Hechte, de snoeken.
Haring, de haring.	Haringe, de haringen.
Hirsch, het hert.	Hirsche, de herten.
Hund, de hond.	Hunde, de honden.

E 2

der

der Keil, de wig, kegge.	die Keile, de wiggen, keggen.
Kiel, de schagt.	Kiele, de schagten.
Kranich, de kraanvogel.	Kraniche, de kraanvogels.
Lachs, de zalm.	Lachse, de zalmen.
Pfeil, de pijl.	Pfeile, de pijlen.
Pilz, de kampernoelje.	Pilze, de kampernoeljen.
Port, de zeehaven.	Porte, de zeehavens.
Preis, de prijs.	Preise, de prijzen.
Punct, het stip.	Puncte, de stippen.
Reim, het rijm.	Reime, de rijmen.
Riß, de kloof.	Riße, de klooven.
Schliß, de spleet.	Schliße, de spleeten.
Siß, de zetel.	Siße, de zetels.
Sperling, de mosch.	Sperlinge, de mosfchen.
Staar, de spreeuw.	Staare, de spreeuwen.
Steg, de trap, het pad, de weg.	Stege, de trappen, paden, wegen.
Stiel, de steel.	Stiele, de steelen.
Stier, de stier.	Stiere, de stieren.
Strauß, de struisvogel.	Strause, de struisvogels.
Streich, de slag.	Streiche, de slagen.
Tag, de dag.	Tage, de dagen.
Theil, het deel.	Theile, de deelen.
Tisch, de tafel.	Tische, de tafels.
Weg, de weg.	Wege, de wegen.
Wein, de wijn.	Weine, de wijnen.
Wind, de wind.	Winde, de winden.
Zeng, de getuige.	Zenge, de getuigen.
Zweß, het voorneemen, oogmerk.	Zweße, de voorneemens, oogmerken.
Zweig, de tak.	Zweige, de takken, enz.

II. De woorden, die in 't enkelvoud of alleen in gebruik zyn, het zy, om dat ze reeds een soort van meerderheid te kennen geeven, of dat ze in het Meervoud niet kunnen geplaatst worden, als,

Man-

Manlijke:

der Argwaan, de argwaan.	der Hant, de droefheid.
Bund, het verbond.	Haar, de haat.
Glanz, de glans.	Klee, het klaverblad.
Gram, het hartseer.	Kraam, de kraam.
Kummer, het verdriet.	Torf, de turf.
Leim, het lijm.	Trost, de troost.
Mund, de mond.	Tros, de spijt.
Neid, de nijd.	Trug, het bedrog.
Pusz, het optooizel.	Verstand, het verstand.
Rauch, de rook.	Wahn, de meening, waan.
Reif, de rijp.	Wis, het vernuft.
Sand, het zand.	Zant, het krakeel.
Schmuck, het sieraad.	Zorn, de toorn.
Strand, het strand.	Zwang, het geweld, de dwang.
Sund, de zee-engte, zond.	Zwint, de twijn, garen.
Zhan, de daauw, enz.	

Vrouwlijke.

die Zukunft, de aankomst.	die Schmach, de schande, smaad.
Burg, het kasteel, de burg.	Schwulst, het gezwel.
Einsicht, de kennis.	Bernunft, het vernuft, de rede.
Kenntuis, de kennis.	
List, de list.	Zier, het sieraad.
Pracht, de pragt.	Zucht, de tugt.
Rückkunft, de terugkomst.	Zukunft, de toekomst, enz.

Onzijdige.

das Bast, de bast.	das Heu, het hooij.
Bley, het lood.	Kupfer, het koper.
Dacht, het lemmet.	Mehl, het meel.
Garn, het garen.	Messing, het geel koper.
Gedächtnis, het geheugen.	Moos, het mos.
Gesieder, de pluimaadje.	Silber, het zilver.
Nest, het nest. (veer.	Stroh, het stroo.
Getös, het geras.	Vieh, het vee.
Gold, het goud.	Unschlitt, het kaars-smeer, enz.
Grünmet, het nagtas.	

Voorbeelden, om de Beginzelen dezer derde Buiging in 't werk te stellen.

I. In 't Hoogduitsch met de Nederduitsche uitlegging.

Der Stand der Unschuld war für die ersten Menschen ein rechter Stand vollkommener Glückseligkeit.

Ein jeder muß die Pflichten des Standes erfüllen, darin- nen er sich befindet.

Der Mensch soll jederzeit dem Stande gemäß leben, worein ihn Gott gesetzt hat.

Der Mensch fiel, durch Ungehorsam, aus dem Stande der Unschuld und der Gnade, in den Stand der Sünde und der Verdammnis.

O du glückseliger Stand! warum ist der Mensch nicht in dir geblieben?

Von dem Stande der Vollkommenheit sind wir alle, in dieser Welt, noch weit entfernt.

Die Stände des Königreichs Schweden haben in den Staats-Geschäften sehr viel zu sagen.

Der Entschluß der Stände beförderte den Frieden.

Er hat sich zu den Ständen des Reichs gewendet, um die Erstattung des Schadens zu erhalten.

De staat der onschuld was voor de eerste menschen een rechte staat van volkomene gelukzaligheid.

Een ieder moet de pligten des Staats vervullen, daar hy zig in bevindt.

De mensch moet altyd leeven overeenkomstig met den staat, waarin God hem geplaatst heeft.

De mensch viel, door ongehoorzaamheid, uit den staat der onschuld en gnade; in den staat van zonde en verdoemenis.

O gelukkige staat! waarom is de mensch niet in u gebleeven?

Van den staat der volkomenheid zijn wij allen, in deze waereld, nog verre af.

De Staaten (Stenden) des Koninkrijks Zweeden hebben in Staatszaaken veel te zeggen.

Het besluit der Staaten bevorderde den Vrede.

Hij heeft zig na de Stenden des Rijks gewend, om vergoeding van schade te verkrijgen.

Der

Der König in Pohlen hat die Stände des Reichs auf den allgemeinen Reichstag nach Warschau beschieden.

O ihr Stände! an euch liegt die Wohlfahrt des ganzen Landes.

Der Graf Moritz van Sachsen war von den Ständen von Eurland zum Herzoge erwählt worden.

De Koning van Polen heeft de Staaten des Rijks, op den algemeenen Rijksdag te Warschau doen vergaderen.

O Stenden! van u lieden hangt de welvaart van het gansche Land af.

De Graaf Maurits van Saxon was door de Stenden van Courland tot Hertog verkoren geweest.

II. In 't Hoogduitsch, om dezelve in 't Neerduitsch over te zetten.

Die Hand des Allerhöchsten erhält die ganze Welt.

Die Wünsche der Braut sehnen sich nach dem Bräutigam.

Was sollen der Kuh Musceten?

Die Hand des Fleißigen ernähret das Haus, und baut das Land.

O du Sau! packe dich von binnen.

Die Arbeit gehet ihm nicht von der Hand.

Die Hände der Missethäter werden mit Ketten und Banden belegen.

Das Auflegen der Hände war zur Zeit der Apostel ein treffliches Mittel zur Genesung.

Den Künsten wird durch den Fleiß der Gelehrten täglich ein neuer Glanz beigelegt.

In die Hände des Herrn befehle ich meinen Geist.

O ihr Hände des Allerhöchsten! euch habe ich mein ganzes Wesen, und meine Erhaltung zu danken.

Von den Rächen, die mich drückten, hat mich der Herr errettet.

III. In 't Nederduitsch, om dezelve in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Het brood is het sterkste en beste voedzel voor den mensch. (*das Brod het brood.*)

Wee den geenen, die het teken des diers op hun voorhoofd draagen. (*das Thier het diers.*)

Die zig door alle winden doen beweegen, zijn 't riet gelijk. (*das Riet het riet.*)

Zet het licht op de tafel, op dat het zelve het geheele vertrek verlichte. (*das Licht het licht.*)

O dom dier daar gy zijt! zult gy nooit wys worden?

De mensch leeft niet alleen van het brood, maar van alle woord, dat den mond Gods uitgaat.

De dieren voeden zig met het gras des velds.

De natuur der beesten onderwijst hun, wat goed voor hen is.

Men geeft het Kameel eenen veel zwaarderem last, dan den muil-ezelen en paarden.

Opent de deuren uwer harten, op dat de Koning der Eere ingaa.

O schaapen! gy draagt wel wol, maar zy is niet voor u.

Door de deugd en rede wordt de mensch van de beesten onderscheiden.

Men gebruikt de armen tot den arbeid. (*der Arm de arm.*)

De banden zijn niemand aangenaam. (*das Band de band*)

De konstwerktuigen worden door het ijzerdraad besierd. (*der Draat het ijzerdraad.*)

De trappen van bloedverwandschap zijn verschillende. (*der Grad de trap.*)

Men moet de honden op de jagt afregten. (*der Hund de hond.*)

De lessenaars zyn gemaklijk, om op te schryven. (*das Pult de lessenaar.*)

De

De dagen volgen op malkanderen, maar zy lijken malkanderen niet. (*der Zag de dag.*)

IV. Buiging.

Van deze Buiging zijn alle de zelfstandige naamen, die en in het Meervouwd aanneemen, hoewel zy het zelve in 't Enkelvoud niet hebben. Want die reeds in het Enkelvoud in en uitgaan, gelijk der *Garten de tuin*, die *Gärten de tuinen*, zijn van de eerste buiging; maar, die dezen Lettergreep alleen in 't Meervouwd ontvangen, zijn ook van verschillende geslachten; want daar zijn Manlijke, Vrouwlijke en Onzijdige, gelijk men zien zal door de volgende voorbeelden.

Manlijk.

Enkelvoud.

Meervouwd.

- N.** der Mensch, de mensch. die Menschen, de menschen.
T. des Menschen, des men- der Menschen, der menschen
 schen.
G. dem Menschen, den mensch. den Menschen, den menschen.
A. den Menschen, den mensch. die Menschen, de menschen.
R. o du Mensch, o mensch! o ihr Menschen, o menschen!
N. von dem Menschen, van von den Menschen, van de men-
 den mensch. schen.

Vrouwlijk.

Enkelvoud.

Meervouwd.

- N.** die Flur, de vloer. die Fluren, de vloeren.
T. der Flur, der vloer. der Fluren, der vloeren.
G. der Flur, der of aan de den Fluren, aan de vloeren.
 vloer.
A. die Flur, de vloer. die Fluren, de vloeren.
R. o du Flur, o vloer. o ihr Fluren, o vloeren.
N. von der Flur, van de von den Fluren, van de vloer-
 vloer. ren.

Onzijdig.

Enkelvoud.

Meervoud.

N. des Ohrs, het oor.	die Ohren, de ooren.
T. des Ohrs, van het oor,	der Ohren, der ooren, van
des oors.	de ooren.
G. dem Ohre, aan het oor.	den Ohren, aan de ooren.
A. des Ohrs, het oor.	die Ohren, de ooren.
R. o du Ohr, o oor!	o ihr Ohren, o ooren!
N. von dem Ohre, van het	von den Ohren, van de ooren.
oor.	

Door deze Voorbeelden ziet men

I. Dat de Manlijke naamen dezer Buiging de *en* in den enkelvoudigen *Teeler*, *Aanklaager* en *Neemer* aanneemen, zo dat de Roeper alleen den *Noemer* gelijk blijve.

II. Dat 'er geen *s* in den Toelenden Naamval zijn moet, gelijk 'er veelen *zn*, die deze kwaadegewoonte hebben, van 'er de *s* by te voegen, en te zeggen *des Menschens*, *des Herrn*, &c.

III. Dat de Vrouwlijke naamen noch in 't Enkel-, noch in 't Meervoud veranderen, en dat men dus eenen mislag begaat, met en bij 't woord *Stau* te voegen, in den Enkelvoudigen *Teeler*, *Geever* en *Aanklaager*.

Volgens deze regels is 't, dat de volgende woorden, zo Manlijke en Vrouwlijke, als Onzijdige geboogen worden.

Manlijke.

der Aff, de aap.	die Affen, de aapen.
Utheist, de Godlochenaar,	en alle de woorden, die in
	is uitgaan.
Bär, de beer.	Bären, de beeren.
Basilisk, de basiliskus.	Basilisten, de basilisken.
Bauer, de boer.	Bauern, de boeren.

der

der Bode, de bode.	die Bötten, de boden. (nen.	
Brunn, de put, bron.	Brunnen, de putten, bron-	
Bub, de jongen.	Buben, de jongens.	
Commissant, de nagemaal-	} en alle de woorden, die in	
ganger.		ant en uit uitgaan.
Delinquent, de misdaadiger.	} en alle de naamen van Vol-	
Deutsche, de Hoogduit-		keren, uitgenomen die gee-
die Deutschen, de Hoogduit-		ne, welke in er uitgaan, als
sehers.		der Perfer, der Spanier, &c.
der Fransos, de Fransch-	waar van wy by de tweede	
man.	buiging hebben gesproken.	
die Franzosen, de Franschen.	} en alle de woorden, in it uit-	
der Eremit, de Heremijt,		gaande.

Falk, de valk.	die Falken, de valken.
Furst, de vorst.	Fürsten, de vorsten.
Graf, de graaf.	Grafen, de graaven.
Hans, jan.	Hansen, de jannen.
Held, de held.	Helden, de helden.
Herr, de heer.	Herrn, de heeren.
Knab, de jongen.	Knaben, de jongens.

der Knapp, die Knappen, } Dus noemt men in Duitschland de Jon-
gens, welke in de Mijnen, in de Moiens
en in de Lakenweeverijen werken.

der Komet, de komeet.	die Kometen, de komeeten.
Leu, de leeuw.	Leuen, de leeuwen.
Mohr, de moriaan.	Mohren, de moriaanen.
Mond, de maan.	Monden, de maanen.
Narr, de gek.	Narren, de gekken.
Ochs, de os.	Ochsen, de ossen.
Pat, de gewader, peest.	Patzen, de gevaders, pee-
	ten.
Pfaff, de monnik, paap.	Pfaffen, de monniken,
	paapen.
Pfarrherr, de priester,	Pfarrherren, de priesters,
pastoor.	pastoors.

der Pfan, de paauw.	die Pfaunen, de paauwen.
Phantast, de eigenzinnige.	Phantasten, de eigenzinnigen.
Poet, de dichter.	Poeten, de dichters.
Prinz, de vorst, prins.	Prinzen, de vorsten, prinzen.
Prophet, de profect.	Propheten, de profecten.
Schmerz, de smert.	Schmerzen, de smerten.
Sklav, de slaaf.	Sklaven, de slaaven.
Soldat, de zoldaat.	Soldaten, de zoldaaten.
Zhor, de gek.	Zhoren, de gekken.
Zhrou, de thron.	Zhronen, de throonen.
Zürk, de turk.	Zürken, de turken, enz.

Vrouwlijke.

die Begegnung, de ontmoeting.	die Begegnungen, de ontmoetingen.
Belagerung, de belegering.	Belagerungen, de belegeringen.
Brustwehr, de borstweering.	Brustwehren, de borstweeringen.
Brut, het broeizel.	Bruten, de broeizels.
Drohung, de dreiging.	Drohungen, de dreigingen.
Erbarminug, de erbarming.	Erbarminungen, de erbarmingen.
Fahrt, de vaart.	Fahrten, de vaarten.
Festung, de vesting.	Festungen, de vestingen.
Figur, de figuur.	Figuren, de figuren.
Fluth, de vloed.	Fluthen, de vloedn.
Fracht, de vragt.	Frachten, de vragten.
Frölichkeit, de vrolijkheid.	Frölichkeiten, de vrolijkheiden.
Furcht, de vrees.	Furchten, de vreezen. (den.
Gasterey, de maaltijd.	Gastereyen, de maaltijden.
Gegend, het oord.	Gegenden, de oorden.
Gefinnung, het gevoelen.	Gefinnungen, de gevoelens.
Glut, de gloed.	Gluten, de gloeden. (fen.
Hinderung, de hindernis.	Hinderungen, de hindernis-

die

die Hoffung, de hoop.	die Hoffungen, de hoopen.
Kleidung, de kleeding.	Kleidungen, de kleedingen.
Leistung, de aflegging.	Leistungen, de afleggingen.
Muur, de muur.	Mauern, de muuren.
Nachtigall, de nagtegaal.	Nachtigallen, de nagtegaal-
Nation, de natie.	Nationen, de natien. (len.
Natur, de natuur.	Naturen, de natuuren.
Neigung, de neiging.	Neigungen, de neigingen.
Papagen, de papegaaij.	Papageyen, de papegaajen.
Pflicht, de pligt.	Pflichten, de pligten.
Post, de post.	Posten, de posten.
Quittung, de ondertekening.	Quittungen, de onderteke-
	ningen.
Bewegung, de beweeging.	Bewegungen, de beweegin-
Saat, het zaad.	Saaten, de zaaden. (gen.
Schlacht, het gevegt.	Schlachten, de gevechten.
Schuld, de schuld.	Schulden, de schulden.
Spur, het spoor.	Spuren, de spooeren.
That, de daad.	Thaten, de daaden.
Tracht, de dragt.	Trachten, de dragten.
Tugend, de deugd.	Tugenden, de dengden.
Uhr, het uurwerk.	Uhren, de uurwerken.
Zeit, de tijd.	Zeiten, de tijden, enz.

En in het algemeen alle die geene, welke in 't Enkelvouwde op e, heit, tuit, ung en in feit uitgaan, als

die Taube, de duif.	die Tauben, de duiven.
Königin, de koningin.	Königinnen, de koninginnen.
Schuldigkeit, de pligt.	Schuldigkeiten, de pligten, enz.

Onzijdige.

Daar zijn zeer weinige van dat Geslacht, wij plaatsen 'er van

das Aug, het oog.	die Augen, de oogten.
das Bett, het bed.	die Betten, de bedden.

das Hemd, het hemd. die Hemden, de hemden.
das Ohr, het oor. die Ohren, de ooren.

NB. das Herz, het hart, zou wel onder dat getal moeten zijn; maar om deszelfs Enkelvoud wél te buigen, insgelijks het woord Schmerz, plaatsen wij dezelve hier zo, als 't behoort.

das Herz, het hart. der Schmerz, de smart.
des Herzens, van het hart. des Schmerzens, dor smarte.
dem Herzen, aan het hart. dem Schmerzen, aan de smarte.
das Herz, het hart. den Schmerz, de smart.
o du Herz, o hart! o du Schmerz, o smart!
von dem Herzen, van het hart. von dem Schmerzen, van de smart.

Voorbeelden, om de Beginzelen dezer vierde Buiging in 't werk te stellen.

I. In het Hoogduitsch, met de Nederduitsche uitlegging.

Der Mensch ist unter allen Geschöpfen das edelste.	De mensch is het edelste onder alle schepselen.
Die Weisheit des Menschen ist ein himmlisches Geschenk.	De wijsheid des menschen is een hemelsch geschenk.
Dem Menschen ist's gefeget, einmal zu sterben.	Het is den mensch gezet, eenmaal te sterven.
God schuff den Menschen nach seinem Bilde, zum Bilde Gottes schuff er ihn.	God schiep den mensch naar zyn beeld, ten beelde Gods schiop hy hem.
Das ist das alte Gesetz: Mensch! du mußt sterben.	Dat is de oude wet; o mensch! gy moet sterven.
Von dem Menschen sprach God nach den Sündenfalle: Nun ist der Mensch worden wie unser ein, daß er weis, das Gute von dem Bösen zu unterscheiden.	Van den mensche sprak God naa den val: Nu is de mensch geworden gelyk onzer één, dat hy het goede van het kwaade moet te onderscheiden.

Die

VII. HOOFDSTUK, III. *Afdeeling.* 111

Die Menschen sind meistens an ihrem eigenen Verderben schuld.

Der meiste Theil der Menschen lebet in Aberglauben.

Die Vernunft dienet den Menschen statt einer Richtschnur aller ihrer Gedanken, Worte und Werke.

Jedoch, wenn man die Menschen nebst ihren Tugenden und Lasten wohl erwägt, so sollte man fast denken, sie hätten gar keine Vernunft.

O ihr sterblichen Menschen! bedenket doch die Ewigkeit.

Was kann man von den Menschen Gutes hoffen, so lange sie in ihrem Aberglauben verharren.

De menschen zyn meest al de oorzaak van hun eigen bederf.

Het grootste deel der menschen leeft in bygeloofigheid.

De rede dienet den menschen tot een richtsnoer van alle hunne gedagten, woorden en werken.

Nogtans, wanneer men de menschen en al hun doen en laten wél beschouwd, zo zoude men haast denken, dat ze geen vernuft hebben.

O gy stervelyke menschen! denkt tog aan de Eeuwigheid.

Wat kan men van de menschen goeds verwagten, zo lang zy in hunne bygeloofigheid volharden.

II. *In 't Hoogduitsch, om dezelve in 't Nederduitsch te vertaalen.*

Die ganze Fluss unserer Stadt hat dieses Jahr reiche schöne Früchte getragen.

Die Kraft der Natur und den Segen Gottes hat man an der reichen Erndte deutlich wahrgenommen.

Der Natur muß man die Wirkungen der göttlichen Gnade nicht zuschreiben.

Dreiß die Natur hinaus; sie kömmt doch immer wieder.

O süße Nachtigall! wie lieblich ist der Schall deiner reizenden Stimme.

Von dem Fürsten haben wir diese Günst erlangt, daß wir von aller Dienbarkeit frey sind.

Die

Die Zeiten ändern sich, und alles gewinnt mit der Zeit
eine ganz andere Gestalt.

Das letzte Ziel der Zeiten ist die unendliche Ewigkeit.

Den Gastereyen und andern Frölichkeiten wohnt ein weiser
Mensch mit vieler Mäßigung bey.

Erfülle die Pflichten, die dir obliegen, so gut als die
Kunst, so wirst du jederzeit wohl bestehen.

O ihr Zeiten! o ihr Sitten! wenn wird sich mit euch
bessern!

Von den Drohungen seiner Feinde stirbt man nicht.

III. In 't Nederduitsch, om dezelve in 't Hoog- duitsch te verfaalen.

Het oor is 't werktuig van 't gehoor, gelijk het oog
dat van 't gezigt is.

De afbeelding van het gehoor en van het oog zyn
een uitmuntend getuigenis van 's Scheppers wysheid.

Al 't te hard en te geweldig geruisch schaadt het oor.

Die het oog gemaakt heeft, zou die niet zien? Die
het oor gemaakt heeft, zou die niet hooren?

O teder oog! hoe gemaklyk kan men u beschadigen!

Van 't Oor is 't, dat 't gehoor komt.

De ooren zyn gemeenlyk met ringen en steenen
verciert.

Het verlies der ooren verraadt gemeenlyk de dieven.

Men moet op het gehoor altyd niet vertrouwen;
want het getuigenis der oog~~en~~ is altyd beter.

Men moet de oog~~en~~ des harte voor het licht der
genade niet sluiten.

O licht der oog~~en~~, dat het hart vermaakt!

Men verliest niet gaarne iets van zyne oog~~en~~, noch
van zyne ooren.

V. Buiging.

Van deze Buiging zyn alle woorden, die in 't
Meervouwd de lettergreep er, die zy in 't Enkel-
vouwd niet hebben, aannoemen. Zy zyn alle Man-
lijk

lijk of Onzijdig, en veranderen gemeenlijk hunne a, o, u, in á, ó, ú, in 't Meervouwd, als

das Land, het land.	die Lãnder, de landen.
der Ort, de plaats.	die Derter, de plaatsen,
das Huhn, de hen.	die Hühner, de hennen.

Zie hier twee daarvan, die tot voorbeelden voor de buiging van alle andere dienen zullen.

Manlijk.

Enkelvoud.

Meervouwd.

N. der Mann, de man.	die Männer, de mans, mannen.
T. des Mannes, des mans.	der Männer, der mannen.
G. dem Manne, den man.	den Männern, den mannen.
A. den Mann, den man.	die Männer, de mans, mannen.
R. o du Mann, o man!	o ihr Männer, o mannen!
N. vonden Manne, van den man.	vonden Männern, van de mannen.

Onzijdig.

N. das Amt, het ampt.	die Aemter, de ampten.
T. des Amtes, des ampts.	der Aemter, der ampten.
G. dem Amte, het ampt.	den Aemtern, den ampten.
A. das Amt, het ampt.	die Aemter, de ampten.
R. o du Amt, o ampt!	o ihr Aemter, o ampten!
N. von dem Amte, van het ampt.	von den Aemtern, van de ampten.

Men ziet duidelijk, dat de Teeler in es en de Geever en Neemer in e in 't Enkelvoud uitgaat, terwijl in tegendeel een u in den meervouwdigen Geever en Neemer is, en dit is, het geen deze vijfde Buiging met de derde gemeen heeft. Voor 't overige zyn meest alle de woorden dezer Buiging van 't Onzijdige Geslacht: gelijk men zien zal uit de volgende lijst.

On-

Onzijdige.

das Bad, het bad.	die Bäder, de baden.
Band, het lint.	Bänder, de linten.
Bild, het beeld.	Bilder, de beelden.
Blatt, het blad.	Blätter, de bladen.
Bret, de plank.	Bretter, de planken.
Buch, het boek.	Bücher, de boeken.
Dach, het dak.	Dächer, de daken.
Dorf, het dorp.	Dörfer, de dorpen.
Faß, het vat.	Fässer, de vaten.
Feld, het veld.	Felder, de velden.
Floß, het vlot.	Floßer, de vlotten.
Geld, het geld.	Gelder, de penningen.
Gewölb, het verwulft.	Gewölber, de verwulften.
Glas, het glas.	Gläser, de glazen.
Glid, het lid.	Glieder, de leden.
Grab, het graf.	Gräber, de graven.
Gras, het gras.	Gräser, de groentens.
Gut, het goed.	Güter, de goederen.
Haupt, het hoofd.	Häupter, de hoofden.
Haus, het huis.	Häuser, de huizen.
Holz, het hout.	Hölzer, de houten.
Horn, de hoorn.	Hörner, de hoornen.
Kalb, het kalf.	Kälber, de kalven.
Kind, het kind.	Kinder, de kinderen.
Kleid, het kleed.	Kleider, de kleederen.
Korn, de korn, de kern, het graan.	Körner, de kornen, ker- nen, graanen.
Kraut, het kruid.	Kräuter, de kruiden.
Kreuz, het kruis.	Kreuzer, de kruizen.
Lamm, het lam.	Lämmer, de lammeren.
Licht, de kaars.	Lichter, de kaarzen.
Lied, het lied.	Lieder, de liederen.
Loch, het gat.	Löcher, de gaten.
Maal, het teken.	Mäler, de tekenen.
Maul, de muil, bek, mond.	Mäuler, de muilen, mon- den.

das Nest , het nest.	die Nester , de nesten.
Pfand , het pand.	Pfänder , de panden.
Rad , het rad.	Räder , de raden.
Regiment , het regiment.	Regimenter , de regimenten.
Reis , de tak.	Reiser , de takken.
Rind , de os.	Rinder , de ossen.
Scheit , het brandhout, de spaan.	Scheiter , de brandhouten, spaanen.
Schloß , het kasteel.	Schlösser , de kasteelen.
Schwert , het zwaard.	Schwerter , de zwaarden.
Stift , het sticht.	Stifter , de stichten.
Thal , het dal.	Thäler , de dalen.
Wamms , de borstrok.	Wämmsen , de borstrokken.
Weib , het wijf.	Weiber , de wijven.
Wort , het woord.	Wörter , de woorden.
Zelt , de tent.	Zelter , de tenten, enz.

Manlijke.

der Dorn , de doorn.	die Dörner , de doornen.
Fleek , de lap.	Flecker , de lappen.
Halm , de stroohalm.	Hälmer , de stroohalmen.
Kloß , de kluit.	Klößer , de kluiten.
Kloß , de stam.	Klößer , de stammen.
Klumpf , het blok.	Klumpfen , de blokken.
Leib , het lijf.	Leiber , de lijven.
Rand , de rand.	Ränder , de randen.
Strauß , de ruiker.	Sträuser , de ruikers.
Wald , het woud.	Wälder , de wouden.
Wurm , de worm.	Würmer , de wormen, enz.

Ik herinner my niet één vrouwelijken naam van deze Buiging, ten zy *dis Spreu*, gebakt stroo, *die Spreuer*, het welk men nogtans zelden in 't Meervoud gebruikt, om dat 't eenvoudige getal reeds eene meerderheid insluit.

Voor-

Voorbeelden , om de Beginzelen dezer vijfde Buiging in 't werk te stellen.

I. In 't Hoogduitsch met de Nederduitsche uitlegging.

Der Mann ist des Weibes Haupt, und die Häupter soll man in Ehren halten.

Des Mannes Pflicht ist, daß er Weib und Kinder versorge, und sein Haus wohl regiere.

Dem Manne gebühret vor andern, den seintigen mit gutem Bespiele vorzugehen.

Den Mann kermet man an seiner Ausführung, wie den Vogel an den Federn.

O Mann Gottes! der Tod im Löpfe.

Das Weib ist von dem Manne genommen.

Die klugen Männer sind die Ehre, und die streitbaren Männer die Brustwehr einer Stadt.

Der Rath der klugen Männer bestätigt den gemeinen Aulsestand und die Sicherheit eines Landes.

Auch den klügsten Männern fehlet es zuweilen an Vorsichtigheit.

Um eines Fehltrittes willen muß man die Männer nicht verachten.

De man is het hoofd der Vrouw, en de hoofden moet men in Eere houden.

Des mans pligt is, voor zijne vrouw en kinderen te zorgen, en zijn huis wél te regeeren.

Het past den man voorál, den zijnen met een goed voorbeeld voor te gaan.

Men kend den man aan zijn gedrag, gelijk den vogel aan zijne vederen.

O man Gods! de dood is in den pot.

De vrouw is van den man genomen.

De wijze mannen zijn de Eere, en de dappere mannen de borstwèering eener stad.

De raad der sci randere mannen versterkt de gemeene rust en de zekerheid van een Land.

De voorzigtigheid ontbreekt dikwils den wijsten mannen.

Men moet de mannen om ééuen misslag niet verachten.

O ihr

O ihr Männer, lieben Brüder! was sollen wir thun?

Das ist genug von den Männern.

O mannen! lieve broeders! wat zullen wij doen?

Dat is genoeg van de mannen gesproken.

II. In 't Hoogduitsch, zonder uitlegging, om in het Neêrduitsch over te zetten.

Das Amt mag so gering seyn, als es will, so ist es doch darum nicht weniger wichtig.

Wer ein Amt hat, der warte des Amtes, auf daß er nicht zur Verantwortung gezogen werde.

Dem ihm anvertrauten Amte muß ein kluger Mann allezeit wohl vorstehen.

Man wird ihm das Amt nehmen, und einem andern geben.

Ich weis wohl, was ich thun will, wenn ich von dem Amte gesetzt werde.

Die Aemter werden an vielen Orten verkauft, und das macht fleißige Leute, das Geld, so man dafür ausgelegt hat, wieder einzubringen.

Die Bürde der Aemter ist meistens viel größer, als die Würde.

Wer sich in die Aemter dringet, der verräth entweder seine Leichtsinzigkeit, oder seinen Ehrgeiz.

III. In 't Neêrduitsch, om dezelve in 't Hoogduitsch te vertaalen.

De meesten onzer Heeren en Juffrouwen zijn na het bad gegaan.

Het gebruik der baden is heden zeer in gebruik.

Men schrijft den warmen baden eene geheel bijzondere kragt toe, om zekere ziekten te geneezen.

Ik houde veel van de baden van Plombieres, om de bijzondere menging hunner wateren.

Laaten wy van de baden van Bourbon en van die van Aken, als van iets uitmuntends, spreken.

Zie

Zie daar een schoon beeld; ik zie gaarne de beelden van dat fatsoen.

Wy bidden de beelden niet aan, om dat God het verboden heeft.

De winter nadert; want de bladeren verwelken, en vallen reeds van de boomen af.

Deze planken zijn te dun, om dit vertrek te bevloeren; zy moeten dikker zyn.

VIII. H O O F D S T U K.

Van de Bijvoegelijke Naamwoorden, en van de Getallen.

De tweede soort van Naamwoorden is die, waarvan wy vooraf hebben gesproken, dat zy de eigenschappen en de gevallen der zaaken te kennen geeven, en dat zy geene volmaakte gedagten bevatten; of zy moesten by een zelfstandigen naam gevoegd worden. Ten opzigte van dezen zullen wy onderzoeken,

I. Hunne Buiging met en zonder Lidwoorden.

II. Hunne Vergelijking door de verschillende trappen.

III. De verschillende Getallen, die daar toe behooren.

Dit zal my deze stof in *drie Afdeelingen* doen verdeelen, naa dat wy van te vooren eerst zullen hebben doen zien, hoe het grootste en voornaamste gedeelte der Bijvoegelijke Naamwoorden zamen gesteld wordt.

Daar is eene menigte van bijvoegelijke Naamwoorden, welke van de Zelfstandigen zamengesteld worden, zekere Lettergreepen daarbij voegende. Gelijk by voorbeeld, wanneer men den uitgang 'er by voegt, *ig*, van *Macht magt*, wordt *máchtig magtig*, van *Gnade de genade*, wordt *gnádig genadig*, zamengesteld,

isch,

- isch**, van *Himmel hemel*, wordt *himmelsch hemelsch*; van *Erde aarde*, wordt *irrdisch aardsch*, zamengesteld.
- icht**, van *Stein steen*, wordt *steinicht steenagtig*; van *Berg berg*, wordt *bergicht bergagtig* zamengesteld.
- lich**, van *Gott God*, wordt *gottlich godlijk*; van *Herr heer*, wordt *heerlich heerlijk*, zamengesteld.
- bar**, van *Ehre Eer*, wordt *ehrbar eerlijk*; van *Mann man*, wordt *manubar manbaar*, zamengesteld.
- sam**, van *Arbeit arbeid*, wordt *arbeitsam arbeidzaam*; van *tugend deugd*, wordt *tugendsam deugdzaam*, zamengesteld.
- haft**, van *Herz hart*, wordt *herzhaft of herzhaftig moedig*; van *Mann*, wordt *mannhaft of mannhaftig manlijk*, zamengesteld.
- haftig**, van *Scham schaamte*, wordt *schamhaft of schamhaftig schaamagtig*; van *Laster ondengd*, wordt *lasterhaft of lasterhaftig, ondengend* zamengesteld.
- reich**, van *Fisch visch*, wordt *fischreich vischrijk*; van *Volk volk*, wordt *volkreich volkrijk*, of *wel bevolkt*; van *Geist geest*, wordt *geistreich geestrijk*, zamengesteld.
- en**, van *Eiche eike*, wordt *eichen eiken*; van *Gold goud*, wordt *golden gouden*; van *Seide zijde*, wordt *seiden* zamengesteld.
- ern**, van *Holz hout*, wordt *holzern houten*, van *Kupfer koper*, wordt *kupfern koperen*; van *Leder leder*, wordt *ledern lederen*; van *Silber zilver*, wordt *silbern zilveren*, zamengesteld.
- los**, van *Ehre Eer*, wordt *ehelos eerloos*; van *Gott God*, wordt *gottlos godloos*; van *Grund grond*, wordt *grundlos grondeloos*; van *Sprach spraak*, wordt *sprachlos spraakloos*, zamengesteld.

Daar zyn ook bijvoegelijke Naamwoorden, dië van de Werkwoorden zamengesteld worden, de Lettergreep en of n alleen van de onbepaalde wijze (*infinitivus*) der werkwoorden wegwerpene, en aanneemende de lettergreep

bar,

- bar, van *brauchen gebruiken*, wordt *brauchbar gebruikbaar* zamengesteld; van *danken danken*, *dankbar dankbaar*; van *strafen straffen*, *strafbar strafbaar*, &c.
- haft, van *haben hebben*, wordt *habhaft die heeft*, zamengesteld; van *plaudern babbelen*, *plauderhaft babbelagtig*; van *wohnen wonen*, *wohnhaft woonagtig*, &c.
- sam, van *rathen raaden*, komt *rathsam raadzaam*; van *sparen spaaren*, *sparsam spaarzaam*; van *wirken werken*, *wirksam werkzaam*, &c.
- ig, van *gehören, zugehören behooren*, komt *gehörig, zugehörig behoorende*; van *bluten bloeden*; komt *blutig bloedig*; van *willfahren naar iemands wil doen*; *willfährig gehoorzaam, schickelijk*, &c.
- isch, van *murren morren*, komt *mürrisch knorrig*; van *nachlaufen naloopen*, *nachläufig die na loopt*; van *zanken krakeelen*, *zänkisch krakeelig*, &c.
- lich, van *dienen dienen*, komt *dienlich dienstig, nuttig*; van *erfordern vorderen*, *erforderlich vorderlijk*; van *sterben sterven*, *sterblich sterfelijk*; van *erschrecken verschrikken*, *erschrecklich verschrikkelijk*, &c.

Wy zullen op zyne plaats zien de geene, die van de Voornaamen komen. Daar zyn ook verscheide, welke van de Bijwoorden schijnen zamengesteld te zyn, door de Lettergreep er daarbij te voegen, *by voorb.*

Bijwoorden.

alt, oud.
böś, boos.
gut, goed.
jung, jong.
kurz, kort.
lang, lang.
schön, schoon.

Bijvoegelijke Naamwoorden.

ein alter, een oude.
ein böser, een booze.
ein guter, een goede.
ein junger, een jonge.
ein kurzer, een korte.
ein langer, een lange.
ein schöner, een schoone.

L A F D E E L I N G.

Van de Buiging der bijvoegelijke Naamwoorden.

De Bijvoegelijke Naamwoorden worden op drielei verschillende wijzen geboogen:

- I. met 't onbepaalde Lidwoord, *ein, eine, ein,*
- II. met het bepaalde Lidwoord, *der, die das,*
- III. zonder Lidwoord.

I. In het eerste is aan te merken, dat de onbepaalde en bepaalde Lidwoorden, in alle de verschillende wijzen van buigingen der bijvoegelijke Naamwoorden, zig moeten regelen naar de Zelfstandige, en dat zij bij gevolg naar de drie Geslachten, *Manlijk, Vrouwlijk* en *Onzijdig*, geschikt moeten zijn, het geen in elke Buiging hun ook drie verschillende uitgangen geeft, zo als de volgende voorbeelden uitwijzen.

Enkelvowwdig. Manlijk.

- N. Ein junger Mann, een jonge man.
- T. eines jungen Mannes, eenes jongen mans.
- G. einem jungen Manne, eenen jongen man.
- A. einen jungen Mann, eenen jongen man.
- R. o ein junger Mann, o een jong man!
- N. von einem jungen Manne, van een jongen man.

Enkelvowwdig. Vrouwlijk.

- N. eine junge Frau, eene jonge vrouw.
- T. einer jungen Frau, van eene jonge vrouw.
- G. einer jungen Frau, aan eene jonge vrouw.
- A. eine junge Frau, eene jonge vrouw.
- R. o eine junge Frau, o eene jonge vrouw!
- N. von einer jungen Frau, van eene jonge vrouw.

Enkelvowwdig. Onzijdig.

- N. ein junges Kind, een jong kind,

F

T.

T. eines jungen Kindes, van een jong kind, of eenes
jongen kinds.

G. einem jungen Kinde, aan een jong kind, een jong
kind.

A. ein junges Kind, een jong kind.

R. o ein junges Kind, o een jong kind!

N. von einem jungen Kinde, van een jong kind.

Wij hebben reeds in het VI. Hoofdstuk, van het onbepaalde Lidwoord spreekende, gezegd, dat het van veelen niet zoude kunnen gezegd worden, en dat het dus in 't Meervouwd verdwijnt, maar zo, dat het, afweezig zijnde, tegenwoordig schijnt te zijn. 't Is ook zo hier gedaan, daar het Nederduitsche verdelende Lidwoord stilzwijgende wordt uitgedrukt.

Meervouwd.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwlijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. junge Männer, jonge mannen,	Frauen, vrouwen,	Kinder. kinderen.
T. junger Männer, van jonge mannen,	Frauen, vrouwen,	Kinder. kinderen.
G. jungen Männern, aan jonge mannen,	Frauen, vrouwen,	Kindern. kinderen.
A. junge Männer, jonge mannen,	Frauen, vrouwen,	Kinder. kinders.
R. o ihr jungen Männer, o gij jonge mannen!	Frauen, vrouwen,	Kinder kinderen.
N. von jungen Männern, van jonge mannen,	Frauen, vrouwen,	Kindern. kinderen.

Volgens dit voorbeeld worden alle de bijvoegelijke Naamwoorden, voor hunne Zelfstandige geplaatst, met het onbepaalde Lidwoord geboogen.

Voor-

Voorbeelden, om de Beginzelen van de eerste
Buiging der bijvoegelijke Naamwoorden
in 't werk te stellen.

*In 't Hoogduitsch met de Nederduitsche
uitlegging.*

Ein weiser Man hat mir Rath gegeben, daß ich mich niemals einem gottlosen Menschen anvertrauen soll. Een wijs man heeft my ge-
raaden, dat ik, nooit, op een godloos mensch vertrouwen moet.

Ich sehe in diesem Briefe die Schrift einer schönen Hand. Ik zie in dezen brief het
schrift van eene schoone hand.

Einem mutigen Pferde braucht man die Sporen nicht zu geben. Een moedig paard behoeft
men de sporen niet te gee-
ven.

Ich habe einen braven Soldaten angeworben, eine schöne Jungfer geheirathet, und ein gutes Pferd gekauft. Ik heb een dapperen Sol-
daat geworven, eene schoo- ne vrouw getrouwd, en
een goed paard gekogt.

Ich habe diesen Degen von einem tapfern Ritter verehret bekommen. Ik heb dezen degen van
een dapperen Ridder ver-
eerd gekreegen.

Dieser Ring kommt von einem jungen Fräulein. Deze ring komt van ee-
ne jonge juffrouw.

*In 't Hoogduitsch, om in 't Neêrduitsch
te vertaalen.*

Große Könige haben lange Arme.

Schöner Weiber keusches Auge, reicher Frauen demüthiger Sinn, alter Männer freigebige Hände sind ein dreysaches Wunderwerk.

Klugen Männern kann man mit einem Worte viel zu verstehen geben.

Reichen Kindern ist gut rathen, armen aber schwerlich zu helfen.

Den eigensinnigen Leuten sagt man selten etwas rühmlisches.

In 't Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Bekwaame meesters komen ligt door de waereld.

Men moet niet, dan erbaare meisjes, zoenen.

Schoone meisjes hebben geen blanketzel van nooden.

Ik heb dit van verstandige mannen hooren zeggen.

Kwaade voorbeelden bederven goede zeden.

Laaten wy van edelmoedige Vorsten spreken, die kunns getrouwe onderdaanen nooit overlaaden.

II. Buiging der bijvoegelyke Naamwoorden met het bepaalde Lidwoord.

Enkelvoudig, Manlijk.

N. der arme Mann, de arme man.

T. des armen Mannes, des armen mans.

G. dem armen Manne, den armen man.

A. den armen Mann, den armen man.

R. o du armer Mann, o arme man.

N. von dem armen Manne, van den armen man.

Enkelvoudig, Vrouwelijk.

N. die arme Frau, de arme vrouw.

T. der armen Frau, der arme vrouw.

G. der armen Frau, aan de of der arme vrouwe.

A. die arme Frau, de arme vrouw.

R. o du arme Frau, o arme vrouw!

N. von der armen Frau, van de arme vrouw.

Enkelvoudig, Onzydig.

N. das arme Kind, het arme kind.

T. des armen Kindes, des armen kinds.

G. dem armen Kinde, het arme kind.

A. das arme Kind, het arme kind.

R. o du armes Kind, o arm kind!

N. von dem armen Kinde, van het arme kind.

Meer-

Meervouwdig.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. die armen Männer, de <i>arme</i> mannen.	Frauen, vrouwen,	Kind. kinderen.
T. der armen Männer, der <i>arme</i> mannen.	Frauen, vrouwen,	Kind. kinderen.
G. den armen Männern, den <i>armen</i> mannen.	Frauen, den <i>arme</i> vrou- wen.	Kindern. den <i>armen</i> kinderen.
A. die armen Männer, de <i>arme</i> mannen,	Frauen, vrouwen,	Kind. kinderen.
R. o ihr armen Männer, o <i>arme</i> mannen!	Frauen, vrouwen!	Kind. kinderen!
N. von den armen Männern, van de <i>arme</i> mannen,	Frauen, vrouwen,	Kindern. kinderen.

N.B. *der, die, das*, een bepaald Lidwoord zynde, zo moet men, noodzaaklyk, een *n* by het Meervouwd van het byvoeglyke Naamwoord, welke hetzelfde volgt, voegen; de *e* voor het Bepaalde zo wel, als voor het Onbepaalde, niet genoeg zynde, *by voorb.* men zegd zeer wél: *Gelehrte Leute sind einem Lande unentbehrlich, een land kan geen geleerde mannen missen.* Maar men zou niet mogen zeggen: *die gelehrte Leute sind der Meinung, de geleerde mannen zyn van meening*; men moet zeggen: *die gelehrten Leute*: het is dan een misslag, de *n* daar uit te laten.

I. Voorbeelden in 't Hoog- en Nederduitsch.

Der arme Mann dauret mich
von Herzen.

Ik heb medelyden met den
armen man.

Die arme Frau ist zu bekla-
gen.

De arme vrouw is te be-
klaagen.

Das arme Kind ist übel dran.

Dat arme kind is 'er kwa-
lyk aan,

Wer sollte sich des armen Mannes, der armen Frau und des armen Kindes nicht annehmen?
Wie zou den staat des armen mans; der arme vrouw en van het arme kind niet ter harte neemen?

Man muß dem armen Manne und der armen Frau unter die Arme greifen.
Men moet den armen manne en de arme vrouwe eenigen bystand leenen.

Dem armen Kinde ist fast nicht mehr zu helfen.
Het arme kind is byna niet meer te helpen.

Die reichen Leute sind sterblich, wie die armen.
De rijke luden zyn stervelyk, gelijk de arme.

II. In 't Hoogduitsch, om in het Nederduitsch te vertaalen.

Ich habe den armen Mann, davon ihr mir saget, in einem weit elendern Zustande gesehen.

Die arme Frau, die da liegt, sollte man wohl in ein warmes Bett bringen.

Das arme Kind, das weder Vater noch Mutter hat, sollte man wohl versorgen.

O du armer Mann, o du arme Frau, o du armes Kind! wer wird dir helfen?

Nehmet doch nichts von der armen verlassenen Frau, die in diesem Hause wohnt.

Der armen Männer, die man im Spital verpfleget, sind zwölfe an der Zahl.

III. In het Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

De arme vrouwen, die gy gezien hebt, zyn voor de poort van het gasthuis overleeden.

De arme kinderen, die deze begraavenis bywoonen, zyn die van 't Weeshuis.

God zorgt, altijd, voor arme mannen, vrouwen en kinderen, (pflegen zorgen.)

Geeft dien armen kinderen eene aalmoes.

Breng

Breng my de arme lieden, die gy op den weg zukt vinden.

O arme lieden! vertrouwt op God; hy is 't, die voor ul. zorgen zal.

Men moet den armen lieden niets afvergen.

III. Buiging van de bijvoegelijke Naamwoorden zonder Lidwoord.

Het is onmogelyk, de bijvoegelijke Naamwoorden dus op alle de Zelfstandige toe te passen, maar dit geschiedt alleen ten opzichte van die geene, welke in eenen zeer algemeenen en onbepaalden zin genomen worden, gelyk zijn: *Lust lucht, Wasser water, Milch melk, Bier bier, Wein wijn, Brod brood, &c.* Zo dat men die alleen en zonder lidwoord gebruiken kan; want, gelyk ik kan zeggen:

Wein ist besser, als *Bier*, wijn is beter, dan *bier*;

Fleisch ohne Brod ist nicht gesund, vleesch zonder brood is niet gezond;

Milch ist nahrhafter, als *Wasser*, melk is voedzaamer, dan water;

Lust schöpfen, lucht scheppen; *Holz kaufen*, hout koopen, &c.

zo kan men ook zeggen:

alter Wein, oude wijn. *gutes Bier*, goed bier;

fettes Fleisch, vet vleesch; *süße Milch*, zoete melk;

das Kleid ist aus feinem *Tuche* gemacht, dat kleed is van *fijn laken*;

dies Tuch ist von guter *Farbe*, dat laken is van goede kleur;

treuem Rathe muß man folgen, trouwen raad moet men volgen.

Zie hier de wijze, hoe men dezelve zonder lidwoord moet buigen.

Enkelvoudig.

Manlyk.
N. *starker Wein*,
sterke wijn.

Vrouwlyk.
feine *Haut*,
zagt vel.

Onzydig.
zartes *Papier*,
fijn papier.

F 4

T.

T. starke Weine,	feiner Haut,	zartes Papiere.
van sterken wijn.	van zagt vel.	van fijn papier.
G. starcken Weine,	feiner Haut,	zartem Papiere.
aan sterken wijn.	aan zagt vel.	aan fijn papier.
A. starcken Wein,	feine Haut,	zartes Papiert.
sterken wijn.	zagt vel.	fijn papier.
R. o starcker Wein,	o feine Haut,	o zartes Papiert.
o sterke wijn!	o zagt vel	o fijn papier.
N. von starcken Weine.	von feiner Haut,	von zartem Papiere.
van sterken wijn.	van zagt vel.	van fijn papier.

Meervouwdig.

N. starke Weine,	feine Häute,	zarte Papiere.
sterke wijnen.	zagte vellen.	fijne papieren.
T. starcker Weine,	feiner Häute,	zarter Papiere.
van sterke wijnen.	van zagte vellen.	van fijne papieren.
G. starcken Weinen,	feinen Häuten,	zarten Papiere.
aan sterke wijnen,	aan zagte vellen,	aan fijne papieren.
A. starke Weine,	feine Häute,	zarte Papiere.
sterke wijnen.	zagte vellen.	fijne papieren.
R. o starke Weine,	o feine Häute,	o zarte Papiere.
o sterke wijnen.	o zagte vellen.	o fijne papieren.
N. von starcken Weinen.	von feinen Häuten,	von zarten Papiere.
van sterke wijnen.	van zagte vellen.	van fijne papieren.

Daardoor ziet men, dat deze Buiging van de twee voorige verschillende is: in deze geeft de Teeler van 't Enkelvoud, aan het bijvoegelyke Naamwoord de s en r, welk het Lidwoord in geene had, en dus, om zo te spreken, de afwezendheid daar van invult. Het is ook zo met de m van den Geever en Neemer van 't Enkelvoud, en met de r van den Teeler van 't Meervoud. 't Is dan een grove misflag, deze uitgangen in dergelyke gevallen te verwaarloozen, of zig hierin, ten opzichte van de andere Buigingen, te willen schikken. *By voorb.* Het zou kwalyk gesproken zyn, te zeggen: *Sie sind voll süßen Weins, zy zyn vol zoeten wyns.* Want men moet zeggen: *Sie sind voll süßes Weins.*

Ende

Seid gutes Muths, zyt goed moeds. Het zou verkeerd zijn, te zeggen: guten Muths muß man folgen, men moet zeggen, gutem Muths, te meer, om dat 't de Geever en niet de Aanklaager is. Om diezelfde rede moet men altyd zeggen: aller Orten und Enden, vieler Orten, en niet allen Orten of vielen Orten.

'Er zijn nog drie dingen, ten opzichte van de Bui-
ging der bijvoegelijke Naamwoorden, aan te merken.

I. Wanneer de bijvoegelijke Naamwoorden zelfstan-
dig genomen worden, dan worden zy met alle de hier
boven aangehaalde Lidwoorden geboogen, en behouden
alle de uitgangen der gevallen, die zij als Bijvoegelijke
hadden, *by voorb.*

Ein Weiser ist besser, als ein Starke,	} een wijze is	
Der Weise ist besser als der starke,		} beter, dan
		} een sterke.

Eine Schöne bezwingt of einen Starke.

Eene schoone zegepraalt, dikwils, over eenen ster-
ken (*dat is, over een sterken man*).

Men dwaald, wanneer men zegd: Ein Weise *eene*
wyze, seiner Schöne *aan zyne schoone*, von meiner Liebs-
te *van myne liefste*; men moet zeggen: ein Weiser,
seiner Schönen, von meiner Liebsten. Maar soortgelijke
woorden zou men in 't Meervoud zonder Lidwoord
niet kunnen gebruiken: want men zegd; die Gelehrten
sagen, *de geleerden zeggen*, en niet Gelehrten sagen. die
Schönen wissen es, *de schoonen weten 't*, en niet Schönen
wissen es.

II. Wanneer de bijvoegelijke Naamwoorden agter-
de zelfstandige geplaatst worden; dan verliezen zij alle
hunne tekenen van Lidwoord, van Naamval en van
Getal, en worden zo onbuigzaam, als de Bijwoorden,
by voorb.

der Held ist groß, de held is groot, (*en niet groter*.)
Helena ist schön, Helena is schoon, (*en niet schöner*.)

E s:

Dit:

Das Land ist reich, het land is rijk, (*en niet reiches.*)
 Die Menschen sind sterblich, de menschen zijn sterfelyk,
 (*en niet sterbliche.*)

Die Blumen werden welk, de bloemen verwelken, (*en niet welke.*)

Dit is een gebruik, der hoogduitsche taale bijzonder eigen, en men zal 'er, naauwliks, in andere Taalen een voorbeeld van vinden, dan in die, welke 'er betrekking op hebben.

III. Dat, gelijk men zeer wél zegd, door 't Bijvoegelyke etwas *Vortreffliches iets voortreffelyks*, etwas *Gesehrtes iets geleerds*, etwas *Schönes iets schoons*; zo kan men ook zeggen: ein *Großes*, ein *Kleines*, ein *Vieles*, *by' voorb.* Dieses *Gesetz* trägt ein *Großes* zur gemeinen *Wohlfahrt* bey, *deze wet brengt de gemeene welvaart veel toe*; über ein *Kleines*, *over een klein*; ein *Langes und Breites*, *een lang en een breed*; die *Schönheit* der *Sprache* thut ein *Vieles* zu dem *Ruhme* eines *Volks*, *de schoonheid der taale brengt tot den roem eener natie veel toe*. Men moet dan niet zeggen: dieses trägt vieles dazu bey, *dat doet veel aan de zaak*, zonder bij 't woord *vieles* het lidwoord *ein* te voegen: want, wanneer men het lidwoord *ein* wil uitlaaten, dan moet men enkel zeggen: *Es trägt viel dazu bey*.

I. *Voorbeelden, om deze derde Buiging werkstellig te maaken.*

Starker Wein tauget nicht für tolle Köpfe.	Sterke wijn deugt niet voor dollen hoofden.
Der Misbrauch starker Weines macht bald trunken.	Het misbruik van sterken wijn maakt schielijk dronken.
Starkem Weine muß man nicht viel trauen.	Men moet op sterken wijn niet veel vertrouwen.
Die starken Wein oft zu trinken pflegen, verderben ihren Geschmack.	Die dikwils sterken wijn drinken, bederven hunnen smaak.

D stark

O starcker Wein! wie wohl O sterke wijn! hoe wél
bekómnst du dem schwachen bekomt gij de zwakke maag.
Magen.

In starkem Weine strekt In sterken wijn steekt veele
große Kraft. kragt.

II. *In 't Hoogduitsch, om in 't Nederduitsch
te vertaalen.*

Zartes Papier schiekt sich nicht zu scharfer Dinte.

In dieser Schreibstube wird ein Haufen zartes Papiers
verbraucht.

Zartem Papiere kann leicht ein Schaden geschehen.

Wir schreiben auf lauter zartes Papier.

O zartes Papier! wie bist du so durchsichtig.

Dieses Buch ist von zartem Papiere.

Süße Früchte schmecken wohl, saure aber übel.

Süßer Trauben Saft erquicket das Herz.

Sauren Kirschben benimmt der Zucker den herben Geschmack.

Das ist aller Orten und Enden im Brauche.

Vergleichen Obst trifft man vieler Orten nicht an.

Ein Langer ist besser, als ein Kurzer.

Die Streitenden lassen die Hände sinken.

Die Mahlzeit war klein, die Speisen aber schmackhaft und
nützlich.

Wenn die Tage lang sind, so sind die Nächte kurz.

Die Schönheit ist vergänglich, die Tugend aber preis-
würdig.

III. *In 't Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch
te vertaalen.*

Ak heb groote lust, in schoone tuisen te gaan wan-
delen.

De fortun moet edale zielen alleen begunstigen.

Het zien van schoone vrouwen is aangenaam.

Eens vaders Eere is, wél opgevoede kinderen te heb-
ben. F 6 Mijn

Mijn verstand is vol droefheid, en mijne ziel zonder troost.

Water is bij goeden wijn niet te vergelijken.

Jesus Kristus heeft den Apostelen belast, het Evangelium, in alle plaatzen der waereld, te prediken.

Een rijke heeft meer gelds, dan een arme.

De kleine schrijft beter, dan de groote.

De kleine heeft meer verstands, dan de groote.

De klaarzienden zijn nooit blind geweest.

De stad Weenen is groot, en vervat veel volk.

Men heeft ongelijk, wanneer men zegd, dat de beesten verstandig zijn.

Men heeft gelijk, wanneer men zegd, dat de schimmen onzichtbaar zijn.

Een blaauwe behaagt mij meer, dan een roode.

Ik moet iets fraai hebben.

Mijns vaders zorgen hebben tot de herstelling mijner gezondheid veel toegebracht.

Dit toeval heeft veel tot mijn fortuin gedaan.

II. A F D E E L I N G.

Van de Vergelijking der bijvoegelyke Naamwoorden, en van hunne verschillende Trappen.

Wij bepaalen onze gedagten altijd niet, om de hoedanigheden of eigenschappen der zaaken te kennen: wij vergelijken dezelve, dikwils, bij de hoedanigheden der andere, oordeelende over de overeenkomst, die onder dezelve is, *by v.* *Cajus* ist gelehr, *Cleopatra* schön, und *Penelope* tugendhaft, *Cajus* is geleerd, *Cleopatra* schoon, en *Penelope* deugdzaam. Alleen *Titius* ist noch gelehrter, *Helena* schöner, und *Lucretia* tugendhafter, maar *Titius* is nog wyzer, *Helena* schooner, en *Lucretia* deugdzaammer. Zie daar een trap van vergelijking, die de wijsheid, de schoonheid en deugd van die perzoonen in een hooger gezichtspunt stelt. Maar

Maar ons dunkt zomwijlen, dat deze hoedanigheden den hoogsten trap van volmaaktheid bereikt hebben, en datze alle de andere zaaken van die natuur overtreffen. Dit geeft tot een nieuwen trap van vergelijking plaats: *by voorb.*

der gelehrteste Mann, de geleerdste man.

die schönste Frau, de schoonste vrouw.

das tugendbaftefte Fräulein, de deugdzaamste Juffrouw.

Men teld dan, in de Hoogduitsche Taal, even als in andere taalen, drie Trappen van Vergelykinge der Bijvoegelijke Naamwoorden, te weteen, *den Stellenden, den Vergelykenden en den Overtreffenden trap.*

De Stellende, of eerste trap van Vergelyking is, wanneer men aan eene zaak een zekere hoedanigheid alleen toeschrijft. *by v. Hector ist tapfer, Hector is dapper.*

De Vergelykende, of tweede trap van Vergelyking is, wanneer men, eene zaak met de andere vergelykende, dezelve op eenen hoogerem trap steld. *by v. Achilles ist tapferer, Achilles is dapperer.*

De Overtreffende, of derde trap van Vergelyking is, wanneer men aan eene zaak den hoogsten trap van volmaaktheid, ten opzichte van haare hoedanigheden, toeschrijft. *by v. Alexander ist der tapferste, Alexander is de dapperste.*

Uit deze voorbeelden ziet men, dat de foort van opklimming in de *hoogduitsche taal*, door twee lettergreepen wordt uitgedrukt, die men bij den Stellenden trap voegd, te weteen, door *er en ster of ste*, *by v. groß groot, größer grooter, der grōfste de grootste; schön schoon, schöner schooner, der schönste de schoonste.*

Zie daar, hoe 't met de bijvoegelijke Naamwoorden, in hunne vergelykinge, gelegen is, wanneer men dezelve zonder Lidwoord en zonder Zelfstandige gebruikt. Zij veranderen een weinig van gedaante, wanneer men 'er dezelve bij voegd.

Voorbeelden, hoe men dezelve met 's onbepaalde Lidwoord plaats.

ein großer,	ein größerer,	{ De Overtreffende trap ontbreekt hier, om dat by het onbepaalde lidwoord niet duldt.
een groote,	een grooter,	
elue schöne,	eine schönere,	
eene schoone,	eene schoonere,	
ein wildes,	ein wilderes,	
een wild,	een wilder,	

Voorbeelden in tegendeel, hoe men dezelve met het bepaalde Lidwoord schikt.

der reiche,	der reichere,	der reichste Fürst.
de rijke,	de rijkere,	de rijkste Vorst.
die gnädige,	die gnädigere,	die gnädigste Fürstin.
de genadige,	de genadigere,	de genadigste Vorstin.
das glückliche,	das glücklichere,	das glücklichste Volk.
het gelukkige,	het gelukkiger,	het gelukkigste volk.

Wij behoeven van den Stellenden trap niets meer te zeggen, wijl alle de bijvoegelyke Naamwoorden denzelfen verbeelden. Wat den *Vergelykenden* en *Overtreffenden trap* betreft, 'er is nog aan te merken, dat in de eerste, of in de voornaamste Lettergreep van het bijvoegelyke naamwoord, *a*, *o*, en *u*, in *ä*, *ö* en *ü*, meestal veranderd worden: meestal, zegge ik, want vervolgens zal blyken, dat eenige bijvoegelyke naamwoorden, hunne *a*, *o*, of *u*, in den *vergelijkenden* of *overtreffenden trap* niet veranderen, schoon ze die *a*, *o*, of *u*, in den *stelligen trap* hebben, als *lahm*, *los*, *rund*, enz. Doch dit gaat vast, en is een algemeene regel: de bijvoegelyke naamwoorden, die in den *vergelijkenden trap* *ae*, *oe* en *ue* hebben, veranderen den uitgang *er* van den *vergelijkenden trap* in *ste*, in den *overtreffenden trap*: maar, die in den *vergelijkenden trap* niet veranderen, voegen bij den uitgang des *stelligen traps* slegts *ste*, om den *overtreffenden trap* te formeeren.

Voorbeelden van byvoegelyke naamwoorden, die kunne a, o en u veranderen.

alt,	älter,	der älteste.
oud,	ouder,	de oudste,
		arm,

arm,	ärmer,	der ärmste.
arm,	armer,	de armste.
bang,	bänger,	de bängste.
bang,	banger,	de bangste.
grob,	gröber,	der gröbste.
grof,	groffer,	de grofste.
hart,	härter,	der härteste.
hard,	harder,	de hardste.
kalt,	kälter,	der kälteste.
koud,	kouder,	de koude.
frank,	fränker,	der fränkste.
ziek,	zieker,	de ziekte.
lang,	länger,	der längste.
lang,	langer,	de langste.
schwach,	schwächer,	der schwächste.
zwak,	zwakker,	de zwakste.
schwarz,	schwärtzer,	der schwärtzste.
zwart,	zwarter,	de zwartste.
stark,	stärker,	stärkste.
sterk,	sterker,	de sterkste.
blof,	blößer,	der blößste.
bloot,	blooter,	de blootste.
fromm,	frömmner,	der frömmste.
vroom,	vroomer,	de vroomste.
grof,	größer,	der gröfste.
groot,	grooter,	de grootste.
dumm,	dümmer,	der dümmste.
dom,	dommer,	de domste.
gefund,	gesünder,	der gesunde.
gezond,	gezonder,	de gezondste.
kurz,	kürzer,	der kürzste.
kort,	kortner,	de kortste.
warm,	wärmer,	der wärmste.
warm,	warmer,	de warmste, enz.

De h wordt zomtijds in ch in den Overtreffenden trap veranderd, *by v. nahe na, näher nader, der nächste de naaste*, en zomtijds wordt de ch in den Vergelijkenden trap

trap in *h* veränderd, *by voorb.* *höch hoog, höher hooger,*
der höchste de hoogste.

De woorden *herzhaft moedig*, en *grausam wreed*,
veranderen hunne *a* niet, omdat hij in de eerste, of de
voornaamste lettergreep niet is. De woorden van ver-
scheiden lettergreepen veranderen hunne vokaal ook
niet. Alle de andere, die reeds deze tweeklanken of
andere Vokaalen in den stellenden trap hebben, behou-
den dezelve in alle de drie trappen van Vergelyking,
zonder daar iets aan te veranderen, *by voorb.*

<i>spät,</i>	<i>später,</i>	<i>der späteste.</i>
<i>laat,</i>	<i>laater,</i>	<i>de laatste.</i>
<i>kühn,</i>	<i>kühner,</i>	<i>der kühnste.</i>
<i>stout.</i>	<i>stouter,</i>	<i>de stoutste.</i>
<i>bös,</i>	<i>böser,</i>	<i>der böseste.</i>
<i>boos,</i>	<i>booser,</i>	<i>de booste.</i>
<i>schön,</i>	<i>schöner,</i>	<i>das schönste.</i>
<i>schoon,</i>	<i>schooner,</i>	<i>het schoonste.</i>
<i>früh,</i>	<i>früher,</i>	<i>das früheste.</i>
<i>vroeg,</i>	<i>vroeger,</i>	<i>het vroegste.</i>
<i>schlecht,</i>	<i>schlechter,</i>	<i>der schlechteste.</i>
<i>legt,</i>	<i>flegter,</i>	<i>het legste.</i>
<i>frey,</i>	<i>freier,</i>	<i>das freyeste.</i>
<i>vrij,</i>	<i>vrijer,</i>	<i>het vrijste.</i>
<i>wild,</i>	<i>wilder,</i>	<i>das wildeste.</i>
<i>wild,</i>	<i>wilder,</i>	<i>het wildste.</i>

Voorbeelden van bijvoegelijke naamwoorden, die
kunne *a*, *o* en *u*, in *ä*, *ö* en *ü*, niet veranderen.

<i>bunt,</i>	<i>bunter,</i>	<i>der bunteste.</i>
<i>bont,</i>	<i>bonter,</i>	<i>de bontste.</i>
<i>gerad,</i>	<i>gerader,</i>	<i>der geradeste.</i>
<i>regt,</i>	<i>regter,</i>	<i>de regste.</i>
<i>hohl,</i>	<i>höbler,</i>	<i>der höhleste.</i>
<i>hol,</i>	<i>holler,</i>	<i>de holste.</i>
<i>lahm,</i>	<i>lahmer,</i>	<i>der lahmeeste.</i>
<i>lam,</i>	<i>lammer,</i>	<i>de lamste.</i>

los,	loser,	der loseste.
loos,	loozer,	de looste.
rund,	runder,	der rundeste.
rond,	ronder,	de rondite.
sanft,	sanfter,	der sanfteste.
zagt,	zagter,	de zagtste.
schlauk,	schlanker,	der schlaukeste.
rank,	ranker,	de rankste.
straff,	straffer,	der straffste.
stijf,	stijver,	de stijtte.
stumm,	stummer,	der stummeste.
stom,	stommer,	de stoinste.
toll,	toller,	der tollste.
dol,	doller,	de dolste.
zahn,	zahner,	der zahmeste.
tam,	tammer,	de tamste.

De Onregelmaatige zijn de volgende.

balb,	eher,	am ehesten.
vroeg,	eerder,	vroegst.
gerne,	lieber,	am liebsten.
gaarne,	liever,	lieft.
gut,	besser,	am besten.
goed,	beter,	best.
viel,	mehr,	am mehresten of am meist.
veel,	meer,	meest.

Doch het schijnt, dat de onregelmatigheid dezer vier woorden daaruit alleen voorkomt, om dat de stellende trap meer na Bijwoorden, dan na Bijvoegelijke naamwoorden gelijk. Zou men hierom niet kunnen zeggen, dat de Vergelijking dezer woorden gebrekkig was, om dat hen de stellende trap, die hier door het Bywoord verplaatst is, ontbeert? Het voorbeeld van 't woord minder *minder*, am mindesten *het minste*, geeft 't genoeg te kennen, daar men zig van het bywoord, weinig *wenig*, bedienen moet, om daarvan den stellenden trap, die ontbreekt, te maaken, welk anders, in de

de drie trappen van vergelykinge regelregt is, om dat men zegd:

wenig,	weniger,	der wenigste.
weinig,	minder,	de minste.

Het woord, *der letzte de laatste*, is van den Overtreffenden trap, daar het de Stellende en Vergelykende trap ontbreekt.

Zie hier de reden, waarom in den Overtreffenden trap de Letter *e* dan bygevoegd, en dan uitgelaaten wordt: *by v. der langste de langste, der kuzeste de kortste*. Dit geschiedt, om deszelfs uitspraak vloeijender, en minder hard te maaken. Men laat 'er de *e* uit, wanneer 'er Medeklinkers van eene zachte uitspraak voor denzelven gaan, *by v. agter g, h, l, m, n*. Integendeel wordt ze agter harde Medeklinkers gevoegd, als agter *b, f, t, p, s, t, z*. Egter behoeven de Dichters deze aanmerking niet te eerbiedigen. Zie hier de plaats, daar men die geenen moet waarschouwen, die de *e* in *t* in den Overtreffenden trap verkeerdelyk gebruiken, wanneer zy zeggen en schryven, *gehetstet*, in plaats van *gehetstet de geetstet*, *wertthisten*, in plaats van *wertthetstet, de waardstet*. Dit laat de goede spraak niet toe.

Zomtyds voegd men kleine woorden by den Vergelykenden en Overtreffenden trap, om derzelve betekenis te verhoogen of te vernederen, te weten *etwas, noch, viel, ungleich, um ein großes*, in den Vergelykenden trap, *by voorb.*

etwas besser, iets beter.
noch größer, nog grooter.
viel klüger, veel wyzer.
ungleich besser, ongelijk beter.
um ein großes schöner, zeer veel schooner.

En zo ook het woord, *aller*, in den Overtreffenden trap, *by v.*

das beste of das allerbeste, het beste van allen.

das schönste of das aller schönste, het schoonste van allen.

Wat nu de buiging van den Vergelijkenden en Overtreffenden trap aangaat; zie hier, waar na men zig schikken moet.

I. De Vergelijkende trap buigt zig gelijk de enkele Byvoegelijke naamwoorden, het zy met het Onbepaalde, het zy met het bepaalde Lidwoord, het zy eindelijk zonder Lidwoord, zo voor de zelfstandige, (waarmede hy door alle de gevallen en door de twee getallen geboogen wordt,) als agter de Zelfstandige, waar agter hy, altyd, in deszelfs stand als het Zelfstandige blyft, van wat geslacht, of van wat getal hy ook zyn moge. Zie hier Voorbeelden van zulke buigingen.

I. Buiging van den Vergelijkenden trap met het Onbepaalde Lidwoord, *ein, eine, ein.*

Enkelvoud, Manlijk.

- N. ein lieberer Mann, een beminder man.
- T. eines liebern Mannes, eenes beminderen mans.
- G. einem liebern Manne, eenen beminderen man.
- A. einen liebern Mann, eenen beminderen man.
- R. o ein lieberer Mann, o beminder man.
- N. von einem liebern Manne, van eenen beminderen man.

Enkelvoud, Vrouwelyk.

- N. eine liebere Frau, eene bemindere vrouw.
- T. einer liebern Frau, van eene bemindere vrouw.
- G. einer liebern Frau, aan eene bemindere vrouw.
- A. eine liebere Frau, eene bemindere vrouw.
- R. o eine liebere Frau, o bemindere vrouw.
- N. von einer liebern Frau, van eene bemindere vrouw.

En-

Enkelvowwd, Onzijdig.

- N. ein lieberes Kind, een beminder kind.
 T. eines liebern Kindes, van een beminder kind.
 G. einem liebern Kinde, aan een beminder kind.
 A. ein lieberes Kind, een beminder kind.
 R. o ein lieberes Kind, o beminder kind.
 N. von einem liebern Kinde, van een beminder kind.

Meervowwd.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwlijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
liebere Männer,	Frauen,	Kinder.
bemindere mannen,	vrouwen,	kinderen.
Lieberer Männer,	Frauen,	Kinder.
van bemindere mannen,	vrouwen,	kinderen.
liebern Männern,	Frauen,	Kindern.
aan bemindere mannen,	vrouwen,	kinderen.
liebere Männer,	Frauen,	Kinder.
bemindere mannen,	vrouwen,	kinderen.
o ihr liebere Männer,	Frauen,	Kinder.
o bemindere mannen!	vrouwen,	kinderen.
von liebern Männern,	Frauen,	Kindern.
van bemindere mannen,	vrouwen,	kinderen.

II. Baiging van den Vergelykenden trap met het bepaalde Lidwoord, *der, die, das.*

Enkelvowwd, Manlijk.

- N. der höhere Berg, de hoogere berg.
 T. des höhern Berges, des hoogeren bergs.
 G. dem höhern Berge, den hoogeren berg.
 A. den höhern Berg, den hoogeren berg.
 R. o du höherer Berg, o hoogere berg!
 N. von dem höhern Berge, van den hoogeren berg.

Enkelvowwd, Vrouwlijk.

- N. die höhere Macht, de hoogere magt.
 T. der höhern Macht, der hoogere magt.

G. *ter*

- G. der höhern Macht, der hoogere magt.
 A. die höhere Macht, de hoogere magt.
 R. o du höhere Macht, o hoogere magt!
 N. von der höhern Macht, van de hoogere magt.

Enkelvoud, Onzijdig.

- N. das höhere Haus, het hooger huis.
 T. des höhern Hauses, des hoogeren huizes.
 G. dem höhern Hause, het hooger huis.
 A. das höhere Haus, het hooger huis.
 R. o du höheres Haus, o hooger huis.
 N. von dem höhern Hause, van het hooger huis.

Meervoud.

Manlijk.

Vrouwlijk.

Onzijdig.

N.	die höhern Berge,	Mächte,	Häuser.
	de hoogere bergen,	magten,	huizen.
T.	der höhern Berge,	Mächte,	Häuser.
G.	den höhern Bergen,	Mächten,	Häusern.
A.	die höhern Berge,	Mächte,	Häuser.
R.	o ihr höhern Berge,	Mächte,	Häuser.
N.	von den höhern Bergen,	Mächten,	Häusern.

III. Buiging van den Vergelijkenden trap zonder Lidwoord.

N.	stärkerer Wein,	bessere Butter,	feineres Papier,
	sterker wijn.	betere boter,	fijner papier.
T.	stärkeres Weines,	besserer Butter,	feineres Papiers.
G.	stärkerem Weine,	besserer Butter,	feinerem Papiere.
A.	stärkeren Wein,	bessere Butter,	feineres Papier.
R.	stärkerer Wein,	bessere Butter,	feineres Papiers.
N.	stärkerem Weine,	besserer Butter,	feinerem Papiere.

II. Met den Overtreffenden trap is het anders gelegen; want hy duldt het onbepaalde Lidwoord niet; en de natuur der gedagten wil het zo hebben; *by v.* Men zou niet kunnen zeggen: *ein gelehrtester Mann, een geleerdste man*; maar, wijl het hoogste in elke soort alleen eene eenige bepaalde zaak moet zijn, zo moet men altyd zeggen, *der gelehrteste Mann, de geleerdste man*; als of men op hem met den vinger wees. Hy nu wordt door alle de gevallen van het één en ander getal geboogen, gelijk wij door het volgende voorbeeld zien.

Buiging van den Overtreffenden trap met het bepaalde Lidwoord, *der, die, das.*

Enkelvoud, Manlyk.

- N. *der kürzeste Weg, de kortste weg.*
- T. *des kürzesten Weges, des kortsten wegs.*
- G. *dem kürzesten Wege, den kortsten weg.*
- A. *den kürzesten Weg, den kortsten weg.*
- R. *o du kürzester Weg! o kortste weg.*
- N. *von dem kürzesten Wege, van den kortsten weg.*

Enkelvoud, Vrouwlyk.

- N. *die kürzeste Zeit, de kortste tijd.*
- T. *der kürzesten Zeit, des kortsten tijds.*
- G. *der kürzesten Zeit, aan den kortsten tijd.*
- A. *die kürzeste Zeit, den kortsten tijd.*
- R. *o du kürzeste Zeit, o kortste tijd!*
- N. *von der kürzesten Zeit, van den kortsten tijd.*

Enkelvoud, Onzijdig.

- N. *das kürzeste Holz, het kortste hout.*
- T. *des kürzesten Holzes, des kortsten houts.*
- G. *dem kürzesten Holze, aan het kortste hout.*
- A. *das kürzeste Holz, het kortste hout.*
- R. *o du kürzestes Holz, o kortste hout.*
- N. *von dem kürzesten Holze, van het kortste hout.*

Meer

Meervoudig.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwelyk,</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. die kürzesten Wege, de kortste wegen,	Zeiten, tijden,	Hölzer. houten.
T. der kürzesten Wege,	Zeiten,	Hölzer.
G. den kürzesten Wegen,	Zeiten,	Hölzern.
A. die kürzesten Wege,	Zeiten,	Hölzer.
R. o iht kürzesten Wege,	Zeiten,	Hölzer.
N. von den kürzesten Wegen,	Zeiten,	Hölzern.

Daar is nog eene soort van trappen van Vergelijking in de *Hoogduitsche* taal, hierin bestaande, dat men voor het Bijvoegelijke Naamwoord, woorden, die met hetzelfde overéénkomen, plaatst. *by voorb.*

weiß wit.	schneeweiß, sneeuw-wit.
schwarz zwart.	{ pechschwarz, pik-zwart. { kohlschwarz, kool-zwart.
roth rood.	{ bluthroth, bloed-rood. { feuerroth, vuur-rood.
naakt naakt.	{ fasnackt, } moeder-naakt. { fingeruackt, }
blaß bleek,	todtenblaß, dood-bleek.
gelehrt geleerd,	grundgelehrt, zeer-geleerd.
hart hard,	steinhart, steen-hard.
hoch hoog,	himmelhoch, hemel-hoog.
arm arm,	bettelarm, dood-arm.
süß zoet,	honigsüß, honig-zoet.
alt oud,	steinalt, steen-oud, stok-oud.
schön schoon,	wunderschön, wonder-schoon.
kalt koud,	eis-kalt, ijs-koud.
blind blind,	stockblind, steeke-blind.
finster duister,	stockfinster, pik-donker.
sauer zutr,	essigsauer, zoo zuur, als azijn.
dumm dom,	erzdumm, dom in den hoogsten top.
toll dol,	rasendtoll, razend-dol.

bekannt bekend, weltbekannt, overal-bekend.
 mager mager, hundertmager, zeer mager, enz.

Daar zijn ook zekere Bijwoorden, die eene opklaring te kennen geeven, of die de één den anderen overtreffen, *by voorb.*

beliebt, bemind, höchstbeliebt, zeer bemind, höchstbeliebt, meest bemind.

berühmt, beroemd, sehr berühmt, zeer beroemd, überaus of ungemein berühmt, ongemeen beroemd.

erfahren, ervaren, besonders of über die massen erfahren, bijzonder ervaren.

schlecht, slecht, gar schlecht, zeer slecht, unerbötlich schlecht, ongemeen slecht.

schön, schoon, besonders schön, bijzonder schoon, unglaublich schön, ongelooflijk schoon, unvergleichlich schön, onvergelyklijk schoon, enz.

Men moet zig alleen wagten, dat men 'er geene woorden, strijdig met den zin, bij voegd, zo dat men niet zegd, *by voorbeeld.*

entsetzlich schön, vreeslyk schoon.

abscheulich gelehrt, afschuwlyk geleerd.

grausam beliebt, schriklyk bemind.

erbärmlich schön, erbarmlyk schoon, enz.

te meer, wyl het eene geheel aanstootelijke, en strijdige stelling zoude aanwijzen.

Voorbeelden, om de Beginzelen van de Vergelyking der bijvoegelyke Naamwoorden in 't werk te stellen.

I. In 't Hoog- en Nederduitsch.

Wienland ist eine große Stadt Milaan is eene groote stad in Italien, Venedig ist noch in Italië, Venetië is nog grooter, größer.

größer, Rom aber die größte ter, maar Rome de grootste
 unter allen. van allen.

Monyme mar schön, Cleo- Monyma was schoon, Kle-
 patra noch schöner, Helena die opatra nog schooner, Helena
 schönste unter allen. de schönste van allen.

Der Wolf ist ein wildes De Wolf is een wild dier,
 Thier, der Löw ein noch wildes de Leeuw een nog wilder,
 res, der Tyger aber das wil- maar de Tijger is het wildste
 beste Thier unter allen. dier van allen.

*II. In 't Hoogduitsch, om in 't Neêrduitsch
 te vertaalen.*

Reich seyn ist gut, mässig seyn ist noch besser, vergnügt
 seyn mit dem was man hat, ist am besten.

Schön seyn ist viel, reich seyn ist mehr, tugendhaft seyn
 ist am meisten.

Du kömmt bald, dein Bruder kam noch eher, dein Better
 am ehesten.

Du dienest deinem Nächsten gern, deiner Schwester noch
 lieber, und deiner Base am liebsten.

Paris ist uns nahe, Meims noch näher, Metz aber am
 allernächsten.

Dein Bruder ist hoch angesehen, du noch höher, und dein
 Vater am höchsten.

Dieses Messer ist gut, jenes etwas besser, und das lange
 am allerbesten.

Du bist klug, dein Vater aber viel klüger.

Er ist ein gelehrterer Mann, als sein Bruder.

Eure Schwester sind bessere Haushälterinnen, als unsere.

Das ist die That einer großmüthigere Frau, als deine
 Schwester ist.

Du hättest dir nicht eine liebere Frau wählen können.

Ich habe nie keine redlichen Männer, keine freundlichen
 Frauen, und keine frommern Kinder gesehen.

Die höhern Berge sind nicht so fruchtbar, als die nie-
 drigen.

G

Die

Die hohere Macht stchet bey der Obrigkeit ; die hoheste aber allein bey Gott.

III. In 't Nederduitsch, om dezelve in 't Hoogduitsch te versaalen.

Daar is nergens sterker wijn, dan in Spanje; beter boter dan in Holland; vetter vleesch, dan in Polen; grooter ijver, dan in den koophandel; meer arbeid, dan in den oorlog; en langere maaltijden, dan aan de Tafels der Rijken.

De vader is wijzer, dan de zoon; de moeder voorzigtiger, dan de dogter; het huis grooter, dan de gang.

De Grieken waren wijzer, en de Hoogduitschers dapperer, dan de Romeinen.

De Schoolleren zoeken, altijd, den langsten weg, om na school, en den kortsten, om na hun vermaak te gaan.

De kortste wegen zijn niet altijd de beste.

Mijn waard heeft mij op een zeer koud bed doen leggen.

Hij geeft mij woorden, zo zoet als honig.

III. A F D E E L I N G.

Van de Getallen, of Naamen van Getal.

De *Hoogduitschers* plaatzen de Getallen onder de Bijvoegelijke naamen, omdat men dezelve ook voor de zelfstandige naamen zet, om derzelver betekenis te bepaalen.

Die Getallen zijn, in de hoogduitsche taal, dezelfde, als in andere taalen, te weeten:

I. De

- I. De Hoofd-getallen, die Grondzablen.
- II. De Getallen van Schikking, die Ordnungzablen.
- III. De Evenredige Getallen, die theilenden Zablen.
- IV. De Verzamelende Getallen, die vermeerrenden Zablen.
- V. De Verdeelende Getallen, die eintheilenden Zablen.

I. De *Hoofd-getallen* worden, in het spreken, of alleen, of met een zelfstandigen naam geplaatst, maar zo, dat men, dezelve alleen plaatsende, altijd iets in de gedagte heeft, het geen men teld.

Tot twaalf zijn het maar enkele woorden; maar vervolgens zijn het woorden, met getallen van tien en zamengesteld, zo dat men het kleinste getal, altijd, voor het grootste plaatst, gelijk men door de volgende tafel zien zal.

1. eus of ein, één.	11. elf, elf.
2. zwey, twee.	12. zwölf, twaalf.
3. drey, drie.	13. dreyzehn, dertien.
4. vier, vier.	14. vierzehn, veertien.
5. fünf, vijf.	15. fünfzehn, vijftien.
6. sechs, zes.	16. sechzehn, zestien.
7. sieben, zeven.	17. siebzehn, zeventien.
8. acht, agt.	18. achtzehn, agttien.
9. neun, negen.	19. neunzehn, negentien.
10. zehn, tien.	20. zwanzig, twintig.
21. ein und zwanzig, één en twintig.	
22. zwey und zwanzig, twee en twintig.	
23. drey und zwanzig, drie en twintig.	
24. vier und zwanzig, vier en twintig.	
25. fünf und zwanzig, vijf en twintig.	
26. sechs und zwanzig, zes en twintig.	
27. sieben und zwanzig, zeven en twintig.	
28. acht und zwanzig, agt en twintig.	
29. neun und zwanzig, negen en twintig.	
30. dreyzig of dreyßig, dertig.	

En insgelijks met de andere, 40. vierzig veertig, 50. funfzig vijftig, 60. sechzig zestig, 70. siebentzig ze-

ventig, 80. achtzig tachtig, 90. neunzig negentig,
100. hondert honderd.

Wanneer men boven de *honderd* is; dan moet men aanmerken, dat onder 't tellen de grootste getallen altijd voor, en de kleine agter staan. Want, zoo men de kleine getallen voor zettede, dan zou dat de honderden vermeerderen, by v. 191. *hundert und eins*, betekent slegts *honderd en één*. 110. *Hundert und zehn*, maakt alleen *honderd en tien* uit. 103. *Hundert und drey*, is slegts *honderd en drie*. Maar, zoo men het kleinste getal voor zettede, dan zou men de honderden vermeerderen. 300. *Dreihundert*, zou *drie honderd*, in plaats van *honderd en drie* uitmaaken. 1000. *Zehnhundert*, zou *duizend*, in plaats van *honderd en tien* uitmaaken.

Het overige der vermeerderende Getallen wordt op de volgende wijze uitgesproken:

- 200. *zwey Hundert*, twee honderd.
- 300. *drey Hundert*, drie honderd.
- 400. *vier Hundert*, vier honderd.
- 500. *fiuff Hundert*, vijf honderd.
- 1000. *(ein) Tausend*, duizend.
- 2000. *zwey Tausend*, twee duizend.
- 3000. *drey Tausend*, drie duizend.
- 4000. *vier Tausend*, vier duizend.
- 10000. *zehn Tausend*, tien duizend.
- 20000. *zwanzig Tausend*, twintig duizend.
- 30000. *dreuzig Tausend*, dertig duizend.
- 100000. *hundert Tausend*, honderd duizend, &c.

Wat nu de *Buiging der Hoofd-getallen* betreft, wanneer men dezelve voor de zelfstandige naamen plaatst; zij worden op de volgende wijze gebougen.

• Enkel

Enkelvoud.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
Nur ein Mann,	nur eine Frau,	nur ein Kind.
maar één man,	maar één e vrouw,	maar één kind.
nur eines Mannes,	einer Frau,	eines Kindes.
nur einem Manne,	einer Frau,	einem Kinde.
nur einen Mann,	eine Frau,	ein Kind.

De Roeper is niet in gebruik.

nur von einem Manne, von einer Frau, von einem Kinde.

Dit getal, het welk de eenheid te kennen geeft, weinig van 't Onbepaalde Lidwoord verschillende, zo voegd men 'er zomtijds bij einziger, *eenig* of *wileen*, bij v. ein einziger Mann *een enig man*, eine einzige Frau *eene eenige vrouw*, ein einziges Kind *een enig kind*, om daar door het Hoofdgetal van 't Onbepaalde Lidwoord te onderscheiden.

Maar, gelijk de natuur der eenheid met de meerderheid of veevuldigheid strijdig is; zo is het goed, hier te waarschuwen, dat men zig van 't *hoogduitsche* Getal ein niet zou kunnen bedienen, gelijk de Franschen zig van hun Hoofdgetal bedienen, wanneer zij zeggen: *les uns & les autres: het Hoogduitsch vertaalt hetzelfde door het woord einige, zelfs zomtijds door alle beyde, alle zwey, en dat dan het getal zwey twee, deszelfs plaats bekleedt, even als de andere getallen, zo als de volgende voorbeelden uitwijzen.*

Meervoud.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwlijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
Zween Männer,	zwo Frauen,	zwey Kinder.
twee mannen,	twee vrouwen,	twee kinderen.
zweener Männer,	zwoer Frauen,	zweyer Kinder.
van twee mannen,	van twee vrouwen,	van twee kinde- ren.
		<i>zwee</i>

zweenen Männern, aan twee mannen,	zwoen Frauen, aan twee vrouwen,	zweyen Kinderen. aan twee kinde- ren.
--------------------------------------	------------------------------------	---

zweu Männern, twee mannen, o ihr zweu Männer, o gij twee mannen! von zweuen Männern, van twee mannen,	zwo Frauen, twee vrouwen, zwo Frauen, twee vrouwen! zwoen Frauen, van twee vrouwen,	zwey Kinder. twee kind- ren. zwey Kinder. twee kinderen! zweyen Kindern. van twee kinde- ren.
--	--	--

Het getal drey, *drie*, is van alle de geslachten, en wordt aldus geboogen.

drey Männer, drie mannen, dreyer Männer, dreyen Männern, drey Männer, o ihr drey Männer, von dreyen Männern,	Frauen, vrouwen, Frauen, Frauen, Frauen, Frauen, Frauen,	Kinder. kinderen. Kinder. Kindern. Kinder. Kinder. Kindern.
--	--	---

vier, vijf, sechs, *vier*, *vijf*, *zes*, en alle de andere blijven onbuigbaar, uitgenomen, wanneer men dezelve zonder zelfstandige gebruikt, gelijk men vervolgens zien zal.

Deze Getallen hebben eene geheel andere gedaante, wanneer men dezelve met het bepaalde Lidwoord plaatst. Dan geeft het Lidwoord het geslacht der Zelfstandige naamen te kennen, en het getal verandert niet, blijvende hetzelfde in alle de geslachten, in den Noemer van het Enkelvoud, *by voorb.*

Eine, Eén.

Manlijk.

Vrouwlijk.

Onzijdig.

der eine Baum,
de ééne boom,
des einen Baumes,

die eine Blume,
de ééne bloem,
der einen Blume,

das eine Thier.
het ééne dier.
des einen Thieres.

dem

dem einen Baume, der einen Blume, dem einen Thiere.
den einen Baam, die eine Blume, das eine Thier.

De Roeper is niet in gebruik.

von dem einen Baume, von der einen Blume, von dem einen Thiere.

Het is anders met *zwen*, *twee*, gelegen.

Zwen,

die zween Bäume, die zwo Blumen, die zwen Thiere.
de twee b omen, de twee bloemen, de twee dieren.
der zween Bäume, der zwo Blumen, der zwen Thiere.
den zweenen Bäumen, den zwoen Blumen, den zweyen Thieren.
die zween Bäume, die zwo Blumen, die zwen Thiere.
o ihr zween Bäume, zwo Blumen, zwen Thiere!
von den zweenen = = von den zwoen = = von den zweyen = =

drey drie, vier *vier*, vijf *vijf*; en alle de andere getal-
len blijven dezelfde in alle de gevallen, ten zij datze er
in den Geevenden en Neemenden Naamval aannee-
men; by v. *dreyen met drie*, von *dreyer van drie*, *er*
fähret mit vieren, mit *sechsen*, mit *achten*, zonder het
zelfstandige naamwoord; *ky rijdt met vier*, *vijf*, *agt*
(*paarden*.)

Het is nog anders met de Getallen gelegen, wanneer
men zig daarvan als van Voornaamen bediend, zonder
lidwoord en zonder zelfstandige naamwoorden, want
dan neemen zij derzelve uitgang aan, om de gevallen
en de geslachten te kennen te geeven; by v.

Enkelvoud.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwelijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. einer, één.	eine, ééne.	eins, één
T. eines, van éénen.	einer, van ééne.	eines, van één, éénes.
G. einem, aan éénen.	einer, aan ééne.	einem, aan één.
A. einem, éénen.	eine, ééne.	eins, één.
	G 4	K. o dit

R. o du einer, o één. o du eine, o ééne! o du eins, o één!

N. vou einem, van éénen. vou einer, van ééne. von einem, van één.

Meervouwd.

<i>Manlijk.</i>		<i>Vrouwlijk.</i>		<i>Onzijdig.</i>	
zweene,	zwo,	zwey,	drey,	vier.	
twee,	twee,	twee,	drie,	vier.	
zweener,	zwoer,	zweyer,	dreyer,	vierer.	
van twee,	van twee,	van twee,	van drie,	van vier.	
zweenen,	zwoen,	zweyen,	dreyen,	vieren.	
aan twee,	aan twee,	aan twee,	aan drie,	aan vier.	
zweene,	zwo,	zwey,	drey,	vier.	
twee,	twee,	twee,	drie,	vier.	
o ihr zweene,	zwo,	zwey,	drey,	vier.	
o gij twee,	twee,	twee,	drie,	vier.	
von zweenen,	zwoen,	zweyen,	dreyen,	vieren.	
van twee,	van twee,	van twee,	van drie,	van vier.	

Het is bijna hetzelfde met vijf en de andere getallen, tot de Zamengestelde toe, die het laatste gedeelte van 't woord alleen veranderen. Men zegt bij voorbeeld: mit sechzehnen met zestien, mit fünf und zwanzigen met vijf en twintig, &c. en niet mit sechsen zehen, of fünfen und zwanzigen. Hundert honderd, en Tausend duizend, worden op dezelfde wijze veranderd, wanneer men 'er geen zelfstandige van maakt, zo als wij vervolgens zullen zien.

II De *Getallen van Schikking* worden, meestal, van de voorgaande afgeleid, maar neemen andere uitgangen aan, naar dat men zig daarvan bediend met, of zonder Lidwoorden en Zelfstandige naamen. Men plaatst dezelve ook met het onbepaalde Lidwoord, *by voorb.*

Der

Der zwerste Mann setet einen ersten voraus.
 De tweede man verönderlelt een' eersten.
 Es ist ein zwerster und dritter Theil davon heraus.
 'Er is een tweede en een derde Deel van uitgekomen.
 Ich habe es von einer dritten Person gehöret.
 Ik heb het van een' derden perzoon gehoord.

Buiging.

Manlijk.

Vrouwelijk.

Onzijdig.

in zwerster,	eine zwerste,	ein zwerstes.
een tweede.	eene tweede.	een tweede.
eines zwersten,	einer zwersten,	eines zwersten.
van een tweeden.	van eene tweede.	van een tweede.
einem zwersten,	einer zwersten,	einem zwersten.
aan eenen tweeden.	aan eene tweede.	aan een tweede.
einen zwersten,	eine zwerste,	ein zwerstes.
enenen tweeden.	eene tweede.	een tweede.

zonder Roepet.

von einem zwersten,	von einer zwersten,	von einem zwersten.
van eenen tweeden.	van eene tweede.	van een tweede.

Zo moet men ook de andere buigen.

der Dritte, de derde.	der Zwölfte, de twaalfde.
Vierte, de vierde.	Dreizehnte, de dertiende.
Fünfte, de vijfde.	Vierzehnte, de veertiende.
Sechste, de zesde.	Fünfzehnte, de vijftiende.
Siebente, de zevende.	Sechzehnte, de zestiende.
Achste, de agtste.	Siebzehnte, de zeventien-
	de.
Neunte, de negentle.	Achzehnte, de agttiende.
Zehnte, de tiende.	Neunzehnte, de negentien-
	de.
Elfte, de elfde.	Zwanzigste, de twintigste.

G 5.

der

der een u. zwanzigste, de 21ste. Drenzigste, de dertigste.
 Zwen u. zwanzigste, de 22ste. Ein u. drenzigste, de een en dertigste.
 Dren u. zwanzigste, de 23ste. Hundertste, de honderdste.
 Bier u. zwanzigste, de 24ste. Tausendste, de duizendste.
 Fünf u. zwanzigste, de 25ste. Zehntausendste, de tie duizendste.
 Sechs u. zwanzigste, de Zehnmahl hundert tausendste, de
 26ste. tienmaal hondera duizendste.
 Sieben u. zwanzigste, de 27ste. Taufendmahl tausendste, de duizendmaal duizendste.
 Acht u. zwanzigst, de 28ste.
 Neun u. zwanzigste, de 29ste.

Deze Getallen zijn veel meer in gebruik met het bepaalde Lidwoord, der, die, das, gelijk men hier zien zal.

Enkelvoud.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwelijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
der erste Mann,	die erste Frau,	das erste Kind.
de eerste man.	de eerste vrouw,	het eerste kind.
des ersten Mannes,	der ersten Frau,	des ersten Kindes.
des eersten mans,	der eerste vrouw,	des eersten kinds.
dem ersten Manne,	der ersten Frau,	dem ersten Kinde.
den eersten man,	aan de eerste vrouw,	aan het eerste kind.
den ersten Mann,	die erste Frau,	das erste Kind.
den eersten man,	de eerste vrouw,	het eerste kind.
o du erster Mann,	o du erste Frau,	o du erstes Kind.
o eerste man!	o eerste vrouw!	o eerste kind!
von dem ersten Manne,	von der ersten Frau,	von dem ersten Kinde.
van den eersten man,	van de eerste vrouw,	van het eerste kind.
		Meer-

Meervouwd.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwlijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
Die ersten Männer,	Frauen,	Kinder.
de eerste mannen,	vrouwen,	kinderen.
der ersten Männer,	Frauen,	Kinder.
der eerste mannen,	vrouwen,	kinderen.
den ersten Männern,	Frauen,	Kindern.
den eerste mannen,	vrouwen,	kinde en.
die ersten Männer,	Frauen,	Kinder.
de eerste mannen,	vrouwen,	kinderen.
o ihr ersten Männer,	Frauen,	Kinder.
o eerste mannen!	vrouwen!	kinderen.
von den ersten Männern,	Frauen,	Kindern.
van de eerste mannen,	vrouwen,	kinderen.

Zo worden ook geboogen der dritte, der vierte, der flurste, &c. in plaats van te zeggen: der zwente de zweede, zegd men ook, der andere, maar niet der anderste. Men zou tog beter doen, zig van dit woord, andere, niet te bedienen, dan naa der eine, bij der eine hie, der andere dort.

Men gebruikt, eindelijk, die Getallen van Schikking met de Zelfstandige naamen, zonder lidwoord, en dan worden ze zamengesteld, als wanneer men het onbepaalde lidwoord uitlaat; *by voorb.*

Erster Theil, Eerste deel.

Zwentes Buch, Tweede boek.

Dritter Abschnitt, Derde afdeeling.

Maar op deze wijze kan men de gevallen niet zamenvstellen, zonder 'er een Lidwoord bij te voegen. Men kan in 't Meervouwd niet zeggen: Siebente Jahr der Menschen sind gefährlich, de zevende jaaren der menschen zijn gevaarlijk; want men moet zeggen die siebenten, of, het geen nog beter is, in 't Enkelvoud das siebente Jahr &c. het zevende jaar, &c.

't Is een misbruik, wanneer men deze getallen van schikking, zomtjids, met groote of kapitale letteren schrijft, *by voorb. Ludwig der Funfzehnte Lodewijk de XVde*, in plaats van Ludwig der fünfzehnte.

III. De *Evenredige Getallen* zijn van drieërlei soorten; want men voegd, om dezelve zamen te stellen, 1.) de Lettergreep *fach*. 2.) het' woord *fältig*. 3.) de Lettergreep *mal* bij de Hoofd-Getallen, *by voorb.*

fach.

<i>einfach</i> , enkel.	<i>zehnfach</i> , tienmaal zo veel.
<i>zweyfach</i> , dubbel.	<i>zwanzigfach</i> , twintigmaal zo veel.
<i>dreyfach</i> , drie-dubbel-voudig.	<i>dreyzigfach</i> , dertigmaal zo veel.
<i>vierfach</i> , vier-dubbel-voudig.	<i>hundertfach</i> , honderdvouwd.
<i>fünffach</i> , vijfmaal zo veel, vijfvoudig.	<i>tausendfach</i> , duizendmaal zo veel.

fältig.

<i>einfältig</i> , enkel, enkel-voudig.	<i>zehnfältig</i> , tienmaal zo veel.
<i>zweyfältig</i> , dubbel.	<i>zwanzigfältig</i> , twintigmaal zo veel.
<i>dreyfältig</i> , drie-dubbel.	<i>dreyzigfältig</i> , dertigmaal zo veel.
<i>vierfältig</i> , vier-dubbel.	<i>hundertfältig</i> , honderdvouwdig.
<i>fünffältig</i> , vijfmaal zo veel.	<i>tausendfältig</i> , duizendmaal zo veel.

mal of mal.

<i>einmal</i> , eenmaal.	<i>zehnmahl</i> , tienmaal.
<i>zweymal</i> , tweemaal.	<i>zwanzigmahl</i> , twintigmaal.
<i>dreymal</i> , driemaal.	<i>dreyzigmahl</i> , dertigmaal.
<i>viermal</i> , viermaal.	<i>hundertmal</i> , honderdmaal.
<i>fünfmahl</i> , vijfmaal.	<i>tausendmal</i> , duizendmaal.

Hoe-

Hoewel deze getallen, enkel als grondgetallen aangemerkt, onbuigbaar zijn, men kan dezelve evenwel bij de Zelfstandige plaatzen; en dan neemen ze verscheide uitgangen van geslacht en van getal aan, naar maate men ze met het onbepaalde Lidwoord plaatst.

Zie hier, hoe men ze met het onbepaalde lidwoord, *ein, eine, ein,* plaatst.

Manlijk.

- N. ein einfacher Zeug, een enkele stof.
- T. eines einfachen Zeuges, van eene enkele stof.
- G. einem einfachen Zeuge, aan eene enkele stof.
- A. einen einfachen Zeug, eene enkele stof.
- R. o einfacher Zeug, o enkele stof!
- N. von einem einfachen Zeuge, van eene enkele stof.

Vrouwelijk.

- N. eine zweyfache Schnur, eene dubbele snoer.
- T. einer zweyfachen Schnur, van eene, of eener dubbele snoer.
- G. einer zweyfachen Schnur, aan eene, of eener dubbele snoer.
- A. eine zweyfache Schnur, eene dubbele snoer.
- R. o zweyfache Schnur, o dubbele snoer.
- N. von einer zweyfachen Schnur, van eene dubbele snoer.

Onzijdig.

- N. ein dreysaches Tuch, een driedubbel laken.
- T. eines dreysachen Tuches, van een driedubbel laken.
- G. einem dreysachen Tuche, aan een driedubbel laken.
- A. ein dreysaches Tuch, een driedubbel laken.
- R. o dreysaches Tuch, o driedubbel laken.

N. von einem dreyfachen Luche, van een dreedubbel laken.

Men schrijft zweyfach en zwiefach, maar niet zweenfach, noch zwofach.

Buiging met het bepaalde Lidwoord, der, die, das.

der, die, das zweyfältige, = = = zweymalige.
 des, der, des dreyfältigen, = = = dreymaligen.
 dem, der, dem vierfältigen, = = = viermaligen.
 den fünffältigen, die, das fünffältige.
 du sechsfältiger, sechsfältige, sechsfältiges.
 von dem, von der, von dem siebenfältigen.

Het meervouwd is, altijd, hetzelfde in alle de gesachten, en in alle de getallen. Men zegd ook zweyfältig en zwiefältig, maar nooit zweenfältig noch zwofältig. Men zegd zweymältig, maar nooit zwiemältig.

IV. De *Verzamelende Getallen* zijn die geene, welke zelfstandig worden, wanneer men dezelve afzonderlijk beschouwen, en de andere getallen naar deze meeten wil, *by voorb.*

das Hund, het tiental.   das Hundert, het honderd.
 das Duzend, het dozijn.   das Tausend, het duizend.
 das Mandel, het vijftiental, das Schock, het schok of de
     of de vijftien - stuks.   zestig - stuks.

'Er is niets aan te merken, ten opzichte van deze, dan dat zij alle Onzijdig zijn. Uitgenomen eine Zehn, eene tien, eine Nune, eene negen, eine Achte, eene agt, &c.

V. De *Verdeelende Getallen* zijn onbuigbaar, en dienen, om de dingen in zo veele gelijke deelen, als men wil, te onderscheiden of te verdeelen, *by voorb.*

erstlich, eerstelijk.	je eins und eins, één voor één.
zweytens, ten tweede.	je zwey und zwey, twee en twee.
drittens, ten derde.	je drey und drey, drie en drie.
viertens, ten vierde.	je vier und vier, vier en vier.

je fünf und fünf, vijf en vijf.	zebuerley, tienderlei.
je sechs und sechs, zes en zes.	eilferley, elfderlei.
einerley, eenertei.	zwölferley, twaalfderlei.
zweyerley, tweeërlei.	dreyzebuerley, dertienderlei.
dreyerley, drieërlei.	zwanzigerley, twintigërlei.
viererley, vierderlei.	dreyßigerley, dertigërlei.
fünferley, vijfderlei.	hunderterley, honderdërlei.
sechserley, zesderlei.	tausendterley, duizenderlei.
siebenerley, zevenderlei.	zehntausenderley, tienduizen-
achterley, agtërlei.	derlei.
neunerley, negenderlei.	

Alle deze Getallen hebben geene zwaarigheid in zig, en men zal zig, hier, met de voorbeelden, welke wij daarvan gegeven hebben, vergenoegen; wijl 't ons niet lust, eene herhaaling daar van te doen, die zeer onnoodig, en tevens verdrietig zoude zijn.

IX. HOOFDSTUK.

Van de Voor-naamen,

van den Fürwörtern.

Een *Voornaam*, of *Voornaamwoord* is, als wij in het V. Hoofdstuk zeiden, een woord, het welk betrekking heeft op den perzoon of de zaak, welke uitgedrukt wordt, zo dat men dit gebruikt en zet in plaats van dezelve, om de gestadige herhaaling der perzoonen en zaaken te mijden, van welke vooraf gesproken was in eene reden.

Deze *Voornaamwoorden* zijn *vijsdenlei*; want het zijn of

I. *Perzoonlijke*, *Persónlike*.

II. *Bezittende*, *Bezigende*; of

III. *Aanwijzende*, *Aangetigende*; of

IV. *Be-*

- IV. *Betrekkelijke*, *Beziebende*; of
 V. *Vraagende*, *Frageude*; en eindelijk
 VI. *Oneigenlijke*, *Uneigenliche*.

Daar ze nu alle hunne bijzondere buiging hebben, zo zullen wij ze ook elk in het bijzonder nagaan.

I. Van de Perzoonlijke Voornaamen.

De *hoogduitsche* Voornaamen zijn, in hunne Buigingen, zo min eenpaarig, als in die der andere taalen; gemerkt ze, zomtijds, merklijk van hunnen stam afwijken, voornaamlijk *de Perzoonlijke*.

Deze zijn van *driërlei soorten*, te weten van den eersten, van den tweeden, en van den derden perzoon. *De eerste* is, die spreekt. *De tweede*, tot wien men spreekt. *De derde*, van wien men spreekt. Dus *Ich ik*, en *Wir wij*, zijn de eerste perzoon van 't Enkel- en Meervouwd. *Du gij*, en *Ihr gijh*, zijn 'er de tweede van. *Er hij*, *Sie zij*, in 't Enkelvoud; *Sie zij* in 't Meervouwd, maaken 'er de derde van uit. Want men onderscheid het geslacht in den derden perzoon van 't Enkelvoud.

Buiging van de Perzoonlijke Voornaamen.

I. Perzoon.

Enkelvoud.

N. *ich, ik.*
 T. *meiner, van mij, mijnes.*
 G. *mir, mij, aan mij.*
 A. *mir, mij.*
 R. *o ich, o ik!*
 N. *von mir, van mij.*

Meervouwd.

N. *wir, wij.*
 T. *unser, van ons.*
 G. *uns, ons.*
 A. *uns, ons.*
 R. *o wir, o wij!*
 N. *von uns, van ons.*

II. Per-

II. Perzoon.

*Enkelvoud.**Meervoud.*

N. *du*, *gij*.
 T. *deinet*, van u.
 G. *dir*, aan u, u.
 A. *dich*, u.
 R. o *du*, o *gij*.
 N. *von dir*, van u.

N. *thr*, *gij lieden*.
 T. *euer*, van u lieden.
 G. *euch*, aan u lieden.
 A. *euch*, *gij lieden*.
 R. o *thr*, o *gij lieden*.
 N. *von euch*, van u lieden.

III. Perzoon.

*Manlijk.**Vrouwlijk.**Onzijdig.*

N. <i>er</i> , <i>hij</i> .	<i>sie</i> , <i>zij</i> .	<i>es</i> , <i>het</i> .
T. <i>seiner</i> , van hem.	<i>ihrer</i> , van haar.	<i>seiner</i> , <i>zijns</i> .
G. <i>ihm</i> , hem, aan hem.	<i>thr</i> , haar, aan haar.	<i>ihm</i> , <i>het</i> .
A. <i>ihn</i> , hem.	<i>sie</i> , haar.	<i>es</i> , <i>het</i> .
R. " " " "	" " " "	" " " (het.
N. <i>von ihm</i> , van hem.	<i>von thr</i> , van haar.	<i>von ihm</i> , van

Meervoud van den III. Perzoon.

N. <i>sie</i> , <i>zij</i> .	} <i>door alle de drie</i> <i>Geflachten.</i>
T. <i>ihrer</i> , van hun, van haar, hunner.	
G. <i>ihnen</i> , aan hun, hun, haar, aan haar,	
A. <i>sie</i> , hen, haar, hen. (hun.	
R. " " " "	
N. <i>von ihnen</i> , van hun, van haar, hen.	

Wat het gebruik dezer Voornaamen betreft; men moet aanmerken, dat de oude Hoogduitschers, even als de *Grieken* en *Romeinen*, dezelve in hunne natuurlijke betekenis gebruikten, van wat bijzondere hoedanigheid de perzoonen, tot wien zij spraken, ook zijn mogten. Zo bediende zig ook altijd Diogenes tot Alexander den grooten, Cicero tot Cesar, en Plinius tot Trajanus spreekende, van den perzoonlijken Voor-
 naam

naam van den tweeden perzoon, *Gij, Du* Dit is ook het geen, waarbij men blijven moet, wanneer men de Oude Schrijvers vertaald: en onze Dichters doen wél, in 't Hoogduitsch, den Koningen en Vorsten in hunne Dichten niet dan door *du, gy*, aan te spreken; want dit klinkt veel deftiger, en spaart veele omwegen van Titels en ruimschootige spreekwijzen.

't Is egter lang geleeden, dat men, om aanzienlijke perzoonen, tot welke men spreekt, meer beleefdheid en ontzag te kennen te geeven, in gansch Europa de manier heeft ingevoerd, met of van hen te spreken in den tweeden perzoon van 't Meervouwd *Ihr, Gyl.*, in plaats van den tweeden van 't Enkelvoud, *Du, gy*, te gebruiken. En deze manier van spreken, de goedkeuring van 't Gemeen hoe langs hoe meer weggedraagen hebbende, wierd zo gemeen, dat, ten tijde van Keizer *Karel den V.*, de perzoonen van een middelmaatigen staat zig reeds met deze beleefdheid aanspreken. Hierbij zijn de *Franschen* en *Engelschen* tot hier toe gebleeven, gebruikende altijd hun *Vous* en hun *You*, wanneer zij tegen hunne Koningen en Vorsten spreken. En hier van daar is 't, dat de *Hoogduitschers* nog gewoon zijn te zeggen, aan Grooten spreekende en schrijvende: *Eure Majestät, Uwe Majesteit; Euer Durchleuchten, Uwe Doorlugtige Hoogheid, &c.*

Maar men is daar niet bij gebleeven. *Duitschland* en *Italië* meenden, in de voorige eeuw, een hooger trap van beleefdheid gevonden te hebben, met zig te bedienen van den derden perzoon van 't Enkelvoud *Er* en *Sie*, in plaats van den tweeden *du, gy*. Zo dat men, in plaats van te zeggen, *du hast mir es gesagt, gy hebt het my gezegd*, zeide; er hat mir es gesagt, of sie hat mit es gesagt, *by of zy heeft het my gezegd*. En zo spraken ook toen de beschaafdste perzoonen, en de Italiëners spreken nog zo. Maar, in den beginne dezer eeuw heeft men de zaak nog hooger gebracht, beginnende zig te bedienen van den derden

den perzoon van 't Meervouwd, in plaats van den tweeden van 't Enkelvoud. Zo dat, in plaats van te zeggen, gelijk men boven ziet, men heden zegt: *Sie haben mir es gesagt, gy hebt het my gezegd; Ich werde Ihnen das geben, ik zal u dat geeven. Ich bitte Sie, ik bidde u.*

Sedert eenigen tijd is, in deze manieren van spreken, een misflag ingesloopen, en het is noodzaaklijk, denzelve te verbeteren: Dat is, dat veele luiden zeggen en spreken, *Ihro en Dero*, in plaats van *Ihre, Ihrer, Eure*. Dus eenen Koning of eene Koningin aanspreekende, in plaats van te zeggen: *Ihro Majestät*, moet men zeggen *Eure Majestät, Uwe Majesteit*. En van eenen afwezigen Koning spreekende, moet men zeggen, *Seine Majestät, zyne Majesteit*, en van eene afwezige Koningin, *Ihre Majestät, Haare Majesteit*, gelijk ook onze beste hedendaagsche Schrijvers doen.

Men voegd, dikwils, bij deze Perzoonlijke Voornaamen zekere kleine woorden, om dezelve perzoonbeter te kennen te geeven, en deze woorden zijn dan buigbaar, en dan onbuigbaar; deze zijn *selbst, selber* of *selbsten, zelf*. Want men zegd

<i>ich selbst,</i>	}	<i>ik zelf.</i>	<i>du selbst,</i>	}	<i>gij zelf.</i>
<i>ich selber,</i>			<i>du selber,</i>		
<i>er selbst,</i>	}	<i>hij zelf.</i>	<i>sie selbst,</i>	}	<i>zij zelve.</i>
<i>er selber,</i>			<i>sie selber,</i>		

Maar, wanneer 't de Toeler is, dan zegd men niet, *meiner selber, van my zelf; deiner selber, van u zelf; seiner selber, van hem zelf; noch in het Meervouwd, unser selber, van ons zelve*, om dat het hard voor 't gehoor is; maar men zegd: *meiner selbst, deiner selbst, seiner selbst, unser selbst*, en zo moet men ook schrijven. Voor 't overige zegd men zeer wél:

wir

wir selbst,	} wij zelven.	thr selbst,	} gijl. zelven.
wir selber,		thr selber,	
wir selbstem,		thr selbstem,	

Onder dit getal behoort ook de wederhoorige Voornaam sich, zig, seiner van zig, welke op de volgende wijze geboogen wordt.

*Enkelvoud.**Meervoud.*

N. " " " " " "

T. seiner, threr, seiner, van zig.

G. sich, zig, door alle de geslachten.

A. sich, zig.

R. " " " " " "

N. von sich, van zig.

N. " " " " " "

T. threr, van zig.

G. sich, zig.

A. sich, zig.

R. " " " " " "

N. von sich, van zig.

Men moet wél letten, dat men in 't Enkelvoud van den Geevenden en Neemenden Naamval niet zette, thr en von thnen, voor sich en von sich, en dus moet men zeggen: sich selbst, zig zelven, von sich selbst, van zig zelven, en niet thr selbst, en von thnen selbst.

Voorbeelden, om de beginzelen dezer perzoonlijke en wederhoorige Voornaamen in 't werk te stellen.

I. In 't Hoog- en Nederduitsch.

Ich lese und du schreibst.

Ik lees en gij schrijft.

Er reibet die Farben, und sie mahlet.

Hij maalt de verwen, en zij schildere.

Es scheint, als wenn er nicht recht bey Sinnen wäre.

Het schijnt, als of hij niet regt bij zijne zinnen ware.

Gedenke meiner, mein Gott, an besten.

O God, gedenk mijner ten besten.

Ich habe deiner nicht mit einem Worte gedacht

Ik heb van u geen één woord gesproken.

Ich bin seiner fast müde.

Ik ben hem bijna moede.

Ich

- Ich habe ihrer genug.   Ik ben haar heel zat.
- Das dünne Thier meynet,   Dat domme dier meent,
man könne seiner nicht ent-   dat men het niet kan outbee-
behren.   ren.
- Du hast mir einen rechten   Gij hebt mij eene regte
Nossen bewiesen.   pots gespeeld.
- Ich will dir schon weisen,   Ik zal u wel wijzen, hoe
wie du dich aufführen sollst.   gij u moet gedraagen.
- Ich will ihm schon die Mey-   Ik zal hem wel zeggen,
nung sagen.   wat hem te zeggen staat.
- Ich habe ihr deutlich gesagt,   Ik heb haar duidelijk ge-
was sie thum soll.   zegd, wat zij doen moet.
- Wir haben ihm reichlich   Wij hebben 'er rijplijk op
nachgedacht.   gedagt.
- Du wirfst mich hoch verpflich-   Gij zult mij zeer verplig-
ten, wenn du mir das zu ge-   ten, zoo gij mij dien dienst
fallen thust.   doet.
- Ich werde dich wohl finden.   Ik zal u wel vinden.
- Ich habe ihn noch nicht ge-   Ik heb hem nog niet ge-
sehen.   zien.
- Ich habe sie treulich ermah-   Ik heb ze trouwlijk ver-
net, von ihrer bösen Gewohn-   maand, haare kwaade ge-
heit abzustehen.   woonte te laten vaaren.
- Wir haben es bereits ge-   Wij hebben 't reeds ge-
than.   daan.
- O ich elender Mensch!   O ik elendig mensch!
- O du schlimmer Vogel!   O gij guit!
- Ihr habt euch in eurer Rech-   Gij hebt u in uwe reke-
nung sehr geirret.   ning zeer vergist.
- Sie haben des rechten We-   Zij hebben den regten weg
ges verfehlet.   niet genomen.
- Erbarme dich unser, o Herr!   O Heer, erbarm u onzer!
- Ich werde jederzeit eurer ein-   Ik zal steeds aan u den-
gedenk seyn.   ken.
- Es wolle Gott uns gnädig   God wille ons genadig
seyn.   zijn.
- Euch wird ein Unglück be-   Daar zal u een ongeluk
gegnen, wenn ihr euch nicht wohl   overkomen, zoo gij niet wél
in acht nehmet.   oppast.   Es

Es ist ihnen nirgend besser, als zu Hause.	Zij zijn nergens beter, dan t'huis.
Hasset uns nicht ohne Ur- sache.	Haat ons niet zonder oor- zaak. (rede)
Wir werden euch nicht zei- hen lassen, bis ihr euch hierüber deutlich erkläret.	Wij zullen u niet laten gaan, vóór dat gij u hieróver duideijk verklaart.
Ich habe sie fleißig gesucht, und nicht gefunden.	Ik heb ze vlijtig gezocht, maar niet gevonden.
Von uns haben sie keine Hül- fe zu gewarten.	Van ons hebben zij geene hulp te wagten.
Von euch spricht man in der ganzen Stadt.	Men spreekt van u in de gansche stad.
Von ihnen wird man sich keine Gesetze vorschreiben las- sen.	Men zal zig van hun geene wetten laten voor- schrijven.

II. In 's Hoogduitsch, om in het Nederduitsch te vertaalen.

Wer hat diesen Brief geschrieben? Ich selbst oder selber.
 Du bist selbst Ursach daran. Er hat es selber gesagt.
 Sie ist selber damit nicht wohl zufrieden.
 Sie hat solches selbst angeponnen.
 Ich habe meiner selbst darüber ganz vergessen.
 Du wirst wohl deiner selbst schonen.
 Ich will mir selber hart seyn, und mich nicht schonen.
 Du wirst dir selber schaden, wenn du dich dessen unterfangst.
 Er steht sich selber im Wege.
 Sie hat sich selbst eine Grube gegraben.
 Er hat selbst Hand an sich geleyet.
 Ich kann mich selbst dessen wohl bescheiden.
 Von mir selbstem werde ich wohl nichts anfangen.
 Er kam von sich selbstem zu mir.
 Sie hat das von sich selbstem gesagt.
 Wir selbst wissen es nur gar zu wohl.
 Ihr selber könnet die Sache nicht läugnen.

- Die selfsten worden mein Verfahren billigen müssen.
- Unser keiner lebt sich selber, unser keiner stirbt sich selber.
- Uns selfsten wiederfährt oft etwas dergleichen.
- Euch selfsten wird es nicht besser ergehen.
- Ich will euch selfsten dessen überzeugen.
- Wir vermögen nichts van uns selfsten, als van uns selfsten.

III. In het Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Hij heeft zig zelven vergeeten. Zij zelven zijn gevallen.

Men benadeeld zig zelven dikwils.

Wij zien, dat elk zig zelv' bemint.

Elk denkt bij zig zelf, dat hij beter is, dan zijn naasten.

Wij hebben 'er voor ons zelven genoeg.

Maakt, dat zij het zelv' zeggen.

Haare Majesteit, de Koningin, belast het u.

II. Van de bezittende Voornaamen.

De Bezittende Voornaamen zijn of *zamenvoegend*, of *Absolut* (voltrekt.) De *zamenvoegende* zijn die geene, welke voor de zelfstandige Naamen geplaatst worden. De *Absoluten* integendeel worden alleen, en zonder zelfstandige naamwoorden geplaatst, op de wijze, als volgt.

Bulging der bijvoegelijke bezittende Voornaamen.

Enkelvoud.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwelyk,</i>	<i>Onzydig.</i>
Noem. mein Mann,	meine Frau,	mein Kind.
mijn man,	mijne vrouw,	mijn kind.
		Teel.

Teel. meines Mannes,	meiner Frau,	meines Kin- des.
Geev. meinem Manne,	meiner Frau,	meinem Kinde.
Aank. meinen Mann,	meine Frau,	mein Kind.
Roep. o mein Mann,	o meine Frau,	o mein Kind.
Neem. von meinem Manne,	von meiner Frau,	von meinem Kinde.

Meervouwd.

Noem. meine Männer,	Frauen,	Kinder.
mijne mannen.	vrouwen,	kinderen.
Teel. meiner Männer,	Frauen,	Kinder.
Geev. meinen Männern,	Frauen,	Kindern.
Aank. meine Männer,	Frauen,	Kinder.
Roep. o meine Männer,	Frauen,	Kinder.
Neem. von meinen Männern,	Frauen,	Kindern.

Volgens dit voorbeeld worden ook de vijf volgende geboogen.

dein, uw.	deine, uwe.	dein, uw.
sein, zijn.	seine, zijne.	sein, zijn.
ihre, hun.	ihre, haar.	ihre, hun.
unser, onze.	unstre, onze.	unser, ons.
euer, uw.	eure, uwe.	euer, uw.

Door dit voorbeeld ziet men, dat zij volgens de Geslachten in 't enkelvoud, maar niet in het meervoud veranderen.

Men moet ook als iets, der hoogduitsche taale bijzonder eigen, aanmerken, dat de naamen van 't Vrouwelijk geslacht, altijd, den Voornaam *ihre*, in plaats van den Voornaam *sein* aanneemen. Dus, zegd men niet in 't hoogduitsch: die Frau hat sein Heirathsgut, maar *ihre* Heirathsgut, om dat hetzelfde op den zelfstandigen vrouwelijken naam, Frau, betrekking heeft.

Gebruik

Gebruik der volstrekte Bezittende Voornaamen.

Deze zelfde Voornaamen, zonder Zelfstandige naamwoorden geplaatst zijnde, zijn volstrekt. Daar zijn twee foorten, naamlijk

I. Die, waar van men zig in dien zin zonder lidwoord bediend, welke dezelfde zijn, als de voorgaande, maar met dit onderscheid, dat het manlijke in den enkelvoudigen *neemet* een er, en 't onzijdige een es neemt, op de volgende wijze:

<i>meiner,</i>	de mijne.	<i>meine,</i>	de mijne.	<i>meines,</i>	het mijne.
<i>deiner,</i>	de uwe.	<i>deine,</i>	de uwe.	<i>deines,</i>	het uwe.
<i>seiner,</i>	de zijne.	<i>seine,</i>	de zijne.	<i>seines,</i>	het zijne.
<i>ihrer,</i>	de hunne.	<i>ihre,</i>	de haare.	<i>ihres,</i>	het hunne.

II. Die, daar men het bepaalde lidwoord byvoegd, welke van de voorgaande zamengesteld worden, en de volgende zijn:

*Enkelvoud.**Manlyk.**Vrouwlyk.**Onzijdig.*

der <i>Meinige,</i>	de mijne.	de <i>Meinige,</i>	de mijne.	das <i>Meinige,</i>	het mijne.
des <i>Meinigen,</i>		der <i>Meinigen,</i>		des <i>Meinigen,</i>	
dem <i>Meinigen,</i>		der <i>Meinigen,</i>		dem <i>Meinigen,</i>	
den <i>Meinigen,</i>		die <i>Meinige,</i>		das <i>Meinige.</i>	
<small>1 2 3 4 5</small>		<small>3 4 5 6 7</small>		<small>2 3 4 5 6</small>	
von dem <i>Meinigen,</i>		von der <i>Meinigen,</i>		von dem <i>Meinigen.</i>	

En zo worden ook de volgende geboogen.

der <i>Deinige,</i>	de uwe.	die <i>Deinige,</i>	de uwe.	das <i>Deinige,</i>	het uwe.
der <i>Seinige,</i>	de zyne.	die <i>Seinige,</i>	de zyne.	das <i>Seinige,</i>	het zyne.
der <i>Ihrige,</i>	de hunne.	die <i>Ihrige,</i>	de haare.	das <i>Ihrige,</i>	het hunne.
der <i>Unsrige,</i>	de onze.	die <i>Unsrige,</i>	de onze.	das <i>Unsrige,</i>	het onze.

H

der

der Eurige, de uwe. die Eurige, de uwe. das Eurige, het uwe.

Het Meervouwd is hetzelfde in alle de Geslachten; by voorb.

Noem. die Meinigen,	die Deintigen,	die Seinigen,
de mynen,	de uwen,	de zynen.
Noem. die Unsrigen,	die Eurigen,	die Ihrigen,
de onzen,	de uwen,	de hunnen.
Teel. der Meinigen,	der Deintigen,	der Seinigen,
van de mynen,	van de uwen,	van de zynen.
Teel. der Unsrigen,	der Eurigen,	der Ihrigen,
van de onzen,	van de uwen,	van de hunnen.

En zo met 't overige, door alle de gevallen en geslachten, zijnde 'er niets, dat in deze Buiging verandert, dan het Lidwoord.

I. Voorbeelden in 't Hoog- en Nederduitsch.

Mein Vater ist verreiset, Mijn vader is op reis,
und meine Mutter is nicht zu en mijne moeder is niet
Hause. t'huis.

Mein Kind lieget sehr krank. Mijn kind is zeer ziek.
darnieder.

Meines Bruders einzige De eenige dochter van
Tochter, und meiner Schwef- mijn broeder, en de liefste
ter Liebster Sohn sind vor et- zoon van mijne zuster zijn
lichen Jahren gestorben. vóór eenige jaaren overleeden.

Meinem Schwager und Men heeft mijnen zwager
meiner Schwester hat man en mijne zuster een goed hu-
eine gute Heirath angetragen. welk voorgesteld.

Meinem Hause has das De storm heeft mijn huis
Wetter stark zugesetzt. zeer beschadigd.

Er hat seinen Vater, seine Hy heeft zynen Vader, zy-
Mutter und sein Kind unge- ne Moeder en zyn Kind om
bracht. het Leeven gebragt.

Wort

Von deinem Bruder, von Ik wil van uwen broe-
deiner Schwester und von dei- der, van uwe zuster en
nen Kindern will ich gar nichts van uwe kinderen niets zeg-
sagen. gen.

Meine Weinberge, Wie: Myne wyngaarden, myne
sen und Felder sind wohl be- weiden en myne velden zyn
stellet. wél bezorgd.

Die Wohlfart meiner My gaat de welvaart
Freunden und Anverwandten myner vrienden en nabe-
lasse ich mir sehr angelegen staanden zeer ter harte.
sein.

Meinen Kindern übersehe Ik verschoon geen kwaad
ich keine Bosheit. in myne kinderen.

Meine Bücher, Schriften Ik heb myne boeken, schrif-
und andere Sachen habe ich ten, en andere zaaken nog
noch nicht empfangen. niet ontvangen.

Von meinen Gütern ziehe Ik trek alle jaaren rede-
ich jährlich ziemliche Einkünf- lijk goede inkomsten van
te. myne goederen.

II. In 's Hoogdutch, om in het Nederdutch over te zetten.

Dein Degen und deine Feder sind eingeschlossen.

Deines Vatters Pferd hat uns fünfzig Thaler gekostet.

Unsern Freunden ist viel daran gelegen, daß du ihnen
schreibest, und das Deinige wohl in acht nimmest.

Er hat seine Aeltern und Geschwister in große Angst ge-
setzt.

Von eurem Vater und von unserer Mutter haben wir
Briefe empfangen, die euch angehen.

Deiner Freunde kannst du dich nicht versichern, ich aber
bin der Meinigen versichert.

Ich genieße das Meinige im Frieden, und ich bin zustie-
den mit dem Meinigen.

Liebtest du die Meinigen, so liebe ich die Deinigen, und er-
die Seinigen, sie aber die Ihrigen.

Wir lieben die Unserigen, und werden geliebet so wohl van
den Eurigen, als auch von den Ihrigen.

III. In 't Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Zyn vader en zyne moeder zyn zeer eerlijke lieden.
Zy heeft brieven van haaren man, en van haare zuster ontvangen.

Wy schryven aan haaren Neef en aan haare Nigt.

Zyne broeders en zyne zusters zyn zeer onpasefelyk.

Onze vrienden zyn uwe dogters en hunne broeders gaan zoeken.

't Is lang geleeden, dat onze knechts onze meiden te gemoet zyn gegaan.

Uwe moeder is eene deugdzaame vrouw, maar de myne is nog deugdzaamer.

Ik heb noch van de onzen, noch van de uwen, noch van de hunnen hooren spreekken.

III. Van de aanwyzende Voornaamen.

De *aanwyzende Voornaamen* zyn in groot getal. Zie hier de voortnaamite, waarvan wy de buiging zullen aanwyzzen.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzydig.</i>
dit,	die,	das,
deze, die.	deze, die.	dit, dat.
dieser,	diese,	dieses, (dies)
deze, die.	deze, die.	dit, dat.
jener,	jene,	jenes,
deze, die, de andere.	deze, die, de andere.	dit, dat.
folcher, zulke.	folche, zulke.	folches, zulks.
felbiger, } deze, felbige,	felbige, } deze, felbiges,	dat, dit,
derfelbe, } hy, diefelbe,	zy. daffelbe,	datgeen,
derfelbige, } dezelf-diefelbige,	dezelf-daffelbige,	hetzelf-
derjenige, } de. diejenige,	de. dasjenige,	de.

Zie hier, hoe men dezelve buigd.

Enkelvoud.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzydig.</i>
der, deze, die.	die, deze, die.	das, dit, dat.
des, dessen, van dezen.	der, deren, van deze.	des, dessen, van dit, van dat.
den, aan dezen, dien.	der, aan deze, die.	den, aan dit, aan dat.
den, dezen, dien.	die, deze, die.	das, dit, dat.
von dem, van dezen, dien.	von der, van deze, die.	von dem, van dit, van dat.

Meervouwd.

die, deze, die:
 derer, van dezen, dezer. }
 denen, aan deze, dezen. } *door alle drie geslachten.*
 die, deze, die.
 von denen, van dezen.

NB. Men moet zig wél wagen, dezen aanwyzen-
 den Voornaam met het bepaalde Lidwoord, der, die,
 das, te verwarren.

Enkelvoud.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
dieser, deze.	diese, deze.	dieses, dit.
dieses, van dezen.	dieser, dezer, van deze.	dieses, van dit.
diesem, aan dezen.	dieser, aan deze.	diesem, aan dit.
diesem, dezen.	diese, deze.	dieses, dit.
von diesem, van dezen.	von dieser, van deze.	von diesem, van dit.

Meervouwd.

diese, deze.
 dieser, van dezen, dezer. }
 diesen, aan dezen, dezen. } *door alle drie geslachten.*
 diese, deze.
 von diesen, van dezen.

Volgens het voorbeeld van *dieser, diese, dieses*, buigt zig ook *jeuer, jene, jenes; solcher, solche, solches; selziger, selbige, selbiges*.

Wanneer men den Voornaam *dieses* wil verkorten, in den enkelvoudigen Noemer; zo moet men niet schryven *dis* of *dij*; want daar door zoude men 'er twee vokaalen van affnyden: maar men moet schryven, *dies*, ééne vokaal alleen affnydende.

De andere Voornaamen van deze klasse zyn van het bepaalde Lidwoord zamengesteld; daarom worden zy ook een weinig anders geboogen; gelyk men door het volgende voorbeeld ziet.

Enkelvoud.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
derfelbe, die, dezelve.	diefelbe, dezelve.	dasselbe, dit of dat datzelve, enz.
derselben, van denzelven.	derselben, van dezelve.	derselben, van dat.
demselben, aan denzelven.	derselben, aan dezelve.	demselben, aan dat.
denselben, denzelven.	diefelbe, dezelve.	dasselbe, dit of dat.
von demselben, van denzelven.	von derselben, van dezelve.	von demselben, van dat.

Meervoud.

dieselben, die, deze, dezelve.	}	<i>door alle drie geslachten.</i>
derselben, van die, van deze, &c.		
demselben, aan die, aan deze, &c.		
dieselben, die, deze, die.		
von demselben, van die, van deze, &c.		

Men buigt eveneens *derselbige, dieselbige, dasselbige; derjenige, diejenige, dasjenige*. En wy hebben hier aan te merken, dat men in 't meervoud niet zeggen noch schryven moet *dererselben, dererselbigen, denenselben, denens*

eenzelfbigen, dererjenigen, denenjenigen, voor zo veel het bepaalde Lidwoord, waarvan deze Voornaamen zyn zaamengesteld, deze verlenging niet eischt. Men moet ook niet zeggen, dieselbe Männer, diejenige Fremde, maar men moet zeggen, dieselben of diezelfbigen Männer, die mannen, diejenigen Freunde, &c. om dat het bepaalde Lidwoord die, deze n in 't meervouwd der Byvoegelijke naamen eischt.

De Voornaamen, diese en jene, zyn ook van die natuur, dat de byvoegelijke naamen, waarvan zy gevolgd zyn, eene n in 't Meervouwd moeten aanneemen, by v. diese gelehrten Leute; deze geleerde lieden, jene schönen Kinder, die schoone kinderen.

Het kleine *hoogduitsche* woord, eben, wordt zeer dikwils voor de aanwyzende Voornaamen gezet, om derzelve betekenis meer luister by te zetten, by voorb.

Enkelvoud.

eben der,	} dezelfde	eben die,	} dezelfde	eben das,	} hetzelfde
eben dieser,		eben diese,		eben dieses,	
eben derselbe,		eben dieselbe,		eben dasselbe,	
eben derjenige,		eben diejenige,		eben dasselbige,	

Meervouwd.

eben die, eben diese, }
 eben dieselben, eben dieselbtgen, } *dezelfde.* } *door alle drie*
gestachten.

En in deze gelegenheid geeft het woord, eben, by die Voornaamen gevoegd, te kennen, dat het juist die geen is, welken men aanwyzet, of waarvan men spreken wil, by v. eben dieser hat mir es gesagt, *juist deze heeft het my gezegd*; eben derselbe, welcher das Kleid gestohlen, hat auch das geld gestohlen, *dezelfde, (of juist die) welke het kleed gestolen heeft, heeft ook het geld gestolen.*

Wy merken ook aan, dat de Voornaam, solcher, op verscheide plaatsen het onbepaalde lidwoord ein, eius, voor zig dult, om dat men zeggen kan,

by v. ein solcher, wie ihr seyd, kann Geld genug geben
een zulke, gelyk gy, kan gelds genoeg geeven.

I. Voorbeelden in 't Hoog- en Nederduitsch.

Der ist klug, der sich in alle Fälle zu schicken weis. Die geen is wys, welke zig naar alle voorvallen weet te schicken.

Die ist schön genug, welche sich mit dem Glanze der Tugend schmücket. Die is schoon genoeg, welke zig met den glans der deugd verciert.

Das ist es eben, wovon wir neulich redeten. Dat is het juist, waarvan wy laatst spraken.

Die sind fromm, die vor Gott richtig wandeln. Die zyn vroom, welke voor God rechtvaardig wandelen.

Dieser Tag ist es, den wir zu diesem glücklichen Erfolge bestimmet haben. Deze dag is het, welken wy tot dit gelukkig voorval bestemd hebben.

Dieser Mann ist weit großmüthiger, als jener. Deze man is veel grootmoediger, dan die.

Diese Jungfrau ist weit sittenreiner, als jene; selbige aber ist die gesittetste. Deze Juffrouw is veel zedigter, dan de andere; maar die is de zedigste.

Dieses Pferd ist viel besser abgerichtet, als jenes. Dit paard is veel beter afge-regt, dan dat.

Ich rede nicht von diesem, sondern von jenem. Ik spreek niet van dezen, maar van dien. (geenen)

Diese und jene taugen nichts. Deze en die deugen niet.

Dies ist gewiß, etwas recht seltsames. Dit is, zekerlyk, iets zeldzaams.

II. In 't Hoogduitsch, om in het Nederduitsch over te zetten.

Eben derselbe Geist, der meinem Bruder erschienen ist, ist auch mir erschienen.

Gibt es nur eben denselben, welche gestern bey uns gewesen. Von eben derjenigen begehre ich keine Bitte anzunehmen.

Ein

Ein solcher ist mein Freund, ein solcher ist er.

Nedet mir von solchen, die sich selbst zu bescheiden wissen.

Einem solchen würde ich ja nicht mein Leben anvertrauen.

Ein solches Gut, wie er hat, ist halb gestohlen.

Die Tochter desselbigen Mannes wird sich morgen verheirathen.

Selbige Frau ist nicht recht bey Verstande.

Dieselbigen sind recht unbesonnen; die wider besser Wissen und Gewissen handeln.

Ihr redet von seiner Schwester; ich kenne dieselbe gar wohl.

Diejenigen handeln wider sich selbst, die nicht erkennen wollen, was zu ihrem Frieden dienet.

III. In 't Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Men moet deze kast in die kamer zetten.

Dit bed is niet wél geplaatst, en dit geld is kwalijk besteed geweest.

Geef my, het geen ik u vraage.

Ik heb veele vriendschap voor dien man, voor die vrouw, en voor die kinderen.

Zie daar twee Soldaaten van hetzelfde regiment, maar deze is de dapperste, en de andere is lafhartig.

Van welken der Bourgondische Wynen houdt gy meest? van dien van Beaume, van dien, welke oud is, of van dien, welken gy sedert kort hebt laten komen?

Welke van deze twee stoffen zult gy kiezen? Deze of die?

Welken van deze hoeden wilt gy hebben, dezen of dien?

Dit is pryswaardig, en dat is eenes eerlyken mans onwaardig.

De Rhynsche wyn is gezonder, dan de Spaansche.

IV. Van de Betrekkelyke Voornaamen.

'Er is, eigenlyk, in de Hoogduitsche taal, niet dan de betrekkelyke Voornaam, welker, welke, welke,

H 5

wel-

welke, welke, welk, hoewel men denzelven ook onder het getal der vraagende Voornamen kan plaatzen, wanneer men hem tot eene vraag gebruikt. *Zie hier zyne Buiging.*

Enkelvoud.

Manlyk.
welcher of der,
welk, welke.
welches of deffen,
van welken.
welchen of dem,
aan welken.
welchen of den,
welken.

Vrouwlyk.
welche of die,
welke.
welcher of deren,
van welke.
welcher of der,
aan welke.
welche of die,
welke.

Onzydig.
welches of das,
welk.
welches of deffen.
van welk.
welchem of dem.
aan welk.
welches of das.
welk.

von welchem, von welcher, of deren, von welchem of dem,
van welken. van welke. waarvan. van welk.

Meervoud.

welche of die, welke.
welcher of deren, van welken.
welchen of denen, aan welke, welken.
welche of die, welken, welke.

} door alle drie
Geslachten.

van welchen, denen, van welken.

De aanwyzende Voornaam der, die, das, die gy naast welcher &c. geplaatst ziet, heeft alle zichtbaare betrekkingen met dien betrekkelyken Voornaam, en hy is zelfs *betrekkelyk* alzo wel, als *aanwyzend*.

De enkelvoudige Neemer van 't Vrouwelyk geslacht, en de meervoudige Teeler verschillen alleen met den aanwyzenden Voornaam, *by voorb. die Frau, von deren Kindern eines ins Wasser gefallen, ist untröstbar, de vrouw, één der kinderen van welke in 't water gevallen is, is troosteloos. Kan men auch diejenigen lieben, deren Laster die ganze Welt verabscheuet? kan men wel die geenen lief hebben, wier misdaden de gansche waereld verfoeit.*

Wy

Wy moeten ook wél aanmerken, dat het woordje *das*, (onzydig van onzen betrekkelijken voornaam) zeer dikwils, in eene rede voorkomende, niet verward werde met het bepaalde lidwoord *das*, of met den aanwyzenden Voornaam *das*, of zelfs met het zamenvoegende Koppelwoord *das*; *dat*, by v.

Das Haus, das ehemals hölzern war, mit das (of welches) anigo steinern da steht, &c. het huis, welk voorheen van hout was, en nu van steen is, &c.

Ich sage dir, daß ich ihm befohlen habe, er soll das thun, das seiner Pflicht obliegt, ik zeg u, dat ik hem bevoelen heb, te doen, wat zyn pligt is.

NB. In plaats van het laatste *das*, in dit laatste voorbeeld, en in alle soortgelyke zet men veel cierlyker *was*, zeggende: *er soll das thun, was seiner Pflicht obliegt.*

Zomtyds bediend men zig ook, in plaats van den betrekkelijken Voornaam *welches*, *das*, *was*, van 't koppelwoord *so*, wanneer het op een onzydig geslacht, of op verscheide woorden van verschillende geslachten betrekking heeft: want dit koppelwoord is gemaklyk, zynde van alle geslacht, en van alle getal, zonder ooit te veranderen, by voorb. *dasjenige, so sie mir geschrieben, het geen gy my geschreeven hebt. Der Mann und die Frau, so zuerst in die Kirche getreten, de man en de vrouw, welke het eerst de Kerk zyn ingetreden: Die Braut und das Leben, so er sich erwählt hat, De bruid en de levenswys, welke by verkozen heeft.*

Eindelyk merken wy aan, dat het Nederduitsche koppelwoord, *van*, dikwils betrekking heeft op onzen betrekkelijken Voornaam, by v. *Er hat großen Reichthum, aber er genießt dessen nicht, Hy bezit groote rykdommen, maar by heeft er geen genot van.*

I. Voorbeelden in 't Hoog- en Nederduitsch.

Es ist eben derjenige, welcher 't Is juist de geen, welke her mis so hart anfuhr. ons zo hard aansprak.

H 6

Es

Es ist die Frau nicht, die ihr nemet. Het is de vrouw niet, welke gy meent.

Das ist das Pferd, so mein Bruder verkauft hat. Dat is het paard, hetwelk myn broeder verkogt heeft.

Das sind die Kleider und die Bücher, so mir meine Schwester geschicket hat. Dit zyn de kleederen en de boeken, welke myne zuster my gezonden heeft.

Das ist der Mann, um welchen wir willen die ganze Stadt die Waffen ergriffen hat. Dit is de man, om welchen de gansche stad de wapenen heeft opgevat.

Das ist die Person, um welcher willen mein Bruder so bekümmert ist. Dit is de perzoon, om wiens wille myn broeder zo bekommerd is.

Das ist der Bauer, welchem ich, heute, die hundert Thaler geliehen habe. Dit is de boer, welchen ik, hedda; honderd Daalders geleend hebbe.

Der Weinberg, von welchem wir reden, ist hier ganz nahe. De wynberg, van welchen wy spreekken, is hier digt by.

II. In 't Hoogduitsch, om in 't Nederduitsch over te zetten.

Die Bücher, welche ihr von Paris erwartet, sind schon unterwegs.

Die Sachen, welcher ihr in euren Briefe Meldung gethan, sind bereits angelauget.

Die Leute, welchen ihr euer Geld geliehen habt, sind böse Zahler.

Helena, um deren willen Troja zerstöret worden ze.

Verlange nicht, daß ich dir das gebe, was du willst.

Das, was du mir gesaget hast, werde ich wohl nicht thun.

III. In 't Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch over te zetten.

De Kooplieden, van welchen gy die waaren hebt gekogt, zyn op weg bestolen geweest.

Ik spreek niet van den man, welke u die boter en dien rooden wyn gegeeven heeft.

Gy

Gy zyt van die lieden, die zig door beloften in den grond helpen, en die nooit hun woord houden.

Gy kent die geenens niet wél, welke u die kwaade gedagten van zyn gedrag gegeven hebben.

Zoudt gy wel doen, het geen hy denkt te doen?

V. • Van de vraagende Voornaamen.

De *Hoogduitschers* hebben, eigenlyk, niet dan den eenigen vraagenden Voornaam *wet? wie?* die te gelyk voor 't Manlyke en voor 't Vrouwelyke dient, en *was, wat?* voor 't Onzijdige.

Zie hier deszelfs buiging, het Onzijdige heeft niet dan den Noemer en den Aanklaager, maar zelden den Neemer.

Enkelvoud.

<i>Manlyk en Vrouwelyk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
wet? wie? wie is 't?	was? wat, wat is 't?
wessen? wiens? van wien is 't?	„ „ „ „
wem? wien? aan wien is 't?	„ „ „ „
wen? wie? wie is 't?	was? wat, wat is 't?
„ „ „ „ „	„ „ „ „
bouwem? van wien? van wie bou was of wou? waarvan?	is 't?

Die Voornaam heeft geen Meervoud.

Men bediend zig ook van de woorden, *welcher? en was für einer?* als van ondervragende Voornaamen. Het eerste is, wezenlyk, ook van dat getal, gelyk wy reeds in de voorige afdeeling hebben te kennen gegeven, hoewel hetzelve ook betrekkellyk zy, wanneer 'er niet gevraagd wordt. Zie deszelfs buiging, pag. 178. Het andere is zeer gedwongen, en rigt zig, in zijne Buiging, na die van 't getal *einer, eine, eines*. Men moet wél oppassen, van niet te zeggen: *was vor einer,* maar *was für einer,* gelyk men in de woorden-schikking, van de voorzetsels spreekende, zal zien.

Enkelvoud.

Manlijk.

was für einer?
welk? wat voor een?

Vrouwelijk.

was für eine?
welke? wat voor eene?

Onzijdig.

was für eines?
welk? wat
voor een.

was für eines?
van welken?
was für einem?
aan welken?
was für einen?
welken?

was für einer?
van welke?
was für einer?
aan welke?
was für eine?
welke?

was für eines?
van welk?
was für einem?
aan welk?
was für eines?
welk?

von was für einem?

von was für einer?

von was für
einem?
van welk?

van welken?

van welke?

Meervoud.

was für welche? welke zijn 't?
was für welcher? (*zelden in gebruik.*)
was für welchen? aan welken?
was für welche? welke?

door alle drie
Geslachten.

von was für welchen? van welke?

Voorbeelden.

I. In 't Hoog en Nederduitsch.

Wer hat das gethan? Sein: Wie heeft dat gedaan? zijn
Bruder, seine Schwester. broeder, zijne zuster.

Was ist das? Es ist kein: Wat is dat? het is geen vos,
Fuchs, und ist kein Haas. en geen haas.

Wessen ist dieses Kleid? mei: Wiens kleet is dic? het is
aus Vaters, meines Betters. dat van myn vader, van myn
neef.

Wem bringet ihr das? Mei: Wien brengt gy dat? my-
nen Brüdern, meinen Schwes- nen broederen, myne zus-
tern. teren.

Wem

Wen habet ihr zu Gaste geladen? eure Freunde, und meine Nachbarn. — Wien hebt gy genoodigd? uwe vrienden en myne buuren.

Vom wem habet ihr diesen Brief erhalten? vom Herrn Alexander. — Van wien hebt gy dezen brief ontvangen? van den Heere Alexänder.

Was? was sagt ihr? — ik weest niet wat. — Wat? wat zegt gy? ik weest niet wat.

Was für ein Längennicht hat diese Scheibe zerbrochen? — Wat voor een deugeniet heeft deze glazen gebroken?

Welcher unter euch hat das gethan? — Wie onder, van u heeft dat gedaan?

Was für ein Jungfrau wollet ihr euch zur Braut erwählen? — Wat voor een meisje wilt gy tot uwe bruid kiezen?

Was für eins wollet ihr den von diesen zwey Pferden? — Welche van deze twee paarden wilt gy hebben?

III. In 't Hoogduitsch, om in het Nederduitsch te vertaalen.

Welches gefällt euch am besten? dieses oder jenes?

Da sind zwei Sackpfeulen; welche wollet ihr haben?

Welcher von beyden gebet ihr den Vorzug?

Welche darunter wäre euch am liebsten?

Von welchen gelehrten Leuten habet ihr geredet?

Was für einem habet ihr dieses Bild gegeben?

Man hat mir drey Bücher geschenkt, was für eins wollet ihr davon? und aus welchem habt ihr diese Historie abgeschrieben?

Von was ist das gemacht? von Zucker.

III. In 't Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Wie zou men meer moeds hebben, dan gy?

Wien hooren de kinderen toe, die zo wel dansen?

Wat wilt gij mij voor mijn hoed geeven?

Wat hebben u, die Heeren gezegd?

Te

Tegen wien hebt gy zo veel gelds gewed?

Welken wilt gy, dat ik u brenge?

Ik wenschte wel te weten, van wien wy geld zullen hebben?

Gaa vraagen, wie ons zal komen bezoeken?

Welk huis hebben zy in brand gestoken?

Waarvan is dat gemaakt? van Zuiker.

VI. Van de Onëigenlyke Voornaamen.

Deze laatste Klasse vervat eene menigte van *hoogduitsche* woorden, die men alle *Onëigenlyke Voornaamen* noemen kan, om dat dezelve weinig met de hoedanigheden der vijf voorige Klassen overëenkomen.

Hier zijnze; en wij zullen ze elk in 't bijzonder onderzoeken.

man, men.	es, het.	feiner, geen.
einer, iemand,	de één.	mancher, iemand, zulk een,
etwas,	} iets.	menig een.
einiges,		beide, beide.
etliche, eenigen, zommigen.	alle, allen.	
jemand, iemand.	niemand, niemand.	
jedermann, ieder, een ieder.		} ieder, een ieder,
ieder een.	ein jedrer,	
solcher, zulk een.	ein jeglicher,	
der eine der andere, de één de ander.	einand andere, de één en de ander.	

Het woord, *man, men*, dat onbruikbaar is, zegd bijna zo veel, als *jemand, iemand*. Voorb.: *Es wird jemand kommen, die diese Menigheit zu erzählen, 'er zal iemand komen, om u deze tyding te verbaalen, of, man wird kommen, zc. men zal komen, &c.*

Het woord *es, het*, wordt, dikwils, aan 't einde der woorden geplaatst, deszelfs t wegwerpende, *by v. Ich hab ihm gesaget, in plaats van, ich habe es ic, ik heb het hem gezegd. Er hats gesehen, in plaats van, er hat es gesehen, by heeft 't gezien. Sit mirs, in plaats*

plaats van, *mir es, geef 't my.* Sie' wrds thun, in plaats van, *se' wrd es thun, zy zal 't doen.* 't is egter goed te weeten, dat dit beter in 't spreken, dan in 't schryven in acht genomen wordt, ten zy in de dichtkunde.

Het woord, *einer*, is hier geen enkel getal, wanneer men zegd: *Was einer nicht gelernt hat, das kann er auch nicht:* want het wil hier zo veel zeggen, als: *Was man nicht gelernt hat, das kann man auch nicht, bes geen men niet geleerd heeft, dat kan men ook niet.*

Keiner, geen, niet één, wordt op de volgende wijze geboogen.

Enkelvoud.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwelijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
<i>Keiner, geen, niemand.</i>	<i>Keine, geene, niemand.</i>	<i>Keines, geen, niemand.</i>
<i>Keines, geenes.</i>	<i>Keiner, geener.</i>	<i>Keinsa, gernes.</i>
<i>Keinem, geenen.</i>	<i>Keiner, aan geene.</i>	<i>Keinem, aan geen.</i>
<i>Keinen, geenen.</i>	<i>Keine, geene.</i>	<i>Keines, geen.</i>
<i>von Keinem, van geenen.</i>	<i>Keiner, van geene.</i>	<i>von Keinem, van geen.</i>

Meervoud.

<i>Keine, geene.</i>	} <i>door alle drie Geslachten.</i>
<i>Keiner, van geene, geener.</i>	
<i>Keinen, aan geene, geenen.</i>	
<i>Keine, geene.</i>	
<i>von Keinen, van geenen.</i>	

Volgens dit voorbeeld buigt zig *mancher, solcher, zulk een, iemand,* en *einer, een,* behalven dat dit laatste geen Meervoud heeft: maar *beide, beide,* ook *alle, allen,* dat geen Enkelvoud heeft, kan voor zijn Meervoud doorgaan: wy zullen ze hier by voegen.

En-

Enkelvoud.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
einer,	eint,	eins.
een,	eene,	een.
eines,	einer,	eines.
van eenen,	van eene,	van een.
einem,	einer,	einem.
aan eenen,	aan eene,	aan een.
einen,	eine,	eins.
eenen,	eene,	een.
" " "	" " "	" " "
von einem,	von einer,	von einem.
van eenen,	van eene,	van een.

Meervouwd.

beide, beide.	alle, allen.
beider, van beiden.	aller, van allen, aller.
beident, aan beide.	assen, aan allen.
beide, beide.	alle, allen.
o ihr beide, o beide!	o ihr alle, o allen!
von beiden, van beiden.	von allen, van allen.

Zo buigen zig ook *ein jeder, ein jeglicher, een ieder, ein einziger, een éénige*, zo dat het woord *ein* ook geboogen wordt.

Enkelvoud.

ein jeder,	eine jede,	ein jedes,
een ieder, elk,	een iedere, elke,	een ieder, elk.
eines jeden,	einer jeden,	eines jeden.
eens ieders, elks,	van een iedere, elker,	eens ieders, elks.
einem jeden,	einer jeden,	einem jeden.
eenen ieder, elken,	aan een iedere, elke,	aan een ieder, elk.
einen jeden,	eine jede,	ein jedes.
een ieder, elken,	een iedere, elke,	een ieder, elk.
" " "	" " "	" " "
von einem jeden,	von einer jeden,	von einem jeden.
van eenen ieder, elken,	van een iedere, elke,	van een ieder, elk.

Wat

Wat deze twee Voornaamen, *ein jeder*, *ein jeglicher*, betreft, zij hebben geen meerv., maar wat *ein einziger* aangaat, men zegt zeer wél in 't meervouwd *die einzigen*, en dan buigt het zig met het bepaalde lidwoord. Hetzelve kan ook geboogen worden met den aanwijzende Voornaam, *dieser*, *diese*, *dieses*, zeggende, *dieser einzige Mann*, *deze eenige man*; *diese einzige Frau*, *deze eenige vrouw*; *dieses einzige Kind*, *dat eenig kind*. De volgende drie andere zijn niet eveneens; zij hebben hunne buiging geheel bijzonder, gelijk wij zien zullen.

Enkelvoud.

<i>Jemand</i> ,	<i>Niemand</i> ,	<i>Jedermann</i> ,
<i>iemand</i> ,	<i>niemand</i> ,	<i>ieder</i> , elk een.
<i>Jemandes</i> ,	<i>Niemandes</i> ,	<i>Jedermanns</i> .
<i>van iemand</i> ,	<i>van niemand</i> ,	<i>niemands</i> .
<i>Jemanden</i>	<i>Niemanden</i> ,	<i>Jedermann</i> .
<i>aan iemand</i> ,	<i>aan niemand</i> ,	<i>aan ieder</i> , elk een.
<i>Jemanden</i>	<i>Niemanden</i> ,	<i>Jedermann</i> .
<i>iemand</i> ,	<i>niemand</i> ,	<i>ieder</i> , elk een.
• • •	• • •	• • •
<i>von Jemanden</i> ,	<i>von Niemanden</i> ,	<i>von Jedermann</i> .
<i>van iemand</i> ,	<i>van niemand</i> ,	<i>van ieder</i> , elk een.

Men kan zig in 't Meerv. daarvan niet bedienen, wjl het met derzelve natuur strijdig is.

Dewijl het rechte gebruik der onëigen Voornaamen de vreemden niet alleen, maar zelfs veele Hoogduitschers verlegen maakt, zo gelooven wy, niet kwalijk te doen, dezelve door eenige voorbeelden op te helderen, om derzelve gebruik te verligten.

I. Voorbeelden in 't Hoog- en Nederduitsch.

Man sagt viel, das nicht. Men zegt veel, dat niet waar is.

Man thut viel, das man nicht sagt. Men doet veel, dat men niet zegt.

Man

Man wirds (wird es) schou- Men zal het wel vernee-
erfabren, wenn ihr es gleich men, of schoon gy het zoudt
verschweigen wollet. willen verbergen.

Man hats (hat es) aus sei- Men heeft het uit zyn eigen
nem eigenen Munde vernom- mond vernomen.
men.

Wenn einer nicht will, so Zoo iemand niet wil, dan
kann man ihn nicht zwingen. kan men hem niet dwingen.

Kein Mensch konnte Wun- Geen mensch kón wonde-
ter thun. ren doen.

Er hat kein Geld und kein Hy heeft noch geld noch
Brod. brood.

Ich habe keine Frau von Ik heb geene vrouw van
solcher Schönheit gesehen. zulk eene schoonheid gezien.

Es hat noch kein Pferd einen Nooit heeft een paard eenen
Wolf gefressen. wolf gegeten.

Keiner unter euch kann sa- Niemand onder u kan zeg-
gen, daß ich ihm etwas schul- gen, dat ik hem iets schuldig
dig bin. ben.

Er ist keines Menschen Hy is een menschen-haater,
Freund. (niemands vriend.)

Das sind keiner Frauen Ge- Het zyn geene vrouwen
schäfte. bezigheden.

Wir bedürfen keines Gel- Wy hebben geen geld
des. noodig.

Man kann keinen Feinde, Men kan op geen' vy-
keiner bösen Frau, und keinem and, op geene ondeugende
Pferde trauen. vrouw, en op geen paard
vertrouwen.

Wir haben diesen Monath Wy hebben deze maand
noch keinen Regen, keine Blu- noch regen, noch bloemen,
men, und noch kein Kraut ge- noch kruiden gezien.
sehen.

Ich werde von keinem etwas Ik zal van niemand iets
sagen. zeggen.

Glaubet mir: es wird man- Geloof my: dat zal veelen
chem angst werden. menschen moeite verschaf-
fen.

*II. In 't Hoogduitsch, om in 't Nederduitsch
over te zetten.*

Mancher urtheilet wonderlich von mir, und hat doch keinen Grund von meinem Thun und Lassen.

Alle wissen meine Unschuld, und nicht ein einziger hat etwas darwider.

Ich habe niemanden Unrecht gethan, und doch kann ich kein Recht finden.

Lebet jemand so wie ich, so lebet er jämmerlich, denn ich muß jedermanns Fußschemel seyn.

Ein jeder für sich, und Gott für uns alle, spricht der Geizhals, der sich der armen Nothdurft nicht annehmen will.

Ein jeglicher wird erkennen, daß dieß die Wahrheit ist.

Er hat einiges Geld empfangen, aber es ist nicht genug.

Aller Augen sind auf ihre Schuldigkeit gerichtet.

Ich werde sie beide zum Hause hinaus jagen.

Es sind nur einige reich, aber nicht alle.

Wenn der eine will, so will der andere nicht.

Es ist schon ein und anderer aus diesem Geschlechte gestorben.

Der Zorn hat schon manchen uns Leben gebracht.

Von etlichen haben wir es empfangen, von allen aber noch nicht.

Enre Kinder werden von Jedermann gelobet.

Er hat uns ein und anders von seinen Kunststücken gewiesen.

*III. In 't Nederduitsch, om in het Hoog-
duitsch over te zetten.*

Ik heb ze beiden afgedankt.

Wy zyn verzekerd, dat eenigen het voor ons zullen doen.

Ieder een weet, wat 'er van is, en dat zodanig een niets dengt.

Hebt gy iets nieuws gehoord?

Iemand heeft ons gezegd, dat de één ryk, en de ander arm was.

Op

Op zulk een uur zoekt u niemand t'huis.
 Zeg het niemand, bidde ik u.
 Zie daar genoeg van d'een en d'ander, zelfs van allen.

X. H O O F D S T U K.

Van de Werkwoorden, derzelve ver- scheide Soorten en Tijdvoeging.

Wy hebben reeds boven in het V. *Hoofdstuk* gezegd, dat een Werkwoord zulk een woord is, het welk de daad of de *lijding*, en den tyd van beiden te kennen geeft. Schoon 'er maar drie soorten van Tyden zyn, de *Tegenwoordige*, de *Voorledene* en de *Toekomende*, by v. *ich schreibe*, *ik schrijf*, *ich habe geschrieben*, *ik heb geschreeven*; *ich werde schreiben*, *ik zal schrijven*; moet men egter aanmerken, dat de *Voorledene Tyd* zig in drie verschillende Trappen onderscheidt. Want 'er zyn dingen, die naauwliks voorbygegaan zyn, of die, om zo te spreken, even weg zyn, by v. *ich schrieb*, *ik schreef*. Daar zyn andere, die geheel en al voorby zyn; by v. *ich habe geschrieben*, *ik heb geschreeven*. En 'er zyn nog andere, die sedert lang voorby zyn: *ich hatte geschrieben*, *ik hadde geschreeven*. Dus heeft ieder Werkwoord, in de *hoogduitsche taal*, vyf tyden; te weten

1. *De Tegenwoordige Tyd*, die gegenwärtige Zeit.
2. *De Onvolmaakte Voorleden Tyd*, die kaum vergangene Zeit.
3. *De Volmaakte Voorleden Tyd*, die völlig vergangene Zeit.
4. *De meer dan Volmaakte Voorleden Tyd*, die längst vergangene Zeit.
5. *De Toekomende Tyd*, die zukünftige Zeit.

De vier eerste Tyden geene zwaarigheid hebbende in de uitlegging, die wy 'er zo even aan gegeven hebben, zo blijft ons de *Toekomende Tijd* alleen over.

Wy

Wy zullen 'er in deze Spraakkunst slegts twee aanneemen, te weten

1. *De zekere of volstreckte Toekomende Tyd*, by v. *ich werde seyn*, *ik zal zyn*.

2. *De Conditioneële Toekomende Tyd*, by v. *ich würde seyn*, *ik zoude zyn*.

Zy zyn beide zamengefeld van het helpende Werkwoord, *werden*, en van de onbepaalde wijze van het werkwoord, 't welk men voegd. Daar zyn egter andere helpende werkwoorden, waarvan de *hoogduitsche* Taal de verschillende tijden hunner voegingen, en vooral de Toekomende Tijden, zamenstelt: maar, om de vreemden niet verlegen te maaken, zo beveelen wy hun aan, zig slegts de drie voornaamsten zeer gemeen te maaken, welke zyn

seyn zyn, *haben hebben*, *werden worden*.

De zeven andere wossen *willen*, *soffen moeten*, *können kunnen*, *mögen mogen*, *dürfen durven*, *lassen laten* of *doen*, *müssen moeten*, dienen alleen ter omschrijvinge, en om de Werkwoorden, vóór welke men ze zomtjids plaatst, meer klem by te zetten Een weinig gebruiks en zommige voorbeelden, die wy zullen geeven, zullen alle zwaarigheden, uit zo veel behalpsaame Werkwoorden voortspruitende, wegneemen.

De *Werkwoorden*, eene daad of lijding te kennen geevende, onderscheiden zig van zelf in tweeërlei soorten, naamlijk: in *Daadlijke Werkwoorden*, gelijk *ich liebe*, *ik bemin*; *ich haate*, *ik haat*; *ich trage*, *ik draag*; en in *Lijdende Werkwoorden*; gelijk *ich werde geliebet*, *gehaat*, *getragen*, *ik word bemind*, *gehaat*, *gedraagen*.

Maar 'er zyn ook *onzijdige Werkwoorden*, die een zekeren toestand van de zaak, die noch bepaalde daad, noch lijding is, te kennen geeven, gelijk *ich sit*, *ik zit*; *ich stehe*, *ik sta*; *ich lebe*, *ik leef*; *ich sterbe*, *ik sterve*; en men kend dezelve hieraan, dat men in het *hoogduitsch* niet zoude kunnen zeggen, *ich werde geseffen*, *gestanden*, *gelebet*, *gestorben*, dat is, dat ze geene Lijding hebben.

Er

'Er zyn in de *hoogduitsche* taal geene andere soorten van Werkwoorden, dan deze, of men zou het weinige der Werkwoorden, die onder eene daadlijke gedaante eene lijdende betekenis hebben, daarvan moeten onderscheiden, gelijk *ich hörz, ik hoor; ich fühle, ik voel; ich leide, ik lijde* &c. Maar men kan ze zeer wél onder het getal der onzijdige Werkwoorden plaatsen. Wy hebben dan maar drie soorten van Werkwoorden, te wisten:

1. *De Daadlijke Werkwoorden*, thätige Zeitwörter.
2. *De Lijdende Werkwoorden*, leidende Zeitwörter.
3. *De Onzijdige Werkwoorden*, mittlere Zeitwörter.

Het geen gedaan of geleeden wordt, wordt dan gedaan of geleeden door dezen of geenen, door één of door verscheiden.

Ieder Tijd der Werkwoorden heeft ook zyne Perzoonen en Getallen, naar dat de daad of de lijding één of verscheiden perzoonen aangaat. Want de *hoogduitsche* taal zoude haare Werkwoorden niet kunnen voegen zonder den bijstand der Voornaamen *ich ik, du gij, er hij, (sie zij,)* *wir wij, ihr gijl., sie zij, man men, es het*. Ieder tyd heeft dan twee Getallen.

1. *Het Enkelvoud*, dat van één perzoon alleen spreekt.
2. *Het Meervoud*, dat van verscheiden spreekt.

En ieder Getal heeft drie perzoonen; te wisten

- De 1. *Perzoon*, die spreekt.
2. *Perzoon*, tot wien men spreekt.
3. *Perzoon*, van wien men spreekt.

Om diezelfde rede is 't, dat de Werkwoorden zig nog onderscheiden

1. in *Perzaonlijke*, die zig in hunne tijdvoeging van de Voornaamen, *ich, du, er, wir, ihr, sie*, bedienen.
2. in *Onperzaonlijke*, die zig niet de Voornaamen *es, het, of man, men*, vergenoegen, by v. *man sagt, men zegd, es regnet, het regent*.

Doch

Doch 't is nog niet genoeg, de Werkwoorden in verscheide soorten, Tijden, Getallen en Perzoonen onderscheiden te hebben; derzelve *verschillende Wyzen* moeten nog worden aangetoond. Daar zyn 'er vier, die haare verscheide betekenis te kennen geeven. De eerste betekent enkel de daad en de lijding, gelijk: *ich liebe, ik bemine; ich werde geliebet, ik word bemind*; en gelijk zy slegts aantoot, zo noemd men dezelve **DE TOONENDE WIJZE**. De tweede geeft een gebod van doen of laten te kennen, als *gib, geef; sprich, spreek, frage, vraag; schone, verschoon*; en men noemd dezelve **DE GEBIEDENDE WIJZE**. De derde betekent de Zamenbinding, met het geen voorafgaat, gelijk: *ich merkte, dat er kame, gieng, of stierbe, ik meende, dat by kwam, dat by ging, dat by stierf*, en men noemd ze **DE BIJVOEGENDE** of **ZAMENVOEGENDE WIJZE**. Eindelijk is 'er eene betekenis der Werkwoorden onbepaald, ten opzigte van alle die dingen, als: *gehen, gaan; stehen, staan; zahlen, betaalen, &c.* en men noemd dezelve **DE ONBEPAALENDE WIJZE**. Zie daar dan vier verschillende wijzen der Werkwoorden, naamlijk:

1. *De Toonende Wijze, die anzeigende Art.*
2. *De Gebiedende Wijze, die gebietende Art.*
3. *De Bijvoegende of Zamenvoegende Wijze, die verbindende Art.*
4. *De Onbepaalde Wijze, die onbestimmende Art.*

NB. Men zou, met eenige reden, in de hoogduitse taal, eene *wenschende Wijze* kunnen zamenstellen. Want men gebruikt, dikwils, in de voeging der hulpwerkwoorden, *mögen, können, wollen, sollen, &c. by v.* *Ich möchte es wissen, ik wenschte het te weten; ich könnte es thun, ik zoude het kunnen doen.* Men zegd zelfs zonder hun behulp; *o sähe ich das! o zag ik dat! o wüste ich das! o wist ik dat!* Maar, gelijk dit alleen geschiedt door de Verzameling der woorden, welke

wy reeds in de vier wijzen, die wy aangenomen hebben, ontmoeten, zo kan men daarby blijven.

Alvoorens tot de tijdvoeging dezer verschillende soorten en wijzen van Werkwoorden over te gaan, moeten wy de hulp-werkwoorden byzonderlijker leeren kennen. Want, gelijk wy slegts twee Tijden in de *hoogduitsche* Taal door enkele woorden kunnen uitdrukken, naamlijk den *Tegenwoordigen* en den *Onvolmaakten Tijd*, by v. *ich liebe, ik beminne*; *ich liebete, ik beminde*; zo moeten wy alle de andere met de Hulp-werkwoorden zamenstellen, by v. *ich bin beschenkt geworden, ik ben beschonken geworden*; *ich habe geliebet, ik heb bemind*; *ich hatte gegeben, ik had gegeven, ich werde geben, ik zal geeven, &c.* En dit is, 't geen de Italiaansche, Fransche en Spaansche taal van de hoogduitsche taal geleerd hebben; haare moeder, welke de *latijnsche* Taal is, deze Hulp-werkwoorden nooit hebbende noodig gehad, ten zy in de zamengestelde Tijden van het *Lijgend Werkwoord*. Het is dan vooräl volstrekt noodzaaklijk, deze Hulp-werkwoorden door alle hunne Wijzen, Tijden, Getallen en Perzoonen te leeren voegen, eer men tot die der andere Werkwoorden kan overgaan.

I. A F D E E L I N G.

Van de Hulp-werkwoorden.

Het Getal der Hulp-werkwoorden, in de *hoogduitsche* Taal, strekt zig tot *tien* uit, te weten:

1. <i>ich bin, ik ben.</i>	6. <i>ich kann, ik kan.</i>
2. <i>ich habe, ik hebbe.</i>	7. <i>ich mag, ik mag.</i>
3. <i>ich werde, ik word.</i>	8. <i>ich darf, ik durf, mag.</i>
4. <i>ich will, ik wil.</i>	9. <i>ich lasse, ik laate.</i>
5. <i>ich soll, ik moet.</i>	10. <i>ich muß, ik moet.</i>

Alle deze Hulp-werkwoorden worden, meer of min, by de andere Werkwoorden gevoegd, by v.

ich

ich bin gegangen, ik ben ge- gaan.	ich kann lesen, ik kan leezen.
ich habe gegessen, ik heb ge- geeten.	ich mag trinken, ik mag drin- ken.
ich werde sterben, ik zal ster- ven.	ich darf sprechen, ik darf spree- ken.
ich will leben, ik wil leeven.	ich lasse schreiben, ik laat schrij- ven.
ich soll glauben, ik moet ge- looven.	ich muß schweigen, ik moet zwijgen.

De drie eerste komen meest voor in de reden; daar-om moeten wy 'er eene omstandige tijdvoeging van geeven. Dit zal de Leerlingen bereiden, alle andere werkwoorden des te ligter te kunnen leeren. Maar men moet zig niet verwonderen, dat alle deze werkwoor- den zeer onregelmatig zyn, wyl ze in alle taalen niet geregeld vloejen.

Tijdvoeging van het Hulp-werkwoord,

Sejn, Zijn.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

Meervoud.

Ich bin, ik ben.
du bist, gij zijt.
er, sie, es, ist, hij is (*zij, het is.*)

Wir sind, wij zijn.
ihr seyd, gijl. zijt.
sie sind, zij zijn.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich war, ik was.
Du warest, gij waart.
Er war, hij was.

Wir waren, wij waren.
Ihr waret, gijl. waart.
Sie waren, zij waren.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich bin geweest, ik ben geweest. Wir sind geweest, wij zijn geweest.
 Du bist geweest, gij zijt geweest. Ihr seid geweest, gijl. zijt geweest.
 Er ist geweest, hij is geweest. Sie sind geweest, zij zijn geweest.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich war geweest, ik was geweest. Wir waren geweest, wij waren geweest.
 Du warst geweest, gij waart geweest. Ihr wart geweest, gijl. waart geweest.
 Er war geweest, hij was geweest. Sie waren geweest, zij waren geweest.

1. Toekomende Tijd.

Ich werde seyn, ik zal zijn. Wir werden seyn, wij zullen zijn.
 Du wirst seyn, gij zult zijn. Ihr werdet seyn, gijl. zult zijn.
 Er wird seyn, hij zal zijn. Sie werden seyn, zij zullen zijn.

2. Toekomende Tijd.

Ich würde seyn, ik zou zijn. Wir würden seyn, wij zouden zijn.
 Du würdest seyn, gij zoudt zijn. Ihr würdet seyn, gijl. zoudt zijn.
 Er würde seyn, hij zou zijn. Sie würden seyn, zij zouden zijn.

G E B I E D E N D E W I J Z E.

Teg. Tijd. Enk. Sey du, zijt gij.
Meerv. Sendt ihr, zijt gijl.

Toek. Tijd. Enk. { Du sollst seyn, dat gij zijt.
 { Er soll seyn, dat hij zij.

Meerv. { Laft uns seyn, laat ons zijn.
 { Ihr sollet seyn, dat gijl. zijt.
 { Sie sollen seyn, dat zij zijn.

BIJ-

BHVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

Das ich sey, dat ik zij.
Das du seyft, dat gij zijt.
Das er sey, dat hij zij.

Meervoud.

Das wir seyn, dat wij zijn.
Das ihr seyd, dat gijl. zijt.
Das sie seyn, dat zij zijn.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Das ich wäre, dat ik ware. Das wir wären, dat wij waren.
Das du wärest, dat gij waart. Das ihr wäret, dat gijl. waart.
Das er wäre, dat hij ware. Das sie wären, dat zij waren.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Das ich gewesen sey, dat ik ge- Das wir gewesen seyn, dat wir
weest zij. geweest zijn.
Das du gewesen seyft, dat gij Das ihr gewesen seyd, dat gijl.
geweest zijt. geweest zijt.
Das er gewesen sey, dat hij ge- Das sie gewesen seyn, dat zij ge-
weest zij. weest zij.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Das ich gewesen wäre, dat ik Das wir gewesen wären, dat wir
geweest ware geweest waren.
Das du gewesen wärest, dat gij Das ihr gewesen wäret, dat gijl.
geweest waart. geweest waart.
Das er gewesen wäre, dat hij Das sie gewesen wären, dat zij
geweest ware. geweest waren.

1. Toekomende Tijd.

Das ich seyn werde, dat ik zijn Das wir seyn werden, dat wij
zal. zijn zullen.
Das du seyn werdest, dat gij Das ihr seyn werdet, dat gijl.
zijn zult. zijn zult.
Das er seyn werde, dat hij zijn Das sie seyn werden, dat zij zijn
zal. zullen.

Ihr send alle wohl versorget,
und in weit besserem Stande,
als wir.

Die Menschen sind alle so
geartet, daß sie mit dem, was
sie haben, nicht zufrieden sind.

Ich war noch jung, als ich
die Ehre hatte, Sie kennen zu
lernen.

Ihr waret aber nicht viel
älter, als ich.

Sie waren, wie ich höre,
gestern nicht in der Stadt.

Wo waren sie denn, wenn
ich fragen darf?

Ich war zu Kolmar.

Ich bin heute nicht in der
Kirche gewesen.

Seyd ihr nicht zu Dresden
gewesen?

Nein mein Herr, ich bin
nicht daselbst gewesen.

Wo war euer Herr Bruder
gewesen, als er von Berlin
wieder kam?

Er was zu Paris gewesen.
Werdet ihr morgen zu Hause
seyn?

Ja, ich werde zu Hause seyn.

Sey du fromm.

Sey du ein andermahl klü-
ger.

Sey du nicht so einfältig.

Höre! ich säge dir, du sollst
nicht so unthwillig seyn.

Du meinst, daß ich auch so
ungerecht sey, als du.

Gij zijt allen wél voor-
zien, en in veel beteren staat,
dan wy.

Alle menschen zyn zo ge-
zind, dat ze niet tevreden
zyn, mer het geen zy hebben.

Ik was nog jong, toen ik
de Eer had, u te leeren ken-
nen.

Maar gy waart niet veel
ouder, dan ik.

Gijl. waart, gisteren, niet
in de stad, gelijk ik hoore.

Waar waart gy dan, zoo ik
'tu vraagen mag?

Ik was te Kolmar.

Ik ben heden niet in de
Kerk geweest.

Zyt gy niet te Dresden ge-
weest?

Neen, myn heer, ik ben
'er niet geweest.

Waar was Mynheer uw
broeder geweest, toen hy van
Berlyn te rug kwam?

Hy was te Parys geweest.
Zult gy morgen t'huis
zyn?

Ja, ik zal 'er zyn.

Zy deugdzaam.

Wees een andermaal
voorzigtiger.

Zy, wees zo eenvou-
dig niet.

Hoor! ik zeg het u, gy moet
zo moedwillig niet zyn.

Gy meent, dat ik zo on-
rechtvaardig ben, als gy.

Denkenicht, daß wir so einfältig seyn.

Wir wären wohl einfältig, wenn wir das glauben wollten.

Wenn ich so einfältig gewesen wäre, so hättet ihr mich betrogen.

Wenn ich werde zu Londen gewesen seyn.

Wenn ihr zu Paris werdet gewesen seyn; so werdet ihr die Höflichkeit besser gelernet haben.

Ach! Nein, es kann nicht seyn.

Ich bin sehr geneigt, euer Freund zu seyn.

Ich habe die Ehre, euer Dienaar, zu seyn.

Umein Lügner zu seyn, muß man ein gut Gedächtnis haben.

Denk niet, dat wy zo-eenvouwdig zyn.

Wy waren wel eenvouwdig, zoo wy dat wilden gelooven.

Indien ik zo-eenvouwdig ware geweest, dan zoudt gy my bedrogen hebben.

Wanneer ik te Londen zat geweest zyn.

Wanneer gy te Parys zult geweest zyn, dan zult gy de beleefdheid beter geleerd hebben.

Och neen, dat kan niet zyn.

Ik ben zeer geneigd, uw vriend te zyn.

Ik heb de Eer, uw Dienaar te zyn.

Om een leugenaar te zyn, moet men een goed geheugen hebben.

Tijdvoeging van het Hulp-werkwoord,
Haben, hebben.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tyd.

Enkelvrouwd.

Ich habe, ik hebbe.

Du hast, gy hebt.

Er (sie, es) hat, hy heeft,
(zy, het heeft.)

Meetvrouwd.

Wir haben, wy hebben.

Ihr habet, gyl. hebt

Sie haben, zy hebben.

Onvolmaakte Voorleden Tyd.

Ich hatte, ik had.

Du hattest, gy hadt.

Er hatte, hy hadt.

Wir hatten, wy hadden.

Ihr hattet, gyl. hadt.

Sie hatten, zy hadden.

Vol-

Volmaakte Voorleden Tyd.

Ich hebbe gehabt, ik heb gehad.	Wir haben gehabt, wy hebben gehad.
Du hast gehabt, gy hebt gehad.	Ihr habet gehabt, gyl. hebt gehad.
Er hat gehabt, hy heeft gehad.	Sie haben gehabt, zy hebben gehad.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tyd.

Ich hatte gehabt, ik had gehad.	Wir hatten gehabt, wy hadden gehad.
Du hattest gehabt, gy hadt gehad.	Ihr hattet gehabt, gyl. hadt gehad.
Er hatte gehabt, hy hadt gehad.	Sie hatten gehabt, zy hadden gehad.

1. Toekomende Tyd.

Ich werde haben, ik zal hebben.	Wir werden haben, wy zullen hebben.
Du wirst haben, gy zult hebben.	Ihr werdet haben, gyl. zult hebben.
Er wird haben, hy zal hebben.	Sie werden haben, zy zullen hebben.

2. Toekomende Tyd.

Ich würde haben, ik zoude hebben.	Wir würden haben, wy zouden hebben.
Du würdest haben, gy zoudt hebben.	Ihr würdet haben, gyl. zoudt hebben.
Er würde haben, hy zoude hebben.	Sie würden haben, zy zouden hebben.

GEBIEDENDE WIJZE.

<i>Teeg. Tyd. Enkelv.</i>	Habe du, heb gy.
<i>Meerv.</i>	Habet ihr, hebt gyl.
<i>Toek. Tyd. Enkelv.</i>	{ Du sollst haben, gy zult hebben.
	{ Er soll haben, dat hy hebbe.
<i>Meerv.</i>	{ Laßt uns haben, laat ons hebben.
	{ Ihr sollt haben, dat gyl. hebt.
	{ Sie sollen haben, dat zy hebben.

B I J V O E G E N D E W I J Z E.

Tegenwoordige Tyd.

Enkelvoud.

daß ich habe, dat ik hebbe.
 daß du habest, dat gy hebt.
 daß er habe, dat hy hebbe.

Meervoud.

daß wir haben, dat wy hebben.
 daß ihr habet, dat gyl. hebt.
 daß sie haben, dat zy hebben.

Onvolmaakte Voorleden Tyd.

daß ich hätte, dat ik hadde.
 daß du hättest, dat gy haddet.
 daß er hätte, dat hy hadde.

daß wir hätten, dat wy hadden.
 daß ihr hättet, dat gyl. haddet.
 daß sie hätten, dat zy hadden.

Volmaakte Voorleden Tyd.

daß ich gehabt habe, dat ik ge-
 had hebbe.
 daß du gehabt habest, dat gy
 gehad hebt.
 daß er gehabt habe, dat hy ge-
 had hebbe.

daß wir gehabt haben, dat wy
 gehad hebben.
 daß ihr gehabt habet, dat gyl.
 gehad hebt.
 daß sie gehabt haben, dat zy
 gehad hebben.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tyd.

daß ich gehabt hätte, dat ik ge-
 had hadde.
 daß du gehabt hättest, dat gy
 gehad hadt.
 daß er gehabt hätte, dat hy ge-
 had hadde.

daß wir gehabt hätten, dat wy
 gehad hadden.
 daß ihr gehabt hättet, dat gyl.
 gehad hadt.
 daß sie gehabt hätten, dat zy
 gehad hadden.

1. Toekomende Tyd.

daß ich haben werde, dat ik heb-
 ben zal.
 daß du haben werdest, dat gy
 hebben zult.
 daß er haben werde, dat hy
 hebben zal.

daß wir haben werden, dat wy
 hebben zullen.
 daß ihr haben werdet, dat gyl.
 hebben zult.
 daß sie haben werden, dat zy
 hebben zullen.

2. Toekomende Tyd.

daß ich haben würde, dat ik
 hebben zoude.

daß wir haben würden, dat wy
 hebben zouden.

daß

das du haben würdest, dat gy das ihr haben würdet, dat gyl.
 hebben zoudt. hebben zoudt.

das er haben würde, dat hy das sie haben würden, dat zy heb-
 hebben zoude. ben zouden.

O N B E P A A L D E W I J Z E.

Teg. Tyd. Haben, hebben.

Voorl. Volm. Tyd. gehad haben, gehad hebben.

Supin. gehabt, gehad.

Gerund. { im haben, met te hebben.
 zu haben, van te hebben.
 um zu haben, om te hebben.

Deelwoorden.

Teg. Tyd. ein habender, * eine habende, ein habendes, een-
 eene, een, die, dat heeft.

Volm. Tyd. ein gehabtter, eine geabte, ein geabtes, dat
 men gehad heeft.

Toek. Tyd. einer der da haben wird, een, die hebben zal.

Voorbeelden, om de beginzelen in 't werk te-
 stellen van het Hulp - werkwoord.

Haben, Hebben:

Ich habe zwar nicht viel; Ik heb wel niet veel, maar,
 was ich aber habe, das steht het geen ik heb, is tot uwen
 dir zu Diensten. dienst:

Du hingegen hast ein großes Gy hebt in tegendeel groot-
 Vermögen, und behältst alles te goederen, en houdt alles
 für dich. voor u.

Dein Bruder hat viel Geld; Uw broeder heeft veel
 aber er leihet utemanden. geld, maar hy leent niemand.

Wir haben große Freude Wy zyn zeer verheugd
 über das Glück, so euch wie- over het geluk, dat u over-
 derfahren ist. gekomen is.

Ich

* ein habender is in de zamengestelde worden alleen
 in gebruik, by v. ein wohlhabender Mann, een man,
 die goed heeft. I 6.

Ich hatte gestern die Ehre,
euch zu sehen.

Ich habe noch nicht das
Glück gehabt.

Nachdem ich die Ehre ge-
habt habe, ihn kennen zu ler-
nen, sah ich gleich, daß man
sich auf ihn verlassen könnte.

Wenn werde ich die Ehre ha-
ben, Sie bey mir zu sehen?

Habe du acht auf deine Sa-
chen.

Ich sage dir, daß du acht ha-
ben solltest.

Ich glaube nicht, daß ich
so viel bey mir habe.

Wenn ich so viel hätte, so
wäre mir es lieb.

Glaubet ihr, daß ich jemals
Gelegenheit dazu gehabt habe?

Wenn ich Gelegenheit ge-
habt hätte, so hätte ich mir solche
wohl zu Nuzze gemacht.

Wenn ich die Ehre werde ge-
habt haben, euch bey mir zu se-
hen, so will ich auch zu euch
kommen.

Man kann nicht alles ha-
ben, was man wünschet.

Nachdem ich die Ehre ge-
habt, euch eine gute Nacht zu
wünschen, legte ich mich zur
Ruhe.

Ich hoffe noch heute die Ehre
zu haben.

Ik had gisteren de Eer, van
u te zien.

Ik heb dat geluk nog niet
gehad.

Zo dra ik de Eer gehad
heb, hem te leeren kennen,
zag ik voort, dat men op hem
kon vertrouwen.

Wanneer zal ik de Eer heb-
ben, u by my te zien?

Pas op uwe dingen.

Ik zegge u, pas op.

Ik geloof niet, dat ik zo
veel by my hebbe.

Indien ik zo veel had, dan
ware het my lief.

Gelooft gy, dat ik ooit ge-
legenheid daartoe gehad heb-
be?

Zoo ik gelegenheid gehad
hadde, zou ik dezelve waar-
genomen hebben.

Wanneer ik de Eer zal ge-
had hebben, u by my te zien,
dan zal ik u ook bezoeken.

Men kan alles niet hebben,
wat men wenscht.

Na de Eer gehad te heb-
ben, u eene goede nagt te
wenschen, ging ik na bed.

Ik hoope, van daag nog die
Eer te hebben.

Tijd-

Tijdvoeging van het Hulp-werkwoord,

Werden, Worden.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

Meervoud.

Ich werde, ik word.

Wir werden, wy worden.

Du wirst, gy wordt.

Ihr werdet, gyl. wordt.

Er wird, hy wordt.

Sie werden, zy worden.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich ward of wurde, ik wierd. Wir wurden, wy wierden.

Du wardst of wurdest, gy wardt of wurdt, gyl. wierdt.

Er ward of wurde, hy wierdt. Sie wurden, zy wierden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich bin geworden, ik ben geworden. Wir sind geworden, wy zijn geworden.

Du bist geworden, gy zyt geworden. Ihr seid geworden, gyl. zyt geworden.

Er ist geworden, hy is geworden. Sie sind geworden, zy zyn geworden.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich war geworden, ik was geworden. Wir waren geworden, wy waren geworden.

Du warest geworden, gy waart geworden. Ihr waret geworden, gyl. waart geworden.

Er war geworden, hy was geworden. Sie waren geworden, zy waren geworden.

1. Toekomende Tijd.

Ich werde werden, ik zal worden. Wir werden werden, wy zullen worden.

Du wirst werden, gy zult worden. Ihr werdet werden, gyl. zult worden.

Er wird werden, hy zal worden. Sie werden werden, zy zullen worden.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. dat ich geworden wäre, dat ik geworden ware.
 dat du geworden wärest, dat gy geworden waart.
 dat er geworden wäre, dat hy geworden ware.

Meerv. dat wir geworden wären, dat wy geworden waren.
 dat ihr geworden wäret, dat gyl. geworden waart.
 dat sie geworden wären, dat zy geworden waren.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. dat ich werden werde, dat ik worden zal.
 dat du werden werdest, dat gy worden zult.
 dat er werden werde, dat hy worden zal.

Meerv. dat wir werden werden, dat wy worden zullen.
 dat ihr werden werdet, dat gyl. worden zult.
 dat sie werden werden, dat zy worden zullen.

2. Toekomende Tijd.

Enkelv. dat ich werden würde, dat ik worden zoude.
 dat du werden würdest, dat gy worden zoudt.
 dat er werden würde, dat hy worden zoude.

Meerv. dat wir werden würden, dat wy zouden worden.
 dat ihr werden würdet, dat gyl. zoudt worden.
 dat sie werden würden, dat zy zouden worden.

ONBEPAALENDE WIJZE.

Teg. Tijd. werden, worden.

Volm. Tijd. geworden seyn, zyn geworden.

Supin. geworden, geworden.

Gerund. { in werden, met te worden.
 zu werden, van te worden.
 um zu werden, om te worden.

Deelwoorden.

Teg. Tijd. ein werdender, die wordt; *maar hetzelfde is niet meer in gebruik.*

Volm. Tijd. geworden seyn, zyn geworden.

Toek. Tijd. einer der da werden wird, een die worden zal.

Men moet hier aanmerken, dat het Hulp-werkwoord, werden, geheel en al door het Werkwoord *Zijn* in de

Zamenstelling der Lydende Werkwoorden uitgelegd wordt, gelyk men op zyne plaats zien zal. Dit Werkwoord, by andere werkwoorden geplaatst, verwerpt overal de Lettergreep *Ge*, zo als wy, vervolgens, by de schikking der woorden zien zullen.

Voorbeelden op het Werkwoord, *Werden, Worden.*

Es ist ein Glück für uns, 't Is een geluk voor ons,
wenn wir durch fremden. wanneer wy op een ander-
Schaden klug werden. mans kosten wys worden.

Es wird Tag, Nacht.

Het begint dag, nacht te
worden: het wordt dag, nacht.

Es wird warm, kalt.

Het begint warm, koud te
worden: het wordt warm,
koud.

Es ward auf einmal ganz
kister.

Het wierdt op eenmaal
gansch donker.

Du bist stolz geworden, und
er ist gar zum Narren gewor-
den.

Gy zyt trots, en hy is ge-
heel en al gek geworden.

Es fehlet noch viel, bis du
ein Redner wirst.

Daar scheelt nog veel aan,
voor dat gy een Redenaar
wordt.

Es kann vor Nacht leicht
anders werden, als es am frü-
hen Morgen war.

Vóór den avond kunnen
de zaaken wel van gedaante
veranderen.

Was will aus dem Kindlein
werden?

Wat zal 'er van dat kindje
worden?

Wie wird es noch mit mir
werden?

Wat zal 'er nog van my
worden?

Er ist Bürgermeister ge-
worden.

Hy is Burgermeester ge-
worden.

Sein Anschlag wird zu
nichts werden.

Zyn aanslag zal tot niet
worden.

Dieses Brod ist zu Stein
geworden.

Dat brood is tot steen ge-
worden.

Seyd still, ich dürfte sonst
im zählen irre werden.

Zwyg stil, anders zou,
mocht ik mistellen.

Zie

Ihr werdet es wohl inne Gy zult het wel voelen,
 werden. bevinden.

Zie daar de wyze, waarop het Werkwoord, *worden* geschikt wordt, wanneer het niet behulpzaam is. Maar, wanneer 't behulpzaam is, dan gebruikt men het alleen, om Toekomende Tyden zamen te stellen; daar de twee eersten, *Sein, zyn*, en *haben, hebben*, dienen, om alle de andere zamengestelde Tyden te formeeren. Wat de zeven andere Hulp-werkwoorden aangaat, men schikt dezelve alleen met de Onbepaalde wyze der andere Werkwoorden.

Tijdvoeging van het Hulp-werkwoord,
Wollen, Willen.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ich will, ik wil.

Wir wollen, wy willen.

Du willst, gy wilt.

Ihr wollet, gyl. wilt.

Er will, hy wil.

Sie wollen, zy willen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich wolste, ik wilde.

Wir wolsten, wy wilden.

Du woltest, gy wildet.

Ihr wollet, gyl. wildet.

Er wolste, hy wilde.

Sie wolsten, zy wilden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. Ich habe gewollt, ik heb gewild.

Du hast gewollt, gy hebt gewild.

Er hat gewollt, hy heeft gewild.

Meerv. Wir haben gewollt, wy hebben gewild.

Ihr habet gewollt, gyl. hebt gewild.

Sie haben gewollt, zy hebben gewild.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. Ich hatte gewollt, ik had gewild.

Du hättest gewollt, gy hadt gewild.

Er hatte gewollt, hy hadt gewild.

Meerv.

Meerv. Wir hatten gewollt, wy hadden gewild.
Ihr hattet gewollt, gyl. hadt gewild.
Sie hatten gewollt, zy hadden gewild.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. Ich werde wollen, ik zal willen.
Du wirst wollen, gy zult willen.
Er wird wollen, hy zal willen.

Meerv. Wir werden wollen, wy zullen willen.
Ihr werdet wollen, gyl. zult willen.
Sie werden wollen, zy zullen willen.

2. Toekomende Tyd.

Enkelv. Ich würde wollen, ik zoude willen.
Du würdest wollen, gy zoudt willen.
Er würde wollen, hy zoude willen.

Meerv. Wir würden wollen, wy zouden willen.
Ihr würdet wollen, gyl. zoudt willen.
Sie würden wollen, zy zouden willen.

GEBIEDENDE WIJZE.

Teg. Tyd. wolle du, wil gy.
wollt ihr, wilt gy.

Toek. Tyd laffet ons wollen, laat ons willen.

Het overige wordt zelden gebruikt.

BIJVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv. Daß ich wolle, dat ik wille.
daß du wollest, dat gy wilt.
daß er wolle, dat hy wille.

Meerv. daß wir wollen, dat wy willen.
daß ihr wollest, dat gyl. wilt.
daß siem wollen, dat zy willen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. daß ich wollte, dat ik wilde.
daß du wolltest, dat gy wildet.
daß er wollte, dat hy wilde.

Meerv.

Meerv. dat wir wolkten, dat wy wilden.
 dat ihr wolket, dat gyl. wildet.
 dat sie wolkten, dat zy wilden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. dat ich gewolst habe, dat ik gewild hebbe.
 dat du gewolst habest, dat gy gewild hebt.
 dat er gewolst habe, dat hy gewild hebbe.

Meerv. dat wir gewolst haben, dat wy gewild hebben.
 dat ihr gewolst habet, dat gyl. gewild hebt.
 dat sie gewolst haben, dat zy gewild hebben.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. dat ich gewolst hätte, dat ik gewild hadde.
 dat du gewolst hättest, dat gy gewild hadt.
 dat er gewolst hätte, dat hy gewild hadde.

Meerv. dat wir gewolst hätten, dat wy gewild hadden.
 dat ihr gewolst hättet, dat gyl. gewild hadt.
 dat sie gewolst hätten, dat zy gewild hadden.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. dat ich wollen werde, dat ik zal willen.
 dat du wollen werdest, dat gy zult willen.
 dat er wollen werde, dat hy zal willen.

Meerv. dat wir wollen werden, dat wy zullen willen.
 dat ihr wollen werdet, dat gyl. zult willen.
 dat sie wollen werden, dat zy zullen willen.

2. Toekomende Tijd.

Enkelv. dat ich wollen würde, dat ik zoude willen.
 dat du wollen würdest, dat gy zoudt willen.
 dat er wollen würde, dat hy zoude willen.

Meerv. dat wir wollen würden, dat wy zouden willen.
 dat ihr wollen würdet, dat gyl. zoudt willen.
 dat sie wollen würden, dat zy zouden willen.

O N B E P A A L D E W I J Z E.

Teg. Tyd. wollen, willen.

Volm. Tyd. gewolst haben, gewild hebben.

Supin. gewolst, gewild.

Gerund.

Gerund. { im wolsen, met te willen.
 zu wolsen, van te willen.
 um zu wolsen, om te willen.

Deelwoorden.

Teg. Tyd. ein Wollender, een willende, is niet veel in gebruik, men zegd liever, einer, der da will.

De andere Deelwoorden ontbreeken.

Voorbeelden op het Werkwoord Wolsen, Willen.

Wie viel Geld wolslet ihr? Hoe veel geld wilt gy hebben?

Ich will nicht mehr als nur zwey Zhaler. Ik wil niet meer, dan tweedaalders.

Eure Freunde wolssten es nicht. Uwe vrienden wilden het niet hebben.

Hat er nicht gewollt, so ist der Schade seine.. Heeft hy niet gewild, dan heeft hy 't zig zelve te wyten.

Ja, ja, ihr hattet gewollt. Ja, ja, gy hadt gewild.

Werdet ihr das wolsen, so wird er es auch wolsen. Zoo gy dat wilt, dan zal hy het ook willen.

Sie würden es wohl wolsen, wenn es nur möglich wäre. Zy zouden 't wel willen, zoo het maar mogelijk wäre.

Wolslet so lange, als ihr wolslet. Wilt zo lang, als gy wilt.

Lasset uns das bey Leibe nicht wolsen. Laat ons dat volstrekt niet willen.

Bildet euch nicht ein, daß ich es wolste. Beeldt u niet in, dat ik het wilde.

Wenn ich dieses gewollt hätte, so hättet ihr es auch gewollt. Zoo ik dit gewild hadde, dan hadt gy 't ook gewild.

Wünscht nicht, daß er dieses gewollt hätte. Wenscht niet, dat hy dit gewild hadde.

Wat de andere Hulp-werkwoorden betreft, wy zullen hier alleen den eersten perzoon van elke wyze,

en.

en van ieder Tijd bijbrengen: het overige is ligt te weeten, volgens de Voorbeelden, die wy zo even gegeven hebben. *Zie hier, hoe men dezelve voegd:*

Sollen, Moeten.

Toonende Wijze.

Bijvoegende Wijze:

	}	Ich soll, ik moet, zal. <i>daß</i> ich solle, dat ik	
<i>Teg. Tyd.</i>		Du sollst, gy moet, zult.	du sollest, dat gy moet.
	}	Er soll, hy moet, zal.	er solle, dat hy moet.
<i>Onvolm. Tyd.</i>		Ich sollte, ik moest.	ich soltte, dat ik moest.
<i>Volm. Tyd.</i>		Ich habe gesollt, ik heb moeten.	ich gesollt habe, dat ik hadde moeten.
<i>Meer dan Volm. Tyd.</i>		Ich hatte gesollt, &c.	ich gesollt hätte, dat ik hebbe moeten.
<i>Toek. Tyd.</i>	}	Ich werde sollen, &c.	ich sollen werde, dat ik zal moeten.
		Ich würde sollen, &c.	ich sollen würde, dat ik zou moeten.

De Gebiedende Wijze ontbreekt.

Onbep. Wijze sollen, moeten.

gesollt haben, hebbende moeten.

Sxin. gesollt, moeten of gemoeten.

Deelwoord. ein Sollender, een die moet; *maar het is niet in gebruik; men zegd, einer, der da soll.*

Voorbeelden op het Werkwoord Sollen, Moeten.

Ich soll singen, und habe es doch niemals gelernt.

Ik moet zingen, en heb het tog nooit geleerd.

Du sollst dieß stehen lassen.

Gy moet dat laten staan.

Er soll nicht kommen.

Hy moet niet komen.

Sol

Sollen wir ihn beschimpfen?

Ihr solltet nicht verzeihen.

Sie sollen sterben.

Ich sollte nicht so reden.

Ihr solltet ihm zur Aber gelassen haben.

Ich habe es gesollt, aber nicht gewollt.

Es ist wahr, ich hatte gesollt.

Werden wir bald sollen zu euch kommen?

Nach eurer Meinung würde ich es nicht thun sollen.

Aber ich wollte, daß ich es thun sollte.

Ich glaube nicht, das er es gesollt hätte, wenn er es nicht selbst gewollt hätte.

Moeten wy hem beschimpfen?

Gyl. moet niet vertrekken.

Zy moeten sterven.

Ik moest zo niet spreken.

Gyl. hadt hem moeten doen laten.

Ik heb het gemoeten, maar niet gewild.

't Is waar, ik had moeten.

Zullen wy haast by u moeten komen?

Volgens uwe meening zoude ik het niet moeten doen.

Maar ik zou willen, dat ik het moest doen.

Ik geloof niet, dat hy zou hebben moeten, zoo hy het zelf niet hadde gewild.

Können, Kunnen, Weeten.

Toonende Wijze.

Bijvoegende Wijze.

Teg. Tyd. {	Ich kann, ik kan.	daß ich könne, dat ik kunne.
	Du kannst, gy kondt, kunt.	du könnest, dat gy kunt.
	Er kann, hy kan.	er könne, dat hy kunne.
	Wir können, wy können, kunnen.	wir können, dat wy kunnen.
	Ihr könnet, gyl. kondt.	ihr könnet, dat gyl. kunt.
	Sie können, zy kunnen.	sie können, dat zy kunnen.

Onv. Tyd. Ich konnte, ik kon, daß ich könnte, dat ik konde.

Volm.

Volm. Tyd. Ich habe geköunt, ik daß ich geköunt habe, dat heb kunnen. ik hebbe kunnen.

Meer dan Volm. Tyd. Ich hatte geköunt, daß ich geköunt hätte, ik had kunnen. dat ik hadde kunnen.

Toek. Tyd. Ich werde können. daß ich können werde, dat ik zal kunnen.

Ich würde können. ich können würde, dat ik zoude kunnen.

De Gebiedende Wijze ontbreekt.

Onbep. Wijze. können, können, kunnen.
geköunt haben, hebben kunnen.

Supin. geköunt, hebben kunnen.

Deelw. ein Könnender, een die kan, is niet in gebruik, men zegd, einer, der da kann.

Voorbeelden op het Werkwoord Können, *Kunnen.*

Ich kann nicht länger auf euch warten. Ik kan niet langer na u wagten.

Können ihr heute zu mir kommen? Kunt gy heden by my komen?

Die Stadt war schon verschlossen, und wir konnten nicht mehr hine in kommen. De stad was reeds geslooten, en wy konden 'er niet meer inkomen.

Können eure Brüder griechisch lesen? Kunnen uwe broeders Grieksch leezen?

Sie haben mancherley Kunst geöunt. Zy hebben menigerlei kunsten geleerd.

Wir werden morgen nicht schreiben können. Wy zullen morgen niet kunnen schrijven.

Er würde seine Lectiön wohl können, wenn er nicht gespielt hätte. Hy zoude zyne les wel kunnen, zoo hy niet gespeeld hadt.

Ich wollte, daß ich könnte, was ihr könntet. Ik wenschte, dat ik konde, wat gy kondet.

Ich wünschte, daß eure Brüder so viel geköunt hätten, als eure Schwestern. Ik wenschte, dat uwe broeders zo veel hadden kunnen, als uwe zusters.

Dir:

Dürfen, Dörfen, Durven, Mogen.

Toonende Wijze.

Bijvoegende Wijze.

<i>Teg. Tijd.</i>	}	Ich darf, ik darf, daß ich darf, dat ik durve,	mag.	du darfst, dat gy durft.	moge.
		Du darfst, gy durft.	mag.	er darf, dat hy durve.	moge.
		Er darf, hy durft.		wir dörfen,	wir dörfen.
		Wir dörfen, wy durven.		Ihr dörfet, gy durft.	ihr dörfet.
		Ihr dörfet, gy durft.		Sie dörfen, zy durven.	sie dörfen.

Onv. Tyd. Ich dörfte of ich durfte, daß ich dörfte of durfte, mogt. mogte.

Volm. Tyd. Ich habe gedürft.

ich gedürft habe.

M. dan V. Tyd. Ich hatte gedürft.

ich gedürft hätte.

1 Toek. Tyd. Ich werde dörfen.

ich dörfen werde.

2 Toek. Tyd. Ich würde dörfen.

ich dörfen würde.

De Gebiedende Wijze ontbreekt.

Onbep. Wijze. dörfen, dürfen, durven, mogen, gedürft haben, gedurfd hebben.

Supin. gedürft, gedurfd.

- *Deelw.* ein Dörfender, éen die durft, maar is niet in gebruik, om dat men by omschrijving beter zegd, einer, der da darf.

Nota. Dit Werkwoord Dörfen, Dürfen, met andere Werkwoorden verbonden zijnde, kan altijd door *Durven* niet worden overgebracht. Wy zullen in de volgende Voorbeelden zien, op hoe veelerleie wijzen men het in 't Nederduitsch kan overbrengen.

Voorbeelden op het Werkwoord Dörfen, Dürfen, Durven, Mogen.

So viel Geld darf ich nicht wagen.

Ik durv', mag zo veel geld niet waagen.

Es darf niemand zu euch kommen.

Het is niemand geoorloofd, u te komen bezoeken.

Der

Der Kranke darf noch nicht
ausgehen.

Du darfst nur zu mir kom-
men, wenn du wilt.

Ihr dörftet nur noch diesen
Zahler verlieren, darnach hät-
tet ihr gar kein Geld mehr.

Ein Mann wie er, darf
wohl noch freyer reden.

Wir glauben nicht, daß er
darf wieder in sein Vaterland
kommen.

Ich dörfte ihm keine solche
Antwort geben, wie ihr gethan
habt.

Mein Herr! Darf ich Sie
wohl etwas fragen?

Nein! ihr dörftet nicht.

Darf ich mich auf euer Wort
verlassen?

Er darf sich seines Standes
nicht schämen.

Wir haben uns um nichts
bekümmern dörfen.

Er darf sich nicht vor me
blicken lassen.

Het is den zieken nog niet
geoorloofd, uit te gaan.

Gy hebt maar by my te ko-
men, wanneer gy wilt.

Gy moest dien daalder nog
maar verliezen, om daarna
geen geld meer te hebben.

Een man als hy, mag nog
veel vrymoediger spreken.

Wy gelooven niet, dat 't
hem geoorloofd zy, in zyn va-
derland te rug te keeren.

Ik zoude hem niet durven
antwoorden, gelyk gy gedaan
hebt.

Myn heer! zoude ik u wel
iets mogen, durven vragen?

Neen! het is u niet geoor-
loofd, (gy moogt niet.)

Mag ik my op uw woord
verlaaten?

Hy behoeft zig over zyn
staat niet te schaamen.

Wy hebben ons over niets
behoeven te bekommeren.

Het is hem niet geoorloofd,
zig voor my te vertoonen.
(Hy mag zig voor my niet
vertoon.)

Mögen, Kunnen, willen, verwaardigen, mogen.

Toonende Wyze.

Byvoegende Wyze.

<i>Teg. Tijd.</i>	{	Ich mag, ik mag.	daß ich möge, dat ik moge.
		Du magst, gy moogt.	du mögest.
		Er mag, hy mag.	er möge.
		Wir mögen, wy mogen.	wir mögen.
		Ihr möget, gy moogt.	ihr möget.
Sie mögen, zy mogen.	sie mögen.		

K

Onr.

Onv. Tijd. Ich mochte, ik mogt. daß ich möchte, dat ik mogte.

Volm. Tijd Ich habe gemocht. daß ich gemocht habe.

M. dan V. Tijd. Ich hätte gemocht. daß ich gemocht hätte.

Toek. Tijd. Ich werde mögen. daß ich mögen werde.

2e Toek. Tijd. Ich würde mögen. daß ich mögen würde.

De gebiedende Wijze ontbreekt.

Onbep. Wijze. mögen, mogen.
gemocht haben, hebben mogen.

Supin. gemocht, gewild.

Deelw. ein Mögendor, een die mag, maar is niet in gebruik, dan in de Zamengestelden. by v. ein Vermögendor, een man, die goed heeft, ein Wohlvermögendor, een man, die veel goed heeft. Die Hochmögenden Herren General Staaten von Holland. De Hoogmogende Heeren Staaten Generaal van de Veréénigde Nederlanden.

Nota. Wy zullen door Voorbeelden zien, op hoe veele wyzen het Werkwoord mögen in 't Nederduitsch kan overgebracht worden.

Voorbeelden op het Werkwoord Mögen.

Ich mag nichts damit zu thun haben.

Ik wil my daar mede niet bemoejen. (ik wil 'er niets meê te doen hebben.

Selte! ihr möchtet nicht gern nah werden?

Is 't niet waar, gy zoudt niet gaarne nat willen worden?

Sie mögen sagen, was sie wollen, so geschiehet es doch nicht.

Laaten zy zeggen, wat zy willen; het zal toch niet geschieden.

Er möchte wohl, wenn er nur dürfte.

Hy zou wel willen, indien hy maar mogt.

Ich könnte es wohl, wenn ich nur möchte.

Ik zou wel kunnen, indien ik maar mogt.

Ich möchte nicht in seiner Haut stecken.

Ik zou in zyne plaats niet willen wezen.

Wet

Wer möchte nicht lieber
reich, als arm seyn?

Ein solches Glück möchten
wir auch gehabt haben.

Er hat sich so verhaast ge-
macht, daß ihn kein Mensch
mehr mag ansehen.

Möchtet ihr mir nicht den
Gefallen thun?

Ihr möget es glauben oder
nicht glauben, so gilt mirs
gleich.

Es mag wahr seyn oder
nicht.

Sie mag noch so schön seyn,
so ist sie doch verachtens wür-
dig.

Möchte er wohl die Wahr-
heit gesagt haben?

Wie zou niet liever ryk,
dan arm willen zyn?

Zulk een geluk mogten wy
ook gehad hebben.

Hy heeft zig zo gehaat ge-
maakt, dat niemand hem meer
mag lyden.

Zoudt gy my dien dienst
niet willen doen?

Gyl. moogt het gelooven
of niet, het is my onverschil-
lig.

Het zy waar of niet.

Zo schoon als zy is, ze is
toch verächtens-waardig.

Zoude hy de waarheid wel
gezegd hebben?

Müssen, Moeten, Verpligt zyn.

Toonende Wyze.

Byvoegende Wyze.

<i>Teg. Tijd.</i>	{	Ich muß, ik moet.	daß ich müsse, dat ik moete.
		Du mußt, gy moet.	du müssest, dat gy moet.
		Er muß, hy moet.	er müsse, dat hy moete.
		Wir müssen, wy moeten.	wir müssen, dat wy moeten.
		Ihr müßt, gyl. moet.	ihr müßet, dat gyl. moet.
		Sie müssen, zy moeten.	sie müssen, dat zy moeten.

Onv. Tijd. Ich mußte, ik moest, daß ich mußte, dat ik moest.

Volm. Tijd. Ich habe gemußt. daß ich gemüßt habe.

M. dan v. Tijd. Ich hatte gemußt. daß ich gemüßt hätte.

Toek. Tijd. Ich werde müssen. daß ich müssen werde.

2e Toek. Tijd. Ich würde müssen. daß ich müssen würde.

De gebiedende Wijze ontbreekt.

Onbep. Wijze. müssen, moeten.
gemüßt haben, hebben moeten.

Supin. gemuſt, hebbende moeten.

Deelw. ein Müſſender is niet in gebruik, men zegd liever, einer, der da muß, *ten die moet.*

Voorbeelden op het Werkwoord Müſſen, Moeten.

Ich muß nicht, wenn ich nicht will. Ik ben niet verpligt, zoo ik niet wil.

Ihr müſſet wohl, wenn ihr gleich nicht wollet. Gy moet wel, of ſchoon gy niet wilt.

Alle Menſchen müſſen ſterken. Alle menſchen moeten ſterven.

Es muß einmahl geſtorben ſeyn. Men moet vroeg of laat ſterven.

Das muß ſo ſeyn, und nicht anders. Dat moet zo zyn, en niet anders.

Muß ich denn immer in Streit leben? Moet ik dan, altyd, in ſtryd leeven?

Ihr müſſet nicht immer ſo böſe ſeyn. Gy moet, altyd, zo boos niet zyn.

Ich müßte viel zu thun haben, wenn ich auf alle Fragen antworten ſollte. Ik zoude veel te doen hebben, indien ik op alle vraagen moest antwoorden.

Er muß wiſſen, mit wem er zu thun hat. Hy moet weeten, met wien hy te doen heeft.

Was man thun muß, das ſoll man gern thun. Wat men doen moet, dat moet men gaarne doen.

Etwas aus Müß thun, Iets door-dwang doen.

Laffen, Laaten.

Toonende Wijze.

Bijvoegende Wijze.

<i>Teg. Tyd.</i> <	{	Ich laſſe, ik laat.	daß ich laſſe, dat ik laate,
		Du läſſeſt,	du läſſeſt.
		Er läßt,	er läſſet.
		Wir laſſen,	wir laſſen.
		Ihr laſſet,	ihre laſſet,
	{	Sie laſſen,	ſie laſſen.

Onvolm.

<i>Onvolm. Tijd.</i> Ich ließ, ik liet.	dat ich ließe, dat ik liete.
<i>Volm. Tijd.</i> Ich habe gelassen.	dat ich gelassen habe, dat ik gelaaten hebbe.
<i>M. dan V. Tijd.</i> Ich hatte gelassen.	dat ich gelassen hätte, dat ik gelaaten hadde.
<i>Toek. Tijd.</i> { Ich werde lassen.	dat ich lassen werde, dat ik laaten zal.
<i>2e Toek. Tijd.</i> { Ich würde lassen.	dat ich lassen würde, dat ik laaten zoude.

Gebiedende Wijze.

Onbepaalde Wijze.

Laß du, laat gij.

Teg. Tijd. Lassen, laa'en.

Lasset ihr, laat gijf.

Volm. Tijd. gelassen haben, gelaaten hebben.

Lasset uns, laat ons.

Supin. gelassen, gelaaten.

Lasset euch, laat u.

{ im lassen, met te laaten.

Lasset sie, laat ze.

Gerund.

{ zu lassen, van te laaten.

{ um zu lassen, om te laaten.

Deelwoorden. *Teg. Tijd.* ein Lassender. *Volm. Tijd.* ein Gelassener, zijn niet in gebruik, dan alleen in zamengestelde woorden: by v. ein Frenghelassener een vrijgelaatene; het is toch beter te zeggen ein Befreuter, een bevrijdde.

Voorbeelden op het Werkwoord Lassen, Laaten.

Ich lasse es nicht geschehen, dat er dieses thue.

Ik laat niet toe, dat hy dit doe.

Lasset mich eingeschoren.

Laat my met vreden.

Lasset ihn herein kommen.

Laat hem binnen komen.

Da habt ihr Geld, lasset euch ein neues Kleid machen.

Daar hebt gy geld, laat u een nieuw kleed maaken.

Das muß man ihm lassen, dat er geschickter ist, als alle andere.

Dit moet men hem nageeven, dat hy geschickter is, dan alle de anderen.

Lasset euch darum unbekummert.

Bekommer u daar niet over.

Er hat mich von sich gelassen.

Hy heeft my afgedankt.

Wir lassen es euch wohlfeil.

Wy laaten 't u goedkoop.

Lasset uns der Sache nach-
denken.

Er weis sich vor Zorn nicht
zu lassen.

Die Kage läßt das Mausen
nicht.

Er kann seine Tüfte nicht
lassen.

Höret ihr Herren, lasset
euch sagen die Glocke hat
zwölfe geschlagen.

In seiner Krankheit ließ er
alles unter sich.

Wir wissen uns vor Angst
nicht zu lassen.

Man muß ihn mit reden
lassen.

Man kann ihn nicht zu die-
sem Amte lassen.

Das läßt sich nicht so leicht
thun.

Einen fahren lassen.

Und dabey wollen wir es
diesmal bewenden lassen.

Laat ons deze zaak naden-
ken.

Hy weet zyn' toorn niet in-
te houden.

De kat laat het muizen
niet.

Hy is altyd even boosaar-
tig; hy legt altyd op zyne lui-
men.

Luiltert Heeren, men zegd
u, dat het middernacht is.

In zyne ziekte liet hy alles
loopen.

Wy weeten niet, wat wy
van angst doen zullen.

Men moet hem maar laa-
ten praaten.

Men kan hem tot dat ampt
niet aanneemen.

Dat laat zig zo ligt niet
doen.

Een' wind laten.

En daarby willen wy het
ditmaal laten berusten.

NB. Dit onderscheid merkt men in alle die Hulp-
werkwoorden, dat 'er zeven zijn, die de Letter-
greep, *te*, in den Onvolmaakten, en een *t* in den Vol-
maakten Tijd hebben. De drie andere hebben geen
te, maar eene geheel andere eindigende Lettergreep in
den Onvolmaakten, en een *en* in den Volmaakten Tijd.
De zeven eerste zyn:

ich darf,

ich habe,

ich kann,

ich mag,

ich muß,

ich dorste, dorste.

ich hatte, hätte.

ich konnte, könnte,

ich mochte, möchte,

ich mußte, mußte,

ich habe gedorft.

ich habe gehabt.

ich habe gekomit.

ich habe gemocht.

ich habe gemußt.

ich

ich soll,	ich sollte,	ich habe gesollt.
ich will,	ich wolste,	ich habe gewollt.

De drie andere zijn

ich bin,	ich war,	ich bin gewesen.
ich iasse,	ich stieß,	ich habe gelassen.
ich werde,	ich ward,	ich bin geworden.

Dit nu heeft in alle andere *Werkwoorden* plaats, en levert ons de rede, om de *Tijdvoeging* der *hoogduitsche Werkwoorden* op twee wijzen te vertoonen. De eerste is de *tijdvoeging* der *regelmaatige Werkwoorden*: de tweede die der *onregelmaatige Werkwoorden*. De volgende *Afdeeling* zal met de eerste, als de gemakkelijkste beginnen. De tweede zal onmiddelijk daarop volgen; waarby wy eindclijk eenige *Werkwoorden*, die anders zamengevoegd worden, zullen voegen.

II. AFDEELING.

Van de *Tijdvoeging* der *regelmaatige Werkwoorden*.

Door den *Naam* van *Regelmaatige Werkwoorden* verstaat men die geene, welke een te, in den *Onvolmaakten*, en een et, in den *Volmaakten Tijd* hebben; *by voorbeeld*.

Ich baue,	ich bauete,	ich habe gebaut.
ik bouwe.	ik bouwde.	ik heb gebouwd.
ich lebe,	ich lebete,	ich habe gelebet.
ik leewe.	ik leetde.	ik heb geleeft.
ich liebe,	ich liebete,	ich habe geliebet.
ik beminne.	ik beminde.	ik heb bemind.
ich lobe,	ich lobete,	ich habe gelobet.
ik loove.	ik loofde.	ik heb geloofd.
ich rube,	ich rubete,	ich habe gerubet.
ik ruste.	ik rustte.	ik heb gerust.

K 4

Deze

Deze zyn de talrijkste in de *hoogduitsche* taal, en men bemerkt, dat ze door alle de Geslachten, Wijzen en Tijden, en zelfs in alle de Perzoonen, hunne oorspronkelijke Vokaal behouden, *by v.* het werkwoord, *halten*, behoudt altijn zyn *a*, *leben* zyn *e*, *sehen* zyn *ie*, *sehen* zyn *o*, en *ruhen* zyn *u*. Dit maakt de tijdvoeging dezer Werkwoorden zeer gemakkelijk, en, wijl ze alle eveneens gevoegd worden, zo is 't onnoodig, meer, dan één voorbeeld hier van te geeven.

Daarby is egter eene kleine uitzondering te maaken. Naamlijk, dat 'er eenige van deze Werkwoorden zyn, die, hoewel regelmatig voor 't overige, evenwel in zommige opzichten hunne Vokaal veranderen, *by v.* *ich kenne*, *ik kenne*; *ich nenne*, *ik noeme*; *ich brenne*, *ik brande*; hebben regelmatig in den Onvolmaakten Tyd, *ich kennete*, *nennete*, *brennete*; en in den Volmaakten Tyd, *ich habe gekennet*, *genennet*, *gebrennet*. Maar eene zekere verandering in de uitspraak heeft het gebruik ingevoerd, om niet alleen te zeggen, maar ook te schrijven, in den Onvolmaakten Tyd, *kannte*, *nannte*, *brannte*; en in den Volmaakten Tyd, *gekannt*, *genannt*, *gebrannt*. 't Is eene soort van smelting, maar het welk voor 't overige in de tijdvoeging niets verandert. Het is hetzelfde met de Werkwoorden, *bringen*, *brennen*; en *denken*, *denken*; want deze hebben niet, *ich bringets*, *gebringet*; *ich denctete*, *gedenctet*; maar hebben in den Onvolmaakten Tyd: *ich brachte*, *ich dachte*, en in den Volmaakten Tyd: *ich habe gebracht*, *ich habe gedacht*. Voor 't overige zijn ze regelmatig.

Wy hebben, vooraf, van de oorspronkelijke Lettergreep der Werkwoorden gesproken, en men vraagd nu; waar men die zoeken moet. Zommigen zoeken dezelve in den eersten perzoon van den *Tegenwoordigen Tyd der Toonende wijze*; anderen in de *Onbepaalde Wijze*; en anderen eindelijk, in de *Gebiedende Wijze*.

Dewijl men den Leerlingen den kortsten en gemakkelijksten weg, in 't leeren eener taal, moet aanwijzen, en

en op welken zy zig zelv' kunnen helpen; zo dunkt ons 't volgende de eenvoudigste wijze te zyn, waarby zy hieromtrent best kunnen te regt raaken.

Gemerkt naamlijk, in alle goede Woordenboeken, de *onbepaalde Wijze* (*infinitivus modus*) van een *regelmatig en onregelmatig werkwoord* aangetekend staat, welke altijd op *n* of *en* uitgaat; dan is het gansch geene moeite, den *eersten perzoon der Toonende Wijze* (*indicativus*) van een werkwoord, welk ook, te vinden. Men werpe slegts. de *n* van die *onbepaalde Wijz.* weg, en zette 'er het woord, *ich* (*ik*) voor: dan heeft men de oorspronkelijke lettergreep, of den *eersten perzoon van de Toonende Wijze*. By voorb. *loben* (*pryzen*) is de *onbepaalde Wyze*; van dit werkwoord snijde ik de *n* af, en dus hebbe ik *lobe*: ik zet 'er den *voornaam*, *ich*, (*ik*) voor, en zo hebbe ik, *ich lobe.* (*ik prijze.*) Zo gaa men te werk met alle werkwoorden. En wat is dus eenvoudiger?

Daar zijn wel, in den eersten opslag, eenige werkwoorden, waarby zulks niet schijnt te gaan; want, by voorb. van *gehn*, (*gaan*) *sehn*, (*zien*) *stehn*, (*staan*) zoude komen, *ich geh*, *ich seh*, *ich steh*; daar nograns, by den *eersten Perzoon der toonende Wyze* dezer werkwoorden, de *e* komt: *ich gehe*, *ich sehe*, *ich stehē*. Doch dit moet ons in de war niet brengen: want by *gehn*, *sehn*, *stehn*, enz. is, meestal om de Dichtkunde, de *e* weggelaaten, door de Zamentrekking van twee lettergreepen in ééne. En zo zal men in de woordenboeken niet vinden *gehn*, *sehn*, *stehn*, maar wel *gehen*, *sehen*, *stehen*. Anders, waar de *onbepaalde Wyze*, om zulk eene zamentrekking, in eene enkele *n* eindigt; by voorb. *neuern*, *zweifeln*, enz. daar verbeelde men zig, als of de uitgang en ware; en dan is alle zwaarigheid opgeruimd.

Dat dit de gemaklijkste, veiligste en beste weg zy, om de oorspronkelijke lettergreep, of den *eersten perzoon der toonende Wyze* van een werkwoord te vin-

den, is zo zichtbaar, als de andere wegen, om die te vinden, zeer gebrekkig zijn. Want, zegt ik die in de gebiedende Wyze; (*imperativus*) dan zoude ik wel by de regelmaatige, maar niet by zeer veele *onregelmaatige Werkwoorden* te regt komen. Van bind, (bind) de gebiedende Wyze van binden, (binden) zoude wel komen *ich binde*; (ik binde,) maar dan zou mede volgen, dat van birg, (berg) *ich breek*, *ich eet*, *ich vreet* enz. de oorspronkelijke lettergreep, of eerste persoon der *toonende Wyze* ware, *ich birge*, *ich breek*, *ich eete*, *ich vreet*, enz. daar 't juist heel anders is, te weeten *ich berge*, *ich breche*, *ich esse*, *ich fresse*, enz. Des blijft onze aangewezen weg, in dit opzigt, de regte en echte.

Zoo men den *onvolmaakten tyd* (*imperfectum*) der *toonende Wyze* van een werkwoord wil weeten; dan verändere men slegts de *u*, den uitgang der *onbepaalde Wyze*, in *te*; NB. by alle *regelmaatige werkwoorden*, en voege 'er den *Voor naam* voor: zo komt van lobben, *ich lobete*; van aendern, *ich aenderte*. Ik zeg, met voordagt, *regelmaatige werkwoorden*; want by de *onregelmaatige werkwoorden* gaat zulks geheel niet. Zo zoude van sehen komen *ich sehete*, van sängen *ich sangete*, van fallen *ich fallete*, van biegen *ich biegete*, van lügen, *ich lügete*, enz. daar deze *onregelmaatige woorden*, in den *onvolmaakten tyd* hebben, *ich sah*, *ich sieng*, *ich fiel*, *ich bog*, *ich log*. Daaruit ziet men, hoe noodzaaklijk het zy; dat de *onvolmaakte tyd* der *toonende wyze* van een *onregelmatig werkwoord* ook in een *Woordenboek*, afzonderlijk werde uitgedrukt. En dit zal, in den eerst volgenden druk van **KRAMERS Hoogd. Woordenboek**, gedaan worden. Dan,

Dere *onregelmaatige werkwoorden* brengen weër dit voordeel mede, dat men van hunnen *onvolmaakten tyd* der *toonende wyze*, den *onvolmaakten tyd* der *byvoegende Wyze* (*Subjunctivus*) kan leeren vormen. Men verändere hunne klinkers, *a* in *ae*, *o* in *oe* *u* in *ü*; en het

het bijvoegen van eene *e*, als *sab* in *säbe*, *soğ* in *söge*, *schlug* in *schlüge*, *fiel* in *fielte*, *schrieb* in *schriebe*, enz. Doch hiervan een afzonderlijke regel in de volgende III. Afdeeling.

Wil men den *volmaakt voorleden tyd* (perfectum) der *toonende Wyze* van een *regelmatig werkwoord* weeten; (want voor de *onregelmatige woorden* zal de bijzondere *Tafel* vervolgens dienen,) dan verändere men de *n*, de laatste letter der *onbepaalde Wyze* van zulk een werkwoord, in *t*, en stelle voor het woord de lettergreep *ge*; als *loben*, *lobet*, *gelobet*; *formen*, *formet*, *geformet*, enz., en de voornaam *ich* enz. met het hulpwoord, *habe*.

De *meer dan volmaakte tyd* wordt, op dezelfde wijze, *geformeerd*, als de *volmaakt voorleden tyd*; maar het hulpwoord is dan, in de *toonende Wyze*, *ich hatte*, en in de *byvoegende wyze*, *ich hätte*.

De *toekomende tyd* wordt zamengesteld van de *onbepaalde Wyze*, en het hulp-werkwoord, *ich werde*, als *loben*, *ich werde loben*, *ik zal pryzen*.

Van de *onbepaalde wyze* maakt men mede het *Deelwoord* der *daadelijke werkwoorden*, met de letter *v* daarby te voegen: *loben*, *lobend*; *arbeiten*, *arbeitend*, enz.

Eindelijk, komt van de *onbepaalde Wyze* der *regelmatige Werkwoorden*, en die met geen *onafscheidelijk voorzetsel* zamengesteld zijn, naar de volgende V. Afdeeling, het *Deelwoord* van het *lydend werkwoord*, met de *n* in *t* te veranderen, en het *voorzetsen* van *ge*, als *loben*, *lobet*, *gelobet*. En dit *deelwoord* weetende, weete ik mede alle de *tyden* van het *lydend werkwoord* der *regelmatige werkwoorden*, door het bijvoegen van de hulp-werkwoorden, *werden*, en *seyn*: by voorb. de *tegenwoordige tyd* der *toonende Wyze* van het *lydend werkwoord*, *gelobet*, *ich werde gelobet*; de *onvolmaakten voorleden tyd*, *ich wurde gelobet*, enz. Ik zeg, het *lydend deelwoord* der *regelmatige werkwoorden*; want het *lydend deelwoord* der *onregelmatige*

tige werkwoorden is juist het zelfde, als hunne *voorleden tyd*, volgens de *Tafel derzelve*, die in de III *Afdeeling* zal geplaatst worden.

De Onbepaalde Wijze der regelmaatige daadelijke Werkwoorden eindigt dus altijd in en. Want, hoewel de e, in zommige schijnt, verlooren te gaan, gelijk wanneer men zegd: *gehu, stehu, sehu, geschehu, thuu, &c.* zo zou men eigenlijk moeten zeggen, *gehen, gaan; stehen, staan; sehen, zien; geschehen, geschieden; thuen, doen; Zelfs* in de woorden, uitgaande in *eln en ern*, die eene uitzondering op den regel schijnen te maaken, *by v. mangeln, klingeln, segeln, sezeln, hindern, rudern*, schijnt de e alleen verlooren te gaan door eene zamen-trekking der letteren. Want men vind nog in de oude boeken, *segelen, hinderen, klingelen, &c.*

Tijdvoeging der Regelmaatige Werkwoorden en

I. Van het Daadelijk Werkwoord.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

Ich lobe, ik pryze.
Du lobest, gy pryst.
Er lobet, hy pryst.

Meervoud.

Wir loben, wy pryzen.
Ihr lobet, gyl. pryst.
Sie loben, zy pryzen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich lobete, ik prees.
Du lobetest, gy preest.
Er lobete, hy prees.

Wir lobeten, wy preezen.
Ihr lobetet, gyl. preest.
Sie lobeten, zy preezen.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich habe gelobet, ik heb gepreezen.

Wir haben gelobet, wy hebben gepreezen.

Du

Du *hast* gelobet, gy hebt ge- *Ihr* *babet* gelobet, *gyl.* hebt
preezen. gepreezen.
Er *hat* gelobet, hy heeft ge- *Sie* *haben* gelobet, *zy* hebben
preezen. gepreezen.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich *hatte* gelobet, ik had ge- *Wir* *hatten* gelobet, *wy* had-
preezen. den gepreezen.
Du *hatteft* gelobet, gy hadt *Ihr* *hattet* gelobet, *gyl.* hadt
gepreezen. gepreezen.
Er *hatte* gelobet, hy hadt ge- *Sie* *hatten* gelobet, *zy* hadden
preezen. gepreezen.

1. Toekomende Tijd.

Ich *werde* loben, ik zal pry- *Wir* *werden* loben, *wy* zullen
zen. pryzen.
Du *wirft* loben, gy zult pry- *Ihr* *werdet* loben, *gyl.* zult
zen. pryzen.
Er *wird* loben, hy zal pry- *Sie* *werden* loben, *zy* zullen
zen. pryzen.

2. Toekomende Tijd.

Ich *würde* loben, ik zoude *Wir* *würden* loben, *wy* zou-
pryzen. den pryzen.
Du *würdest* loben, gy zoudt *Ihr* *würdet* loben, *gyl.* zoudt
pryzen. pryzen.
Er *würde* loben, hy zoude *Sie* *würden* loben, *zy* zouden
pryzen. pryzen.

GEBIEDENDE WIJZE.

Teg. Tijd. lobe du, prijs.
lobe er, dat hy pryze.
lobe sie, dat zy pryze.
lobet ihr, pryst *gyl.*
Toek. Tijd. lasset, (of laßt) ons loben, laat ons pryzen
ihr sollt loben, dat *gyl.* pryst.
sie sollen loben, dat zy pryzen.

B I J V O E G E N D E W I J Z E.

Tegenwoordige Tyd.

Enkelvoud.

daß ich love, dat ik pryze.
 du lobest, dat gy pryst.
 er love, dat hy pryze.

Meervoud.

daß wir loben, dat wy pryzen.
 ihr lobet, dat gyl. pryst.
 sie loben, dat zy pryzen.

Onvolmaakte Voorleden Tyd.

daß ich lobete, dat ik prees.   daß wir lobeten, dat wy pree-
zen.
 du lobetest, dat gy preest.   ihr lobetet, dat gyl. preest.
 er lobete, dat hy prees.   sie lobeten, dat zy preezen.

Volmaakte Voorleden Tyd.

Enkelv. daß ich gelobet habe, dat ik gepreezen hebbe.
 du gelobet habest, dat gy gepreezen hebt of
hebbet.
 er gelobet habe, dat hy gepreezen hebbe.
Meerv. daß wir gelobet haben, dat wy gepreezen hebben:
 ihr gelobet habet, dat gyl. gepreezen hebt.
 sie gelobet haben, dat zy gepreezen hebben.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd:

Enkelv. daß ich gelobet hätte, dat ik gepreezen hadde.
 du gelobet hättest, dat gy gepreezen haddet.
 er gelobet hätte, dat hy gepreezen hadde.
Meerv. daß wir gelobet hätten, dat wy gepreezen hadden:
 ihr gelobet hättet, dat gyl. gepreezen haddet.
 sie gelobet hätten, dat zy gepreezen hadden.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. daß ich loben werde, dat ik prijzen zal.
 du loben werdest, dat gy prijzen zult.
 er loben werde, dat hy prijzen zal.
Meerv. daß wir loben werden, dat wy prijzen zullen.
 ihr loben werdet, dat gyl. prijzen zult.
 sie loben werden, dat zy prijzen zullen.

2. Toe-

2. Toekomende Tijd.

Enkelw. *daß* ich loben würde, dat ik prijzen zoude.
 du loben würdest, dat gy prijzen zoudt.
 er loben würde, dat hy prijzen zoude.

Meerv. *daß* wir loben würden, dat wy prijzen zouden.
 ihr loben würdet, dat gijl. prijzen zoudt.
 sie loben würden, dat zy prijzen zouden.

O N B E P A A L D E W I J Z E.

Teg. Tijd. loben, looven of prijzen.

Volm. Tijd. gelobet haben, geloofd hebben, gepreezen hebben.

Sup. gelobet, geloofd, gepreezen.

Gerund. { im loben, met te looven, te prijzen.
 zu loben, van te looven, te prijzen.
 um zu loben, om te looven, te prijzen.

Deelw. ein lobender, een die looft of prijst.

Eigenlijk is 'er, in de *hoogduitsche* taal, geen Deelwoord in den Toekomenden Tijd; want de omschrijving, einer der da loben wird, *eendie prijzen zal*, verdient dien naam niet. Voor het overige zyn die Deelwoorden dezelfde, als de Toevoegelijke Naamen v andrie uitgangen, waarvan wy boven reeds gesproken hebben. Ik wil zeggen, dat men dezelve alzo wel by 't onbepaalde lidwoord, ein lobender, eine lobende, ein lobendes, als by 't bepaalde Lidwoord, der, die, das lobende, plaatzen kan, en dezelve door alle naamvallen, die anderen Toevoeglijken gemeen zyn, buigen kan.

Zie daar de daadelijke betekenis van 't Werkwoord loben; laten wy nu deszelfs lijdende betekenis nagaan. Deze wordt van den Volmaakten Tijd van 't Daadelijk Werkwoord, met toedoen van het Hulpwerkwoord, *ich werde*, zamengesteld, *by v.* *ich werde gelobet, ik word gepreezen, &c.* Zie hiervan een voorbeeld.

T I J D:

T I J D V O E G I N G

H. Van het Lijdende Werkwoord.

T O O N E N D E W I J Z E.

Tegenwoordige Tijd.

- Enkelv.* Ich werde gelobet, ik word gepreezen.
 Du wirst gelobet, gy wordt gepreezen.
 Er wird gelobet, hy wordt gepreezen.
- Meerv.* Wir werden gelobet, wy worden gepreezen.
 Ihr werdet gelobet, gyl. wordt gepreezen.
 Sie werden gelobet, zy worden gepreezen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* Ich wurde gelobet, ik wierd gepreezen.
 Du wurdest gelobet, gy wierdt gepreezen.
 Er wurde gelobet, hy wierdt gepreezen.
- Meerv.* Wir wurden gelobet, wy wierden gepreezen.
 Ihr wurdet gelobet, gyl. wierdt gepreezen.
 Sie wurden gelobet, zy wierden gepreezen.

Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* Ich bin gelobet worden, ik ben gepreezen geworden.
 Du bist gelobet worden, gy zyt gepreezen geworden.
 Er ist gelobet worden, hy is gepreezen geworden.
- Meerv.* Wir sind gelobet worden, wy zyn gepreezen geworden.
 Ihr seyd gelobet worden, gyl. zyt gepreezen geworden.
 Sie sind gelobet worden, zy zyn gepreezen geworden.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tyd.

- Enkelv.* Ich war gelobet worden, ik was gepreezen geworden.
 Du warest gelobet worden, gy waart gepreezen geworden.

Er

X. HOOFDSTUK, II. *Afdeeling.* 233

Er war gelobet worden, hy was gepreezen geworden.

Meerv. Wir waren gelobet worden, wy waren gepreezen geworden.

Ihr waret gelobet worden, gyl. waart gepreezen geworden.

Sie waren gelobet worden, zy waren gepreezen worden.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. Ich werde gelobet werden, ik zal gepreezen worden.

Du wirst gelobet werden, gy zult gepreezen worden.

Er wird gelobet werden, hy zal gepreezen worden.

Meerv. Wir werden gelobet werden, wy zullen gepreezen worden.

Ihr werdet gelobet werden, gyl. zult gepreezen worden.

Sie werden gelobet werden, zy zullen gepreezen worden.

2. Toekomende Tijd.

Enkelv. Ich würde gelobet werden, ik zoude gepreezen worden.

Du würdest gelobet werden, gy zoudt gepreezen worden.

Er würde gelobet werden, hy zoude gepreezen worden.

Meerv. Wir würden gelobet werden, wy zouden gepreezen worden.

Ihr würdet gelobet werden, gyl. zoudt gepreezen worden.

Sie würden gelobet werden, zy zouden gepreezen worden.

GEBIEDENDE WIJZE.

Teg. Tijd. { Werde du gelobet, word gepreezen.
{ Werdet ihr gelobet, wordt gyl. gepreezen.
Toek.

	}	Du sollst gelobet werden, dat gy gepreezen worde.
		Er soll gelobet werden, dat hy gepreezen worde.
<i>Toek. Tijd.</i>		Wtr sollen gelobet werden, dat wy gepreezen worden.
		Ihr sollet gelobet werden, dat gyl. gepreezen wordt.
		Sie sollen gelobet werden, dat zy gepreezen worden.

B I J V O E G E N D E W I J Z E.

Tegenwoordige Tijd.

- Enkelv.* dat ich gelobet werde, dat ik gepreezen worde.
 du gelobet werdest, dat gy gepreezen wordt.
 er gelobet werde, dat hy gepreezen worde.
- Meerv.* dat wir gelobet werden, dat wy gepreezen worden.
 ihr gelobet werdet, dat gyl. gepreezen wordt.
 sie gelobet werden, dat zy gepreezen worden.

Onvoimaakte Voorleden Tyd.

- Enkelv.* dat ich gelobet würde, dat ik gepreezen wierde.
 du gelobet würdest, dat gy gepreezen wierdt.
 er gelobet würde, dat hy gepreezen wierde.
- Meerv.* dat wir gelobet würden, dat wy gepreezen wierden.
 ihr gelobet würdet, dat gyl. gepreezen wierdt.
 sie gelobet würden, dat zy gepreezen wierden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* dat ich gelobet worden sey, dat ik gepreezen zy geworden.
 du gelobet worden seyst, dat gy gepreezen zyt geworden.
 er gelobet worden sey dat hy gepreezen zy geworden.
- Meerv.* dat wir gelobet worden seyn, dat wy gepreezen zyn geworden.

dat

dat *ihc* gelobet worden seyd, dat *gyl.* gepreezen zyt
geworden.

ſie gelobet worden seyn, dat *zy* gepreezen zyn
geworden.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. dat *ich* gelobet worden wære, dat *ik* gepreezen ware
geworden.

du gelobet worden wæreſt, dat *gy* gepreezen
waart geworden.

er gelobet worden wære, dat *hy* gepreezen ware
geworden.

Meerv. dat *wir* gelobet worden wären, dat *wy* gepreezen
waren geworden.

ihc gelobet worden wäret, dat *gyl.* gepreezen
waart geworden.

ſie gelobet worden wären, dat *zy* gepreezen wa-
ren geworden.

I. Toekomende Tyd.

Enkelv. dat *ich* werde gelobet werden, dat *ik* gepreezen zal
worden.

du werdeſt gelobet werden, dat *gy* gepreezen
zult worden.

er werde gelobet werden, dat *hy* gepreezen zal
worden.

Meerv. dat *wir* werden gelobet werden, dat *wy* gepreezen
zullen worden.

ihc werdet gelobet werden, dat *gyl.* gepreezen
zult worden.

ſie werden gelobet werden, dat *zij* gepreezen
zullen worden.

2. Toekomende Tyd.

Enkelv. dat *ich* gelobet werden wärde, dat *ik* gepreezen
zoude worden.

du gelobet werden wärdeſt, dat *gy* gepreezen
zoudt worden.

dat

daß er gelobet werden würde, dat hy zoude gepreezen worden.

Meerv. daß wir gelobet werden würden, dat wy gepreezen zouden worden.

ihz gelobet werden würdet, dat gyl. gepreezen zoudt worden.

sie gelobet werden würden, dat zy gepreezen zouden worden.

O N B E P A A L D E W I J Z E.

Teg. Tijd. gelobet werden, gepreezen worden.

Valm. Tijd. gelobet worden seyn, gepreezen zijn geworden.

Deel. ein Gelobter, een, die gepreezen is geworden.

Volgens dit voorbeeld is 't, dat alle de Werkwoorden, die men vervolgens vinden zal, onder den Tijtel: *Tafel der enkele en regelmaatige Werkwoorden der Hoogduitsche Taale*, gevoegd worden, met dit onderscheid, dat 'er een groote menigte is, die geene Lijding hebben, om dat ze onzijdig zijn.

I. Voorbeelden over de Tijdvoeging der Daadelijke en Lijdende Werkwoorden.

Ich lobe meine Freunde. Ik prijs mijne vrienden, en
und werde von ihnen gelobet. word van hun gepreezen.

Du lobest mich ohne Ursache. Gij prijst mij zonder rede,
und daruin wirst du von mir en daarom wordt gij van mij
nicht gelobet. niet gepreezen.

Wir loben unsere Schwester, aber wir werden von ihnen nicht gelobet. Wij prijzen onze Zusters,
maar wij worden van haar
niet gepreezen.

Ihr lobet solche Sachen, die nicht sollen gelobet werden. Gij prijst zulke dingen, die
niet gepreezen moeten worden.

Ich lobete euch neulich, man sagte mir aber, daß ihr nicht von jedermann gelobet werdet. Ik prees u laatst, maar men
zeide mij, dat gij van ieder
een niet wierdt gepreezen.

Man

Man hat euch über eure Verdienste gelobet.

Ihr seyd zu sehr gelobet worden, und darinn werdet ihr stolz.

Ste wären sehr gelobet worden, wenn sie sich wohl aufgeführt hätten.

Wir werden euch loben, und vou euch gelobet werden.

Lobet Gott, denn er allein soll gelobet werden.

Men heeft u boven uwe verdiensten gepreezen.

Gij zijt te zeer gepreezen geworden, en daarom wordt gij hovaardig.

Zij zouden zeer gepreezen zijn geworden, zoo zij zig wél hadden gedraagen.

Wij zullen u prijzen, en wij zullen van u gepreezen worden.

Looft God, want hij alleen moet gepreezen worden.

II. In 't Nederduitsch, om in het Hoogduitsch te vertaalen.

Wanneer ik u prijzen zal, en dat gij van anderen zult gepreezen zijn geworden, dan zult gij 'er u over beroemen.

Men prees u, en gij wierdt van ieder een gepreezen, ter oorzaake van die schoone daad.

Gij hebt een groot getal huisbedienden; geloofst gij, dat men u deswegen prijzen zal.

Denk niet, dat ik u prijze, noch dat ik gepreezen wil worden.

Ik wenschte wel, dat gij mij preest; het zoude een teken zijn, dat ik 't verdiende.

Het ware te wenschen, dat gij gepreezen wierdt; 't zoude ons te kennen geewen, dat gij eens wél gedaan zoudt hebben.

De grootste lof is, van eerlijke lieden gepreezen te worden.

T A F E L

DER ENKELE EN REGELMAATIGE
WERKWOORDEN,

DER HOOGDUITSCH E TAALE.

Abmüßigen, (sich) zig van den arbeid onttrekken.	balgen, knorren, twisten. ballen (sich) tot eenbal wor- den.
abseimen, afschuimen.	balsamiren, balzemen.
achten, achten.	bannen, bannen.
ackern, ploegen.	bauen, bouwen.
adeln, verëdelen.	beben, beeven.
ächzen, kermen, zugten.	bedauern, beklagen.
äffen, spotten.	beëdigen, beëedigen.
abuden, voorgevoelen.	beerdigen, begraven.
abnen, voorspellen.	befriedigen, bevredigen.
älteln, } oud beginnen te älten, } worden.	befleißigen, (sich) zig bevlj- tigen.
ändern, veranderen	begaben, begiftigen.
ängsten, angstig maaken.	begegnen, ontmoeten.
anberaunen, bepaalen.	begehren, begeeren.
anseinden, haaten.	beglücken, gelukkig maaken.
angeln, hengelen.	begnadigen, begenadigen.
ankern, ankeren.	bejagen, bevestigen.
arbeiten, arbeiden.	bejammern, beklagen.
äßen, voeden, aazen.	beizen, bijten.
aufmuntern, aanzetten, ver- maanen.	beköştigen, kostvrij houden, bekostigen.
äugeln, zagte oogen zetten.	belieben, behaagen.
argwöhnen, verdenken.	bemänteln, bedekken.
arten, aarten.	bemühen, moeite nemen, bemoejen.
ausfenstern, kijven, uirlui- Baden, baaden. (den.	benedren, zegenen.
bähen, stooven, koesteren.	bereiten, bereiden.
bahnen, baanen.	bereichern, verrijken.
bändigen, temmen.	beseelen, bezielen.
balbieren, scheeren.	

bese

befeligen, gelukkig maaken.	bobren, booren.
beten, bidden.	borgen, borgen, leenen.
betheuren, betuigen, bezweeren.	brachen, omdelven, oinploegen.
bethören, verleiden, begochelen.	brämen, boorden.
betteln, tijtelen.	brauen, brouwen.
betrachten, overleggen, be- tragten.	brausen, bruizen.
betteln, beedelen.	breiten, uitbreiden.
betten, bedden, het bed maaken.	brennen, branden.
beurnhigen, ontrusten.	brocken, brokkelen.
beurlauben, afdanken.	brüllen, brullen.
beugen, buigen.	brüsten, groots zijn.
beuteln, builen, ziften.	brummen, brommen.
bewahren, bewaaren.	brunzen, pifsen, wateren.
bewähren, beweeren.	brüten, broejen.
bewehren, wapenen.	buchftabiren, fpielen.
bewegen, beweegen.	buhlen, vrijen, boeleeren.
beweiben, trouwen.	bürden, laaden.
bewirthen, iemand onthaalen.	bürgen, borgen.
bezeigen, zig betoonen.	bürften, fchujeren.
bezeugen, betuigen.	burzeln, buitelen, tuimelen.
bezüchtigen, befchuldigen.	buiffen, boeten. (nen.)
biegen, ftrijken, buigen.	buttern, boteren, boter ker-
bilden, vormen.	Dämmen, dammen, bedijken.
blähen, zwellen.	dämpfen, fmooren, uitdooven.
blättern, bladeren.	danken, danken.
bläuen, rofkammen, beu- ken, kloppen.	darben, derven, ontbeeren.
blinken, blinken.	dauen, verteeren.
blinzen, knipöogen.	dauren, duuren.
bligen, weerlichten.	decken, dekken.
blöcken, bulken, loejen.	debuen, uitspreiden, rekken.
blößen, blooten, ontblooten.	demüthigen, veröotmoedigen.
blühen, bloejen.	deuten, ertolken, duiden, verklaaren.
bluten, bloeden.	dichten, verzinnen, bedenken.
	dielen, vloeren.
	dienen, dienen.
	dingen, bedingen.

dörren, droogen, verdorren.	entledigen, verlossen, ont-
dollmetfchen, uitleggen, ver-	ledigen.
	entleenen, ontleenen. (ben.
donnern, donderen.	entmannen, ontmannen, lub-
doppeln, verdubbelen.	entfeelen, dooden, ontzielen.
drängen, dringen.	entübrigen, ontslaan, over
dräuen, dreigen.	houden.
drechfeln, draajen, fchrijn-	entwonen, verwarren, ver-
drehen, draajen. (werken.	deelen.
dröhen, dreigen.	erachten, meenen, denken.
drücken, drukken (boek).	erängen, (fich) opdoen.
drücken, drukken.	erbarmen, erbarmen, ont-
düften, waafemen.	erben, erven. (fermen.
dünken, dunken.	erbeuten, buit haalen, maaken.
dulden, dulden.	erblaffen, bleek worden.
dünge, meften. (men.	erbofen, (fich) toornig worden.
dürften, dampen, waafe-	erdroseln, wurgen.
düzen, iemand met gijaan-	erfrifchen, verfrifchen.
Egen, eggen. (fpreeken.	ergängen, voltoojen, afdoen.
ehelichen, trouwen.	ergriimmen, vergrammen.
eifern, ijveren.	erbellen, fchijnen, blijken.
eignen, eigenen.	erinnern, erinneren.
eilen, zig haasten.	erkalten, verkouden.
einäfchern, met afche be-	erkargen, door karigheid by
ftroojen.	één fchraapen.
einfädmen, vademen, draaden.	erkiefen, verkiefen.
einhändig, behandigen.	erklären, verklaaren.
einfarren, in een Kerfpel	erkühnen, zich verkloeken,
zetten.	verftouten.
eiffen, het ijs breeken, op-	erkundigen, (fich) verneemen.
eitern, etteren. (byten.	erlahmen, verlammen.
eteln, een' afkeer hebben.	erlangen, verkrijgen.
empören, opftaan, beroeren.	erlauben, toeftaan.
enden, eindigen.	erledigen, verlossen, ledig
endigen, eindigen, voltoojen.	maaken.
entfremden, ontvreemden.	erlegen, betaalen.
enthaupten, onthoofden.	erläutern, verlichten, ophel-
entkräften, ontzenuwen.	deren.
	erluftig

erlustigen, verlustigen.	fasten, vasten.
ermahnen, vermaanen.	faulen, rotten.
ermatten, afmatten.	faulenzin, luy zijn. (<i>steen-</i>
ermiden, vermoejen.	fegen, veegen, (<i>de schoor-</i>
eruantern, aanmoedigen.	fehlen, in gebreke blijven.
erndten, oogsten.	feilen, vijlen.
erneuern, vernieuwen.	feilschen, dingen, knibbelen.
erniedrigen, vernederen.	ferkeln, jonge varkens wer-
erobern, veröveren.	fernen, verwijderen. (<i>pen.</i>
erörtern, beslissen, verklaa-	fertigen, afdoen.
erquiden, verkwikken (<i>ren.</i>	fesseln, boejen, kluisteren.
erstaten, herstellen, vergoe-	fegen, knippen, verscheuren.
den.	feuchten, vochten.
erstamen, verwonderen.	feuten, vuuren.
ersticken, verstikken.	feuern, vieren.
erstunnen, stom worden,	fideln, op de viool speelen.
verstommen.	fiebern, voeren, garneeren.
erkrüngen, spaaren, over	filzen, kijven, bestraffen.
houden.	fingern, met de vingers spee-
erwähnen, vermelden.	len.
erweichen, week maaken.	firnissen, vernissen, verlakken.
erweitern, wijder maaken,	fischen, vischen.
verwijden.	flackern, flikkeren.
erwiederu, antwoorden, we-	flammen, vlammen.
derleggen.	flattern, heen en weer vlie-
erwischen, grijpen, vangen.	gen, vladderen.
zabehn, droomen, beuzelen.	fleden, vlakken.
fachen, in 't vierkant onder	flehen, bidden, smeeken.
scheiden.	fleunen, weenen, huilen.
fackeln, facteln, flikkeren,	flicken, verstellen.
glinkeren.	flöhen, vloojen.
fädmen, fädeln, doorrijgen.	flöhen, laten drijven.
fälschen, vervalschen.	fluchen, vloeken.
fakten, ploojen.	flüchten, vlugten.
falzen, vouwen.	födern, vorderen.
färben, verwen.	folgen, volgen.
färzen een wind laten. (<i>ren.</i>	foltern, folteren, pijnigen.
faseln, gedeijen, vermeerde	foppen, schertzen, foppen.

L

(str)

fördern, vorderen, beschie- formen, vormen. (ten. forschen, peiken, navorschen. fragen, vraagen. freveln, wrevelig zyn. freuen, zig verheugen. freen, vryen. fristen, verlengen. froeloden, juichen, opsprin- gen. fröhnen, karwei doen. frösteln, zagt vriezen. fruchten, voordeelig zyn, ge- dyen. fuchteln, zegten, schormut- selen. fugen, zig voegen, schikken. fügen, voegen, hegten, las- sen. fügen, (sich) passen, geschie- föhren, veen. (den. führen, voeren. füllen, vullen. funkteln, flukkeren. fürchten, vreezen. fussen, zig op iets vesten. füttern, voeren, voederen. Gaffen, gaapen, geeuwen. gähnen, geeuwen. gastiren, onthaalen, ver- gasten. gatten, koppelen. gankeln, gschelen. gebrauchen, gebruiken. gebuiden, lyden, gedoogen. gehörchen, gehoorzaamen. geifern, kwylen. geizen, op de viool speelen.	geifeln, geeselen. geizen, vrekking, gierig zyn. gelangen, komen, geraaken. gellen, tuiten, ruischen. geloben, belooven, toezeggen. gelüsten, begeeren. gemabnen, gelyken. gerhey, lonjen, reeden. gesellen, (sich) veréénigen. gemarten, wagten, hoopen. gewohnen, gewinnen. gewöhnen, (sich) zig gewinnen. gezielen, betaamen, voegen. girren, kirren. glänzen, glinsteren. glasuren, verglaszen. glätten, polysten. glauben, gelooven. glitschen, glyën. glucken, klokken, kakelen. glucksen, bitter weenen, ker- glijen, gloejen. (mas. genügen, genoeg zyn. gönnen, gunnen. grasen, graazen. graten, gruwen. grausen, schrikken, yzen. greinen, grynen, schreijen. gränzen, grenzen. grübeln, wroeten, peuteren. gründen, gronden. grünen, groenen. grüßen, groeten. gucken, zien, aanschouwen. gürten, gorden. gypfen, plaasterea, bestryken. Haaren, (sich) zig hairen, pluizen.
--	--

hächeln, haaken.	hânten, zig schillen.
hachten, hakken.	hatheln, hekelen.
haderu, krakkeelen.	heeten, broejen.
hasten, hegten.	heften, hegten, vast maaker.
hageln, hagelen.	hegen, koesteren, voeden, onderhouden.
hâgen, voeden, onderhouden.	heisen, heelen.
halbiren, half doordeelen.	heiligen, heiligen.
halfteru, den halfter aandoen.	heirathen, trouwen.
halsen, klinken, geluid geeven.	heischen, eischen.
hammern, met den hamer slaan.	heiteru, ophelderen.
handlen, handelen, handel dryven.	heizen, warmen.
handhaben, handhaaven.	hemmen, tegen houden, stremmen, stuiten.
handchieren, handteeren.	hengen, of heuchtu, hangen.
handlangen, de hand leenen.	herbergen, herbergen.
hânseln, nieuwelingen aanneemen, by bespottelyke plegtigheden.	herbsten, wynöogsten.
hœken, herken.	herrschen, heerschen.
harnen, pisen.	herzen, streelen, zoenen en omhelzen.
harren, harden, verduuren.	hezen, hitzen, aanhitzen,
hârmen, (sich) zig bedroeven.	heulen, huilen. (jaagen.
härten, verharden. (ken.	himmeln, hemelen, sterven.
harzen, met harst overstry-	hindern, hinderen.
haschen, neemen, betrappen.	hinken, hinken.
haseliren, maalen, stoejen.	hobeln, schaaven.
hassen, haaten.	hoffen, hoopen.
haspeln, haspelen.	höhnun, hoonen, spotten.
hâuben, kappen.	hōlen, hollen, uithollen.
hanchen, ademen, snuiven.	hospeln, hobbelen.
hâucheln, huichelen.	hochen, luisteren.
hâufen, ophoopen.	hōren, hooren.
hauen, houwen.	hōrnen, hoornen.
hausen, huishouden.	huden, knoejen, broddelen.
hausiren, van huis tot huis te koop draagen.	huldigen, huldigen.
	hungeru, hongeren.
	huren, hoe eeren.
	husten, hoesten.

244 *Tafel der enkele en regelmaasige Werkwoorden.*

hüten, hoeden.	kennen, kennen.
Jagen, jaagen.	kerven, kerven, inkerven.
jammern, jammeren.	kersten, gevangen zetten.
jäten, wieden.	kiesen, verveeren (<i>van vo-</i>
jauchzen, juichen.	kiesen, kiezen. <i>gelen.</i>)
jbrzen, iemand in 't veel-	kindern, kinders krygen.
vouwdig getal aanspre-	kippen, kippen.
ken.	kirren, kraaken, knarsen, ge-
ampfen, onten.	lyk de raden.
irren, dwaalen.	klassen, keffen, snappen.
jubiliren, feest vieren.	klastern, met de roede mee-
juchzen, hufa, heifa roepen,	klagen, klaagen. (ten.
jucken, jeuken (tieren.	klammern, vast krammen.
jungen, jongen.	klappen, klatschen, klappen.
Kalbren, kälbern, kalven.	klatschen, klikken.
kaffen, falchen, in de loog	kläuben, verleezen, pluizen.
zetten.	klauen, krabben.
kalmäusen, bedillen, vitten.	kleben, kleeven.
kälten, kilen, tintelen.	klecken, genoeg zyn.
kämmen, kammen.	kleiden, kleeden.
kämpfen, kampen.	kleistern, plakken, pappen.
kappen, kappen.	klemmen, klemmen.
kargen, als een gierigaart	kleppeln, kanten maaken.
leven.	klettern, klauteren.
karren, karren, met karren	klimmen, klimmen.
vervoeren.	klingen, schellen.
karten, eene zaak naar zijn'	klingeln, klingelen, tuiten.
zin schicken.	klinken, klinken.
käuen, kaauwen.	klopfen, kloppen.
kaufen, koopen.	klügeln, klägeln, vitten, mug-
kegeln, kegelen.	knacken, kuakken. (geziften.
kehrren, keeren, veegen.	kuallen, klappen.
keichen, zwaar hygen, kuch-	knappen, hinken, knappen.
keifen, kyven. (gen.	knarren, kraaken.
keilen, een' keg inslaan.	kneten, kneeden.
keimen, keemen, spruiten,	knien, knielen.
schieten.	knurren, knirschen, knarsen.
kestern, most, wyn persen.	

hittſchen; vermorzelen, kreu	lågern, legeren.
huppſen, knoopen. (kelen.	lähmen, verlammen.
knuppſen, knoopen.	laſſen; ſnappen, taatwaaſen.
kochen, kooken. (zyn.	landen, landen.
koffern, ſchigtig, vervaard	langen, langen, toereiken.
köpſen, het hoofd afſlaan.	lärmen, alarm maaken.
koppeln, koppelen.	läſtern, laſteren.
koffen; proeven, kosten.	läuten, luiden.
kopen, braaken, overgeeven.	läugnen, lochenen.
krachen, kraaken.	lauren, loeren, gluuren.
krähent; kraajen.	lauſen, luizen.
krämen, kraamen, uitkraa-	läutern, louteren, zuiveren.
kranken, ziek zyn. (men.	läutern; zuiveren, laxeerē.
kränken, bedroeven.	leben, leeven.
kränzen, kroonen.	lecken, lekkē.
krägen, krabben.	ledigē, loſſen, ledigen, ont-
kräusen, krullen,	ledigen.
kräuteln; kruiden leezen;	leeren, leegen, ledig maaken.
plukken.	legen, leggen.
kräufen; kreeften vangen.	lehnē; leunen.
kräiden, met kryt tekenen.	lehren, leeren, leeraaren.
kräuzen; kruisſen.	leichtern, verligten.
kräuzigen, kruizigen.	leimen, lymen.
krägen, krygen, oorloogen.	leiſten, betoonen, bewyzen.
krönen, kroonen.	leiten; leiden.
krümnen, krommen, buigen.	leiten; ſtieren, leiden.
kugeln, ſchuiven, rollen,	lernen, leeren.
buitelen.	lezen, vaarwel zeggen.
krühlen; koelen, verkoelen.	leuchten, ſchynen, lichten.
kunſtſchaften, beſpieden.	lezen, op de lier ſpeelen.
kunſteln, konſtig bewerken.	lieben; beminnen, lief hebben.
kürzen; korten, verkorten.	liebfloſen, liefkoozen.
kurzweilē; kortſweilen.	liefern, leveren.
küſſen, kuſſen.	lindern, verzagten.
kügeln, kittelen.	liſpeln, liſpen, ſtamelen.
laben, laaven, verkwikken.	loben, looven.
lachen; lagchen.	löchern, gaten booren.
lächeln, grimlagchen.	locken, lokken.

lodern, smeulen.	mitteln, middelen, beמיד-
lohren, beloonen.	delen-
löfchen, lesschen, blusschen.	modeln, vormen, tekenen.
löfen, lossen, vry maaken.	morden, moorden, vermoor-
loosen, lotten, looten.	den.
löthen, looden, foldeeren.	muffen, kikken, mikken.
ludern, ligtmissen.	münzen muntten, geld slaan.
lufften, lucht geeven.	murmeln, murren, morren,
Machen, maaken.	monipelen.
mahsen, maalen.	mustern. monsteren.
malen, schilderen.	muthmaffen, gissen, vermoe-
mäteln, makelen.	den.
mähren, maajen.	Stagen, knaagen.
mälzen, mouten, meeten.	nageln, nagelen, spijkeren.
mahnien, maanen.	nahen, naderen.
mangeln, mangelen, ont-	narren, zotte kuuren aanreg-
breeken.	ten.
markten, markten.	naschen, snoepen, smuigen.
marmeln, marmelen.	nähen, naajen.
martern, martelen, pynigen.	nähern, naderen, naaken.
mätigen, maatigen.	nähren, voeden.
mästen, mesten.	nebeln, névelen, misten.]
mauren, metzelen.	neiden, benijden.
mausen, muizen.	neigen, nijgen.
mehren, vermeerderen.	nenmen, noemen.
meistern, meesteren, bedillen.	negen, natten, vogt maaken.
melden, melden.	nicken, knikken.
melken, melken.	niezen, niezen.
meugen, mengen.	nieten, neérklinken, kloppen.
merken, merken.	nisten, nestelen.
megeln, meegen, slagten.	nöthigen, noodigen.
mehnen, meenen.	numiriren, nommeren.
miethen, huuren.	nutzen, nutten, nuttigen.
mildern, verzagten.	Öffnen, openen.
mündern, minderen.	opfern, offeren.
mischen, mengen.	ordnen, schikken.
mifchen, missen.	orgeln, op 't orgel speelen.
miften, mesten.	Paaren, paaren.

pach.

pachten, pagten.	poltern, raazen, woelen.
pacen, pakken.	posamen, op de bazuin bla-
pappen, pappen, lijmen.	zen.
paffen, letten, loeren.	prägen, prenten, stempelen.
pacfschen, klappen.	pralen, pralen, roemen.
peinigen, pijnigen.	prallen, kaatzen.
pfitschen, geesfelen.	prangen, pronken, prijken.
pfählen, slaaken, met paalen	prassen, brassen, slempen.
	bezetten.
pfänden, panden, straffen.	praßeln, kraaken, knarsen.
pfarren, van een kerspel zijn.	predigen, prédiken.
pfeffern, péperen.	prellen, wippen.
pferschen, insluiten, omheinen.	preßen, perlen, drukken.
pfflanzen, planten.	pritsen, met de plak, den stok
pflastern, plaveijen, bevloey-	(ren) probiren, beproeven. (snaan.
pflegen, bezorgen.	processiren, pleiten.
pfloeten, stoppen, proppen.	propheeten, profeteeren,
pfloeten, plukken.	voorzeggen.
pfügen, ploegen.	prüfer, proeven.
pfuschen, kladden, broddelen.	prügen, slaan.
pichen, pekken, pikken.	prüren, poeieren.
pfiken, pikken.	pülverir, met stof bedekken.
pficeln, onspitten.	puffen, ploffen.
piffen, piffen.	pugen, opschikken.
pitschieren, zegelen.	Quackfätern, kwakzalven.
placten, krauwen, knifveelen.	quacken, kwaaken, kwakken.
plagen, kwellen.	quackeln, snappen.
plantren, planeeren.	quästen, kwellen.
plätten, pletten, plat slaan.	qualstern, kwalsteren.
plagen, plästen, bersten.	quetfen, kwetsen.
plaudern, snappen, teutelen.	Rächen, wreeken.
plerren, huilen, schreeuwen.	rabbrechen, rådern, rabraaken.
plumpen, plompen, in 't wa-	rånchern, rooken.
	räumen, ruimen.
ter ploffen.	rånsperrn, rogchelen.
plündern, plonderen.	rassen wegneemen, raapen.
pochen, slaan, kloppen.	rammeln, ramnelen.
poliren, polijsten. (zien.	rasen, raazen.
polstern, met kussens voor-	raspeln, raspen.

raseln, ratelen.	rügen, betijgen, betigten.
rasten, rusten.	ruhen, rusten, slaapen.
rauben, rooven.	rühnen, roemen.
rauchen, rooken.	rühren, aanroeren, roeren.
raufen, plukhairen.	rülpsen, ripsen, oprispen.
rauschen, ruischen.	rumoren, een geweld maaken.
rechnen, rekenen.	rumpeln, rommelen.
rechten, rechten.	rämpfen, den neus fronsen,
rechtvaardigen, rechtvaardigen.	ophaaln.
reden, spreken.	runden, rond maaken.
regen, beweegen.	ranzeln, rimpelen.
regieren, regeeren.	rupfen, plukken.
regnen, régenen. (tekenen.	rutschen, rusten.
registreren, in 't register aan-	rutschen, kruipen.
reiken, reiken, langan.	rütteln, wrikken, loswrikken.
reifen, rijpen, murw worden.	Säbeln, neêrlabelen.
reimen, rijmen.	sacken, zakken, inzakken.
reinigen, reinigen.	säckeln, in den zak steeken.
reisen, reizen. (porren.	säen, zaajen.
reizen, tarten, aanzetten, aan-	sagen, zaagen.
rennen, rennen.	sagen, zeggen.
retten, redden.	salzen, zouten. (ten
reuen, berouwen.	sammeln, zamelen, verzame-
reuten, uitroejen, wieden.	sättigen, verzadigen.
richten, richten.	satteln, zadelen.
riegeln, grendelen.	saubern, zuiveren.
rieseln, vlieten, stroomen.	säugen, zuigen. (men
ringeln, ringen, krullen.	säumen, vertoeven, verzui-
ringern, verminderen.	sauern, zuur worden.
ringen, krabben.	sausen, suisen, bruischen.
röcheln, reutelen.	schaben, schaaven.
rollen, rollen.	schaden, schaaden.
rosten, roosten.	schaffen, werken.
rosten, roesten.	schallen, galmen.
röthen, rood worden.	schälen, schellen, pellen.
rotten, zamenrotten.	schämen, zig schaamen.
rücken, rukken.	schänden, schenden.
rudern, roejen.	schanzen, schansen.

schar.

scharmigeln, schermtuzelen.	schlimmerit, erger worden.
scharren, schraapen.	schlijzen, slijten, klieven.
schavieren, verdiepen in 't schil-	schlotterit, schudden, hangen.
schägen, schatten. (deren	schlucten, slikken.
schaudern, huiveren, trillen	schlummern, sluimeren.
van koude.	schlupfen, sluipen.
schauen, aanzien.	schlurfen, slurpen.
schaukeln, schoffelen.	schmähen, smaaden, lastoren.
schäumen, schuimen.	schmachten, smagten.
scheffeln, ophoopen.	schmählen, bedillen.
scheitern, stranden.	schmählern, nauwer maaken.
schellen, schellen.	schmälzen, met boter begieten.
schenken, schenken, tappen.	schmarozen, smarotzen, pan-
scherzen, schertsen.	lekken.
scheuchen, wegjaagen.	schmausen, smullen.
scheuen, schuwen.	schmagen, smakken, <i>ouder 't</i>
scheuren, schuuren.	<i>oeten.</i>
schicken, zenden.	schmecken, smaaken.
schielen, scheel zien.	schmelzen, smelten.
schienen, de banden van een	schmerzen, smerten.
rad vast maaken.	schmieden, smeeden.
schiffen, vaaren.	schmieren, smeeren.
schildern, schilderen.	schminken, blanketten.
schimmeln, schimmelen.	schmijgen, smijten, wegwer-
schimmern, flikkeren.	pen.
schimpfen, schimpen. (pon.	schmollen, zig ernstig aanstel-
schippen, schoffelen, schap-	len, grmlaehgen.
schirren, beschermen.	schmoren, stooven. (ken.
schirren, de paarden tuigen.	schmüken, vereieren, opschik-
schlachten, slagten.	schmüzen, bevuilen, bemor-
schländeren, langzaam gaan.	ser.
schlecken, lekken.	schnäbeln, trekkebekken, zoe-
schleimen, zuiveren, den slijm	nen.
wegneemen.	schnaken, snaakerijën vertel-
schläntern, slingeren.	schnallen, gespen. (len.
schleppen, sleepen. (ken.	schuappen, na iets snappen,
schletern, met een sluis dek-	happen.
schlichten, legten.	schnarcken, snorken.

schuizen, brouwen, hispen.	schuizen, spoelen.
schuizen, snateren.	schwängern, bezwangeren.
schuizen, snuiven, blaazen.	schwänzeln, rooven, bedrie-
schuizen, suiten.	schwärmen, zwermen. (gen.)
schuizen, iets in de hoogte	schwärzen, zwart maaken.
schuizen, snijden. (werpen.	schwagen, snappen.
schuizen, snorren, brommen.	schweben, zweeven.
schuizen, snofneuzen.	schwefeln, zwavelen, luchten.
schuizen, snuffen, snoffen.	schweifen, hol afronden.
schuizen, snoeren, rijgen.	schweimeln, zwijmelen.
schuizen, preutelen, grom-	schweissen, bloeden, zweeten.
men, moppen.	schwelgen, zweelgen.
schuizen, verschoonen, spaa-	schwirren, zwieren, snorren.
ren.	schwizen, zweeten.
schuizen, scheppen, opschep-	segeln, zeilen.
pen.	segnen, zegenen.
schuizen, schieten, spruiten.	seifen, zeepen, met zeep
schrammen, schrammen,	smeeren.
schrapen.	seigen, zijgen, klemsen.
schranken, kruizelings leggen.	senden, zenden.
schrapen, schraapen.	sengen, zengen.
schrecken, schrikken.	senken, sunken, zinken.
schroöpfen, koppen, scherven.	setzen, zetten.
schroeten, breeken, maalen.	senzen, zugten.
schruimpfen, schrumpelen,	sichern, verzekeren.
rimpels trekken.	sichten, zisten, harpen, wan-
schuizen, op zijne schoulers	siechen, ziek zijn. (nen.)
schuppen, schubben. (leggen.	siegeln, zegelen.
schären, stooken.	siegen, zegevieren, overwin-
schürzen, opschorten.	nen.
schüßeln, opdissen.	sommern, sonnen, in de zon
schüteln, hutzelen. (den.	szorgen, zorgen. (zetten.)
schütten, schudden, opschud-	sortiren, sorteeren.
schützen, beschermen.	spähen, verspieden.
schwächen, verzwakken.	spaliren, tegen de latten of
schwemmen, zwemmen, drin-	heining planten.
ken laten in 't Wed.	spalten, spalcken, splijten.
schwänken, zwenken.	spannen, spannen.

sparen, spaaren.	stiften, stigten, gronden.
speisen, spijzen, voeden.	stillen, stillen.
sperrèn, toesluiten,	stimmen, stemmen.
spiden, spekken.	stoken, haperen, stremmen.
spiegeln, spiegelen.	stolpern, struikelen, stron-
spieren, speelen.	kelen.
spiesen, spitten.	stolzieren, groots zijn.
spijen, spitzèn, punten.	stopfen, stoppen.
spittern, splitten, splissen.	stoppeln, stoppelen.
spornen, de spooren geeven.	stöden, stooren.
spotten, spotten.	stochern, steeken.
spreizen, steunen, leunen.	stralen, straalen.
springen, sprengen, bespren-	strafen, straffen.
gen.	stranden, stranden.
sprenkeln, sprenkelen.	strängeln, worgen.
springen, spuiten, spatten.	sträuben, zig verzetten, aan-
sprosen, spruiten, knoppen.	kanten.
spülen, spoelen.	strancheln, struikelen.
spünden, sponden, planken	streben, streeven.
zamenvoegen.	strecken, strekken.
spüren, bespeuren.	streicheln, streeelen.
stallen, stallen, pissen.	strogen, zwellen, opzwellen.
stammen, afstammen.	streifen, stooten, eenigzins be-
stammen, seunen, stil staan.	stricken, broijen. (zeeren)
stammeln, stamelen.	stümpeln, broddelen.
stämpeln, stempelen,	stümpfen, stompèn.
stampfen, stampen.	stügen, stutten.
stäntern, twist verwekken.	stürzen, storten, neêrstorten,
stärken, sterken.	bot blyven staan.
stärren, verstijven.	stuzen, } pronken.
stäuben, stuiven.	den staart van een
stäupen, met de roede slaan.	paard snijden.
steden, insteeken.	suchen, zoeken.
streifen, stijven, versterken.	sudeln, zoetelen, kladden.
stellen, stellen. (men: sühnen.)	verzoenen.
steuern, beletten, voorko-	summen, snorren, brommen.
summen, zig stevelen, de laar-	summatren, de som opmaken.
summen, aantrekken.	sündigen, zondigen.

252 *Tafel der enkele en regelmaatige Werkwoorden.*

Labellu, laaken, berispen.	trollen, (sich) zijne biezen
täfelu, met houtwerk beschie-	pakken.
tager, daagen.	(ten) trompeten, trompetten.
tändelü, toeven, talmen.	tröpfen, druppelen, droppe-
tanzere, danzen.	trösten, troosten. (len)
tappen, tastelings gaan.	trogen, trotseeren, tarten.
tasten, tasten.	trüben, troebel, drabbig maa-
tauchen, duiken, dompelen.	trummeln, trommelen. (ken)
taufen, doopen.	tummeln, een paard berijden,
taugen, deugen, dienen.	zig haasten, reppen.
taumeln, tuimelen.	tünchen, witten, pleisteren.
tauschen, tuischen, kwanze-	tuaken, indoopen, soppen.
tauen, daauwen.	(len) turniren, geraas maaken.
theeren, beteeren.	tyranuifiren, onmenschlijk
theilen, deelen.	handelen.
thänen, traanen. storten.	Ueben, oefenen.
tilgen, delgen.	überlisten, in list overtreffen,
tischen, over tafel zitten, nog	verschalken.
	eeeten. verarmen, verärmen.
tituliren, titeleeren.	verbittern, verbitteren, tergen.
toben, woeden, raazen.	verblenden, verblinden.
töden, dooden.	verblinden, blind worden.
tönen, klinken, luiden.	verblümen, verbloemen.
toeseln, wankelen, waggolen.	verderben, verderven, beder-
traben, draaven.	yen.
trachten, tragten.	verdeutschten, verduitschen,
trampeln, stampen, trippelen.	vertolken.
tränken, drenken.	verewigen, verëeuwigen.
traute, trouwen, betrouwen.	verfertigen, volëinden, ver-
träufeln, druipen.	vaardigen.
träumen, droomen.	verfinstern, verduisteren.
trauren, treuren.	vergällen, vergassen, vergallen.
trennen, tornen, optornen,	vergeuden, verkwisten, door-
scheiden.	btengen.
triumphiren, zegepraalen.	vergewiffern, verzekeren.
trocknen, droogen.	vergiften, vergeeven.
tröckeln, lompen, voden ver-	vergittern, met traliën sluiten.
koopen.	vergnügen, vergenoegen.
	ver-

vergötern, vergooden.	verschwägen, verzwageren.
vergrofern, vergrooten.	verschwenden, verspillen.
vergölden, vergulden.	versilbern, verzilveren.
verherrlichen, verheerlijken.	verspäten, ophouden, laat ko-
verjähren, verjaaren.	men.
verjüngern, verjongen.	verspinden, toemaaken, toe-
verteilen, toepinnen, toebei-	stoppen met een bom;
	telen. verstoffen, versteeken, verber-
verkeern, voor ketter uit-	gen.
	maaken. verstummen, verstommen.
verkleiben, toepappen.	vertheidigen, vordedigen.
verkleinern, verkleinen, ver-	vertheuren, dunder worden;
	achten. vertuschen, bedekken, verho-
verkundigen, verkondigen.	len houden.
verläunden, lasteren.	verwahren, bewaaren.
verlarven, vermommen.	verweilen, uitstellen, ver-
verloben, verlooven.	schuiven.
vermachen, toemaaken, by	verwesen, verrotten.
uitersten wille vermaaken.	verwilden, verwilderen.
vermahlen, trouwen.	verwobnen, verwennen.
vermahnen, vermaanen.	verwonden, wonden.
vermaleneden, vervloeken.	verwisten, verwooften.
vermummen, vermommen.	verzämen, betuigen, afheiden.
verneinen, ontkennen.	verzevuden, vertienden.
verneuern, vernieuwen.	verzinnen, vertinnen.
vernichten, vernietigen.	verzen schertsen.
vernünfteln, redenceren.	viertheilen, vierendeelen.
verorduen, veröordenen, be-	vollenden, volëinden.
	schikken. umarmen, omärmen.
verpaechten, verpagten.	umringen, omringen.
verreufen, verrekken, ver-	urlauben, afdanken.
	stuiken. urtheilen, oordeelen.
vergeringern, verminderen.	Wachen, waaken.
versanden, verzanden, met	wadelen, waggelen.
	zand vullen. wadeln, met den staart waa-
versauern, verzuuren.	jen.
verschanzen, verschanseu.	waten, waaden, doorwaaden.
verschlummern, verslummeren.	waffeln, wapenen.

254 Tafel der enkele en regelmaasige Werkwoorden.

magen, waagen.	wintern, winteren.
wählen, kiezen.	winzen, wijnöogsten.
wähnen, waanen, meenen.	wippen, wippen.
wassen, wassfabrten, bedevaart- reizen.	wirbelen, dwarsen, warlets. werken, werken.
walken, rollen, vullen.	wischen, wischen.
walzen, bestieren.	wittern, donderen.
wälzen, rollen, wentelen.	wobnen, woonen.
wanken, wankelen.	wuchern, woekeren.
wandeln, wandelen.	wühlen, wroeten.
wandern, reizen.	wundern, zig verwonderen.
wapnen, wapenen.	winschen, wenschen.
wärmen, warmen.	würdigen, verwaardigen.
wässern, wateren.	wirfeln, dobbelen.
wehen, waagen.	wirgen, wurgen.
wechslen, wisselen.	wurzeln, wortelen schieten.
wehren, weeren, beletten.	wüten, in de uiterste woede zijn.
weiden, weiden.	
weigern, weigeren.	Zagen, wanhoopen.
weihen, wijen.	zahlen, betaalen.
weinen, weenen.	zählen, tellen.
weisen, witten.	zähmen, tammen, temmen.
wessen, doen kooken, zieden.	zanken, twisten, krakeelen.
wenden, wenden.	zapfen, tappen.
wetten, wedden.	zappeln, stampvoeten.
wegen, wetten.	zärteln, troetelen, streelen.
wickeln, wikkelen.	zäfern, zig vözelen.
wischen, met was overtrekken.	zaubern, toveren.
wiegen, wiegen.	zandern, vertoeven, talmen, toemen.
willigen, bewilligen, inwilli- gen.	zäumen, toomen.
willfabren, toestaan, rekke- lijk zyn.	zaunen, tuinen, heinen.
wimmeln, wemelen, krielen.	zausen, bij de hairen trekken.
wimmern, jammeren.	zechen, in een kroeg toeten.
winken, wenken.	zebran, verkwisten.
windeln, winden.	zeichnen, tekenen.
winseln, schreijen, huilen.	zeigen, toonen.
	zisen, beschuldigen, betigten. zeitig

zeitigen, riip worden.	zittern, zidderen.
zerfleischen, het lighaam ver-	zollen, tollen, tol geeven.
	scheuren. zuchtigen, tugtigen.
zergliedern, ontieeden.	zuden, kloppen, beweegen.
zertumpen, zijne kleederen	zuchtern, zuikeren.
	versienzen. zuchtigen, opregten.
zermalmen, vermaalen.	zuden, ont- aansteeken.
zerstukten, aan stukken maaken	zurnen, toornig zijn.
zerstummeln, verminken.	zupfen, rukken.
zerren, heen- en weêr trekken.	zwacten, knijpen.
zetteln, uitstrooijen, versprei-	zweeten, tot oogmerk hebben.
zeugen, betuigen.	(den. toepinnen.
zielen, mikken, doelen, raa-	zwicken, knijpen.
zieren, verciereren.	(men. zweifeln, twijfelen.
ziffern, cijferen.	zwiebeln, slaan, sarren.
zimmern, timmeren.	zwitren, strengelen, tweer-
zinsen, schatting geeven.	nen, twijnen.
zirkeln, een cirkel maaken.	zwitchern, zwigern, kweelen,
zischen, sissen.	kwetteren, ENZ.

NB. Deze Tafel der regelmaatige Werkwoorden der *hoogduitsche* Taal heeft men, hier, alleen geplaatst, om 't groot getal derzelve te doen zien, waar van de Onregelmaatige het agtste gedeelte niet uitmaaken, het geen de schoonheid dezer Taale duidelijk aanwijst. Men heeft, zo veel mogelijk was, niet dan enkele Werkwoorden daarin doen voorkomen, om dat de zamen-gestelde ontelbaar zijn, en nogtans op dezelfde wijze gevoegd worden. Van deze laatste zal men 'er alleen die geene in vinden, welker enkel Werkwoord niet meer in gebruik is, of geheel iets anders berekent. Wij zouden de tafel dezer Werkwoorden al te veel hebben uitgebreid, zoo wy de Werkwoorden, welke het Gemeen naar hun eigen zin smeedt, daarin hadden doen komen: en tot wat een getal zouden wij niet geraaken, wanneer wij de Werkwoorden van een vreemden oorsprong daarbij hadden willen voegen; *by voorb. contrahieren, creditieren, disputieren, &c.* die alle enkele regelmaatige Werk-

Werkwoorden zijn, en van niemand voor goed hoogduitsch erkend worden. Nogtans heeft het misbruik der zelve zo sterk in de konsten en ambagten ingevoerd, dat gestudeerde lieden dezelve niet zonder moeite, geheel en al uit de *hoogduitsche* taal zoeken te verdrijven. En tot een bewijs, dat men reeds daarin wel geslaagd heeft, behoeft men slegts een goed nieuw *hoogduitsch* boek open te slaan; het is zeldzaam, daarin dergelijke wan-spraaken te zien.

III. A F D E E L I N G.

Van de Tijdvoeging der enkele onregelmatige Werkwoorden.

De *tweede Klasse der Hoogduitsche Werkwoorden* is veel minder in getal, dan de eerste; ook is derzelve Tijdvoeging zo regelmatig niet. Want ze veranderen hunne oorspronkelijke Vokaal op verscheide wijzen, *bij voorb.* het daadlijk Werkwoord, *geben, geeven*, heeft in den eersten perzoon van den Tegenwoordigen Tijd der Toonende Wijze, *ich gebey, ik geeve*; den tweeden, *du gibst, gij geeft*, en de Onvolmaakte tijd, *ich gab, ik gaf*. Zo ook is het, dat *ich schlag, slaan*, heeft *du schlagst, gij slaat*, en *ich schlug, ik sloeg*, in den onvolmaakten tijd.

De *Onvolmaakte Tijd* in deze Werkwoorden eindigt niet in *te*, maar op verscheide wijzen, *bij voorb.* *gab, gaf; schlug, sloeg*, en niet *getete, schlagete*. En de *Volmaakte Tijd* eindigt niet in *et*, gelijk *bij voorb.* *gegebet, geschlaget*, maar over 't algemeen in *en*, *gegeben, gegeeven; geschlagen, geslaagen*, enz.

Daardoor ziet men, dat, niettegenstaande al de schijnbaare onregelmatigheid dezer Tijdvoegingen, dezelve nogtans vatbaar zyn voor een zekere orde, welke aan zekere Regels onderworpen is. Want, zo dra men ziet, dat een Werkwoord zijn oorspronkelijke Vo-
kaal

kaal verändert, en dat het geen te in den Onvolmaakten, en in den Volmaakten Tijd heeft, dan is het een zeker teken, dat het een onregelmatig Werkwoord is. Wij willen de Regels daarvan nog, naauwkeuriger, met eenige Voorbeelden ophelderen.

Ich spreke, ik spreek; ich schreibe, ik schrijf; ich stieße, ik vloeye; ich stehe, ik staa; zijn, bij voorb. van 't getal dier onregelmatige Werkwoorden. Nu bemerkt men, datze hunnen Onvolmaakten Tijd met dezelve Vokaal niet zamenstellen, maar altijd met een woord van ééne Lettergreep, want men zegd bij voorb.

ich spreke,	ich sprach,	ich habe gesprochen.
ik spreek,	ik sprak,	ik heb gesproken.
ich schreibe,	ich schrieb,	ich habe geschrieben.
ik schrijve,	ik schreef,	ik heb geschreeven.
ich stieße,	ich stieß,	ich bin gestossen.
ik vloeye,	ik vloeyde,	ik heb gevloeid.
ich stehe,	ich stand,	ich bin gestanden.
ik staa,	ik stond,	ik heb gestaan.

Daaruit ontstaat de eerste regel dezer onregelmatige enkele Werkwoorden.

I. Regel.

Hunne *Onvolmaakte Tijd* moet, nooit, uitgaan in *e*, maar altijd van ééne Lettergreep zijn, en met een Medeklinker eindigen.

NB. Het is dan een mislag, te schrijven, ich ware, ik was, ich sahe, ik zag; ich gabe, ik gaf; ich nahme, ik nam; ich ließe, ik liet; ich litte, ik leed; ich fande, ik vond. Men moet schrijven en uitspreken, ich war, ich sah, ich gab, ich nahm, ich ließ, ich litt, ich fand, gelijk allen zeggen: ich that, ich kam, ich stund, ich lag, ich gieng, en niet thate, kame, &c. Want een klein getal van kwaade voorbeelden vermag niets tegen de overéenkomsst van de taal, en het gebruik der beste Schrijveren.

II. Re

II. Regel.

De *Onvolmaakte Tijd* van *Eene Lettergreep* der *Footnende Wijze* neemt eene *e* in de *Bijvoegende Wijze* aan, en verandert zijn *Vokaal a, v, u*, in *ä, ö, ü*, *bij voorb.* van *ich sah, ik zag*, wordt *daß ich sähe, dat ik zag*, zamengesteld;

van *ich loog, ik loog*, - - *daß ich löge, dat ik loog*.

van *ich schlug, ik sloeg*, - - *daß ich schlugte, dat ik sloeg*.

Die geene, welke geen *a, o* of *u* hebben, neemen egter eene *e* in de *bijvoegende Wijze* aan. *bij voorb.*

van *ich viel, ik viel*, wordt *daß ich fielen, dat ik viel*, zamengesteld;

van *ich gieng, ik ging*, - - *daß ich giengte, dat ik ging*.

van *ich schrieb, ik schreef*, - *daß ich schriebe, dat ik schreef*.

De derde regel is wel zo algemeen niet, als de vorige; maar nochtans is zij regtmatig, ten opzichte van de meesten; hier is hij:

III. Regel.

De tweede en derde *perzoon* van den *Tegenwoordigen Tijd* der *Toonende Wijze* veranderen, gemeentlijk, den *Vokaal* van den *eersten perzoon* in eenen *Eweklank*, of in een anderen *Vokaal*; *bij voorb.*

ich schläge,	du schlägst,	er schlägt.
ich trage,	du trägst,	er trägt.
ich komme,	du kommst,	er kommt.
ich sehe,	du siehst,	er sieht.
ich gebe,	du gibst,	er giebt.
ich stehe,	du stehst,	er steht.
ich triefe,	du treiffst,	er treuft.
ich fliehe,	du fliehst,	er flieht.
ich nehme,	du nimmst,	er nimmt.
ich spreche,	du sprichst,	er spricht.
ich breche,	du brichst,	er bricht.

NB. Deze regel hindert niet, dat men evenwel zeggen kan: *er stiebt, er giebt, er schiebt, er triegt, er fliegt*.

er

er siegt. Egter is het gebruik van de en ouder en kragtiger, vooral in de Dicht-kunst.

Er is nog aan te merken, dat, gelijk de *Gebiedende Wijze* der regelmatige Werkwoorden, altijd, van twee Lettergreepen, die der enkele onregelmatigen, in tegen-deel, (bijna) altijd van ééne Lettergreep is, *bij voorb.*

Regelmatige.

Onregelmatige.

lebe, liebe, lobe.
leef, bemin, loof.

spich, stumm, kumm.
spreek, neem, kom.

Tijdvoeging van een daadelijk, enkel onregelmatig Werkwoord.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ich sehe, ik zie.

Wir sehen, wy zien.

Du siehst, gy ziet.

Ihr sehet, gyl. ziet.

Er sieht, hy ziet.

Sie sehen, zy zien.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich sah, ik zag. (niet saht)

Wir sahen, wy zagen.

Du sahst, gy zag.

Ihr sahet, gyl. zagt.

Er sah, hy zag.

Sie sahen, zy zagen.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich habe gesehen, ik heb gezien.

Wir haben gesehen, wy hebben gezien.

Du hast gesehen, gy hebt gezien.

Ihr habet gesehen, gyl. hebt gezien.

Er hat gesehen, hy heeft gezien.

Sie haben gesehen, zy hebben gezien.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich hatte gesehen, ik had gezien.

Wir hatten gesehen, wy hadden gezien.

Du hattest gesehen, gy hadt gezien.

Ihr hattet gesehen, gyl. hadt gezien.

Er hatte gesehen, hy had gezien.

Sie hatten gesehen, zy hadden gezien.

Eer.

Eerste Toekomende Tijd.

Ich werde sehen, ik zal zien. Wir werden sehen, wy zullen zien.
 Du wirst sehen, gy zult zien. Ihr werdet sehen, gyl. zult zien.
 Er wird sehen, hy zal zien. Sie werden sehen, zy zullen zien.

Tweede Toekomende Tijd.

Ich würde sehen, ik zoude zien. Wir würden sehen, wy zouden zien.
 Du würdest sehen, gy zoudt zien. Ihr würdet sehen, gyl. zoudt zien.
 Er würde sehen, hy zoude zien. Sie würden sehen, zy zouden zien.

GEBIEDENDE WIJZE.

Teg.-Tijd. { sieh dir, zie gy.
 sehet. ihr, ziet gyl.
 Toek. Tijd. { laßt uns sehen, laat ons zien.
 ihr sollt sehen, gyl. zult zien.
 sie sollen sehen, zy zullen zien.

BIJVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelw.

Meerv.

daß ich sehe, dat ik zie. daß wir sehen, dat wy zien.
 daß du sehest, dat gy ziet. daß ihr sehet, dat gyl. ziet.
 daß er sehe, dat hy zie. daß sie sehen, dat zy zien.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

daß ich sähe, dat ik zag. daß wir sähen, dat wy zagen.
 daß du sähest, dat gy zag. daß ihr sähet, dat gyl. zagt.
 daß er sähe, dat hy zag. daß sie sähen, dat zy zagen.

Volmaakte Voorleden Tijd.

daß ich gesehen habe, dat ik daß wir gesehen haben, dat wy
 gezien hebbe. gezien hebben.
 daß du gesehen habest, dat gy daß ihr gesehen habet, dat gyl.
 gezien hebt. gezien hebt.
 daß er gesehen habe, dat hy daß sie gesehen haben, dat zy
 gezien hebbe. gezien hebben.

Meer

Tijdvoeging van een Lijdend, enkel onregelmaatig Werkwoord.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv. Ich werde gesehen / ik word gezien.
Du wirst gesehen / gy wordt gezien.
Er wird gesehen / hy wordt gezien.

Meerv. Wir werden gesehen / wy worden gezien.
Ihr werdet gesehen / gyl. wordt gezien.
Sie werden gesehen / zy worden gezien.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. Ich wurde gesehen / ik wierd gezien.
Du wurdest gesehen / gy wierdt gezien.
Er wurde gesehen / hy wierdt gezien.

Meerv. Wir wurden gesehen / wy wierden gezien.
Ihr wurdet gesehen / gyl. wierdt gezien.
Sie wurden gesehen / zy wierden gezien.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. Ich bin gesehen worden / ik ben gezien geworden.
Du bist gesehen worden / gy zyt gezien geworden.
Er ist gesehen worden / hy is gezien geworden.

Meerv. Wir sind gesehen worden / wy zyn gezien geworden.
Ihr seyd gesehen worden / gyl. zyt gezien geworden.
Sie sind gesehen worden / zy zyn gezien geworden.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tyd.

Enkelv. Ich war gesehen worden / ik was gezien geworden.
Du warest gesehen worden / gy waart gezien geworden.

Er war gesehen worden / hy was gezien geworden.

Meerv. Wir waren gesehen worden / wy waren gezien geworden.

Ihr wart gesehen worden / gyl. waart gezien geworden.

Sie waren gesehen worden / zy waren gezien geworden.

Eer-

Eerste Toekomende Tijd.

- Enkelv.* Ich werde gesehen werden / ik zal gezien worden.
Du wirst gesehen werden / gy zult gezien worden.
Er wird gesehen werden / hy zal gezien worden.
Meerv. Wir werden gesehen werden / wy zullen gezien worden.
Ihr werdet gesehen werden / gyl. zult gezien worden.
Sie werden gesehen werden / zy zullen gezien worden.

Tweede Toekomende Tijd.

- Enkelv.* Ich würde gesehen werden / ik zoude gezien worden.
Du würdest gesehen werden / gy zoudt gezien worden.
Er würde gesehen werden / hy zoude gezien worden.
Meerv. Wir würden gesehen werden / wy zouden gezien worden.
Ihr würdet gesehen werden / gyl. zoudt gezien worden.
Sie würden gesehen werden / zy zouden gezien worden.

GEBIEDENDE WIJZE.

- Tag. Tijd.* { werde du gesehen / word gy gezien.
werdet ihr gesehen / wordt gyl. gezien.
Tock. Tijd. { Du sollst gesehen werden / dat gy gezien wordt.
Er soll gesehen werden / dat hy gezien wordt.
Wir sollen gesehen werden / dat wy gezien worden.
Ihr sollt gesehen werden / dat gyl. gezien wordt.
Sie sollen gesehen werden / dat zy gezien worden.

BIJVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

- Enkelv.* Ich bin gesehen werde / dat ik gezien worde.
Du bist gesehen werdest / dat gy gezien wordt.
Er ist gesehen werde / dat hy gezien worde.
Meerv.

64 Van de enkele onregelmaatsige Werkwoorden.

Meerv. daß wir gesehen werden / dat wy gezien worden.
daß ihr gesehen werdet / dat gyl. gezien wordt.
daß sie gesehen werden / dat zy gezien worden.

Onvolmaakte Voorleden Tjd.

Enkelv. daß ich gesehen würde / dat ik gezien wierdt.
daß du gesehen würdest / dat gy gezien wierdt.
daß er gesehen würde / dat hy gezien wierdt.

Meerv. daß wir gesehen würden / dat wy gezien wierden.
daß ihr gesehen würdet / dat gyl. gezien wierdt.
daß sie gesehen würden / dat zy gezien wierden.

Volmaakte Voorleden Tjd.

Enkelv. daß ich sey gesehen worden / dat ik gezien ben ge-
worden.
daß du seyst gesehen worden / dat gy gezien zyt ge-
worden.

daß er sey gesehen worden / dat hy gezien is geworden.

Meerv. daß wir seyn gesehen worden / dat wy gezien zyn
geworden.

daß ihr seyd gesehen worden / dat gyl. gezien zyt ge-
worden.

daß sie seyn gesehen worden / dat zy gezien zyn ge-
worden.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tjd.

Enkelv. daß ich wäre gesehen worden / dat ik gezien wäre
geworden.

daß du wärest gesehen worden / dat gy gezien waart
geworden.

daß er wäre gesehen worden / dat hy gezien wäre
geworden.

Meerv. daß wir wären gesehen worden / dat wy gezien wa-
ren geworden.

daß ihr wäret gesehen worden / dat gyl. gezien waart
geworden.

daß sie wären gesehen worden / dat zy gezien waren
geworden.

Eer-

Eerste Toekomende Tijd.

Enkelv. daß ich werde gesehen werden / dat ik gezien zal worden.

daß du werdest gesehen werden / dat gy gezien zult worden.

daß er werde gesehen werden / dat hy gezien zal worden.

Meerv. daß wir werden gesehen werden / dat wy gezien zullen worden.

daß ihr werdet gesehen werden / dat gyl. gezien zult worden.

daß sie werden gesehen werden, dat zy gezien zullen worden.

Tweede Toekomende Tijd.

Enkelv. daß ich gesehen werden würde / dat ik gezien zoude worden.

daß du gesehen werden würdest / dat gy gezien zoudt worden.

daß er gesehen werden würde / dat hy gezien zoude worden.

Meerv. daß wir gesehen werden würden / dat wy gezien zouden worden.

daß ihr gesehen werden würdet / dat gyl. gezien zoudt worden.

daß sie gesehen werden würden / dat zy gezien zouden worden.

ONBEPAALENDE WYZE.

Teg. Tijd. gesehen werden / gezien worden.

Volm. Tijd. gesehen werden seyn / zyn gezien geworden.

Deelwoorden.

Teg. Tijd. einer / der da gesehen wird / of ein Gesehener / een, die gezien wordt.

Volm. Tijd. einer der da ist gesehen worden / een die gezien is geworden.

Toek. Tijd. einer / der da wird / soll of muß gesehen werden / een, die gezien zal of moet worden.

In dit Werkwoord, *sehen*, en in zommige andere, die in den Volmaakten Voorleden Tijd, de Vokaal van den Tegenwoordigen Tijd behouden, bespeurd men, byna, niet het onderscheid tusschen een Lydend regelmatig en onregelmatig Werkwoord; uitgenomen dat de regelmatige op *t* uitgaan, gelijk *gelobet*, en de Onregelmatige op *en*, gelijk *gesehen*.

Doch daar zyn zeer weinige, welke op deze onregelmatige wyze gevoegd worden: en, gelyk de verandering der Vokaalen de grootste zwaarigheid daarvan uitmaakt, zo moet men, noodzaaklyk, eene tafel van alle de Onregelmatige enkele Werkwoorden geeven, en 'er de verschillende wyze, waarop zy hunne tyden voegen, aantekenen, het onmogelyk zynde, die veranderingen tot zekere regels te brengen.

Wy merken hier alleen aan, dat 'er vijfderlei soorten zyn, waar van wy vyf verschillende Klassen zullen zamenstellen, volgens de Vokaalen van den Onvolmaakten Tijd.

- I. Daar zyn 'er, die eene *a* in den Onvolmaakten Tijd, en meestal een *i* in de Gebiedende Wijze hebben, gelyk *ich befehle*, *ik beveele*; *ich befah*, *ik beval*; *befiehl*, *beveel*. En deze maaken de eerste Klasse uit.
- II. Daar zyn andere, die eene *ie* in den Onvolmaakten Tijd aanneemen, en die in de Gebiedende Wijze de Vokaal van den Tegenwoordigen Tyd behouden, gelyk *ich blase*, *ich blies*, *blas*, en deze behooren onder de tweede Klasse.
- III. Daar zyn 'er, welke in den Onvolmaakten Tijd eene enkele *i* hebben, verzeld van eenen dubbelen medeklinker, gelyk *ich leide*, *ich litt*, *leide*, en deze zyn van de derde Klasse.
- IV. Daar zyn 'er, welke in den Onvolmaakten Tijd een *o* aanneemen, gelyk, *ich boge*, *ich bog*, *beng*; en deze behooren onder de vierde Klasse.
- V. Daar zyn 'er eindelyk, welke in den Onvolmaakten Tijd een *u* hebben, gelyk: *ich buete*, *ich buch*, *bact*; en deze zyn van de vijfde Klasse. De

De enkele Onregelmaatige Werkwoorden zyn omtrent 200 in getal: daar 'er 13. of 1400. regelmaatige zyn: het geen uitwyst, dat de *hoogduitsche* Taal regelmatig genoeg is, en dat de zwaarigheid, om dezelve te leeren, zo groot niet is, als veele luiden zig wel inbeelden.

T A F E L

DER ENKELE ONREGELMAATIGE WERKWOORDEN

DER HOOGDUITSCH E TAALE,

verdeeld in vyf Klassen.

I. K L A S S E.

Bebelzende die geene, welke eene a in den Onvolmaakten Tijd, en meestal eene i in de Gebiedende Wijze aanneemen.

Befehlen, beveelen.	Ich befehle, du befehlst, er befehlt. 2c. ich befahl, befohlen, befehlt.
Beginnen, beginnen.	Ich beginne, du beginnst, er beginnt, 2c. ich begann, begonnen, begann.
Bergen, bergen.	Ich berge, du birgst, er birgt. 2c. ich barg, geborgen, birg.
Bersten, barsten.	Ich berste, du birstest, er birst. 2c. ich barst, geborsten, birst.
Besinnen, verzinnen.	Ich besinne, du besinnst, er besinnt. 2c. ich besann, besonnen, besann.
Binden, binden.	Ich binde, du bindst, er bindt. 2c. ich band, gebunden, bind.
Bitten, bidden.	Ich bitte, du bittest, er bittet. 2c. ich bath, gebethen, bit.

NB. Men moet het regelmaatige Werkwoord *beten*, *God bidden* met *bitten*, *verzoeken*, niet verwarren.

Brechen, breeken.	Ich breche, du brichst, er bricht. 2c. ich brach, gebrochen, brich.
-------------------	--

Brennen, branden.	Ich brenne, ich brannte, ich habe gebrannt. brenne.
Bringen, brengen.	Ich bringe, du bringst, er bringt. 2c. ich bracht, ich habe gebracht, bring.
Denken, denken.	Ich denke, du denkst, 2c. ich dacht, ich habe gedacht, denk.
Dringen, dringen.	Ich dringe, du dringst, er dringt. 2c. ich drang, gedrungen, dring.
Empfinden, gevoelen, bevinden.	Ich empfinde, du empfindst, er empfindt. ich empfand, empfunden, empfind.
Erschrecken, verschrik- ken.	Ich erschrecke, du erschrickst, er erschrickt. ich erschrock, erschrocken, erschrick.
Essen, eeten.	Ich esse, du issest, er isset. 2c. ich aß, gegessen, isß.
Finden, vinden.	Ich finde, du findest, er findet. 2c. ich fand, gefunden, find.
Fressen, vreeten.	Ich fresse, du frisstest, er frisst. 2c. ich fraß, gefressen, friß.
Gebären, baaren.	Ich gebäre, du gebierst, er gebiert. 2c. ich gebar, geboren, gebier.
Geben, geeven.	Ich gebe, du giebst, er giebt, 2c. ich gab, gegeben, gib.
Gelten, gelden.	Ich gelte, du giltst, er gilt. 2c. ich galt, gegolten, gilt.
Genesen, geneezen.	Ich genese, du genesest, er geneset. 2c. ich genas, genesen, genese.
Geschehen, geschieden.	Es geschieht, es geschah, es ist geschehen.
Gewinnen, winnen.	Ich gewinne, du gewinnst, er gewinnt. ich gewann, gewonnen, gewinn.
Helfen, helpen.	Ich helfe, du hilfst, er hilft. 2c. ich half, geholfen, hilf.
Kennen, kennen.	Ich kenne, du kennest, er kennt, ich kannte, ich habe gekannt, gekannt, kenne.
Klingen, klinken.	Ich klinge, du klingst, er klingt. 2c. ich klang, geklungen, kling.
Kommen, komen.	Ich komme, du kommst, er kommt. ich kam, gekommen, komm.

Lezen, leezen.	Ich lese, du liest, er liest. 2c. ich las, gelesen, lies.
Liegen, liggen.	Ich liege, du liegst, er liegt. ich lag, ich habe gelegen, gelegt, lieg.
Messen, meeten.	Ich messe, du missest, er misst. 2c. ich maß, gemessen, miß.
Nehmen, neemen.	Ich nehme, du nimmst, er nimmt. 2c. ich nahm, genommen, nimm.
Nennen, noemen.	Ich nenne, du nennest, er nennt, ich nannte, ich habe genannt, genannt, nenne.
Pflegen, pleegen.	Ich pflege, du pflegst, er pflegt. 2c. ich pflog, gepflogen.

NB. Men moet het regelmaatige Werkwoord *pflegen*, *zorgen*, *voeden*, met het onregelmaatige *pflegen*, *pleegen*, niet verwarren.

Ringen, worstelen.	Ich ringe, du ringst, er ringt. 2c. ich rang, gerungen, ring.
Rinnen, lekken.	Ich rinne, du rinnt, er rinnt. 2c. ich rann, geronnen, rinn.
Schelten, schelden.	Ich schelte, du schilst, er schilt. 2c. ich schalt, gescholten, schilt.
Schlingen, slikken.	Ich schlinge, du schlingst, er schlingt. 2c. ich schlang, geschlungen, schling.
Schwimmen, zwemmen.	Ich schwimme, du schwimmst, er schwimmt. 2c. ich schwamm, geschwommen, schwimm.
Schwinden, krimpen, slinken.	Ich schwinde, du schwindst, er schwindt. ich schwand, geschwanden, schwind.
Schwingen, wannen.	Ich schwinge, du schwingst, er schwingt. 2c. ich schwang, geschwungen, schwing.
Sehen, zien.	Ich sehe, du siehst, er sieht. 2c. ich sah, gesehen, sieh.
Senden, zenden.	Ich sende, du sendest, er sendet, 2c. ich sand, gesand, sende.
Sinken, zinken.	Ich sinke, du sinkst, er sinkt. 2c. ich sank, gesunken, sink.

Singen, zingen.	Ich singe, du singst, er singt, 2c. ich sang, gesungen, sing.
Sinnen, denken.	Ich sinne, du sinnst, er sinnt, ich sann, gesonnen, sinn.
Sitzen, zitten.	Ich sitze, du sitzt, er sitzt, 2c. ich saß, gesessen, sig.
Spinnen, spinnen.	Ich spinne, du spinnst, er spinnt, ich spann, gesponnen, spinn.
Spreken, spreekken.	Ich spreche, du sprichst, er spricht, 2c. ich sprach, gesprochen, sprich.
Springen, springen.	Ich springe, du springst, er springt, 2c. ich sprang, gesprungen, spring.
Stechen, steeken.	Ich steche, du stichst, er sticht, 2c. ich stach, gestochen, stich.
Stecten, steeken.	Ich stecke, du steckest, er steckt, 2c. ich steck, gesteckt, steck.
Stehen, staan.	Ich stehe, du stehst, er steht, 2c. ich stand (of stand) gestanden, steh.
Stehlen, steelen.	Ich stehle, du stiehlst, er stiehlt, 2c. ich stahl, gestohlen, stiehl.
Sterben, sterven.	Ich sterbe, du stirbst, er stirbt, 2c. ich starb, gestorben, stirb.
Stinken, stinken.	Ich stinke, du stinkst, er stinkt, 2c. ich stank, gestunken, stink.
Thun, doen.	Ich thue, du thust, er thut, 2c. ich that, gethan, thu.
Treffen, treffen, raaken.	Ich treffe, du triffst, er trifft, 2c. ich traff, getroffen, triff.
Treten, vertreedden, trededen.	Ich trete, du trittst, er tritt, 2c. ich trat, getreten, tritt.
Trinken, drinken.	Ich trinke, du trinkst, er trinkt, 2c. ich trank, getrunken, trink.
Verderben, vergaan.	Ich verderbe, du verdirbst, er verdirbt, 2c. ich verderb, verderben, verdirb.

NB. Men moet het onzijdige Werkwoord verderben, vergaan, met het daadlijk, verderben, bederven, niet verwarren, om dat dit laatste niet onregelmatig is.

Verz

Vergeffen, vergeeten. Ich vergeffe, du vergiffest er vergiffet. 2c. ich vergaß, vergessen, vergiß.

Versehen, verzien als sehen.

Verschwinden, verdwijnen. Ich verschwinde, du verschwindst, er verschwindt. 2c. ich verschwand, verschwunden, verschwind.

Werben, werven. Ich werbe, du wirbst, er wirbt. 2c. ich warb, geworben, wirb.

Werfen, werpen. Ich werfe, du wirfst, er wirft. 2c. ich warf, geworfen, wirf.

**Winden, winden, op-
hijfsen.** Ich winde, du windest, er windet. 2c. ich wand, gewunden, wind.

Zwingen, dwingen. Ich zwinde, du zwingst, er zwingt. 2c. ich zwang, gezwungen, zwing.

NB. Ten opzichte van zommige dezer Werkwoorden moet men aanmerken, dat, hoewel zy eene a in den Onvolmaakten Tijd van de Toonende Wijze hebben, zy evenwel eene u in de Bijvoegende Wijze hebben, *by v.* ich starb, ich starbe; ich verdarb, ich verdürbe; ich warb, ich würbe; ich warf, ich würfe; ich stand, ich stände, enz.

II. K L A S S E .

Behelzende de enkele, Onregelmaatige Werkwoorden, die een te in den Onvolmaakten Tijd aanneemen, en hunne Vokaal in de Gebiedende Wijze behouden.

Blasen, blaazen. Ich blase, du blästest, er bläst. 2c. ich blies, geblasen, blas.

Bleiben, blijven. Ich bleibe, du bleibst, er bleibt. 2c. ich blieb, geblieben, bleib.

Braten, braaden. Ich brate, du brättest, er brät. 2c. ich briet, gebraten, brat.

Fallen, vallen. Ich falle, du fällst, er fällt. 2c. ich fiel, gefallen, fall.

Fangen, vangen. Ich fange, du fängst, er fängt. 2c. ich fieng, gefangen, fang.

Gedeihen, gedijën.	Ich gedeihe, du gedeihst, er gedeiht. 2c. ich gedieh, gediehen, gedeih
Gefallen, behaagen.	Ich gefalle, du gefällst, er gefällt. 2c. ich gefiel, gefallen, gefall.
Gehen, gaan.	Ich gehe, du gehst, er geht. 2c. ich gieng, gegangen, geb.
Halten, houden.	Ich halte, du hältst, er hält. 2c. ich hielt, gehalten, halt.
Hangen, hangen.	Ich hange, du hängst, er hängt 2c. ich hieng, gehangen, häng.

NB. De Werkwoorden heugen of heuken, hangen, zijn regelmatig; daar van daan komt der *Hecker, de beul.*

Hauen, houwen.	Ich hane, du haust, er baut. 2c. ich hieb, gehauen, hau.
Heißen, heeten.	Ich heiße, du heisst, er heist. 2c. ich hieß, geheissen, heiß.
Lassen, laaten.	Ich lasse, du lässest, er läßt. 2c. ich ließ, gelassen, laß.
Laufen, loopen.	Ich laufe, du läufst, er läuft. 2c. ich lief, gelaufen, lauf.
Leihen, leenen.	Ich leihe, du leihst, er leiht. 2c. ich lieb, geliehen, leih.
Meiden, mijden.	Ich meide, du meidst, er meidet. 2c. ich mied, gemieden, meid.
Preisen, prijzen.	Ich preise, du preisst, er preist. 2c. ich pries, gepriesen, preis.
Rathen, raaden.	Ich rathe, du rätst, er rath. 2c. ich rieth, gerathen, rath.
Reiben, wrijven, rijven.	Ich reibe, du reibst, er reibt. 2c. ich rieb, gerieben, reib.
Rufen, roepen.	Ich rufe, du rufst, er ruft. ich rief, gerufen, ruf.
Scheiden, scheiden.	Ich scheid, du scheidest, er scheidet. 2c. ich schied, geschieden, scheid.
Scheinen, schijnen.	Ich scheine, du scheinst, er scheint. 2c. ich schien, geschienen, schein.

Schlaa

Schlafen, slaapen.	Ich schlafe, du schläfst, er schläft. <i>ic.</i> ich schlief, geschlafen, schlaf.
Schneeyen, sneeuwen.	Es schneeyet, es schneite, geschneien. Nogtans zeggen ook zommigen: es schneeyete, en es hat geschneeyet.
Schreiben, schrijven.	Ich schreibe, du schreibst, er schreibt <i>ic.</i> ich schrieb, geschrieben, schreib <i>ic.</i>
Schretjen, schreijen.	Ich schreie, du schreyest, er schreyt. <i>ic.</i> ich schrie, geschrien, schrey.
Schweigen, zwijgen.	Ich schweige, du schweigst, er schweigt. <i>ic.</i> ich schwieg, geschwiegen, schweig.
Spetjen, spouwen, overgeeven.	Ich speye, du spenst, er speyt. <i>ic.</i> ich spie, gespien, spen.
Steigen, stijgen, klim- men.	Ich steige, du steigst, er steigt. <i>ic.</i> ich stieg, gestiegen, steig.
Stoßen, stooten.	Ich stoße, du stößest, er stößt. <i>ic.</i> ich stieß, gestoßen, stoß.
Treiben, verdrijven, drijven.	Ich treibe, du treibst, er treibt. <i>ic.</i> ich trieb, getrieben, treib.
Verzeihen, vergeeven, verschoonen.	Ich verzeihe, du verzeihst, er verzeiht <i>ic.</i> ich verzieh, verziehen, verzeih.
Wesen, wijzen.	Ich weise, du weifest, er weist <i>ic.</i> ich wies, gewiesen, weis.
Zeihen, beschuldigen.	Ich zeihe, du zeihst, er zeiht. <i>ic.</i> ich zieh, gezogen, zieh.

III. K L A S S E.

Behelzende die geene, welke, in den Onvolmaakten
Tijd, een i met een dubbelen Medeklinker
anneemen.

Besleissen, zorg draagen, Ich besleisse, du besleisest, er besleisst *ic.*
bevljigten. ich besliß, beflissen, besleiß.

NB Besleissen en besleisigen zijn eensluidend: nogtans
is het eerste onregelmatig, en het tweede regelmatig;
men schikt het eerste met het Hulp-werkwoord *seyn*,
zeggende, ich bin beflissen, ik heb zorg gedraagen; en

het tweede met het **Werkwoord** *haben*, zeggende: *ich habe mich befeisiget, ik heb my bevlizigd.*

Beifen, bijten.	Ich beife, du beiffest, er beiff. 2c. ich <i>biff</i> , <i>gebiffen</i> , <i>beiff</i> .
Gleichen, gelijken.	Ich gleiche, du gleichst, er gleiche 2c. ich <i>glich</i> , <i>geglichen</i> , <i>gleich</i> .
Gleifen, blinken.	Ich gleiche, du gloiffest, er gleiche 2c. ich <i>gliff</i> , <i>gegiffen</i> , <i>gleich</i> .
Gleiten, glijen.	Ich gleite, du gleitest, er gleitet. 2c. ich <i>glitt</i> , <i>geglichen</i> , <i>gleit</i> .
Greifen, grijpen.	Ich greife, du greiffst, er greift. 2c. ich <i>griff</i> , <i>gegriffen</i> , <i>greif</i> .
Kneifen, knijpen.	Ich kneife, du kneiffst, er kneift. 2c. ich <i>kniff</i> , <i>gekniffen</i> , <i>kneif</i> .
Kneipen, knippen, knippen.	Ich kneipe, du kneipst, er kneipt. 2c. ich <i>knipp</i> , <i>geknippen</i> , <i>kneip</i> .
Leiden, lijden.	Ich leide, du leidest, er leidet. 2c. ich <i>litt</i> , <i>gelitten</i> , <i>leid</i> .
Pfeifen, pijpen, fluiten.	Ich pfeife, du pfeiffst, er pfeift. 2c. ich <i>pfiff</i> , <i>gepfiffen</i> , <i>pfEIF</i> .
Reifen, tekenen, rijden.	Ich reife, du reiffest, er reift. 2c. ich <i>riff</i> , <i>geriffen</i> , <i>reif</i> .
Reiten, rijden.	Ich reite, du reitest, er reitet. 2c. ich <i>ritt</i> , <i>geritten</i> , <i>reit</i> .
Scheifen, schijten.	Ich scheife, du scheiffest, er scheift 2c. ich <i>schiff</i> , <i>geschiffen</i> , <i>scheif</i> .
Schleichen, kruipen.	Ich schleiche, du schleichst, er schleicht 2c. ich <i>schlich</i> , <i>geschlichen</i> , <i>schleich</i> .
Schleifen, slijpen.	Ich schleife, du schleiffst, er schleift. 2c. ich <i>schliff</i> , <i>geschliffen</i> , <i>schleif</i> .
Schleifen, klooven.	Ich schleife, du schleiffest, er schleift 2c. ich <i>schlich</i> , <i>geschliffen</i> , <i>schleif</i> .

NB. *schleifen, klooven*, is verschillend van *schließen, fluiten, eindigen*.

Schneifen, smijten. **Ich schneife, du schneiffest, er schneift.** 2c. *ich schmiss, geschmissen, schneif.*

Schnei

- Schneiden, snijden.** Ich *schneide*, du *schneidst*, er *schneidet*.
 2e. ich *schnitt*, *geschnitten*, *schneid*.
- Schreiten, gaan, schrijden.** Ich *schreite*, du *schreitest*, er *schreitet*. 2e.
 ich *schrift*, *geschritten*, *schreit*.
- Spleißen, klooven.** Ich *spleiße*, du *spleißeſt*, er *spleißt*.
 ich *spliße*, *gespliffen*, *spleiß*.
- Streichen, strijken.** Ich *streiche*, du *streichſt*, er *streichet*. 2e.
 ich *strich*, *gestrichen*, *streich*.
- Streiten, strijden.** Ich *streite*, du *streitest*, er *streitet*. 2e.
 ich *stritt*, *gestritten*, *streit*.
- Verbleichen, verbleeken.** Ich *verbleiche*, du *verbleichſt*, er *verbleicht*.
 ich *verblieh*, *verbliehen*, *verbleich*.
- Vergleichen, vergelijken.** Ich *vergleiche*, du *vergleichſt*, er *vergleicht*.
 ich *verglich*, *vergliehen*, *vergleich*.
- Weichen, wijken.** Ich *weiche*, du *weichſt*, er *weicht*. 2e.
 ich *wich*, *gewichen*, *weich*.

IV. K L A S S E,

Behelzende die geene, welke eene o in den Onvolmaakten Tijd aanneemen.

- Bengen, Biegen, buigen.** Ich *biege*, du *biegeſt*, er *biegt*. 2e.
 ich *bog*, *gebogen*, *bieg*, *bieg*.
- Betriegē, bedriegen.** Ich *betrieęe*, du *betrieęeſt*, er *betrieęt*. 2e.
 ich *betrog*, *betrogen*, *betrieg*.
- Bewegen, beweegen.** Ich *beweęe*, du *beweęeſt*, er *beweęt*. 2e.
 ich *bewog*, *bewogen*, *beweg*.

NB. bewegen, in den zedelijken zin, is onregelmatig, maar het is regelmatig in den natuurlijken zin.

- Biethen, bieden.** Ich *biethęe*, du *biethęeſt*, er *biethęt*. 2e.
 ich *both*, *gebothen*, *bent*.
- Dreſchen, dorſchen.** Ich *dreſche*, du *dreſcheſt*, er *dreſcht*. 2e.
 ich *droſch*, *gedroſchen*, *drifch*.
- Erschallen, weergalmen.** Es *erschallet*, es *erscholl*, es *iſt erſchollen*. *

* het oorspronkelijke schallen is regelmatig.

Erwägen, weegen.	Ich erwäge, du erwägst, er erwägt. 2c. ich erwog, erwogen, erwäg.
Sechten, schermen, vegen,	Ich sechte, du sichts, er sicht. 2c. ich secht, gefochten, sicht.
Flechten, vlegten.	Ich flechte, du flichts, er flicht. 2c. ich flocht, geflochten, flicht.
Fliegen, vliegen.	Ich fliege, du fleugst, er flengt 2c. ich flog, geflogen, fleng.
(Nogtans zeggen ook eenigen: du fliegst, er fliegt, flieg.)	
Fliehen, vlieden.	Ich fliehe, du fleuchst, en fleucht 2c. ich floh, geflohen, fleuch.
Fliesen, vlieten, vloe-	Ich fließe, du fleußest, er fleußt. 2c. jen. ich stof, gefloßen, fleuß.
NB. Eenigen zeggen ook, du fließest, er fließt, fließe.	
Frieren, koud zijn.	Ich friere, du frierst, er friert. 2c. ich froh, gefroren, frier.
Gähren, gesten, gisten.	Ich gähre, du gährest. 2c. ich gohr, ich habe gegohren.
Gebiethen, gebieden.	Ich gebiethe, du gebentst, er gebent. 2c. ich geboth, gebotthen, gebent.
Geniefen, genieten.	Ich genieße, du geneußest, er geneußt 2c. ich genof, genossen, geneuß.
Giefen, gieten.	Ich gieße, du geußest, er geußt 2c. ich goß, gegossen, geuß.
Glimmen, rooken, glim-	Ich glimme, du glimmst, er glimme 2c. men. ich glom, geglommen, glimm.
Heben, heffen.	Ich hebe, du hebst, er hebt. 2c. ich hob, gehoben, heb.
Kriechen, kruipen.	Ich kriech, du kreichst, er kreich. 2c. ich kroch, gekrochen, kreich.
Kühren, keuren, kiezen.	Du führst, er führt. ich fohr, gekohren, führe.
Löfchen, blusfchen.	Ich löfche, du lischest, er lisch. 2c. ich losch, geloschen, lisch. in 't Onzijdige.
Lügen, liegen.	Ich lüge, du leugst, er leugt. 2c. ich log, gelogen, leug.

hetzelve is onregelmatig, in 't *Daadlijke* regelmatig.

Mel.

Melken, melken.	Ich melke, du melkst, er melkt. <i>re.</i> ich molt, gemolken, melk.
Quellen, kwellen, zwellen.	Ich quelle, du quillst, er quillt. <i>re.</i> ich quoll, gequollen, quill.
Riechen, ruiken.	Ich rieche, du reuchst, er reucht. <i>re.</i> ich roch, gerochen, reuch & riech.
Rinnen, van rinnen.	Zie Rinnen, by de I. Klasse.
Sausen, zuipen.	Ich sause, du säuffst, er säuft. <i>re.</i> ich soff, gesoffen, sauf.
Saugen, zuigen.	Ich sauge, du saugst, er saugt. <i>re.</i> ich sog, gesogen, saug.

NB. *sängen, zoogen*, is verschillend van het Werkwoord *sängen, zoogen*, 't welk regelmatig is.

Scheren, scheeren.	Ich schere, du schierst, er schiert. <i>re.</i> ich schor, geschoren, schier.
Schieben, schuiven.	Ich schiebe, du schiebst, er schiebt. <i>re.</i> ich schob, geschoben, schieb.
Schießen, schieten.	Ich schieße, du schienst, er schießt. <i>re.</i> ich schoß, geschossen, schieß.

De meeste Hoogduitsche Zwitfers verwarren de uitspraak van *schießen, schieten*, met *scheißen, schiizen*.

Schließen, sluiten.	Ich schliesse, du schlenst, er schlenst. <i>re.</i> ich schloß, geschlossen, schlenst.
Schmelzen, smelten.	Ich schmelze, du schmilzest, er schmilzt. <i>re.</i> ich schmolz, geschmolzen, schmilz.

NB. *schmelzen*, als *Daadlijk*, is regelmatig.

Schwellen, zwellen.	Ich schwelle, du schwillst, er schwillt. ich schwoll, geschwollen, schwill.
Sieden, zieden.	Ich siede, du siedest, er siedet. <i>re.</i> ich sott, gesotten, sied.
Sprossen, spruiten.	Ich sprieße, du sprickest, er spriecht. <i>re.</i> ich sproß, gesprossen, sprieß.
Stieben, stuiven.	Ich stiebe, du stiebst, er stiebt. <i>re.</i> ich stob, gestoben, stieb.
Schweren, zweeren.	Es schweret, es schwor, geschworen.

278 *Tafel der enkele onregelmaatige Werkwoorden.*

Drieseu; druipen.	Ich driese, du driest, er drest. 2c. ich troff, getroffen, treuf.
Verdrieseu, verdrieten.	Es verdreust, verdroß, es hat verdrossen.
Verhólen; verschuilen.	Ich verhóle, du verhólst, er verhólt. 2c. ich verhol, verhólen, verhól.
Verlieren; verliezen.	Ich verliere, du verleurst, er verleurt. 2c. ich verlohre, verlohren, verleurt. (verliet)
Verwirren; verwarren.	Ich verwirre, du verwirrst, er verwirrt. 2c. ich verwoerr, verworren, verwirr.
zommigen gebruiken het ook regelmatig.	
Wiegen; weegen.	Ich wiege, du wiegst, er wiegt 2c. ich wog, gewogen, wieg.
	NB. wiegen, <i>wiegen</i> , is regelmatig.
Ziehen, trekken.	Ich ziehe, du zuehst, er zuecht 2c. ich zog, gezogen, zuech. (ziebst, zieht, ziehe.)

NB. 'Er is aan te merken, dat in alle deze Werkwoorden, welke eu in den tweeden en derden perzoon van den tegenwoordigen tijd der Toonende Wijze, en in de Gebiedende Wijze hebben, men te in deszelfs plaats kan zeten en zeggen, *by v.* ich rieche, du riechest, er riechet, rieche; ich schließe, du schließe, er schließe, schließe; ich schieße, du schieße, er schieße, schieße, &c. Dit is nieuwer, het ander ouder.

V. K L A S S E.

Behelzende die geene, welke eene u in den Onvolmaakten Tijd aanneemen.

Baden, bakken.	Ich bade, du bädest, er bädt. 2c. ich buch, gebacken, bact.
Dingen; dingen.	Ich dinge, du dingst, er dingt. 2c. ich dung, gedungen, ding.

Sab:

Fahren, vaaren.	Jeh fahre, du fährst, er fährt. 2c. ich fuhr, gefahren, fahr.
Gelingen, gelukken.	Es gelingt, es gelung, es ist gelungen.
Graben, graaven.	Jeh grabe, du gräbst, er gräbt. 2c. ich grub, gegraben, grab.
Krimpen, krimpen.	Jeh krimpe, du krimpst, er krimpt. ich krimp, gekrimpen, krimp.
Laden, laaden, noodigen.	Jeh lade, du lädst, er lädet. 2c. ich lud, geladen, lad.
Mahlen, maalen.	Jeh mahle, du mahlst, er mahlt. 2c. (ich muhl, maar hetzelfde is niet meer in gebruik) gemahlen, mahlt.
Schaffen, werken, Schepen.	Jeh schaffe, du schaffst, er schafft. 2c. ich schuff, geschaffen, schaff.
Schinden, villen, Schenden.	Jeh schinde, du schindst, er schindet. 2c. ich schind, geschunden, schind.
Schlagen, slaan.	Jeh schlage, du schlägst, er schlägt. 2c. ich schlug, geschlagen, schlag.
Schlingen, opflikken.	Jeh schlinge, du schlingst, er schlingt. 2c. ich schling, geschlungen, schling.
Schwingen, wannen, zwingelen.	Jeh schwing, du schwingst, er schwingt. ich schwing, geschwungen, schwing.
Schwören, zweeren.	Jeh schwöre, du schwörst, er schwört. 2c. ich schwur, geschworen, schwör.
Singen, zingen.	Jeh singe, du singst, er singt. 2c. ich sang, er ich sing, gesungen, sing.
Sinken, zinken.	Jeh sinke, du sinkst, er sinkt. 2c. ich sunk (& ich sank) gesunken, sink.
Springen, springen.	Jeh springe, du springst, er springt. 2c. ich sprang, gesprungen, spring.
Stinken, stinken.	Jeh stinke, du stinkst, er stinkt. 2c. ich stank, & ich stank, gestunken, stink.
Tragen, draagen.	Jeh trage, du trägst, er trägt. 2c. ich trug, getragen, trag.

Trin,

Drinken, drinken.

*Ich trinke, du trinkst, er trinkt. 2c.
ich trinkt & ich trank, getrunken,
trink!*

**Wachsen, wasen,
groejen.**

*Ich wachse, du wächstest, er wächst. 2c.
ich wuchs, gewachsen, wuchs.*

Waschen, waschen.

*Ich wasche, du wäschest, er wäscht. 2c.
ich wusch, gewaschen, wusch.*

Wissen, weeten.

*Ich weis, du weißt, er weis. 2c.
ich wußte, gewußt, wisse.*

Tot gemak der Leerlingen, zullen wy, hier, een uitgewerkt, onregelmatig enkel werkwoord plaatsen van elke der voorgaande Klassen.

Van de de *eerste Klasse*, welke eene a in den *onvolmaakten tijd der toonende Wijze*, en in de *gebiedende Wijze* meestal eene t hebben, is, vooraf, reeds een voorbeeld gegeven, in het uitgewerkte werkwoord, *sehen, zien*.

Zie hier een zaaklijk uitgewerkt werkwoord der *zweede Klasse*, die een t in den *onvolmaakten tijd der toonende Wijze* aanneemt, en zijn vokaal in de *gebiedende Wijze* behoudt.

Tijdvoeging van een daadlijk, enkel onregelmatig Werkwoord der II Klasse.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.

Meerv.

*Ich fange, ik vang.
Du fängst, gy vangt.
Er fängt, hy vangt.*

*Wir fangen, wy vangen.
Ihr fangt, gyl. vangt.
Sie fangen, zy vangen.*

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

*Ich fieng, ik ving.
Du fiengst, gy vingt.
Er fieng, hy ving.*

*Wir fiengen, wy vingen.
Ihr fiengt, gyl. vingt.
Sie fiengen, zy vingen.*

Vol-

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich habe	} gefangen,	ik heb	} gevangen.
Du haft		gy hebt	
Er hat		hy heeft	
Wir haben	} gefangen,	wy hebben	} gevangen.
Ihr habet		gyl. hebt	
Sie haben		zy hebben	

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich hatte	} gefangen,	ik had	} gevangen.
Du hattest		gy hadt	
Er hatte		hy hadt	
Wir hatten	} gefangen,	wy hadden	} gevangen.
Ihr hattet		gyl. hadt	
Sie hatten		zy hadden	

Eerste Toekomende Tijd.

Ich werde	} fangen,	ik zal	} vangen.
Du wirst		gy zult	
Er wird		hy zal	
Wir werden	} fangen,	wy zullen	} vangen.
Ihr werdet		gyl. zult	
Sie werden		zy zullen	

Tweede Toekomende Tijd.

Ich würde	} fangen,	ik zoude	} vangen.
Du würdest		gy zoudt	
Er würde		hy zoude	
Wir würden	} fangen,	wy zouden	} vangen.
Ihr würdet		gyl. zoudt	
Sie würden		zy zouden	

GEBIEDENDE WIJZE.

Tegenw. tijd. } fang du, vang gy.
 } fanget ihr, vangt gyl.

Toek. tijd. } laßt uns fangen, laat ons vangen.
 } ihr sollt fangen, gyl. zult vangen.
 } sie sollen fangen, zy zullen vangen.

BIJL

BIJVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.

Meerv.

daß ich fange, dat ik vange. daß wir fangen, dat wy vangen.
 — du fangest, — gy vangt. — ihr fanget, — gyl. vangt.
 — er fange, — hy vange. — sie fangen, — zy vangen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv.

Meerv.

daß ich fienge, dat ik vinge. daß wir fiengen, dat wy vingen.
 — du fiengest, — gy vingt. — ihr fienget, — gyl. vingt.
 — er fienge, — hy vinge. — sie fiengen, — zy vingea.

Volmaakte Voorleden Tijd.

daß ich gefangen habe, dat ik gevangen hebbe.
 — du ————— habest, — gy ————— hebt.
 — er ————— habe, — hy ————— hebbe.
 — wir ————— haben, — wy ————— hebben.
 — ihr ————— habet, — gyl. ————— hebt.
 — sie ————— haben, — zy ————— hebben.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

daß ich gefangen hätte, dat ik gevangen hadde.
 — du ————— hättest, — gy ————— haddet.
 — er ————— hätte, — hy ————— hadde.
 — wir ————— hätten, — wy ————— hadden.
 — ihr ————— hättet, — gyl. ————— haddet.
 — sie ————— hätten, — zy ————— hadden.

Eerste Toekomende Tijd.

daß ich fangen werde, dat ik vangen zal.
 — du ————— werdest, — gy ————— zult.
 — er ————— werde, — hy ————— zal.
 — wir ————— werden, — wy ————— zullen.
 — ihr ————— werdet, — gyl. ————— zult.
 — sie ————— werden, — zy ————— zullen.

Twec-

Tweede Toekomende Tijd.

—	ich	fangen	würde,	—	ik	vangen	zoude.
—	du	—	würdest,	—	gy	—	zoudet.
—	er	—	würde,	—	hy	—	zoude.
—	wir	—	würden,	—	wy	—	zouden.
—	ihc.	—	würdet,	—	gyl.	—	zoudet.
—	ſie	—	würden,	—	zy	—	zouden.

ONBEPAAALDE WIJZE.

Tegenw. tijd. fangen, vangen.

Kolm. tijd. gefangen haben, gevangen hebben.

Supin. gefangen, gevangen.

Gerund. { in fangen, met te vangen.
 { zu fangen, te vangen.
 { um zu fangen, om te vangen.

Deelw. fangend, of det, die, das fangende, een die vangt.

Tijdvoeging van dit lijdend Werkwoord.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.

ich werde	} gefangen,	ik word	} gevangen.
du wieſt		gy wordt	
er wird		hy wordt	

Meerv.

wir werden	} gefangen,	wy worden	} gevangen.
ihc werdēt		gyl. wordt	
ſie werden		zy worden	

Onvolmaakte Voorleden Tyd.

Enkelv.

ich wurde	} gefangen,	ik wierd	} gevangen.
du würdest		gy wierdt	
er wurde		hy wierdt	

Meerv.

284 Tijduoeging van een onregelmatig Werkwoord.

Meerv.
 wir wurden }
 ihr werdet } gefangen, }
 sie wurden }
 wy wierden }
 gyl. wierdt }
 zy wierden } gevangen.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelw.
 ich bin }
 du bist } gefangen worden, }
 er ist }
 ik ben }
 gy zyt } gevangen geworden. }
 hy is }

Meerv.
 wir sind }
 ihr seyd } gefangen worden, }
 sie sind }
 wy zyn }
 gyl. zyt } gevangen worden. }
 zy zyn }

Meer dan Volmaakte Voorleden Tyd.

Enkelw.
 ich war }
 du warest } gefangen worden, }
 er war }
 ik was }
 gy was } gevangen geworden. }
 hy was }

Meerv.
 wir waren }
 ihr waeret } gefangen worden, }
 sie waren }
 wy waren }
 gyl. waart } gevangen gewor- }
 zy waren } den.

Eerste Toekomende Tijd.

Enkelw.
 ich werde }
 du wirst } gefangen werden, }
 er wird }
 ik zal }
 gy zult } gevangen worden. }
 hy zal }

Meerv.
 wir werden }
 ihr werdet } gefangen werden, }
 sie werden }
 wy zullen }
 gyl. zult } gevangen wor- }
 zy zullen } den.

Tweede Toekomende Tijd.

Enkelw.
 ich würde }
 du würdest } gefangen werden, }
 er würde }
 ik zoude }
 gy zoudt } gevangen worden. }
 hy zoude }

Meerv.

Meerv.
 mir würden }
 ihr würdet } gefangen werden, }
 sie würden }
 wy zouden }
 gyl. zoudt }
 zy zouden } gevangen worden.

GEBIEDENDE WIJZE.

Tegenw. tijd. werde du gefangen, wordt gy gevangen.
 werdet ihr gefangen, wordt gyl. gevangen.

Toek. tijd. { du sollst }
 { er soll }
 { wir sollen } gefangen }
 { ihr solltet } werden, }
 { sie sollen } }
 gy zult }
 hy zal }
 wy zullen }
 gyl. zult } gevangen }
 zy zullen } worden.

BIJVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.
 daß ich gefangen werde, dat ik gevangen worde.
 — du ————— werdest, — gy ————— worde.
 — er ————— werde, — hy ————— worde.

Meerv.
 daß wir gefangen werden, dat wy gevangen worden.
 — ihr ————— werdet, — gyl. ————— wordt.
 — sie ————— werden, — zy ————— worden.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv.
 daß ich gefangen würde, dat ik gevangen wierd.
 — du ————— würdest, — gy ————— wierdt.
 — er ————— würde, — hy ————— wierdt.

Meerv.
 daß wir gefangen würden, dat wy gevangen wierden.
 — ihr ————— würdet, — gyl. ————— wierdt.
 — sie ————— würden, — zy ————— wierden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv.
 daß ich sey }
 — du seyft } gefangen wor- }
 — er sey } den, }
 dat ik gevangen ben geworden.
 — gy ————— zyt —————
 — hy ————— is —————

Meerv.

286 *Tijdvoeging van een onregelmatig Werkwoord.*

Meerv.

dat wir seyn	} gefangen worden,	dat wy gevangen zyn geworden.
— ihr seyd		— gyl. — zyt —
— sie seyn		— zy — zyn —

Meer dan Volmaakte voorleden Tijd.

Enkel.

dat ich wäre	} gefangen worden,	dat ik gevangen ware geworden.
— du wärest		— gy — waart —
— er wäre		— hy — ware —

Meerv.

dat wir wären	} gefangen worden,	dat wy gevangen waren geworden.
— ihr wäret		— gyl. — waart —
— sie wären		— zy — waren —

Eerste Toekomende Tijd.

Enkelv.

dat ich werde	} gefangen werden,	dat ik gevangen zal worden.
— du werdest		— gy — zult —
— er werde		— hy — zal —

Meerv.

dat wir werden	} gefangen werden,	dat wy gevangen zullen worden.
— ihr werdet		— gyl. — zult —
— sie werden		— zy — zullen —

Tweede Toekomende Tijd.

Enkelv.

dat ich	} gefangen	} werden würde, dat ik gevangen zoude worden.	
— du			— würdest; — gy — zoudt worden.
— er			— würde, — hy — zoude worden.

Meerv.

Meerv.

— das wir	} gefangen	} {	worden würden, dat wy gevangen zou-	}	den worden;
— ihr			— würdet, — gyl.		— zoudt
— sie			— würden, — zy		— zou-
					den worden,

ONBEPAALENDE WYZE.

Tegenw. tijd. gefangen werden, gevangen worden.

Volm. tijd. gefangen worden seyn, gevangen zijn ge-
worden.

Deelwoorden.

Tegenw. tijd. einer, der gefangen wird, of een *Gefangs-*
gener, een, die gevangen wordt.

Volm. tijd. einer, der ist gefangen worden, een, die
gevangen is geworden.

Toek. tijd. einer, der wird, soll, of muß gefangen wer-
den; een, die gevangen zal, of moet
worden.

Voorbeeld van een daadlijk, enkel onregel-
matig Werkwoord der III Klasse.

TOONENDE WYZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv. Ich schleife, ik slijp.
Du schleiffst, gij slijpt.
Er schleift, hij slijpt.
Meerv. Wir schleifen, wij slijpen.
Ihr schleift, gijl, slijpt.
Sie schleifen, zij slijpen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. Ich schliff, ik sleep.
Du schliffst, gij sleept.
Er schliff, hij sleep.

Meerv.

Meerv. Wir schliffen, wij sleeten.

Ihr schliffet, gij. sleept.

Sie schliffen, zij sleeten.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich habe geschliffen, ik heb gesleeten; *enz.*

Meer dan Volmaakte Tijd.

Ich hatte geschliffen, ik had gesleeten; *enz.*

Eerste Toekomende Tijd.

Ich werde schleifen, ik zal slijpen; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Ich würde schleifen, ik zoude slijpen; *enz.*

GEBIEDENDE WYZE.

Tegenw. tijd. { Schleif du, slijp gij.
Schleifet ihr, slijpt gijl.

Toek. tijd. { lasset uns schleifen, laat ons slijpen.
ihr sollt schleifen, gij zult slijpen.
sie sollen schleifen, zij zullen slijpen.

BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordige Tijd.

Daß ich schleife, dat ik slijpe; *enz.*

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Daß ich schliffe, dat ik sleet; *enz.*

Volmaakte Voorleden Tijd.

Daß ich geschliffen habe, dat ik gesleeten hebbe, *enz.*

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Daß ich geschliffen hätte, dat ik gesleeten hadde; *enz.*

Eerste Toekomende Tijd.

Daß ich schleifen werde, dat ik slijpen zal; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Daß ich schleifen würde, dat ik slijpen zoude; *enz.*

ON-

ONBEPAALENDE WYZE.

Tegenw. tijd schleifen, slijpen.

Volm. Tijd. geschliffen haben, gesleepeu hebben.

Supin. geschliffen, gesleepeu.

Gerund. { im schleifen, met te slijpen.
 zu schleifen, van te slijpen.
 um zu schleifen, om te slijpen.

Deelw. schleifend, of ein schleifender, slijpend, of een, die slijpt.

Tijdvoeging van dit lijdend Werkwoord.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Ich werde geschliffen, ik word gesleepeu, *enz.*

Onvolmaakte Voorleden Tyd.

Ich wurde geschliffen, ik wierd gesleepeu, *enz.*

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich bin geschliffen worden, ik ben gesleepeu geworden; *enz.*

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich war geschliffen worden, ik was gesleepeu geworden; *enz.*

Eerste Toekomende Tijd.

Ich werde geschliffen werden, ik zal gesleepeu worden; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Ich würde geschliffen werden, ik zoude gesleepeu worden; *enz.*

GEBIEDENDE WYZE.

Tegenw. tijd. { werde du geschliffen, word gy gesleepeu.
 werdet ihr geschliffen, wordt gyl gesleepeu.

Toek. tijd. { du sollst geschliffen werden, dat gy gesleepeu wordt.
 er soll geschliffen werden, dat hy gesleepeu worde.
 wir sollen geschliffen werden, dat wy gesleepeu worden.

{ ihr sollet geschliffen werden, dat gyl. gesleepeu wordt
 sie sollen geschliffen werden, dat zy gesleepeu worden.

N

BIJ.

BIJVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Das ich geschliffen werde, dat ik gesleepen worde; *enz.*

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Das ich geschliffen würde, dat ik gesleepen wierd; *enz.*

Volmaakte Voorleden Tijd.

Das ich sey geschliffen worden, dat ik gesleepen ben geworden; *enz.*

Meer dan Volmaakte voorleden Tijd.

Das ich wäre geschliffen worden, dat ik gesleepen ware geworden; *enz.*

Eerste Toekomende Tijd.

Das ich werde geschliffen werden, dat ik gesleepen zal worden; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Das ich geschliffen werden würde, dat ik gesleepen zoude worden; *enz.*

ONBEPAAALDE WYZE.

Tegenw. tijd. geschliffen werden, gesleepen worden.

Volm. tijd. geschliffen worden sey, gesleepen zijn geworden.

Deelwoorden.

Tegenw. tijd. einer, der geschliffen wird, of ein Geschliffener, een, die gesleepen wordt.

Volm. tijd. einer, der ist geschliffen worden, een, die gesleepen is geworden.

Toek. tijd. einer, der wird, soll, of muß geschliffen werden, een, die gesleepen zal of moet worden.

Voor-

Voorbeeld van een daadlijk, enkel onregel-
matig Werkwoord der IV Klasse.

TOONENDE WYZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelo.

Meervo.

Ich flechte, ik vlegt.
Du slichtest, gy vlegt.
Er slicht, hy vlegt.

Wir flechten, wy vlegten.
Ihr slichtet, gyl. vlegt.
Sie flechten, zy vlegten.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelo.

Meervo.

Ich flocht, ik vlogt.
Du flochtest, gy vlogt.
Er flocht, hy vlogt.

Wir flochten, wy vlogten.
Ihr flochtet, gyl. vlogt.
Sie flochten, zy vlogten.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich habe geflochten, ik heb gevlogten; *enz.*

Meer dan Volmaakte Tijd.

Ich hatte geflochten, ik had gevlogten; *enz.*

Eerste Toekomende Tijd.

Ich werde flechten, ik zal vlegten; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Ich würde flechten, ik zoude vlegren.

GEBIEDENDE WYZE.

Tegenw. tijd. { slicht du, vlegt gy.
                  { slichtet ihr, vlegt gyl.

Toek. tijd. { laste uns flechten, laat ons vlegten.
                  { ihr sollt flechten, gy zult vlegten.
                  { sie sollen flechten, zy zullen vlegten.

BIJVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Das ich flechte, dat ik vlegte; das du slichtest, das er
slichte; *enz.*

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Das ich flöchte, dat ik vlogt; *enz.*

Volmaakte Voorleden Tijd.

Das ich geflochten habe, dat ik gevlogten hebbe; *enz.*

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Das ich geflochten hätte, dat ik gevlogten hadde; *enz.*

Eerste Toekomende Tijd.

Das ich flechten werde, dat ik vlegten zal; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Das ich flechten würde, dat ik vlegten zoude; *enz.*

ONBEPAALEDE WIJZE.

Tegenw. tijd. flechten, vlegten.

Volm. tijd. geflochten haben, gevlogten hebben.

Supin. geflochten, gevlogten.

Gerund. { im flechten, met te vlegten.
zu flechten, van te vlegten.
um zu flechten, om te vlegten.

Deelw. flechtend, vlegtend; of der, die, das flicht,
de, die, dat vlegt.

Tijdvoeging van dit lijdend Werkwoord.

TOONENDE WYZE.

Tegenwoordige Tijd.

Ich werde geflochten, ik word gevlogten; *enz.*

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich wurde geflochten, ik wierd gevlogten; *enz.*

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich bin geflochten worden, ik ben gevlogten geworden; *enz.*

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich war geflochten worden, ik was gevlogten geworden; *enz.*

Eerste Toekomende Tijd.

Ich werde geflochten werden, ik zal gevlogten worden; *enz.*

Tweede

Tweede Toekomende Tijd.

Ich würde geflochten werden, ik zonde gevlogten worden, *enz.*

GEBIEDENDE WYZE.

Tegenw. tijd. { werde du geflochten, word gy gevlogten-
werdet ihr geflochten, wordt gyl. gevlogten.

Toek. tijd. { du sollst geflochten werden, gy zult gevlogten worden.
er soll geflochten werden, hy zal gevlogten worden.
wir sollen geflochten werden, wy zullen gevlogten worden.
ihr sollet geflochten werden, gy zult gevlogten worden.
sie sollen geflochten werden, zy zullen gevlogten worden.

BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordige Tijd.

Dasß ich geflochten werde, dat ik gevlogten worde; *enz.*

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Dasß ich geflochten würde, dat ik gevlogten wierd; *enz.*

Volmaakte Voorleden Tijd.

Dasß ich sey geflochten worden, dat ik gevlogten ben geworden; *enz.*

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Dasß ich wäre geflochten worden, dat ik gevlogten ware geworden; *enz.*

Eerste Toekomende Tijd.

Dasß ich werde geflochten werden, dat ik gevlogten zal worden; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Dasß ich geflochten werden würde, dat ik gevlogten zoude worden; *enz.*

ONBEPAALENDE WYZE.

Tegenw. tijd. geflochten werden, gevlogten worden.

Volm. tijd. geflochten worden semt, zyn gevlogten geworden.

Deelwoorden.

Tegenw. tyd der, die, das geflochten wird, die, dat gevlogten wordt; of ein' geflochtener, een gevlogten.

Volm. tyd. einer, der ist geflochten worden, een die gevlogten is geworden.

Toek. tyd. einer, der wird, soll of muß geflochten werden, een, die gevlogten zal, of moet worden.

Voorbeeld van een daadlijk, enkel onregelmatig Werkwoord der V. of laatste Klasse.

TOONENDE WYZE!

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ich trage, ik draag.
Du trägst, gy draagt.
Er trägt, hy draagt.

Wir tragen, wy draagen.
Ihr traget, gyl. draagt.
Sie tragen, zy draagen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ich trug, ik droeg.
Du trugst, gy droeg.
Er trug, hy droeg.

Wir trugen, wy droegen.
Ihr truget, gyl. droegt.
Sie trugen, zy droegen.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich habe getragen, ik heb gedraagen; *enz.*

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich hatte getragen, ik had gedraagen; *enz.*

Eerste toekomende Tijd.

Ich werde tragen, ik zal draagen; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Ich würde tragen, ik zoude draagen; *enz.*

GEBIEDENDE WYZE!

Tegenw. tyd. { Trag dit, draag gy.
                  { Traget ihr, draagt gyl.

Toek.

Toek. tyd. { laſt uns tragen, laat ons draagen.
 { ihr ſollt tragen, gyl. zult draagen.
 { ſie ſollen tragen, zy zullen draagen.

BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.

Meerv.

Daſſ ich trage, dat ik draage. daſſ wir tragen, dat wy draa-
 gen.

— du trageſt, dat gy draagt. — ihr traget, dat gyl. draagt.

— er trageſt, dat hy draage. — ſie tragen, dat zy draagen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv.

Meerv.

Daſſ ich trüge, dat ik droeg. daſſ wir trügen, dat wy droe-
 gen.

— du trügeſt, dat gy droeg. — ihr trüget, dat gyl. droegt.

— er trüge, dat hy droeg. — ſie trügen, dat zy droegen.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Daſſ ich getragen habbe, dat ik gedraagen hebbe; *enz.*

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Daſſ ich getragen hätte, dat ik gedraagen hadde; *enz.*

Eerſte Toekomende Tijd.

Daſſ ich tragen werde, dat ik draagen zal; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Daſſ ich tragen würde, dat ik draagen zoude; *enz.*

ONBEPAALENDE WYZE.

Tegenw. tyd. tragen, draagen.

Volm. tyd. getragen haben, gedraagen hebben.

Supin. getragen, gedraagen.

Gerund. { in tragen, met te draagen.

{ zu tragen, van te draagen.

{ um zu tragen, om te draagen.

Deelw. tragend, of der, die, daſſ tragende, de, die,
 dat draagende, of ein tragender, een, die draagt.

Tijdvoeging van dit lijdend Werkwoord.

T O O N E N D E W Y Z E.

Tegenwoordige Tijd.

Ich werde getragen, ik word gedraagen; *enz.*

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich wurde getragen, ik wierd gedraagen; *enz.*

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich bin getragen worden, ik ben gedraagen geworden; *enz.*

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich war getragen worden, ik was gedraagen geworden; *enz.*

Eerste Toekomende Tijd.

Ich werde getragen werden, ik zal gedraagen worden; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Ich würde getragen werden, ik zoude gedraagen worden; *enz.*

G E B I E D E N D E W Y Z E.

Tegenw. tyd. { werde du getragen, word gy gedraagen.
werdet ihr getragen, wordt gyl. gedraagen.

Toek. tyd. { du sollst getragen werden, dat gy gedraagen wotdt.
er soll getragen werden, dat hy gedraagen worde.
wir sollen getragen werden, dat wy gedraagen worden.
ihr sollt getragen werden, dat gyl. gedraagen wordt.
sie sollen getragen werden, dat zy gedraagen worden.

B Y V O E G E N D E W Y Z E.

Tegenwoordige Tijd.

Das ich getragen werde, dat ik gedraagen worde; *enz.*

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Das ich getragen würde, dat ik gedraagen wierd; *enz.*

Volmaakte Voorleden Tijd.

Das ich sey getragen worden, dat ik gedraagen ben geworden; *enz.*

Meer

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Das ich wäre getragen worden, dat ik gedraagen wäre geworden; *enz.*

Eerste Toekomende Tijd.

Das ich werde getragen werden, dat ik gedraagen zal worden; *enz.*

Tweede Toekomende Tijd.

Das ich getragen werden würde, dat ik gedraagen zoude worden; *enz.*

ONBEPAALENDE WYZE.

Tegenw. tyd getragen werden, gedraagen worden; *enz.*

Volm. tyd. getragen worden seyn, gedraagen-zyn geworden.

Deelwoorden.

Tegenw. tyd. einer, der getragen wird, of ein getragener, een, die gedraagen wordt.

Volm. tyd. einer, der ist getragen worden, een, die gedraagen is geworden.

Toek. tyd. einer, der wird, soll of muß getragen werden, een, die gedraagen zal, of moet worden.

Voorts heeft men hier-nog aan te merken, dat, even als de *zamengestelde regelmaatige werkwoorden* hunne enkele werkwoorden in de *tijdvoeging* volgen, zo ook de *zamengestelde onregelmaatige werkwoorden* mededoen in hunne *tijdvoeging*. Even als, *by voorb.* het *regelmaatige werkwoord*, wohnen, (woonen) in den *onvolmaaken tijd* heeft, ich wohnte; zo hebben ook de daarvan *zamengestelde werkwoorden*, bewohnen, (bijwoonen) einwohnen, (inwoonen) in den *onvolmaaken voorleden tyd*, ist wohnte ben, ich wohnte ein; *enz.* Zo is het ook met de *zamengestelde onregelmaatige werkwoorden* gelegen: *by voorb.* het *onregelmaatige werkwoord* stoßen, (stooten) heeft in den *onvolmaaken voorleden tyd*, ich stieß, en in den *volmaaken voorleden tyd*, ich habe gestossen; des hebben ook de daarvan *zamengestelde werkwoorden*, aus-, ein-, durchstoßen, in den

onvolmaakt voorleden tyd, *ich stieß aus, stieß ein, stieß durch*; en in den volmaakt voorleden tyd, *ich habe aus-, ein-, durchgestossen, enz.*

IV. AFDEELING.

Van de Onzijdige Werkwoorden.

Gezien dus hebbende, hoe de daadlijke en lijdende, zo regelmaatige als onregelmaatige Werkwoorden gevraagd worden, wy moeten nu *de Onzijdige Werkwoorden* nog overweegen.

Deze zijn den Daadlijken genoegzaam gelijk, behalven dat ze geene lijdende betekenis kunnen hebben, *by v. ich lebe, ik leev; ich sterbe, ik ster ve*; dulden dezelve niet in de *Hoogduitfche Taal*; en men zou niet kunnen zeggen, *ich werde geleet. ich werde gestorben*. De rede daarvan is, om dat die woorden eenen staat, en niet eene daad des menschen uitdrukken. In tegendeel, *ich belebe, ik maak leevendig, ich tödte, ik doode*, drukken eene daad uit; daarom kan men zeggen: *ich werde belebet, ik word leevendig gemaakt; ich werde getödtet, ik word gedood*. En, hoewel het schijnt, dat 'er daadlijke Werkwoorden zijn, die niet dulden, dat men 'er het Hulp-werkwoord, *ich werde*, voor zette, als *by v. ich rathe, ik raade; ich werde gerathen*, zo zegd men egter onperzoonlijk: *es wird mir gerathen: men raad my*. Daar is nog een teken, waaraan men een *Onzijdig Werkwoord* kennen kan, maar hetwelk alleen in het grootste gedeelte ontmoet wordt. Dit is, dat de *Daadlijke Werkwoorden* zig in den *Volmaakten en meer dan Volmaakten Tijd* van het Hulp-werkwoord, *ich habe, ich hatte*, bedienen, om hunne perzoonen en het getal te kennen te geeven; daar de *Onzijdige*, voor 't grootste gedeelte, het Hulp-werkwoord gebruiken, *ich bin, ich war, by v. ich sterbe, heeft niet, ich habe gestorben, maar ich bin gestorben, ik ben gestorven; ich gebe,*

gebe, heeft niet, *ich habe gegangent*, maar *ich bin gegangen*, *ik ben gegaan*, &c. Zoo deze regel algemeen was, zou 'er niets gemaklijker wezen, dan dit. Maar 'er zyn veelen, die anders gevoegd worden, *by v. ich lebe*, heeft, *ich habe gelebet*, *ik heb geleefd*, hoewel het onzijdig zy. Des moet men zulks of door een verder onderwijs, of door het leezen van goede schrijvers leeren kennen, of in een goed Woordenboek nazien.

Voor ons is 'er geen ander middel, dan eerst een voorbeeld van de tijdvoeging dezer Onzijdige Werkwoorden re geeven, en vervolgens een Alphabetische Tafel van de geene, die zig van 't Werkwoord *Es* bedienen, en zig met het Werkwoord *Haben* niet kunnen schikken. De andere, gelijk de daadlyke Werkwoorden gevoegd wordende, wy zullen niet noodig hebben, hier een voorbeeld hunner tijdvoeginge te geeven.

Dan, gelijk deze Onzijdige Werkwoorden of *regelmatig* of *onregelmatig* zyn, wy zullen een staaltje van de ééne en andere soort leveren.

Tijdvoeging van een Onzijdig Regelmatig Werkwoord.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ich reise, ik reize.

Wir reisen, wy reizen.

Du reisest, gy reist.

Ihr reiset, gyl. reist.

Er reiset, hy reist.

Sie reisen, zy reizen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich reisete, ik reisde.

Wir reiseten, wy reisden.

Du reisetest, gy reisde.

Ihr reisetet, gyl. reisdet.

Er reisete, hy reisde.

Sie reiseten, zy reisden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* Ich bin gereiset, ik heb gereist.
 Du bist gereiset, gy hebt gereist.
 Er ist gereiset, hy heeft gereist.
- Meerv.* Wir sind gereiset, wy hebben gereist.
 Ihr seid gereiset, gyl. hebt gereist.
 Sie sind gereiset, zy hebben gereist.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* Ich war gereiset, ik had gereist.
 Du warst gereiset, gy hadt gereist.
 Er war gereiset, hy hadt gereist.
- Meerv.* Wir waren gereiset, wy hadden gereist.
 Ihr wart gereiset, gyl. hadt gereist.
 Sie waren gereiset, zy hadden gereist.

Eerste Toekomende Tijd.

- Enkelv.* Ich werde reisen, ik zal reizen.
 Du wirst reisen, gy zult reizen.
 Er wird reisen, hy zal reizen.
- Meerv.* Wir werden reisen, wy zullen reizen.
 Ihr werdet reisen, gyl. zult reizen.
 Sie werden reisen, zy zullen reizen.

Tweede Toekomende Tijd.

- Enkelv.* Ich würde reisen, ik zoude reizen.
 Du würdest reisen, gy zoudt reizen.
 Er würde reisen, hy zoude reizen.
- Meerv.* Wir würden reisen, wy zouden reizen.
 Ihr würdet reisen, gyl. zoudt reizen.
 Sie würden reisen, zy zouden reizen.

GEBIEDENDE WIJZE.

- Tegenw. Tijd.* { reise du, reis gy.
 { reiset ihr, reist gyl.
 { du sollst reisen, dat gy reist.
 { er soll reisen, dat hy reize.
- Toek. Tijd.* { laßt uns reisen, laat ons reizen.
 { ihr sollet reisen, dat gyl. reist.
 { sie sollen reisen, dat zy reizen.

BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordige Tijd.

- Enkelv.** dat ich reise, dat ik reize.
 dat du reisest, dat gy reist.
 dat er reise, dat hy reize.
- Meerv.** dat wir reisen, dat wy reizen.
 dat ihr reiset, dat gyl. reist.
 dat sie reisen, dat zy reizen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.** dat ich reisete, dat ik reisde.
 dat du reisetest, dat gy reisde.
 dat er reisete, dat hy reisde.
- Meerv.** dat wir reiseten, dat wy reisden.
 dat ihr reisetet, dat gyl. reisde.
 dat sie reiseten, dat zy reisden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.** dat ich gereiset sey, dat ik gereist hebbe.
 dat du gereiset seyft, dat gy gereist hebt.
 dat er gereiset sey, dat hy gereist hebbe.
- Meerv.** dat wir gereiset seyn, dat wy gereist hebben.
 dat ihr gereiset seyd, dat gyl. gereist hebt.
 dat sie gereiset seyn, dat zy gereist hebben.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tyd.

- Enkelv.** dat ich gereiset wäre, dat ik gereist hadde.
 dat du gereiset wärest, dat gy gereist hadt.
 dat er gereiset wäre, dat hy gereist hadde.
- Meerv.** dat wir gereiset wären, dat wy gereist hadden.
 dat ihr gereiset wäret, dat gyl. gereist haddet.
 dat sie gereiset wären, dat zy gereist hadden.

Eerste Toekomende Tijd.

- Enkelv.** dat ich reisen werde, dat ik reizen zal.
 dat du reisen werdest, dat gy reizen zult.
 dat er reisen werde, dat hy reizen zal.
- Meerv.** dat wir reisen werden, dat wy reizen zullen.
 dat ihr reisen werdet, dat gyl. reizen zult.
 dat sie reisen werden, dat zy reizen zullen.

Tweede Toekomende Tijd.

Enkelv. *daß* ich reisen würde, dat ik reizen zoude.
 daß du reisen würdest, dat gy reizen zouden.
 daß er reisen würde, dat hy reizen zoude.

Meerv. *daß* wir reisen würden, dat wy reizen zouden.
 daß ihr reisen würdet, dat gyl. reizen zoudet.
 daß sie reisen würden, dat zy reizen zouden.

O N B E P A A L D E W Y Z E.

Teg. Tijd. reisen, reizen.

Volm. Tijd. gereiset seyn, gereist hebben.

Supin. gereiset, gereist.

Gerund. { im reisen, reizende.
 zu reisen, te reizen.
 um zu reisen, om te reizen.

Deelwoorden.

Teg. Tijd. ein Reisender, een reiziger, of der, die, *daß* Reisende, die reist.

Voorl. Tijd. ein Gereiseter, een man, die gereist heeft.

NB. Het onzijdige Werkwoord *reisen*, *reizen*, zo wel, als het Werkwoord *wandeln*, *wandelen*, bedient zig, zomtjids, van het Hulp-werkwoord *haben*, vooral het eerste in de volstrekte betekenis, om te zeggen, *dat een man gereist heeft*, gelijk wy in de volgende voorbeelden zullen zien; maar dit hindert niet, dat men by den Regel blijve. Ook zullen wy in dezelfde voorbeelden zien, dat *reisen*, wanneer men 'er zig met het Hulp-werkwoord, *haben*, van bediend, eenen geheel anderen zin heeft, en het is goed, denzelven aan te merken.

I. Voorbeelden in 't Hoog- en Nederduitsch.

Ich bin noch niemals nach Paris gereiset. Ik heb nog nooit na Parijs gereist.

Ich reise gar gern, weil ich auf der Reise immer gesinn ben, als zu Hause. Ik reis zeer gaarne, om dat ik op reis, altijd, gezonder ben, dan thuis.

Wo reiset ihr hin?

Ich reise nach Leipzig.

Euer Bruder reiset immer.

Ja, er ist nur erst gestern wieder verreiset.

Wir reiseten mit einander, als er krank wurde und starb.

Ich war noch nicht nach Hamburg gereiset, als ihr von Reisen wieder nach Hause kamet.

Wenn werdet ihr nach Genf reisen?

Wir werden übermorgen dahin verreisen.

Ich will nicht, daß er reise.

Ihr woltet sonder Zweifel gern, daß ich reisete.

Ich glaube nicht, daß er noch verreiset sey.

Ich woltte, daß er schon verreiset wäre.

By diesem Wetter ist gut reisen.

Ich habe keine sonderliche Lust zum reisen.

Ein Reisender ist allerley Ungemach und Gefährlichkeit nnterworfen.

Reise du, so lang du willst, ich mag nicht mehr reisen, denn ich habe mein Tage genug gereiset.

Er weist nicht, daß ich gereiset habe.

Wenn ihr gereiset hättet, so

Waar reist gy na toe?

Ik reis na Leipzig.

Uw broeder reist geduurig.

Ja, hy is, gisteren, weer op reis gegaan.

Wy reisden met elkanderen, toen hy krank wierd en stierf.

Ik had de reis na Hamburg nog niet voltooid, wanneer gy van uwe reis te rugkwaamt.

Wanneer zult gy na Geneve reizen?

Wy zullen overmorgen daar heen reizen.

Ik wil niet, dat hy reize.

Gy zoudt zonder twijfel gaarne willen, dat ik reisde.

Ik geloof niet, dat hy nog vertrokken is.

Ik wenschte, dat hy al vertrokken was.

By dit Weer is het goed te reizen.

Ik heb weinig lust, om te reizen.

Een reiziger is allerley ongemak en gevaar onderworpen.

Reis, zo lang als gy wilt; voor my, ik wil niet meer reizen; want ik heb van myn leeven genoeg gereist.

Hy weet niet, dat ik gereist hebbe.

Wanneer gy gereist hadt, wüsstet

wistet ihr besser, wie es in der dan zoudt gy beter weeten,
Welt gehet. hoe het in de waereld gaat.

Wenn ich werde gereiset ha- Ik zal wijzer zijn, wan-
ben, werde ich klüger seyn. neer ik gereist zal hebben.

Tijdvoeging van een Onzijdig Onregelmatig Werkwoord.

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ich gehe, ik gaa.

Wir gehen, wy gaan.

Du gehst, gy gaat.

Ihr gehet, gyl. gaat.

Er geht, hy gaat.

Sie gehen, zy gaan.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich gieng, ik ging.

Wir giengen, wy gingen.

Du giengst, gy ging.

Ihr gienget, gyl. gingt.

Er gieng, hy ging.

Sie giengen, zy gingen.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich bin gegangen, ik ben
gegaan.

Wir sind gegangen, wy zyn
gegaan.

Du bist gegangen, gy zyt
gegaan.

Ihr seid gegangen, gyl. zyt
gegaan.

Er ist gegangen, hy is ge-
gaan.

Sie sind gegangen, zy zyn
gegaan.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich war gegangen, ik was
gegaan.

Wir waren gegangen, wy wa-
ren gegangen.

Du warst gegangen, gy waart
gegaan.

Ihr wart gegangen, gyl.
waart gegangen.

Er war gegangen, hy was
gegaan.

Sie waren gegangen, zy wa-
ren gegangen.

Eerste Toekomende Tijd.

Ich werde gehen, ik zal gaan.

Wir werden gehen, wy zul-
len gaan.

Du

Du wirst gehen, gy zult Ihr werdet gehen, *gyl. zult*
 gaan. *gaan.*
 Er wird gehen, hy zal gaan. Sie werden gehen, zy zullen
 gaan.

Tweede Toekomende Tijd.

Ich würde gehen, ik zoude Wir würden gehen, wy zou-
 gaan. *den gaan.*
 Du würdest gehen, gy zoudt Ihr würdet gehen, *gyl. zoudt*
 gaan. *gaan.*
 Er würde gehen, hy zoude Sie würden gehen, zy zouden
 gaan. *gaan.*

GEBIEDENDE WYZE.

Teg. Tijd. { geh du, gaa.
 geht ihr, gaat gij lieden.

{ du sollst gehen, dat gij gaat.
 er soll gehen, dat hij gaa.

Toek. Tijd. { laßt uns gehen, laat ons gaan.
 ihr sollet gehen, dat gijl. gaat.
 sie sollen gehen, dat zij gaan.

BIJVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv. daß ich gehe, dat ik gaa.
 daß du gehest, dat gij gaat.
 daß er gehe, dat hij gaa.
Meerv. daß wir gehen, dat wij gaan.
 daß ihr gehet, dat gijl. gaat.
 daß sie gehen, dat zij gaan.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. daß ich gienge, dat ik ginge.
 daß du giengest, dat gij gingt.
 daß er gienge, dat hij ginge.
Meerv. daß wir giengen, dat wij gingen.
 daß ihr gienget, dat gijl. ginge.
 daß sie giengen, dat zij gingen.

Voll

Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.** dat ich gegangen sey, dat ik gegaan zij.
 dat du gegangen seyft, dat gij gegaan zijt.
 dat er gegangen sey, dat hij gegaan zij.
- Meerv.** dat wir gegangen seyn, dat wij gegaan zijn.
 dat ihr gegangen seyd, dat gijl. gegaan zijt.
 dat sie gegangen seyn, dat zij gegaan zijn.
- Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.** dat ich gegangen wäre, dat ik gegaan ware.
 dat du gegangen wärest, dat gij gegaan waart.
 dat er gegangen wäre, dat hij gegaan ware.
- Meerv.** dat wir gegangen wären, dat wij gegaan waren.
 dat ihr gegangen wäret, dat gijl. gegaan waart.
 dat sie gegangen wären, dat zij gegaan waren.

Eerste Toekomende Tijd.

- Enkelv.** dat ich gehen werde, dat ik gaan zal.
 dat du gehen werdest, dat gij gaan zult.
 dat er gehen werde, dat hij gaan zal.
- Meerv.** dat wir gehen werden, dat wij gaan zullen.
 dat ihr gehen werdet, dat gijl. gaan zult.
 dat sie gehen werden, dat zij gaan zullen.

Tweede Toekomende Tijd.

- Enkelv.** dat ich gehen würde, dat ik gaan zoude.
 dat du gehen würdest, dat gy gaan zoudet.
 dat er gehen würde, dat hij gaan zoude.
- Meerv.** dat wir gehen würden, dat wij gaan zouden.
 dat ihr gehen würdet, dat gijl. gaan zoudet.
 dat sie gehen würden, dat zij gaan zouden.

ONBEPAALENDE WIJZE.

Teg. Tyd. gehen, gaan.

Volm. Tyd. gegangen seyn, gegaan zijn.

Supin. gegangen, gegaan.

Gerund. { im gehen, met te gaan.
 zu gehen, te gaan.
 um zu gehen, om te gaan.

Deel-

Deelwoorden.

Teg. Tyd. ein Gehender, of der, die, das Gehende, een die gaat.

I. Voorbeelden, om in 't Hoog- en Nederduitsch te vertaalen.

Ich gehe alle Tag zweymal in die Kirche, wenn ich gesund bin. Ik gaa alle dagen tweemaal ter Kerke, als ik gezond ben.

Ihr aber gehet niemals hinein, wenn ihr euch gleich noch so wohl befindet. Maar gij gaat 'er nooit na toe, of gij u nog zo wel bevindt.

Warum gehet ihr nicht in den Garten? Waaröm gaat gij niet in den tuin?

Wo gieng euer Bruder hin, als er gestern vor unserm Hause vorüber gieng? Waar ging uw broeder heen, toen hij, gisteren, ons huis voorbij ging?

Er gieng in den Weinberg. Ist eure Schwester nach Hause gegangen? Hij ging na den Wijnberg. Is uwe Zuster na huis gegaan?

Nein sie ist auf dem Markte gegangen. Neen, zij is na de markt gegaan.

Ihr seyd gewiß schon hingegangen? Gij zijt 'er z ker al na toe toe gegaan.

Er war nach Hause gegangen, er ist aber wieder gekommen. Hij was na huis gegaan, maar hij is weêrgekomen.

Wir werden diesen Nachmittag spaziren gehen. Wij zullen dezen namiddag gaan wandelen.

II. In 't Nederduitsch, om in het Hoogduitsch te vertaalen.

Wilt gij, dat ik na uwen broeder gaa?

Ik wilde wel, dat gij 'er na toe gingt.

Ik geloof niet, dat hij na het Stadhuis is gegaan.

Wij zouden 'er na toe zijn gegaan, zoo gij met ons hadt willen komen.

Ik ben gereed, om 'er na toe te gaan.

Als wij weg gegaan zijn, zult gij de Koffy zetten.
Het is tijd, om na de Komēdie, na de Opera te gaan.
Hij is 'er zo even na toe gegaan; Hij kleedt zig,
om 'er na toe te gaan.

'Er na toe gaande zullen wij den Kleermaaker spreekē.

NB. Het is goed, dat wy, hier, de Onzijdige Werkwoorden, zo regelmaatige, als onregelmaatige plaatsen, welke het Werkwoord seyn tot hulp hebben; maar het zullen alleen de enkele Werkwoorden zyn; want de zamengestelde, den regel der enkelen altyd volgende, zo is 't onnoodig, dezelve daarin te laten vloejen.

T A F E L

DER ONZIJDIGE REGELMAATIGE WERKWOORDEN,

welke het Werkwoord, *Seyn*, aanneemen.

Arten, aarten, een aart hebben.	ich bin geartet.
Begegnen, ontmoeten,	_____ begegnet.
Bemuehen, bemoejen,	_____ bemuehet.
Beweiben, trouwen,	_____ beweibet.
Eilen, zig haasten,	_____ geeilet.
Ergrimmen, zig vertoornen,	_____ ergrimmet.
Erfalten, verkouden,	_____ erfaltet.
Erlahmen, lam worden,	_____ erlahmet.
Erstaunen, bedeezen, verbaa-	_____ erstaunet.
Erstarren, verstijven, (zen,	_____ erstarret.
Erstummen, verstommen,	_____ erstummet.
Flattern, vladderen,	_____ geflattert.
Flügeln, vleugelen,	_____ geflügelt.
Folgen, volgen,	_____ gefolget.
Gelangen, bereiken,	_____ gelanget.
Gewohnen, gewennen,	_____ gewohnet.
Klettern, klouteren,	_____ geklettert.
Lagern, legeren,	_____ gelagert.
Landen, landen,	_____ gelandct.

Quab

Prallen, weêrôm stuiten,	ich bin	geprallet.
Reifen, reizen,	————	gereiset.
Rennen, rennen,	————	gerennet.
Rollen, rollen,	————	gerollet.
Segeln, zeilen,	————	gesegelt.
Stolpern, struikelen,	————	gestolpert.
Stranden, stranden,	————	gestraudet.
Straucheln, struikelen,	————	gestrauchelt.
Stutzen, stutten,	————	gestuzet.
Traben, draaven,	————	getrabet.
Veralten, veröuden,	————	veraltet.
Verarmen, verärmen,	————	verarmet.
Verblinden, blind worden,	————	verblindet.
Versauern, zuur worden,	————	versauert.
Verwesen, verrotten,	————	verweset.
Verwildern, verwilderen,	————	verwildert.
Verzagen, wanhoopen,	————	verzaget.
Wandeln, gaan,	————	gewandelt.
Wandern, reizen,	————	gewandert.

T A F E L

DER ONZIJDIGE ONREGELMAATIGE
WERKWOORDEN,

die het Werkwoord, *Seyn*, aanneemen.

Besleffen, (sich) benaarstigen,	ich bin	besliffen.
Bergen, bergen,	————	geborgen.
Bersten, barsten,	————	geborsten.
Bleiben, blijven,	————	geblieben.
Dringen, noodzaaken,	————	gedrungen.
Erfrieren, bevroezen,	————	erfrozen.
Erschallen, weêrgalmen,	————	erschollen.
Erschrecken, verschrikken,	————	erschrocken.
Fahren, vaaren,	————	gefahren.
Fallen, vallen,	————	gefallen.
Fliegen, vliegen,	————	gestlogen.
Fliehen, vlugten,	————	gestlohen.

Fließ

310 Tafel der Onzijdige onregelmaadige Werkwoorden.

Glieſen, vlieten,	ich bin geſtoffen.
Frieren, vriezen,	geſtoren.
Gedeyen, gedijen,	gediehen.
Gehen, gaan,	gegaan.
Geneſen, geneezen,	geneſen.
Glimmen, g'limmen, ſmeulen,	geglommen.
Gletten, glijen,	geglitten.
Kommen, komen,	gekommen.
Kriechen, kruipen,	gekrochen.
Laufen, loopen,	gelaufen.
Reiten, rijden,	geritten.
Rinnen, lekken,	geronnen.
Scheiden, ſcheiden,	geſchieden.
Schleichen, ſluipen,	geſchlichen.
Schreiten, ſchreeden, ſtappen,	geſchritten.
Schwelſen, zwellen,	geſchwollen.
Schwimmen, zwemmen,	geſchwommen.
Schwinden, krimpen, ſlinken,	geſchwunden.
Sinken, zinken,	geſunken.
Ōizen, zitten,	geſeſſen.
Springen, ſpringen,	geſprungen.
Ōtehen, ſtaan,	geſtanden.
Steigen, ſtijgen, klimmen,	geſtiegen.
Sterben, ſterven,	geſtorben.
Verbleichen, bleek worden,	verblichen.
Verderben, vergaan,	verdorben.
Verlöſchen, uitgaan,	verloſchen.
Verſchwinden, verdwynen,	verſchwunden.
Wachſen, waſſen, groejen,	gewachſen.
Weichen, wijken,	gewichen.
Werden, worden.	geworden.

N.B. Zommige dezer Werkwoorden hebben het Werkwoord, Haben, tot hulp, wanneer ze wederhoorig worden. Alle de andere, welke in deze twee Tafels niet begreepen zyn, hebben het mede tot hulp. Het is dan onnoodig, dezelve hier te plaatzen.

V. A F D E E L I N G.

Van de Zamengestelde en Onregelmaatige
Werkwoorden.

Van het groote getal der enkele Werkwoorden, waarvan wy tot hier toe gesproken hebben, wordt, in de *Hoogduitsche* Taal, eene veel grooter menigte van zamengestelde geformeerd, om in die taal de verschillende denkbeelden van de daad en de lijding uit te drukken.

Deze zamenstelling der Werkwoorden nu geschiedt, door toedoen van zekere *afscheidelijke*, of *onafscheidelijke* voorzetsels.

De *Onafscheidelijke voorzetsels* zyn maar negentien in getal. Hier zyn ze.

- Afster*, by v. *afsterreden*, kwaadspreeken; *er afsterreden*, hy spreekt kwaad; *sie afsterreden*, zy spreken kwaad.
- Be*, — *befinden*, bevinden; *begrüßen*, groeten; *befehen*, beziën; *befragen*, vraagen, &c.
- Empf*, — *empfangen*, ontvangen; *empfehlen*, aanbeveelen, *empfinden*, gevoelen, &c.
- Ent*, — *entführen*, ontvoeren; *entwafnen*, ontwapenen; *entweiden*, iteelen, &c.
- Er*, — *erfinden*, uitvinden; *ergeben*, zig overgeeven; *erhöhen*, verhooggen; *ersehen*, met het gezigt bereiken, &c.
- Ge*, — *gebeihen*, gedijen; *gedenken*, gedenken; *geluften*, begeeren; *gefallen*, behaagen, &c.
- Hinter*, — *hintergehen*, bedriegen; *hinterlassen*, agterlaaten; *hinterlegen*, in bewaaring leggen, &c.
- Mis*, — *miffallen*, mishaagen; *miflingen*, mislukken, *mifrafhen*, afraaden; *mifgönnen*, misgunnen, &c.

Ver

512 Van de Zamengest. en Onregelm. Werkwoorden.

- Ver,** *by v.* versündigen, zondigen; vergeben, vergeeven; vermeiden, vermijden, verthun, verkwisten, &c.
- Verab,** — verabsolgen, overgeeven; verabreden, besluiten; afspreken; verabscheiden, afscheid geeven.
- Veruu,** — veruuehren, ontëeren; verunglimpfen, laaken; veruueintigen, verönt. einigen; veruuzieren, o rziëren, &c.
- * **Voll,** — vollbringen, vollführen, vollenden, vollziehen, volbrengen, volvoeren, volëinden, ver-rigten.
- Ueber,** — überdenken, overdenken; übergeben, overgeeven; überfallen, overvallen; überlieferu, overleveren, &c.
- Um,** — umgeben, umringen, omringen; umfangen, umfassen, umarmen, omholzen, omärmen, &c.
- Unter,** — unterfangen, unterneemen, unterstehen, onderneemen, unterschreiben, onderteke-nen, &c.
- Ur,** — urkunden, betuigen, urtheilen, oordeelen.
- Beur,** — beurlauben, verlof geeven.
- Verur,** — verurtheilen, veröordeelen; verursachen, veröorzaaken, &c.
- Zer,** — zerbrecken, verbrijzelen; zerstören, verwoes-ten; zerreißen, verscheuren; zerstreuen, verstrooijen, &c.

* NB. Wanneer voll, *vol* betekent, dan is het een afscheidelijk Voorzetsel, *by v.* vollgießen, vollmachen, *vol* gießen, *vol* maaken; want dan voegt zig dat Werkwoord, *ich* gieße voll, *ich* mache voll, *ik* giet voll, *maak* voll, en niet, *ich* voll gieße, *ich* vollmache, &c. Zo is het ook ten opzigte van het voorzetsel, *unter*, en het voorzetsel, *um*, in de woorden, *unterlegen*, *onderleggen*; *unterlaufen*, *onderloopen*; *unterstehen*, *begraaven*; *untertauchen*, *dompelen*; *umbringen*, *ombrengen*, *umbauen*, *ombouwen*; *umkehren*, *omwenden*; welke dan af-

welker zamenstelling zy treden, gebonden worden, maar zig verplaatzen laten.

Voorbeelden van Werkwoorden, van een afscheidelijk Voorzetsel zamengesteld.

- Abj** by v. **afgehen**, vertrekken; **afschreiben**, afschrijven; **afschneiden**, afsnijden; **afschlagen**, afslaan.
- acht** — **acht haben**, acht geeven; in **acht nemen**, in acht neemen; **acht geben**, acht geeven.
- an** — **aanmelden**, aandienen; **anzuhen**, aansteecken; **ansagen**, aanvagen, **antragen**, bijbrengen.
- auf** — **aufstehen**, opstaan; **aufziehen**, uitstellen; **aufsetzen**, opzetten; **aufschreiben**, aantekenen.
- aus** — **auslegen**, uitleggen; **ausdrucken**, uitdrukken; **ausdauern**, verdraagen; **austrinken**, uitdrieken.
- bei** — **beyfügen**, bijvoegen; **beyspringen**, bijspringen; **beyfallen**, overéénstemmen, **beymessen**, toeschrijven, toerekenen.
- dar** — **darthun**, bewijzen, **darlegen**, darstellen, **vertoonen**; **darbieten**, aanbieden.
- daran** — **ich bin daran**, ik ben 'er; **daranliegen**, aangelegen zijn; **daran haben**, daaraan hebben; **daran hesteln**, daaraan hegten.
- darauf** — **darauf halten**, het uithouden; **darauf verlassen**, zig daarop verlaten.
- davon** — **davon laufen**, wegloopen; **davon bringen**, wegbrengen; **davon gehen**, weggaan; **davonthun**, daar van doen, wegneemen.
- darunter** — **darunter mischen**, daarönder mengen; **darunter legen**, daarönder leggen.
- darwider** — **darwider handeln**, het tegendeel doen; **darwider seyn**, zig tegenstellen; **darwider tönnen**, daar tegen kunnen.

dar

darzwischen,	by v.	darzwischen legen, daar tuschen leggen; darzwischen kommen, daartuschen komen.
durch,	—	durchlesen, doorlezen; durchlassen, doorlaaten; durchreisen, doorrijden.
ein,	—	einblasen, inblaazen; einstreichen, strengen; einfließen, invloegen; eindringen, indringen.
entgegen,	—	entgegen kommen, tegen komen; entgegen halten, vergelijken.
entzwey,	—	entzweysagen, in tweeën zaagen; entzwey brechen, in tweeën breken.
fehl,	—	fehlschlagen, mislaan; fehltreten, mistappen.
fort,	—	fortlaufen, voortloopen; fortfahren voortvaaren; fortkommen, voortkomen; formachen, voortmaaken.
für,	—	fürbitten, voorbidden; <i>NB het overige wordt, heter, met vor gezegd, by v. vorbringen, voorbrengen, &c.</i>
gleich,	—	gleich sein, gelijk zijn; gleichkommen, gelijk komen; gleichachten, gelijk achten.
heim,	—	heimfuhren, na huis brengen; heimkommen, t'huis wederkeeren; heimsuchen, bezoeken.
her,	—	herholen, haalen; herlegen, herleggen; hernehmen, neemen; herschreiben, herwaarts Ichrijven.
herab,	—	herabrufen, afroepen; herabschmeißen, afslijten; herabfallen, afvallen.
heran,	—	herannahen, uaderen; heranbrechen, aanbreeken.
herauf,	—	heraufkommen, opgaan, om hoog komen.
heraus,	—	herausfordern, uitdaagen; herausfallen, uitvallen; herausgehen, uitgaan.
herbey,	—	herbeybringen, bijbrengen; herbeykommen, herbeynemen, herbeytreten, bijkomen, bijgaan.

- herein, by v.** hereintreten, intreedden; hereinudthigen, in-
 noodigen; hereinbringen, indrengen.
hervor, — hervorblijven, schijnen; hervorkommen, voort-
 komen, hervortreten, zig vertoonen.
hernach, — hernachtraben, nadraaven; hernachtrinken,
 nadrinken.
hernieder, — herniederfallen, nedervallen; herniederkom-
 men, herniederlassen, afkomen, na bene-
 den laten.
herüber, — herüberbringen, overbrengen; herübersprin-
 gen, overspringen.
herum, — herumgehen, omdraaien; herumzinken, rond-
 drinken; herumwickeln, omwikkelen.
herunter, — heruntertragen, na beneden draagen; herun-
 terschauen, na beneden zien.
herzu, — herzumachen, naderen; herzulaufen, na toe
 loopen; herzuführen, na toe voeren.
hin, — hingehen, heengaan; hinrichten, om hals
 brengen; hinschreiben, schrijven; hinsin-
 ken, inzinken.
hinab, — hinabstürzen, neêrstorten; hinabschließen, op-
 sliken; hinabkommen, afkomen.
hinan, — hinaufrücken, naderen; hinaanziehen, na zig
 trekken.
hinauf, — hinauffklettern, opkloueren.
hinaus, — hinausgehen, uitgaan, hinausfallen, uitval-
 len.
hinein, — hineinführen, invoeren; hinetuthin, indoen.
hinter, — hinterbleiben, agterblijven; hinterlassen, agter-
 nalaten.
hinüber, — hinüberbringen, overbrengen, hinübersehen,
 overzeten.
hinweg, — hinwegtragen, wegzdraagen; hinwegleihen,
 leenen.
hinzu, — hinzukommen, toekomen; hinzutreten, toe-
 treden.
in of inuen, — inhaben, bezitten; inhaken, inhouden; in-
 uemerden; bemerkten, gewaar worden.

- los, — by v. loslassen, loslaten; losspreeken, vrijspreeken; losrukken, atchieten, loskaufen, loskoojen
- mit, — mitessen, medeeten, mitnachen, meêdoen; mitkommen, meêkomen.
- nach, — nachschicken, nazenden; nachjagen, najagen; nachsinnen, overdenken
- nieder, — niederfallen, neervallen; niederknieen, nederknielen; niederlassen, nederlaten.
- ob, — obliegen, verpligt zijn; obsiegen, zegespraalen.
- über, — überfallen, overvallen; überführen, overbrengen.
- um, — umreißen, afbreeken; umsehen, omzien; umbringen, ombrengen.
- unter, — untertauchen, onderdompelen; untergehen, ondergaan.
- voll, — vollmachen, volmaaken; vollsaufen, volzuipen.
- vor, — vorbauen, voorkomen, vorfallen, voorvallen; vorschreiben, voorschrijven; vorbehalten, voorbehouden.
- voran, — vorannehen, voranreiten, voranfahen, voorafvooraangaan, vooraanrijden, vooraanvaaren.
- voran, — voraussetzen, voorönderstellen; vorausbezahlen, voor uit betaalen.
- vorbei, — vorbeistießen, voorby vloejen; vorbeistausen, vorbeistreichen, voorby loopen.
- vorher, — vorhergehen, voorgaan; vorher sagen, voorzeggen; vorher schicken, vooruit zenden.
- vorüber, — vorüberfahren, vooruit rijden.
- weg, — wegblasen, wegblaazen; wegkommen, wegkomen; wegnehmen, wegneemen; wegsein, afweezig zijn.
- wieder, — wiederbrauchen, wederom gebruiken, wederbrengen, wederbrengen.
- zu, — zubüssen, inbrokken, zudecken, toedekken, zugehen, toegeeven.

zusammen, by v. zusammenrufen, zamenroepen; zusamenlegen, vouwen; zusammentragen, opzamelen.

Merk hier aan, dat de *werkwoorden*, met deze *afscheidelijke voorzetsels* zamengesteld zijnde, hunne voorzetsels der *onbepaalde Wijze* laten volgen in den *tegenwoordigen*, den *onvolmaakt voorleden tijd*, en in de *Gebiedende Wijze*, by voorb.

anbitten: ich bete an, ich bath an, bitte an.
 durchbrechen: ich breche durch, ich brach durch, brich durch.
 ausgehen: ich gehe aus, ich gieng aus, gehe aus.
 aufmuntern: ich muntere auf, ich munterte auf, munter auf.
 vorschreiben: ich schreibe vor, ich schrieb vor, schreib vor.
 wieder kommen: ich komme wieder, ich kam wieder, komme wieder, enz.

Maar in den *volmaakten*, den *meer volmaakten tijd*, als mede in *alle tyden van het lydend werkwoord*, (zoo ze d't hebben,) laten deze *werkwoorden*, met die *afscheidelijke voorzetsels* zamengesteld, hun voorzetsel voor het bijvoegzel, ge, gaan: als

anbeten: ich habe, ich hatte, ich werde angebeten.
 aufmuntern: _____ aufgemuntert.
 abändern: _____ abgeändert.
 vorschreiben: _____ vorgeschrieben, enz.

Dit zal men in de volgende voorbeelden duidelijk zien.

I. *Tijdvoeging van het daadlijk regelmatig zamengesteld Werkwoord, Vorlegen, Voordienen, met Voorbeelden.*

TOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Ich lege vor.	Ik dien voor.
Ich lege den Gästen die Speisen vor.	Ik dien den Gasten de Spijzen voor.
Warum legest du nicht vor?	Waarom dient gy niet voor?

W. A.

Warum leget er mir nicht vor?   Waarom dient hy my niet voor?

Wir haben schon vorgeleget.   Wy hebben al voorgediend.

Wir legen, gemeiniglich, den Fremden zuerst vor?   Wy dienen, gemeenlijk, den Vreemden eerst voor.

Leget ihr heute vor?   Dient gy heden voor?

Nein, sie legen vor.   Neen, zy dienen voor.

Onvolmaakte Tijd.

Ich legte, gestern, die Speisen vor, und man war damit nicht zufrieden.   Ik diende, gisteren, de Spijzen voor, en men was daarmee niet tevreden.

Warum legtest du mir Kuchen vor?   Waarom diende gij mij beenen voor?

Er legte sonst vor, nun aber nicht mehr.   Hij diende eertijds voor, maar nu niet meer.

Wir legten die Suppe mit dem Löffel, und das Fleisch mit der Gabel vor.   Wij dienden de Sop met den lepel, en het Vleesch met de Vork voor.

Ihr legtet gestern nicht vor.   Gij diende gisteren iet voor.

Sie legten erst vor einem Augenblick den Braten vor.   't Is een oogenblik geleden, dat zij het gebrad voordienden.

Volmaakte Tijd.

Man hat noch nicht vorgeleget.   Men heeft nog niet voorgediend.

Man hat schon vorgeleget.   Men heeft al voorgediend.

Ich habe euch eben vorgeleget.   Ik heb u even voorgediend.

Wir haben den Fisch noch nicht vorgeleget.   Wij hebben den Visch nog niet voorgediend.

Ihr habt mir keinen guten Bissen vorgeleget.   Gij hebt mij geen goed stuk voorgediend.

Meer dan Volmaakte Tijd.

Wir hatten schon vorgeleget, als er kam.   Wij hadden reeds voorgediend, toen hij kwam.

Q 4.

Sie

Sie hatten noch nicht vorge- Zij hadden nog niet voor-
legt. gediend.

Eerste toekomende Tijd.

Ich werde heute die Speisen. Ik zal heden de Spijzen niet
nicht vorlegen. voordienen.

Werde ihr nicht vorlegen? Zult gij niet voordienen?

Tweede Toekomende Tijd.

Ich würde vorlegen, aber. Ik zoude voordienen, maar
weil man mich nicht darum wjl men 'er mij niet om ver-
angesprochen, so will ich nicht zagt heeft, zo zal ik niet
vorlegen. voordienen.

GEBIEDENDE WYZE.

Lege du vor! dien voor! Laßt uns vorlegen, laat ons
voordienen.

Leget ihr vor! dient gijl. Sie sollen vorlegen, laaten zij
voor! voordienen.

BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordige Tijd.

Wollet ihr, daß ich vorlege? Wilt gij, dat ik voordien?

Mein ich will nicht haben, Neen, ik wil niet, dat gij
daß ihr vorleget. voordient.

Onvolmaakte Tijd.

Ich möchte gern, daß ihr. Ik wenschte wel, dat gij
vorlegete. voordiende.

Volmaakte Tijd.

Ich glaube nicht, daß man. Ik geloof niet, dat men al
schon vorgeleget habe. voorgediend heeft.

Meer dan Volmaakte Tijd.

Wenn man mir etwas von. Indien men mij iets van
diesem Fische vorgeleget hätte, dezen Visch voorgediend
so hätte ich davon gegessen. had, dan zoudé ik 'er van
gegeten hebben.

Eer-

Eerste Toekomende Tijd.

Bildet euch nur nicht ein; Beeld u maar niet in; dat
däß ich morgen vorlegen werde. ik morgen zal voordienen.

Tweede Toekomende Tijd.

Glaubeter, daß ich ihm vor- Geloofst hij, dat ik henn-
legen würde? zoude voordienen?

ONBEPALDE WIJZE.

Man muß vorlegen, sonst Men moet voordienen;
wird das Essen kalt. anders wordt het eeten koud.

Es ist an euch vorzulegen. 't Is uwe beurt, om voor te
Nehme einen Löffel zum dienen. Neem een lepel, om
vorlegen. voor te dienen.

II. Tijdvoeging van het onzijdige Onregelmaatige
zamengestelde Werkwoord, *davonkommen*;
ontkomen, door Voorbeelden.

TOONENDE WYZE.

Tegenwoordige Tijd.

Ich komme hoffentlich wohl Ik hoop, dat ik het ont-
davon. komen zal.

Du kommst so wohlfeil nicht Gy ontkomt het zo ge-
davon. maklyk niet.

Onvolmaakte Tijd.

Er kam glücklich davon. Hy ontkwam het geluk-
kig.

Wir kamen so glücklich nicht Wy ontkwamen het zo
davon. gelukkig niet.

Volmaakte Tijd.

Du bist noch wohl davon ge- Gy zyt het nog wel ont-
kommen. komen.

Meer dan Volmaakte Tijd.

Er war schon davon gekom- Hy was al ontsnapt, maar
men, aber man hat ihn wieder men heeft hem weer gekree-
erwischet. gen.

Eerste Toekomende Tijd.

Wir werden ohne Gefahr. Wy zullen het buiten ge-
nicht davon kommen. vaar niet ontkomen.

Tweedé Toekomende Tijd.

Wenn der Kopf nicht allzu: Indien zyn hoofd niet al te
sehr verwundet wäre, so wür: zeer gewond was, dan zou
de er wohl davon kommen. hy het wel ontkomen.

GEBIEDENDE WYZE.

Komme du davon, wie du Ontkom het, zo als gy
kannst. kunt.

Meinethalben komme er da: Mynenthalve laat hy het
von. ontkomen.

BIJVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige Tijd.

Ich denke nicht, daß er da: Ik denk niet, dat hy het
von komme. ontkome.

Onvolmaakte Tijd.

Wir hätten nicht gemeynet, Wy hadden niet gedacht, dat
daß ihr davon kämet. gy het ontkomen zoudt.

Volmaakte Tijd.

Es glaubet niemand, daß er Niemand gelooft, dat hy
davon gekommen sey. het ontkomen zy.

Meer dan Volmaakte Tijd.

Wer hätte sollen denken, daß Wie zoude gedacht hebben,
er davon gekommen wäre? dat hy het ontkomen ware.

Eerste Toekomende Tijd.

Man sagt, daß er nicht da: Men zegd, dat hy het niet
von kommen werde. ontkomen zal.

Tweede Toekomende Tijd.

Wir haben gewettet, daß sie Wy hebben gewed, dat
davon kommen würden. zy het ontkomen zouden.

ON-

ONBEPAALENDE WYZE.

Er kann nicht davon kommen. Hy kan het niet ontkomen.

Sie mögten wohl davon kommen. Zy wenschten wel, het ontkomen te zyn.

III. Schikking der Hulp-Werkwoorden, met Toevoegelyke Naamen, Voorzetsels, of Deelwoorden.

'Er is eene zaak, die veel betrekking heeft op die zamengestelde Werkwoorden; dat is; wanneer men de Hulp-Werkwoorden met Deelwoorden, Voornaamen, Voorzetsels of Toevoegelyke Naamen schikt, *by v.*

ich bin beliebt, ik ben bemind. ich habe genug, ik heb genoeg. ich bin traurig, ik ben be- ich werde gut, ik verbeter my. droefd.

Men moet op deze spreekwyzen in de boeken, en, in den ommevang wél letten; want het is ons niet geoorloofd, dezelve te schikken, zo als wy zouden willen; en, wanneer men 'er zig wél van bedient, zo leveren ze ééne der grootste schoonheden der *Hoogduitsche* Taal uit: dewyl dezelve het oor kwetzen, wanneer men ze kwalyk schikt, als wanneer men in zekere Landschappen zegt: *ich bin bange, om te zeggen: mir ist bange, ik ben bang;* 't geen even eens is, als of eene perzoon van de schoone Sexe zeide: Ik heb koud, om te zeggen: ik ben koud. Men zegt dan zeer wél: *mir ist mir doch so herzlich bange! was ben ik benaauwd!* En zo min als men zeggen kan: *mir ist traurig, in plaats van te zeggen: ich bin traurig, ik ben bedroefd,* zo thin is het geoorloofd te zeggen; *ich bin bange, ich bin angst.*

De Tydvoeging van die soorten van schikkingen zou geene zwaarigheid kunnen doen ontstaan by de geenen, die hunne Hulp werkwoorden wél kennen, gelyk wy dezelve in de eerste Afdeeling van dit Hoofdstuk bygebragt hebben. 't is altyd dezelfde regel; 't zyn altyd

dezelfde beginzelen, waarin de Toevoegelyke naam, het Bywoord, de Voornaam en het Voorzetsel altyd onbuigbaar blyven, by v.

T O O N E N D E W Y Z E.

Tegenwoordige Tijd.

Ich bin beliebt, und ich habe Ik ben bemind, en ik heb
genug. genoeg.

Du bist nicht so beliebt, als Gy zyt zo bemind niet,
ich. als ik.

Er ist noch so sehr beliebt, als Hy is nog eens zo veel be-
mir beyde. mind, als wy beide.

Wir sind alle beliebt, wenn Wy zyn allen bemind, wan-
mir uns wohl aufführen. neer wy ons wél gedraagen.

Wir haben noch nicht genug. Wy hebben nog niet ge-
noeg.

Ich weis nicht, warum ihr so Ik weet niet, waarom gy zo
beliebt seyd. bemind zyt.

Onvolmaakte Tijd.

Ich war vor diesem beliebt, Ik was voordezen bemind,
ich aber nicht mehr. maar nu niet meer.

Wir waren damals ganz be- Wy waren toen zeer be-
liebt. mind.

Volmaakte Tijd.

Du bist jederzeit beliebt ge- Gy zyt altyd bemind ge-
wesen. weest.

Ihr seyd niemals so beliebt ge- Gy zyt nooit zo bemind ge-
wesen, als wir. weest, als wy.

Eerste Toekomende Tijd.

Ihr werdet allezeit beliebt seyn. Gy zult altyd bemind zyn.

Ihr werdet bald genug haben. Gy zult haast genoeg hebben.

Tweede Toekomende Tijd.

Sie würden beliebt seyn, wenn Zy zouden bemind zyn, zoo
sie nicht diesen Fehler began- zy dien mislag niet begaan
gen hätten. hadden.

ON.

ONBEPAAALDE WYZE.

Ich wölfte gern beliebt seyn. Ik zoude wel bemind willen-
zyn.

Zodanig zyn ook dergelyke schikkingen, wanneer
dezelve van een Voornaam verzeid zyn, *by v.*

Ich bin dir gut,	Ik wensch u goed toe.
Ich habe dich lieb.	Ik bemin u.
Ich werde ihm gram,	Ik begin hem te haaten.
Ich will ihm wohl,	Ik wensch hem 't goede toe.
Ich lasse ihn los,	Ik laat hem vry.

Want het is even eens, als of het zamengestelde Werk-
woorden waren.

gut seyn, goed wenschen. Lieb haben, lief hebben.
gram werden, gram worden. wohl wollen, 't goede toewen-
schen.

waarby men alleen den perzoon voegd, waar op de-
zelve betrekkelyk zyn, *by v.*

Gut seyn, goed toewenschen.

Ich bin dir gut,	Ik wensch u goed toe.
Ich war dir gut,	Ik wenschte u goed toe.
Ich bin dir gut gewesen,	Ik heb u goed toegewenscht.
Ich war dir gut gewesen,	Ik had u goed toegewenscht.
Ich werde dir gut seyn,	Ik zal u goed toewenschen.
Ich würde dir gut seyn,	Ik zoude u goed toewenschen.
Ich würde dir gut gewesen seyn.	Ik zoude u goed toege- wenscht hebben.

Gram werden, haaten.

Ich werde dir gram.	Ik haate u.
Ich würde dir gram,	Ik haatte u.
Ich bin dir gram geworden,	Ik heb u gehaat.
Ich war ihm gram geworden,	Ik had hem gehaat.
Ich werde ihm gram werden,	Ik zal hem haaten.
Ich würde ihm gram werden,	Ik zoude hem haaten.
Ich würde ihm gram gewor- den seyn.	Ik zoude hem gehaat hebben.

IV. Van de Wederhoorige Werkwoorden.

Ich ärgere mich,	Ik erger my.
Ich gräme mich,	Ik bedroef my.
Ich quälte mich,	Ik kwel my.
Ich rühme mich,	Ik beroem my.
Ich tröste mich,	Ik troost my.
Ich erlustige mich,	Ik verlustige my.

Wy zullen een Staaltje hunner Tydvoeging geeven, naa aangemerkt te hebben, dat 'er geen onderscheid is tussehen de Tydvoeging der wederhoorige regelmaatige en die der onregelmaatige, ten zy in de zamengestelde tyden, daar het lydende Deelwoord verschillend is.

Sich erfreuen, zig verheugen.

- Ich erfreue mich, ik verheug my.
- Du erfreuest dich, gy verheugt u.
- Er erfreuet sich, hy verheugt zig.
- Wir erfreuen uns, wy verheugen ons.
- Ihr erfreuet euch, gyl. verheugt u.
- Sie erfreuen sich, zy verheugen zig.
- Ich erfreuete mich, ik verheugde my.
- Ich habe mich erfreuet, ik heb my verheugd.
- Ich hätte mich erfreuet, ik had my verheugd.
- Ich werde mich erfreuen, ik zal my verheugen.
- Erfreue dich, verheug u.
- Sich erfreuen, zig verheugen.
- Sich erfreuet haben, zig verheugd hebben.
- Sich zu erfreuen, om zig te verheugen.

Maar, gelyk 'er wederhoorige Werkwoorden zyn, van verscheide andere kleine woorden zamengesteld, zo moeten wy ook doen zien, hoe dezelve getydvoegd worden, by *v. sich etwas einbilden; zig iets inbeelden; sich etwas heraus nehmen, zig iets aanmatigen, zyil onder het getal der Werkwoorden, waarvan het ééne regelmaatig, en het andere onregelmaatig is. Zie hier de voornaamste Tyden,*

Ich

Ich bilde mir was ein, ik beelde my iets in.

Du bildest dir was ein, gy beeldt u iets in.

Er bildet sich was ein, hy beeldt zig iets in.

Wir bilden uns was ein, wy beelden ons iets in.

Ihr bildet euch was ein, gyl. beeldt u iets in.

Sie bilden sich was ein, zy beelden zig iets in.

Ich bildete mir was ein, ik beeldde mij iets in.

Ich habe mir was eingebildet, ik heb mij iets ingebeeld.

Ich hatte mir was eingebildet, ik had mij iets ingebeeld.

Ich werde mir was einbilden, ik zal mij iets inbeelden.

Ich würde mir was einbilden, ik zou mij iets inbeelden.

Bilde dir was ein, beeld u wat in.

Sich was einbilden, zig iets inbeelden.

Sich was eingebildet haben, zig iets ingebeeld hebben.

Sich was einzubilden, om zig iets in te beelden.

Wederhoorig Onregelmatig Werkwoord.

Ich nehme mir was heraus, ik maatig mij iets aan.

Du nimmst dir was heraus, gij maatigt u iets aan.

Er nimmt sich was heraus, hij maatigt zig iets aan.

Wir nehmen uns was heraus, wij maatigen ons iets aan.

Ihr nehmet euch was heraus, gyl. maatigt u iets aan.

Sie nehmen sich was heraus, zij maatigen zig iets aan.

Ich nahm mir was heraus, ik maatigde mij iets aan.

**Ich habe mir was heraus genommen, ik heb mij iets aange-
maatigd.**

**Ich hatte mir was heraus genommen, ik had mij iets aange-
maatigd.**

**Ich werde mir was heraus nehmen, ik zal mij iets aanmaa-
tigen.**

**Ich würde mir was heraus nehmen, ik zou mij iets aanmaa-
tigen.**

Nimm dir was heraus, maatig u iets aan.

Sich was heraus nehmen, zig iets aanmaatigen.

**Sich was heraus genommen haben, zig iets aangemaatigd
hebben.**

Sich was heraus zu nehmen, om zig iets aan te maatigen.

Daar zijn eindelijk zamengestelde Spreekwijzen,
welke

welke zig ook door alle de Tijden voegen. Zie hiervan twee ten voorbeelde.

*Sich mit etwas breit machen, zig ergens op verho-
vaardigen.*

- Ich mache mich breit damit, ik verhovaardig mij 'er op.
 Du machest dich breit damit, gij verhovaardigt u 'er op.
 Er macht sich breit damit, hij verhovaardigt zig 'er op.
 Wir machen uns breit damit, wij verhovaardigen ons 'er op.
 Ihr machet euch breit damit, gijl. verhovaardigt u 'er op.
 Sie machen sich breit damit, zij verhovaardigen zig 'er op.
 Ich machte mich breit damit, ik verhovaardigde mij 'er op.
 Ich habe mich damit breit gemacht, ik heb mij 'er op ver-
 hovaardigd.
 Ich hatte mich breit damit gemacht, ik had 'er mij op ver-
 hovaardigd.
 Ich werde mich damit breit machen, ik zal 'er mij op ver-
 hovaardigen.
 Ich würde mich damit breit machen, ik zou 'er mij op ver-
 hovaardigen.
 Mache dich breit damit, verhovaardig 'er u op.
 Sich damit breit machen, zig ergens op verhovaardigen.
 Sich damit breit gemacht haben, zig ergens op verhovaardig-
 digd hebben.
 Sich damit breite zu machen, om zig ergens op te verho-
 vaardigen.

Sich was zu gute thun, zig goed doen.

- Ich thue mir was zu gute, ik doe mij goed.
 Du thust dir was zu gute, gij doet u goed.
 Er thut sich was zu gute, hij doet zig goed.
 Wir thun uns was zu gute, wij doen ons goed.
 Ihr thut euch was zu gute, gijl. doet u goed.
 Sie thun sich was zu gute, zij doen zig goed.
 Ich that mir was zu gute, ik deed mij goed.
 Ich habe mir was zu gute gethan, ik heb mij goed gedaan.
 Ich hatte mir was zu gute gethan, ik had mij goed gedaan.
 Ich werde mir was zu gute thun, ik zal mij goed doen.
 Ich würde mir was zu gute thun, ik zou mij goed doen.

Thut

Thu dir was zu gute, doe u goed.

Sich was zu gute thun, zig goed doen.

Sich was zu gute gethan haben, zig goed gedaan hebben.

Sich was zu gute zu thun, om zig goed te doen.

De Bijvoegende Wijze schikt de woorden een weinig anders, in de schikking met het zamenvoegsel *daß*, *dat*, *by v.*

Daß ich mich breit damit mache, dat ik 'er mij op verho-
vaardige.

daß ich mich breit damit machte, dat ik 'er mij op verho-
vaardigde.

daß ich mich breit damit gemacht habe, dat ik 'er mij op
verhovaardigd hebbe.

daß ich mich breit damit gemacht hätte, dat ik 'er mij op
verhovaardigd hadde.

daß ich mich breit damit machen werde, dat ik 'er mij op
verhovaardigen zal.

daß ich mich breit damit machen würde, dat ik 'er mij op
verhovaardigen zoude.

Daß ich mir was zu gute thue, dat ik mij goed doe.

daß ich mir was zu gute thäte, dat ik mij goed deed.

daß ich mir was zu gute gethan habe, dat ik mij goed ge-
daan hebbe.

daß ich mir was zu gute gethan hätte, dat ik mij goed ge-
daan hadde.

daß ich mir was zu gute thun werde, dat ik mij goed doen zal.

daß ich mir was zu gute thun würde, dat ik mij goed doen
zoude.

V. Van de Onperzoonlijke Werkwoorden.

Daar zyn nog Onperzoonlyke Werkwoorden, die men noch op zig zelve, noch op anderen kan toepassen, en die noch daad, noch lyding te kennen geeven. Men gebruiktze alleen, om de geschiedenissen, de veranderingen der natuur, de pligten, de gewoonten en zeden der menschen te kennen te geeven. Zy kunnen met de Voornaamen, *ich*, *du*, *er*, niet zamen-
gaan.

gaan, en men zet voor dezelve het woord, *es*, 't welk met alle de tyden overéénkomt, *by v.*

<i>es</i> reguet, het regent.	<i>es</i> gebühret sich, het past.
<i>es</i> schneuet, het sneeuwt.	<i>es</i> geziemet sich, het voegt.
<i>es</i> frieret, het vriest.	<i>es</i> trägt sich zu, } het gebeurt.
<i>es</i> thauet, het dooit.	<i>es</i> begiebt sich, }

Deze Spreekwyzen worden, zomtyds, veel uitgestrekter, *by voorbeeld.*

es will verlauten, of *es* gehet die Rede, men zegd, de Sprak gaat.

es ist nicht Sitte im Lande, het is 's lands gewoonte niet.

es ist was merhörtes, het is iets ongehoords.

Deze gaan allen naar de volgende Voorbeelden.

Onperzoonlyk Regelmatig Werkwoord.

es geziemet sich, het voegt, betaamt.
es geziemete sich, het voegde, betaamde.
es hat sich geziemet, het heeft gevoegd, betaamt.
es hätte sich geziemet, het had gevoegd, betaamt.
es wird sich geziemen, het zal voegen, betaamen.
es würde sich geziemen, het zoude voegen, betaamen.

BIJVOEGENDE WIJZE.

das *es* sich geziemet, dat het voege, betaamt.
das *es* sich geziemete, dat het voegde, betaamde.
das *es* sich geziemet habe, dat het gevoegd, betaamt hebbe.
das *es* sich geziemet hätte, dat het gevoegd, betaamt hadde.
das *es* sich geziemen werde, dat het voegen, betaamen zal.
das *es* sich geziemen würde, dat het voegen, betaamen zou.

Onperzoonlyk Onregelmatig Werkwoord.

Toonende Wijze.

es friert, het vriest.
es froz, het vroor.
es hat gefroren, het heeft gevoren.
es hätte gefroren, het had gevoren.

Bijvoegende Wijze.

das *es* friere, dat het vrieze.
das *es* fröre, dat het vroore.
das *es* gefroren habe, dat het gevoren hebbe.
das *es* gefroren hätte, dat het gevoren hadde.

es wird frieren, het zal vrie- ^{den.} ^{zoude} es frieren werde, dat het
 es würde frieren, het zoude ^{den.} ^{zoude} es frieren würde, dat het
 vriezen zal.
 vriezen zoude.

De andere Werkwoorden worden ook, zomtyds,
 Onpetzoonlyk; *by v.*

es erfreuet mich, het verheugt my.
 es erzürnet mich, het spyt my.
 es belustiget mich, het vermaakt my.

Men kan ze zelfs op alle de perzoonen toepassen, *by v.*

es vergnūget mich, het vergenoegt my.
 es vergnūget dich, het vergenoegt u.
 es vergnūget ihn, het vergenoegt hem.
 es vergnūget uns, het vergenoegt ons.
 es vergnūget euch, het vergenoegt ulieden.
 es vergnūget sie, het vergenoegt hen.

Zo is het ook met de andere Tijden.

'Er zyn egter ook Onperzoonlyke Werkwoorden,
 welke voor zig de Voornaamen, *ich, du, er,* niet
 kunnende dulden, evenwel de Voornaamen, *mich,*
dich, ihn, uns, euch, sie, agter zig neemen, *by v. es.*
verdrenst mich, länger zu warten, het verdriet my, lan-
ger te wagten.

es verdrenst dich, het verdriet u.
 es verdrenst ihn, het verdriet hem.
 es verdrenst uns, het verdriet ons.
 es verdrenst euch, het verdriet ulieden.
 es verdrenst sie, het verdriet hen.

es verdros mich, dich, ihn, uns, euch, sie.
 es hat mich, dich, ihn, uns, euch, sie verdrossen.
 es hatte mich, dich, uns, euch, sie verdrossen.
 es wird mich, dich, uns, euch, sie verdriesen.
 es würde mich, dich, uns, euch, sie verdriesen.

BY-

BYVOEGENDE WYZE.

daß es mich, dich, ihn, uns, euch, sie verdrücke.
 daß es mich, dich, ihn, uns, euch, sie verdrücke.
 daß es mich, dich, ihn, uns, euch, sie verdrossen habe.
 daß es mich, dich, ihn, uns, euch, sie verdrossen hätte.
 daß es mich, dich, ihn, uns, euch, sie verdriesen werde.
 daß es mich, dich, ihn, uns, euch, sie verdriesen würde.

Het is ook zo gelegen met die geene, welke men met den Geever plaatst, *by v.*

Es geizemt mir, dir, ihm, ihr, uns, euch, ihnen.

(het voegt my, u, hem, haar, ons, ul., hen.)

Es gebühret mir, dir, ihm, ihr, uns, euch, ihnen.

(het betaamt my, u, hem, haar, ons, ul., hen.)

Es gehöret mir, dir, ihm, ihr, uns, euch, ihnen.

(het hoort my, u, hem, haar, ons, ul., hun, toe.)

De tydvoeging is 'er niet moejelyk van, en het is der Leerlingen pligt, zig daarin te oefenen.

De tweede soort van Onperzoonlyke Werkwoorden zyn die geene, welke, in plaats van de perzoonlyke Voornaamen, zig bedienen van den onëigen of onbepaalden Voornaam man, *men*. Men gebruikt denzelven, wanneer de rechte perzoon onzeker, of wanneer men dien niet noemen wil, *by v.*

man sät, man zegd; man hoffet, men hoopt; man glaubet, men geloofst; man hat Nachricht, men heeft. narigt; man bildet sich ein, men beeldt zig in.

Voor het overige verändert dit, man, geenzins de tydvoeging; die blyft altyd in haar wezen, of men moest de Voornaamen, mir, dir, ihm, ihr, uns, euch, ihnen, sie, daarby voegen, om de perzoonen te bepalen, gelyk wy reeds hebben aangetoond, *by v.*

man glaubet mir, dir, ihm, ihr, uns, euch, ihnen.

(iemand gelooven.)

man liebet mich, dich, ihn, sie, uns, euch, sie.

(iemand beminnen.)

VI. Van het Hulp-werkwoord *thun*, (*buiten gebruik.*)

Men vind nog , hier en daar , lieden , die zig van eene andere soort van Hulp-werkwoorden in hunne Tydvoeging bedienen; en de oude *Hoogduitschers* gebruikten ze, dikwils, in hunne werken. Men neemt het Werkwoord *thun*, in zyne uitgestrektheid, om alle de Tyden, alle de Getallen en alle de perzoonen van het Werkwoord, het welk men voegen wil, zamen te stellen, dit laatste altyd in de Onbepaalde Wyze blyvende, *by v.* in plaats van te zeggen.

ich esse, ik eet, zegd men: ich thue essen.
ich gebe, ik gaa, ——— ich thue geben.
ich reise, ik reis, ——— ich thue reisen.

OPITZ zelf, *een man van groot aanzien en van Dichtkundige gedagten*, heeft het nog gebruikt, wanneer hy zegt:

Ein fettes Haselbuhn,
Darnach die Bürger soust die Finger lecken thun.

Een vet Hazelhoen, waarna de burgers anders hunne vingeren lekken.

Maar deze spreekwyze is, heden, belagchelyk geworden, en naauwlyks ziet men ze in Winkel- en Ambagts-knegten door de vingeren. Doch onder dit belagchelyk gebruik moet men de volgende Spreekwyzen niet vermengen:

kund thun, kond doen. weh thun, zeer doen.
zu wissen thun, doen weeten. zu liebe thun, verpligten.
sauft thun, zagties doen. wohl thun, goed doen.

Want deze Spreekwyzen zyn van het getal der zamengestelde Werkwoorden, waarvan wy reeds Voorbeelden gegeven hebben.

XI. HOOFDSTUK

Van de Deelwoorden, van den *Mittelwörtern*.

Wy hebben de Deelwoorden in de Onbepaalde Wijze der Werkwoorden, altijd, wel aangetekend; maar, gelijk dezelve van eene bijzondere natuur zijn, iets van den Naam, en iets van het Werkwoord hebbende, wy moeten 'er in het bijzonder van spreken.

Wy zullen *eerst* zien, wat ze met het Werkwoord, en *vervolgens* wat ze met de Naamwoorden gemeen hebben. Er zijn *Hoogduitsche* Taalkenners, die 'er geen woord van gesproken hebben.

't Geen ze met de Werkwoorden gemeen hebben, bestaat in twee Hoofd-punten.

1.) Dat ze een zekeren tijd aanwijzen, *by voorbeeld*, ein *Schreibender*, een *man*, die *schrijft*, betekent een man, die daadlijk schrijft, het geen het woord *Schreiber*, *schrijver*, niet volkomen uitdrukt. Ein *geschriebener Brief*, een *geschreeven brief*, in tegendeel geeft een voorleden tijd, waarin de brief geschreeven is, te kennen. Het is het zelfde met de Deelwoorden, ein *Liebender*, een *man*, die *bemint*, en *geliebter*, die *bemind is geweest*; *Tragender*, die *draagt*, *getragen*, *gedraagen*. Sommigen dezer laatste geeven, egter, zo wel een tegenwoordigen tijd, als een voorleden tijd te kennen, *by v.* ein *belobter Mann*, een *man*, dien *men prijst*; ein *beliebter Freund*, een *vriend*, dien *men bemind*, geeven niet alleen eenen man of vriend te kennen, dien men voordezen gepreezen of bemind heeft, maar dien men nog prijst en bemind, &c. Ein *gelehrter Mann*, een *geleerd man*, geeft niet alleen eenen man, die eertijds geleerd is geweest, te kennen, maar ook een man, die het nog is, &c.

2.) Voorts is 't, dat dezelve, gelijk de Werkwoorden, de daad en de lijdning te kennen geeven, *by voorbeeld*, ein *Wirkender*, een *die werkt*, drukt iets werklyks uit, en das *gewirkte* *dat gewrogt is*, iets, dat van

ge

de werking eenes anderen lijdt. Ein Lehrende, een man, die leert, betekent dien, die zig de moeite geeft, een ander te onderwijzen. Ein Gelehter, een geleerde, geeft in tegendeel dien te kennen, die onderweezen is geweest. Men kend deze laatste aan de Lettergreep ge, die ze altijd in den Voorleden Tijd verzelt, uitgenomen 1.) in de Deelwoorden der zamengestelde Werkwoorden, en 2.) zommige Deelwoorden der onzijdige Werkwoorden, die, hoewel de Lettergreep, ge, hebbende, nooit eene lijdning te kennen geeven.

Nog merken wy, hier, in 't voorbijgaan aan, dat 'er geen Deelwoord is in de Hoogduitsche taal, 't welk de Toekomende Tijd te kennen geeft. Zo dat, hoewel 'er lieden zijn, die zeggen en schrijven: ein zu lesendes Buch, een boek, het welke nog gelezen moet worden; ein zu schreibender Brief, een brief, die nog geschreeven moet worden, dit van geen goed gebruik, en beter is te zeggen: Ein Buch, das noch gelesen, ein Brief, der noch geschrieben werden soll. Men zegd, egter, zeer wél in de tijtels: Hochzuehrender, Hochstzu verehrender Herr, het welk de Nederduitsche tijtel is Hooggeerde.

Men zal voort zien, wat de Deelwoorden met de Naamen, en voornaamlijk met de zelfstandige Naamwoorden gemeen hebben, zoo men op de Geslachten, op de Naamvallen, en op de Getallen wil letten. Want 1.) zy worden zo wel met het onbepaalde, als met het bepaalde Lidwoord gezet, by v. ein Liebender, eine Liebende, ein Liebendes, een of eene die bemind, en der, die, das Liebende, die bemint. 2.) Worden ze geboogen door alie de Naamvallen, gelijk de andere toevoegelijke Naamwoorden, by v. des Liebenden, van den geenen, die bemint, dem Liebenden, aan den geenen, die bemint, &c. 3.) Zy zijn ook van het één en ander getal, by v. die Liebenden, of enkel Liebende, de geenen, die beminnen; der Liebenden of Liebender, van de geenen, die beminnen, &c. Gelijk 'er niets bijzonders in hunne buiging is, en ze als de

an-

andere Toevoeglijke Naamen zamengesteld worden, zo zullen wy het hierby laten, ons vergenoegende met het geen wy hiervan, in het VIII. *Hoofdst.* van de byvoeglijke naamwoorden gezegd hebben.

XII. H O O F D S T U K.

Van de Bijwoorden, von den Nebenwörtern.

Wy hebben vooraf reeds de beschrijving van het *Bijwoord* gegeven. 't Is een woord, 't welk de betekenis van het *Werkwoord* bepaakt, *by v. ich gebe, ik gaa.* is een *Werkwoord*, 't welk de wijze, waarop men gaat, nog niet te kennen geeft. Voeg 'er by, *baad, baast; oft, dikwils; stark, sterk; langsam, langzaam; schnell, snel; voraan, vooraan; hinterher, agter;* op deze wijze ziet men, hoe ik gaa. De *Bijwoorden* hebben dan betrekking op de *Werkwoorden*, en op derzelver daad of lijding, en niet op de *Naamen*, noch op de *Voornaamen*. Maar de *Deelwoorden*, als iets van de natuur van 't *Werkwoord* hebbende, zijn daar betrekkelijk op, *by v. ein Liebender, een man, die bemint; men kan zeggen, ein beständig Liebender, een, die standvastig bemint; ein geliebter, een bemind man; men kan zeggen, ein herzlich Geliebter, een, die hartelijk bemind is.*

De *Bywoorden* behooren onder het getal der onbuigbaare *Woordjes*, die altijd dezelfde blyven, op wat wijze men ze schikt. En dit is het, 't welk het gebruik daarvan zeer gemakkelijk maakt, wyl men niet noodig heeft, dezelve te buigen, noch te voegen. Zy hebben ook geen geslacht, getal, noch tyden, noch perzoonen. Al wat zy met de *Toevoegelyke Naamen* gemeen hebben, bestaat hierin, dat ze, gelyk zy, de drie trappen van vergelyking hebben, *by v.*

Ich gebe stark,
ik gaa schielyk,

stärker,
sterker,

am stärksten.
sterkt.

Ich

Ich komme oft,	öfter,	am öftesten.
ik kome dikwils,	meermaal,	meest.
Ich schreibe schön,	schöner,	am schönsten.
ik schryve wél,	beter,	best.

Maar men kan alle de trappen zo niet vergelijken, want 'er zyn Onregelmaatige, die andere woorden in den vergelijkenden en overtreffenden trap gebruiken, by v. bald, heeft niet baldet, am baldesten, maar bald, baast, eber, eerder, am ebesten, eerst. Om dezelve te kennen, moet men by het goede gebruik, en by de goede Schrijvers blijven.

Wat de verschillende Klassen der Bywoorden aangaat, daar zyn 'er, die te kennen geeven

de Plaats, den Tijd, de Hoedanigheid, de Hoeveelheid, het Getal, de Orde, de Vergelijking, de Vergröping, den Stand, de Verkleining, de Verzekering, de Ontkenning, het Slot, enz.

Wij zullen ze in zeer grooten getalle, ten voordeele der Leerlingen bybrengen, wyl men dezelve kennen moet, om de taal wél te verstaan.

Doch altoorens daar toe over te gaan, zullen wy van hunne zamenstelling spreken. Daar zyn enkele en zamengestelde. De enkele by v. zyn: hie, hier; da, daar; hin, daar door; her, hierdoor; heut, heden; gestern, gisteren; früh, vroeg; spät, spade. De zamengestelde of afgeleide komen of van de Naam- of Werkwoorden. Men voegd, by voorb. by eenige zelfstandige Naamwoorden de Lettergreep, weise, om 'er Bywoorden van te maaken, by v. paarweise, by paaren; spielweise, speelswyze; gesprächweise, spraakswyze. By andere voegd men de Lettergreep, lich: zo is 't, dat van Schimpf, Ehre, Herr, komt schimplich, schandelyk; ehrlich, eerlyk; herrlich, heerlyk; van den Toevoegelyken Naam heilsam, heilzaam, maakt men heilsamlich, heilzaamlyk; van gut, goed, maakt men gütslich, goedig; van böse, boos, maakt men bösllich, booslyk;

dijk; van 't Werkwoord *thun, doen*, maakt men *thun-lich, doenlyk*; van 't Werkwoord *mögen, mogen*, maakt men *möglich, mogelyk, &c.*

Zie hier de voornaamste Lettergreepen, welke dienen, om dezelve zamen te stellen, zo van Zelfstandige, als van Toevoegelijke Naamwoorden.

- baar*, wonderbaar, wonderbaar; *achtbaar*, achtbaar; *neembaar*, noembaar; *bruikbaar*, bruikbaar.
- haft*, manhaft, kloeklyk; *tugendhaft*, deugdelyk, nabehaft, voedend; *webrhaft*, weerbaar.
- halb*, *aufferhalb*, van buiten; *innerhalb*, van binnen; *oberhalb*, van boven; *unterhalb*, van onderen.
- hand*, *allerhand*, van allerhande foorten, allerlei.
- icht*, *fleischicht*, vleeschlyk; *fleckicht*, vlekkelig; *bergicht*, bergagtig.
- ig*, *gnädig*, genadig; *gütig*, goedig; *ewig*, eeuwig; *barmherzig*, barmharig.
- isch*, *kindisch*, kindsch; *weibisch*, wyfsch, wyfagtig; *vrouwelyk*.
- ley*, *allerley*, allerlei; *mancherley*, vielerley, veelerlei.
- lich*, *kindlich*, kinderlyk; *vaterlich*, vaderlyk.
- los*, *erblos*, erloos; *ehelos*, eerloos; *fruchtlos*, vrugtelooos; *gottlos*, godloos; *heillos*, heilloos.
- mal*, *allemaal*, altoos; *einmal*, eens; *keinmal*, niet eens, nooit.
- sam*, *arbeitsam*, arbeidzaam; *mühsam*, met moeite, moejelyk.
- selig*, *armfelig*, armzalig; *mühselig*, moejelyk; *saumfelig*, traag, achteloos; *trübselig*, droeviglyk.
- wärts*, *anderwärts*, elders; *herwärts*, herwaarts; *hinwärts*, derwaarts; *verwärts*, voorwaarts; *hinterwärts*, agterwaarts, &c.

De toevoegelyke Naamen, eindigende in *ig*, en in *isch*, kunnen Bywoorden worden, zonder de Lettergreep *lich*, daar by te voegen, *by v.* Er hat mich gütig aufgenommen, *by heeft my vriendelyk ontvangen*; er ist mir turtisch begegnet, *hy heeft my wreed behandeld.*

Zo

Zo is het ook gelegen met verscheide lydende Deelwoorden, *by v.* Er hat mich geneigt angesehen, *by heeft my gunstig aangezien*; er hat mich erwünscht empfangen, *by heeft my gewenscht ontvangen*.

Daar is, buiten dat, een groot getal Toevoegelyke Naamen, die Bywoorden worden, zonder iets daaraan te veranderen, *by v.*

recht, wél, regt. schlimm, slim. grad, regt, juist.
kurz, kort. lang, lang. hoch, hoog, enz.

Zelfs kan men zeggen, dat alle de Toevoegelyke Naamen schier Bywoorden zyn, wanneer dezelve zonder lidwoorden gebruikt, en niet geboogen worden.

Wat derzelve samenstelling betreft; zy worden deels met zig zelve, en deels met andere woordjes gebonden, *by v.* van her, en van nach, komt hernach; daarna; van vor en van hin komt vordrin, voorheen; van unter, en van weg, komt unterwegen, onder weg; van Muth, en van willig, komt muthwillig, moedwillig.

Zomtijds komen 'er zelfs drie of vier kleine woorden in hunne samenstelling, *by v.* nun seinet willen, om zijnen wille; von seinet wegen, van zijnen weg; von oben herab, van boven; hin unterwärts, beneden; irgendwo hin, ergens; von allenthalben her, van alle kanten, &c. Maar in dit opzigt moet men by het bepaalde gebruik blyven, en 'er geen naar zynen zin willen smeeden, noch dezelve onnoodig zamen voegen, gelyk wanneer men zegd: dahier om te zeggen hier, hier; anheute, om te zeggen heute, heden; ansonsten, om te zeggen sonst, anders, daarenboven, &c.

Zie nu hier de Bywoorden, volgens hunne verschillende Klassen, en

I. De Bywoorden van plaats, Nebendörter des Orts.

Daarvan zyn vyfderlei soorten. die de vraagen beantwoorden, Wo? waar? Wohin? waaren? Wohet? van waar? Wodurch? waardoor? wie weit, hoe ver?

P 2

1.) Wat-

1.) Wanneer men vraagd *Wo? waar?*

hier, alhier, hierfelbst, hier.	außen, buiten.
dort, dorten, daar.	hieraußen, hier buiten.
oben, boven.	daraußen, daar buiten.
doben, daar boven.	sonst wo, ergens anders.
innen, binnen.	irgende, ergens.
hierinnen, hierin:	irgend, irgendwo, op eenige
darinnen, daarin.	nirgende, nergens. (plaats.
anderwo, anderwärts, elders.	zugegen, tegenwoordig.
auswärts, van buiten.	gegenwärtig, tegenwoordig.
inwendig, inwendig.	aufser Landes, buiten het land.
auswendig, uitwendig.	weit von hier, ver van hier.
allerwegen, overal.	hier zu Lande, in dit land.
keineswegen, nergens.	abwesend, afweezend.
dahem, t'huis.	hinten, agter.
zu Hause, t'huis	vornen, voor.
aufser Hauses, buiten's huis.	oben auf, oben drauf, bovenop.
da, alda, dafelbst, daar.	aufserhalb, uit het land.
drüben, aan den anderen kant.	oben an, bovenaan.
unten, onder.	unten an, onderaan, enz.
drunten, beneden, omlaag.	

2.) Wanneer men vraagd, *Wohin? Waar na toe?*

hieher, hierheen, dahin, daar-	nach hinten zu, na agteren toe.
dorthin, daarheen. (heen.	vorwärts, voorwaarts.
hinüber, van die kant.	hinterwärts, agterwaarts.
hinauf, boven, omhoog.	längsthin, in die Länge, langs.
herauf, opwaarts.	quer über, in die quer, dwars
hichervwärts, hierheen.	door.
herans, daherans, hieruit.	hin und her, hier en daar.
dahinein, hierin.	über und über, overal.
dahinans, daaruit.	drüber und drunter, boven en
dorthinein, daarin.	beneden.
dorthinans, daaruit.	rechtsbin, linksbin, regtsheen,
anderwohin, ergens anders.	linksheen.
nach oben zu, na boven toe.	heim, nach hause, na huis.
nach unten zu, na beneden toe.	dahinwärts, daar heen, daar
nach vorne zu, na voren toe.	na toe.

ter

herüber, hieröver.	überzweck, overdwers.
hinab, hinunter, beteden.	aller Orten aller Enden, } over-
herab, herunter hier beneden.	allenthalben, überall, } al-
hinein, in, hinaus, uit.	nirgendbit, } nergens
herein, daherein, hierin.	nirgendwo, } heen.
mitten inne midden in.	zur Rechten, ter regtehand.
dartwischen, tusfchen beide,	zur Linken, ter linkehand.
daar tusfchen.	rechts mid links, regts en links.
miten an, miten, onderaan.	hinten nach, hintenher, agter
jeuseit, aan dien kant, aan	na, agterop.
geene zyde.	voran, voraus, vooraan, voor-
diesfeit, van dezen kant, aan	uit.
deze zyde.	vooren an, voor aan,
gegenüber, tegenöver.	hinten drein, agter in.
zur Seiten, bezyden.	mitten hinein, midden in; enz.

3.) Wanneer men vraagd, *Woher? Waar van daan?*

von hier, von daher, van hier.	von hinten, van agteren.
von dorten, von dorten	von vornen, van vooren.
von daunen, (her, } van	von Hause, van huis.
von daunen her, (her, } daar.	von ferne her, van verre.
von innen, van binnen.	von beiden Seiten, van beide
von außen, van buiten.	zyden.
nirgendsher, nergens van daan.	von allen Seiten, van alle zy-
nirgendwoher, ergens van daan.	den.
allenthalben her, } overäl	von der Rechten her, van de
allerwegen her, } van	regte zyde.
von allen Orten her, } van	von der Linken her, van de
von allen Enden her, } daan.	linke zyde.
von oben her, } van boven.	von der Nähe, van daar naast,
von droben, } van boven	van naby.
von oben herab, } af.	von der Ferne, van verre;
von unten her, } van bene-	den.
von drunten, } den.	
von unten her, } van bene-	
auf, } den af.	

4.) Wanneer men vraagd, *Wodurch? Waardoor?*
 durch dieß oder daß, door dit daerüber, hieröver.
 of door dat. dahinab, hieraf.
 hiedurch, dadurch, hier door. gleichaus, } gelyk uit.
 dortdurch, daardoor. gleich durchhin, }
 dahindurch, daardoor. gleich hinauf, } gelyk op.
 dort hindurch, daar door. gerade hinauf, }
 mittenweg, van onderen. gleich hinab, } gelyk af.
 obenweg, van boven. gerade herab, }
 dahinans, hier uit. gleich hinüber, gelyk hier-
 dorthinaus, daar uit. over.
 hintenheran, van agteren door. gleich herunter, gelyk hier-
 voranweg, van vooren door. onder.
 dahinauf, hierboven door. gerade zu, regtuit.
 dahinunter, daar onder door. gerade hinaus, de regte weg,
 darnebenhin, ter zyde door. enz.
 seitwärts herum, heröm.

5.) Wanneer men vraagd, *Wie weit? Hoe ver?*
 hieher, }
 bis hieher, } zo ver.
 soweit, }
 nicht weiter, niet verder. bis hinauf, } tot daar toe.
 bis zum Ende, tot aan het inuner weiter, altyd verder. }
 einde. immerfort, altyd voorwaarts, }
 se weit als möglich, zo ver }
 als mogelyk. } enz.

II. De Bywoorden van Tyd, Nebenwörter der Zeit,
 zyn ook in eene groote menigte, en beantwoorden
 insgelyks verscheide vraagen.

1.) Wanneer men vraagd, *Wann? Wanneer?*
 heut, heden. Vormittags, voormiddags.
 gestern, gisteren. Nachmittags, namiddags.
 vorgestern, eergisteren. gegen Abend, tegen den avond.
 vor Tage, voor den dag. etwas spät, wat laat.
 frühmorgens, 's morgens sehr spät, zeer laat.
 vroeg. morgen, morgen.

über.

oërmorgen, overmorgen.	Montags, maandags.
eerster Tage, eerstdaags.	diesen Abend, dezen avond.
den folgenden Tag, den vol-	diese Nacht, dezen nacht.
genden dag.	künftiges Jahr, toekomstige
den dritten Tag, den derden	jaar
den Tag hernach, den dag	auf den Sommer, aanstaandere
hier na.	zomer.
des Nachts, 's nachts.	allezeits, immer, } altyd, go-
des Morgens, 's morgens.	stets, immerdar, } duurig.
des Tages, des daags.	immerfort,
des Abends, des avonds.	allemal, alle keeren, alleszins,
bey Tage, by dag.	maanhörlich, } onophoude-
bey Nacht, by nacht.	ohne Unterlaß, } lyk, gestadig,
Sonntags, zondags.	enke.

2.) Wanneer men vraagt, *Seit wann?* *?* *sedert*
wanneer?

seit einer Stunde, sedert een seit vielen Zeiten, sedert veelē
 ur. tyden.
 seit heute früh, sedert dezen von alten Zeiten her, van oude
 morgen. tyden af, her.
 seit gestern spät, sedert giste- von der Schluß her, van dem
 ren laat: zondvloed af.
 seit gestern Abends, sedert gis- seit Adams Zeiten, sedert A-
 teren avond. dams tyden.
 seit vorgestern Mittags, se- von Anbeginn der Welt, van
 dert eergisteren middag. het begin der waereld af.
 seit heute Morgens, sedert von je her, van allen tyde-
 van den morgen. eben erst, van dat oogenblik af.
 seit drey Tagen, sedert drie von Ewigkeit her, van Eeu-
 dagen. wigheid af.
 seit einer Woche, sedert eene von Zeit zu Zeit, van tyd tot
 weck. tyd.
 seit einem halben Jahre her, se- seit vielen Jahren, sedert
 dert een half jaar. veelē jaaren.

seit unendlichen Jahren her, von Menschen Gedenken her,
van onheugelyke tyden. van menschen geheugen
af, enz.

4.) Wanneer men vraagd, *Wie bald? Hoe dra?*
bald, alsbald, sogleich, haast, augenblicklich, in een oog-
blick.
zo voort.
stracks, straks. alsofort, zo met een.
geschwind, schielyk. mit aubrechendem Abend, met
zur stunde, terstond. het aankomen van den
den Augenblick, op dit oog- avond.
blick. mit aubrechendem Tage, met
in kurzem, in 't kort. het aanbrecken van den
niimmermehr, niemals, nooit. dag.
behendes, met 'er haast. aufs eheste, ten eersten.
mit ehesten, ehestens, met den nächstens, in weinig tyds.
eersten. den nächsten Tag, den naastem
ohne Verzug, unverzüglich, dag.
in aller Eil, met 'er haast. je eher, je besser, hoe eerder,
umgefaunt, zonder toeven. hoe liever.
flugs, ras, gaauw.
nach diesem, naa dezen, enz.

4.) Wanneer men vraagd, *Wie lange? Hoe lang?*
so lange es dauret of währet, bis Nachmittag, tot naa den
zo lang a's het duurt. middag.
bis auf diesen Tag, tot op de- noch immerzu, nog altyd.
zen dag. bis auf den Abend, tot den
bis ikind, tot nu toe. avond.
bis auf diese Stunde, tot op bis Morgen, tot morgen.
dit uur. bis zu Nacht of Mitternacht,
bisher, bis iho, bis dato, tot tot den nagt, tot midder-
nu toe. nagt.
bis auf die Woche, tot de toe- bis übers Jahr, tot toeko-
komende week. mende jaar.
unaufhörlich, immerfort, ge- Jahr aus Jahr, ohne Unterlah,
duurig, zonder ophouaen, ohne Ende, zonder ophou-
aanhoudend. den.

ohne

ofne Aufhören, unablässig, on- in Ewigkeit, eeuwiglyk, enz.
ophoudelyk, zonder einde.

5.) Wanneer men vraagd, *Wie oft? Hoe dikwils?*

selten, zelden.	unendliche mal, onëindig maal.
einmal, eenmaal.	oftmals, öfters, dikwils, me-
ein einzig mal, een eenig maal.	nigmaal.
dann und wann, bisweilen, un-	unzählige mal, ontelbaare maal-
terweilen, zomtyds, zom-	len.
wylen.	stündlich, op elk uur.
nicht selten, dikwils genoeg,	täglich, dagelyks.
niet zelden.	wöchentlich, weeklyks.
mehrmals, vielmals, meer-	monatlich, maandlyks.
maal, verscheide maalen.	jährlich, jaarlyks.
etliche mal, altemet, zomtyds.	von Jahr zu Jahr, van jaars
niemals, nooit.	tot jaar.
täglich einmal, eens dags.	alle Tage, alle dagen.
drei in der Wochen, twee-	von Tage zu Tage, van dag,
maal's weeks.	tot dag, enz.
all mein Leben lang, al myn	
leeven lang.	

6.) Wanneer men vraagd, *in welcher Zeit?*
op wat tijd?

Allemaal, jederzeit, altyd.	nochmals, nog eens.
tho, nun, nunmehr, igunder,	übers Jahr, over een jaars-
thans, nu.	vormals, eertyds.
schon längst, vorlängst, 't is	ueulich, leghich, laatstleden.
lang geleden, voorlang.	damals, toen.
vor, vorhin, van te vooren.	hernach, nachmals, nachher, na-
vor Zeiten, ouds tyds, voor-	maals, naderhand.
maals.	spät und früh, vroeg en spade.
vor Alters, van ouds.	niemals, nooit.
immer und ewig, eeuwiglyk.	in einer Weile, in eenigen tyd.
über ein kleines, straks.	unterdessen, mittlerweile, onder-
in, kurzem, in 't kort.	wylen, ondertuschen.
für und für, geduuriglyk.	nach und nach, allengskens,
allmählig, zagtyes, allengs.	met de tyd.

wiederum, abermal, wederom, alle mein Lebtag, al myn le-
weder, weêr. ven.
zeitig genug, tydig genoeg. nun und nimmermehr, nimmer-
meer, enz.

III. De Bywoorden van Hoedanigheid, Nebenwörter der Beschaffenheit.

Deze, zig schikkende naar de zaaken, waarmee
dezelve overéénkomen, zyn of Geestlyk, of Lig-
haamlyk.

1.) De Geestlyke.

Christlich, kristelyk, Christe- toff, dol.
heidnisch, heidensch. (lyk. wild und schächtern, wild en.
Müßlich, voorzigtiglyk. zahn, tam. (woest.
aufrichtig und rechtschaffen, op- nutzwillich, moedwillig.
recht en rechtmaagig. widerlich, met afkeer.
weiblicher Weise, ter goeder willich, willig.
trouw. gern, gaarne.
einfältig, eenvoudig. ungeru, ongaarne.
weiselich, wyslyk. -billig, billyk.
thöricht, dwaaslyk, dwaas unbillig, onbillyk.
wisig verstandig, vernuftig. fälschlich, valschlyk.
dumm, domlyk, dom. wahrhaftig, waaragtig, waar.
listig listig, loos. männlich, manlyk.
verschlagen, door list, door- weiblich, verwyfd.
schlau, loos, arg. (trapt. mündlich, mondeling.
durchtrieben, met spitsvinnig- schriftlich, schriftelyk.
heid. öffentlich, openlyk.
ehrlich und redlich, eerlyk en ins geheim, geheimlyk, hei-
deugdelyk. melyk.
grämisch, met droefheid. offenbar, klaarlyk, openlyk.
hänisch, verraaderlyk. ins besondere, byzonderlyk.
schrecklich, schriklyk. tugendhaft, deugdelyk, deugd-
fürchterlich, ysfelyk, vreeslyk. zaam.
herzhaft, moediglyk, moedig. lasterbast, godlooslyk, on-
kühn, keet, stoutlyk, stout. deugend.
frech, verwegem, vermetel. hinterlistig, bedriegelyk, listig.
bra

betriglych, op eene bedrieg-	ungezogen, kwaad opgebracht-
lyke wyze.	freundlych, vriendlyk.
schändlych, schandelyk.	feindlych, vyandlyk.
lößlych, pryslyk.	lustig, vrolyk, lustig.
schmüch, heerlyk.	traurig, treurig.
ansehlych, aanzienlyk.	betrübt, bedroefd.
verächtlych, verächtelyk.	bekümmert, bekommerd.
gütig, goedig.	gesellig, gezellig.
zornig, toornig.	einsam, alleen, eenzaam, al-
grimmig, wütend, woedend,	leen.
grimmig.	ernstlych, ernstlyk, ernstig.
höflich, hoflyk, beschaafd.	schertzhast, schertzende.
bäuerisch, boersch.	spasshast, snaaks.
grob, grof.	freywillig, vrywillig.
artig, beschaafd, aardig.	gezwungen, gedwongen.
unartig, onbeschaafd, lomp.	met Fleiße, uitdruklyk, voor-
zu Wasser, te water.	dagtelyk.
zu Lande, te land.	nachlässig, nalaaftig, agteloos,
zu Pferde, te paard.	flordig.
zu Fuß, te voet.	künstlich, konstiglyk, kunnig.
plump, plomp, lomp.	ungeschickt, ongeschikt, lomp.
wohlgezogen, op eene wyze,	zu Liebe, om de liefde.
die eene goede opvoeding	zu Trost, in weerwil, in
te kennen geeft.	spyt, enz.

2.) De Lighaamlyke.

Kalt, koudelyk, koud.	hart, hard.
eiskalt, zeer koudelyk, yskoud.	weich, week, zagt.
warm, heß, warm, heet.	süß, zoet.
siedendheiß, ziedendheet.	saurer, zuur.
fett, vet.	rauh, ruw.
mager, mager.	glatt, eben, glad, effen, gelyk.
gerade, regt, even, juist.	langsam, langzaam.
uneben, oneffen, oneven.	bürr, droog.
nass, nat.	dick, dik.
trocken, droog.	dünn, dun.
frucht, vochtig.	schlank, rank, dun.

geschmeidig, buigzaam.	rund, rond.
krumm, krom.	hech, hoog.
bekende, spoedig, handig.	tief, diep.
set en, schoon.	langlich, lang, langwerpig..
häßlich, garstig, lelyk, haatlyk, afzigtig.	kurz, kort.
lieblich, lieflyk, bevallig.	<i>En verscheide andere van die soort, die men in de Woordenboeken vinden kan.</i>
abscheulich, afschuwlyk, afzigtig.	

IV. De Bywoorden van Grootte, Nebenwörter der Größe.

Deze bevatten meest alle eene vergelyking met andere, by v.

groß, groot.	viel, veel.
klein, klein.	überausviel, in groote menigte.
größer, grooter.	erschrecklich viel, schriklyk
kleiner, kleiner.	mehr, meer. (veel.)
lang, lang.	noch mehr, nog meer.
kurz, kort.	am meisten, am meesten, het meeste, meest.
weit, wyd.	wenig, weinig, weniger, weiniger.
enge, eng, nauw.	am wenigsten, het wenigste.
dick, dik.	länger, langer. (met al. anfs wenigste, voor het weinigste.)
dünne, dun.	am längsten, het langste, langst.
nichts, niets, gar nichts, niet	minder, minder.
länger, langer.	anfs mindeste, voor het minste, ten minsten.
am längsten, het langste, langst.	nicht das mindeste, niet het minste.
minder, minder.	einmal für alle mal, eens
anfs mindeste, voor het minste, ten minsten.	noch einmal, nog eens.
nicht das mindeste, niet het minste.	voor al. wieder von neuem, van nieuws.
einmal für alle mal, eens	zu guter legt, voor het laatste.
noch einmal, nog eens.	gantz und gar nichts, volstrekt niets.
voor al. wieder von neuem, van nieuws.	gar zu viel, veel te veel, alteveel.
zu guter legt, voor het laatste.	
gantz und gar nichts, volstrekt niets.	

doppelt zu vier, nog eens zo twiefach, dubbeld, twee-
 veel. vouwdig.
 mehr oder weniger, meer of
 minder.

V. De Bywoorden van Orde en Wanörde.
 Nebenwörter der Ordnung und Unordnung.

1.) Bywoorden van Orde.

Anfänge,	anfänglich,	aan-	ordentlich,	ordentlyk,	in orde.
		vanglyk.	kurzlich,	kortlyk.	
sodann,	hernach,	hierna.	weitläufig,	} breedvoerig.	
darnach,	darauf,	daarna.	ausführlich,		
nachmabls,	nachgebends,	na-	deutlich,	duidelyk.	
		maals.	genau	naauwkeurig.	
endlich,	zuletzt,	lelijk,	eindelyk.	kurzgefasst,	beknopt.
erstlich,	eerstelyk.			nach und nach,	allengskens.
schliesslich,	zum-Beschluss,	ein-	alldemach,	alldemachtig,	al zag-
		delyk.			jes, allengs.
übrigens,	im übrigen,	voor-			
	het overige.		künftig,	in 't	toekomende,
nach der Reihe,	reihenweise,				vervolgens.
	naar den rang.				

2.) Bywoorden van Wanörde.

Verwirrt,	verward.	alles unter einander,	alles on-
durcheinander,	vermischet,	ver-	der malkanderen.
mengt,	vermengd,	door drüber und drunter,	het ééne
malkander.			boven, het ander onder.
das oberste zu unterst,	het on-	unordentlich,	zonder, buiten
derste boven.			orde.
rücklings,	schreijdelings.	alles über einen Haufen,	alles
eins ins andere,	het één in 't	over hoop,	omver.
	andere.	verkehrt,	averegts, verkeerd,
das hinderste zufoerdest,	het ver-	stümmelt,	verminkt.
agterite voor.			

Zie boven VIII Hoofdstuk III Afdeel. No. II. de
 getallen der schikking van verdeelinge en van evenre-

igheid, betrekking hebbende op deze V. Klasse der Bywoorden.

VI. De Bywoorden van Vergelyking, Nebenwörter der Vergleichung.

Deze zyn, byna, dezelfde, als die der Grootte, dus zullen wy niet dan de noodzaaklykste bybrengen. Ze zyn drieërlei.

1.) Om te Vergelyken, Vergleichende.

Eben so groß, oder so klein, von einer Dike, van ééne even zo groot of even zo klein.	von gleicher Stärke, van ge-lyke, dezelfde sterkte.
eins wie das andere; het ééne als, gelyk het andere.	sowohl als, zo wel als.
gleichsam als, gelyk als.	nicht weniger, niet minder.
vergleichen, desgelyks.	nichts weniger, niets minder.
gerade so dick, even zo dik.	ebener maßen, } op dezelfde
gleich breit, van dezelfde breedte, even breed.	gleicher gestalt, } wyze, enz.

2.) Om te Verkleinen, Verkleinernde.

Kleiner als, kleiner, dan.	nicht halb so groß, niet half zo groot.
es langet nicht an die Hälfte, het maakt de helft niet uit.	ungleich schwächer, } ongelyk zwakker.
sonder Vergleich, zonder vergelyking.	vielweniger als, veel minder, dan, enz.

3.) Om tegen te stellen, Entgegensetzende.

Das gegen hergegen, in tegen-deel, daarentegen.	hingegen, im Gegenheil, in tegendeel.
nicht so hoch, zo-hoog niet.	viel niedriger, veel laager.

VII. De

VII. De Ondervraagende Bywoorden, *Wörter des Fragens.*

Deze slaan op Perzoonen, op zaaken, op Tyden,
op Plaatzten, op de Grootte en Hoeda-
nigheid der Zaaken.

1.) Op Perzoonen, auf Personen.

Wie? wie? welcher? welke? welche? welke?
was für einer? wat voor een? was für eine? wat voor eene?
wessen? van wien? wiens? durch wen? door wien?
wes ist das Bild? wiens beeld wem gehört das? wien hoort
is dat? dat toe?
zu wem? aan wien? wien? für wen? voor wien?
mit wem? met wien? von wem? van wien? wien?

2.) Op Zaaken, auf Sachen.

Was? wat? womit? waar mede?
was denn? wat dan? wodurch? waar door?
warum? waarom? woraus? waaruit?
wegwegen? om welke reden? wie viel? hoe veel?
weshalben? weshalven? ist's nicht so? is 't niet zo?
woran? waaraan? woher? waar vandaan? van
wozu? zu was? waartoe? tot waar?
wat einde? woben? waar van? enz.

3.) Op Tyden, auf Zeiten.

Wann? wanneer? wie bald? hoe vroeg? hoe dra?
seit wann? zedert wanneer? wie spät? hoe laat?
wie oft? } hoe dikwils? zum wievielften mal? de hoe-
wie vielmal? } veelfte maal?
wie lange? hoe lang? wie geschwinde, hoe gezwind?
wie langsam? hoe langzaam? hoe schielyk?

4.) Op Plaatzten, auf Orten.

Wo? waar? woher? waarvan ist's nicht eben so weit? is het
daan? niet even zo ver?
wie weit? hoe ver?
wie nahe? hoe na? wohin? waarheen? wodurch?
waardoor?
wie

1.) De vaststellende Bywoorden, Bejahende.

Ja so ist es, ja, zo is het. ohne Bedenken, zonder bedenken.
 wie gesagt, gelyk ik gezegd hebbe ohne Zweifel, } zonder twyfel.
 freylich wohl, zonder twyfel. Zweifels ohne, }
 nicht anders, niet anders. Zweifels frey, } fel.

2.) De Ontkennende Bywoorden, Verneinende.

Nein, neen. nicht doch, neen, nichts, niets, gar nicht, gansch
 neen. niet.
 durchaus nicht, volstrekt niet. ganz und gar nicht, geheel en
 niemals, nooit. al niet.
 nirgends, nergens. mit nichten, niet, geenszins.
 niemand, keiner, diemand. keinesweges, geenszins.
 nimmermehr, nimmermeer, nun und nimmermehr, noch
 nooit. nu, noch nooit.

3.) De twijfelende Bijwoorden, Zwaifelnde.

Werweis, ob, wie weet, of. vielleicht, misschien, mogelijk.
 im Falle das, in gevalle dat. auf den Fall, in dit geval.
 so oder so, zo of zo. wie oder wann, hoe en wan-
 is dies oder das? is 't dit of neer.
 dat? nun oder niemals, nu of nooit.
 heute oder morgen, heden of ob dies oder das, of dit of dat,
 morgen. enz.

4.) De verzeikerende Bijwoorden, Verheurende.

gewiss, zekerlijk, zeker. wahrhaftig, waaragtig, waar-
 versichert, gewisselijk, gewis. unfehlbar, onseilbaar. (lijk.
 unstraitig, onbetwistelijk, auf mein Wort, op mijn
 buiten kijf. woord.
 bey meiner Treue, bij mijn ein Wort ein Mann, een woord
 trouwe. een man.
 so war ich lebe, zo waar als auf meine Ehre, op mijne eer.
 ik leeve. in Ewigkeit nicht, in eeuwig-
 key meiner Seele, bij mijne heid niet, enz.
 ziel.

XIII. HOOFDSTUK.

XIII. H O O F D S T U K.

Van de Voorzetselen, van den Voorzetselen.

De Voorzetsels zijn kleine onbuigbaare woorden, welke of den *Teeler*, of den *Geever*, of den *Aanklaager*, of den *Neemer*, en zomtijds den *Teeler* en den *Geever*, en zomwijlen den *Aanklaager* en den *Neemer* te gelijk beheerschen, *by voorbeeld.*

bis auf die Erde: durch die Luft; vom Himmel.
tot op de aarde; door de lucht; van den Hemel.

Ich sehe ihn vor mir stehen; ik zie hem voor mij staan.
Meines Vorteils wegen; om, tot, wegens mijn voordeel.

En dit is al het onderscheid, 't welk tuschen deze voorzetsels is. Daar zijn 'er, die denzelfden Naamval altijd beheerschen; en weét andere, welke nu eens den éénen, dan weét den anderen, doch alle in eene zekere orde beheerschen.

Uit dien hoofde zullen wij, *eerst*, die Voorzetsels, welke denzelfden Naamval altijd regeeren, opgeeven, en *voorts* die geene laten volgen, welke twee verschillende Naamvallen beheerschen.

1.) Voorzetsels, die den *Teeler* regeeren, zijn de volgende.

Anstatt meiner; in plaats van mij.

besagen dessen; uit kragt, hoofde daarvan.

in Beyseyn meiner; in mijne tegenwoordigheid.

bisseits des Berges; aan deze zijde van den berg.

in Gegenwart deiner; in uw bijzijn, in uwe tegenwoordigheid.

seines Worts halben; zijns woords halve.

Inhalts dessen; uit hoofde van den inhoud.

jenseit des Grabes; aan de overzijde, den overkant der graft.

kraft seiner Zusage; uit hoofde van, volgens zijne belofte.
laut seines Briefes; naar, volgens zijn brief.

omgesehen alles Einwendens; onāangezien, niettegenstaande alle tegenwerping.

merachtet aller Schwierigkeit; niettegenstaande, onāangezien alle zwaarigheid.

aller Sorgfalt nageachtet; niettegenstaande alle zorgen.

vermittelst dessen; mitsdien, onder beding van.

vermōge dessen; uit hoofde daarvan.

in Vollmacht seiner; uit kragt zijner volmagt.

um des Himmels willen; om 's Hemels wille.

2.) Voorzetsels, die den *Geever* beheerschen
 bey mir; bij mij. zit mir; tot mij.

mir entgegen; tegen mij. zinnächst mir; allernaast mij.

gegen über mir; tegen over mij. dir zuwider; tegen u.

nach mir; naa mij. zwischen mir und ihm; tuschen.

nächst ihm; naast hem. mij en hem.

neben mir; naast, nevens mij.

3.) Voorzetsels, die den *Aanklaager* regeeren.

durch mich; door mij. ohne mich; buiten, zonder mij.

für alle; voor allen. sonder ihn; zonder hem.

gegen mich; jegens, tegen mij. wider alle; tegen allen.

gen Jerusalem; na Jerusalem.

4.) Voorzetsels, die den *Neemer* beheerschen.

aus der Schlacht; uit den Slag.

mit aller Gewalt; met alle geweld.

nebst seiner Gesellschaft; met, nevens zijn gezelschap.

Oesterreich ob der Ens; Oostenrijk op de Ens.

ob der Thüre; ob dem Haupte; boven de deur, het hoofd.

sammt seinem Gefolge; met, beneffens zijn gevolg.

von dem (vom) Kriege; van den oorlog.

von Hause aus; van het huis af.

von seiner Jugend auf; van zijne jeugd af.

Nu volgen de Voorzetsels, die *twee Naamvallers* beheerschen.

1.) Die den *Teeler en den Geever* regeeren.

auffer Landes, en auffer dem Lande; buiten, uit het land.

aufferhalb Landes, en dem Lande; buiten het land.

innerhalb des Landes, en dem Lande; binnen, in het land.

ober?

oberhalb des Berges, en dem Berge; boven, op den berg,
 unterhalb des Hügels, en dem Hügel; beneden, onder den
 heuvel.

2.) Die den Aanklaager en Geever of Neemer
 regeeren.

Es kömmt an mich;	es liegt an mir.
het komt mij toe;	het hangt van mij af.
Es fällt auf mich;	es beruhet auf mir.
het valt op mij;	het berust op mij.
Wirf es hinter dich;	es liegt hinter mir.
werp het agter u;	het ligt agter mij.
Er geht in die Kirche;	er ist in der Kirche.
hij gaat in de kerk;	hij is in de kerk.
Wirf es neben dich;	es liegt neben mir.
werp het naast, nevens u;	het ligt naast, nevens mij.
Es gehet über mich;	es schwebet über mir.
het gaat over mij;	het hangt over mij.
Wirf es unter dich;	es liegt unter mir.
werp het onder u;	het ligt onder mij.
Vor mir, en vor mich, voor mij.	
Wirf es zwischen mich und dich;	es liegt zwischen mir und dir.
werp het tusfchen mij en u.	het ligt tusfchen mij en u.

By deze laatste Voorzetsels is alleen aan te merken, dat zy den *Aanklaager* regeeren, wanneer ze *eene beweging* van eene plaats na eene andere, en den *Neemer*, wanneer ze *eene rust* te kennen geeven: gelijk wy, vervolgens, by de *schikking der Voorzetselen*, nader zullen zien.

XIV. HOOFDSTUK.

Van de Zamenvoegfels, von den Bindewörtern.

De Zamenvoegfels dienen, om de verschillende denkbeelden en gedagten zamen te binden, by voorbeeld, wanneer ik zegge:

Siun:

um meinetwillen of wegen	} om mi-nen, om uwen, om
um deinetwillen of wegen	
um feinetwillen of wegen	
um unferwillen of wegen	
um eurentwillen of wegen	
um ihrentwillen of wegen	zijnen, om onzen, om u- lieden, om kunnen wille, enz.

4.) Uitsluitende, Ausfchließende.

Entweder, oder, of, of.	diefz oder jenes, dit of dat.
oder aber, of wel.	eins von beyden, één van bei-
fo wenig diefz, als das andere,	den.
dit zo weinig, min als het	ketnes von beyden, geen van
ander.	beiden.
weder diefz noch das, noch dit,	nichts von allem, niet met al,
noch het ander.	enz.

5.) Tegenstellende, Entgegensetzende.

Als ob, als of,	oder, of.
obgleich, wenn gleich,	hoeweldoch, jedoch, edoch.
obfchon, obwohl,	fchoon. dennoch, jedennoch, egter, nog-
nichts deftoweniger, nochtans	tans.
dit, niettemin.	nichts defto minder, niet te min,
	enz.

6.) Bedingende, Bedingende.

Wo, wenn, wofern, zoo.	da, dafern, in geval dat.
ob, zoo. wonicht, zoo niet, wo ich lebe,	} zoo ik leewe.
wills Gott,	
fo Gott will,	} behaagt, zoo ausgenommen, uitgenomen,
geliebt es Gott,	

7.) Voortzettende, Fortsetzende.

Nachdem, naadat.	unterweifen, onderwijle.
indessen, inmiddels.	die Zeit über, fttaande dien tijd.
unterdessen, ondertusfchen.	den Tag über, geduurende den
in währender Zeit, in dien tus-	dag.
fchen tijd.	die Nacht hindurch, geduu-
ftehenden Fußes, terftond.	rende den nagt.
im fbriggen, voor het overige.	

fer

ferner, weiter, behalven dat, immerfort, altijd, gestadig,
verder, voorts. *enz.*

8.) Bedoelende, *Abzweckende.*

Daß, dat, aufdaß, damit, op in der Absicht, met inzien
dat, ten einde. oogmerk.

in der Meynung, in de mee- in dem Vorha- } met voor-
ning. ben, } neemen,

vorsetzlich, } voorbedagtelijk. des Vorhabens, } *enz.*
mit Fleiß, }

XV. HOOFDSTUK.

Van de Tusschenwerpselen, von den Zwischenwörtern.

De Tusschenwerpsels drukken de gelegenheid des verstands uit, waarin zig de spreekende of schrijvende Perzoon bevindt.

De natuur, de groote leermeesteresse aller taalen, heeft 'er ons in overvloed geleverd. Ten dien opzichte moet men, voornaamlijk, de driften beschouwen, die den geenen, die spreekt, of schrijft ontroeren, en hem aanzetten, de andere insgelijks te beweegen. Naar maate de vreugd of droefheid, vrees of hoop, moed of angst, verächtling of verwondering onze ziel inneemen, zo verkiezen wij die uitroepingen, die dezelve uitdrukken, *by v.*

Ach! ich Elender! ach! ik elendige!

Weh! mir Armen! wee! mij armen!

Lustig ihr Freunde! lustig vrienden!

Wij zullen ze in haare verschillende rangen verdeden. Daar zijn 'er,

1.) Om te klaagen, *Klagende.*

Ach! ach! ach! ach! weh mir! wee mij!

ach weh! ait weh! ach wee! leider! helaas!

ach und weh! o groot ongeluk! mit Armen! ik arm mensche!

ich

Ich Elender! ik elendige! leider Gottes! ach, mijn God!
 Gott erbarme es! } God ontferme zig! enz.
 daß es Gott erbarme!

2.) Om zijne vreugd uit te drakken, Jauchzende.

Hey, heysa! hey! lustig! lustig!
 juchey! goed, he! hey sa! sa/ sa! sa, sa!
 wohl mir! wel mij! wohl uns! wel ons! enz.

3.) Om aan te zetten, Aufsumternde.

auf, auf! op! opl. nur frisch! vrolijk!
 wohlau! welään! siehe da! zie daar!
 wohher! kom aan! lieber! ey lieber! ik bid u!
 getroft! lustig! unverzagt! lustig!
 frisch gewagt ist halb gewonnen! wél gewaagd is half ge-
 wonnen! enz.

4.) Om te wenschen, Wünschende.

Gebe Gott! God geeve het! hilf, lieber Gott! help, lieve
 Wolste Gott! gave God! God!
 der Himmel gebe } de hemel Gott helpe euch! } God hel-
 es! } geeve het. helf euch Gott! } pe u.
 gebes der Himmel! } Gott befohlen! Gode bevoor-
 wenn es doch des Himmels Wille len, vaar wel!
 ware! ach, zoo het de he- lebt wohl! vaart wel!
 mel wilde! es geschehe! siät, het geschiede.
 Glück zu! } dat dit u geluk toebrengt! geluk 'er mee! enz.
 Glück auf! }

5.) Om een afkeer te kennen te geeven,
 Verabscheuende.

Weg! weg damit! weg daar pfuy! pfuy dich an! foey! foey
 meé! schaam u!
 packe dich fort! } pak u weg! geh mir aus den Augen! gaa uit
 trolle dich weg! } scheer je! mijne oogen! scheer je
 weg van hier! enz.

6.) Om te zweeren, Schwörende.

Wahrhaftig! waarächtig, so wahr Gott lebet! zo waar
 waarlijk. als God leeft!
 Gott

Gott ist mein Zeuge! God so wahr, als ich vor euch stehe,
 weet het! zo waar als ik voor u sta!
auf Treu und Glauben! bij so wahr ich ein ehrlicher Mann
 mijn geloof, waarlijk! btu! zo waar als ik een eer-
bey meiner Seele! bij mijne lijk man ben!
 ziel! **auf Ehre und Nedsichheit! op**
 mijne eer! enz.

NB. Al is het, dat veele van deze en de volgende
 Tuschenwerpzelen uit verscheide andere woorden za-
 mengesteld zijn, zij bekleeden egter de plaats derzelve,
 in het spreken en schrijven.

7.) Verwenshende, Fluchende.

Strafe mich Gott! of Gott strafe mich! God straffe my!
der Teufel hale mich! de Duivel haale my!
daß dich der Donner und das Wetter erschlage! dat u de Don-
 der verplette! dat je de Droes!
zum Henker! na den henker! zum Teufel! na den Dui-
 vel! loop heen.
geh, daß du den Hals zerbrichst! gaa en breek den hals!
daß dich die schwere Noth! dat u de vallende ziekte tegen
 den grond werpe.
Geh, in aller Teufel Name! loop in aller duivelen naam,
 loop na den drommel.

T W E E D E   D E E L
 D E R
 H O O G D U I T S C H E
 S P R A A K K U N S T,
 B E L A N G E N D E
 D E   W O O R D S C H I K K I N G,
 D i e   W o r t f ü g u n g .

I N L E I D I N G

tot de Woordschikking in 't algemeen.

Elke taal heeft haare bijzondere wijze, om de deelen der Reden zamen te voegen, welke wij tot hier toe uitgelegd hebben, om daar door den zin onzer woorden des te beter te doen verstaan. 't Is de gewoonte der oude Vadersen van een Volk, welke de wijze, waaröp hunne nakomelingschap spreken moest, het eerste heeft ingevoerd. Maar deze heeft de spraak volmaakt, of zij hebben 'er ten minsten veel in veränderd, door den omgang, en door de aanmerkingen, die ze over de gemakkelijkheid der uitdrukkingen gemaakt hebben.

De *Hoogduitsche* taal heeft ook haare geheel bijzondere wijze, om de woorden te schikken. Dezelve is eger zeer veränderd sedert den tijd van OTTFRIED, (Monnik van Weisenburg, waar van wij het van de IX. Eeuw berijmd Evangelium hebben, of zelfs van ULFILA, Priester der Gotten in de IV. Eeuw, waarvan wij de vier Evangelien hebben) dat is: sedert om-

omtrent 1400 jaaren. Ydere Eeuw heeft bijna nieuwe ſpreekwijzen ingevoerd, van de nabuurige taalen genomen: en wij hebben zelfs aangemerkt, dat men, ſedert Keizer Karel de V. reeds verſcheide nieuwe wijzen, om de woorden te ſchikken, heeft ingevoerd, terwijl veele andere, die voor twee honderd en zelfs voor honderd jaaren nog in aanzien waren, oud en vernietigd zijn geworden.

Het is wel zo, dat 'er nog eenige voorſtanders der oudheid zijn, die dezelve volſtrekt weder in aanzien willen brengen. Maar het groote getal van goede Schrijvers, die Duitschland, ſedert den tijd van OPITZ, heeft voortgebracht, en waarmee bijzonderlijk deze XVIII. Eeuw alle Kunſten en Weetenſchappen bijna verrijkt heeft, geeft onzen tijd een onwederſpreekelijk voorrecht, hunne ſchikking-orde boven die der Ouden te kiezen.

Wij zullen ons egter, hier, niet ophouden met de verſchillende ſchikkingswijze van zekere *Hoogduiſche Landschappen*. Men weet wel, dat dezelve heel anders in Boven-Duitschland aan den DONAU, dan aan den RHYN is; dat die geenene, die den Oever van de WESER bewoonen, hunne woorden heel anders zamen binden, dan de inwooners aan den ODER; dat men aan den oorsprong dezer rivieren heel anders ſpreekt, dan aan haare monden; dat de MEIN en de ELBE op haare oevers zeer verſchillende Bijspraaken hebben, naar gelange dezelve meer of min van de oude ſpraak behouden hebben. Wij geeven de voorkeur aan de Bijspraak van het grootste Hof, gelegen midden in het land, dezelve volinaakende naar de regels der Schrijveren, die tot de verſiering der taale meest hebben toegebracht. Ik wil zeggen, dat men zig naar het ſpraakgebruik van het Hof van Dresden regelen moet, en naar de regels en ſcherpe aanmerkingen, door de Hoogduiſche Maatſchappij van Leipzig ons ſeders veele jaaren gegeven, om daar door de ſchikking der Hoogduiſche taale te bepaalen. En dit zullen wij nu

Q 2

doen

doen in het tweede Deel onzer Spraakkunste, het welk over de Woordschikking handelt.

I. H O O F D S T U K.

• Van de Schikking der Geslachtwoorden, von Sigung der Geschlechtswörter.

Men weet wel, dat de Zelfstandige Naamen der *Hoogduitsche* Taale zodanig van de Geslachtwoorden houden, dat ze dezelve niet veel kunnen missen. Dit gebruik is egter in zekere regels ingeslooten, welke men noodzaaklijk weten moet, om ze niet tegen te gaan. Deze regels zijn 't, die wij nu geeven, en door goede voorbeelden zullen tragten op te helderen.

I. Regel.

Het *Geslachtwoord* moet, altijd, met zijn zelfstandig, zijn toevoegelijk, of met zijn Deelwoord in het zelfde Geslacht, Getal en in denzelfden Naamval over-éenkomen, *by voorb.*

Der Hausvater, die Hausmutter und das Gesinde, maaken in dem Hause eine kleine Gesellschaft aus, die durch eine gute Einrichtung den ersten Grund zur Wohlfahrt eines Staates legt. De Huisvader, de Huismoeder en de Huisgenooten in het huis een klein gezelschap uit, hetwelk, door eene goede inrigting, den eersten grond van eenen Staat legt.

NB. De Spreekwyzen: das ist mein Leib, dit is myn lichaam, Kinder und Bücher, das sind insgemein die Erbsächte der Gelehrten, kinderen en boeken zyn, gemeenlyk, de ervenis der Geleerden; maaken hier geene uitzondering op den regel, om dat het Voornaamen en geene Bywoorden zyn, gelyk de uitlegging daarvan zelve uitwyst.

II. Regel.

Het *Geslachtwoord* moet, altyd, voor zyn zelf-

standig Naamwoord · gezet worden , én nooit agter ,
by voorb.

Ein Mann, der Ehre liebt, hat immer was zu schaffen.
Bald schärfet er den Sinn, bald schärfet er die Waffen.
Zwey Dinge machen uns in aller Welt bekannt,
Die Waffen und das Buch; der Degen und Verstand.
Een man, die de Eer bemint, heeft altyd iets te doen.
Nu eens scherpt hy 't verstand, dan weer scherpt hy
de wapenen.

Twee dingen maaken ons beroemd in de waereld,
De wapenen en de boeken; de degen en 't verstand.

NB. Men wil daar mede niet zeggen, dat men geen
ander woord tusſchen het Geslachtwoord en het Zelf-
standige zetten moge, want men zet, dikwils, één of
verscheide woorden, en voornaamlyk één of verscheide
Toevoegelyke Naamen of Deelwoorden tusſchen de-
zelve, by v. de Dichter B E S S E R zegt:

Die Götter und ihrem Mann getreueste Kalliste,
De Gode en haaren man getrouwste Kalliste.

Dus zegd men ook:

Der tapfere und heldenmächtige Prinz Moritz von Sachsen.
De dappere en manhaftige Prins Maurits van Saxon.
Der gütige und barmherzige Gott.
De genadige en barmhartige God.
Der tiefe und schnellstehende Rhodanus.
De diepe en snelloopende Rhone.

III. Regel.

Men moet, nooit, het *bepaalde* voor het onbe-
paalde *Geslachtwoord* zetten, noch dit voor het andere.

NB. 't is ligt te weeten, wanneer men zig van het
ééne, of van het andere bedienen moet; want wan-
neer men van eene bepaalde zaak spreekt, dan moet
men het bepaalde Geslachtwoord gebruiken, by v.

der Strasburger Münster; Thurn, de Toren der Hoofd-
kerk van Straatsburg.

die Erfurter Glocke, de klok van Erfort.
das Capitel, het Kapitoel.

Zoo men zig hier van het onbepaalde Geslachtwoord ein, etne, ein, bediende, dan zoude het dezelfde zaak niet meer betekenen.

Maar, wanneer het een onbepaalde zaak betekent, dan bediend men zig alleen van het onbepaalde Geslachtwoord, by v.

Einem stiebenden Zeude muß man eine goldene Brücke bauen.

Eenen vliagtenden Vyand moet men eene gouden brug bouwen.

IV. Regel.

Wanneer men verscheide Zelfstandige Naamwoorden naa malkander zet, dan is het niet noodig, Geslachtwoorden daar by te zeten, by v.

Geduld und Hoffnung, Zeit und Gluck machen alles möglich.

Geduld en hoop, tyd en geluk maaken alle dingen mogelijk.

NB. Om de reden nadruklijker te maaken, voegd men 'er, zomtyds, het Geslachtwoord by, by v.
OPITZ zegt:

Den Wankelmuth, den Neid, den Haß, die Weiberhassen.

De onstandvastigheid, de nijd, de haat en Vrouwenzinnen.

V. Regel.

Wanneer men het Geslachtwoord voor het eerste van twee of verscheide zelfstandige Naamen van het zelfde Geslacht zet; dan is het niet noodig, hetzelfde voor de andere te zeten, by v.

Der Smerz und Jammer nehuen täglich zu.
de smert en elende neemen dagelijks toe.
die Angst und Noth sind nicht auszusprechen.
de angst en nood zyn niet uit te spreken.

VI. Re-

VI. Regel.

Wanneer men Zelfstandige naamwoorden van verschillende Geslachten verzameld, en het eerste een Geslachtwoord van nooden heeft; dan moet men ook het Geslachtwoord voor alle de andere zetten, *by v.*

Der Tod, die Hölle, das De dood, de hel, het laatste Gericht, und das ewige oordeel, en het eeuwige Leben. sind die wichtigsten leeven, zyn de gewigtigste Dinge, die ein Mensch zu be- dingen, die een mensch te betrachten hat. trachten heeft.

Hier zou het niet verdraaglijk zyn te zeggen: Der Tod, Hölle, jüngste Gericht und ewige Leben, &c. men zoude, in zekere Naamvallen nog beter doen, het eerste Geslachtwoord ook geheel en al weg te laten, *by v.* Tod, Sünde, Zensel, Leben, und Gnade, das alles hat er in Händen; dood, zonde, dwivel, leeven en genade, dit alles heeft hy in zyne handen.

VII. Regel.

Men zet geen Geslachtwoord voor de Eigen-naamen van Mannen, Landen en Steden, *by v.*

Cäsar hat Gallien bezwungen. Cesar heeft Gallien bedwongen.

Alexander hat sich ganz Judien Alexander heeft zig gansch mittrwistig gemacht. Indië onderdaanig gemaakt.

Cicero ist zu sehr von Antons Cicero wierdt, eindelijk, van Freunden sehr sibel gehalten Antonius vrienden zeer worden. kwaad behandeld.

Deze Regel heeft maar drie uitzonderingen, te weten:

1.) Wanneer men een Toevoegelyken Naam voor den Eigen-naam zet, *by voorb.*

das große Rom, het groote Rome.

der tapfere Scipio, de dappere Scipio.

die schöne Marianne, de schoone Marianne.

2.) Wanneer de vreemde woorden geen en Hoogduitschen uitgang dulden, *by v.*

David liebte den Jonathan, David had Jonathan lief.
 Judith hieb dem Holofern das Haupt ab,
 Judith hieaw Holofernes het hoofd af.

3.) Wanneer de Eigen-naamen gemeen worden,
by voorb.

Er ist ein Hercules seiner Zeit, hy is een Herkules van
 zyn tyd.

Sie ist eine Penelope, zy is eene Penelope.

VIII. Regel.

De Eigen-naamen van Volkeren, van Rivieren, van
 Bergen, van Boschen, en van Beesten behouden hun
 Geslachtwoord, *by z.*

Paulus schreibt an die Römer. Paulus schryftaan de Romei-
 nen.

César geht über den Rhein. Cesar gaat over den Rhyn.
 Der Schwarzwald ist ein weitläufiger Wald. Het zwarte woud is een uit-
 gestrekt woud.

Hannibal hat die Alpen erstiegen. Hannibal is over de Alpen
 getoogen.

Der Bucephalus war Alexander's Ross. Bucefalus was het paard van
 Alexänder, en Rosfinant
 Quisbotene Pferd. dat van Don Quichot.

IX. Regel.

Wanneer men twee zelfstandige Naamen zamen
 voegd, en de ééne voor den anderen in den Teelen-
 den Naamval gezet is; dan verliest de laatste zyn Ge-
 slachtwoord, *by v.* (OPITZ zegt.)

Des Himmels treue Gunst wird dich mit dem begaben.
 Des Hemels trouwe gunst zal u geeven, &c.

't Zou eene geheel andere zaak zyn, indien de Noe-
 mer voor den Teeler ware: want dan zou men de
 twee Geslachtwoorden moeten zetten, ten ware het
 eerste een Eigen-naam was, *by v.*

Die Augen des Herrn sehen auf die, so ihn fürchten. De oogen des Heeren zien
 op de geenen, die hem
 vreezen.

Die

Die Hand des Herrn ist nicht verkürzt. De hand des Heeren is niet verkort.

X. Regel.

Het woord, **GDt**, wordt zonder Geslachtwoord gezet, wanneer het den waaren God betekent; maar wanneer het alleen een denkbeeld, afgescheiden van de Godheid of van de valsche Goden, te kennen geeft, dan zet men 'er ook het Geslachtwoord by, *by v.*

In het eerste geval zegd men gemeenlijk.

GDt wird mir helfen. God zal my helpen.
GDtes Wille muß doch geschehen. Gods wil moet toch geschieden.
GDt will ich trauen. Ik zal op God vertrouwen.
GDt will ich lassen rathen. Ik zal my op God verlaaten.
Von GDt will ich nicht lassen. Ik zal God niet laaten vaaren.

Maar in het tweede geval, zie hier, hoe de Dichter **OPITZ** zig uitdrukt.

Wo kann ein Herr, wie er ist, seyn?
 Ein **GDt**, wie unser **GDt** allein.
 Waar kan een Heer zyn, gelyk hy is?
 Een God, als onze God alleen.

En men zegd ook van de Afgoden of valsche Goden:

der Seegott, de God der Zee.
 der Windgott, de God des Winds.
 der Liebesgott, de God der liefde.
 der Höllengott, de God der helle.

En de Dichter **FLEMMING** zegt:

Bis der Gott der gülbuen Glu- Ten, Tot dat de God der Gouden
 ten, gloeden,
 Der die braunen Moeren brennt, Die de bruine Moeren brandt,
 In die hesperischen Fluchen, In de Hesperische Vloeden
 Frengelafnes Jügels rennt. Met vrygelaaten teugel rent.

Q 5.

XI. Re-

XI. Regel.

De Geslachtwoorden kunnen ook, dikwils, door hunne eindigende letter, aan de Voorzetselen, of aan de Toevoegelyke Naamen gehegt worden, *by v.* in plaats van te zeggen: *an das Licht*, zegd men: *ans Licht*, *by het licht*; in plaats van, *ben dem Tische*, zegd men, *beyn Tische*, *by de tafel*; in plaats van, *von dem rothen*, zegd men, *vom rothen*, &c.

Dus zegd men ook:

Laß dein Herz guter Dinge Zy vrolyk van harten.

Ein Tag guter Botschaft.	Een dag van goede tyding.
Voll guter Wissenschaft und unsträflichen Wandels.	Vol van goede weetenschap en van eenen onbestrafflyken wandel.

XII. Regel.

Wanneer men een Voornaam vóór een zelfstandigen Naam zet, dan kan 'er geen Geslachtwoord zyn, *by v.*

Mein Kurfürst, sagt man mir durch gründlichen Bericht, Erkennt, ob ich ein Lied geschrieben oder nicht.

Myn Keurvorst, naar het geen men my voorzeker zegd, erkent, of ik een lied gemaakt hebbe, dan niet.

Mein Fremd ist noch nicht Myn vriend is nog niet aangelanget, und dein Bruder ist schon wieder verreiset. is reeds weder vertrokken.

Euere Haus ist nicht weit von Uw huis is niet ver van unserm Garten. zen tuin.

Ihre Land ist weiter gegen Sie Hun land is verder na het den gelegen.

II. HOOFDSTUK.

Van de Schikking der Naamwoorden, van *Sigung*
 der Hauptwörter und *Beywörter*.

I. Regel.

Een *Toevoeglyk* en een *Zelfständig* Naamwoord
 komen, altyd, overéén in hetzelfde *Getal*, *Geslagt*,
 en in denzelfden *Naamval*, *by voorb.*

Ein gutes Wort findet etne Een goed woord vindt eene
 gute Stelle. goede plaats.

of gelyk de Dichter OPITZ zegt:

Liebe, wer sich selber haßt!
 Aber wer setz gutes Leben
 Will der freyen Ruh ergeben,
 Weicht sich von der argen Last,
 Suchet für das süße Leiden,
 Felder, Wild, Gebüsch und Heiden.

Bemin, die zig zelve haat! maar die zyn goed leev-
 ven aan een vrye rust zal willen opofferen, zal zig
 van den kwaaden last ontbinden, en in plaats van
 dat zoete lyden zal hy het Veld, het Wild, de
 Boschen en de Heiden zoeken.

II. Regel.

De *Toevoegelyke* Naam, het zy in *rym* of *onrym*,
 moet, altyd, vóór zyn *Zelfständigen* gezet worden,
by voorb.

Der rothe Wagen, de roode wagen, (en niet der Wan-
 gen roth.)

die rotten Bunden, de roode wonden, (en niet der
 Bunden roth.)

III. Regel.

Wanneer men twee verscheide *zelfstandige* Naam-
 woorden verzameld, zonder dat dezelve door het za-
 menvoegsel, *mit* of *oder*, *zamengevoegd* zyn, dan is
 'er, altyd, één of verscheide in den *Teelenden* Naam-
 val, *by voorb.*

SOtt des Himmels und der God des Hemels en der Erden. Aarde.

Die Strahlen der Sonne be- De stralen der Zonne be-
leuchten, und erwärmen den Schynen, en verwarmen
ganzen Erdbodem. het gansche aardryk.

Zomtyds wordt de Teeler voor gezet, *by v.*

Des Herrn Auge sieht auf die De oogen des Heeren zien
Gerechten; er höret ihr Fle- op de rechtvaardigen; hy
hen, und hilft ihnen. hoort hun gebed, en helpt
hen.

Des Winters Frost reiniget. De koude des Winters rei-
die Luft von vielen ungesun- nigt de lucht van veele on-
den Dünsten. gezonde dampen.

IV. Regel.

Wanneer men twee of verscheide zelfstandige naam-
woorden zamen voegd., die ééne en dezelfde zaak bete-
kenen; dan blyven zy alle, zelfs zonder Zamenvoegsel,
in denzelfden Naamval, *by v.*

die Stadt Leipzig.

de stad Leipzig.

Kaiser Franz.

Keizer Franciscus.

König August.

Koning Augustus.

Kürprinz Friedrich.

Keurprins Fredrik.

Alle deze voorbeelden zyn Noemers; en zo gaat het
ook in de andere Naamvallen.

V. Regel.

De Toevoegelijke worden Zelfstandige Naamen,
wanneer men een Lidwoord voor hun onzijdig Ge-
slacht plaatst, *by v.*

Ihr lieben Herren, wie habt Gij, lieve Heeren, wat hebt
ihr das Eitele so lieb? gij het *ijdele* lief?

Ich liebe das Grüne weit über. Ik houde veel meer van het
die andern Farben. *groene*, dan van de andere
kleuren.

Zomtijds laat men de *es* van Toevoegelijke Zelfstan-
dige naamen weg: zie daar een dichtkundig Voorbeeld
van OPITZ.

Das

Das ist ihr ganzes All, ihr Trost und ihre Ruh,
 Das einer über uns dieß große Mund verwalte.

Dat is hun Al, hun troost en rust,
 Dat 'er één boven ons is, die dit groote Waereld-rond
 befiert.

Sein Gut wird ihm von Gott, auch wenn er schläft, be-
 scheret,

God geeft hem zijn goed, zelfs wanneer hij slaapt.

Er hängt sein Herz zu sehr an das Zeitliche.

Hij hangt zijn hart te zeer aan het tijdelijke.

VI. Regel.

De Onbepaalde Wijze der Werkwoorden kan, dik-
 wils, zelfstandig worden, door het onzijdige Lid-
 woord daar voor te zetten, *by v.*

Das Schweigen ist eine edle Kunst. Het zwijgen is eene edele
 kunst.

Um des Lebens und Sterbens halber. Om des leevens en stervens
 wille.

VII. Regel.

Men bediend zig, zomtijds, ook van eenige andere
 Tijden en Perzoonen der Werkwoorden, als Zelf-
 standige Naamen, *by v.*

Das Muß, } Het moeten is een harde nood: ver-
 ist ein harte Muß, } pligt te zijn, om iets tegen zijn' zin
 te doen.

Ein Hab ich, ist besser als zehn. Een ik hebbe is beter, dan
 hatt ich! tien hadde ik!

Zo is het ook met de Vóórnaamen, *by v.*

Das Mein und das Dein, Het mijne en het uwe ver-
 macht viel Häudel in der Welt. wekken veel krakeels in
 de waereld.

Die Meinen sind, Gottlob! De mijnen zijn, God lof,
 wohl auf. gezond.

Ein jeder liebet die Seinigen. Een ieder bemint de zijnen,

Ihr werbet von den Ewigen Gij wordt van de *uwem* zeer
 libel gehalten. / segt behandeld.
 Wir haben von den Unsrigen Wij hebben van de *onzen*
 noch keine Nachricht. nog geen berigt.
 Die Seinigen besuchen ihn De *zijnen* bezoeken hem da-
 täglich. gelijks.

DE TEELER.

VIII. Regel.

De Zelfstandige naamwoorden, welke een Vaderland, een Geslacht, den Ouderdom, een Ampt, een Beroep of Ambagt betekenen, neemen de plaats van den Teeler van het andere Zelfstandige Naamwoord in, by v.

Er ist seiner Geburt ein Deutscher, hij is een Hoogduit-
 scher van *geboorte*.

Er ist seiner Abkunft ein Schlesier, hij is een Silésier van
afkomst.

Er ist seines Geschlechts ein Edelman, hij is een Edelman
 van *geslacht*.

Er ist seiner Bedienung ein geheimer Rath, hij is een
 geheime Raadsheer van zijne *bediening*.

Er ist seiner Lebensart ein Gelehrter, hij is een geleerde
 van *beroep*.

Er ist seines Handwerks ein Schneider, hij is een snijder
 van zijn *ambagt*.

Seines Alters im zehnten, dreezigsten, fünfzigsten Jahre:
 In het tiende, dertigste, vijftigste jaar zijns *ouderdoms*.

Doch men steld deze spreekwijzen ook in den Nee-
 mer; want men kan zeggen:

Er ist ein Sachs von Geburt, hij is een Saxon van *geboorte*.

Er ist ein Graf von Geschlecht, hij is een Graaf van *geslacht*.

Er ist von Abkunft ein Bürgerlicher, hij is een Burger van
afkomst.

Er ist von Lebensart ein Soldat, hij is een Soldaat van
beroep.

IX. Re-

IX. Regel.

De woorden *viel veel*; *wenig weinig*; *genug genoeg*, en *satt moede*, hebben, dikwils, de hoedanigheid van Zelfstandige, en eischen dus den Teeler der andere Zelfstandige naamwoorden; *by voorbeeld*:

Er macht *viel Wesens*, *viel Hij zwetst*, *pocht*, *tiert en Afschens*, *viel Lärmens* *Schreeuwt geweldig*, *ind Schreyens*.

Es ist nicht *viel*; *Sinnes in sei*: *Hij heeft niet veel hersenen* *nen Kopse*. *in zijn hoofd*.

Und *viel Volkens* *folgte ihm* *En veel volks volgde hem* *nach*. *na*.

Trinke ein *wenig Weins* *ind Drink een weinig wijns voor* *des Magens willeus*. *uwe maag*.

Ich habe des *Dings* *genug*. *Ik heb 'er genoeg van*.

X. Regel.

De Getal-naamen, *einer*, *zwey*, *drey*, &c. *etliche*, *einige*, *vieler*, *mehr*, *weniger*, *keiner*, *niemand*, *neemen* of den Teeler voor zig, of den Neemer na zig, met het voorzetsel *aus* of *von*; *by v*.

Da kam *seiner* *Jünger* *einer*, *Daar kwam één zijner leer-* *und fragte ihn*. *lingen, en vraagde hem*.

Er hat *seiner* *Bedienten* *zwey* *Hij heeft twee van zijne be-* *abgeschaffet*. *dienden afgeschaffet*.

Wir waren *unser* *drey*. *Wij waren met ons drie*.

Sie waren *ihrer* *sechs*. *Zij waren met hun zes*.

Etliche *unserer* *Landsleute* *sind* *Eenigen* *onzer* *Landlieden* *vermöglichtet*. *zijn veröngelukt*.

Viele *unserer* *Mittels* *sind* *das* *Veelen* *onzer* *zijn* *daarbij* *bey* *gewesen*. *geweest*.

Zwey *aus* *der* *Versammlung*. *Twee* *uit* *de* *vergadering*.

Viele *aus* *unserer* *Bürger* *schaft*. *Veelen* *uit* *onze* *burgerij*.

Etliche *aus* *unserm* *Mittel*. *Eenigen* *onder* *ons*.

Einige *von* *unsern* *Freunden*. *Eenigen* *onzer* *vrienden*.

Wenige *aus* *unserm* *Orden*. *Weinigen* *uit* *onzen* *orden*.

Wie,

Niemand von uns ist da ge: **Niemand** van ons is 'er ge-
wesen. weest.

Keiner von ihnen hat dieser **Geen** hunner heeft deze zaak
Handlung begewohnet. bijgewoond.

XI. Regel.

Op de vraag, wenn? zet men den naam der dagen
in den Teelenden Naamval. En na de vraag, wie
oft, zet men, insgelijks, den dag of het jaar in den
teelenden Naamval, *by v.*

Wenn ist das geschehen? **Som:** Wanneer is dat geschied?
tags, **Montags,** Dienstags, **Zondags,** Maandags,
Mittwochs, **re.** Dingsdags, Woensdags,
&c.

Er ist des Tages und des **Hij** is dagt en nagt altijd
Nachts immer geschäftig. beezig.

Sind nicht des Tages zwölf **Zijn** 'er geen twaalf uuren
Stunden? op den dag?

Der Doctor besuchet ihn zwey: **De** Doctor bezoekt hem
mal des Tages. tweemaal 's dags.

Des Monats zweymal. **Tweemaal** 's maands.

Ich lasse mir des Jahres ein **Ik** doe mij eens of tweemaal
oder zweymal zur Ader. 's jaars ader laten.

NB. Men kan zig van deze Spreekwijzen niet be-
dienen, wanneer wen van de *week* spreekt.

XII. Regel.

Zelfstandige Naamwoorden, welke eene genegen-
heid, eene meening, eenen wil, een' toelig of den
toestand eener zaake betékenen, worden ook in den
Teeler geplaatst, *by voorb.*

Der Fürst befindet solches sei: **Zulks** is des Vorsten wel-
nes gütigen Wohlgefal: behaagen
lens.

Solches kan meines Ermes: **Zulks** kan, mijns oordeels,
sens nicht geschehen. niet geschieden.

Der König gebent alles Ern: **De** Koning gebiedt ernstig,
st, sich darnach zu richten. zig daar na te rigten.

Job

Ich habe solches möglichsten Fleißes gethan.	Ik heb dat met den grootsten ijver gedaan.
Meines Wissens hat man noch nie etwas dergleichen gesehen.	Mijns weetens, heeft men nog nooit iets dergelijks gezien.
Meines Erachtens ist das sehr unrecht gehandelt.	Mijns bedunkens is dat zeer slecht gedaan.
Meines Bedünkens ist das so.	Mijns bedunkens is dat zo.
Ich bin des Vorhabens, diesen Nachmittag einen Spaziergang zu thun.	Ik heb voorgenomen, dezen namiddag eene wandeling te doen.
Ich bin nicht wissens, mich in den Handel einzumengen.	Ik wil mij met deze zaak niet bemoejen.
Er gehet gerades Weges nach Frankfurt.	Hij gaat regelregt na Frankfurt.
Er hat mich überwähnter Weise empfangen.	Hij heeft mij ontvangen, zo als ik gemeld heb.

XIII. Regel.

De Toevoegelijke Naamwoorden, die een' overvloed of een gebrek, eene misdaad of eene onschuld, eene bekwaamheid of onbekwaamheid, eene vergetenheid of gedagten betekenen, eischen den Teeler, by v.

Er hat viel Geldes und Gutes.	Hij heeft veel gelds en goeds.
Ein Haus voll Geldes und Silbers.	Een huis vol gouds en zilver.
Scheuren, die alles Vorraths leer sind.	Schuuren, van allen voorraad ontbloomt.
Er ist aller Dinge bedürftig.	Hij heeft aan alles gebrek.
Ich bin der Sache los.	Ik ben van die zaak vrij.
Er ist der Frevelthat schuldig.	Hij is aan dien snoeden aanslag schuldig.
Ich bin dessen unschuldig.	Ik ben 'er onschuldig van.
Ich bin keiner Hilfe fähig.	Ik ben tot alle hulp onbekwaam, (voor geene hulp vatbaar.)
Ich kann es nicht vergessen.	Ik kan u niet vergeeten.

NB. Het

NB. Het woord, vergeffen, wordt ook met den Aanklaager gezet, by v. Ich habe das schon längst vergessen, ik ben dat al lang vergeeten.

D E N G E E V E R .

XIV. Regel.

De Toevoegelijke Naamwoorden, die een *nus* of *schade*, eene *onverschilligheid*, eene *gemakkelijkheid*, *zwaarigheid* of *onmogelijkheid* betekenen, eischen den Geever des Persoons, by v.

Das ist dem Lande nützlich und Dat is den Lande nuttig en
vorteilhaft. voordeelig.

Das ist dem Lande und den Leu: Dat is voor het land en voor
ten erspriesslich. de inwoonderen nuttig.

Das ist mir schädlich und nach: Dat is mij schadelijk en na-
theilig. deelig.

Der Sohn ist dem Vater ähnl: De Zoon gelijkt den Vader.
lich.

Diese Arbeit ist mir nicht leicht, Deze arbeid is mij niet ligt,
sondern schwer. maar zwaar.

Das ist mir und metnes gleichen Dat is mij en mijns gelijken
möglich. onmogelijk.

Einen fleißigen wird auch das Eenen vlijtigen valt zelfs het
schwerste leicht. zwaarste ligt.

D E A A N K L A A G E R .

XV. Regel.

Wat eene *maat*, eene *grootte*, eene *afgelegenheid* of een' *tijd* betekent, eischt den Aanklaager, naa de vraag, wie lang? hoe lang? by v.

Das Haus ist sechzig Fuß breit. Het huis is zestig voet breed.

Das Dach ist sieben Ellen lang. Dat dak is tien ellen lang.

Der Turm ist hundert Klaf: Die toren is honderd roeden
tern hoch. hoog.

Das

Das Feld ist fünfzehn Mor: Dit veld is vijftien morgen
gen groß. groot.

Regensburg ist zwölf Meilen Regensburg is twaalf mijlen
von Nürnberg. van Neurenburg.

Er blieb drey Tage bey mir. Hij bleef drie dagen bij mij.

Sara war neunzig Jahre alt, Sara was negentig jaaren oud,
als sie den Iſaak gebahr. toen zij Iſaak baarde.

XVI. Regel.

Wanneer eene zaak na eene plaats toe gaat, of
dezelve in beweeging is, of 'er eene te kennen geeft;
dan wordt zij altijd gevolgd van den Aanklaager,
met de Voorzetsels *gen, gegen, vor, nach, auf, dar-*
anſ zu, of darauf los, by v.

Er fahrt gen Himmel. Hij vaart ten Hemel.

Die Deutſchen rüsten gegen De Hoogduiſchers rükken
Belgrad. na Belgrado.

Sie haben sich vor Temeswar Zij hebben zig voor Temes-
gelagert. war gelegerd.

Er geht nach England. Hij gaat na Engeland.

Er zielt auf den Thurn. Hij mikt op den toren.

Er geht auf mich an. Hij komt na mij toe.

Er tritt vor den Richter. Hij verschijnt voor den
Rechter.

DE NEE M E R.

XVII. Regel.

De Zelfstandige Naamen, die een' *lof* of eene *laa-*
king te kennen geeven, eischen den neemer met het
Voorzetsel *von of an, by v.*

Ein Weibsbild von schöner Eene vrouw van eene schoo-
Gestalt. ne gestalte.

Ein Mann von vortrefflichem Een man van een uitmun-
Verstande. tend verstand.

Ein Mensch von schlechter Art Een man van een' slechten
und von böser Aufführung. aart en van een slegt ge-
drag.

Er

Er ist reich an Gaben der Na- Hij is rijk in gaaven der Na-
tur. tur.

Sie ist an Schönheit unver- Zij is in schoonheid onver-
gleichlich, und an Tugens- gelijklijk, en in deugden
den vortrefflich. voortreffelijk.

XVIII. Regel.

Wanneer eene zaak op zekere plaats is, of dezelve
'er van daan komt, dan zet men de *plaats* met den
Neemer, zig, in het eerste geval, van de Voorzet-
fels vor, in, auf, an, en zu, en in het tweede, van
von en aus bedienende.

Voorbeelden van het eerste Geval.

Er steht vor dem Richter. Hij staat voor den Rechter'.

God wohnet im Himmel. God woont in den Hemel.

Die Musen sitzen auf dem He- De Mussen zitten op den He-
likon. likon.

Die Vaticanische Bibliothek De Vaticaansche Bibliotheek
ist zu Rom. is te Rome.

Ich bin zu Hause. Ik ben t'huis.

Das Gewürmte in und auf Het kruipende gedierte in en
der Erde. op de aarde.

Die Fische in dem Wasser. De vischen in het water.

Der Wald am Berge. Het bosch bij den berg.

Voorbeelden van het tweede Geval.

Er zieht aus dem Lande. Hij gaat uit het Land.

Er kommt von dem Berge, von Hij komt van den berg, van
der See her, &c. de zee, &c.

Van de Zamenstelling der Zelfstandige en
Toevoegelijke Naamen.

XIX. Regel.

Wanneer men eene zekere *maat* uitdrukken, of
eene zekere *vergelijking* maaken wil; dan is het een
geheel bijzondere nadruk in de *Floogduitsche* Taal,
dat men een Toevoegelijk woord aan het einde van
een

een Zelfstandig zet , en 'er een zamengestelden Toevoegelyken Naam van maakt, *by v.*

Om te zeggen: *hoog of weit, wie der Himmel, hoog of uitgestrekt, als de bemel, zie hier, hoe men het zamenstelle.*

OPITZ. *Dein himmelhoher Sinn, uw verstand, dat zo hoog is, als den bemel.*
Dein Sinn ist himmelweit, uw verstand is uitgestrekt, als de bemel, &c.

Zo is het ook met de andere Spreekwijzen van die natuur: *by v.* om te zeggen: *so dick als ein Daunen,* zegd men: *dannendick;* om te zeggen: *so rund als ein Zirkel,* zegd men: *zirkelrund;* om te zeggen: *so roth als die Sonne,* zegd men: *sonnenroth;* om te zeggen: *so rund als der Himmel,* zegd men: *himmelrund.*

Vollkommen zirkelrund, erleuchtet, hell und klar.

Vollkommen cirkelrond, verlicht, helder en klaar.

*Diese sonnenrothe Wangen,
 Und dein himmelrund Gesicht.*

Die zonneroode wangen, en uw bemelrond gezigt.

Dus zegd men met eene der Hoogduitsche Taale bijzonderen nadruk:

eisenhart, ijzerhard.

eiskalt, ijskoud.

ellenlang, ellenlang.

faustdick, vuistdik.

federleicht, vederligt.

feuerheiß, vuurheer.

fingerlang, vingerlang.

handbreit, handbreed.

klastertief, vaamdiep.

meilenweit, mijlenwijd.

stahlfest, staalvast.

steinhart, steenhard.

wolkenhoch, wolkenhoog.

zentnerschwer, centenaarzwaar.

XX. Regel.

Toevoegelijke naamen, die een' *overvloed* of een *gebrek* betekenen; worden ook bij Zelfstandige gevoegd, om slegts één woord te maaken, *by voorb.* om te zeggen:

reich an Gnade,	zegt men	gnadenreich,	genaderijk.
reich an Geist,	—	geistreich,	geestrijk.
reich an Sinn,	—	sinnereich,	zinrijk.
reich an Liebe,	—	liebreich,	liefderijk.
reich an Trost,	—	trostreich,	troostrijk.
reich an Kunst,	—	kunstreich,	kunstrijk.
reich an Freude,	—	freudenreich,	vreugderijk.
arm an Geist, an Wis,	—	geistarm, wigarm,	geestärm.
arm an Gedanken,	—	gedankenarm,	arm in gedagten.
voll an Andacht,	—	andachtsvoll,	vol van andagt.
leer von Lust,	—	Lustleer,	lugtledig.
voll von Kummer,	—	kummervoll,	vol kommer.
voll von Sorgen,	—	sorgenvoll,	vol zorgen.
ohne Boden,	—	bodenlos,	grondeloos.
ohne Grund,	—	grundlos,	grondeloos.
ohne Sinn,	—	sinnlos,	zinloos.
ohne Trost,	—	trostlos,	troosteloos.
los von Herren,	—	herrenlos,	heerenloos.
frey von Kummer,	—	kummerfrey,	kommervrij.
frey von Sorgen,	—	sorgenfrey,	zorgvrij.

XXI. Regel.

Doch het is niet goed, deze Zamenstellingen te verrekken, noch zig, te dikwils, daarvan te bedienen, noch, ten dien einde, al te lange woorden zamen te voegen.

Eenige Dichters der voorgaande Eeuw dit gedaan hebbende, zo heeft de Heer KANITZ, wiens smaak zo fyn was, dezelveu zeer wel bestraf, in een Schimp-schrift over de Dichtkunst, wanneer hy zegt:

Ein

Ein flammenschwangerer Dampf beschwärtzt das Entstrebier.
Der stralbeschwängtze Blij bricht überall herfür.

Een zwaaren damp van vlammen verduistert de lucht.
Het weêrlicht met den staart des blikzems dringt, overal, door de Wolken.

NB. Het staat ook niet vry, de eens ingevoerde woorden te veranderen, noch te zeggen, *by v.* geistvoll, trostvoll, sinuvoll, in plaats van geistreich, trostreich, sinureich. |

En het zou nog onverdraaglyker zyn te zeggen, *sinu* leer, trostleer, of *sinu*frey, trostfrey, in plaats van te zeggen *sin*los, trostlos.

Dus moet men, altyd, by 't gebruik blyven.

XXII. Regel.

Zelfstandige Naamen, die de *wyze*, de *eigenschap*, de *gelykenis*, de *afhangkelykbeden*, of een deel van een' mensch of beest te kennen geeven, worden, zeer wél, by den naam van die menschen of beesten gevoegd, *by voorb.*

der Sinn eines Weibes, het verstand eenes wyfs, *word gezegd in één woord:* der Weibersinn.

die Art eines Helden, de wyze eenes Helds, *in één woord:* die Heldenart.

das Auge eines Falken, het oog van een' Valk, ein Falckenauge.

die Klauen eines Lygers, de klauwen van een' Lyger, die Lygerklauen.

das Spiel der Kinder, het kinderspel: das Kinderspiel.

das Herz eines Mannes, een mannenhart: ein Mannenherz.

die Brut der Schlangen, de slangen-aart, die Schlangensbrut.

das Ohr eines Esels, het ezelsoor: das Eselsohr.

der Kopf eines Ochsen, de oskenkop: ein Ochsenkopf.

die Schnauze eines Schweins, de snuit van een varken: eine Schweinschnauze.

der Rüssel eines Elephanten, de Olifants-snuit. ein Elephantentüssel.

die Tazge eines Bären, de beerenpoot: eine Bären-tazge.

die

die Flügel des Adlers, des arends vleugel: Adlersflügel.
 der Schwanz des Fuchses, de vosse-staart: der Fuchsschwanz;
*waarvan de figuurlyke betekenis door het woord, vleie-
 ry, uitgedrukt worde.*

Alle deze uitdrukkingen geeven eene byzondere kragt der *Hoogduitsche* Taale te kennen.

XXIII. Regel.

Men maakt nog eenige dergelyke Zamenstellingen, door het zamenvoegen van twee Zelfstandige woorden, maar het zou moejelyk zyn, dezelve aan eenen regel te onderwerpen.

Wy zullen 'er, hier, alleen eenige voorbeelden van geeven, de andere, overal, in groote menigte gevonden wordende in goede Woordenboeken.

Berührungs-schlange, verleidings-slangen.

das Richteramt, het Rechterämpt.

die Dichterkunst, de Dichtkunde.

die Moubucht, de Maanziekte.

die Streitart, de Strydkolf.

ein Schulregent, een Schoolmeester, &c.

ein Gartenhaus, een Lusthuis.

De woorden, zamengesteld van toevoegelyke Naamen, van Werkwoorden, van Bywoorden, van Voorzetsels en Zamenvoegfels, worden best door het leezen, en door den omgang geleerd.

VAN DE TOEVOEGELIJKE NAAMWOORDEN.

XXIV. Regel.

Naa den Vergelykenden Trap, zet men, altyd, als of denn, en naa den overtreffenden, von of mitter, met hunne Naamvallen, of enkel den Teeler zonder Voorzetsel, *by voorb.*

So tröste dich damit, daß du mein wehrter Gast,

Nicht weniger, als dort, hier zu befehlen hast. KANITZ.

Troost u, myn waarde vriend, met de gedagte, dat gy hier niet minder, dan daar, hebt te gebieden.

Die

Die für die Liebste dann von allen ward erkannt; OPITZ.
Sprang zu ihm in die Glut, und ward mit ihm verbrant.

De geen, die men erkende, hem het meest van allen
behaagd te hebben, wierp zig in het vuur by hem,
en wierdt met hem verbrand.

Die schönste unter den Weis De schoonste onder de vrou-
bern. wen.

Der beste Bräutigam des Wids De beste Bruidegom van het
mischen Reichs. Roomsche Ryk.

XXV. Regel.

De woorden, Mann, Fuß en Schuh, worden naa
de Getallen in het Enkelvoud, maar alle de andere
in het Meervoud gezet, by v.

zehn Mann, tien man.

zwanzig Mann, twintig man.

hundert Fuß, honderd voet.

tausend Schuh, duizend voet.

} en niet Männer.

} en niet Füße.

In 't overige der woorden, gebruikt men het Meer-
voud, by v.

zehn, zwanzig, dreißig Meilen, 10. 20. 30. mylen.

achtzig, neunzig, hundert Pfunde, 80. 90. 100 pond.

sechzig Lothe, zestig loot.

XXVI.

De Getallen worden, dikwils, alleen gezet, zonder
Zelfstandigen Naam, maar dezelve wordt 'er onder
verstaan.

Dichtkundig voorbeeld van OPITZ.

Der mit dem Eide spielt', mit sechsen prächtig sübre,
Und, wenn er löge schon, bey seinem Adel schwüre.

Die met den Eed speelde, praztig met zes paarden
reedt, en zelfs, wanneer hy loog, by zynen Adel
zwoer.

Dus zegd men ook: auf allen Bierem gehn, op vier poo-
ten gaan, volgens denzelfden Dichter.

R

Als

Als wie ein junger Löw, im Fall er seine Knochen
Im Maule, seine Nähn auf beyden Schultern merkt.
Und alle Biers sieht mit Klauen angestärkt.

Gelyk een jonge Leeuw, wanneer hy zyne tanden
in den muil, zyne maanen op beide schouders gewaar
wordt, en zyne vier pooten met klaauwen gewapend
ziet.

Was einer weis, das erfahren Wat één weet, dat weeten
tausend. duizenden.

Saul hat tausend geschlagen, Saul heeft duizend verslagen,
David aber zehn tausend. maar David tien duizend.

XXVII. Regel.

Men drukt, dikwils, door een Toevoegelyk Naam-
woord, de hoedanigheid eener zaake uit, wanneer dat
Toevoegelyke van zyn Zelfstandige met het Voorzet-
sel von of an, gevolgd wordt, *by v.*

Der heis von Worten ist, und frostig von Geslute.
Den Leuen außen trägt, den Hasen im Gemütbe.
Die heet van woorden is, en koud van bloed,
Die uitwendig den Leeuw, en inwendig den Haas
vertoont.

Ein Frauenzimmer von selte: Een Juffrouw van eene zeld-
ner Schönheit. zaame schoonheid.

Reich an Jammer und Noth. Ryk in nood en elende.

Arm an Geiste. Arm van geest.

Groß an Wissenschaft und Er- Groot in weetenschap en er-
fahrung. varenheid.

III. HOOFDSTUK.

Van de Schikking der Voornaamen.

I. Regel.

De Voornaamen komen met hunne Zelfstandige naa-
men overeen in Geslacht, in Getal en in Geval, en
worden altyd voorgezet, *by v.*

Wit

Wir sind durch deinen Grimm Koch, Wust, und Unflath worden,
Vor dieser ganzen Welt. O P I T Z.

Wy zyn, door uwen toorn, als drek, voor de gausche
Waereld geworden.

Ich sehe meinen Leib, wie ein Gewand, verschleifen. KANITZ.
Ik zie myn lighaam, als een gewaad, verslyten.

II. Regel.

De Betrekkelyke Voornaamen, welker en der, ko-
men wel met den Zelfstandigen Naam, die voor dezel-
ven gaat, in 't zelfde Geslacht en Getal overéén; maar
worden in den Naamval, welken het volgende Werk-
woord ve eï-cht, geplaatst, by v.

Hast also, da man dich für Jüngling noch geschätzt,
Den grünen Lorberkranz auf deinen Kopf gesetzt,
Der iso Kronen trägt. O P I T Z.

Zo is 't, dat gy, daar men u nog maar voor een jon-
geling aanzag, den groenen Lauwerkrans op uw
hoofd, dat nu kroonen draagd, gezet heeft.

Das Pferd, welches gestern Het paard, dat gisteren ver-
verkauft worden, gefällt kocht wierdt, staat my niet
mir nicht. aan.

Was kann ein solcher Herr für kluge Sinnen haben,
Dem allzeit die Vernunft im Becher liegt begraben,
Und auf dem Glase schwimmt? O P I T Z.

Wat voor kloeke zinnen kan zulk een Heer hebben,
wiens vernuft altyd in den beker ligt begraven, en
in 't glas zwermt?

NB. Daar deze Betrekkelyke Voornaamen, dikwils,
op eene geheele redevoering, of op eene spreuk, of op
een voorafgaand verhaal, en die dezelfden zyn in den
Noemer en Aanklaager van 't Meervouwd, zien kun-
nen; zo moet men zorg draagen, dat het de reden niet
verwart. Dit kan des te gemaklyker geschieden, wyl
de Hoogduitsche taal zig laat verplaatzen, invoegen dat
de Noemer niet altyd voorgaat. Zie hier een verward
voorbeeld.

Es sind 16. treffliche Schiffe von Dänkirchen ausgelassen, welche der Holländer Kriegsschiffe vervolget, und die man nachgehends nicht mehr gesehen.

Men zou hier niet kunnen oordeelen, waar op dat, welke en die, slaan, of 't op de Schepen van Duinkerken is, of op die der Hollanderen, die vervolgd zyn geworden, en die men naderhand niet meer gezien heeft. Dergelyke verwarringen moet men dan wél zien te myden.

III. Regel.

De Voornaam, selbst wordt, dikwils, voor zekere andere Voornaamen gezet, als selbauder, selbdritte, selbvierte, &c. men neemt 'er alleen de letter *st* weg, om het geluid daar van te verzagten, *by v.*

Wir giengen selbauder dahin, Wy gingen 'er met ons
twéén na toe.

Er kam selbdritte zu mir. Hy de derde kwam by my.

IV. Regel.

De Voornaam, *ich*, wordt, dikwils, zelfstandig, doch alleen in den Noemer, en niet in zyne andere Naamvallen, *by v.*

Mein halbes Ich, und ganzer Sinn,

Samt dem ich in Gesellschaft bin. OPITZ.

De helft van my zelv', en alle myne gedagten, waar-
mede ik in gezelschap ben.

Meinander Ich, mein ganzes Myn ander ik, myn geheel
Ich. ik.

V. Regel.

Het woord, *sitt*, wordt by de ondervraagende Voornaamen gezet, zonder onderscheid van Geslacht of Naamval, *by voorbeeld.*

Aus was für einer Macht thust Uit wat voor|eene macht
du das? doet gy dat?

Was

Was ist das für ein Mann, Wat voor een man is dit,
dem Wind und Meer es dien de wind en de zee
horfam sind? gehoorzaam zyn?

Zu was für einem Zwecke, in Uit wat inzicht doet gy dat?
was für einer Absicht thut
tht das?

VI. Regel.

De Voornaam, so, welke in plaats van welsches, of
van der, die, das, gezet wordt, wanneer ze betrekke-
lyk zyn, is, in alle de Geslachten en Naamvallen, on-
buigbaar, *by v.*

Das Volk, so an der Erden Het volk, dat aan de aarde
kleebet. kleeft.

Der Jammer und das Wehklagen, De elende en klagt, die ieder
gen, so jedermann führet, een doet, zyn onbeschry-
ft unbeschreiblich. velyk.

VII. Regel.

Men kan, zomtyds, de Voornaamen der, die, das,
dieser, derselbe, ic. in eene reden uitlaaten, zonder dat
het den zin benadeele, *by v.*

Wer zu dem Reichthum eilt, muß anders was ersehen
Als Verschmacher Kunst. RACHEL.

Die na den rykdom jaagt, moet iets anders kiezen,
dan de kunst, van vaerzen te masken.

Ein hoher Sinn, der nur nach seinem Ursprung schmeckt,
Kann, was der Pöbel sucht, mit leichter Müß vergessen.

Een verheven geest, die zynen oorsprong alleen
voelt, kan, wat het Volk zoekt, ligtelyk vergee-
ten.

VIII. Regel.

Wanneer men in eene reden twee perzoonen, of
twee zaaken onderscheid; dan wordt, in 't geene
daarop volgt, de eerste rang door jener, en de laatste
door dieser, aangetoond, *by voorb.*

Zwey Dingen dienen sehr Twee dingen dienen zeer
 zu meiner Besserung, ein auf: tot myne betering, een op-
 richtiger Freund, und ein of: echte vriend, en een open-
 feubarer Feind. Jener strafet baare vyand. Geene bestraft
 mich heimlich, wenn ich üfels my in 't geheim, wanneer
 thue; dieser rücket mirs öffent: ik kwaad doe: deze verwyt
 lich vor, beyde nöthigen mich my het opentlyk: Beiden
 solches zu unterlassen. noopen my, zulks te laten.

Men bediend zig ook, tot dat einde, van de woorden
 der eine, der andere, *de één, de ander*, by voorb.

Der eine saget, es sey wahr, De één zegt, dat het waar is,
 der andere spricht das Ge: de ander spreekt het tegen-
 gentheit. deel.

IV. HOOFDSTUK.

Van de Schikking der Werkwoorden.

I. AFDEELING.

Van den *Noemer* met het Perzoonlijk Werkwoord.

I. Regel.

Ieder perzoonlyk Werkwoord, dat in de Onbepaat-
 de of gebiedende Wyze niet staat, verëischt voor zig
 eenen uitdrukkelyken Noemer, of die daarönder ver-
 staan wordt, 't zy een zelfstandige Naam of Voor-
 naam, van denzelfden Persoon, en van 't zelfde ge-
 tal; by v.

Die Ehre unterhält die freyen De Eer onderhoudt de fraaje
 Künste. kunsten.

Gefälligkeit macht Fremde, De toegeevenheid maakt
 die Wahrheit aber zieht sich vrienden, maar de waar-
 den Haß zu. heid baart haat.

Ich habe dir wohl gesagt, daß Ik heb u wel gezegd, dat het
 es sich nicht thun ließe. niet kon geschieden.

Die

Die Menschen sind allezeit un- De menschen zyn altyd on-
 gerecht; sie sind so boshaft, rechtvaardig, zy zyn zo
 daß man es nicht beschreis- vol boosheid, dat men het
 ben kann. niet kan beschryven.

II. Regel.

De Noemer wordt agter het Werkwoord gezet,
 wanneer men eene vraag doet, *by v.*

Wer ist der Herr, dessen Stimme ich hören soll?

Wie is de Heer, wiens stem ik hooren moet?

Wie ist er denn sein Sohn?

Hoe is hy dan zyn Zoon?

Aanmerking. Het gebeurt dikwils, dat de Hulp-
 werkwoorden, die gemeenlyk naast hunne Werk-
 woorden geplaatst worden, 'er van afgescheiden zyn,
 wanneer men eene vraag doet, zo dat de Noemer
 of een andere Naamval tussehen beide komt, *by v.*

Wo soll ich hingehen vor dei- Waar zal ik heen gaan voor
 nem Geiste? Wo soll ich uwen geest? waar zal ik
 hinflehen vor deinem Un- heen vlieden voor uw aan-
 gesichte? gezigte?

Soll mich die Hand des Herren ewig drücken?

Verfolgt er mich als einen Feind? KANITZ.

Zal my de hand des Heeren eeuwig drukken? Ver-
 volgt hy my als eenen vyand?

III. Regel.

Men laat ook, dikwils, de woorden wenn, dafern,
 wofern, in eene conditioneele reden uit, en dan wordt
 de Noemer agter het Werkwoord geplaatst, *by v.*

Schläft er, so wirde besser mit ihm.

Indien hy slaapt, zo zal hy beter worden.

Sagst du mir solches zu, so ist es gut,

Zoo gy dit my belooft, is 't goed.

Aanmerking op dezen regel. Dit heeft ook plaats,
 wanneer men iets met beleefdheid vraagd, *by v.*

Geruhen Eure Majestät mir, zu befehlen: so zc.
 Uwe Majestät gelieve slechts te beveelen: &c.
 Belieben Sie mir doch das zu geben: zc.
 Heb de goedheid, van my dat te geeven: &c.
 Thun Sie mir das zu gefallen: so wil ich zc.
 Doe my dien dienst: zo wil ik &c.

IV. Regel.

De Hulp-werkwoorden, *seyn, werden, bleiben, neemen* eenen Noemer, zo wel agter, als voor zig, *by v.*
 Der Zorn ist eine kurze Nase. De toorn is eene korte raaren.
 zerny.

Du bist ein Legerthier.

Gy zyt een Tyger.

Er ist ein Hercules.

Hy is een Hercules.

Du wirst ein Salomo deines Volkes werden.

Gy zult een Salomon van uw volk worden.

Er wird König werden.

Hy zal koning worden.

Er blieb beständig sein Sohn.

Hy bleef bestendig zyn begunstiger.

V. Regel.

De Noemer wordt ook voor en agter het Werkwoord, *heissen, gezet*, wanneer het *noemen* of *heeten* betekent, *by voorb.*

Er heist Wunderbar, Rath, Kraft, Held, ewig Vater, Friedefürst.

Hy heet Wonderlyk, Raad, Sterke God, Vader der Eeuwigheid, Vrede-vorst.

II. A F D E E L I N G.

Van den Teeler met het Werkwoord.

I. Regel.

Om de vraag *wessen?* te beantwoorden, gebruikt men den *Teeler* van 't *Zelfstandige* woord, *by v.*

Wess of *wessen* ist das Bild und die Überschrift? des Kaisers.

Wiens is dit beelden dat, op die Überschrift? des Keizers. *Clen.*
Sie ist eines Sohnes gewesen. Zij is van eenen zoon beval-
 Er

Er weigert sich dessen.	Hij weigert dit te doen.
Ich habe mich dessen erinnert.	Ik heb het mij herinnerd.
Er besinnet sich eines andern.	Hij verändert van gevoelen.
Man muß ihn eines bessern belehren.	Men moet hem beter onderregten.
Ich kann mich dessen nicht erwehren.	Ik kan mij hier van niet ontsaan.
Ich erfreue mich dessen.	Ik verheug 'er mij over.
Er ist Todes verfahren.	Hij is dood.
Er ist eines plötzlichen Todes verblieben.	Hij is schielijk overleeden!
Sie würdiget ihn keines Anblickes.	Zij verwaardigt hem niet eens aan te zien.

II. Regel.

Wanneer het Werkwoord, *seyn*, eene gedagte, tegenheid, of eenen afkeer te kennen geeft, vereischt het den *Teeler*, by v.

Ich bin der Meinung, des Sinnes, des Glaubens.	Ik ben van die gedagte, van dat gevoelen, van dat geloof.
Er ist des Vorhabens.	Hij heeft voorgenomen.
Sie sind des Dinges satt.	Zij zijn die zaak moede.
Ich bin der Arbeit müde.	Ik ben den arbeid moede.
Ich bin des Lebens müde.	Ik ben het leeven moede.
Es ist meines Thuns nicht.	Dat past mij niet; (het is mijne zaak niet).
Es ist meines Amtes nicht.	Ik ben daar geen Rechter over.
Er ist Willens.	Hij is van voornemen.

III. Regel.

De *Teeler* wordt ook agter het Werkwoord, *leben*, gezet, wanneer het in den zamenhang een vertrouwen, eene hoop en verzekering te kennen geeft, by voorb.

Ich lebe der gewissen Hoffnung, ich werde noch eine Hilfe finden.	Ik hoope zekerlijk, dat ik nog eene hulp zal vinden.
---	--

VI. Regel.

Men zet ook den *Teeler* bij de Werkwoorden, sich annehmen, sich unterfangen, sich unterwinden, sich bemächtigen, sich bemeistern, sich entschlagen, *by v.*

Er nahm sich der Armen, der Wittwen und Waisen an. Hij droeg zorg voor de armen, voor de weduwen en weezen.

Er unterfieng sich einer großen Sache. Hij ondernam eene groote zaak.

Ihr unterwindet euch eines un- Gij onderneemt eene onge-
erhörten Dinges. hoorde zaak.

Der Feind bemächtigte sich der Stadt, und bemeisterte sich des ganzen Landes. Devijand bemagtigde de stad, en maakte zig meester van 't gansche Land.

Wir entschlagen uns aller Sorgen, und alles Kummers. Wij ontslaan ons van alle zorg, en van allen kommers.

VII. Regel.

De Werkwoorden, die eene berooving of gewillige verlaating van een Goed te kennen geeven, verëischen ook den *Teeler*, *by voorb.*

Er hat sich des Lebens verziehen. Hij heeft zijn leeven verzaakt.
Ich kann dessen entbehren. Ik kan dat ontbeeren.
Ich begeben mich meines Vortheils. Ik staa van mijn voordeel af.

Ich entschlage mich dessen. Ik staa 'er van af.
Ich entäußere mich der ganzen Sache. Ik ontslaa mij van die gansche zaak.

Sie berauben sich dieses Gutes. Zij berooven zig van dat Goed.

Entledige dich deiner Schulden. Ontdoe u van uwe schulden.
Enthalte dich böses zu thun, so darfst du dich keiner Strafe besorgen. Onthoud u van kwaad te doen; dan zult gij geene straf te vreezen hebben.

Aanmerking. De Werkwoorden, sich etwas entziehen, los schlagen, abtreten, weggeben, zijn van dezen

X. Regel.

Men zet ook den *Teeler* bij de Werkwoorden, *anklagen*, *beschuldigen*, *überführen*, *überzeugen*, *zetten*, *by voorb.*

Man klaget ihn des Ehebruchs Men beschuldigd hem van
an. overspel.

Man beschuldiget ihn des Diebs Men beschuldigd hem van
stahls. dieverij.

Ich will dich deines Verbre Ich zal u van uwe misdaad
chens überführen. overtuigen.

Man hat ihn einer Frevelthat Men heeft hem van een'
überzeuget. snooden aanslag overtuigd.

Wescher unter euch kann mich Wie onder u kan mij van
einer Sünde zethen? zonde bestraffen?

Alphabetische Tafel der Werkwoorden, die den *Teeler* verëischen.

Anklagen,	{	Man klaget ihn des Hochverraths, des Vattermordes und des Kirchenraubes an, men beschuldigd hem van hoog verraad, van vadermoord en van kerkroof.
Annehmen,	{	Sie nehmen sich meiner an, zij trekken mijne partij. Er nimmt sich der Armen an, hij draagt zorg voor de armen.
Außern,	{	Er äußerte sich seines Amtes und Ansehens, hij verliet zijn ampt en aanzien.
Bedienen,	{	Ich bediene mich eines Schreibers, ik bedien mij van eenen Schrijver. Er bedient sich meiner Hülfe, hij bedient zig van mijn' bijstand.
Bedürfen,	{	Er bedarf meiner nicht, hij heeft mij niet van nooden. Der Herr bedarf ihrer, de Heere heeft 't van doen.
Begeben,	{	Wir begeben uns dieser Vortheile nicht, wij staan van die voordeelen niet af.

- Belehren, } Ich will dich eines bessern belehren, ik zal u
wel beter leeren.
- Bemächtigen, } Der Feind bemächtiget sich unsers Landes, de
vijand bemagtigt ons land.
- Bemeistern, } Er bemeisterte sich unsers Hauses, hij maak-
te zig meester van ons huis.
- Berauben, } Er ist seines Vermögens beraubt, hij is
van zijne goederen beroofd.
- Bescheiden, } Ich bescheide mich dessen, ik berust daarin.
- Beschuldigen, } Man beschuldiget dich der Schmeicheley, men
beschuldigt u van vleijerij.
- Besinnen, } Besinne dich nur der vorigen Jahre, denk
nlegts aan de voorige jaaren.
- Entbehren, } Ich kann seiner wohl entbehren, ik kan hem
wel missen. *Men zegd ook: etwas
entbehren.*
- Entbrechen, } Ich muß mich wohl dessen entbrechen, ik m- et
dit wel missen. Er entbrach sich meiner,
hij miste mij.
- Enthalten, } Enthaltet euch des Spottens, onthoud u
van spotternij.
- Entledigen, } Ich will dich des Gefängnisses entledigen, ik
zal u uit de gevangenis verlossen. Entle-
diget mich dieses Besuchs, ontslaat mij
van dit bezoek.
- Entschlagen, } Entschlaget euch seines Umganges, aller
Sorgen, ontslaat u van zijnen omgang,
van alle zorgen.
- Entsinnen, } Ich kann mich dessen nicht entsinnen, ik kan
het mij niet te binnen brengen.
- Entübrigen, } Wir können seiner entübriget seyn, wij
kunnen hem wel ontbeeren.
- Erbarmen, } Wer sich des Armen erbarmet, über den wird
sich der Herr wieder erbarmen, wie zig
over de Arnen erbarmt, over dien zal
God zig weder ontfermen.

Erin-

- Erinnern, { Erinnert ihr euch dessen nicht? heengt het u niet?
- Erwähnen, { Er erwähnt seiner Treue gar oft, hij ge-
waagt, heel dikwils, van zijne getrouw-
heid.
- Erwehren, { Sich des Feindes erwehren, zig tegen den
vijand verweeren.
Ich könnte mich der Mücken nicht erwehren, ik
kon mij tegen de muggen niet verweeren.
- Erueuen, { Jüngling! freue dich deiner Jugend, jon-
geling! verheug u over uwe jongeling-
schap. *Men zegt ook: sich über etwas
erfreuen.*
- Gebräuchen, { Ich gebrauche mich meiner Augen noch wohl,
Ik bedien mij nog zeer wél van mijne oogen.
Er gebrauchet sich seiner Zunge rechtschaffen,
Hij bedient zig zeer wél van zijne tong.
*Maar bez daadlijk Werkwoord, brauchen,
eischt den Aanklaager, bij v.*
- Gedenken, { Ich brauche mein Geld selbst,
Ik heb mijn geld zelf noodig.
- Genesen, { Gedenke meiner, mein Gott, im Besten,
Mijn God, gedenk mijner ten besten.
- Geniesen, { Sie ist einer Tochter genesen,
Zij is van eene Dogter bevallen.
- Getrösten, { Er genießt seines Erbtheils in Ruhe,
Hij geniet zijn erfdeel in rust.
- Harren, { Ich getröste mich deines Bestandes,
Ik vley mij met uwen bijstand.
- Hoffen, { Täglich harre ich dein, dar' s to zeggen: deiner
Dagelijks wagte ik op u.
- Lachen, { wierd, eertijds, bij den Gaever gezet, maar
men zegt nu, auf etwas hoffen.
Ich lache der Thoren, die sich ihrer Ruhe
berauben, ik lach met de gekken, die
zig van hanne rust berooven. *Maar
men zegt ook: über einen lachen, over
iemand lachgen.*
- Leben, { Der Hoffnung leben, in hoope leeven.

Man

- Mangelen,** { *Die mangela des Ruhmes, het ontbreekt hem aan roem. Men zegt onperzoonlijk: es mangelt an dieſem, of das mangelt mir.*
- Pflegen,** { *Seines Leibes pflegen, weil er noch jung iſt. Voor zijn lighaam zorgen, dewijl hij nog jong is.*
- Rühmen,** { *Ein weiser rühme ſich nicht ſeiner Weiſheit, Een Wijze roeme niet op zijne wijsheid.*
- Schämen,** { *Schämet euch eurer böſen Thaten, Schaamt u over uwe booze daaden.*
- Seyn,** { *Der Meynung ſeyn, van meening zijn. Er iſt reines Herzens, hij is rein van harte. Guter Art ſeyn, van goede afkomst zijn.*
- Spotten,** { *Der Himmel ſpottet ihr, dat is te zeggen, ihrer. De hemel spot met hen,*
- Ueberführen, Ueberweiſen, Ueberzeugen.** *Ich habe ihn deſſen überwieſen, überführt, überzeuget! ik heb 'er hem van overtuigd.*
- Unterfangen, Unterſtehen, Unterwinden.** *Sich einer That unterfangen, unterwinden, eene daad onderneemen. Ich rathe euch, daß ihr euch deſſen nicht unterſtehet, ik raade u, dat gij dit niet onderſtaat.*
- Verbleichen,** *Er iſt Todes verbleichen, hij is dood.*
- Verfahren,** { *Er iſt eines plözlichen Todes verfahren. Hij is ſchielijk overleeden. Buiten deze Spreekwijze heeft 't woord, verfahren, eene geheel anders betekenis, bij v. Er iſt gransam mit mir verfahren, hij heeft mij wreed behandeld.*
- Verwundern,** { *Ich verwundere mich deſſen, ik verwonder mij daarover. Men zegt ook: ſich über etwas verwundern, zig ergens over verwonderen.*
- Verzeihen,** { *Sich ſeines Lebens verzeihen, alle hoop, van zijn leeven te behouden, verliezen. Het Werkwoord, verzeihen, is oud geworden; men zegt beden, begeben.*

Wahr:

- Wahrnehmen, { Seiner wahrnehmen, voor zig zelveu zoren. *Buiten dat betekent het Werkwoord, wahrnehmen, bemerken, by v. Habt ihr das wahrgenommen? hebt gij dat bemerkt?*
- Warten, Wartet meiner im Garten, wagt mij in den tuin.
- Weigern, { Was wollet ihr euch dessen weigern?
Hoe, wilt gij dit weigeren?
- Würdigen, { Der Prinz würdiget euch seiner Gnade.
De Prins verwaardigt u zijne genade.
- Zeihen, voor *beschuldigen, beschuldigen*, is niet veel in gebruik.

III. A F D E E L I N G.

Van den Geever met het Werkwoord.

I. Regel.

De Geever wordt, gemeenlijk, voor of agter het Werkwoord gezet, wanneer men vraagt, *Wem? wien? by v.*

Wem bringt ihr das? *Wie* Wien brengt gij dat? mij bringt er, er bringt mir. brengt hij 't, hij brengt het mij.

Wem gebt ihr die Schuld? Wien geeft gij 'er de schuld van?

Euch messe ich selbige ben. U geeve ik ze.

Ich gebe euch selbstn die Schuld. Ik geeve 'er u zelv' de schuld van.

II. Regel.

De Werkwoorden, die eene *gift of berooving*, eene *nuttigheid of schade* betekenen, eischen den Geever, *by voorb.*

Sib mir den Theil der Güter, Geef my het deel der goeder der mir gehöret. ren, dat my toekomt.

Das alles will ich dir geben. Ik zal u dit alles geeven. Das

Das nützet mir, das ist mir nützlich und vortheilhaftig.	Dat is my nut en voordeelich.
Das schadet mir, das ist mir schädlich, nachtheilig.	Dat schaadt my, dat is my schadelyk, nadeelig.
Er nimmt mir das Brod aus dem Munde.	Hy neemt my het brood uit den mond.
Er zieht mir das Kleid vom Leide.	Hy trekt my 't kleed van myn lyf.
Sib es eurem Bruder.	Geef het uwen broeder.

III. Regel.

De Geever wordt ook gezet by de Werkwoorden, sagen, spreken, verspreken, verbieten, befehlen, gehorchen, folgen, by v.

Jüngling, ich sage dir, stehe auf!	Jongeling, ik zegge u, sta op.
Was sagt dein Vater zu dir?	Wat zegt u uw vader?
Er spricht zu mir so.	Hy zegt my &c.
Ich verspreche dir meine Freundschaft.	Ik beloove u myne vriendschap.
Er verboth ihnen, sie sollten niemanden sagen.	Hy verboodt hnn, het niemand te zeggen.
Befiehl dem HErrn deine Wege.	Beveel den Heere uwe wegen.
Thu, was ich dir gebiethe, befehle.	Doe, wat ik u gebiede, beveele.
Es ist geschehen, was du mir befohlen hast.	Ik heb gedaan, het geen gy my bevolen hebt.
Mein Kind, gehorche mir, und sey gehorsam meinen Worten.	Myn kind, hoor na my, en zy myne woorden gehoorzaam.
HErr ich will dir folgen, wo du hingehst.	Heere, ik zal u volgen, waar gy heen gaat.

IV. Regel.

De Werkwoorden thun, dienen, lobnen, helfen, verzeihen, vergeben, widersehen en widerstehen, eischen ook den Geever, by voorb.

Thu

Thu mir den Gefallen, diene mir treu und ehrlich, so will ich dir nach deinem Verdien- sten lohnen.	Doe my den dienst: dien my trouw en eerlyk, en ik zal u naar uwe verdiensten beloonen.
Her, hilf uns! wir verder- ben.	Heere, help ons! wij ver- gaan.
Was hilft mir das?	Wat helpt my dat?
Verzeih mir meine Missethat, und vergib mir meine Sün- den.	Vergeef my myne misdaad, en vergeef my myne zon- den.
Ein Freund widersteht dem andern.	Een vriend weêrstaat den anderen.
Widersteht dem Teufel, so fleucht er von euch.	Wederstaat den Duivel, en hy zal van u vlieden.
Man ist mir zuwider.	Men is my tegen.
Man widersetzet sich mir.	Men wederstaat my.
Man steht mir im Wege.	Men staat my in den weg.

V. Regel.

De *Geever* wordt; insgelijks, gezet bij de Werk-
woorden, begegnen, weichen, vergelten, erwiedern, glei-
chen, vergleichen, *by voorb.*

Hüte dich, daß du ihm nicht andere, als freundlich be- gegnest.	Wagt u, dat gij hem niet anders, dan vriendelijk bejegent.
Er begegnete mir auf der Straße.	Ik kwam hem op straat te- gen. (Hij kwam mij op de straat tegen.)
Weichet dem Stolzen.	Wijkt voor den stouten.)
Sie sind dem Feinde gewichen.	Zij zijn voor den vijand geweeken.
Vergilt mir nach meinen Werken.	Vergeld mij naar mijne wer- ken.
Ich will dir auf alle Weise erwiedern.	Ik zal het u op alle wijze vergelten.
Der Sohn gleicht dem Vater.	De Zoon gelijkt den Vader.
Wer ist ihm gleich?	Wie is hem gelijk.

VI. Re-

VI. Regel.

De Werkwoorden, *nennen, zeggen, weifen, winken, rufen, zürufen, eifchen* ook den *Geever*, by *voorb.*

Nennet mir nur einen.

Noemt mij flegts ééne.

Zeiget mir euer Geld.

Laat mij uw geld zien.

Ich will dir den Weg weifen, den du wandeln follst.

Ik zal u den weg wijzen, dien gij gaan moet.

Weifet mir euren Garten.

Laat mij uw* tuin zien.

Seine Schwester winkte mir.

Zijne zuster wenkte mij.

Ich rief zum (zu dem)

Ik riep den Heere in mijnen

Herren in meiner Noth.

nood aan.

Hast du mir gerufen?

Hebt gij mij geroepen?

Rufet ihn zu, daß er kommt.

Roep hem, dat hij kome.

Aanmerking. Wanneer *nennen* zo veel als *beiften*, betekent, dan eischt het den *Aanklaager*; by *v.* *Er nennet mich seinen Freund*, hij noemt mij zijnen vriend. Men moet ook *rufen* met *zurufen*, *hereinrufen* en *herberufen*, niet verwarren, om dat deze laatste den *Aanklaager eifchen*, by *v.* *Rufe mich an in der Noth*, roep mij aan in den nood. *Rufet ihn herein*, laat hem binnen komen.

VII. Regel.

De *Geever* wordt ook gezet bij de *Werkwoorden*, *welden, gönnen, wünfchen, erzählen, verkündigen, weiffagen, prophezen*, by *v.*

Ich gönne dir das Glück.

Ik gun u dat geluk.

Er misgönnet mir das wenige, so ich habe.

Hij misgunnt mij het weinige, dat ik hebbe.

Ich wünfche euch viel gutes.

Ik wensch u veel goeds.

Was erzählt ihr mir neues?

Wat vertelt gij mij nieuws?

Man verkündiget mir etwas erwünfhtes.

Men verkondigd mij iets wenschlijks.

Was weiffaget ihr mir?

Wat voorzezt gij mij?

Ich prophezehe dir Heil und Frieden.

Ik voorzegge u heil en vrede.

Man

Man hat mir vorher gesaget, Men heeft my voorzegd, dat
 daß es so gehen würde. het zo gaan zoude.
 Man meldete mir solches. Men meldde mij zulks.

VIII. Regel.

De Geever wordt nog gezet bij de Werkwoor-
 den, anheimstellen, klagen, trauen, danken, leben, ster-
 ben, by v.

Ich stelle dir anheim. Ik laat het aan u over.
 Er hat mir seine Noth ge- Hij heeft mij zijnen nood ge-
 klaget. klaagd.

Ich traue euch nicht. Ik vertrouw u niet.
 Er will mir alles auvertrauen. Hij wil mij al zijn goed toe-
 betrouwen.

Wir danken dir für alle deine Wij danken u voor alle u-
 Wohlthaten. we weldaaden.

Herr, dir lebe ich, dir sterbe Heere, u leeeve ik, u sterve
 ich. ik.

Unser keiner lebet ihm selber. Niemand onzer leeft zig
 zelve.

Unser keiner stirbt ihm selber. Niemand onzer sterft zig
 zelve.

IX. Regel.

De Werkwoorden, bereiten, langen, reichen, leihen,
 abtragen, bieten, borgen, bezahlen, bringen, eischen
 den Geever van den Perzoon en den Aanklaager van
 de zaak, by v.

Bereitet dem Herrn den Weg. Bereid den weg den Heere.

Langet mir das her. Reik my dat toe.

Reichet mir das Buch. Geef my dat boek.

Leihet mir zwanzig Thaler. Leen my twintig Daalders.

Ich will sie euch borgen. Ik zal u dezelve leenen.

Er bunt mir seine Hand. Hy biedt my zyne hand.

Morgen mußt du mirs bring- Gy moet het my morgen
 gen. brengen.

Bezahle mir, was du mir schul- Betaal my, 't geen gy my
 dig bist. schuldig zyt.

Ich

Ich will dir alles abtragen, **Ik** zal u alles betaalen.
(entrichten, bezahlen).

X. Regel.

De Werkwoorden, afschlagen, versagen, weigern; steuren, wehren, droegen, troegen, zyn aan den Geever van den Perzoon nie minder gewend, en zomtijds aan dien van de zaak, by voorb.

Er hat mirs rund abgeschla: **Hy** heeft 't my bot geweigerd.

Er versaget mir alles. **Hy** weigert my alles.

Ich weigere dir meinen Bey: **Ik** weiger u myn' bystand stand nicht. **niet.**

Steuret dem Uebel berzeiten. Verhelp het kwaad bytyds.

Wehret dem Einbruche des Kant u tegen den inval des Feindes. vyands.

Drohe ihm deine Feindschaft. Dreig hem uwe vyandschap.

Troge nicht einem Mächttis Trotseer geenen magtigeren gern als du bist. **dan gy zyt.**

NB. Zomtyds eischt, troegen, ook den Aanklaager, by v. was trogest du mich? *waarom trotseert gy my?* 't Is beter te zeggen: *Was bietest du mir trots? waarom trotseert gy my?*

XI. Regel.

De Geever wordt ook gezet by de Werkwoorden, opfern, räuchern, schmächeln, häucheln, liebkosen, aufwarten, aufpassen, aufsluren, by v.

Dem HErrn opfern. Den Heere offeren.

Sich dem HErrn aufopfern. Zig den Heere opofferen.

Dem Götzen räuchern. Den Afgod offeren.

Er häuchelt mir. Hy veinst ten mynen opzigte.

Ich mag ihm nicht schmächeln. **Ik** wil hem niet vlesjen.

Ich kan keinem liebkosen. **Ik** kan niemand liefkoozen.

Die Dienerwarten ihren Her: De kuegten wagten op hunren auf. **ne Heeren.**

Er

Er passet mir täglich anſ, er Hy legt my alle dagen laa-
lauret auf mich. gen, hy loert op my.

XII. Regel.

Alle de Werkwoorden met het Voorzetsel *zu* za-
mengesteld, eischen den *Geever*, *by voorb.*

Ich sehe dir schon lange zu. Ik zie u een' langen tyd aan.

Ich habe ihm das zugedacht. Ik heb hem dat toegedagt.

Sie haben mir etwas zuberei- Zy hebben my wat toebe-
tet, zugeschnitten. reid.

Man hat ihm brav zugetrun- Men heeft hem braaf toe-
ken, zugesetzt. gedronken, voorgezet.

Einem etwas zulangen, zutra- Iemand iets toelangen, toe-
gen, zuführen, zuschanzen, draagen, toevoeren, ver-
zubringen, zulegen, zuwei- schaffen, toebrengen, toe-
sen, &c. leggen, toewyzen, &c.

Aanmerking. Deze Werkwoorden beheerschen nooit
dan den geever des Perzoons: zo dat, waar 'er geen
is, zy 'er geenen beheerschen.

Das trifft nicht zu.

Dat past niet.

Das langt nicht zu.

Dat is niet genoeg, niet toe-
reikend.

Es wird schon zureichen.

Het zal wel genoeg zyn.

XIII. Regel.

De *Geever* wordt ook gezet by alle Werkwoorden,
zamengesteld met de Voorzetsels, *nach* en *vor*, *by v.*

Folget mir nach, ihr Freunde! Volgt my na, gy vrienden!

Es zieht ihm ein großer Hauf- Een groote troep volgt hem,
fen nach.

Er hat immer einige Diener, Hy heeft altyd eenige Die-
die ihm nachtreten. naaren, die hem volgen.

Ich kann dir nicht immer nach- Ik kan u niet altyd naloo-
laufen (nachgehen). pen.

Er spricht mir alles nach. Hy spreekt my alles na.

Ich kann ihm nichts unrechts Ik zou van hem geen kwaad
nachsagen. kuanen zeggen.

Et

- Er tragt ihm seinen Mantel Hy draagt hem zynen Mantel na.
 nach.
 Geh mir mit gutem Exempel Gaa my met een goed voor-
 vor, so will ich dir folgen. beeld voor, zo zal ik u vol-
 gen.
 Steite mir vor. Ryd my voor.
 Wir werden ihm noch wohl Wy zullen hem nog wel
 vorkommen. voorkomen.
 Soll ich euch vorlegen? Wilt gy, dat ik u voordiene?
 Er hat mir ein Kapitel aus Hy heeft my een hoofdstuk
 der Bibel vorgelesen. uit den Bybel voorgelee-
 zen.
 Die Menschen können Gott De Menschen kunnen Gode
 nichts vorschreiben. niets voorschryven.

TAFEL DER WERKWOORDEN,
 die den Geever van den Perzoon eischen.

Abfordern, wedervraagen, afèischen.	Befehlen, beveelen. begegnen, ontmoeten.
absagen, afzeggen.	bereiten, bereiden.
ab schlagen, weigeren, af slaan.	bezahlen, betaalen.
abtragen, betaalen.	bezengen, betuigen.
anbefehlen, aanbeveelen.	bieten, darreiken, bieden.
angehören, toebehooren.	borgen, borgen, leenen.
anmerken, aanmerken.	bringen, brengen.
anheimstellen, overgeeven.	Danken, danken.
ankündigen, aankondigen.	dienen, dienst doen, dien- nen.
anschlagen, anbesten, aanslaan.	dräuen, drohen, dreigen.
antragen, aanbieden.	Empfehlen, aanbeveelen.
anzeigen, aanzeggen.	entbieten, ontbieden:
anzetteln, smeeden.	entrichten, te vreden stellen, voldoen.
anzünden, aansteeken.	entziehen, berooven, ont- trekken.
ausfluren, laagen leggen.	
aufpassen, oppassen, ver- spieden.	erhandeln, koopen.
aufwarten, dienen.	

erfan

erkaufen, wederkoopen.	Opferu, offeren.
eröffnen, openen, ontdekken.	Dropbezenhen, voorzeggen.
erſtehen, bij den opſlag koo- pen.	ſtauben, rooven. râuchern, wierooken.
erwiedern, antwoorden.	reichen, toereiken, rijken.
erzählen, verhalen.	rufen, roepen.
folgen, nachvolgen, volgen.	Sagen, zeggen.
frohnen, fröhnen, dagwerk	ſchaden, ſchaaden.
geben, geeven. (doen.	ſchenken, ſchenken.
gehören, toebehooren.	ſchmäucheln, vleijen.
gehörchen, gehoorzaamen.	ſprechen, ſpreken, zeggen.
gleich, gelijken.	ſtehlen, ſteelen.
gönnen, gunnen.	ſterben, ſterven.
Heucheln, veinzen.	ſteuern, helpen, beletten.
helfen, helpen.	Thun, doen.
Klagen, klaagen.	trauen, vertrouwen.
Längern, loochenen, ont- langen, lang. (kennen.	trogen, troifeeren.
leben, leeven.	Verbiethen, verbieden.
leihen, leenen.	vergällen, verbitteren, ver- gallen.
leuchten, lichten.	vergeben, vergeeven.
liebkoſen, liefkoozen.	vergönnen, zuſlaſſen, vergun- nen. toelaaten.
lohnen, het loon betaalen,	vergönnen, miſsgönnen, miſ- gunnen.
lügen, liegen. (loonen.	verhalten, verheſen, verſtee- ken, verbergen.
Miſsgönnen, miſgunnen.	verkündigen, verkondigen.
Nachbeten, nabidden, na- volgen.	verſagen, weigeren.
nachbringen, nabrengen.	verſprechen, belooven.
nachgeben, aſſaan.	verweiſen, verwijten.
nachgeben, nagaan.	verzeihen, vergeeven.
nachjagen, nachlau- fen, nachrennen, } najaa- nachſpringen, } gen na- loopen.	vorhalten, verwijten, voor- houden.
nachſtrachten, verlangen.	vorleſen, voorleezen.
nachſtehen, den rang geeven.	vorreiten, voorrijden.
nehmen, neemen.	vorſagen, voorzeggen.
nennen, noemen.	vorſchreiben, voorſchrijven.
nügen, nut zijn.	

S

ver

voortreten, voortreedē.	zubringen, toebrenge.
Weigern, weigere.	zubereiten, toebereide.
weisen, wijze.	zuföhren, toevoere.
weiskagen, voorzegge.	zulangen, genoeg zijn.
widerstehen, wederstaan.	zulagen, bijvoegen, toeleg-
widerstreben, tegenstellen,	gen.
weêrstreeven.	zusagen, belooven, toezeg-
widerstreiten, twisten, tegen-	gen.
winken, wenke. (trijden.	zuschansen, verschanzen.
wünschen, wensche.	zusehen, zutrinken, toedrinken,
Zählen, tellen.	zutragen, toedraagen, enz.
zeigen, aantoonen, toonen.	

IV. A F D E E L I N G.

Van den *Aanklaager* met het Werkwoord.

I. Regel.

Alle daadelijke Werkwoorden eischen eenen *Aanklaager*, wanneer men kan vragen, *Wen? wien? Was? wat? by v.*

Fürchtet Gott, und ehret den Vreest God, en eert den Kon-
König. ning.

Liebe deinen Nächsten, als dich Hebt uwen Naasten lief als
selbst. u zelven.

Gott lieben, ist die höchste God beminnen, is de hoog-
Weisheit. ste wijsheid.

Gutes thun, und Böses mei- Het goede doen, en 't kwaade
den, ist die Pflicht aller mijden, is de pligt aller
Menschen. menschen.

Cain hat seinen Bruder Abel Kaïn heeft zijnen broeder
erschlagen. Abel gedood.

II. Regel.

De Naamen, die eene *maat* of *ruimte* betekenen, worden, bij de Werkwoorden, in den *Aanklaager* gevoegd, *by voorb.*

Da

IV. HOOFDSTUK, IV. *Afdeeling.* 411

Das Tuch kostet die Elle drey Thal.   Dat laken kost drie daalders d'el.
 Der Garten ist funfshundert Schritte lang.   De tuin is vijf honderd schreden lang.
 Er reiset taglich zehu Meilen.   Hij reist, dageelijks, tien mijlen.
 Der Thurn ist hundert Ellen hoch.   De toren is honderd ellen hoog.
 Der Baum ist zwo Klaftern dick.   Die boom is twee vaamen dik.
 Er ist drey Jahr auf Reisen gewesen.   Hij is drie jaaren op reis geweest.
 Die Jungfer ist schon sechzehu Jahre alt.   Die juffrouw is al zestien jaaren oud.

III. Regel.

Wanneer men van de *waarde eener zaake* spreekt; dan eischt het daadelijk Werkwoord niet alleen eenen Aanklaager, maar nog eenen anderen Naamval, met de Voorzetsels *um, unter, of für, by voorb.*

Ich habe das Haus für zehu tausend Thal.   Ik heb dat huis voor tien duizend daalders gekogt.
 Den Garten kriegt ihr nicht einmal uns Geld.   Gij krijgt dien tuin niet eens voor geld.
 Ich gebe mein Pferd nicht um ter funfzig Thal.   Ik geef mijn paard niet onder de vijftig daalders.

IV. Regel.

De Werkwoorden, die eene *beweging van de ééne plaats na de andere* te kennen geeven, eischen altijd den Aanklaager, *by voorb.*

Wo gehest du hin?   auf die Jagd,   auf das Feld.   Waargaat gij heen? na de Jagt, na het veld.
 Wir gehen in die Kirche, in die Stadt, in den Garten.   Wij gaan na de Kerk, na de Stad, na den Tuin.

Aanmerking. Men sluit alleen uit de Voorzetsels, *zu en nach,* welke altijd den *Geever* eischen, *by voorb.*

Er kömmt zu mir. Hij komt bij mij.
 Er geht dem Walde zu. Hij gaat na het woud toe.
 Geht ihr nach Hause? Gaat gij na huis?
 Morgen reiset er nach Paris. Morgen gaat hij na Parijs.

V. Regel.

Daar zijn *Werkwoorden*, die twee *Aanklaagers* beheerschen, den een' van den Perzoon, en den ander' van de zaak, waar onder is: *lehren*, *nennen*, *heissen*, *machen*, *fragen*, *by voorb.*

Er lehret sie seine Sitten und Hij leert hen zijne wetten en
 Rechte. Rechten.

Er lehre mich deine Streige Heere leer mij uwe wegen.

Er nennet ihn seinen Freund. Hij noemt hem zijnen vriend.

Er heisset mich seine Tochter. Hij noemt mij zijne Dogter.

Wann du mich demüthigest, so Wanneer gij mij vernedert,
 machest du mich groß. zo maakt gij mij groot.

Er fragte mich etwas. Hij vragde mij iets.

Aanmerking. Het *Werkwoord*, *machen*, wordt ook geschikt bij het *Voorzetsel* *zu*, gevolgd van den *Geever*, *by v.* Er machte ihn zu seinem Kanzler, *bij maakte hem zijnen Kanzelier.*

VI. Regel.

De meeste der *wederhoorige Werkwoorden* eischen ook den *Aanklaager*, *by v.*

Ich besinne mich, ik bezinne mij, ik bedenk mij.

Ich erinnere mich, ik herinner mij, breng mij te binnen.

Er erühnet sich, hij ver stout zig.

Du bekommst dich ohne Ursache, gij bekommert u
 zonder oorzaake.

Sie bemühen sich sehr, zij geeven zig veel moeite.

Wir schämen uns, wij schaamen ons.

Aanmerking. Men moet 'er van uitzonderen, *sich einbilden*, *sich vorstellen*, *sich helfen*, *sich ratzen*; die, schoon *wederhoorige*, den *Geever* beheerichen.

VII. Re-

VII. Regel.

De meeste der *Onperzoonlijke Werkwoorden* eischen ook den *Aanklaager*, *by v.*

Es regnet groſſe Tropfen, het regent groote druppels.

Es frieret Eis, het vriest ijs.

Es ſchickt ſich, es geziemt ſich, es gebühret ſich, het past, het betaamt.

Es gehört ſich, het moet zijn.

Es trägt ſich zu, het gebeurt.

Es wundert mich, het verwondert mij.

Es verlangt mich, het verlangt mij, ik ben begeerſg.

Es betrifft mich, het betreft mij, het raakt mij.

Es erbarmet mich, het deert mij.

Es rührt mich, het raakt mij, gaat mij aan.

Aanmerking. Van dezen Regel moet men zommige *Werkwoorden*, die den *Geever* eischen, uitzonderen, *by voork.*

Es ahnet mir, es ſchwauet mir, ik heb een geheim voorgevoelen.

Es begegnet mir, es wiederfährt mir, het gebeurt mij.

Es behaget mir, het behaagt mij.

Es dünkt mir, het dunkt mij.

Es fällt mir leicht (ſchwer) het valt mij ligt (zwaar.)

Es gebühret mir, het betaamt mij.

Es gefällt mir, es beliebt mir, het belieft mij.

Es gehöret mir, het hoort mij toe.

Es gelinget mir, es geräthet mir, ik slaage, het gelukt mij.

Es grauet mir, ik heb 'er een' afkeer van.

Es iſt mir leid, het is mij leet.

Es mangelt mir, es gebricht mir, 't ontbreekt mij.

Es miſfällt mir, het miſhaagt mij.

Es miſlingt mir, es miſrätch mir ik ſlaag niet, 't miſ-

Es träumet mir, ik droom. (lukt mij.)

'Er zijn twee dingen aan te merken op deze Stof.

1.) Dat de meeste *Werkwoorden*, die den *Geever* eischen, volgens de III. *Afdeeling* van dit *Hoofdstuk*, te gelijk ook den *Aanklaager* van de zaak eischen; ge-

lijk men hetzelfde ziet in den V. Regel van deze IV. Afdeling, by v.

Er hat mir die Nachricht gegeben, hij heeft mij berigt
gegeeven.

Des Vaters Segen bauet den Kindern Häuser, de zegen
des Vaders bouwt den kinderen huizen.

Unser täglich Brod, gib uns Heute, ons dagelijks brood
geef ons heden.

2.) Dat 'er zekere woorden zijn, wier gemeen ge-
bruik onzeker en twijfelächtig is, by v. lassen, lehren,
lohnou.

Lassen wordt, zomtjids, in den Aanklaager, zom-
tjids bij den Geever gezet, en dit is het, wat deszelfs
gebruik twijfelächtig maakt. Maar men moet in acht
neemen, dat men 't bij den Aanklaager niet zet, dan
wanneer het behulpzaam is, en bij den Geever, dan
wanneer het een daadelijk Werkwoord is, by v.

Laß mich (te weeten geben) denn die Noth genrotte bricht an,
Laat mij gaan, want de Dageraad komt aan.

Laß mich den Tag vollenden, laat mij den dag voleinden.

Hier is het Werkwoord behulpzaam; maar in de vol-
gende voorbeelden is het daadelijk.

Er läßt mir das Haus, und uttmnt den Garten,

Hij laat mij 't huis, en neemt den tuin.

Ich lasse dir den Rock, und behalte den Mantel,

Ik laate u den rok, en behoude den mantel.

Lehren, hoewel 'er menschen zijn, die dit Werk-
woord bij den Geever zetten, hetzelfde met het Werk-
woord, lehren, verwarrende, het goede gebruik wil,
dat men het bij den Aanklaager zette, by v.

HERr, lehre mich thun nach deinem Wohlgefallen,

Heere. leer mij doen naar uw welbehaagen.

Zo is het ook met lohnou, en 't abu's moet het goede
gebruik nooit beneemen, dat men het bij den Aanklaa-
ger zette, by v. Man lohnou mich, men geeft mij mijnen
loon.

loon. Es lohnert nicht die Mühe, 't is de moeite niet waardig.

V. A F D E E L I N G.

De *Roeper* met het Werkwoord.

I. Regel.

Men zet, gemeenlijk, den *Roeper* voor of agter een Werkwoord der Gebiedende Wijze, *by voorb.*

Herr, höre mein Wort, und Heere! hoor mijn woord,
merke auf meine Rede. en merk op mijne reden.

Vernehm mein Schreien, mein Hoor mijn schreijen, mijn
König und mein Gott! Koning en mijn God!

Tränfelt ihr Himmel von oben. Druip af van boven gij hemelen!

Gib mir, mein Sohn, dein Geef mij uw hart, mijn
Herz. zoon.

II. Regel.

De *Roeper* neemt, gemeenlyk, de plaats van den Noemer in, wanneer men tegen iemand met kracht spreekt, en in dien Naamval is het, dat hy 't Werkwoord buiten de Gebiedende wyze naast zig kan dulden, *by v.*

Du Gott! bist außer aller Zeit,

Von Ewigkeit zu Ewigkeit,

Es noch die Welt vorhanden, &c. DACH.

Gy, o God! zyt vóór alle tyden, van alle eeuwigheid, vóór dat de waereld bestondt.

Du aber, lieber Herr! du pflegest nicht zu schlafen,

Dein Auge schlummert nicht. OPITZ.

Maar gy, Heere! gy slaapt nooit, uw oog sluimert niet.

III. Regel.

De *Roeper* kan ook voor het Werkwoord gezet worden, wanneer men eene vraag doet, of iets met yver wenscht, *by v.*

Verhängniß! stehet es allein in deinen Händen,
Den Zeiger auf die Zahl des Todes hinzuwenden?
O noodlot! is 't in uwe magt alleen, den wyzer op
het uur des doods te draaijen?

Hälste meines matten Lebens!

Doris! ist es denn vergebens,

Das ich kläglich um dich thn?

KANITZ.

Helst van myn zwak leeven!

Doris! is 't dan te vergeefs,

Dat ik u beklaage.

Wächte doch mein Elend, o Mocht toch myne elende, o
Herr! das Eingeweide des Heere! de ingewanden
ner Barmherzigkeit bewe: uwer barmhartigheid be-
gen! weegen!

VI. AFDEELING.

De Neemer met het Werkwoord.

I. Regel.

Alle Werkwoorden, eene oorzaak, een werktuig, een tyd, eene handelwyze, een gezelschap, of eenen bystand betekenende, ontvangen eenen *Neemer*, en deze wordt geregeerd door het *voorzetsel*, het welk in de reden voorkomt: als

Wie die Fische mit der Angel, Gelyk de vischen met den
also werden auch die Men- angel, also worden ook
schen durch die Wollust ge- de menschen door de wel-
fangen. lust gevangen.

Aus Liebe zur Tugend sündi: Uit liefde voor de deugd
gen die Frommen nicht gern. zondigen de vroomen niet
gaarne.

Aus Furcht vor der Strafe Uit vrees voor de straf zon-
scheuen sich die Gottlosen digen de Godloosen niet.
zussündigen.

Er hat mit seinem Volke das Hy heeft met zyn volk het
ganze Land verheeret. gansche land verwoest.

Das

IV. HOOFDISTUK, VI. *Afdeeling.* 417

Das du lange lebest im Lande, Op dat gy lang leeft in het
das dir der Herr dein Gott Land, 't welk de Heere
geben wird. uwe God u geeven zal.

Herr, bleibe bey uns, denn Heere, blyf by ons, want de
es will Abend werden. avond komt.

Das du lange lebest auf Erden. Op dat gy lang leeft op de
aarde.

Er liegt Tag und Nacht über Hy studeert dag en nacht,
den Büchern.

Ist Saul auch unter den Pro- Is Saul ook onder de Pro-
pheten? pheeten.

Er wohnet in der Stadt. Hy woont in de stad.

Alle die im Himmel, auf Erden und unter der Erden sind. Allen, die in den hemel, op de
aarde en onder de aarde zyn.

Ein weiser Fürst wird von sei- Een verstandig Vorst wordt
nen Unterthanen geliebet. van zyne onderdaanen be-
mind.

*Ter aanvullingge dezer verschillende Afdeelingen zullen
wy nog geeven den*

II. Regel.

Twee of verscheide enkelvoudige Naamen of Voor-
naamen eischen een meervoudig Werkwoord, in den
uitsteekenden perzoon, *by voorb.*

Die Wuth und der Zorn ver- De woede en toorn beroe-
wirren den Verstand. ren het verstand.

Die Nacht, die Liebe und der De nagt, de liefde en de wyn
Wein rathen zu nichts gu- raaden niets goeds.
tes.

Dein Vater und ich haben dich Uw vader en ik hebben u
mit Schmerzen gesucht. met smerte gezocht.

Du und dein Freund, waret Gy en uw vriend, waart myn
meine Zuversicht. vertrouwen.

Wissenschaft und Tugend sol- Weetenschap en deugd moe-
len allezeit treue Freundin- ten, altyd, trouwe vrien-
nen seyn. dinnen zyn.

VII. A F D E E L I N G.

Van de Schikking der zamengestelde
Werkwoorden.

Wy hebben vooraf gezien, dat de afscheidelyke Voorzetsels zig van de Werkwoorden, in onderscheidene tyden, afzonderen, en waar men ze plaatzen moet. Wy zullen, het geen daaromtrent in aanmerking komt, zaaklyk opsluiten in de volgende Regels.

I. Regel.

In den tegenwoordigen en onvolmaakten tijd van de Toonende, en in de Gebiedende Wijze der daadelyke Werkwoorden, wordt het afscheidelyk Voorzetsel geplaatst agter het Zelfstandige woord, of agter het voornaam-woord, door 't Werkwoord bestierd, en dus heel agter aan, *by voorb.*

Wir kamen von der Reise ge: Wy kwamen van de reis ge-
sind in unser Vaterland zu: zond in ons Vaderland te
rück. rug.

Sie griffen den Feind mit un: Zy tastten den vyand met on-
erschrockenem Muth an. verschrokken moed aan.

II. Regel.

Maar, wanneer het zamengestelde slegts een behulpzaam Werkwoord is, en 'er nog een ander Werkwoord in de periode is; dan houdt men het afscheidelyk Voorzetsel niet tot 't laatste, maar men plaatst het voor het tweede Werkwoord, *by voorb.*

Sie fiengen, frühmorgens, mit Zy begonnen, vroeg in den
Sonnenaufgange, an zu morgen, met zonnen op-
schlagen, (niet zu schlas: gang te slaan.
gen an.)

Ich hebe morgen an zu arbeit: Ik begin morgen te arbe-
ten, (niet zu arbeiten an.) den.

Du set ihn her zum Essen, (niet Roep hem om te eeten.
zum Essen her.)

D. 11111

Stimm deinen Bruder mit zum Neem uwen broeder mede
tanzen, (*niet zum tanzen om te danzen.*
mit.)

III. Regel!

In alle de andere Geslachten, Wyzen en Tyden,
blyven de zamengestelde Werkwoorden, altyd, in
hun verband, zoo het is, dat men 'er de Letter-
greep, ge, in den *Volmaakten tijd*, en de Letter-
greep, zu, in de *Onbepaalde Wyze*, niet by voegd,
by voorb.

Er wolte gern, dass ich her: Hy wilde gaarne, dat ik hier
käme. kwam.

Sie werden herkommen. Zy zullen daar komen.

Ich bin hergekommen. Ik ben hier gekomen.

Er bittet mich herzukommen. Hy bidt my, hier te komen.

Man hat mir viel böses nach: Men heeft veel kwaads van
geredet. my gesproken.

Man hüte sich, jemanden böses: Men wachte zig, van iemand
nachzureden. kwaad te spreken.

IV. Regel.

Maar, wanneer de Werkwoorden van een onaf-
scheidelyk Voorzetsel zamengesteld zyn, dan moet
men de Lettergreep, ge, t'eenemaal in den *Volmaak-
ten Voorleden Tyd* uitlaaten, en het, zu, van de *Onbe-
paalde Wyze* vóór 't woord, en niet in 't midden plaat-
zen, *by voorb.*

Ich habe mich seiner ent schlagen, (*niet entgeschlagen.*)

Ik heb my van hem ontslagen.

Ich denke mich seiner zu ent schlagen, (*niet entzuschlagen.*)

Ik denk my van hem te ontslaan.

Ich habe ihm viel zu verdanken, (*niet verzudanken.*)

Ik heb hem veel te danken.

VIII. A F D E E L I N G.

Van de Schikking der *Onbepaalde Wijzen.*

I. Regel.

Wanneer twee Werkwoorden, zonder zamenvoegfel, by elkander staan, wordt het ééne in de *Onbepaalde Wyze* gezet, by voorb.

Er lehret meinen Arm, einen	Hy leert mynen arm, eenen
ehernen Bogen spannen.	koperen boog spannen.
Er läßt mich grüßen.	Hy laat my groeten.
Ich will dich lehren Gutes thun.	Ik zal u leeren goed te doen.
Er will nicht arbeiten.	Hy wil niet arbeiden.
Ich soll es nicht wissen.	Ik moet het niet weeten.
Wir sahen ihn gehen.	Wy zagen hem gaan.
Ich fand ihn sitzen oder liegen.	Ik vond hem zitten of liggen.
Er lernet tanzen, reiten, fecht.	Hy leert danzen, ryden, veg-
Er geht betteln. (ten.	Hy gaat beedelen. (ten.
Laß mich gehen.	Laat my gaan.
Heiß ihn schweigen.	Doe hem zwygen.

II. Regel.

'Er zyn Werkwoorden, die, by andere gevoegd zynde, in de *Onbepaalde Wyze*, met het Voorzetsel, *zu*, willen gezet worden, by v.

Ich hoffe es zu erleben.	Ik hoop het te beleeven.
Ich wünsche euch zu sprechen.	Ik wensche u te spreken.
Ich rathe dir das zu thun.	Ik raade u dat te doen.
Gebt mir was zu essen und zu	Geef my wat te eeten en te
trinken.	drinken.
Ich denke dahin zu gehen.	Ik denke 'er heen te gaan.
Ich meine dich daselbst zu fin-	Ik meende u daar te vin-
den.	den.
Wir rächen euch, ihm vor-	Wy raaden u, hem voor te
zukommen.	komen.
Bereitet euch, ihm nachzufol-	Bereidt u, hem na te volgen.
gen.	

III. Re-

III. Regel.

De Werkwoorden, *sehen, hōren, lernen, lassen, wol-*
len, müssen, können, mögen, dürfen, heißen, eischen den
gegenwoordigen Tijd van de Onbepaalde Wyze, in plaats
van den Volmaakten Tijd, by v.

Ich habe ihn reiten *sehen* (*in* Ik heb hem zien ryden.
plaats van gesehen.)

Habt ihr es sagen *hōren*! (*in* Hebt gy het hooren zeggen?
plaats van gehōrt.)

Er hat reiten *lernen*, (*in* plaats Hy heeft ryden geleerd.
van gelernet.)

Ich habe es sagen *wollen*, (*in* Ik heb het willen zeggen.
plaats van gewollt.)

Er hat mich grüßen *lassen*, (*in* Hy heeft my laten groeten.
plaats van gelassen.)

Er hat glauben *müssen*, *daß* (*in* Hy heeft moeten gelooven,
plaats van gemußt.) dat, &c.

Ich habe es nicht glauben *kö-* Ik heb het niet kunnen ge-
nnen, (*in* plaats van gekōnt.) looven.

Ich habe es nicht sagen *mö-* Ik heb het niet mogen zeg-
gen, (*in* plaats van gemocht.) gen.

Er hat es nicht thun *dür-* (*in* Hy heeft het niet durven
fein, (*in* plaats van gedorft.) doen.

Wer hat dichs thun *hei-* Wie heeft 't u geheeten te
ßen, (*in* plaats van geheßen.) doen.

IV. Regel.

De Hulp-werkwoorden *scheiden* zig, gemeenlijk,
 af van hunne Werkwoorden in den *Volmaakten*, en
meer dan Volmaakten Tijd, zo dat zy in de *Toonende*
Wyze, voor; maar naa het *Zamenvoegsel* staan, wan-
 neer het *Zamenvoegsel*, *daß*, voorafgaat, *by voorb*:

Ich bin, vor vielen Jahren, Ik ben, vōr veele jaaren,
 in Paris sehr vergnügt ge- in Parys zeer vergenoegd
 wesen. geweest.

Der Friede zu Aachen soll nun- De vrede te Aken zal nu
 mehr völlig zur Nichtigkeit t'eenemaal geslooten zyn.
 gekommen seyn.

Es heist, daß dieser Friede kein Men zegd, dat deze vrede
 nen langen Bestand haben geen langen duur zal heb-
 werde und daß bald ein ben, en dat een nieuw
 neues Kriegsfeuer in Euro- Oorlogsvuur wel haast in
 pa aufgehen solle. Europa zal ontfteeken :

NB, Men kan hier ook het Zamenvoegfel, daß, uit-
 laaten, en dus zeggen.

Es heist, der Uchener Friede Men zegd, de vrede te A-
 fen nun völlig geschlossen, ken is t'eenemaal gesloo-
 oder solle nun völlig ge- ten, maar een nieuwe
 schlossen seyn; es werde Oorlog zal haast in Euro-
 bald ein neues Kriegsfeuer pa weër ontfteeken.
 in Europa angehen.

IX. A F D E E L I N G.

Van het Gebruik der Tijden in de Werk- woorden.

I. Regel.

Men bediend zig, dikwils, van den *tegenwoordigen*,
in plaats van den toekomenden Tijd, by voorb.

Wenn ich nach Dresden kom: Wanneer ik te Dresden zal
 me, so besuche ich dich gewiß, komen, zal ik u zekerlyk
 (in plaats van kommen bezoeken.
 werde.)

Wenn ich übers Jahr um diese Zoo ik over een jaar om de-
 Zeit lehe, so schenke ich dir zen tyd leeve, zal ik u een
 ein Buch. boek schenken.

Wenn du mir von dir Nach: Zoo gy my van u tyding
 richt gibst, so bleibe ich dir geeft, zal myn antwoord
 die Antwort nicht schuldig. niet agter blyven.

II. Regel.

Wanneer men iets verhaald, dan bediend men zig
 van den *tegenwoordigen Tyd*, in 't spreekken van voor-
 ledene dingen, om dezelve des te leevendiger te kun-
 nen voorkellen, by v.

Ich komme in der Stadt Ik kome in de stad, en vras an, und frage, wo der gute ge, waar myn vriend woont. Freund wohnt. Man wei: Men wylt my zyne woofet mir seine Wohnung. Ich ning. Ik vind hem geluk-tresse ihn glücklich zu Hause kig t'huis, en wy omhelzen an; und wir umarmen einan: elkander met veele vreugde, der mit großer Freude. Er Hy bidt my, by hem te bly-bittet mich, bey ihm zu bleiben; ven, en wy brengen onzen und wir bringen unsere Zeit tyd zeer vermaakelyk door. ganz angenehm zu.

III. Regel.

Wanneer men Latynsche Schryvers vertaald, moet men, doorgaans, voor den Voorledenen Volmaakten Tyd der Latynen, den *Onvolmaakten Tijd* der Hoogduitsche Taal gebruiken, daar de Franschen zig in die gevallen van hunnen Historischen tyd, dewelke hun enkel Volmaakte tyd is, bedienen, *by v.*

SUETONIUS schryft in 't leeven van César.

Annum agens Caesar XVI patrem amisit, sequentibusque Coss. - - Corneliam, Cinnae filiam, duxit uxorem: ex qua illi mox Julia nata est; neque ut repudiaret illam, compelli a Dictatore Sylla ullo modo potuit. Dit moet in 't Hoogduitsch zo worden uitgedrukt.

Als César ins sechszebnte Jahr gieng, verloofte er seinen Vater. Unter den nächstem Bürgermeistern beirathete er des Cinna Tochter, Cornelia: von welcher ihm bald Julia geboren ward: ja er konnte auch vom Dictator Sylla durchaus nicht bewogen werden, jene zu verstoßen. (En in het Nederduitsch.)

César den onderdom van zestien jaaten bereikt hebbende, verloor zynen vader. Onder de volgende Burgemeesters, trouwde hy Cornelia, Dogter van Cinna, by wien hy even naderhand Julia verwekte: en konde, geenszins, door den Dictator Sylla bewoogen worden, haar te verstoeten.

IV. Re-

IV. Regel.

Het gebeurt toch, zomtyds, dat men den *Hoogduitschen Volmaakten Tijd* voor den *Onvolmaakten der Latynen* gebruiken moet, om 't beter uit te drukken, by voorbeeld.

SALUSTIUS zegt.

Igitur initio reges diversi; pars ingenium, alii corpus exercebant: etiam tum vita hominum sine cupiditate agitabatur; sua cuique satis placebant.

Ausganglich haben also verschiedene Könige, theils ihren Verstand, theils ihren Körper genbet. Damahls ist das menschliche Leben noch durch keine Begierden bestürmet worden; einem jeden hat noch das Seine am besten gefallen.

Alzo hebben, van den beginne, verscheide Koningen, deels hun verstand, deels hun lighaam geöefend. 's Menschen leeven was, toen, nog door geene begeerlykheden bestormd geworden; een ieder hadt nog, het geen hem best geviel.

Doch deze Regels zijn zo volstrekt niet, of men kan 'er van afwijken; en het is zo noodzaaklijk niet, zig in zo verre te bedwingen, als men des Schrijvers zin maar wel vat.

V. Regel.

Wanneer men eene zaak verhaald, waar van men zelf getuige geweest is, of waarāan men deel gehad heeft; dan bediend men zig van den *Onvolmaakten Tijd*: maar, wanneer men van eene zaak spreekt, die anderen, zonder ons deelgenootschap, gedaan hebben, dan bediend men zig van den *Volmaakten Tijd*, by v.

In het eerste geval moet men zeggen:

<p>Gestern bewirbete Cajus verschiedene gute Freunde, und Titius war auch dabey.</p>	<p>Cajus onthaalde, gisteren, verscheide goede vrienden, en Titius was ook daarby.</p>
--	--

In

In het tweede geval moet men zeggen:

Gestern hat Cajus verschiede Cajus heeft, gisteren, ver-
ne gute Freunde bewirthe, scheidt goede vrienden
und Titius ist auch dabei onthaald, en Titius is ook
gewesen. daarby geweest.

VI. Regel.

De *Hoogduitschers*, geene wenshende Wyze der
Werkwoorden hebbende, zo bediend men zig, in
haare plaats, van zamenbindende Koppelwoordjes, met
deze uitroepingen: o! ach! ach das! wolste GOTT! of van
den Onvolmaakten Tyd der Hulp-werkwoorden,
mogen, können, wollen, sollen, ic. dezelve by de On-
bepaalde Wyze van een ander Werkwoord voegende,
by voorb.

O hätte ich Flügel, daß ich flië. O hadde ik vleugels, om te
ge, ic. vliegen! &c.

Ach! möchte ich in deinen Ar- Ach! mogt ik my in uwe ar-
men, allerliebster Schatz men, allerliefste schat, ver-
erwarmen! warmen!

Ach! daß die Hilfe aus Zion Ach! dat de hulp uit Sion
über Israel käme! over Israël kwame!

Wolste GOTT, daß ich so glück: Gave God, dat ik zo gelukkig
lich wäre! ware!

Ench, ihr Zeiten! die verlaufen,
Köunt ich ench mit Blut erkaufen! KANITZ.
Gy, o Tyden, die verlopen,
Konde ik u met bloed herkoopen!

X. AFDEELING.

Van de *Onperzoonlijke* Werkwoorden.

I. Regel.

Wanneer de Onperzoonlyke Werkwoorden eene
zaak bevestigen, of enkel lochenen, zo gaan de Woord-
jes, man of es voor: maar, wanneer men eene vraag
doet, dan zet men ze agter, *by v.*

Man

Man sagt, men zegd.	sagt man das? zegt men dat?
man schreibt, men schryft.	schreibt man dieses? schryft men dat?
man schläft, men slaapt.	schläft man? slaapt men?
es regnet, het regent.	regnet es? regent het?
es schneet, het sneeuwt.	schneet es? sneeuwt het?
es thauet, het dooit.	thauet es? dooit het?
es frieret, het vriest.	frieret es? vriest het?

II. Regel.

De Onperzoonlyke Werkwoorden, die met *man* geschikt worden, eischen den *Aanklaager* van de zaak, daar zy anders den *Geever* van den *Perzoon* eischen, *by voorb.*

Man trinkt den besten Wein.	Men drinkt den besten wyn.
man ißt Gebratenes und Gesottenes.	Men eet gebraden en gesottenen.
man geht seine Strafe.	Men gaat zynen weg.
man längnet alles.	Men lochent alles.
man hoffet alles.	Men hoopt alles.
man besorget viel böses.	Men vreest voor veel kwaads.

Uitgenomen de volgende, waarby de perzoon uitgedrukt wordt.

man klaget mir seine Noth.	Men klaagd my zynen nood.
man sagt mir viel neues.	Men zegd my veel nieuws.
man hilft ihm, &c.	Men helpt hem, &c.

III. Regel.

Perzoonlyke Werkwoorden, die den *Aanklaager* eischen, eischen denzelven, ook *Onperzoonlyk* genomen zynde, *by v.*

Man liebet und lobet mich,	Men bemind en pryst my.
man bitter mich,	Men bid my.
man versichert mich,	Men verzekerd my.
man tröstet und stärket mich.	Men troost en sterkt my.

Hierönder moet men de onperzoonlyke plaatzen, die met het woordje, *es*, geschikt worden, *by v.*

Es gehöret sich.	Het behoort zo.
es begiebt sich, es trägt sich zu,	het gebeurt.
es belustiget mich,	dit vermaakt my.
es betrübet mich,	het bedroeft my.
es dauret mich,	het deert my.
es erbarmet mich,	dat deert my.
es gebühret sich,	het is billyk.
es geziemet sich,	het is betaamelyk.
es jammert mich,	het jammert my.
es reuet mich,	het berouwt my.
es schicket sich,	dat schikt zig, het voegt.
es vergnüget mich,	het vergenoegt my.

IV. Regel.

Onperzoonlyke Werkwoorden, die eene drift of wulpsche begeerte betekenen, schikken zig niet alleen met het woordje *es*, maar ook met den Voornaam *mich*, het woordje, *es*, uitlatende, *by v.*

mich dünket,	mij dunkt.
mich dürstet,	mij dorst.
mich friert,	ik ben koud.
mich gelüftet,	mij lust.
Es hungert mich, men kan ook zeggen: mich hungert,	<i>(gert. mij bon-</i>
mich jammert des Volks.	dat volk jammert mij.
mich reuet.	mij rouwt.
mich schläfert.	ik heb slaap.
mich schmerzet,	het smert mij.
mich verlanget,	ik verlange.

V. Regel.

Onperzoonlijke Werkwoorden, die den *Geever* be-
stieren, kunnen, insgelijks, met *mir*, geschikt wor-
den, 't woordje *es* wegneemende, *by v.*

Mir begegnet,	het gebeurt mij.
mir behaget dieses,	dat behaagt mij.
mir beliebt es so,	dat belijft mij zo.
mir gebühret das,	dat betaamt mij.
mir gefällt solches,	dit staat mij aan.

mit

mir glücket es,
mir hat geträumet,
mir schadet es,

dat gelukt mij.
ik heb gedroomd.
dat schaadt mij.

VI. Regel.

Onperzoonlijke Werkwoorden, die eene zaak, waarvan de oorzaak natuurlijk is, en waaraan de menschen niets toe brengen, te kennen geeven, bestieren geener Naamval, *by v.*

es bliget, het blikzemt.
es donnert, het dondert.
es friert, het vriest.
es hagelt, het hagelt.
es regnet, het regent.
es snehnt, het sneeuwt.

es zittert und bebet, het zittert
en beeft.
es brennet, het brandt.
es wettert, het stormt.
es stinkt, het stinkt.
es faulet, het rot.

Men zegd evenwel: *es regnet groöe Tropfen, het regent groote droppels: es friert Eis, het vriest ijs.*

V. HOOFDSTUK.

Van de Schikking der Deelwoorden.

I. Regel.

De *Hoogduitsche Deelwoorden* komen met hunne Zelfstandige Naamen overéén in Geslacht, getal en geval, *by v.*

Ein liebender Mann,
eine liebende Frau,
ein liebendes Kind,
ein geliebter Sohn,
eine geliebte Tochter,
ein geliebtes Kind.
der gewünschte Tag.
die gewünschte Nacht,
das gewünschte Licht,
ein segnender Vater.

Een liefhebbend man.
eene liefhebbende vrouw.
een liefhebbend kind.
een geliefde zoon.
eene geliefde dogter.
een geliefd kind.
de gewenschte dag.
de gewenschte nagt.
't gewenschte licht.
een zegenende vader.

eine

eine segnende Mutter. eene zegenende moeder.
 ein segnendes Kind, enz. een zegenend kind, enz.

II. Regel.

Het Deelwoord, agter een Werkwoord gezet, betekent den staat van den Perzoon of van de zaak, *by voorb.*

Ich fand ihn sterbend.	Ik vond hem stervende.
Er redete sitzend	Hij sprak zittende.
Er starb stehend.	Hij stierf staande.
Er kam eilend. (rathet.)	Hij kwam schielijk.
Er lebte unvermählt, unverheiratet.	Hij leeft ongetrouwd.
Er war ganz erschrocken und verwirret: enz.	Hij was gansch verschriekt en verward: enz.

NB. Men moet zig wél wagen, om 'er te bij te voegen, het welk onnut zijn zoude, zelfs in het Vrouwelijk Geslacht, zeggende, seideude, wissende, gelijk sommigen zeer verkeerd doen.

III. Regel.

Daarëntegen is het een misbruik, de Deelwoorden buiten hunnen waaren zin te plaatsen, dezelve op zaken toepassende, wanneer zij den Persoonen eigen zijn, of dezelve daadelijk maakende, wanneer ze alleen lijdende zijn, *by v.*

Es ist ihm wissend, om te zeggen: *'t is hem bekend*: want wissend is den perzoonen toegeschreeven, zo dat men zou moeten zeggen: *es ist ihm bekannt*.

Die zu ihm tragende Liebe of hegende Freundschaft, om te zeggen: *de liefde en vriendschap, die men hem toedraagt*. Want tragende en hegende zijn daadelijke Deelwoorden; maar de liefde of vriendschap, die men iemand toedraagt, draagt niet toe, wijl zij toegedragen wordt; zo dat men zeggen moet: *die zu ihm getragene Liebe en gehegte Freundschaft*.

Die von ihm habende gute Meinung, om te zeggen: *de goede gedagte, die men van hem heeft*. Want het is de

de gedagte niet, die heeft, maar zij is 't, die men heeft; dus moet men zeggen: die gute Meinung, die man von ihm hat.

Ein säugend Kind, om te zeggen: een kind, dat nog aan de borst is. Want het kind zoogt niet, maar het wordt gezoogd; en men moet dan zeggen: ein säugend Kind, ein Kind, das noch an der Mutter Brust trinkt.

IV. Regel.

De Deelwoorden in eud, in navolginge van andere taalen, zijn in de Hoogduitsche Taal niet meer in gebruik, vooräl aan het begin eener periöde, by v.

Schreibend schickte er mich zu seinem Vater, dat wil zeggen: terwijl hij schreef, zondt hij mij na zijnen Vader. Maar dat woord, schreibend, is van geen nieuwen stijl meer, om dat het veel beter is, te zeggen: in währendem Schreiben, of indem er schrieb.

Er is niet meer, dan aulangend, betreffend, en während das, in gebruik, waarvan de twee eerste betekenen: wat aanbelangt, &c. of wat betreft, en het derde: terwijl. Doch het is beter, dat men de spreekwijze op deze wijze zet: Was nun anlangt, was dieses (of jenes) betrifft, wat dat betreft. indem terwijl, by v. aulangend, (of was seinen Lebenswandel anlangt) so können wir folgendes sagen, wat zijn' levensloop aangaat, kunnen wij 't volgende zeggen: &c. Betreffend, (of was das Geld anbetrifft) so ich euch schuldig bin, wat 't geld betreft, dat ik u schuldig ben. Während, (of indem) er mich schlug, schloß ich ihm die Thür zu, terwijl hij mij sloeg, sloot ik hem de deur toe.

V. Regel.

Men bediend zig ook niet van den Voorleden Tijd des Deelwoords aan het begin der Perioden.

Het zou niet voegen, in 't Hoogduitsch te zeggen: Erschreckt durch deine Worte, kann ich dir nichts antworten, ontsteld door uwe woorden, kan ik u niets antwoorden.

woorden. Vergnigt uwer deinen Antrag, ergreif ich ihn mit beyden Händen, Vergenoegd over uw voorstel, omhels ik hem met beide handeën. Men zegt veel beter: da du mich durch deine Worte erschrecket hast, so, &c. Indem ich mich durch deinen Antrag sehr vergnüge, so, &c.

VI. HOOFDSTUK.

Van de Schikking der Hulp-werkwoorden.

I. Regel.

De Hulp-werkwoorden, haben, sein, en werden, moet men in den *Volmaakten* en *meer dan Volmaakten Tijd* nooit wegneemen, zonder eene gewichtige oorzaak en eene groote noodzaaklijkheid, uit vreeze van de reden te verwarren, en onverstaanbaar te schrijven, by *voorb.*

Wanneer men schrijft, da er bey mir gewesen; da ich vernommen; da er geboren und gestorben, &c. zo is het twijfelächtig, of men 'er, ist of war, habe of hatte, ward of worden, onder verstaan moet; zo dat men, altijd, zeggen en schrijven moet.

Da er bey mir gewesen ist, wanneer hij bij mij geweest is.
 da er bey mir gewesen war, naa dat hij bij mij geweest was.
 da ich vernommen habe, wanneer ik vernomen hebbe.
 da ich vernommen hatte, wanneer ik vernomen had.
 da er gestorben war, wanneer hij gestorven was.
 da er geboren ward, wanneer hij gebooren was.
 da er geboren worden, wanneer hij gebooren wierdt.

II. Regel.

Wanneer 'er voor de Hulp-werkwoorden een conditioneel *Zamenvoegsel* gaat, gelijkewijs wann, wenn, basern, wosern, im Falle, &c. dan worden ze naa de andere *Werkwoorden* geplaatst, geheel aan 't einde der *Periode*; maar, wanneer men deze *zamenvoegsels* wegneemt,

neemt, zo zet men de Hulp-werkwoorden geheel aan 't begin, *by v.*

Wannu du das überlegen wolltest, zoo gij dat wildet overleggen.

Dafern sie das gethan haben, zoo zij dat gedaan hebben.
Im Falle, ihr euch entschließen könnet, in gevalle gij daar toe kunt besluiten.

of zonder deze Zamenvoegfels.

Wolltest du das überlegen, Wilde gij dit in aanmer-
so würde er wieder dein Freund king neemen, dan zoude hij
worden. weder uw vriend worden.

Haben sie das gethan, so mos- Hebben zij dat gedaan, dan
gen sie es auch beantworten. mogen zij 't ook verant-
woorden.

Könnet ihr euch entschließ- Kunt gij daartoe beslui-
fen, so wollen wir mit einan- ten, dan zullen wij zamen
der reisen. reizen.

En wanneer men vraagd.

Sollen wir dahin gehen? Zullen wij 'er na toe gaan?
Wollen wir diesen Schimpf Zullen wij dezen schimp
erbulden? dulden?

Würde man nicht eben so den- Zoudè men niet even zo
ken? denken?

III. Regel.

In alle de aanzettingen of wenschingen, daar geen
• *daß!* of *ach!* voorgaat, wordt het Hulp-werkwoord
ook voor zijn Werkwoord geplaatst, *by v.*

Laßt uns von hinnen gehen! laat ons van hier gaan!

Laßt uns eilen! laa'en wij ons reppen!

Wüchtem wir doch den Tag erleben! mogten wij toch
dien dag beleeven!

Wüßten wir nur den Jammer nicht mit ansehen!

Moestten wij dien jammer maar niet mede aanzien!

IV. Regel.

Wanneer zig verscheide Hulp-werkwoorden bij een
ander Werkwoord bevinden, op dat ze niet te digt op
el-

elkander volgen, zo moet men 'er één voor, en de andere agter zetten, *by v.*

Ich versichere dich, daß ich das Ik verzekere u, dat ik 'er ge-
hin würde gekommen sem, komen zoude zijn, zoo ik
wenn ich nicht wäre abgehal- 'er niet van afgehouden
ten worden. ware geworden.

V. Regel.

Wanneer het Werkwoord, werden, een ander Werk-
woord behulpzaam is, dan verliest het de Lettergreep
ge, 't welk het in den Volmaakten en meer dan Vol-
maakten Tijd heeft; maar, wanneer het een Werk-
woord voor zig zelf is, dan behoudt het die Letter-
greep, *by voorb.*

Ich bin belehret worden, (*niet geworden*,) ik ben onderwe-
zen geworden.

Du bist beltebet worden, (*niet geworden*,) gij zijt bemind
geworden.

Er ist befördert worden, (*niet geworden*,) hij is bevorderd
geworden.

Er ist Doctor geworden, (*niet geworden*,) hij is Doctor ge-
worden.

Er ist Hofrath geworden, (*niet worden*,) hij is Hofraad ge-
worden.

Zo is het ook met het Werkwoord, wollen, *willen*,
by voorb.

Ich habe das thun wollen, ik heb dat willen doen.

Aber ihr habt nicht gewollt, maar gij hebt niet gewild.

VI. Regel.

Wanneer men, in eene periode, zig heeft begonnen,
te bedienen van een' zekeren Tijd van een Hulp- of
ander Werkwoord, moet men voortgaan, met 't zelve
tot aan 't laatste te gebruiken, ten ware de zaak ver-
andering eischte, *by v.*

Er sprach zu mir, ich sollte ihm, wenn ich wollte und
kunte, (*niet will, & kann*) den Gefallen thun. Wenn ich
aber

aber nicht dürste oder möchte, (*niet darf* & *mag* of *gedorft* & *gemocht*) so bätche er mich doch, ihu zu schonen; verbände sich auch mit aller Aufrichtigkeit, mich schadlos zu halten.

Hij zeide mij, dat ik, indien ik wilde en konde, hem dien dienst zoude doen. Maar zoo ik niet durfde of niet wilde, hij mij evenwel badt, hem te verschoonen: en dat hij zig ook met alle oprechtheid verbondt, mij schadeloos te houden.

Was ich vermocht habe, das habe ich gethan, (*niet that* ich of *thue* ich) so gut ich gewunst und gekonnt, (*niet wels* of *faun*) wat in mijn vermogen is geweest, heb ik gedaan, zo goed ik geweeten en gekunnen heb.

Was ich zu deinem Besten möglich befinden werde, das werde ich nicht unterlassen; will dir auch mit allem Vermögen beystehen.

Wat ik tot uw best nuttig bevinden zal, dat zal ik niet nalaaten; ik zal u ook met alle vermogens bijstaan.

VII. H O O F D S T U K.

Van de Schikking der *Bijwoorden.*

I. Aanmerking.

Daar zyn Bywoorden, die tot Zelfstandige Naamen dienen, in zekere byzondere Schikkingen, als *Nichts*, *Nun*, *Hey*, *Nsey*, *Ja*, *Nein*, *re. by v.*

Er bafcht ein großes Nichts. Hij krijgt een groot niet met
Aus Nichts wird Nichts. Uit niets wordt niets. (al.

In einem Nun. In een oogenblik.

Das Nun oder Niemals eines Christen. Het tegenwoordige of het
nooit eenes Christens.

Das Hey und Nsey der Welt. De verschooveling en het
voorwerp van 's waerelds
verächtling.

In einem Hey. In een oogenblik.

Die

Dein Ja gilt nicht mehr als Uw ja geldt niet meer, dan
mein Nein. mijn neen.

II. Aanmerking.

De meeste Toevoegelijke Naamen worden by woor-
den, met enkel hunnen Geslacht-uitgang er, e, es,
weg te werpen, of de Lettergreep sich, neemende, by
voorbeeld.

gut machen, goed maaken. gerad klopfen, regt kloppen.
schlimm schreiben, slegt schry- fromm werden, wys worden.
ven.

krumm biegen, krom buigen. kurz schneiden, kort snyden.

Deze dulden geheel en al de Lettergreep sich niet, of
het moest in eenen geheel anderen zin wezen, by v.
wann'er ik zegge:

Er thut sich gutlich.	Hij doet zig zelve goed.
Ich bin nur kurzlich da gewes- sen.	Ik ben 'er voor een' korten tijd slegts geweest.
Das Holz ist langlich.	Dat hout is wat lang.

Dit zijn nog wel Bijwoorden: maar 't is dezelfde
zin niet meer. Maar, leicht, schwer, heilsam, gehor-
sam, grimmig, heilig, selig, grob, en dergelijke andere,
neemen enkel de Lettergreep sich aan, zonder van be-
tekenis te verändern, by voorb.

Das kann leicht (of leichtlich) Dat kan ligt geschieden.
geschehen.

Das gehet schwer (of schwerlich) Dat zal niet dan met moeite
aan. gaan.

Man muß den Lastern heilsam Men moet de ondeugden
(of heilsamlich) vorbeugen. heilzaamlijk tegengaan.

Königlichem Befehle muß man Men moet zig met gehoor-
sich gehorsamlich unterwer- zaamheid aan 's Konings
fen. bevel onderwerpen.

Man muß nicht so grimmiglich Men moet 'er zo wreed niet
verfahren. meê te werk gaan.

Er arbeitet immer ämsiglich. Hij werkt altijd ijverig.

Elias leebte heiliglich.

Eliás leefde heilig.

Das heist gröblich fehlen.

Dat heet grootlijks feilen.

III. Aanmerking.

Daar zijn ook zelfstandige Naamen, die, de Lettergreepen *lich*, *sam*, en *bar*, aanneemende, bijwoorden worden, op dezelfde wijze, als zij toevoegelijke Naamen worden, *by voorb.*

van Herr, Heer, *komt herrlich*, heerlijk.van Wirth, waard — *wirthlich*, zuiniglijk.van Zier, cieraad — *zierlich*, cierlijk.van Lob, lof — — *loblich*, loflijk.van Ehre, eer — *ehrich*, *ehrsam*, ehrbar, eerlijk.van Furcht, vrees — *furchterlich*, vreeslijk; *furchsam*, schroomachtig.van Wunder, wonder, *komt wunderlich*, wonderlijk; *wundersam*, wonderlijk; *wunderbar*, wonderbaarlijk.

IV. Aanmerking.

Alle Bijwoorden worden, gemeenlijk, bezijden de Werkwoorden geplaatst, met dit onderscheid, dat dezelfde in de bijvoegende en onbepaalde wijze voor, en in alle de andere wijzen agter gaan, *by v.*

Bijvoegende } *das ich stark laufe*, dat ik schielijk loope.
Wijze. } *das ich schön schreibe*, dat ik wél schrijve.
 } *das ich bald komme*, dat ik haast come.

Onbepaalde } *stark laufen*, hard loopen.
Wijze. } *schön schreiben*, wél schrijven.
 } *bald kommen*, haast komen.

Toonende } *ich laufe stark*, ik loop hard.
Wijze. } *ich schreibe schön*, ik schrijf fraaij.
 } *ihr bleibet lang*, gij blijft lang.

Gebiedende } *lauf geschwind*, loop hard.
Wijze. } *schreib gut*, schrijf wél.
 } *komm bald*, kom haast, &c.

In de Zamengestelde tijden wordt het Bijwoord tusschen het Hulp- en het Werkwoord gezet, *by v.*

Zeh bin stark gelaufen, ik heb hard geloopten.
 Zeh babe fleißig geschriben, ik heb vlijtig geschreeven.
 Zeh werde bald antworten, ik zal haast antwoorden.

V. Aanmerking.

De Ontkenning, nicht, wordt, zomtjids, bij de Werkwoorden gevoegd, om 'er Zelfstandige Naamen van te maaken, *by voorb*

Das Wollen und Nichtwollen. Het willen en het niet willen.
 Das haben und Nichthaben. Het hebben en het niet hebben.

Das Wissen und Nichtwissen. Het weeten en het niet weeten.

Nichtmehrthun ist die beste Niet meer doen is het beste leedweezen.

VI. Aanmerking.

Men moet de Lettergreep, Un en Ohne, voor de Toevoegelijke en Zelfstandige woorden niet veranderen, zo dat men niet moet schrijven,

ohnmöglich voor unmöglich, onmogelijk.

Ohnmöglichkeit — Unmöglichkeit, onmogelijkheid.

ohnwissend — unwissend, onwetend.

Ohnwissenheit — Unwissenheit, onweetenheid.

ohnachtsam — unachtsam, onachtzaam.

Ohnachtsamkeit — Unachtsamkeit, onachtzaamheid.

Men moet schrijven ohnmächtig, *zwak*, om dat het komt van Ohnmacht, *zwakheid*; niet ohngefähr, (maar ungefähr) *by toeval*; om dat het niet komt van ohne, en van Gefahr of Gefährde, maar van Gewahren of gewahr werden; dat het ontkenkende woordje, un, eischt, en het teken zijns oorsprongs behouden moet.

VII. Aanmerking.

In de Werkwoorden moet men de Voorzetsels of Bijwoorden, vor en vor, niet verwarren, het ééne affcheidelijk, en het andere onafscheidelijk zijnde, *by voorb.*

vertreiben, *voordrijven*, is het zelfde niet, als vertreiken (*verdriven*).

vergeben, *voorgeeven*, is zeer verschillende van vergeben, *vergeeven*.

verweifen, *toonzen, wijzen*, is verschillende van verweifen, *bestrafzen, bannen*.

vorlegen, *voorleggen, voordienen*, is verschillende van verlegen, *verleggen, verschikken, den doorgang sluitzen, een boek laten drukken*.

vergehen, *voorgaan*, verschilt van vergeben, *vergaan*; sich vergehen, *irrgen, van den regten weg raaken, struikelen*.

vorwerfen, *verwijzen*, verschilt van verwerfen, *verwerpen*. Vor, geeft altijd een tijd of plaats te kennen, en ver geeft het nooit te kennen. Vor is altijd lang, en ver altijd kort.

VIII. Aanmerking.

Men bediend zig, overal, en wel te regt, van 't woord, vor, waar het een *tijd* of eene *plaats* betekent.

Des mag men niet schreiben, *fürlegen*, in plaats van vorlegen, *voorleggen*, *fürschreiben*, in plaats van vor schreiben, *voorschrijven*, *fürstellen*, in plaats van vor stellen, *voorstellen* &c. Want men moet, overal, vor schrijven, om dat het eene plaats betekent. Zo is het ook met de geenen, die eenen tijd te kennen geeven, gelijk zijn vergehen, *voorgaan*; verlaufen, *voorloopen*; vorlesen, *voorlezen*; vorkommen, *voorkomen*, &c.

IX. Aanmerking.

Men moet zig, in tegendeel, van für niet bedienen, dan wanneer men iets doet in de plaats, in den naame, of ter liefde van een' ander; *by voorb.*

für einen bitten, voor iemand bidden.

für einen spreken, schreiben, zahlen, leiden, &c.

voor iemand spreekken, schrijven, betaalen, lijden, enz.

der

der Fürbitter, } de voor-die Fürbitte, } de voorbidding,
 der Fürsprecher, } bidder. die Fürsprache, } voorbede.

Men moet Fürschrift, Verzoekschrift, van Borschrift, Voorschrift, wél onderscheiden.

Wat het woord Vormund, Voogd, betreft; dit is reeds, tegen de regelen van zo lang een voorschrift, ingevoerd, dat 'er geen kans is, om 'er iets in te veranderen, en te zeggen: Fürmund.

X. Aanmerking.

Men moet van de Bijwoorden, uit verscheidene woorden zamengesteld, niets afsnijden, zo dat ze quister of dubbelzinnig zouden kunnen worden, by voorb.

Men moet, gelijk 't gemeene volk, niet zeggen en spreken vor voor hervor, buiten, na vooren.

- vorziehen, voor hervorziehen, buiten trekken.
- vortreten, — hervortreten, verschijnen.
- vorbringen, — hervorbringen, voor den dag brengen.
- raus, — — heraus, hieruit.
- nein, — — hinein, hierin.
- rab, — — herab, beneden.
- rauf, — — herauf, boven.
- runter, — — herunter, hier onder.
- munter, — — himunter, daar ginter, &c.

Want deze afsnijdingen verwarren den zin der woorden zeer, en maaken met 'er tijd de taal onzeker en wankelend, en de schielijkheid, die men in 't spreken zoekt, moet den oorsprong der woorden niet onkenbaar maaken.

XI. Aanmerking.

Het Bijwoord desto, wordt altijd gevolgd van je; en je van desto, behalven in zommige Spreuken, daar het woord je tweemaal gezet wordt, by voorb.

Ich werde dich desto höher Ik zal u des te hooger achtschätzen, je größer die Fremden, ten, hoe grooter de vriendschaft

Schaft ist, die du mir hiedurch erzeigest.

Je mehr Proben deiner Liebe du mir gegeben hast, desto eifriger werde ich auf Gegendienstes denken.

Je länger hier, je später dort.

Je länger, je lieber.

Je krummer Holz, je bessere Kräfte.

schap is, die gij mij daar door bewijst.

Hoe meer blijken uwer liefde gij mij gegeven hebt, des te ijveriger zal ik gelegenheden zoeken, om u wederzijdsche diensten te bewijzen.

Hoe langer hier, hoe spader daar.

Hoe langer, hoe liever.

Hoe krommer hout, hoe betere krukken.

XII. Aanmerking.

Men moet, nooit, de Bijwoorden aan 't begin eener Periode plaatzen, of men moest eene zaak willen te kennen geeven, die met haast in eene ontsteltenis der ziele gedaan wordt. Dan zegd men zeer wél, *by voorb.*

Bald will ich da fern!

Sogleich soll es geschehen!

Stracks will ich kommen!

Plötzlich fiel das Haus ein!

Raum war er angelanget,
als etc.

Ik zal 'er terstond zijn!

Dat zal zo gelijk geschieden!

Ik wil voort komen!

Het huis viel schielijk in!

Naauwlijks was hij aangeland, of &c.

Aanmerking Wanneer men van eene bepaaling van tijd spreekt, dan mag men de Periode met het Bijwoord, schon, wel beginnen, *by v.*

schon in meiner Jugend, reeds in mijne jeugd.

schon zu unserer Vater Zeiten, reeds in onzer vaderen tijden.

XIII. Aanmerking.

De Bijwoorden, die een gevolg van tijd te kennen geeven worden ook, meest, aan het begin van de Periode gezet, *by v.*

Damabls gefchah es.	Toen geschiedde het.
Nachmals hat sich die Sache geändert.	In 't vervolg veranderde de zaak.
Nachdem man die einheimischen Sachen in Ordnung gebracht, so gieng der Feldzug an.	Naa dat men de inwendige zaaken in orde gebragt had, begon de veldtocht.
Als dieß geschehen war.	Als dit gedaan was.
Da Jesus geboren war.	Toen Jesus gebooren was.
Seit der Zerßörung Jerusalems, sind die Juden in alle Welt zerstreuet.	Sedert de verwoestling van Jerusalem, zijn de Jooden door de gansche waereld verstrooid.

Men zou zig van so bald, niet kunnen bedienen, dan in 't begin eener Periode, *by v.*
 so bald er ins Zimmer trat, sprach er.
 Zo dra hij in de Kamer tradt, zeide hij.
 Uitgenomen, wanneer het voor deen of und gaat.

XIV. Aanmerking.

Versehide Bijwoorden schikken zig niet alleen met de Werkwoorden, maar ook met de Naamen, met de Deelwoorden, en met andere woordjes, *by v.*

sehr schleunig, zeer schielijk.
 gar früh, heel vroeg.
 habich fleißig, zeet vlijtig.
 fein artig, zeer aartig.
 nur einmal, maar eens.
 kaum ein paarmal, pas een paar maalen.
 heftig erzürnet, schriklijk vertoornd.
 ein sehr geliebter Sohn, een zeer geliefde zoon.
 innigst geliebter Freund, boezem-vriend.
 gleich gegen über, regt tegen over.
 lange hernach, lang daarna.
 weit davon, verre van daar.
 kurz darauf, kort daarop, enz.

XV. Aanmerking.

't Is dan niet vreemd, dat zekere *Bijwoorden* de Zelfstandige Naamen, in zekere gevallen, bestieren, by v. De één den *Teeler*, als:

Innerhalb der Stadt, in de stad.

aufferhalb unsers Gebiets, buiten ons gebied.

jenfeit des Rheins, aan geene zijde des Rhijns.

diesseit der Alpen, aan deze zijde der Alpen.

laut meines Versprechens, naar mijne belofte.

kraft seiner Zusage, naar zijn gegeeven woord.

vermöge seines Ansehens, ten aanzien zijns vermogens.

Andere den *Geever*, by v.

weh euch! wee u!

wohl uns! wat zijn wij gelukkig!

Zommige den *Neemer*, by v.

seit dem Tage, sedert den dag.

seit dem Male, sedert deze maal.

seit der Stunde, sedert het uur.

längst dem Flusse, langs de rivier.

neben dem Ufer hin, langs den oever.

nächst dem Meere, naast de zee.

XVI. Aanmerking.

De hieronder staande *Bijwoorden* volgen op deze wijze:

Wenn — alsdann.

wenn — so.

so lange — bis, of als.

wie — so, also.

gleichwie — also.

so weit — als.

dafern — so.

wosfern — so.

weil — so.

dieweil — so.

nachdem — so.

sowohl — als.

By voorbeeld.

Wenn du das Deine thun wirst, alsdenn werde ich auch das Meine thun.

Wenn du willst, so komm.

Wanneer gij het uwe zult doen, dan zal ik het mijne ook doen.

Kom, zoo gij wilt.

So lange will ich warten, bis Ik zal wagten tot dat gij vaardig (klaar) zijt.
 So lange wird er spielen, als Hij zal speelen, zo lang hij er Geld hat. geld heeft.
 Wie du es mit mir machest, so Gelijk gij het met mij maakt, mache ich es mit dir auch. maake ik het ook met u.
 Gleichwie es gieng zuden Zeiten Noâ, also wird es seyn ach was, zo zal het ook bey der Zukunft des Menschen zijn bij de toekomst van den zoon des menschen.
 So weit kan man dieses erlauben, als es billig ist. Zo verre kan men dit toelaaten, als het billijk is.
 Dafern er kömmt, so will ich ihn beherbergen. Indien hij komt, zal ik hem herbergen.
 Weilers verlanget, so soll ers haben. Dewijl hij het begeert, zo zal hy 't hebben.
 Als ich das gesehen, so habe ich mich geändert. Wanneer ik dat zag, heb ik my veranderd.
 So wohl die Deinigen, als die Meinigen. Zo wel de uwen, als de mynen.

VIII. H O O F D S T U K

Van de Schikking der Voorzetselen.

I. Aanmerking.

De *Voorzetsels* worden wel, voornaamlijk, voor de Naamen en voor de Voornaamen geplaatst, die zij in zekere Naamvallen bestieren; maar dezelve worden ook, op verscheide wijzen, bij de Werkwoorden gevoegd, zo datze dan voor, dan agter staan, by v.

Vor is een Voorzetsel, wanneer men zegd, vor dem Hause, voor het huis; vor mir, voor mij; maar men voegd het ook bij de Werkwoorden schreiben, lesen, sagen, geben, &c. en dat, dan voor, als: vorschreiben, vorlesen, vorsagen, vorgehen, &c. dan agter, als: ich
 T 6
 schreibe

schreibe vor, du liebest vor, er saget vor, wir giengent vor, &c. 't Is met hunnen bijstand, dat de meeste zamengestelde Werkwoorden geformeerd worden.

Wij hebben reeds in 't XIII Hoofdstuk van het eerste Deel aangetoond, welke Naamvallen der Naamen en Voornaamen de Voorzetsels bestieren. Wij hebben derhalven niet verder noodig, hiervan Regels te geeven, en het zal ons genoeg zijn, zommige bijzondere Naamvallen in aanmerking te neemen, die van deze Regels afwijken, of die het misbruik zoude willen invoeren, by voorb.

II. Aanmerking.

De zamengestelde Voorzetsels, *umber, verber, dahin, hinterher, &c.* worden, dikwils, afgezonderd, by v.

Dieser wird vor mir her gehen, deze zal mijn Voorlooper zyn. Er wurf das Buch da vor mich hin, hij wierp het boek daar voor mij neer.

Er gieng hinter dem Wagen her, hij ging agter den wagen.

III. Aanmerking.

Het Voorzetsel, *ohne*, bestiert, gemeenlijk, den *Aanklaager*, wanneer het voor zijn Zelfstandigen Naam gezet wordt, maar, wanneer het agter gezet wordt, dan bestiert het den *Teeler*, by v.

Zweijels ohne wirfst du mich fragen.

Gij zult mij outen twijfel vraagen.

Doch dit is eene geheel bijzondere manier van spreken, die op geenerlei wijze mag gevolgd worden: want men mag niet zeggen, by v. *Kummers ohne, zonder kommer; Gefahrs ohne, zonder gevaar.*

IV. Aanmerking.

Het Voorzetsel, *wegen*, wordt, dikwils, voor zyn Zelfstandigen Naam gezet; maar zomtyds ook agter, als willen en halber, die nooit voor worden gezet, by v.

Eines bösen, oder zweydeutigen Men moet met geenen vriend Wortes wegen, miß man breeken, om een kwaad en mit keinem Freunde breeken. dubbelzinnig woord.

Um

Vin deines Herzens Särtigkeit Om uwes harte hardigheid
wiffen. wille.

Deines Bestens halber habe Dit heb ik om uw best ge-
ich das gethan. daan.

Wegen der Wahrheit und Zu- Om de waarheid en deugd
gend muß man auch etwas moet men ook iets 'lyden,
leiden.

Von wegen der Kinder enge- Om der kinderen wille be-
hen sich oft die Aeltern das rooven zig de Ouders,
Nöthige. dikwils, van het noodige.

V. Aanmerking.

Voorts bestiert het Voorzetsel, von, den *Neemer*;
en egter is 'er eene manier van spreekken, daar het den
Teeler duld, *by vooib.*

von *Usters* her, van ouds,

maar men zegd niet:

von *Anfangs* her, om te zeggen, van den beginne.

NB. Dat zelfde Voorzetsel schikt zig, zomtyds, met
an, zomtyds met auf, *by v.*

O Gott, ich bin nicht werth, daß du mir so viel Güte,

Von Kindesbeinen an, bis diesen Tag erzeigt:

O God, ik ben al het goede niet waardig, 't welk gy
my van kindsbeen af, tot dezen dag toe, beweezen
hebt.

Das habe ich alles gehalten von meiner Jugend auf.

Alle deze dingen heb ik van myne jeugd af gehouden.

VI. Aanmerking.

Hoewel gegen, gemeenlyk, den *Aanklaager* bestiert,
zo eischt egter zyn zamengesteld Woord, entgegen,
den *Geever*, *by v.*

Er kam mir entgegen, hy kwam my tegen.

Last uns ihm entgegen gehen, laaten wy hem tegen gaan.

Aanmerking. Zommigen verwatren 't woord, gegen,
met wider: hoewel het eerste altyd in 't vriendetyke
ver-

verstaan wordt, en het andere in tegendeel van de on-
derneemingen eenes vyands: want *gegen* wordt gezegd
van die oprechte genegenheid, welke een vriend den
anderen betoont; en *wider* van dien haat of die vyand-
schap, die men tegen iemand koestert, (juist het eigen
onderscheid als in het *Nederduitsch* tusfchen *jegens*, in
een goeden, en *tegen*, in een kwaaden zin.) *by voorb.*

Ich kann nicht sagen, daß er gegen mich anders, als freunds-
lich gesinnet sey, ik kan niet zeggen, dat hy jegens my
anders dan vriendlyk gezind is.

Du redest wider deinen Bruder, Gy spreekt tegen uwen
broeder.

Siwider seyn, *betekent altijd*, tegen zyn.

Bugegen seyn, *wil alleen zeggen*, tegenwoordig zyn.

Ein Gegenstand, een voorwerp. Das Widerspiel, het
tegendeel.

VII. Aanmerking.

Het Voorzetsel, *für*, bestiert altyd den *Aanklaager*,
en betekent eene bepaaling des eigendoms en der nut-
tigheid, als ook eene zorg, die men voor een anders
zaaken draagt, waarvan men, om zo te zeggen, de
plaats bekleed, *by v.*

Das ist für mich bestimmt. Dat is voor my bestemd.

Das war für euch aufgehoben, mitgebracht, gekommen, ge-
kauft. Dat was voor u bewaard,
meêgebracht, gekomen,
gekogt.

Für wen kaufest du das? Voor wien koopt gy dat?

Für meinen Bruder. Voor mynen broeder.

God sorgt für uns. God zorgt voor ons.

Christus hat für uns gelitten, und ist für uns gestorben. Christus heeft voor ons ge-
leeden, en is voor ons ge-
storven.

Der Sachwalter spricht für seinen Klienten. De Advokaat spreekt voor
zynen client.

Der Burge steht und zahlet für den Schuldner. De borg staat in, en betaalt
voor den schuldenaar.

VIII.

VIII. Aanmerking.

Het Voorzetsel, *vor*, eischt, zomtyds, den Aanklaager, en zomtyds den Neemer, volgens de Vraagen, *by voorb.*

Op de vraag *Wann?* *wanneer?* *wo?* *waar?* antwoord men met den *Neemer*.

<i>Wann</i> hat er gelebet?	Wanneer heeft hy geleeft?
<i>Vor</i> fünfzig Jahren.	Vóór vyftig jaaren.
<i>Vor</i> meiner Zeit.	Vóór mynen tyd.
<i>Vor</i> zweyen Jahrhunderten.	Vóór twee eeuwen.
<i>Wo</i> stehet er?	Waar staat hy?
<i>Vor</i> seinem Hause.	Voor zyn huis.
<i>Wo</i> steht sein Haus?	Waar is zyn huis?
<i>Vor</i> der Kirche.	Voor de Kerk.
<i>Wo</i> bist du gewesen?	Waar zyt gy geweest?
<i>Vor</i> dem Thore.	Voor de Poort.

Op de vraag, *Wohin?* *waar?* antwoord men met den *Aanklaager*.

<i>Wo</i> gehst du hin?	Waar gaat gy na toe?
<i>Ich</i> gehe vor den Richter.	Ik gaa voor den Rechter.
<i>Ich</i> trete vor den Altar.	Ik gaa voor het Altaar.
<i>Der</i> Feldherr stellet sich vor die Spitze seines Heeres.	De Veldheer stelt zig aan 't spits zyns legers.

Aanmerking. Gelyk dit alles nog niet genoeg is, om allerlei twyfelingen oyer deze woorden weg te nemen, zo heeft men maar op te merken, dat men zig, altyd, van *vor*, bediend, daar de *Neemer* gebruikelijk is, *by v.* *Ich* heule vor *Urruhe* meines Herzens, *ik* schreeuw om de onrust mijns harte; want men zou kunnen zeggen: *vor* großer *Urruhe*, *ter* oorzaake eener groote onrust. Daarom moet men zeggen, *vornehm*, *vortrefflich*, en niet *fürnehm*, *voornaam*; *fürtrefflich*, *voortreffelijk*.

IX. Aanmerking.

Het Voorzetsel, *gegen*, bestiert anders den *Aanklaager*; maar in de zamenstelling met *über*, eischt het den *Geever*, *by v.*

Ge.

Gegen mir über.	Tegen over my.
Der Kirche gegenüber.	Tegen over de Kerk.
Er wohnt gegen dem Rath- haufe über.	Hy woont tegen over het Raadhuis.

X. Aanmerking.

De Voorzetsels, neben, hinter, unter, zwischen, eischen den Geever en den Aanklaager; te weeten den Geever, wanneer zy eene rust te kennen geeven, by v.

Er siet neben mir, hy zit naast my.
 Er steht hinter mich, hy staat agter u.
 Sie steht unter dem Baume, zy staat onder den boom.
 Er hält das Brod zwischen den Fingern.
 Hy houdt het brood tusfchen de vingeren.

Den Aanklaager, wanneer zy eene beweging van de ééne plaats na de andere te kennen geeven.

Setze dich neben mich, zet u naast my.
 Tritt hinter mich, gaat agter my.
 Wirf es unter den Tisch, werp het onder de tafel.
 Der Hund nimmt den Knochen zwischen die Zähne.
 De hond neemt het been tusfchen de tanden.

NB. Deze tiende Aanmerking trekt zig ook uit over an, auf, über, en in, by voorb.

Er hat an mich geschrieben, hy heeft my geschreeven.
 Ich denke an sie, ik denke aan hen.
 Er geht auf den Berg, hy gaat op den berg.
 Sie lachen über mich, zy lagchen over my.
 Wir gehen über die Brücke, wy gaan over de brug.
 Er geht in die Kirche, hy gaat na de kerk.
 Wir gehen in den Wald, wy gaan in het woud.
 Es ist an mir, het is aan my.
 Es hängt über ihm, het hangt boven hem.
 Er liegt auf dem Tische, hy legt op de tafel.
 Er steht in der Kammer, hy staat in de kamer.

XI. Aan-

XI. Aanmerking.

Men moet in 't gebruik de Voorzetsels *ben* en *zu* niet verwarren, noch hun verkeerde Naamvallen geven, *by voorb.*

Men moet niet zeggen: Maar men moet zeggen.

Er kömmt <i>ben</i> mit,	}	Er kömmt <i>zu</i> mit.
Hy kömt <i>by</i> my.	}	
Er ist <i>ben</i> mit.	}	Er ist <i>ben</i> mit.
Hy is <i>by</i> my.	}	
Ich kömme <i>zu</i> Sie,	}	Ich kömme <i>zu</i> Ihnen.
Ik köme tot u.	}	
Ich bin <i>ben</i> Sie gewesen,	}	Ich bin <i>ben</i> Ihnen gewesen.
Ik ben <i>by</i> u geweest.	}	

NB. Men begaat, dikwils, dezelfde mislagen met de Voorzetselen, *von* en *mit*, *by v.*

Men moet niet zeggen: Maar men moet zeggen:

Ich habe das <i>von</i> Sie.	}	Ich habe das <i>von</i> Ihnen.
Ik heb dat van u.	}	
Ich kam eben <i>von</i> Sie.	}	Ich kam eben <i>von</i> Ihnen.
Ik kwam juist van u.	}	
Ich will mit Sie gehen.	}	Ich will mit Ihnen gehen.
Ik zal met u gaan.	}	
Ich will schon mit Sie da- von sprechen.	}	Ich will schon mit Ihnen da- von sprechen.
Ik zal 'er u wel over spre- ken.		

Het is byna hetzelfde, met alle de andere Voorzetsels, *by v.*

Men moet niet zeggen: Maar men moet zeggen:

Ich will das durch Ihnen aus- richten.	}	Ich will das durch Sie aus- richten.
Ik zal dit door u verrig- ten, uitvoeren.		

Ich

Ich ließ mich nebst sie mel-	}	Ich ließ mich nebst Ihnen
den.		melden.
Ik liet my nevens u mel-	}	Ich thue das von wegen Ihrer,
den.		oder von ihrentwegen.
Ich thue das von wegen	}	Ich gieng hinter Ihnen
Ihnen of Sie.		
Ik doe dat om uwem	}	Ich werde ja nicht vor Ihnen
wille.		gehen.
Ich gieng hinter Sie.	}	Ich werde ja nicht vor Ihnen
Ik ging agter u.		gehen.
Ich werde ja nicht vor Sie	}	Ich geböre hinter Sie.
gehen.		
Ik zal niet voor u gaan.	}	Ich begehre den Rang nicht
Ich geböre hinter Ihnen.		über Sie.
Ik moet agter ù gaan.	}	Ich begehre den Rang nicht
Ich begehre den Rang nicht		über Sie.
über Ihnen.	}	Es ist mir Ehre genug nach
Ik begeere den rang niet		
boven ù.	}	Es ist mir Ehre genug nach
Es ist mir Ehre genug, nach		Ihnen zu gehen.
Sie zu gehen.	}	
't Is voor my Eere genoeg,		
agter u te gaan.		

XII. Aanmerking.

Daar zyn Voorzetsels, die voor zommige Zelfstandige Naamen zonder Woordlidje gezet worden, zonder dat men dezelve dus, in andere manieren van spreken, zoude kunnen gebruiken, *by v.*

Er zieht zu Felde.	Hy trekt te veld:
Er lebet bey Hofe.	Hy leeft ten Hove.
Er geht nach Hofe.	Hy gaat na het Hof.
Er fällt zu Boden.	Hy valt op den grond.
Er sinkt zu Grunde.	Hy zinkt op den grond.
Er geht zu Biere, zu Wetne.	Hy gaat bier, wyn drinken.
Er geht zu Rathhause.	Hy gaat na het Raadhuis.
Der Mann ist bey Jahren.	Die man is bejaard.

Er

Er ist bey Vermögen.

Hy heeft vermogen, geld,
goed.

Das ist von Silber, von Dat is van zilver, van hout,
Holz, &c.

NB. Men moet niet zeggen: Ein Mann von Stande, von Vermögen, von Verdiensten, von Eigenschaften, om te zeggen: een man van aanzien, van middelen, van verdiensten, van hoedanigheid. Noch: Ein Frauenzimmer von Schönheit, von Tugend, om te zeggen: eene vrouw van schoonheid, van deugd. Want het is niet genoeg, dit in het algemeen te zeggen, men moet de zaak bepaalen: en deze manieren van spreken zyn van geen goed gebruik. Zeg dan: ein Mann von vielem of wenigem Verstande, een man van veel of weinig verstand. Eine Frau von seltner, von großer Schönheit, eene vrouw van eene zeldsaame schoonheid.

XIII. Aanmerking.

De Voorzetsels, nach, zu, bey, en von, worden zonder Woordlijke geplaatst, voor de Zelfstandige Naamen, Hof, Haus, Tisch, en voor de Eigen-naamen der Steden, by v.

Ich reife nach Rom, ik reis na Rome.

Er ist zu Londen, hy is te Londen.

Ich komme von Paris, ik kome van Parys.

Es liegt bey Amsterdam, het legt by Amsterdam.

Er geht nach Hofe, er ist bey Hofe, er kommt von Hofe.

Hy gaat na het hof, hy is aan het hof, hy komt
van het hof.

Er ist zu Hause, er kommt von Hause, er geht nach Hause.

Hy is t'huis, hy komt van huis, hy gaat na huis.

Vor Tische, voor het eeten. Nach Tische, naa het eeten.

Sie sind bey Tische, zy zyn aan tafel.

Wir gehen zu Tische, wy gaan aan tafel.

Sie kommen von Tische, zy komen van tafel.

Het woord, Tafel, duldt dezelfde schikking niet. Men moet zeggen: zur Tafel gehen, bey der Tafel seyn, von der Tafel kommen.

XIV.

XIV. Aanmerking.

De Naamen van *Steden* en *Landschappen* dulden ook voor zig zommige der gemelde Voorzetselen, zonder Woordlidje, uitgenomen *zu* en *von*, by *v*.

Er ist aus *Schlesien*, hy is uit *Sileßen*.

Er geht nach *Frankreich*, hy gaat na *Frankryk*.

Er lebt in *Schottland*, hy leeft in *Schotland*.

Es liegt bey *Brabant*, het grenst aan *Brabant*.

Men moet alle de naamen van *Staatē* uitzonderen, die zonder Woordlidje niet zouden kunnen gezet worden, by *v*.

Er ist aus der *Schweiz*, hy is uit *Zwitserland*.

Er gehet nach der *Pfalz*, hy gaat na de *Palts*.

Es liegt in der *Turkey*, het legt in *Turkye*.

Er kommt aus dem *Elsas*, hy komt uit den *Elzas*.

XV. Aanmerking.

Het Voorzetfel, *zu*, wordt in de Titels voor de Naamen der Koningryken en Landschappen in een' geheel anderen zin geplaatst, om dat het eene Heerschappy aanwyst, by *v*.

Karl der VI. *zu* *Germanien*, *Hispanien*, etc. König.

Karel de VI. Koning van *Germanie*, *Spanje*, &c.

Kurfürst *zu* *Sachsen*, *zu* *Mann*, Kurfürst van *Saxen*,
van *Mentz*.

Men zegd evenwel ook!

König in *Frankreich*, in *Polen*, in *Preussen*, etc.

Koning van *Frankrijk*, van *Poolen*, van *Pruissen*, &c.

König von *England*, von *Spanjen*, von *Portugall*.

Koning van *Engeland*, van *Spanje*, van *Portugal*.

XVI. Aanmerking.

Twee of verscheide Zelfstandige Naamen van een verschillend Geslacht, of van tweederlei soort, naa een Voorzetfel geplaatst, verliezen hun Woordlidje en hunnen Naamval.

Men

Men zegd zeer wél, in der Noth, *in den nood*, in dem Tode, *in den dood*. Maar, wanneer men dezelve zamenvoegd, moet men zeggen:

In Noth und Tod, in nood en dood.

Mit Gut und Blut, met goed en bloed.

In Freud und Leid, in vreugd en leet.

Mit Rath und That, met raad en daad.

Durch Feuer und Wasser, door vuur en water.

Auf Tod und Leben, ten dood en leeven.

Ben. Brod und Wasser, bij brood en water.

In Ketten und Banden, in ketenen en banden.

Einen von Land und Leuten jagen,

Iemand uit zijn land jaagen.

Einen ohne Klang und Gesang begraben.

Iemand zonder omstandigheden begraaven.

XVII. Aanmerking.

Het Voorzetsel, zu, beteként, zomtijds, zo veel, als auf en in, en het Voorzetsel, vor, zo veel, als aus of wegen, *by voorb.*

Zu Pferde, *dat is te zeggen*: auf dem Pferde, te paard.

Zu Schiffe, ————— auf dem Schiffe, te scheep.

Er liegt zu Bette ————— im Bette, hij legt te bed.

Er geht zu Bette ————— ins Bette, hij gaat na bed.

Zu Markte gehen ————— auf den Markt, na de markt gaan.

Zu Stuhle gehen ————— auf den Stuhl, ten stoelgang gaan.

Er bekümmert sich zu Tode, (*dat is*) auf den Tod.

Hij bekommert zig tot den dood-toe.

Wie ist nicht wohl zu Muthe, (*dat is*) im Muthe.

Ik ben niet wél gemoed.

Etwas zu Papiere bringen, (*dat is*) aufs Papier.

Iets op 't papier brengen.

Er zittert vor Furcht, (*dat is*) aus Furcht, hij siddert van vrees.

Vor Hunger, vor Kummer sterben, (*dat is*) wegen des Hungers, wegen des Kummers. Van honger, van kummer sterven.

IX. HOOFD-

IX. HOOFDSTUK.

Van de Schikking der Zamenvoegselen.

I. Aanmerking.

Het Zamenvoegfel, und, en andere dergelijke dienen, om de Zelfftandige Naamen in het zelfde *Getal*, en in den zelfden *Naamval* zamen te voegen, en de aanéenschakeling van de ééne Periode met de andere te maaken, *by v.*

Geduld und Hoffnung, geduld en hoop.

Glück und Zeit, geluk en tijd.

Zeit und Stunde ist noch nicht da, tyd en uur is nog niet daar.

Gnädigster König und Herr, genadigste Koning en Heer.

Mein Herr und mein Gott! Myn Heer, en myn God!

NB. Wat het *Getal* aangaat, het gebeurt, zomtyds, dat eene zaak, die volgens haare natuur het Enkel of het Meervouwd alleen heeft, by eene andere moet gevoegd worden, die van het zelfde *Getal* niet is, en dit geschiedt even eens, *by voorb.*

Kaiser und Stände des Reichs. De Keizer en de Staaten des Ryks.

Sonne, Mond und Sterne. De Zon, de Maan en de Starren.

So wohl der König, als seine Unterthanen. Zo wel de Koning, als zyne Onderdaanen.

II. Aanmerking.

De Zamenvoegfels in het algemeen dienen, insgeelyks, om Werkwoorden zamen te voegen in dezelfde *Wyze*, en in denzelfden *Tyd*, en om de verschillende Perioden eener reden aan een te schakelen, *by voorb.*

Wo er geht und steht. Waar hy gaat en staat.

Was wir wünschen und hoffen. Wat wy wenschen en hopen.

Das

Das könnet ihr thun oder laß: Dat kunt gy doen of laten.
sen.

Er gab ihm das Land mit allen landesherrlichen Hoheiten und Gerechtigkeiten, und hat sich dessen zu ewigen Zeiten, für sich und seine Nachkommen, beyderley Geschlechtes, begeben. Hy gaf hem het Land over met alle zyne landsheerlyke Tytels en Rechten, en verzaakte dezelve voor altoos, zo wel in zynen naam, als in dien zyner nakomelingschap, van beiderlei geslacht.

III. Aanmerking.

Daar zyn Zamenvoegfels, die nooit alleen gaan, maar verzeld willen zyn, en, op dat de reden verstaanbaar zy, zo moet men niet nalaten, dezelve wél te schikken: *by voorb.*

Weder, wordt altijd gevolgd van noch.

Er schenket weder Gott noch Menschen, weder Todt noch Leben. Hy vreest noch God, noch menschen, noch dood, noch leeven.

Wiewohl wordt altijd gevolgd van doch of van jeroch.

Wiewohl er noch sehr äbel Hoewel hy nog zeer slecht darau ist. so ist doch noch Hoffnung vorhanden, daß er wieder aufkommen werde. zy, zo is'er nogtans hoop, dat hy weder opkomen zal.

Wiewohl ich nicht sonderlich dazu geneigt bin: jeroch um seiner Arminth willen kan ich mich dessen nicht entschlagen. Hoewel ik niet zonderling daartoe geneigd ben, ik kan my, ten aanzien zyner armoede, daar van eger niet ontsaan.

Zwar wordt altijd gevolgd van gleichwohl, of van jeroch, jedennoch.

Ich liebe dich zwar herzlich; du aber liebest mich gleichwohl nicht. Ik heb u wel hartelyk lief, maar nogtans bemint gy my niet.

Ich

Ich will dir zwar helfen, je- Ik wil u wel helpen, doch
doch met dein Bedinge, daß du met beding, dat gy 'er een
es wohl anwendest. goed gebruik van maakt.

Du hast zwar viel gutes an Gy hebt wel goede hoeda-
dir, jedennoch ist es eine rich- nigheden, nogtans is 't eene
rige Sache, daß du noch lange zekere zaak, dat gy in verre
nicht vollkommen bist. na nog niet volmaakt zyt.

Nicht allein wordt gevolgd van sondern auch.

Ich vermache dir nicht allein Ik maake u niet alleen myn
mein Haus, sondern auch Hab huis, maar ook alle myne
und Gut. goederen.

Entweder wordt altijd gevolgd van oder.

Entweder bist du toll, oder du Gy zyt of gek, of gy zult het
willst es werden. worden.

Wie wordt altijd gevolgd van so.

Wie klug er immer seyn Hoe wys hy ook zyn mo-
mag. so hat er doch noch nicht ge, hy heeft toch nog niet al-
alle Weisheit gekost. le de wysheid in erfpagt.

Obschon, obgleich, obwohl, worden altijd gevolgd van so,
doch, of van gleichwohl, of van nichts destowentiger.

Ob ihr schon gelehrt send, so Hoewel gy geleerd zyt,
ist gleichwohl noch viel, das daar zyn nogtans veele din-
ihr nicht wisset. gen, die gy niet weet.

Ob wir gleich reich sind, so Al zyn wy ryk, wy kun-
kñnen wir doch nicht allen nen toch alle menschen niet
Leuten helfen. helpen.

Ob ich wohl gern helfen Al wilde ik gaarne helpen,
wollte, nichts desto weniger 't is my toch onmogelyk,
fållt es mir wegen meiner Ur- ter oorzaake myner armoede.
nach unmdglich.

IV. Aanmerking.

De meeste Zamenvoegsels worden aan 't hoofd der
reden gezet; niet dan auch, doch, aber, en alle de
v besluitende Zamenvoegsels, worden nu eens voor,
dan agter de andere woorden gezet, by v.

Und

Und es begab sich, daß ic.	En het geschiedde, dat &c.
Auch dieses ist zu merken.	Dit is ook aan te merken.
Doch will ich dir nichts vor- schreiben.	Nogtans wil ik u niets voor- schryven.
Aber nach dreien Tagen trug sichs zu, ic	Maar naa drie dagen gebeur- de het, &c.
Also bleibt es dabey, of } Es bleibt also dabey. }	Alzo blyft het daarby.
Daber ist es ungewiß, of } UngeWiß ist es dabey. }	Het is dan onzeker.
Derwegen sage ich, of } Ich sage derwegen.	Daarom zegge ik.

V. Aanmerking.

De Zamenvoegfels, willen, halber, worden altyd gezet agter de woorden, die eene oorzaak te kennen geeven: maar wegen of von wegen, kunnen vóór en agter gezet worden, by v.

Wegen deiner Bosheit, of } Deiner Bosheit wegen.	Wegens uwe boosheid.
Eurer Laster halber.	Wegens uwe ondeugden.
Um unsrer Sünden willen.	Om onzer zonden wille.
Von wegen deiner großen Barmherzigkeit.	Van wegen uwe groote barmhartigheid.
Die Tugend ist schätzbar um ihrer selbst willen.	De deugd is beminnellyk om haar zelfs wille.

VI. Aanmerking.

Het Zamenvoegfel, daß, eischt de *Toonende Wijze*, wanneer 'er van eene zekere zaak, en de *Bijvoegende Wijze*, wanneer 'er van eene twyfelagtige of onzekere zaak gesproken wordt, by v.

Ich versichere dich, daß ich dein Freund bin.	Ik verzekere u, dat ik uw vriend ben.
Du siehst ja, daß man dich hö- her schätzt, als andere deines gleichen.	Gy ziet wel, dat men u meer acht, dan anderen uw's ge- lyken.

V

Wir

Wie wiffen, dat Créſus reuk Wy weeten, dat Créſus ryk
gewefen iſt. geweest is.

Bemühe dich, dat du gelehrt Tragte geleerd te worden.
werdeſt.

Ich hoffe, daſſuns alles gelin: Ik hoopes, dat ons alles ge-
gen werde. lukken zal.

Er will nicht glauben, dat ich Hy wil niet gelooven, dat ik
ſein Freund ſey. zyn vriend ben.

Ihr merket, dat ich reich ſey. Gy meent, dat ik ryk ben.

Ich wollte, dat er käme. Ik wenschte, dat hy kwam.

VII. Aanmerking.

Men kan, zomtyds, het Zamenvoegfel, daſſ, uit-
laaten, naa een' wensch, een verzoek, eene hoop of
verzekering, *by v.*

Ich hoffe, es werde gewiß ge: Ik hoopes, dat het zekerlyk
ſchehen. geſchieden zal.

Ich wiünſche, Gott wolle Sie Ik wensche, dat God u in
in ſeinen Schutz nehmen. zyne hoede neems.

Ich bitte, Sie geben ſich keine Ik bidde u, dat gy geene
Mühe. moeite doet.

Er verſicherte mich, es wäre Hy verzekerde my, dat het
wahr. waar was.

VIII. Aanmerking.

In eenen *wensch* beſtiert het Zamenvoegfel, daſſ,
altyd de Byvoegende Wyze, *by v.*

O daſſ du den Himmel zerriffest, O dat gy den hemel opende,
und ſühreſt herab! en na beneden kwam!

Ach, daſſ dieſes geſchähe! Ach dat dit geſchiedde!

IX. Aanmerking.

Wanneer het gebeurt, dat men verſcheide woorden
agter malkanderen van dezelve ſoort voegen moet;
dan zet men het Zamenvoegfel, und, niet dan voor
het laaſte, *by v.*

Gut Regiment, gut Wet: Eene goede regeering,
tet, Zucht, Ehre, froman goed'weër, tugt, eere, eene
Ge

Gemahl, fromme Kinder, vroomer huisvrouw, vroomer
gute Freunde, getreue Nachbarn und desgleichen. kinderen, goede vrienden,
rouwe nabuuren en dergelyken.

Zo is het niet gelegen, wanneer 'er altyd twee din-
gen zyn, die by elkander moeten gevoegd worden;
want dan zet men altyd een nad tuschen beide, *by v.*

Kleider und Schuhe.

Kleederen en schoenen.

Hände und Füße.

Handen en voeten.

Stoek und Degen.

Stok en degen.

X. HOOFDSTUK.

Van de Schikking der Tuschenwerpselen.

I. Aanmerking.

Veele Tuschenwerpsels komen in de reden, zonder
eenen Naamval te bestieren, en niet dan wohl, en wehe,
zyn daarvan uitgezonderd, om dat dezelve den Geever
bestieren, *by v.*

Wohl mir!

Wat ben ik gelukkig!

Wohl uns des feinen Herrn! Wat zyn wy gelukkig zulk
eenen meester te hebben!

Wehe mir, daß ich ein Fremdling bin zu Mesech! Wee my, die te Mesech een
vreemdeling ben!

Wehe dir, Chorazin! Wee u, Chorazin!

Wehe dir, Bethsaida! Wee u, Bethsaida!

II. Aanmerking.

De meeste Tuschenwerpsels worden aan het begin
der reden gezet, uitgenomen leider! wonder! trauma!
wills Gott! *by v.*

Es ist leider! mit uns dahin Het is helaas! zo ver met
gekomen. ons gekomen.

Sie meynen, wonder! was sie gthan haben. Zy roepen, wonder! over
het geen zy gedaan hebben.

Wir wollen euch, wirs Gott! Wy zullen u, zoo het Gode
 libers Jahr besuchen. behaagt, over een jaar be-
 zoeken.

Sie haben, traur! dem Feinde Zy hebben, trouwens, den
 viel Abbruch gethan. vyand veel afbreuk gedaau.

XI. HOOFDSTUK.

Van de Spreekwijzen en Spreekwoorden, der Hoogduitsche Taale eigen.

Elke bekende taal, welke ook, heeft haare onëige Zegswijzen, of manieren van spreken, die haar bijzonder eigen zijn, en men van woord tot woord niet in eene andere taal, stipt, zoude kunnen, of mogen overbrengen. Des is 'er ook geen twijfel, of de *Hoogduitsche* taal heeft zodanige, bijzondere spreekwijzen; en dit geeft de ondervinding hen te kennen, die uit 't *Hoogduitsch* iets willen overzetten: *by voorb.*

Sich mit etwas breit machen, zegt wel woordelijk, *zig met iets breed maaken*; maar dit is 't niet, dat, daar van een Perzoon gesproken wordt, een *Duitscher*, daarmee zeggen wil. Hij ontleent iets, van het geen eigenlijk *breed gemaakt* wordt en uitge-
 rekt; en geeft onëigenlijk te kennen, *op iets poch-
 gen; op iets hovaerdig zijn; breed van iets op-
 geeven; enz. zo mede,*

Einem in den Ohren liegen, wil zeggen: *iemand moei-
 te, baloorig maaken*; en

Einem den Rang ablaufen, geeft te kennen, *iemand
 voorkomen; den rang betwisten; iemands listen
 openbaaren: enz.*

In alle zulke en dergelijke soorten van uitdrukkin-
 gen bestaat, zomtjids, het fraaje, het sierlijke, en de
 wezenlijke kragt eener Taale; en, wie 'er zig, be-
 hoorlijk en gevoegelijk, van weet te bedienen, die
 geeft,

geeft, in het Spreeken en Schrijven, duidelijke blijken, dat hij zijne Taal regt en grondig verstaat.

De Hoogduitsche Taal nu heeft ook eenen zeer grooten voorraad van dergelijke zegswijzen en spreekwoorden, die wij bij deze Spraakkunst willen voegen, zo nogtans, dat wij de voornaamste alleen zullen plaatsen, gemerkt meer andere in goede Woordenboeken, en bijzonder in M. KRAMERS *Deutsch-Holländisch Wörterbuch*, ten opzichte van het Hoogduitsch, worden gevonden.

VERZAMELING

Van eenige Hoogduitsche Spreekwijzen en Spreekwoorden.

Wie A zegt, moet ook B *Wer A sagt, muß auch B* zeggen. *sagen.*

Den Vyand afbreuk doen. *Dem Feinde Abbruch thun.*

Is alle dagen nog geen Avond. *Es ist noch nicht aller Tage Abend.*

Zalig en tweemast zalig zyn die, &c. *Selig und aber selig sind die, &c.*

Dat is uit-afgedorscht Stroo, eene bekende zaak. *Das ist abgetroschen S. roh.*

Een gezwooren Vyand. *Ein abgefagter Feind.*

Iemand met leevendige wenen afbeelden. *Einen mit lebendigen Farben abmalen*

Iemand ter dood veröordeelen. *Einem das Leben absprechen.*

Op beide schouders draager. *Auf beiden Achseln tragen.*

Iemand over de schouders aanzien. *Einen über die Achseln ansehen.*

Zig naar alles schikken. *Sich in alles schicken.*

Ampt brengt winst. *Amte bringt Rappen.*

Pak uw e hiezen. *Grab, packe dich fort.*

Andere tyden, andere zeden. *Andere Zeiten, andre Sitten.*

Hy zal in zyn vel sterven. *Er wird nicht anders.*

Welke Mugge heeft u ge- beeten?	Was siecht euch an?
Dat gaat myne Eer aan.	Das geht meine Ehre an.
Zig eene zaak laten aan- gelegen leggen.	Sich eine Sache hoch angelegen seyn lassen.
Daar komt hy aanvliegen.	Dr. kömmt er angestochen.
Niets op iemand winnen.	Einem nichts anhaben.
Iemand zwart maaken.	Einem einen Schandfleck an- hängen.
Iemand een bokking gee- ven.	Einem eins anhängen, (an- machen)
Hy zal aanloopen.	Er wird anlaufen.
Het schikt 'er zig alles toe.	Es schickt sich alles dazu an.
Voor slegt by iemand te boek staan.	Uebel bey einem angeschrieben seyn
Iemand met scheele oogen aanzien.	Einem mit schelen Augen an- sehen.
Iemand alle bedenkelyk kwaad aandoen.	Einem alles gebrannte Herze- leid anthun.
In, door eenen zuuren ap- pel byten.	In einen sauren Apfel beißen.
Een arm hovaardig man is affschuwelyk.	An armer Leute Hofartwisheit der Teufel den Ursch.
Kwaade hen, kwaad ey.	Art löst nicht von Art.
Iemand afrosien.	Einem mit ungebrannter Utsche abreiben.
Iemand de ooren verzetten.	Einem eins versetzen.
Iemand leugens op den mouw spellen.	Einem eins aufbinden.
Iemand tergen	Einem aufbringen.
Prachtig uitzien, grootsch voor den dag komen.	Sich prächtig aufführen, (präch- tig aufziehen)
Zig vroeg opmaaken.	Sich früh aufmachen.
Iemand de tanden laten zien.	Es mit einem aufnehmen.
Iemand's vriendschap ver- zaaken.	Einem die Freundschaft aufsa- gen.
Een kop opzetten.	Den Kopf aufsetzen.

Iets

Iets verkeerd doen, de paarden agter den wagen spannen.	Das Pferd bey'm Schwanz aufhäumen.
Den Vyand te gemoet trekken.	Dem Feinde unter die Augen gehen.
Groote oogen opzetten.	Große Augen machen.
Uit de oogen, uit het hart.	Aus den Augen, aus dem Sinn.
Gansch uitgelaaten zyn.	Ganz ausgelassen seyn.
Zyne gal tegen iemand uitbraaken.	Seinen Zorn über einen auslassen.
Iemand braaf uitschelden, uitluiden.	Einen ausrichten wie ein Beselhub.
Zyne schade inhaalen, zyne fout verbeteren.	Seine Scharte auswegen.
Iemand tot zijn' pligt brengen.	Einen zu Paaren treiben.
Die het geld heeft, zegent 'er zig zelv' eerst mede.	Der das Kreuz hat, segnet sich selbst am ersten.
Dat is mij een zwaar kruis.	Das ist mir ein schweres Kreuz.
Zig vernederen, piano speelen.	Zu Kreuze kriechen.
Met kwaade minst betaald worden.	Des Teufels Dank von etc. was haben.
(steekt.	
Weeten, wat daar achter	Bissen, was darhinter steckt.
Ik weet 'er u geen dank voor.	Ich danke dir mit dem Teufel.
Zoo dit aan het groene hout	Geschahet das am Rosenstock,
geschiedt, wat zal 'er aan 't dorre gedaan worden?	was will am Dornenstrauche werden?
Zeer ziek zijn.	Hart darnieder liegen.
Alles loopt in 't wild.	Es geht alles demunter und drü-
Met de Noorder. Zon ver- reizen, (vertrekken.)	heimlich davon wischen. (ber.
Iemand den duim op de oogen houden.	Einem den Daumen auf ten Auge halten.
Het met iemand houden.	Mit jemanden unter der Decke liegen.
Zijne teering naar zijne nee- sing schikken.	Sich nach der Dats strecken.

In ontugt leeven.	Schlän men und Däminen.
Denken en herdenken.	Sin und her denken.
Door dik en dun loopen.	Durch dick und dünne laufen.
Dienstloos zijn.	Dienstlos seyn
't Is goed te verschoonen, 't geen men niet meer ver- beteren kan.	Zu geschehenen Dingen muß man das Beste reden.
Wél gedongen en wél be- taald.	Genau gedungen, und richtig bezahlt.
Gekleed als eene pop.	Gepügt wie eine Puppe.
Dat is mij een doorn in 't oog.	Das ist mir ein Dorn im Auge.
Van dreigen sterft men niet.	Von Drohen stirbt man nicht.
De zwaarigheden gaarne mijden,	Botren wo das Bret am dün- nesten ist.
Iemand een rad voor de oogen draajen.	Einem eine blaue Dunst, ma- chen
Met zijne meening door- dringen.	Mit seiner Meynung durch- dringen.
Door de Vijanden heen slaan.	Sich durch den Feind durch- hauen.
Behoudens uwe Eer.	Ihr Wort in Ehren.
Tebelooven is adelijk, maar te houden is boersch.	Zusagen ist edelmännisch, hal- ten ist hänerisch.
't Huwelijk sleept vreugde en droefheid na zig.	Ehestand, Webestand.
Behoudens de Eer van 't Ge- zelschap.	Mit Ehren zu melden.
Grooten dank ? uw Onder- daanige Dienaar.	Ich bedanke mich der Ehren.
Eere, dien Eere-toekomt.	Ehre, dem Ehre gebühret.
Lustig in Eere, kan niemand weeren.	Lustig in Ehren, kan niemand wehren.
Eigen lof stinkt, eigen roem hinkt.	Eigen Lob stinckt, Eigen Ruhm hinckt.
Doet uwe dingen met op- lettendheid; niet te haastig.	Eile mit weile.

Wat

Wat gij 'er ingebrokt hebt,	Was ihr eingebroket habet
dat zult gij ook opëeten.	das sollet ihr auch auesessen.
Zig in een ampt dringen.	Sich in ein Amt dringen.
Hij heeft invallen, als een	Er hat Einfälle wis ein alte
oud huis.	Haus
Iemand bij een ander in	Einen bey einem einfahren.
kleinächting brengen.	
Iemandeene vrees aanjaagen.	Einem eine Furcht einjagen.
Ergens Eer mede inleggen.	Ehre mit was einlegen.
't Boek van Ontvangst en	Das Buch der Einnahme und
uitgaave.	Ausgabe.
Zij heeft een Kind gekree-	Sie hat ein Kufferou abge-
Het einde kroont het Werk.	Ende gut, alles gut. (rennt.
Een geheim tob aan het graf	Etwas mit unter die Erdenach-
bewaaren.	men
Iets met eede bevestigen,	Etwas eidlich erhärten
Dat is een volslagen leugen.	Es ist erstunken und erlogen.
EEN Ezel scheldt den an-	Ein Esel schilt den andern et-
deren voor een Zakken-	nen Sackträger.
draager uit.	
Men moet eeten om te lee-	Essen und trinken hält Leib und
ven.	Seele zusammen.
't Ey wil kloeker zijn, dan	Das Ey will kluger seyn, als
de hen.	die Henne.
Eijeren in depan, zo komen	Eyer in die Pfanne, so werden
daar geene kuikens van,	keine Kuchlein daraus.
Een Meisje bedriegén.	Ein Mägdelein zu Falle brin-
	gen.
Iemand laagen leggen.	Einem eine Fallbrücke bauen.
Iemand in de reden vallen.	Einem ins Wort fallen.
Den Wolf in den Schaaps-	Den Bock zum Gärtner setzen
stal sluiten.	
Geen Ambagt zogering, of	Ein Handwerk hat seinen gol-
't voedt zijn' Meester.	denen Boden
Iemand een' schrik op 't lijf	Einen ins Bockshorn jagen
jaagen.	
Den boog te sterk spannen.	Den Bogen zu hoch spannen

Iemand eene misdaad aantijgen.	Etwas zu Bolzen drehen.
De één is de aanlogges, de ander de uitvoerder van de zaak.	Der eine dreht die Bolzen, und der andere muß sie verfechten.
Die geld uitleent, verliest zijn goed en zijn vriend.	Borgen macht sorgen.
Die borgen wil, komt morgen.	Wer will borgen, der kommt morgen.
Zig aan de ongebondenheid overgeeven.	In Braus und Saufe seyn.
Alles gelukt dan geenen, dien de fortuna gunstig is.	Wer das Glück hat, führt die Braut davon.
Daar komt het eigenlijk op aan.	Das ist die Braut; darum man tanzet.
Nooddrift heeft geene wet; nood breekt wet.	Noch bricht Eisen.
De oogen zijn hem reeds gebroken	Die Augen brechen ihm schon.
Overal bekend zijn.	Weit und breit bekannt seyn.
Hoog gezag voeren.	Hoch am Brete seyn.
Om den pot draagen.	Um die Sache gehen, wie die Kag um den heißen Brey.
Zig bij Contract verbinden.	Einem Brief und Siegel geben.
Tot Eere opklimmen.	In Ehren bringen.
't Geluk baart Benijders.	Glück bringt Neid.
Eene zaak openbaar maaken.	Etwas unter die Leute bringen.
Die bediening brengt veel op.	Es giebt gute Brocken bey dem Dienste.
In iemands dienst zijn.	In jemand's Brode seyn.
Hij verdient het brood niet, dat hij eet.	Das Brod ist an ihm verlohren
Zijn brood zoeken.	Nach Brod gehen.
Dat verwijt moet ik alle dagen hooren.	Ich muß es alle Tage an dem Brode essen.
Iemand de keel nauwer toebinden.	Einem den Brodkorb höher hängen.
Een nuttelooze konst.	Eine Brodlose Kunst.

Zijne

Zijne hoop is in rook verdweenen, (verijdd.)	Seine Hoffnung ist in Brannen gefallen.
In ongebondenheid leeven.	Huren und haben
In de bus blaazen.	In die Büchse blasen.
Zig slap lagchen.	Sich bucllich lachen.
Te bont maaken; de paalen te buiten gaan.	Es zu bunt machen.
De waardigheden zijn een Eene pooging doen. (last.)	Würden sind Breden.
Zijne lust boeten.	Auf den Busch klopfen.
Het vat den bodem uitstooten.	Seine Lust büßen
Dat is eene blaauwe verlui worden. (schooning.)	Dem Fass den Bodem austossen.
Hij doet meer, dan hij bliken laat.	Das sind faule Fische.
Langs 't land gaan beedelen.	Sich auf die faule Seite legen.
Men kend den Vogel aan zijne Veeren.	Er hat es faulstiel hinter den Ohren.
Zig met een andermans Veeren vergieren.	Sich durchs Land sechten.
Iemand plukken. (ken.)	Man kennet den Vogel an den Federn
De zaak is nog verre te zoeken.	Sich mit fremden Federn schmücken.
Iemand 't vel over de ooren haalen.	Einem den Bommel fegen.
Een oud vej. (aan.)	Das ist noch in weitem Felde.
Iemand blaauwe oogen Van verre heeft men goed liegen.	Einem das Fell über die Ohren ziehen
Vlugten, de hielcn laaten	Ein altes Fell.
Geld bij den visch. (zien.)	Eine blane Fenster machen:
Dat is eene ongegronde ver-schooning.	Von fern seugt man gem-liegen.
In troebel water vischen.	Fersengeld geben.
Met een andermans zaak zijn voordeel doen.	Geld für die Fische?
De Grooten verrijken zig met het bloed der geringen.	Das sind faule Fische.
	In trüben Wassern fischen.
	Bei einer Sache etwas fischen.
	Von kleinen Fischlein werden die Hechte groß.

Eene huwbaare Dogter.	Ein Mägdelein, das schon sticht ist.
Hij is ligt gesaakt.	Es hindert ihn eine Fliege an der Wand.
Een onbeschofte Vlegel.	Eine unverschämte Fliege.
Hongerige Vliegen bijten scherpst? (smijten.	Hungerige Fliegen stechen am schärfften.
Een woord te grabbelen	Ein Wort fliegen lassen
Zaaken boven zijn vermogen onderneemen.	Fliegen wollen ohne Flügel; ehe die Flügel gewachsen sind.
Een havelooze, geplukte vogel.	Einer mit dem es gar nicht fort will.
Om geen trouwen denken	Auf Freyers Füßen gehen.
Bij den Drommel te biegt gaan.	Dem Fuchs beichten.
De roodhairigen deugen, voor 't grootste gedeelte, niet.	Fuchsart selten gute Art.
List met geweld paaren.	Den Fuchschwanz an die Edwenhaut flicken.
Een groot kwaad wordt, dikwils, uit eene kleine oorzaak gebooren.	Ein kleiner Funken macht ein großes Feuer.
Dat begint eerst te gaan!	Das geht, daß es finkt.
Iemand vijfvingerkruid op het Kinnebakken geeven.	Einem Fünftingerkraut auf die Backen legen.
Iemand beenen maaken.	Einem Füsse machen.
Een' Gewangen op vrije voeten stellen.	Auf freyen Fuß stellen.
De vlugt neemen.	Den Weg unter die Füsse nehmen.
Hij deugt nergens toe.	Er kann weder garen noch Eyer legen.
De oogen beginnen mij te draajen.	Es wird mir grün und gelb vor den Augen.
Daar staat galg en rad op.	Da steht Galgen und Rad drauf.
Luiden, die 't op galg en rad aanleggen.	Lente, die es auf Galgen und Rad wagen.

De

De galg verliest haar recht niet.	Was an Galgen gehört ersäuft nicht.
Laat u hangen! loop nade galg!	Geh an Galgen.
Hij wordt toornig. (pen. Eene zaak aan den gang hel-	Die Galle läuft ihm über. Etwas in Gang bringen.
Zij spinnen geen goed garen met elkanderen.	Sie spinnen kein gut Garn mit einander.
Een ieder schept behaagen in zijns gelijken.	Sarstiger Speck und stinkende Butter schicken sich wohl zusammen.
De zaaken bij den regten naam noemen.	Dem Kinde seinen Namen geben. (ben.
Iemand'eene zaak opdringen.	Einem etwas an die Hand geben.
Iemand iets ten besten geven.	Einem etwas zum besten geben.
Iemand's raad volgen.	Auf einen etwas geben.
Zig met weinig woorden indrukken.	Etwas kurz geben.
Dit heeft mij noch goed: noch kwaad gedaan.	Das gibt und nimmt mir nichts.
In diepe gepeinzen zijn.	Stets in tiefen Gedanken seyn.
Gedagten zijn tol-vrij.	Gedanken sind tollfrey.
Zij zijn van gelijke waarde.	Sie sind eines Gefieders.
Iemand in 't Vaarwater ziten.	Einem ins Gebüge kommen.
Zo als hij gaat en staat.	Wie er geht und steht.
Dat gaat op 't leeven af.	Es geht ans Leben.
Dat gaat 'er op los.	Es geht drauf los.
Zo gaat het in de waereld.	Also geht es in der Welt.
Wie weet, wat 'er van worden zal?	Wer weiß, wie es noch gehen wird?
Men zet zig tot dsinken, tot speelen, &c.	Er geht an ein sausen, spielen, &c.
De Planeeten draajen om de aarde.	Die Planeten gehen um die Erde.
De Rivier drijft vol ijs.	Der Strom geht mit Eise.
Het woud is vol wild,	Der Wald geht voll Wild.

De Vijver krielt van Visch.	Der Teich geht voll Fische.
Onbezonnen praaten.	Ins Selag hinein reden.
Hij is van geld voorzien, als eene pad van veeren.	Er hat einenbeutel mit Geld, so groß wie ein Affenschwanz.
Het geld maakt alles. Geld is de boodschap.	Geld ist die Lösung.
Het geld is schaars. (ven.	Es ist Geldklemme Zeit.
Op een anders genade lee- 't Komt mij niet gelegen.	Eines andern Gnade leben.
De zaak zo naauw niet neem- men.	Es ist mir nicht gelegen Es so genau nicht nehmen.
Vergenoeging gaat boven rijkdom. (zen.	Wer sich genügen läßt, hat immer genug.
Eenkleinen misflag ontvein-	Fünfe gerade seyn lassen.
De Wijn is dit jaar niet ge- lukt.	Der Wein ist dieses Jahr nicht gerathen. (them
Handgemeen worden.	Einander in die Haare gera-
't Gaat hoe 't gaat.	Auf ein Gerathe wohl.
Hij zal wel wat laten vallen.	Er wird es wohl gewinger geben.
Dat is zo goed als gedaan.	Es is so gut als geschehen.
Het is met hem gedaan.	Es ist um ihn geschehen.
Eenigzins gek zijn; een' dag van den molen weg heb- ben; tusfchen mal en vroed zijn.	Mit Haaseukbrot gekbissen seyn.
Kort en dik is ongeschikt.	Kurz und dick hat kein Ge- schick.
Alles daar latende, zal ik dit maar zeggen.	Alles andere zu geschweigen, will ich nur dieses sagen.
Een ieder zoekt zijns gelij- ken	Gleich und gleich gesellet sich gern.
Gezelschap van twee mans en twee vrouwen.	Gesellschaft von zween Manns und zween Weibspersonen.
Daar is noch staart noch steel aan; dat lijkt nergens na.	Das ist weder gebanen noch ge- fochen.
Gewonnen spel hebben.	Gewonnen Spiel haben.
Vuur en vlam spuwen.	Gist und Salke speyen.

't Yzer

- 't Yzer smeeden , terwijl het heet is. Das Eisen schmieden, weil es noch glühend ist.
 Dat is een moeijelijke zaak. Das ist ein glühend Eisen.
 Dat is een Goud-mijn voor hem. Das ist seine Goldgrube.
 In 't heimelijke met iemand spotten. Denken wie Goldschmieds-Tun-ge.
 Ieder woord in de Goud-schaal weegen, (leggeng.) Jedes Wort auf die Goldwaage legen
 In 't Gras bijten, sneuvelen. Ins Gras beißen.
 Iemand's eere aantasten. Einem an der Ehre angreifen.
 Iemand's recht aantasten. Einem in sein Recht greifen.
 Het vuur vat aan alle kanten. Das Feuer greift um sich.
 Iets bij den tast vinden. Etwas im Griffe haben.
 Hij heeft 't te grof gemaakt. Er hats zu grob gemacht.
 Dat kost een hoope geld. Das kostet etwas eheliches.
 Eene zaak geheel bederven. Etwas in Grund und Boden verderben.
 Iets tot den grond uitvor-schen. Auf den Grund einer Sache kommen.
 In iemands geheim indringen. Einem in die Karte guden.
 Gouden bergen belooven. Guldene Berge versprechen.
 't Is goed met hem te zijn. Es ist gut bey ihm seyn.
 't Is hier wel te houden. Hier ist gut um zu leben.
 Gij hebt goed praaten. Ihr habt gut sagen.
 Mijne oogen beginnen mij te bedriegen. Meine Augen wollen nicht mehr gut thun.
 Die plant doet geen voor-deel in dit Land. Das Gewächse thut nicht gut in diesem Lande.
 Men kan niet te veel goed doen. Des Guten kann man nicht zu viel thun.
 Dat is een moeijelijke zaak. Das Ding hat Haken.
 Door de twisten der Groo-ten liden de Onderdaa-nen meest. Wenn sich große Herren raufen, so müssen die Unterthanen die Haare dazü hergeben.
 Ik ben niet bang voor hem. Ich fürchte Ihn nicht ein Haar.
 Ik achte het minder, dan niets. Ich achte es nicht ein Haar.

Daar

Daar zal u geen leed over geſchieden. (hem.	Es ſoll euch nicht ein Haar ge- krümmet werden
Daar is geen goed hair aan Eene zaak met huid en hair betaalen. (ten.	Es iſt kein gutes Haar an ihm. Eine Sache mit Haut und Haar bezahlen.
Alles op een hair-breed wee- Zijn goed en bloed ten on- derpand geeven. (nen?	Alles haar klein wiſſen. Sein Hab und Gut zum Pfande ſetzen
Wat heb ik daarbij gewon- Daar zijt ge gevangen.	Was hab ich davon? Da haſt du es.
Het heeft geen nood.	Es hat keine Noth.
Ja toch! 't is wel zo.	Es hat ſich wohl.
Men zegd, dat hij rijk is, 't is wel zo.	Man ſaget er ſey reich, es hat ſich wohl.
Hij is brooddronken.	Der Haber ſtieht ihm.
Eene zaak verwerven.	Eines Dinges habbaſt werden.
Iemand op zijn hals hebben.	Einen auf dem Halſe haben.
Iemand vervloeken.	Einem alles Unglück auf den Halſe wünſchen.
Dat koſt den hals.	Das koſtet den Halſ.
Alles zal op uwen hals ko- men.	Es wird alles auf deinen Halſ fallen.
Zijn goed in ontucht door- brengen.	Sein Gut durch den Halſ ja- gen
Iemand tot een' laſt zijn.	Jemanden auf dem Halſe liegen.
Hals over kop.	Über Halſ und Kopf.
Schateren van lagchen.	Aus vollem Halſe lachen.
Hij heeft 't geloogen.	Das hat er in ſeinem Halſe gelogen.
Eene gevaarlijke zaak onder- neemen.	Halſbrechende Arbeit über ſich nehmen.
Goede gedagten van iemand hebben.	Wohl auf einen halten.
Alles over dezelfde kam ſcheeren.	Alle gleich halten.
Iemand voor den gek hou- den.	Jemanden für einen Narren halten.
Iemand iets kwalijk neemen.	Einem etwas für ſübel halten.

Houd

Houd het mij ten goede.	Halte mir es zu gut.
Hij geeft niet sigt over.	Er hält hart.
Ik neem dat zeer ter harte.	Das liegt mir hart an.
Doe toch wél uw' pligt.	Halte euch wohl
Hij is de haan van 't Dorp.	Er ist Hahn im Korbe.
Dat is tastbaar.	Das kann man mit Händen greifen.
De hand van iemand aftrekken.	Die Hand von jemanden abziehen.
Ik zou daar niet de minste moeite om willen doen.	Ich wolste keine Hand drum verwenden.
Dat is een gedaan werk.	Das hat Hände und Füße.
Met de ééne hand geeft hij,	Mit der einen Hand giebt er es,
en met de andere neemt hij te rug.	mit der andern nimmt er es wieder.
Een schoon, leesbaar schrift.	Eine schöne, leserliche Hand.
Handgemeen worden.	Handgemein werden.
Den Koophandel toegedaan zijn, (voorstaan.)	Der Handlung zugethan seyn.
Ergens een handwerk, gewoonte van maaken.	Ein Handwerk aus etwas machen.
Weeten waar de Klok hangt.	Wissen wo es hängt und langt.
Den grooten Heer speelen.	Den großen Hansen spielen.
Een neus-wijze, die alles weeten wil.	Hans in allen Gassen.
Een pogcher, den dapperen spelende, als 'er niet te vreezen is.	Hans hinter der Mauer.
Als Jantje niets leert, zal Jan niets weeten.	Was Hanschen nicht lernt, wird Hans nicht können.
Iemand in 't harnas jaagen.	Einen in Harnisch bringen.
Van 't hoofd tot de voeten gewapend.	In vollem Harnisch.
Veele honden zijn des haazen dood.	Viele Hunde sind des Hasen Todt.
Daar ligt de haas verborgen; dat is het zaakje.	Da liegt der Hase im Pfeffer.
Hy is wat gekjes.	Er ist ein Hase.

Een

Een Haazen - hart hebben.	Ein Hasenherz haben.
Het hazen - pad kiezen.	Das Hasenpanier ergreifen.
Iemand op de hand kijken.	Einem auf der Haube sehn.
In de pan hakken.	Einem in die Pfanne haun.
De paalen te buiten gaan.	Ueber die Schur haun
*t Is een wildzang.	Man weis nicht, ob es gehauen oder gestochen ist.
Eene goede Huishondster schikt haare teering naar haare neering. (gen.)	Mit vielen hält man haus, mit wenigem kommt man auch aus. (gen.)
Hy wilde uit zyn vel sprin-	Er möchte aus der Haut sprin-
Ik wilde niet in zyne plaats wezen.	Ich möchte nicht in seiner Haut stecken
De huid verkoopen, vóór dat de Wolf gevangen is.	Die Haut verkaufen, indessen daß der Wolf noch im Wal- de läuft.
Hy deugt niet metäl.	Er taugt nichts mit Haut und Haaren
Zyn lyf duur verkoopen, zig dapper weeren.	Sich seiner Haut wehren,
Iemand by de kladden kry-	Einem auf die Haut greifen
gen.	
Met de huid betaalen.	Mit der Haut bezahlen.
Hy is 'er heelhuids van afge-	Er ist mit ganzer Haut davon gekommen
komen.	
Hy zal zig nooit beteren.	Er wird die alte Haut nicht ablegen.
*t Is een goed mensch.	Er ist eine ehrliche Haut.
Ik beef, als ik 'er aan denk.	Die Haut schauert mir, wenn ich daran gedente.
Iemand berispen.	Einem durch die Hebel ziehen
De heeter is zo goed, als de steeler.	Der Hebler ist so gut als der Stehler. (ger.)
*t Is een hoofdig mensch.	Er ist ein wunderlicher Heili-
*t Is hier duur leeven.	Es ist hier ein heißes Pfaster.
Iemand hoeten tegen.	Iemand lügen heißen
Zo wil my God helpen!	So wahr mir Gott helfe!
Dat zal u niet veel helpen.	Das wird euch nicht viel helfen.

Tot

Tot den laatsten penning betaalen.	Bei Heller und Pfennig bezahlen.
Geen duit in de waereld hebben.	Nicht einen blattigen Heller haben (knien.)
Een Meisje gebruiken.	Einer Jungfer aufs Hemde
De Kruik gaat zo lang te water, tot dat zy zinkt. (breekt.)	Der Krug geht so lange zum Wasser, bis der Henkel bricht.
Iemand bespotten.	Einen herausnehmen, (herumholen.)
Strenge Heeren regeeren niet lang.	Strenge Herren regieren nicht lang.
De gunst der Grooten is van korten duur.	Herrengunst ist wie Aprilwetter
Ik kan daar niet toe besluiten.	Ich kann es nicht über mein Herz bringen.
Uit den overvloed des harte spreekt de mond.	Wessen das Herz voll ist, dessen gehet der Mund über.
Hy is al myn lust.	Ich habe meine Herzenslust an ihm
De beste man der waereld.	Ein herzfrommer Mann.
Das baart my veel ongerustheid.	Das geht mir sehr im Kopfe herum.
Men behoeft daarom geen toveraar te zyn.	Das geht ohne Hexerey zu.
Iemand zeer bidden.	Einen himmelhoch bitten.
Myn geld is vervloogen.	Mein Geld ist hin.
Hy is dood. (weg.)	Er ist hin.
Voort van hier.	Hinaus mit euch.
Verder denken.	Weiter hinaus denken.
Waer zal dat op uitkomen.	Wo will das endlich hinaus?
Diep in 't woud.	Tief in den Wald hinein.
Zig in 't hart schaamen.	Sich ins Herz hinein schämen.
De drift der jeugd.	Die Hitze der Jugend.
Eene zaak met drift verrig-	In der Hitze etwas thun.
Das is my te hoog. (teu.)	Das ist mir zu hoch.
In hooge Eere houden.	In hohen Ehren halten.

Daar

- Daar danke ik u gansch niet voor. Das danke dir ein spitziges Schölein
- De drift der jeugd afleggen. Die Hörner abstossen.
- In meening overéénstemmen. In ein Horn blasen.
- Iemand hoornen opzetten. Einem Hörner aufsetzen.
- Die Vrouw heeft de broek aan. Die Frau hat die Hosen an.
- Hy heeft den moed verloorren. Das Herz ist ihm in die Hosen gefallen.
- Zig in den Hwelyken staat begeeven. Sich in den Stand der gestickten Hosen begeben.
- Onthoud u van Dievery en van Overspel. Wo du bist, halt reine Hand, und ein wohlgenestelt Hosenband.
- Zy liggen altyd overhoop. Wül der eine Gott, so wül der andere Schwude.
- De zaak vordert niet. Es wül nicht botten.
- Alles in overvloed hebben. Die Hülle und Fülle haben.
- Een doode hond byt niet. Ein todter Hund beißt nicht.
- Hy deugt nergens toe. Er weis keinen Hund aus dem Ofen zu locken.
- Dat is de knoop. Da liegt der Hund begraben.
- De zaak is nooit zo volmaakt, of 'er ontbreekt ets aan. Der Knüttel liegt allemal bey dem Hunde.
- Twee honden aan één been. Zween Hunde an einem Knochen.
- Zy leven zamen als katen hond. Sie leben mit einander wie Hund und Kage.
- Blaffende honden byten niet. Bellende Hunde beißen nicht.
- Booze honden hebben, dikwils, gescheurde ooren. Böse Hunde haben zerrissene Felle.
- Als men een hond wil slaan, kan men ligt een' stok vinden. Wenn man an den Hund wül, so hat er das Leder gefressen.
- Honger maakt rauwe boonen zoet. Hunger ist der beste Koch.

Niet

Niet wel by 't vuur ver- trouwd zyn.	Unter dem Hute nicht wohl ver- wahrt seyn.
Veele hoofden onder ééne hoed brengen.	Viele Köpfe unter einen Hut bringen
Met een ander' onder een' mantel schuilen.	Mit einem andern unter dem Hütlein spielen
Moet ik dan zo, welaan dan.	Muß es denn ja seyn, so sey es.
Een Ja Broeder.	Ein Ja Herr.
Het Ja-woord van de Bruid krygen.	Das Ja-Wort von der Braut holen.
Ik heb 'er myn woord nog niet toe gegeven.	Ich habe mein Ja-Wort noch nicht dazu gegeben.
Alles is aan 't Hof vol ge- vaar.	Am Hofe gibts' jähre Sprünge.
De menschen van huis en goed berooven.	Die Lente von Haus und Hof jagen
Zyn goed door de keel jaagen.	Das Getre durch die Gurgel jagen.
Van twee jaaren één.	Ein Jahr ums andere.
Bejaard zyn.	Bei seinen Jahren seyn, of viel Jahre auf sich haben.
Met de jaaren word men wys.	Verstand kommt nicht vor Jah- ren.
Dat u dit en dat!	Daß dich dieser und jener!
Nu en altoos.	Immer und ewig.
Laat hem zo ryk zyn, als hy wil.	Er sey immerhin reich.
't zy zo! ik geeve 'er niet om.	Immerhin! ich achte es nicht.
Dwaalen is menschlyk.	Irrren ist menschlich.
De uit den dut helping.	Die Benehmung des Irrthums.
Gy zult daar gansch niet welkom zyn.	Du wirst da willkommen seyn, wie eine Sau im Iudenhans.
Den Woekeraar speelen, woekeren, schachgeren.	Mit dem Judenspieße laufen.
Op de Meisjes verlekkerd zyn, van de meisjes veel houden.	Auf das Jungfernfleisch verles- kert seyn.

Van

- Van klein word men groot.** Es ist kein Ochs, der nicht zuvor ein Kalb gewesen.
- Iemand smaadlyk handelen.** Das Kalb ins Auge schlagen.
- Met een anders Kalf ploegen.** Mit eines andern Kalbe pflügen.
- Het gouden Kalf aanbidden, de geenen vleijen, die alleen om hunnen rykdom te achten zyn.** Das goldene Kalb anbeten.
- De ondeugd der menschen bederft de beste dingen.** Wo Gott eine Kirche hat, da hat der Teufel immer eine Kapelle darneben.
- De deelen in gelykheid brengen.** Gleiche Brüder, gleiche Kappen.
- Eene zaak in de war brengen.** Den Karren im Roth führen.
- Hy heeft de zaken in de war gebragt, en de zorg, om ze te ontwarren, aan een' ander' overgelasten.** Er hat den Karren im Roth geworfen, ein ander soll ihn heraus ziehen.
- De Kaarten zyn wél geschud.** Das Spiel ist wunderbarlich gescharrt.
- De zaaken moeten een' anderen keer gegeven worden.** Man muß das Spiel anders farten.
- Kisten en Kasten breeken.** Kisten und Kasten erbrechen.
- Alles in overvloed hebben.** Kisten und Kasten voll haben.
- De kat in de zak koopen.** Die Kage im Sack kaufen.
- Dat Meisje is zo lekker als een Kat.** Dieß Mägdelein ist eine vernaschte Kage.
- 't Is een dubbeltartig man; hy vleit de menschen in hun byzyn, maar veracht ze in hun afzyn.** Das sind böse Kagen, die vortzen lecken und hinten tragen.
- Hy houdt van smullen, maar 't moet hem geen geld kosten.** Die Kage frisst gern Fische, sie mag sie aber nicht fangen.

Zig

Zig voor een netelige zaak in de bres stellen.	Der Kage die Schälle anhängen.
't Is geen kleine weg van Pa- rys na Rome.	Von Paris bis Rom ist kein Kagensprung.
Hy meent de ekster op 't nest gevangen te hebben.	Er glaubet, es habe ihn ein Käselein gelectet.
Koop gaat boven loven.	Kauf brücht Miete.
't Is een wonderlyke kop.	Er ist ein wunderlicher Kauf.
Het heel Gezin.	Kind und Kegel.
Een ieder moet zig met zyne eige zaaken bemoejen.	Ein jeder kehre vor seiner Thür.
Ik kreun 'er my niet aan.	Ich kehre mich nicht daran.
Dat is een harde zaak.	Das ist ein harter Keil.
De één Spyker dryft den anderen uit.	Ein Keil treibt den andern.
't Goede gebruik voor 't misbruik lasten, vaaren.	Das Kind mit dem Bade aus- schütten.
Kinders en Gekken zeggen de waarheid.	Kinder und Narren reden die Wahrheit.
De Kinderschoenen uitge- trokken hebben.	Die Kinderschuhe vertreten ha- ben.
De Kinderspelen vaarwel zeggen.	Die Kinderschuhe ablegen.
't Is niet alle dagen Kermis.	Es ist nicht alle Tage Kirmes.
De lust bekruipt hem.	Der Kigel sticht ihn.
Ik zal 'er ni de lust van be- neemen.	Ich will dir den Kigel vertre- ben.
't Is een zeer gevoelig man.	Das ist ein küplicher Mensch.
't Is eene teere zaak.	Das ist ein küplicher Handel.
Hy kintelt zig daarö ver.	Er küpelt sich darüber.
Dat is redelyk wél gezegd.	Klingt es nicht, so klappe es doch.
Iemand zyn gevoelen rond- borstig zeggen.	Einem klaren Wein einschen- ken.
Hy zal zig bezwaarlyk uit die zaak redden.	Er wird lange an dieser Sache zu klauen haben.
Kleinmoedig worden.	Kleinlaut werden.
Iemand nitsaagen.	Einen vor die Klinge fordern.
Onhoofd worden.	Über die Klinge springen.

Valsch

Valsch geld in het zakje steeken.	Falsch Geld in den Klingentel werfen.
Zy is voor 't Klooster niet opgewassen.	Es ist ihr kein Klosterfleisch gewachsen.
Hy doet alles met overhaasting.	Bei ihm ist alles Knack und Fall.
Dat is de knoop van de zaak.	Da steckt der Knoten.
Men moet de luiden niet naar 't uiterlyke beoordeelen.	Es sind nicht alle Köche, die lange Messer tragen.
Veele handen bederven de zaak.	Viele Köche verfälschen den Brey.
Op heete koolen staan.	Stehen wie auf Kohle.
In 't vergeetboek stellen.	Mit der Kohle im Schorstein schreiben.
Zy gelyken elkander!	Sie kommen einander gleich.
Hy is in geleerdheid by zyn' Vader niet te vergelyken.	Er kommt seinem Vater an Gelehrsamkeit nicht gleich.
Wél te pas komen.	Eten recht kommen.
Het is bezwaarlyk by hem te komen.	Es ist schwer an ihn zu kommen.
Zyn verzoek tot iemand rigten.	Mit seiner Bitte an einen kommen.
Zig over eene zaak niet be- kommeren.	An sich kommen lassen.
Ik kan niet op zyn' naam komen.	Ich kann nicht wieder auf seinen Namen kommen.
Die ervenis is hem ten deele gevallen.	Diese Erbschaft ist auf ihn gekommen.
Ik kome zo even van de Uit de gewoonte geraaken, iets ontwennen.	Ich komme eben von der Reise. Aus der Gewohnheit kommen.
Uit iemands oogen gaan.	Einem aus den Augen kommen.
Uit het geheugen raaken.	Uns den Sinn kommen.
In den zin, in de gedagten komen.	In den Sinn kommen.
De schuld komt op hem.	Die Schuld kommt auf ihn.

Op-

Opgetogen van vreugde zyn.	(Ken.	Vor. Freuden und Verwunderung aus sich selbst kommen.
Eene verborge zaak ontdek-		Hinter etwas kommen.
Een geheim ontdekken.		Hinter eine Kunst kommen.
Dat is fraay om te zien.		Das fällt schon ins Gesicht.
Bevallen, in de Kraam ko-		In's Kindbett kommen.
Verdagt worden.	(men.	In Verdacht kommen.
Belasterd worden.		In's Geschrey kommen.
In vergeetelheid geraaken.		In Vergessenheit kommen.
In 't verval komen.		In Abnehmen kommen.
't Is zo verre met hem geko-		Es ist mit ihm so weit gekom-
men, dat &c.		men, daß &c.
Hy is tot 't uiterste gebragt,		Es ist mit ihm aufs äußerste ge-
		kommen.
In een ongeluk, in ongunst		In Unglück, in Ungnade kom-
vervallen.		men.
Iemands geld bekomen.		Einem übers Geld kommen.
Iets verliezen.		Um etwas kommen.
Gaa, dat ik u nimmermeer		Geh, und komm mir nimmer
zie.		unter die Augen.
Buiten zinnen geraaken.		Von Sinnen kommen.
Vorderen, vorderingen		Weit kommen.
maaken.		
Tot iets geraaken,		Zu etwas kommen.
Wat zal 'er eindelyk van		Wohin wird es endlich mit ihm
hem worden?		kommen?
In eene zaak wél gelukken.		In etwas wohl zurecht kommen.
Met iemand wel te recht		Mit einem wohl zurecht kom-
weeten te komen.		men.
Hoe veel moet gy hebben?		Was kommt euch zu?
Daar kome van, wat 'er van		Es komme daraus, was es
komen wille.		wolle.
't Is naar 't valt.		Nach dem es kommt.
Van 't hoofd tot de voeten.		Von Kopf bis auf die Füße.
Zig sterk toelaggen.		Den Kopf dran strecken.
Iemand by den kop vatten.		Einem bey'm Kopfe nehmen.
Elkander by de ooren kry-		Einander b y'm Kopfe nehmen.
Berouw hebben.	(gen.	Sich den Kopf krängen.

X

Met

Met verlies te rug-geflagen worden.	Mit blutigen Kopfe davon kommen.
Een vrolyke geest,	Ein lustiger Kopf.
Een schoon verstand.	Ein sinnreicher Kopf.
Zo veele hoofden, zo veele zinnen.	Viel Köpfe, viel Sinne.
De kop is 'er meê gemoeid.	Der Kopf steht darauf.
Zig naar een anders zin ichikken.	Sich in eines Kopf zu schicken wissen.
Zijn eigen kop volgen.	Alles nach seinem Kopfe haben wollen.
Dat is zo mijn humeur.	Er hat meines Kopfes viel.
Iemand beledigen.	Jemand vor den Kopf stoßen.
Iemand boven het hoofd wasfen, te magtig worden.	Einem zum Kopf wachsen.
Iemand tot zijn pligt weder-brenghen.	Einem den Kopf zurecht (of zwifchen die Ohren) setzen.
Zig hardnekkig houden.	Den Kopf aufsetzen.
Zig uit eene kwaade zaak redden.	Den Kopf aus der Schlinge ziehen.
Den schijnheiligen speelen.	Den Kopf hängen.
Zig haasten.	Eilen, als wenn ihm der Kopf brennte.
De hoorens opsteeken, den baas speelen.	Den Kopf empor heben.
Iemand 't hoofd bieden.	Einem den Kopf bieten.
Een blaauwe fcheen loopen.	Den Korb bekommen.
Iemand van de hand wijzen.	Einem den Korb geben.
Van goed gewigt en alloy zijn.	Von gutem Schrote und Korn seyn.
Een perzoonlijken eed zween.	Einem körperlichen Eid schwören.
Zij heeft de Kat den kaas toebetrouwd.	Sie hat sich um ihr Kränzlein bringen lassen.
Kruid en lood.	Kraut und Loth.
Geduld is een zeldzaam kruid.	Geduld ist ein seltenes Kräutlein.

Men

Men wint altijd met een kleine winst.	Is es nicht gefischt, so ist es doch gekrebstet.
Vaarwel, Oorlog! ik gaa Kool planten.	Gute Nacht, Krieg! i h will zu Hause bleiben und Kraut stecken.
Kromme sprongen maken.	Krumme Sprünge machen.
Geld, dat stom is, maakt regt dat krom is.	Geld, das stumm ist, macht gerade was krumm ist.
Als hij bokt, is hij krom.	Er ist krumm, wann er sich bücket.
Door zijne geschenken winnen.	Mit der krummen Hand kommen.
De neus optrekken.	Das Maul of die Nase über etwas krummen.
(aan.)	
Dat brengt geen voordeel	Das bringt nichts in die Küche.
Zig in de Keuken bemorst hebben.	Den Küchenschlüssel angehängt haben.
Hij zal niet lang leeven.	Er wird den Kukuk nicht wieder schreyen hören.
De Koe met het Kalf krijgen, een zwangere dogter trouwen.	Die Kuh mit dem Kalbe bekommen.
Zig wreken, zijn' moed koelen.	Sein Mithlein kühle.
In elende zijn, van honger sterven.	Hunger und Kummer leiden.
Den wijven ten deel vallen.	Auf die Kunkel verfallen.
Hij tovert als een Spaansche Koe.	Seine Künste sind so groß nicht.
Met kunstgreepen omgaan.	Mit Kunstgriffen umgehen.
't Hijne van de kunst verstaan.	Die rechten Kunstgriffe missen.
Zijne rekening niet vinden.	In der Rechnung zu kurz kommen.
Iemand veröngelijken.	Einem zu kurz thun
Kort van stof zijn.	Kurz angebunden sein.
Verwagt niet, dat men u te zagt behandelen zal.	Nicht war! man soll euch gewiß auf ein Sammet küssen lassen?

*t Is niet lagchenswaerdig.	Sier ist Lachen zu verbesseu.
Een lagchebek.	Ein lächerlicher Kerl.
Zonder vrugt laaden.	Blind laden.
Scherp laaden.	Scharf laden.
Ten eeten nooden.	Zur Mahlzeit laden.
Voor 't Gericht dagvaarden.	Vor Gericht laden.
Een' haas op zijn pas treffen.	Einen Hasen im Lager schiesseu.
Het land ruimen. (Schap.	Das Land räumen.
Een vermaakelijk Land.	Eine lustige Landschaft.
Het wagten maakt den tijd lang.	Wet warren muß hat lange Zeit.
Ik heb hem goed schrijven.	Wenn ich lang an ihn schreibe.
De pot verwijt den ketel, dat hij zwart is.	Ein Esel schilt den andern Langohr.
*r Is een olijke talmer.	Er ist überaus langsam.
Van pijn en smert niet weeten, waar te blijven.	Sich vor Angst, Schmerz, etc. nicht zu lassen wissen.
Dat schijnt redelijk.	Das läßt sich hören.
Hou dat voor gezegd.	Lasset euch das gesagt seyn.
Een Knecht, die een Heer wordt, is onverdraagelijk.	Wenn die Laus im Stind kömmt, so wird sie stolz.
Luizen in zijn' pels pooten.	Sich Läuse in den Pelz sehen.
Op eene beuzeling blijven staan.	Die Laus nur den Balg schmecken.
Men weet noch, wie leeft, noch wie sterft.	Wir Lebends und Sterbens willen.
Van leer trekken.	Vom Leder ziehen.
Iemand' afkloppen.	Einem das Leder gerben.
Van een andermans leer is goed riemen snijden.	Aus fremden Leder ist gut Riemen schneiden.
Met iemand op en neer gaan.	Mit einem heben und legen.
Dat zal mij ter leere strekken.	Das soll mir eine Lehre seyn.
Leergeld geeven.	Lehrgeld geben.
Blijf van mijn lijf.	Bleid mit vom Leibe.
De drift der gierigheid.	Der leidige Geiz.
Zij zijn allen met ééne sop overgooten.	Sie sind alle über einen Teufel geklagen.

Zonder moeite wordt niets verkreegen.	Die gebraaten: Erchen stiegen einem nichts ins Maul.
Iemand de metten leezen.	Einem den Leviten lesen.
Iemand in den weg zijn.	Einem im Lichte stören.
Iemand bij den neus leiden.	Einem hinters Licht führen.
Eene zaak wél onderzoeken.	Etwas beyh Lichte besehen.
Ik ben 'er blijde om.	Das ist mir lieb.
Dat valt mij moeijelijk, dat doet mij leet.	Ich habe meine liebe Noth damit.
't Zij hem lief of leed.	Es sey ihm lieb oder leed.
Ik weet niet anders, dan goed van hem te zeggen.	Ich weis nichts als liebes mag gutes von ihm.
Iemand in 't gezicht liegen.	Einem in den Ohren liegen.
Aan wien scheelt 't? schort het?	An wem liegts?
Wat legt 'er aan gelegen?	Was liegt daran?
Wien legt 'er wat aan gelegen?	Wem liegt etwas daran?
Iemand, gelijk de éene Koe de andere wagen.	Mit der linken Hand an einem warten.
Eene zaak ten einde brengen.	Der Sache ein Loch machen.
't Ééne gat maaken, om 't andere te stoppen.	Ein Loch zu machen das andere aufmachen.
Eene Muis is voor één gat ligt gevangen.	Das ist eine schlechte Maus, die nur ein Loch weis.
Hij zal zijnen verdienden loon krijgen.	Er wird seinen Lohn bekommen.
Iemand om den tuin leiden.	Loose Worte geben, ansülzen.
Het gesicht lossen.	Das Gesicht lösen.
Geld van de visch krijgen.	Geld aus der Waare lösen.
De tong bot geeven, vieren.	Die Zunge lösen.
Eene zaak loslaaten.	Sich einer Sache lossagen.
Een' Leerling vrij spreekken.	Sinen Lehrlingen lossprechen.
Geld doet alles.	Geld ist die Lösung.
Het zilver is zo veel sijn.	Das Silber ist soviel löthig.
Kastelen in de lucht bouwen.	Schlösser in die Luft bauen, of Luftschlösser bauen.
Lugtscheppen, in de ruimte komen.	Luft bekommen.

Hij liegt 't in zijn hals.	Er leugt es in seinen Hals.
Liegen dat het barst.	Lügen, daß sich die Balken biegen.
Toon mij een' leugenaar, ik zal u een' dief toonen.	Wer leugt der stiehlt gern.
Iemand van leugens overtuigen.	Einem zum Lügner machen.
Zig niet bedriegen laten.	Sich nicht lumpen lassen.
Iets voor een zuur gezicht koopen.	Etwas um ein Lumpengeld kaufen.
Lont ruiken.	Limte riechen.
Daar lust is, is alle arbeid zoet.	Lust und Liebe zu einem Dinge, macht alle Mühe und Arbeit geringe.
Een vrolijke Gast.	Ein lustiger Bruder.
Daar moet toch iemand be- ginnen.	Einer muß den Anfang machen.
Iemand iets zwaar maaken.	Es einem schwer machen.
Eene zaak ligt maaken.	Es einem leicht machen.
Iemand bang maaken.	Einem bang machen.
Van den nood eene deugd maaken.	Aus der Noth eine Tugend machen.
Nadenken geeven.	Nachdenken machen.
Zig in aanzien brengen.	Sich ein Ansehen machen.
Zig op iets verheffen.	Sich mit etwas groß machen.
Eene zaak vernietigen.	Etwas zu nicht machen.
Deel in eenige zaak hebben.	Bei einer Sache etwas ma- chen.
Dat komt van uwe eigenzin- nigheid.	Das macht euer Eigensinn.
Dat komt, dat hy geen geld heeft.	Das macht, er hat kein Geld.
Eene zaak onderneemen.	Sich an etwas machen.
Zig te eeten zetten.	Sich über das Essen machen.
Zig op weg begeeven.	Sich auf den Weg machen.
Zig onttrekken.	Sich aus dem Staube machen.
Zig onzichtbaar maaken.	Sich auf die Seite machen.
Dat maakt hem eergierig.	Das macht ihn ehrgeizig.

Een

Een ding magtig zyn.	Eines Dinges mächtig seyn.
Zig van eene zaak meester maaken.	Eines Dinges mächtig werden.
Die eerst komt, die eerst maalt.	Wer zuerst kommt der mahlet erst.
Hoe veel geld heeft hy al verzoopen?	Wie manchen Thaler hat er nicht versoffen?
Zig als eenen man betoonen, gedraagen.	Sich als ein gefestigter Mann beweisen.
Man tegen Man vegten.	Mann gegen Mann fechten.
Die Dogter wordt manbaar.	Das Mägdelein wird mannbear.
Zig naar den tyd schikken.	Den Mantel nach dem Winde hangen.
Een ieder den mond open doen.	Den Leuten in die Mäuler kommen.
Iemand segt bejegenen.	Einem übers Maul fahren.
Zyne neus overal in steeken.	Sich wie Mäusedreck unter den Pfaffen mischen.
Op wien hebt gy 't gemunt?	Wen wemmet ihr?
Mynes achtens, naar myn begrip.	Meiner Meinung nach.
Zonder roem gesproken.	Ohne Ruhm zu melden.
Een meisje als melk en bloed.	Ein Mägdelein wie Milch und Blut.
Die ziekte heeft hem getroffen.	Die Krankheit hat ihn sehr mitz genommen.
Blaauwen in sandag houden.	Blauen Montag machen.
De morgenstond heeft goud in den mond.	Morgenstunde hat Gold an Munde.
Hy is van de mug gebeeten.	Er hat Mücken.
Vliegen vangen.	Mücken fangen.
Hy durft niet blaazen.	Er darf nicht blasen.
Iemand van de moeite ont-heffen.	Jemand der Mühe überheben.
De spys aan den mond brengen.	Mit der Spise zum Munde fahren.
Het geheim bewaaren.	Nemen Mund halten.
Hy is zeer welsprekend.	Die Rede fließt ihm vom Munde.

- Wel bespraakt zyn, den Ein gut Mundstuck haben.
mond wel weten te roe-
ren.
- Iemand den mond sloeren. Einen mürbe machen.
Hy gromt den ganzen Er murret und schwärret den
dag. ganzen Tag.
- Eene zaak verlooren geeven. Einer Sache müßig geben.
Het is hem leet, eene zaak. Mir ist ein bitter Kraut,
met geweld te behandelen.
- Goed maakt moed. Guth macht Muth.
Groot van moed en klein. Viel Muth und wenig Guch
van goed. haben.
- Gij weet niet, welk een. Ihr wisset nicht, wie mir zu
moed ik bezitte. Muth ist.
- Zijn moed aan iemand. Sein Muthlein an einem küh-
koeten. len.
- Een welgeboren man. Ein ehrlich Mutterkind.
Hoe veele menschen zijn. Wie manch Mutterkind hat der
door den Oorlog al ver- Krieg gestressen.
nield.
- Daar is geen leevendige ziel. Es ist kein Muttermilk im
in huis. Hause.
- Iets met de melk inzulgen. Etwas mit der Muttermilk
einsaugen.
- Moedwillig kind, wat doet. Muthwill, was macht ihr das?
gij?
- Men behandeld elk naar. Nachdem der Mann, nachdem
zijn stam. boetet man ihm die Dinst.
- De waereld vaar wel zeggen. Der Welt gute Nacht geben.
Iets op zijn duimje hebben. Etwas auf den Nagel hersagen.
- Ik ben in eene dringende. Es brennt mich auf die Nagel.
noodzaaklijkheid.
- Zig over eene zaak bedroe- Sich in die Nagel beissen.
ven.
- Iemand de wicken frucken. Einem die Nagel beschneiden.
korten, de kragen be-
neemen. Changen.
- Eene zaak aan den spijer. Etwas an den Nagel hängen.

De

- De ééne bezigheid brengt de andere mede. Ein Nagel treibt den andern.
- Iemand in zijne Eer tasten. Einem zu nahe reden.
- Dat komt mijne Eer te na. Das ist meiner Ehre zu nahe geredet.
- Zijn' hoogmoed vermindere. Es näher geben.
- Een schrandere man, die zijn kost weet te winnen. Ein nabehafter Mann.
- Plaats, daar men zijn kost kan vinden, zijn brood kan winnen. Ein nabehafter Ort.
- Een voordeelig handwerk. Ein nabehafftes Handwerk.
- De Kerkelijkel, staatkundige en huishoudelijke orde. Der Lehr-Wehr- und Währsstand.
- Een goeden naam naasten. Einen guten Namen hinterlassen.
- Dat randt mijn' eerlijken naam aan. Das trifft mich einen ehrlichen Namen.
- Beter is een goede naam, dan goede Olie. Ein ehrlicher Name ist besser, als ein großer Titel und Ehrenzeichen.
- Die de naam van vroeg opstaan heeft, slaapt zelden lang. Wer einmal seinen guten Namen verliert, bekommt ihn schwerlich wieder.
- Daar loopt een graantje gekheid onder. Er ist ein halber Narr.
- Dat is een goede Gek. Er ist ein guter Narr.
- Eene zaak vurig beminnen. Den Narren an etwas gefressen haben.
- Om een wisfewasje twisten. Sich um die Narrenkappe zu streiten.
- Iemand bij den neus leiden, om het te rijn leiden. Jemanden am Nasenfeld herumzuführen.
- Iemand iets onder den neus wijven. Enten etwas unter die Nase reiben.
- Iemand beschaamd maken. Einem eine Nase drohen.
- Met beschaamde kaaken te rug keeren. Mit einer lauge Nase abzugehen.

Een neus krijgen.	Eine Nase kriegen.
Een ding voor de neus hebben.	Ein Ding vor der Nase haben.
Zig zelf onderzoeken, in den boezem tasten.	Sich selbst bey der Nase zupfen.
Regt voorwaards gaan.	Der Nase nachgeben.
Daar zullen tranen vallen.	Es wird nasse Augen sehen.
Zijn geld aan natte waar besteeden.	Sein Geld an nasse Waare legen.
Beter benijd, dan beklaagd.	Es ist besser Neider als Mitleider haben.
Hij is ten einde zijner loopbaane.	Sein Leben ist auf der Neige.
Een goede Vos houdt zijn nest rein.	Ein schlauer Fuchs hält das Nest rein.
Ieder Vogel mint zijn nest.	Ein jeder Vogel löstet ein Nest.
Nieuwigheid.	Neues vom Jahr.
Nieuwe erweten zijn duur.	Die Erbsen sind theuer, wenn sie noch etwas neues vom Jahr heißen.
't)Heeft geen nood, dat hij komen zal.	Es hat keine Noth, daß er kömmt.
Zig ter naauwer nood red- den.	Mit genauer Noth davon kommen.
Bezwaarlijk aan zijn brood komen.	Zur Noth zu leben haben.
Zijn gevoeg doen.	Seine Noth verrichten.
Nooddruft lijden.	Nothdurft leiden.
Hij moet 'er al weër toe ge- bruikt worden.	Er muß der Nothnagel seyn.
Een Kind dompelen, schic- lijk doopen.	Einem Kinde die Nothtaufe ge- ben.
Iemand in noodweer neder- vellen.	Eine Nothwehr begehen.
Zij is voor geen klooster opgewassen; zij heeft geen Nonnenvleesch aan 't lijf.	Es ist ihr kein Nonnenfleisch gewachsen.

Hij

Hij is altijd dronken.	Er ist nie nüchtern.
Die de pot gebroken heeft, kan hem betaalen.	Wer die Müssen gefressen, mag auch die Schalen wegkehren.
Dat is een harde nood, een moeijelijke zaak.	Das ist eine harte Muß.
Hij valt 'er in, als een exte- r in den Nootenboom.	Er fällt drein, wie Kutz in die Müsse.
In den hoek van den haard zitten.	Hinter dem Ofen sitzen.
Met opene deuren handelen.	Etwas offen tragen.
Open lijf houden.	Den Leib offen halten.
De volle Zee.	Die offenbare See.
Iemand de ooren vol blaazen.	Einem in den Ohren liegen.
Iemand de ooren warm maaken.	Einem die Ohren warm ma- chen.
Hij is nog niet droog agter de ooren.	Er ist noch nicht hinter den Oh- ren trocken.
Iemand de ooren waschen.	Einem den Kopf zwischen die Ohren setzen.
Den schelma agter de ooren hebben.	Den Schalk hinter den Ohren haben.
Hij heeft ze een vuistdik ag- ter de ooren.	Er hat es Faustdick hinter den Ohren.
Berouw hebben, de ooren krabben.	Sich hinter den Ohren kratzen.
De ooren laten hangen.	Die Ohren hängen lassen, wie: ein überladener Esel.
Over eene zaak verlegen zijn.	Einem Floß im Ohre haben.
Kort van ooren zijn.	Kürzliche Ohren haben.
Zijne hoorens opsteeken.	Die Ohren spitzen.
Een Hond, (een Paard) de ooren afsnijden.	Einem Hunde (Pferde) die Oh- ren stutzen.
Wat men goedwillig geeft, wordt niet te rug ge- geeven.	Es giebt kein Pfaff ein Opfer wieder.
Eene zaak bij 't regte end vatten.	Ein Ding am rechten Orte an- greifen.
Een verliefd paar.	Ein verlichtes Paar.

Een welgelijkend paar.	Ein wohlgeffigtes Paar.
Met muilen gaan.	In Pantoffeln gehen.
Ik bekreun mij over u niet.	Ich passe nicht auf euch.
Pakt u van hier.	Pactet euch fort.
In 't gros, en klein verkoopen.	In Dausch und Bogen verkaufen.
Paarlen voor de Zwijnen werpen.	Die Perlen vor die Säue werfen.
Dat u de pest aantaste.	Das dich die Pest rühre.
In de pan hakken.	In die Pfanne hauen.
Van kwaad tot erger vervallen.	Aus der Pfanne ins Feuer fallen.
Daar iemand sterft, moet men hem begraven.	Wo einer hinsfarret, da mau ihn hinfcharret.
Ik wenschte u duizend mijten van hier.	Ich wolte du wärest, wo der Pfister wächst.
Van schaamte zwijgen.	Die Pfeife einziehen.
Naar een ander mans pijpen moeten dazzen.	Nach eines andern Pfeife tanzen.
Zwijg, en raak die koord niet aan.	Halt etu mit deiner Pfeife.
Zijne beste pijlen verschooten hebben.	Seine besten Pfeile verschossen haben.
Die een daer niet acht, zal nooit een gulden bekomen: wie 't kleintje versmaadt, is 't groote niet waard.	Wer den Pfimming nicht achtet, der kömmt zu keinem Groschen.
Een gewillig paard heeft geene sporen noodig.	Ein willig Pferd braucht kein Sporn.
Eene zaak aan 't verkeerde end beginnen.	Das Pferd begun Schwanz aufzäumen.
De armen worden doorgaans meest verdrukt.	Auf die magern Pferde setzen sich meistens die Wunden.
Ziekten komen schielijk, en gaan langzaam weg.	Krankheiten kömmen zu Pferd, und gehen zu Fuß wieder weg.
De bekwaamste man is niet zonder gebreken.	Es stolpert wohl ein Pferd, und hat doch 4 Füße.

Als

Als de boer dronken is, loopen de paarden in 't honderd.	Wenn der Bauer gekoffen, so laufen die Pferde am besten.
Een vreemd paard en eige spoorren brengen ons schieflyk over den weg.	Fremdes Pferd und eigene Sporen machen kurze Weilen.
De hen plukken, zonder dat ze schreeuw t.	Die Gans pflucken, doch daß sie nicht schreye.
Hij viel, dat 't dreunde.	Er fiel, daß es pufft.
Hij geeft een elendigen penning.	Er gibt einen Groschen, daß es pufft.
Hij heeft het kraid niet gevonden; het zit 'er niet diep.	Er hat das Pulver nicht erfunden.
Iemand de pols voelen, aan den tand voelen.	Einem an den Puls fühlen.
Wat zal mij dat helpen?	Was soll mir der Quark?
Over eene bezekidg twisten.	Sich um einen Quark zanken.
In ontugt leeven.	In Unas und Stas leben.
In zijne zaaken verägeteren.	Den Quergang geben.
Steelen als een raaf.	Stehlen wie ein Raub.
Den Raven tot spijze wor- Loop na de gatg!	Den Raben zur Speise werden. Daß dich die Raben fressen!
Voor den duivel vaaren.	Dem Teufel in Rachen fahren.
Gode de wraake laaten.	Die Rache Gott befehlen.
De magerste luizen bijten scherpst.	Das schlimmste Nid knarret am meisten.
Eene taal rabraaken.	Eine Sprache rabbrechen.
Hier is goede raad duur.	Hier ist guter Rath theuer.
De onschuld kan de kwaad- spreekenheid ligt verdrij- ven.	Hüte dich vor der That, der Thuner wird wohl rath.
De tijd zal ons wel midde- len verschaffen.	Kommt Zeit, kommt Rath.
Ik weet geen raad te kiezen.	Ich weis mir nicht zu ratthen.
Die goeden raad verächt, is geens ondersteuning waardig.	Wem nicht zu ratthen steht, dem steht auch nicht zu helfen.

Een goede Raadgeever.	Ein guter Rathgeber.
Iemands listen openbaaren.	Einem den Rang ablaufen.
In toorn ontsteeken.	Nappelsköpisch werden.
Raazen als de duivel.	Wie der Teufel rasen.
De jengd moet uitraazen.	Die Jugend muß geraset haben.
Iemands goeden naam bekladden.	Einem seinen guten Namen ranten.
Hij is voor geen klein gerugt vervaard.	Ein kleiner Mensch beißt ihn nicht.
De leeuwen huid vertoonen.	Das Raube heraus kehren.
Iemand 't leeven beneemen.	Einem aus dem Begeerdummen.
Daar geweld heerscht, is recht onvermogend.	Gewalt gehet vor Recht.
Ik zal hem tot reden brengen.	Ich will ihm den Kopf zu recht setzen.
Tot alles bekwaam zijn.	In alle Sättel recht seyn.
Ik bevinde mij niet wel.	Mir ist nicht recht.
Men weet hem niet te vergenoegen; men kan hem niet voldoen.	Man kann ihm nichts rechtmachen.
Als ik mij niet bedriege; zoo ik het wél heb.	Wenn mir recht ist.
Dat is de regte man.	Das ist der rechte Mann.
Iemand recht verschaffen.	Einem Recht geben.
Gij hebt het niet aan 't regte end.	Ihr seyd nicht recht dran.
Gelijk hebben.	Recht dran seyn.
Dat heet eerst recht hebben.	Das heißt was rechtes seyn.
Zig met de borst op iets toeleggen.	Etwas rechtes lernen.
Iemand tot reden brengen.	Einem zur Rede stellen.
Op 't gesprek van iets komen.	Auf eine Rede von etwas kommen.
Laaten we weer tot ons vorig gesprek komen.	Last uns wieder auf unsere vorige Rede kommen.
Van de wijs raaken.	Aus der Rede kommen.
Dat zijn maar woorden in 't wild; maar praatjes.	Das sind nur Reden.

Iemand

Jemand in de reden vallen.	Einem in die Reden fallen.
Niet vast in zijne schoenen staan.	Nicht auf seiner Rede bestehen.
Gij hebt goed praaten.	Ihr habt gut reden.
Iemands Eer te na komen, spreken.	Einem zu nahe reden.
In iemands belang spreken.	Einem zu Liebe reden.
Gespraakzaam zijn.	Mit sich reden lassen.
Ongespraakzaam zijn.	Mit sich nicht reden lassen.
Zijne zaak stoutmoedig staande houden.	Ums Kraut reden.
Men zegd; de spraak gaat.	Es geht die Rede.
Iemand aan zijne spraak kennen.	Einen an seiner Rede kennen.
Daar wordt hier niet van gesproken.	Es ist die Rede nicht hievon.
Iemand ter dege afrosen.	Einen redlich abschütteren.
Iemand iets onder den neus wrijven.	Einem etwas unter die Nase reiben.
Zeer verre beneden iemand zyn; by iemand niet kunnen haalen.	Einem das Wasser nicht reichen.
Dat reikt niet verre.	Das reicht nicht weit.
Dat rymt wel, maar het past, voegt niet.	Das reimet sich wohl, aber es schießt sich nicht.

V E R Z A M E L I N G

Van zommige Hoogduitsche Spreekwijzen.

<i>Om te bidden en te vermaanen.</i>	Zu bitten und zu ermahnen.
Myn waarde Vriend, doe my tog dien dienst.	Mein lieber Freund, thue mir doch den Gefallen.
Myn waarde Heer, bewys my tog die gunst.	Mein werther Herr, erwetsen Sie mir doch diese Gefälligkeit.
	Myn

Mijn waardste en Aller-
leefte Vriend, ik bidde u
van ganscher harte. (zeer)

Mein werthester und aller-
liebster Freund, ich bitte sie
herzlich.

Mijn hart, mijn schat,
wees toch verbiddelyk.

Mein Herz, mein Schatz,
lassen Sie sich doch erbitten

Zoudt gy die goedheid
niet willen hebben?

Wollten Sie nicht so gütig
seyn?

Om beleefdheid te becrisjen. Um Höflichkeit zu erweisen.

Uw Dienaar, Mynheer.
Uw gehoorzaamste Die-
naar.

Ihr Diener, mein Herr.
Dero gehorsamster Diener.

Ik ben ganschelyk de uwe.
Ik kus uwe handen.

Ich bin gänzlich der Ihriger.
Ich küsse Ihnen die Hände.

Verlaat u op my.

Verlassen Sie sich auf mich.

Zie, zoo het u belieft, of
ik u ergers in kan dienen.

Belieben Sie zu sehen, ob ich
Ihnen in etwas dienen kann.

Gy hebt maar te beveelen.

Sie belieben mir nur zu befeh-
len.

Gy zult de goedheid hebben,
my maar te beveelen.

Sie haben mir zu befehlen.

Ik wacht op uw bevel.

Ich warte auf Dero Befehl.

Wyl gy het dan zo hebben
wilt.

Weil Sie es denn so haben wol-
len.

Tot uwen dienst.

Zu Dero Diensten.

Ik ben u ten hoogsten ver-
plicht.

Ich bin Ihnen höchstens ver-
pflichtet.

Het zou eene groote onbe-
leefdheid van my zyn.

Es wäre eine große Unhöflich-
keit von mir.

Ik zal dien mislag niet be-
vragen.

Ich werde diesen Fehler nicht
bezagen.

Het is myn pligt, u te die-
nen.

Es ist meine Schuldigkeit, Ih-
nen aufzuwarten.

Gy zyt al te verpligtende.

Sie sind gar zu höflich.

Ik weet niet, hoe ik de ver-
pligting, waar mede ik
aan u verbonden ben,
vergelden zal.

Ich weiß nicht, wie ich mich von
der Schuldigkeit, mit welcher
ich Ihnen verbunden bin,
werde los machen können.

Om

Om te klaagen, te hoopen,
en te wanhoopen.

Sich zu beklagen, zu hoffen,
und die Hoffnung zu
verlieren.

Wat ben ik ongelukkig, als
dat zo is.

Wie unglücklich werde ich nicht
seyn, wenn dem also ist.

Ik arm en elendig Mensch!
Wy arme en elendige Lie-
den!

Ich armer und elender Mensch!
Wir armen und elenden Leute!

Hoe ben ik toch zo ongeluk-
kig!

Wie bin ich doch so unglücklich!

Waar zyn wy toe gebragt?
't Is met ons gedaan! wy zyn
verlooren! (aan.

Wo ist es mit uns binkommen?
Es ist aus mit uns! wir sind ver-
lohren!

Dat ontbrak 'er maar alleen
Dat is 'teigentlich, dat mij
verdriet.

Nur dieses fehlte noch.
Das ist eben, was mich ver-
driest.

Dat is het kwaad juist.
Dat is waarlijk slegt gedaan.
Ben ik niet de ongelukkigste
van alle menschen?

Dieses ist eben das Uebel.
Das ist gewiß übel gethan.
Bin ich nicht der Unglücklichste
unter allen Menschen?

Wat zal men doen?

Was soll man machen? was
ist zu thun?

Men moet geduld neemen.
Men moet zig den Godde-
lijken wille onder werpen.
Dit is alles, wat men doen
kan.

Man muß Geduld haben.
Man muß sich den göttlichen
Willen unterwerfen.
Dies ist alles, was man thun
kann.

Men moet vroeg of spate
sterven.

Es muß gestorben seyn, früh
oder spät.

Men vind overal brood te
eeten.

Man findet allenthalben Brod
zu essen.

't Is het zelfde, of men op
deze, dan op geene wijze
sterve.

Es gilt gleich, man sterbe auf
diese oder eine andere Art.

Spreek-

Spreekwijzen, om te bevestigen, te bewilligen, te gelooven, en te waigeren.

Redensarten der Bejahung des Beyfalls, des Glanbens und des Versagens.

Het is waar.

Es ist wahr.

Het is toch waar.

Es ist doch wahr.

Het is maar al te waar.

Es ist nur allzuwahr.

Om de waarheid te zeggen.

Die Wahrheit zu sagen.

In der daad, het is zo.

So ist es in der That.

Wie twijfelt 'er aan?

Wer zweifelt daran!

Daar is geen twijfel aan.

Daran ist kein Zweifel.

Ik geloove ja; neen.

Ich glaube ja; nein.

Hij denkt heel anders, dan hij spreekt.

Er denkt ganz anders, als er sagt.

Niemand zou zulk eene zotheid willen zeggen.

Kein Mensch würde dergleichen Thorheit vorbringen.

Gij zult nog wel durven zeggen, dat de sneeuw niet wit is.

Ihr dürft nur noch sagen, daß der Schnee nicht weiß ist.

Dat zal nooit geschieden.

Das geschieht nimmermehr.

Ik zou wel wat willen wedden.

Ich wollte wohl etwas wetten.

Ik geloove, dat gy schertst.

Ich glaube, ihr scherzet.

Ik zeg het met regten ernst.

Ich sage es in rechtem Ernste.

Men kan u wel gelooven.

Man kann euch wohl glauben.

't Mag dan zo zyn.

Es mag denn also seyn.

In Gods Naam.

In Gottes Namen.

Zagt, zegt, zonder geraas.

Sachte, sachte, ohne Lärmen.

't is genoeg, het is al wel.

Es ist genug, es ist schon gut.

Dit ook niet.

Dieses auch nicht.

Met één woord, hy zal gansch niets hebben.

Mit einem Worte, er soll gar nichts haben.

Dat zou weiniger, dan niets zyn.

Das wäre wohl weniger, als nichts.

Zwyg, en spreek 'er my niet meer van.

Schweige, und rede mir nicht mehr davon.

Als ik in uwe plaats ware, (ware ik in uwe plaats.)

Wenn ich an eurer Stelle wäre.

Om te vraagen.

Zu fragen.

Wat zal dat zyn?
 Wat dunkt 'er u van?
 Hoe, Mynheer?
 Wat belieft u?
 Waaröm zo veele omstan-
 digheden? zo veel omslag?

Was soll dieß seyn?
 Was dünket euch davon?
 Wie mein Herr?
 Was beliebt Ihnen?
 Warum so viel Wesens?

Is het waar, dat - - ?
 Wie zou durven?
 Waartoe zal dat dienen?
 Hebt gy zo veel moeds als ik?
 Kan men niet weeten, of?
 Zoude het beter zyn? dat --
 Zoudt gy niet beter doen?
 Na wien vraagt hy?
 Wie heeft na my gevraagd?
 Heeft niemand na my ge-
 vraagd? (Zig?)

Ist es gewiß, daß - - ?
 Wer wird sich wohl unterstehen?
 Wozu soll das dienen?
 Habt ihr so viel Herz als ich?
 Kann man nicht wissen, ob?
 Würde es besser seyn? daß - - ?
 Würdet ihr nicht besser thun?
 Nach wem fraget er?
 Wer hat nach mir gefraget?
 Hat niemand nach mir gefra-
 get?

Waar mede houdt gy u be-
 Heeft hy 'er u niet van ge-
 sproken?

Womit beschäftigen sie sich?
 Hat er nicht mit euch davon ge-
 redet?

Waar mede brengt gy uwen
 tyd door?

Wo mit vertreiben sie ihre Zeit?

Waar mede houdt gy u op?

Mit was bringet ihr die Zeit
 hin?

Waaröver klaagt gy?

Worüber klaget ihr?

*Om iemand goed toe te
 wenschen.*

*Jemanden Gutes zu
 wünschen.*

De Hemel behoeve u daar
 voor!

Der Himmel behüte euch dafür!

God geeve u veel geluk!

Gott gebe euch viel Glück!

Ik wensche u alles goeds.

Ich wünsche euch alles Gutes!

God staa u by.

Gott stehe euch bey. (helfe euch.)

God vergeeve 't u.

Gott vergebe es euch.

God lof, Gode zy dank.

Gott lob, Gott sey Dank.

God geleide u.

Gott begleite euch.

Vaar

Vaar wel, tot wederziens. Gott befohlen; bis zum Wieder-
 Vaar wel. Leben sie wohl. (sehen.
 Wel, bekomme 't u. Wohl, bekomme es euch.
 God zegene u. Gott segne euch. (men).
 Zyt van harte welkom. Send uns von Herzen willkommen.

Om de vreemde en het mis- Freude und Mißvergnügen
 noegen te kennen te anzudeuten.
 geveem.

Wat vermaak! wat vreugd! Welche Lust! welche Freude!
 Ach, wat voor Eere! Ach was für Ehre!
 Wat ben ik vergenoegd! Wie vergnügt bin ich!
 Wat ben ik gelukkig! Wie glücklich bin ich!
 Wat een gelukkige dag is Welcher glücklicher Tag ist
 dat! das!
 Wat een geluk! Welches Glück!
 Dat gaat my tot aan 't hart, Das geht mir bis ans Herz, das
 dat gaat my doër het hart. geht mir durchs Herz.
 Laat my met vrede. Laß mich zufrieden.
 't Is my leed. Es ist mir leid.
 Loop, bemoey u met uwe Gehe mir, und warte meine
 zaaken. Sachen.
 Gaa my uit den weg. Gehe mir aus dem Augen.
 Dat is egerlyk. Das ist ärgerlich.
 Dat is onverdraaglyk. Es ist nicht auszustehen.

Om te verbieden.

Om verbieden.

Ik verbiede u te spreken. Ich verbiete euch zu reden.
 Zeg geen woord, houd uw' Sage kein Wort, halte das
 mond. Maul.
 Roer dat niet aan. Mißet das nicht an.
 Ik verbiede 't u nog eens. Ich verbiete es dir noch ein-
 mal.
 Om Gods wil, doet het. Um Gottes Willen, thut es ja
 toch niet. nicht.
 Wagt u wel, dat gy dit. Sehet euch wohl vor, daß ihr
 doet. das nicht thut.
 Wagt u daar voor. Hütet euch davor.

Ik wil niet, dat gy dit doen zult. Ich will nicht, daß ihr dieses thut sollet.

Dat is ons op lyfs en levensstraf verboden. Das ist uns bey Leib- und Lebensstrafe verboten.

Ik zal het u wel beletten. Ich wills euch wohl wehren.

GEMENZAAME ZAMENSpraakEN.

Eerste Zamenpraak.

Erstes Gespräch.

Spreekt gy Duitsch myn Heer?

Sprechen sie deutsch, mein Herr?

Ja myn Heer, ik spreek het een weinig, zo dat ik my even kan doen verstaan.

Ja mein Herr, ich spreche es ein wenig, so daß ich mich eben zu verstehen geben kann.

Spreek dan met my.

So reden sie denn mit mir.

• Zeer gaarne.

Ganz geru.

Hoe heet dat in 't Duitsch?

Wie heißt dieß auf deutsch?

Dat heet *Elleboogen*.

Es heißt Ellenbogen.

Ik ben u zeer verplicht.

Ich bin ihnen sehr verbunden.

Wilgy nog meer met my spreken?

Wollen sie noch mehr mit mir reden?

O ja, waarom niet?

Ach ja, warum nicht?

Gy zult my een zeer goed vermaak aandoen.

Sie werden mir einen sehr großen Gefallen erweisen.

Zeg my, waar gaat men een glas wyn drinken?

Sagen sie mir doch, wo geht man hin, um ein Glas Wein zu trinken?

Hier digt by Mynheer.

Hier allernächst mein Herr.

Ik ben hier vreemd, en ken geen straten.

Ich bin alhier fremd, und kenne keine Straßen.

Waar komt gy dan vandaan?

Wo kommen sie denn her?

Ik kome uit Frankryk.

Ich komme aus Frankreich.

Gy komt uit Frankryk, en spreek zo goed Duitsch?

Sie kommen aus Frankreich, und reden so gut deutsch?

Ik twyfel niet, dat ik goed Duitsch spreek.

Ich zweifle nicht, daß ich gut deutsch spreche.

Een

Een Duitscher kan zekerlyk niet beter spreken, dan gy spreekt. Ein Deutscher kann ja nicht besser reden, als sie reden.

Ach! nu vleit gy my.

Ach! sie schmeicheln mir nur.

Vergeef het my, Mynheer.

Um Verzeihung, mein Herr.

Indien ik goed Duitsch verstond, dan zou myn eerste zorg niet zyn, na eenen Taalmeester om te zien.

Wenn ich gut Deutsch wüßte, so würde ich mich nicht erst um einen Sprachmeister umsehen.

't Is niet meer noodig, dat gy 'er eenen zoekt.

Es ist nicht mehr nöthig, daß sie einen suchen.

Gy gelooft dan, dat ik 'er geen meer noodig heb?

So glauben sie denn, daß ich keinen mehr nöthig habe?

Neen, Mynheer, gy zyt reeds sterk genoeg, om 't overige door den omme-gang alleen te kunnen leeren.

Nein, mein Herr, sie sind schon so stark, daß sie das übrige durch den Umgang allein erlernen können.

Dat zou my zeer lief zyn.

Das wäre mir wohl sehr lieb.

Tweede Zamenspraak.

Zweytes Gespräch.

Goede morgen, Mynheer.

Guten Morgen, mein Herr.

Ik verzoeke u, toch niet kwalyk te neemen, dat ik zo vroeg by u kome.

Sie wollen doch nicht übel nehmen, daß ich so früh zu Ihnen komme.

Waarom, wat is 't?

Warum? was ist es?

't Is geene al te aangenaame tyding, die ik u brenge.

Es ist eben keine so gar erfreuliche Botschaft, so ich Ihnen bringe.

Hoe zo, hoe zo?

Wie so, wie so?

Myn heer uw Vader is dezen nacht doodelyk krank geworden.

Ihr Herr Vater ist diese Nacht tödtlich krank geworden.

Ach, wat ben ik 'er van ontsteld!

Das ist mir etwas erschreckendes!

Kleed

Kleed u schielyk , en kom met my.

Is zyne ziekte dan zo gevaarlyk ?

Rep u maar, gy zult zynen toestand zien.

Ach, wat ben ik bedroefd! Trek uw Japon uit, en doe andere kleederen aan.

Heb maar een weinig geduld, ik zal aanstonds gereed zyn.

Wie is 'er intussehen by myn' Vader?

Mejuffrouwen uwe Zusters, de Doctor en de Wondheeler.

Heeft men hem al doen laaten?

Neen, Mynheer, nog niet. Wat zegt de Doctor van zyne ziekte?

Hy ichudt het hoofd. Dat zou een teken van slechte hoop wezen.

Laaten we maar hoopen, dat hy beteren zal.

Laaten we dan gaan, op dat ik hem zelf zie.

Derde Zamenpraak.

Waar is myn Knecht, Antonius?

Hy is zo even uitgegaan. Wie heeft hem uitgezonden?

Geschwind, ziehen sie sich an, und kommen mit mir.

Ist denn seine Krankheit so gefährlich?

Machen sie mir, machen sie fort, sie werden bald sehen, wie es um ihm steht.

Ach, ich bin sehr betrübt! Ziehen sie ihren Schlafrock aus, und legen andere Kleider an.

Haben sie nur eine kleine Geduld, ich werde sogleich fertig seyn.

Wer ist indessen bey meinem Vater?

Ihre Jungfer Schwestern, der Doctor und der Wundarzt.

Hat man ihm schon zur Ader gelassen.

Nein, mein Herr, noch nicht. Was sagt der Doctor zu seiner Krankheit?

Er schüttelt den Kopf. Das wäre ein Merkmaal schlechter Hoffnung.

Wir wollen in alle Wege hoffen, daß es besser mit ihm werden kann.

Lasset uns denn gehen, damit ich ihn selber sehe.

Drittes Gespräch.

Wo ist mein Bedienter, der Anton?

Er ist allererst ausgegangen. Wer hat ihn ausgeschicket? Nie-

Niemand, ik geloove, dat hy voor zig zelve is uitgegaan.

Die schurk! moet hy buiten myn verlof uitgaan?

Hy heeft gezegd, dat hy ten eersten zou weêrkomen.

Als hy komt, zend hem in myne Kamer.

Heel wêl, Myn heer, ik zal het niet nalaten.

Zeg hem ook, dat hy een Kaars moebrenge.

Myn heer, ik bidde u, my te verschoonen, dat ik zo lang uitgeweest ben.

Zie toe, dat gy een andermaal buiten myn woeten niet weêr uitgaat.

Ik zal 't niet weêr doen.

Gaa my eene Kaars haalen.

Hier hebt gy 'er eene.

Breng dezen Brief na de Post.

Moet ik 'er de port van betaalen?

Ja, hier hebt gy een daalder, zie wat de Brief kost, en voor het overige koop my van het beste Postpapier.

Moet het verguld zyn?

Ja zekerlyk, gy weet, dat ik geen ander gebruike.

Moet ik nog ergens anders gaan?

Neen, loop maar ras, en kom ten eersten wederom.

Niemand, ich glaube, er ist für sich selbst ausgegangen.

Der Schurk! soll er ohne meine Erlaubniß ausgehen?

Er hat gesagt, daß er gleich wieder käme.

Wann er kommt, so schicken sie ihn auf mein Zimmer.

Sehr wohl, mein Herr, ich werde nicht ermangeln.

Sagen sie ihm auch, daß er ein Licht mitbringe.

Mein Herr, Sie wollten mir vergeben, daß ich so lange aus gewesen bin.

Ein andermal müßte sie auch nicht, ohne mein Vorwissen weg zu gehen.

Ich werde es nicht mehr thun.

Gebe und hole mir ein Licht.

Hier haben Sie eins.

Trage diesen Brief auf die Post.

Muß ich ihn frey machen?

Ja, hier habt ihr einen Thaler, sehe was der Brief kostet, und für das übrige Geld kauft mir vom besten Briefpapier.

Soll es verguldet auf dem Schnitt seyn?

Ja, freylich, ihr wisset, daß ich kein anders brauche.

Habe ich noch anderswo mit hin zu gehen?

Nein, geh nur hurtig, und komme aufs geschwindeste wieder.

Vier-

Vierde Zamenſpraak.

Viertes Geſpräch.

Hoe bevindt gij u, mijn Heer?

Zeer wél, om u te dienen.

Ik ben u zeer verpligt.

Belieft het, u niet te ziten?

Ik bedank u zeer.

Gij zult mij tog de Eer aandoen, een weinig bij mij te blijven.

Voor ditmaal is 't mij onmogelijk te blijven.

Is 't geoorloofd, u te vraagen, waar gij zo ſchielijk denkt te gaan?

Mijn Heer de Graaf N. heeft mij om 8. uren bij zig beſcheiden.

Gij kent dan Mr. den Graaf?

Wij kennen elkander reeds ſedert langen tijd.

Ieder een zegt, dat 't een zeer beminnelijk Heer is.

Ja, in der daad, ik vinde, dat het een regt voorbeeld der deugd is.

Kent gij ook Mevrouw zijne Gemaalin?

Ik heb de Eer niet, van haar zo bijzonder te kennen.

't Is eene zeer ſchoone Vrouw, en door zeldſaame eigenschappen onderſcheiden.

Wie beſinden Sie ſich, mein Herr?

Sehr wohl, Ihnen aufzuwarten.

Ich bin Ihnen höchſt verbunden.

Belieben Sie ſich nicht niederzuſetzen?

Ich danke Ihnen gehorſamſt.

Sie werden mir ja die Ehre anthun, ein wenig bey mir zu bleiben.

Es iſt mir dieſesmal nicht möglich, mich aufzuhalten.

Mit gütiger Erlaubniß zu fragen, wo denken Sie denn ſo eilig hin zu gehen?

Der Herr Graf N. hat mich um 8 Uhr zu ſich beſchieden.

So ſind Sie denn mit dieſem Herrn Grafen bekannt?

Wir kennen uns ſchon ſeit langer Zeit.

Jedermann ſaget, daß er ein ſehr liebenswürdiger Herr ſey.

Ja, in Wahrheit, ich finde an ihm ein rechtes Muſter der Tugend.

Kennen Sie auch ſeine Frau Gemahlin?

Ich habe nicht die Ehre, dieſelbe ſo eigentlich zu kennen.

Sie iſt eine Frau von vorzrefflicher Schönheit, und auſerleſenen Eigenſchaften.

Y

Wijl

Wijl gij dan nu niet langer bij mij blijven wilt, zo hoop ik toch een andermaal de Eer te hebben, van u langer bij mij te zien.

Ik maak staat, in het kort die Eer te zullen hebben.

Ik heb de Eer van u te groeten.

Vaarwel, leef gezond.

Vijfde Zamenspraak.

Nigt, hoe vindt gij het weêr?

Het behaagt mij niet veel.

Zoudt gij heden niet willen gaan wandelen?

Waarlijk, het Weêr nodigt mij niet tot dat vermaak.

Wat hebt gij dan tegen het Weêr?

Ziet gij niet, Neef, dat het weldra zal gaan regenen?

Ach, het scheelt veel, wij zullen heden geen regen hebben.

Hebt gij dan zo een grooten lust, om te gaan wandelen?

Het gezelschap, dat ons genoodigd heeft, is te aangenaam, dan dat wij 't huis zouden blijven.

Wie is 'er dan in dat gezelschap?

Weil Ste denn igo nicht bei mir bleiben wollen, so werde ich doch die Ehre haben, daß ich Sie ein andermal länger bei mir sehe.

Ich werde mir diese Ehre nächstens vorbehalten haben.

Ich empfehle mich Ihnen.

Leben Sie wohl.

Stimstes Gespräch.

Junger Baase, wie gefällt Ihnen das Wetter?

Es gefällt mir nicht gar wohl.

Möchten Sie heute nicht spazieren gehen?

Wahrlich, das Wetter macht mir keine Lust darzu.

Was haben Sie an dem Wetter anzusehen?

Sehen sie nicht, Herr Wetter, daß es bald regnen werde?

Ey, es hat sich wohl, wir können heute keinen Regen.

Haben Sie denn so große Lust, spazieren zu gehen?

Die Gesellschaft, so uns eingeladen hat, ist allzu angenehm, daß wir solten zu Hause bleiben.

Wer ist denn in dieser Gesellschaft?

Ha

Het zijn allen onze buuren, goede vrienden en vriendinnen.

Waar komen zij dan samen?

In mijn Vaders tuin.

Ik verheug mij, zulks te verneemen.

Ten aanzien van dat aangenaame Gezelschap, zal mijne Nigt n'er weigeren, ook daarbij te zijn.

Ik besluit daartoe met veel genoegen.

De Klok slaat, het is tijd, om te gaan.

Blijf nog wat, wij zullen eerst een kopje Koffij drinken.

Wij verzuimen te veel tijd, met ons hier langer op te houden.

Neen, neen, wij hebben nog tijd over.

Zesde Zamenpraak.

Goeden avond, Waard. Grooten dank, Mijn heer. Ik zou bij u willen t'hais eggen.

Het is mij eene Eer, u te ontvangen.

Hebt gij goede Bedden, Mijn heer?

Dat ontbreekt in mijn huis niet.

Hoe veele mijlen hebt gij van daag afgelegd?

Es sind alle unsere Nachbarn, gute Fremde und Freundinnen.

Wo kommen sie denn zusammen?

In meines Vaters Garten.

Ich erfreue mich solches zu vernehmen.

In Ansehung dieser angenehmen Gesellschaft wird sich die Jungfer Bause nicht weigern, auch dabey zu seyn.

Ich entschlicke mich darzu mit vielem Vergnügen.

Die Stunde schlägt, es ist Zeit zu gehen.

Bleiben Sie noch ein wenig, wir wollen erst ein Köpgen Caffee trinken.

Wir versäumen zu viel Zeit, wann wir uns allhier länger aufhalten.

Nein, nein, wir haben noch Zeit übrig.

Sechstes Gespräch.

Guten Abend, Herr Wirth. Schönen Dank, mein Herr. Ich möchte bey Ihm einkehren.

Es ist mir eine Ehre, Sie zu empfangen.

Hat der Herr gute Bette?

Das fehlet in meinem Hause nicht.

Wie viele Meilen haben Sie heute zu Fuß gelegeet?

Ik heb een moeijelijke reis gehad.

't Is ligt te denken, daar het den ganschen dag gedonderd en geblikzemd heeft.

Dat was myn minste kommer; maar myn paard is kreupel geworden.

Ik zal het door den Smid laten bezigtigen.

Doedat Myn heer, ik wil het gaarne betaalen.

Wat beliest u te spyzigen?

Wyl het heden Vastendag is, zo begeere ik niet dan eene Soup, en een paar Eijeren.

Wat voor Wyn beliest 't u te hebben? roode of witte?

Breng my goeden Rhynschen Wyn.

Dit alles is tot uwen dienst. Zult gy hier eenige dagen blyven?

Ik kan 't niet zeggen, 't is naar ik myne zaaken in orde zal kunnen brengen.

Zevende Zamenspraak.

Hoe heet de Snyder, die u dat Kleed gemaakt heeft?

Hy heet Meester Jacob.

't Is een wél gemaakt Kleed.

Hebt gy het Laken duur betaald?

Ich habe eine mühsame Reise gehabt.

Es ist leicht zu denken, denn es hat den ganzen Tag gedonert und geblizet.

Dies wäre mein geringster Kummer: aber mein Pferd ist lahm geworden.

Ich will es durch den Schmidt besichtigen lassen.

Der Herr thue dies, ich will es gern bezahlen.

Was beliebt Ihnen zu speisen?

Weil es heute Fasttag ist, so begehre ich nichts als eine Suppe und ein Paar Eier.

Was belichen sie vor Wein? rothen oder weissen?

Bringe mir einen guten Rhein-Wein.

Alles dieses steht Ihnen zu Diensten. Werden Sie etliche Tage allhier verbleiben?

Ich kann es nicht wissen, nachdem ich meine Sachen in Ordnung werde bringen können.

Stiebentes Gespräch.

Wie heist der Schneider, der Ihnen dieses Kleid gemacht hat?

Er heist Meister Jacob.

Es ist ein wél gemachtes Kleid.

Haben sie das Tuch theuer bezahlt?

De

De El kost my 8 Ryks-
guldens.

Dat gaat nog al.

De kleur behaagt my zeer
wél.

't Is de kleur naar de he-
dendaagsche mode.

Ik heb lust, om 'er my een
dergelyk te laten maaken.

Het zal u wél staan.

Zoo gy wilt, zal ik met
u gaan na den Koopman,
by welken ik dat laken ge-
kocht heb.

Laat hem haalen.

Wilt gy, dat ik den Sny-
der ook te gelyk laat komen?

Ik wil wel, het is ééne
boodschap.

Maar ik heb geen gelds
genoeg by my, om 't laken
te gelyk te kunnen betaalen.

Hoe veel ontbreekt u, om
twintig daalders te maaken?

Ik zal myn Geld tellen.

Gy hebt meer, dan gy
noodig hebt.

Wilt gy ook dergelyke
Voering, als de myne?

Ik zal 'er myne gedachten
over laten gaan.

Maar, zoo ik ook een
gouden gestikte Vest daar by
liet maaken?

Dat zoude niet kwalyk
voegen.

Der Stab kostet mir 8
Reichs Gulden.

Das geht noch wohl an.

Die Farbe gefált mir über-
aus wohl.

Es ist anigo die Modefar-
be.

Ich habe Lust, mir eines der-
gleichen machen zu lassen.

Es wird ihnen wohl anstehen.

Wann sie wollen, so will ich
mit ihnen zu dem Kaufmanne
gehen, bey welchem ich dieß
Tuch gekauft habe.

Schicken sie hin, und las-
sen ihn holen.

Soll ich den Schneider auch
zugleich kommen lassen?

Meinet halben, es geht in ei-
nem hin.

Aber ich habe nicht so viel
Geld bey mir, daß ich das Tuch
sogleich bezahlen kann.

Wie viel fehlen ihnen an
zwanzig Thalern?

Ich will mein Geld gleich
zahlen.

Sie haben mehr als von nö-
then ist.

Wollen sie auch dergleichen
Futter, als das meinige ist?

Ich will mich darauf bedeu-
fen.

Wie? wenn ich auch eine
goldgestikte Weste darzu ma-
chen ließe?

Es würde sich nicht übel zu-
samm. u schickens.

Doch ik vrees, dat de menschen my zouden uitlagchen.

Och neen, dat geschiedt niet.

Agtste Zamenfpraak.

Wat goede tyding brengt gy ons mede van de Leipziger Mis?

Men spreekt 'er van niets zonderlinge.

Hoord men niets van den Oorlog?

Sedert den laatsten slag is alles stil.

Is het verlies der Vyanden zo groot, als men het maakt?

Het scheelt veel.

De Couranten melden egter, dat 'er meer, dan 1000. Man op het Veld gebleeven zyn.

Wie alle de Couranten gelooft, die is bedrogen.

Hadt zig het Lyf-Regiment niet zo wél gehouden; dan zou het ganschelyk in de Pan gehakt zyn geworden.

Hoe gaat het met de Belegerden?

Niet te wél; zeer slecht.

Zy moeten een schrikke-lyk Vuur uit staan.

Hier by hebben zy niet veel Leevensmiddelen meer.

Jedoch ich besorge, man wil de mich auslachen.

En ja wohl! das geschieht nicht.

Achtes Gespräch.

Was bringen Sie uns gutes neues mit, aus der Leipziger Messe?

Man spricht alldort von nichts sonderlichen.

Höret man nichts vom Krtege?

Seit der letzten Schlacht ist alles stille.

Ist denn der Verlust der Feinde so groß, als man ihm machet?

Ben weitem nicht.

Die Zeitungen sagen doch, daß mehr als 1000. Mann auf der Stelle geblieben seyn.

Wer allen Zeitungen glaubet, der ist betrogen.

Wenn sich das Leib-Regiment nicht so wohl gehalten hätte, so wäre es gänzlich in die Pfanne gebauen worden.

Wie geht es den Belagereten?

Nicht gar wohl; sehr übel.

Sie haben ein grausam Feuer anzustehen.

Nächst diesem haben sie auf nicht lange mehr Lebensmittel

Zo

Zo zullen zy zig tog moeten overgeeven.

Het kan niet anders zyn.

Deze Oorlog brengt het Land eene onherstelbaare schade toe.

Zoo de vrede niet haast gemaakt wordt, is alle hoop verlooren.

En met dit alles zullen zig de Onderdaanen zo schielijk nog niet herstellen.

Negende Zamenpraak.

Hoe komt het, myn Heer, dat gij 'er zo bedroefd uitziet?

Ik ben, heden, van geen goed humeur.

Mag men wel vraagen, wat 'er de rede van zij?

Ik zoude u met geen verdrietig verhaal lastig willen vallen.

Gansch niet, mijn Heer.

Wij zullen 'er liever op eene andere reis van spreken.

Heb tog de goedheid van het mij nu te zeggen.

Neen, neen, ik vreeze, dat gij 't weder zeggen zoudt.

Met zulke gedagten beleidigt gij mij.

So werden sie sich doch ergeben müssen.

Es kann nicht anders kommen.

Dieser Krieg bringet dem Lande einen unersetzlichen Schaden.

Wenn der Friede nicht bald erfolgt, so ist alle Hoffnung verlohren.

Und dennoch werden sich die Unterthanen sobald nicht wieder erhohlen.

Neuntes Gespräch.

Wie kömmt es, mein Herr, daß Sie so verdrießlich aussehen?

Ich bin heute gar nicht aufgeräumt.

Darf man wohl fragen, was die Ursache davon sey?

Ich möchte Ihnen mit keiner verdrießlichen Erzählung beschwerlich fallen.

Im geringsten nicht, mein Herr.

Wir wollen lieber ein andermal davon reden.

Belieben Sie mir es doch nun zu sagen.

Nein, nein, ich besorge, Sie möchten es weiter sagen.

Mit solchen Gedanken beleidigen Sie mich.

Neem niet kwalijk, zoo ik u mijne moeilykheden niet kan ontdekken.

Ik merk wel, gy maakt er een geheim van.

Maar, zoo ik het raade.

Ik geloof niet, dat gy het raaden kunt.

Wilt gy om eene Ducaat wedden, dat ik het raade?

Ja, om een Ducaat!

't Is de weigering van Mevrouw Lysje, die de oorzaak van uwen kommer is, niet waar?

Ik ben verwonderd; wie heeft u tot zulk een' goeden Raader gemaakt?

Nu is 't uwe beurt, om te raaden, wie het my gezegd mag hebben.

In die kunst ben ik zo bedreeven niet, als gy.

Ik zoude u nog wel meer kunnen zeggen, zoo gy 't begeerde.

Tiende Zamenspraak.

Hoe is 't met uwe gezondheid, myn Heer?

Ik bevinde my wél, God dank.

Hoe vaart Myn Heer uw Broeder?

Zo verre als ik weet, heb ik hem zeer gezond gelaten.

Nehmen Sie nicht äbel, daß ich Ihnen mein Anliegen nicht eröffnen kann.

Ich merke wohl, sie machen ein Geheimniß daraus.

Wie aber, wenn ich es wohl erriethe?

Ich traue es Ihnen nicht zu, daß Sie es errathen.

Gilts einen Ducaten, ich errathe es?

Ja es gilt einen!

Nicht wahr, Jungfer Liegens abschlägliche Antwort ist die Ursache ihres Kammers?

Ich erstaune: wer hat Sie zu einen solchen guten Rathsherrn gemacht?

Ist ist es an Ihnen, zu rathen, wer mir es mag gesagt haben.

In dieser Kunst bin ich nicht so geschickt, als Sie.

Ich könnte Ihnen noch wohl mehr sagen, wann Sie es verlangten.

Zehntes Gespräch.

Wie steht es um die Gesundheit, mein Herr?

Edelob, ich befinde mich wohl auf.

Wie lebt ders Herr Bruder?

Wie ich nicht anders weis, habe ich ihn sehr gesund verlassen.

Zal

Zal hy dit Jaar niet in
Duitschland komen?

Ik twyfel zeer.

Wy hebben hem reeds
lang verwagt.

Wat voor groote staats-
zaaken heeft hy dan, die
hem ophouden.

Hy heeft 'er geene zonder-
linge, maar hy vreest voor
het reizen.

Het reizen is immers maar
eene verlustiging.

't Is waar; maar hy blyft
egter gaarne t'huis.

Hy houdt dan veel van
zyn gemak.

Ja, hy houdt 'er zeer veel
van.

Wilt gy my de Eer aan-
doen, dezen Middag met
my te spyzen.

Ik ben 'er u hartelyk voor
verplicht.

Ik bidde u, dat gy geen om-
slag, omstandigheden maakt.

't Is my leed, dat ik reeds
ergens anders myn woord
gegeeven heb.

Laat het maar weder af-
zeggen.

Vergeef my, dat zoude
niet passen.

Het zal dan op een ander-
maal zyn.

Wird er dieses Jahr nicht
nach Deutschland kommen?

Ich zweifle sehr.

Wir haben ihn schon längst
erwartet.

Was hat er denn für große
Staatsgeschäfte, die ihn ab-
halten?

Er hat eben keine sonderli-
chen, aber er scheuet das Rei-
zen.

Das Reisen ist ja nur eine
Lust.

Es ist wahr; aber dennoch
bleibt er gerne zu Hause.

So liebet er denn die Ge-
mächlichkeit sehr.

Ja er liebet sie überaus sehr.

Wollen Sie mir die Eher
antoun, und diesen Mittag mit
mir vorlieb nehmen?

Ich bin Ihnen dafür herzlich
verbunden.

Ich bitte, Sie wollen keine
Umstände machen.

Es ist mir leid; daß ich mich
schon anderswo versprochen
habe.

Lassen Sie es mir wieder ab-
sagen.

Erlauben Sie mir, das wür-
de sich nicht schicken.

So sey es denn auf ein an-
dermal.

Elfde Zamenspraak.

Elftes Gespräch.

Weet gy al myn Heer, dat wy morgen op eene groote Maaltyd verzogt zyn?

Neen, Myn Heer, ik weet 'er geen woord van.

Ach, gy houdt u maar, of gy 'er niets van wist.

Zo ik het wist, waarom zou ik het verbergen?

Ik verzeker u, dat wy, morgen, zeer vrolyk zullen zyn.

Maar hoe zal dat toegaan?

Gy zult het wel zien.

Zou men in 't Gezelschap van zo veele schoone Vrouwen, die daar by zullen zyn, niet vrolyk zyn?

Daar verstaat zig van zelf.

Daar zal ook zonder twyfel Muziek by zyn?

Zonder twyfel, wy zouden zonder Muziek een fligten dans maaken.

Tegen wat uur zyn wy verzogt?

Ten eersten na het eeten.

Is het Landgoed van den Heer N. verre van hier gelegen?

't Zyn maar twee kleine uren.

Mein Herr, wissen Sie schon, daß wir auf morgen zu einem großen Schmause eingeladen sind?

Nein, mein Herr, ich weiß kein Wort davon.

Ach, sie stellen sich nur so, als ob Sie es nicht wüßten.

Wenn ich es wüßte, was hätte ich nöthig, es zu läugnen?

Ich sage Ihnen, daß wir morgen sehr lustig seyn werden.

Aber, wie soll das zu gehen?

Sie werden es schon sehen.

Sollte man in Gesellschaft so vieler schönen Frauenzimmer, die dabei sind, nicht lustig seyn?

Das versteht sich von sich selbst.

Sonder Zweifel wird auch Musik dabei seyn?

Allerdings, denn ohne Musik würden wir einen schlechten Tanz machen.

Auf welche Stunde sind wir denn eingeladen?

Gleich nach der Mittagsmahlzeit.

Is es weit von hier auf des Herrn N. Landguth?

Es sind nur zwei kleine Stunden.

Maar

Maar kotten wy 's avonds
weer in de Stad?

Ik zoude het niet kunnen
zeggen.

Daar is niet aan gelegen,
al kwamen wy overmorgen
eerst t' huis.

Ik zal dan om 2. uuren
precies met myne Koets by
u zyn, om u af te haalen.

Ik verlaate 'er my op.

Twaalfde Zamenpraak.

Myn Heer uw Neef heeft
my gezegd, dat hy zeer
kwaad op u is.

Hoe zo? wat heb ik hem
dan voor rede daar toe ge-
geeven?

Hy is niet tevreden,
dat gy uit wilt scheiden,
met Hoogduitsch te leeren.

Dat zou wel een zeld-
zaame toorn zyn.

Is het dan waar, dat gy
die spraak moede zyt?

In tegendeel, ik bemin-
ze nu meer, dan ooit.

Hoe meer men studeerd,
hoe meer schoonheden men
'er in aantreft.

Ik bekenne, dat ik haaren
rykdom onuitputbaar vnde.

Gy doet wél, dat gy
nog eenige maanden in
Duitschland blyft.

Ik heb nog niet beslooten,
na myn Vaderland te rug te
keeren.

Kommen wir aber des Abends
wieder in die Stadt?

Ich wüßte es nicht zu sagen.

Es ligt nichts daran, wann
wir auch übermorgen erst wie-
der zu Hause sind.

Ich will denn puncte 2. Uhr
mit meiner Kutsche bey Ihnen
seyn, um Sie abzuholen.

Ich verlasse mich darauf.

Zwölftes Gespräch.

Der Herr Better hat mir
gesagt, daß er sehr böse auf
Sie sey.

Wie so? was habe ich ihm
denn für Unlaß darzu gegeben?

Er ist nicht zufrieden, daß
Sie aufhören wollen deutsch zu
lernen.

Das wäre wohl ein seltsamer
Zorn.

Ist es dann wahr, daß Sie
dieser Sprache überdrüssig seyn?

Im Gegentheil, ich liebe sie
anths mehr, als jemals.

Je mehr man sie studiret, des-
to mehr Schönheiten trifft man
darninnen an.

Ich bekenne, daß ich ihrem
Reichthum unerschöpflich finde.

Sie thun wohl, wenn Sie
noch etliche Monathe in Dem-
land bleiben.

Ich bin noch nicht gesonnen,
in mein Vaterland zurück zu
kehren. Y 6. Hebt

Hebt gy al veele Hoogduitsche Boeken geleezen?

Omtrent twaalf.

Ik zoude u raaden, dat gy de nieuwste Hoogduitsche Schouwspelen las.

Waarom raadt gy my juist Schouwspelen?

Om dat men daarin, gemeenlyk, den regten Kern eener spraake vind.

Waarlyk, dat is een goede raad.

Maar heeft men ook goede Hoogduitsche Tooneelstukken?

Onzen Tooneelen ontbeeren die nu niet meer.

Heb de goedheid, van 'er my eenige op te noemen.

Doe my de Eer aan, en kom aan myn Huis; daar zal ik u myne gansche Bibliotheek laten zien.

Ik zal 'er zekerlyk wat schoons zien.

Ik zal ze u laten zien, zo goed als ik ze hebbe.

Vóór dat ik na Frankryk te rug keere zal ik een goed getal der nieuwste en beste Hoogduitsche Boeken koopen.

Gy zult niet kwalyk doen, want in gansch Frankryk worden geene Hoogduitsche Boeken verkogt.

Haben Sie schon viele deutsche Bücher gelesen?

Etwann ein Duzend.

Ich wollte Ihnen wohl raten, daß Sie die neuesten deutschen Schauspiele lasen.

Warum raten Sie mir eben Schauspiele?

Weil man darinnen gemeinlich den rechten Kern einer Sprache findet.

In Wahrheit, das ist ein guter Rath.

Hat man aber auch gute deutsche theatralische Stücke?

Das fehlet iziger Zeit unsern deutschen Schaubühnen nicht mehr.

Belieben Sie mir doch einige zu nennen.

Thun Sie mir die Ehre an, und kommen zu mir; da will ich Ihnen meine ganze Bibliothek weisen.

Da werde ich etwas schönes sehen.

Ich zeige sie Ihnen, so gut als ich sie habe.

Ehe ich nach Frankreich zu rückt gehe, will ich mir eine gute Anzahl der neuesten und besten deutschen Bücher anschaffen.

Sie werden nicht über thun; denn in ganz Frankreich giebt es keine deutsche Bücher zu verkaufen.

DER.

DERDE DEEL
DER
HOOGDUITSCH E
SPRAAKKUNST,
BEHELZENDE
EEN KORT BEGRIP
VAN DEN
MAATKLANK.

I. HOOFDSTUK.

Van de Lang- en Kortheid der Lettergreepen.

I. §. Men noemd eene Lettergreep lang, wanneer 't geluid, in het uitspreeken derzelve, in vergelyking van de andere, langer stil staat, by v. in de woorden;

König, Koning.

Bauer, Boer.

Herzog, Hertog.

Trummel, trommel.

Leben, leeven.

Ewig, eeuwig.

De eerste Lettergreepen dezer woorden zyn altyd lang, wyl het geluid der uitspraake 'er langer op blyft, dan op de volgende. In tegendeel zyn de laatste Lettergreepen langer, in de volgende woorden:

bekleedt, gelieft. Gebicht, gedicht. genau, nauwkeurig.
 dabem, daarby. Verstand, verstand. Vernunft, vernuft.
 • Wyl het geluid in 't spreken langer daarby is.

II. §. Dus ziet een ieder, wat men door een korte Lettergreep verstaat; te weten eene Lettergreep, waarop het geluid in 't heheel niet, of minder stil staat, dan op de volgende: in.

Maan, Aluin	modich, waar door.
gewis, gewis.	verderbt, bedorven.
geschwind, schielyk.	Gefchrey, geschreeuw.

zyn de eerste Lettergreepen kort; daarentegen zyn de laatste kort; in de volgende woorden:

Ehe, echt.	Dero, uwe.
Unruh, onrust.	Naame, naam.
Sofrath, Raadsheer van 't Hof.	Nothdurft, nooddrift.

wyl het geluid minder op dezelve rust, dan op de eerste Lettergreepen.

III §. Behalven deze lange en korte Lettergreepen, die buiten kyf zyn, zyn'er nog een groot getal onzekere, welke men dan kort, en dan lang kan uitspreken, naar gelange de zamenbinding met andere, of de zin en het oogmerk van den geenen, die spreekt, eischen. De Lettergreep *Rath*, raad, is by v. van die soort. Want, hoewel men ze met rede lang maakt, wanneer ze alleer is; zy kan nogtans, in de zamenstelling, dan lang, dan kort zyn. In het woord *Rathhaus*, Raadhuis, by v. is deze Lettergreep lang, en in dat van *Sofrath*, Raadsheer van 't Hof, is dezelve Lettergreep kort. Hetzelfde geschiedt ten opzichte van het woord *Haus*, huis. Want, gelyk deze Lettergreep in *Rathhaus* kort was; zo kan dezelve, in tegendeel, lang zyn in *Sofrath*, huisraad. En men heeft aangemerkt, dat byna alle de woorden van éne Lettergreep eene onzekere maat hebben.

IV.

IV. §. Dus vind men den oorsprong van alle maat der Lettergreepen, in de natuur zelve der Hoogduitſche Uitspraak. En ik zie niet, dat eenige Natie deſelve elders heeft kunnen vinden. Om de maat der Lettergreepen te bepaalen, heeft men niet meer, dan deze drie hierboven voorgelchreven regels noodig, zo lang eene taal leevendig is, en men ze leerd, met het ſpreken in een Land, daar de uitspraak goed is. Maar wanneer zulk eene taal, door den inval en de mengeling der vreemde Natien, haare zuiverheid, haare ſchoonheid en fraaie uitspraak verlooren heeft; dan moet men zekerlyk regels zoeken, waar door de maat der Lettergreepen bepaald kan worden.

V. §. Men heeft aangemerkt by de *Latynen*, en dit kan inſgelyks onder de *Hoogduitſchers* gelden, dat (I. Regel) „ elke Lettergreep, geſchreeven met een „ Tweeklank, lang is.” Zo waren, hierboven, de Lettergreepen *König* in *König*, *Koning*; *Bau* in *Bauer*, *Boer*; inſgelyks de laatste in-genau, *naauwkeurig*; *ben*, *daarby*; *Uam*, *aluin*; *Geſchrey*, *geſchreeuw*; die lang buiten twist zyn. En deze regel is, byna overal, toepasselyk, hoewel hy eenige uitzonderingen duldt, by v. *Lauf*, *loop*, is op zig zelf, en in *Laufbahn*, *loopbaan*, lang; maar deze Lettergreep is, in *Ublauf*, *afloop*; *Wettkauf*, *wedloop*; *Zeitlauf*, *tydloop*, kort, omdat het geluid op de eerste Lettergreep valt, die den zin bepaalt. *Ben* is lang in *Benſtand*, *byſtand*; maar deze Lettergreep alleen wordt; dikwils kort, zynde van den derden rang der woorden van eene onzekere maate.

VI. §. De II. Regel van den Maatklink is deze: „ Ieder Vokaal, van twee of meer Medeklinkers, „ maakt eene Lettergreep lang.” De *Hoogduitſchers* neemen dezen regel byna altyd in acht. Want de eerste Lettergreepen in *fallen*, *vallen*; *ſterben*, *ſterven*; *ſinnen*, *denken*; *können*, *komen*; *morden*, *moorden*; *brunnen*, *morren*, &c. zyn altyd lang. Maar, gelyk de *Latynen* eene uitzondering maakten, ter oorzaake der helder-
lui-

huidende letteren *l, m, n, r*, wanneer ze een ander Medeklinker ontmoeten; zo heeft de *Hoogduitsche* Taal ook haare uitzonderingen. Want hoewel zy deze helderluidende letters in de maatklank voor Medeklinkers aanneemt, daar zyn nogtans gevallen in onze taal, dat een Vokaal, gevolgd van twee of meer Medeklinkers, kort uitgesproken wordt: by v. *Mord, moord*, in *Selbstmord, zelfsmoord*; *Stadt* in *Hauptstadt, hoofdstad, &c.*

VII. §. De III *Regel* is ook aan te merken, dewelke deze is: „verscheide Lettergreepen en Medeklinkers worden niet door de hierboven aangetoonde „reden laag, maar door de gewoonte der uitspraake.” Men noemd dit in 't *Latyn: Autoritate (Poëtarum scilicet) producti*. En dit is, byna, de eenigste rede van de maate eener Lettergreep in eene doode taal, die ten tyde, dat ze leevendig was, haar gezag van de gewoone uitspraak ontving. Op deze wyze zyn de eerste Lettergreepen in *sagen, zeggen; geben, geeven; lesen, leezen; loben, looven; Spuren, sporen*; en in een groot getal van woorden van twee Lettergreepen, lang, hoewel 'er noch *Tweeklank*, noch twee of meer Medeklinkers agter eenen Vokaal zy; 't is het gehoor, welk het ons heden leert. De nakomelingen, zoo de uitspraak verändert, zoude het niet kunnen leeren, dan door het leezen van goede *Dichters*, die tegenwoordig schryven.

VIII. §. Men kan 'er nog dezen *vierden Regel* bij voegen. „De kleine woorden *ab, an, aus, bey, dar, durch, ein, für, hin, her, um, mit, nach, vor, weg, will en zu*, zijnde een gedeelte van een zelfstandig „*Naam* of *Werkwoord*, zijn altijd lange Lettergreepen, by voorb.

ablegen, afleggen.	anbringen, bijbrengen.
ausstilsen, uitsdelgen.	beitragen, bijdraagen.
darbieten, aanbieden.	Durchgang, doorgang.
Einnahme, ontvangst.	Fürbite, voorbidding.

hin

hinreisen, heenreizen.	Misgunst, nijd, wangunst.
mitgehen, meêgaan.	Stachtreten, volgen.
bergehen, voorgaan.	wegwerfen, wegwerpen.
wilffahren, toestaan.	Zusprechen, toespreken.

't Zou dus een teken van een kwaade uitspraak en van een kwaad gehoor in de Dichtkunst zijn, zoo men deze Lettergreepen als korte gebruikte, al waren de volgende Lettergreepen lang.

IX. §. Dezelfde kleine woorden, ab, an, auf, ans, bey, ein, für, her, hin, mit, nach, von, vor, um, we, weil en zu, zig in de zamenstelling aan het einde bevindende, hebben het geluid eveneens lang, *by voorb.*

hinab, heneden.	daran, daarin.
herauf, boven.	daraus, daaruit.
hinein, binnen.	dafür, daarvoor.
daher, daarvan.	dahin, daar.
damit, dat.	dennoch, om dat, daarom.
hieron, hiervan.	bevor, voor.
darum, daarom.	hinweg, van daar.
deweil, dewijl.	hinzu, bij, te.

Dus ziet men duidelijk, dat de maat van die Lettergreepen in de gansche *Hoogduitsche* taal bepaald is, het zij dat dezelve zig aan het hoofd, of aan het einde van een woord bevinden. De regels spreken 'er hier niet van, dan voor zo veel zij met een ander woord zamengesteld zijn.

X. §. Wij kunnen, op dezelfde wijze, eenige regels der korte Lettergreepen opgeeven, V. Regel: „Wanneer een Vokaal zig voor een anderen bevindt, dan „maakt dezelve de Lettergreep kort;” dit ziet, om zo te spreken, niet dan op vreemde woorden; kunnende de *Hoogduitsche* taal de verzameling van Vokaalen niet duiden, *by v.*

Diana,	Josna,	Abigail,	Gloria,
Historie,	Centurte,	Comödie,	Tragödie,
Ceremonie,	Evangelium,	Syrte,	Josanna, &c.

Het

Het woord *Lilien*, *Leliën*, zou dezelfde maat hebben, zoo men het niet liever tot twee Lettergreepen wilde brengen, door *Liljen* of *Lilgen* uit te spreken, om de al te zagte uitspraak te mijden. *Zion* is daarvan uitgezonderd, hebbende de eerste Lettergreep lang.

XI. §. VI. *Regel*: „De uitgangen in de woorden van „veele Lettergreepen, *e*, *eu*, *er*, *et*, *eh*, *en*, en *est* zijn „altijd kort”, *by v.*

die *Liebe*, de *liefde*.

geben, *geeven*.

Väter, *vader*.

ih^r saget, *gij zegt*.

du thatest, *gij deedt*.

es mangelt, *het ontbreekt*.

die *Seele*, de *ziel*.

nehmen, *neemen*.

Mutter, *moeder*.

ih^r sprecht, *gij spreekt*.

du bittest, *gij bidt*.

es ärgert, *het ergert*, &c.

Men zonderd daarvan alleen uit het woord, *Fest*, *feest*, hetwelk in de zamenstelling, zomtjids, lang wordt, *by v.* *Osterfest*, *Paaschfeest*; *Weihnachtfest*, *Kersmis*; hoewel het, om de waarheid te zeggen, veel-
eer onverschillig is. Want in *Buffest*, *Boetfeest*; *Dankfest*, *Dankdag*; *Pfingstfest*, *Pinksterfeest*, is het altijd kort.

XII. §. VII. *Regel*: „De eerste Lettergreepen *er*, *emp*, *ge*, *um*, *ver* en *zer* zijn altijd kort, al volgt „er een Vokaal of Medeklinker op”, *by voorb.*

beerbén, *erven*.

erachten, *gissen*.

getingen, *gelukken*.

umgeben, *omgeeven*.

verdrossen, *verdrieten*.

zertheilen, *verdeelen*.

bewegen, *beweegen*.

erwegen, *bedenken*.

geärgert, *geërgerd*.

umarmen, *omhelzen*.

verachtet, *verächt*.

zerschneiden, *in twee snijden*.

empfangen, *ontvangen*, &c.

XIII. §. VIII. *Regel*: „De tweeklank, *au*, aan het einde van een eigen Naam, wordt kort, *by voorb.*

Torgau, *Pegau*, *Brissgau*, *naamen van steden en ge-*
Gundgau, *Lindau*, &c. *westen in Duitschland.*

Men

Men moet niet gelooven, dat dezelve lang wordt in de woorden van drie Lettergreepen, wyl ze, zomtijds, op die wijze in dicht gebruikt wordt. Zij is maar onverschillig, en kan, in navolging der uitgangen van woorden van meer dan drie Lettergreepen, op beide wijzen gebruikt worden.

XIV. §. Voor 't overige heeft deze IX. *Regel* eene vaste waarde. „Alle de Lettergreepen, die niet lang zijn, door hier boven gemelde redenen, kunnen als kort worden aangezien.” Ook om dat, in de samenstelling van twee woorden, het eerste altijd het geluid ontvangt: waaruit volgt, dat het tweede, ten aanzien van het eerste, kort wordt, wat voor maat het ook hebben kan, by v. *Schuh, schoen*, is van zig zelf lang; maar zoo ik zegge: *ein Handschuh, een handschoen*; dan wordt het kort. *Schlag, slag*, is eveneens lang, maar in *Handschlag, handslag*, berooft het eerste woord hetzelfde van zijne maate zodanig, dat het kort wordt. In *Donnerschlag* is het onverschillig, en kan op beide wijzen gebruikt worden.

XV. §. Ten opzichte van de onbepaalde Lettergreepen heeft men de Xde *Regel* in acht te neemen: „De kleine woorden, hierboven niet aangetoond, zijn lang en kort.” Want wanneer men zegt: *Ja, ja, ja, ja, nein, nein, nein, nein*, valt het geluid op het laatste. 't Is hetzelfde met *so, zo. Es, het, verändert* ook. Want men zegd ook wel:

Es vergeht mir al se Lust,

länger hier zu leben.

Ik verlies alle lust, langer hier te leeven.

Als:

Sollt es gleich bisweilen scheinen, ze:
Mogt het al zamwijlen schijnen, enz.

Het-

Hetzelfde geschied met in *in*, *auf-op*, *von van*, *mit met*, *bey bij*, *zu te*, *durch door*, *halb baast*, en met alle de anderen van dit soort. De Bijwoorden, van een toevoegelijk woord afgeleid, zijn alleen uitgezonderd, *by v* *groß groot*, *schön schoon*, *lang lang*, *kurz kort*, *tief diep*, *hoch hoog*, &c. die het geluid altijd lang hebben.

XVI. §. Xide Regel: „De uitgangen *bar*, *haft*, *heit*, *keit*, *lein*, *inn*, *lich*, *niss*, *sal*, *sam*, *schaft*, *thum* en *ung*, zijn van eene onbepaalde maate:” zoo dezelve aan 't gevolg van een lange Lettergreep in een woord van twee Lettergreepen zijn, dan worden ze kort, *by voorb.*

<i>achtbar</i> , achtbaar.	<i>Kenntniß</i> , kennis.
<i>wehrhaft</i> , wel gewapend.	<i>Irrsal</i> , dwaaling.
<i>Gutheit</i> , goedheid.	<i>rathsam</i> , raadzaam.
<i>Grommkeit</i> , vroomheid (<i>oud woord buiten gebruik</i> .)	<i>Freundschaft</i> , vriendschap.
<i>Wahrheit</i> , vertelzel.	<i>Irrthum</i> , dwaaling.
<i>tröstlich</i> , troostlijk.	<i>Handlung</i> , daad.

Maar dezelve kunnen lang zijn, als ze zig na eene korte Lettergreep, in een woord van meer Lettergreepen bevinden, *by v.*

<i>wunderbar</i> , wonderbaar.	<i>Sicherheit</i> , zekerheid.
<i>tugendhaft</i> , deugdzaam.	<i>Ehrbarkeit</i> , eerbaarheid.
<i>Singerlein</i> , pink.	<i>arbeitsam</i> , arbeidzaam.
<i>Königinn</i> , Koningin.	<i>wanderschaft</i> , reis.
<i>Wunderlich</i> , wonderlijk.	<i>Fürstenthum</i> , vorstendom.
<i>Sinsterniß</i> , duisternis.	<i>Besserung</i> , beterschap.

Ik zeg, dat dezelve lang kunnen worden; dit verhindert niet, dat ze ook kort zijn in de Dactijlische Verzen.

XVII. §. Om de maat der Lettergreepen aan te toonen, hebben de Taalkundigen een kleine regte lijn voor de lange, en eene kromme voor de korte aangenomen. Zij zetten dezelve boven de Lettergreepen,

of

of op haar plaats, om derzelve lang- en kortheid aan te wijzen. Zoo ik *by v.* de Maatklank der woorden onverwessich en enterbeter, wilde aantoonen, zoude ik 't op deze wijze doen.

un̄ ver̄ wes̄ lich̄.

ent̄ er̄ bē ter̄.

Men oordeele nu, wat geluid het zijn zoude, zoo men dezelve dus uitprak:

un̄ ver̄ wes̄ lich̄.

ent̄ er̄ bē ter̄.

Wie zoude zulk 'eene wantaal begrijpen?

XVIII. §. XIIde *Regel*: „ Alle de Lidwoorden „ vóór de Zelfstandige Naamen, en alle de Vóór- „ naamen vóór de Werkwoorden, zijn van onbe- „ paalde maate.” Dat is te zeggen, wanneer het Zelfstandige, of het Werkwoord met eene lange Lettergreep begint, dan zijn de kleine voorgaande woorden kort, *by v.*

der̄ Mann̄, de man.

ich̄ liebe, ik beminne.

diē Frau, de vrouw.

dū liebest, gij bemint.

das̄ Kind, het kind.

er̄ liebet, hij bemint.

diē Menschen, de menschen.

Maar, zoo ze van korte Lettergreepen gevolgd worden, dan geeft men haar een lang geluid, *by v.*

der̄ Gerechte, de regtvaardige. dū bemihet, gij doet moeite.

diē Geliebte, de geliefde. er̄ geniefet, hij geniet.

das̄ erwünschte, het gewenschte. wir̄ verderben, wij vergaan.

die

⁻ ^o ⁻ ^o die Verfluchten, de vervloek- ⁻ ^o ⁻ ^o thr gewinnet, gij wint.

⁻ ^o ⁻ ^o (ten. ⁻ ^o ⁻ ^o)
 ich erbarme, ik heb meelij- ⁻ ^o ⁻ ^o ste begehren; zy begeeren;
 den.

XIX. §. Dit zijn de noodzaaklijkste regels, die men verplicht is waar te neemen, om de *Hoogduitsche* Maatklank te bepaalen, zoo men de woorden goed wil uitspreken. Want 'er is aan te merken, dat men dezelve geduurig in acht neemt, in de *Dichtkunst* niet alleen, maar ook in *ondicht*, en in de gewoone reden. Het zoude eene zeer wonderlijke taal, en zeer on aangenaam zijn, indien men alle de *Lettergreepen* even lang maakte. Het oor moet een ieder overtuigen, dat 'er korte en lange *Lettergreepen* zijn.

XX. §. Men zou niet kunnen gelooven, hoeveel 'er, in elke taal, aan het ware geluid eener *Lettergreep* gelegen legge, om een woord op deze of geene wijze, of in 't geheel niet te begrijpen, *by v.* het woord *Gebet*, kan twee zaaken betekenen, naar dat men de eerste *Lettergreep* lang of kort uitspreekt.

Zoo ik zegge ⁻ ^o *gebet*, dan wil het zeggen: *geeft*; maar, zoo ik zegge ^o ⁻ *Gebet*, of beter ^o ⁻ *Gebeth*; dan is dit woord afgeleid van *bethen*, *bidden*; en betekent: *gebed*.

't Is hetzelfde met *erblich*. Zeggende: ⁻ ^o *erblich*, dan wil men zeggen *erflijk*, en het zelfde woord *erblich* uitspreekende, dan wordt het afgeleid van *erbleichen* *bleek worden*, en betekent *bij bestiers*, in den onvolmaakten *Tijd*.

II. HOOFDSTUK.

Van de verscheide voeten der Hoogduitsche Verzen.

I. §. Alle de Lettergreepen van elke taal een zekere lang- of kortheid hebbende, zo is het klaar, dat 'er, zelfs in on dicht, eene behoorlijke verscheidenheid moet heerschen, om dezelve het oor aangenaam te maaken. Dit is het, wat men den welspreekenden styl noemd, waarin de Schryvers de één den anderen overtreffen. Om 'er in uit te munten, moet men een fijn gehoor hebben, naar het welke men de lange en korte Lettergreepen zo wel vermengd, dat 'er een soort van muziek uit spruit. Want zo min als een muziek aangenaam zou luiden, het welk geheel van lange geluiden zamengesteld was; zo weinig zoude eene reden het oor vleijen, daar men niet dan lange Lettergreepen in gebruik had.

II. §. Om dat de harmonie des Redenaars zig aan geene zekere regels bindt, noemd men daarom zyne redevoering een *Onrym*, dat is te zeggen, dat ze geen zekere maat of bepaald getal van onderscheide Lettergreepen heeft; de eene periode luidt op die wyze, die haar volgt op eene andere wyze &c. 't Zou zelfs een misflag zyn, wanneer alle van dezelfde langheid waren, en zoo ze alle dezelfde harmonie hadden. Wat de *Dichtkunst* betreft; van haaren oorsprong was zy geschikt, om gezongen te worden, zoo dat hetzelfde zoet geluid verscheide maalen moest hervat worden. Dus was het noodig, dat het getal en het geluid der Lettergreepen een zekere orde, en zekere regels volgden: daarvan dan is de goede wyze gekomen, om de verzen uit te spreken of te zingen.

III. §. Gelyk men nu eene bondige reden, volgens *Cicero*, by den loop eener riviere, vergelykt, of nog
be-

beter, by het geraas van een zwaaren regen, daar men niets onderscheiden kan; zo vind men eene geheel natuurlyke afbeelding van den Maatklink in het vallen der druppels uit de goot. Hier valt eerst een groote druppel, waaröp, in eenen minderen tyd, verscheide kleine volgen. Een oogenblik daarna komt nog een groote druppel, waaröp, gelyk te vooren, eenige kleine volgen. Dat is, om zo te spreken, een Cadans of een Maatklink. De natuur zelve levert ons eene afbeelding en een denkbeeld van de kunst, van verzen af te meten, in het geraas der molens, en in het geruisch, het welk de smeden maaken met hamers van verschillende grootte. De dorschvloeren der boeren doen ons eveneens opmerken een geraas, afgemeeten en onderscheiden door meer of min lange vlegel-slagen.

IV. §. De eerste zangers hetzelfde dus in hunne geluiden in acht genomen en gevolgd hebbende, zo heeft men daarvan de Cadans gemaakt, zonder welke een gezang het oor niet vleit. De eerste Dichters te gelyk Zangers en Instrument-speelers zynde, als ORPHEUS en AMPHION, veréénigden zig des te gewilliger daarmede. Zy vonden op deze wyze eene geregelde orde van voeten uit, of een Poëtischen Cadans, volgens welken zy hunne verzen maakten. Gelyk men de lange en korte Lettergreepen op verscheide wyzen konde mengen, zo maakte men verschillende voeten, waaröp, om zo te zeggen, hunne verzen gingen.

V. §. De kleinste soort van enkele voeten bestaat in twee Lettergreepen: anders zouden ze al te hard en te ityf zyn. Zoo de Lettergreepen, die den voet uitmaaken, lang zyn, als in *Vertrag voordragt*, noemd men hem een *Spondeus*. Hy treedt zeer staatig aan. Maar een Vers, van Spondeën alleen zamengefeld, zoude al te sleepende weezen: om die rede heeft men niet goedgevonden, om 'er te maaken. Maar men heeft

heeft ze, dikwils, onder andere voeten vermengd, gelyk de zesvoetige Verzen en de Jambi der Ouden ons daarvan overtuigen.

VI. §. De tweede soort van voeten is van twee korte Lettergreepen zamengesteld; men noemd dezelve *Pyrrifche*. Deze is al te ligt en te snel, en liep gevolglyk met eene ongeloovelyke snelheid, als men 'er heele Verzen van maakte. Dezelve zou niet anders luiden, dan als een muziek, geheel van zestiende gedeelten zamengesteld. Gelyk deze geen genoegzaamen indruk van haar zoet geklid zou geeven, zo zoude ook de ziel, aan den anderen kant, den zin van een vers dezer snelheid niet kunnen bevatten, noch minder 'er van aangedaan wezen; om die reden gebruikt men het niet, dan door het by lange Lettergreepen te voegen in den *Anapestus* en in den *Dactylus*.

VII. §. Het midden tuschen deze twee soorten van voeten zyn de *Trocheus* en de *Jambus*, die van twee Lettergreepen zamengesteld zyn, waarvan de ééne lang, en de andere kort is. De *Trocheus* begint met de

lange, en eindigt met eene korte, als *Wāter vāder,*

Mūtter moeder, hōffen hōopen, līeben beminnen. Deze luidt zeer aangenaam, en heeft, om zo te spreken, een vrolyken en leevendigen gang; zoo schryft *OPITZ*:

Līebe | wēr | sīch | selber | bāst :

Über | wēr | sein | gūtes | Leben

Will | der | freyen | Ruh | er | geben,

Dieht | sīch | von | der | argen | Last | zē.

*Laat zulk een beminnen, die zig zelven haat;
Maar wie zyn goed leeven,*

Z

Aan

*Aan de vrye rust wil geeven,
Ontslaat zig van dien kwaaden last.*

Het tegendeel van dien voet is de *Jambus*, die met eene korte Lettergreep begint, en met eene lange eindigt. Hy treedt, om die rede, veel statiger en zagter aan; hy heeft het geluid een weinig bedaard, en komt veel nader, dan de andere by de gewoone reden, *by v.* OPIRZ doet Apollo in eene Opera dus spreken, na de slang Python gedood te hebben.

So ist | denn nun | dein Dra | chen,

Durch mei | nes Bo | gens Macht,

Gestilt | der wil | de Dra | chen!

Umringt | ihn nun | die Macht | ze.

*Zo is dan nu de Draak, door de magt van mynen
boog gestild! omringt hem nu de nagt &c.*

VIII. §. Van alle de voeten met drie Lettergreepen, die de *Grieken* en *Romeinen* in hunne Dichtkunst gebruiken, zijn 'er bij ons slegts drie in gebruik. De eerste is de *Dactylus*, waar van de eerste Lettergreep lang is, en de twee laatste kort, *by v.*

gött li che godlijke, himm li che hemelsche, mensch li che menschlijke, &c.

De tweede heet *Amphibrachijs*; zijn eerste Lettergreep is kort, de tweede lang, en de derde weer kort. De *Hoogduitsche* taal heeft eene zeer groote menigte van dergelijke woorden, *by v.*

ge neig te genege, be lieb te aangenaam, ver geb ne onnoo-

sig, ge tau seu gedagten. Onze nieuwe Dichters hebben 'er zig veel van bediend, en GUNTHER is 'er vooral in geslaagd.

De

De derde is de *Anapestus*, die zamengesteld is van twee korte Lettergreepen, en eene lange op het laatste. De woorden, die deze voeten maaken, zijn in de *Hoogduitsche* taal niet zeldzaam, by voorb.

u u - u u - u u - u u - u u -
 in ge mein ongemeen; Ma je stät, Majesteit, in er hört
 u u -
 ongehoord, zonder te rekenen, dat men dien voet gemaklijk door de zamenstelling maakt,

III. HOOFDSTUK.

Van de Rijmen der *Hoogduitsche* Dichtkunst.

I. §. Men zegd, dat twee of meer regels of verzen rijmen, wanneer hunne laatste Lettergreepen of volkomen, of bijna het zelfde geluid hebben. De *Hoogduitsche* Dichtkunst heeft drie soorten van rijmen: dat is te zeggen, naar dat één, of twee of drie eindigende Lettergreepen van twee of meer regels een zweemend geluid hebben. Men noemd de rijmen van de eerste soort, *Manlijke Rijmen*, bij voorb.

Macht,	} Stein,	} Genuss,	} Fähigkeit.	}!
Pracht,	} Klein,	} Verdruß,	} Ergebenheit 2c.	}!

Die van de tweede soort noemd men *Vrouwelijke Rijmen*; mischien om dat het geluid daarvan tederer en zagter is, by v.

leben, leeven.	} erlangen, verkrijgen.	}
geben, geeven.	unterfangen, durven.	}

Men zou die van de derde soort *Kinderagtige Rijmen* kunnen noemen: wijl hun geluid eenigzins het geraas nabootst, hetwelk de kinderen met hunne bellen maaken: als

predigen, prediken.	} brüderlich, broederlijk.	}
entsledigen, verlossen.	linderlich, ontugtig.	}

Z 2 II. §. Van

II. §. Van deze Rijmen zijn de volgende regels in acht te neemen.

I. Regel.

De *Manlijke Rijmen* moeten op de derde Lettergreep het geluid lang hebben. Ik spreek, gelijk men ligt begrijpt, van de lange Lettergreepen, volgens de regels van onzen Maatklank, en niet volgens die der Romelnen of der Grieken.

II. Regel.

De Rijmen zijn goed, in zo verre zij het geluid regt hebben. Dat is te zeggen: de lettergreepen, die een scherp geluid hebben, rijmen niet met die, welke een sloopend geluid hebben. Bij v. *Suß* en *Gewuß* komen niet overëen, om dat het eerste een sloopend geluid, en het tweede een scherp geluid heeft.

III. Regel.

Een juiste Rym moet wel, zo veel mogelijk is, dezelfde Vokaalen hebben; maar de eindigende Medeklinkers moeten ten minsten onder het getal van die wezen, welke met eenzelfde zintuig worden uitgesproken.

IV. Regel.

De woorden, die rijmen, moeten, voor hunne Vokaalen, of verschillende Medeklinkers hebben, of zij moeten 'er in 't geheel geen hebben.

V. Regel.

Men moet de Manlyke rymen door geene al te stoute uitlaatingen maaken, en nog minder door den eindigenden Vokaal van een woord afsnyden.

VI. Regel.

De Verzen, die goed rymen, moeten in den beginne, of in het midden geene geluiden hebben, overëenkommende met die, waarmede de regels of de verzen eindigen.

VII. Re-

VII. Regel.

Men moet in een Gedicht de menigvuldige herhaalingen van dezelfde rymen myden; uit vreeze van de ooren lastig te vallen, of de armoede eener taale of des Dichters te verraden.

VIII. Regels.

De *Vrouwelijke* rymen moeten woorden zyn, die de allerlaatste Lettergreep op één na heel lang, en de laatste heel kort hebben.

IX. Regel.

De *Vrouwelyke* rymen eischen, dat de Vokaalen en Medeklinkers in het midden, of aan het einde der rymen, veel nauwkeuriger overéén komen, dan het *de* Manlyke rymen eischen.

X. Regel.

Eveneens moet men hier met meerder zorg, dan in de *Manlyke* rymen myden, twee Verzen te eindigen, die rymen moeten, het ééne met een woord van een scherp, en het andere met een woord van een slepend geluid.

XI. Regel.

Men moet ook in acht nemen, dat twee woorden, waarvan het ééne met een dubbele, en het andere met denzelfden enkelen Medeklinker geschreeven wordt, niet rymen.

XII. Regel.

Wat den *Tweeklank* it betreft, 't is iets byzonders, dat hy van zig zelve verschilt, naa dat hy voor een ff of ß gaat. In het eerste geval wordt hy scherp, by v. *missen, moeten; Schlussen, (den Geever of Neemer in 't meervouwd van den Zelfstandigen Naam sluitreden)* en de ff verdeelen zig tusschen de twee Lettergreepen. In tegendeel is hy lang in *bussen, boeten; Zussen, (den Geever of Neemer in 't meervouwd van den Zelfstan-*

digen Naam voet) versuſen, verzagten, en de letterſ behoort t'eenemaal tot de laatste Lettergreep. 't Is het zelfde in *ſchließen, ſluiten, ſtiehen, vlieten, genieſen, genieten.* Zoo men een fyn gehoor wil vergenoegen, dan rymen die woorden, om dezelfde reden, niet met *Miſſen (den Geever of Neemer in 't meervouwd van den Zelfſtandigen Naam Noot,)* wiſſen, weeten, *Ge-wiſſen, gewiſſe, zerriſſen, geſcheurd.*

IV. H O O F D S T U K.

Van de verſchillende Soorten van Dichten, die onder de *Hoogduitschers* in gebruik zyn.

I. §. De *Hoogduitsche* taal is zeer geſchikt tot alle ſoorten van Dichten, bekend onder de oude en nieuwe Volken. De Voorbeelden daarvan zyn zo gemeen, dat niemand daarāan zal kunnen twyſelen. De ſoorten, meest in gebruik, zyn de *Jambus*, de *Trocheus* en de *Dactylus*. Wy zullen ſlegts twee woorden van elke dezer drie ſoorten zeggen.

II. §. In 't *Hoogduitsch* kan men *Jambische Verzen* van verſchillende langheid maaken; en wy hebben 'er van éenen voet tot agt voeten. Hetzelfde kan men van de *Trocheische Verzen* zeggen. Die twee ſoorten zyn in onze taal zeer gemeen. De *Dactylische* ſoort is zo gemeen niet. Ik kenne, uitgenomen *GUNTHER*, geen van onze Dichters, die een geheel Gedicht in *Dactylische Verzen* gemaakt heeft. Die ſoort vind men, heel dikwils, met de twee voorige gemengd. Men heeft onze Dichters ſlegts open te ſlaan, om de voorbeelden dezer drie ſoorten te vinden, waarāan men, in navolging der *Grieken* en *Romeinen*, verſchillende naamen geeft, volgens het getal en de verdeling der voeten, die men

men in de Verzen of regels in acht neemt. Voor het overige heeft men in 't Hoogduitsch Helden-dichten, Treur- en Blyspelen op rym gemaakt, Opera's, Harderszangen en andere Toneeldichten, Schimpdichten, Treurdichten, Zendsbrieven op rym, Odes, zo heldhaftig, als zedelyk, vrolyk en dartzel, Rondeelen, en Klinkdichten, allerhande soorten van Puntdichten en Sneldichten. Hunne beroemdste Dichters van de voorige Eeuw zyn OPITZ, DACH, GRYPHIUS, FRANCK, LOHENSTEIN, FLEMMING, CANITZ en BESSER. Van de tegenwoordige Eeuw achten wy NEUKIRCH, PIETSCH, GUNTHER, GOTTSCHED, HAGEDORN, HALLER, de Baron van SCHÖNAICH, GELLERT, KLEIST, en LESSING, zonder eene menigte anderen te rekenen, die hunne verdiensten in verscheide soorten van Dicht-kunsten hebben. Om 'er een staaltje van te geeven, zullen wy ons bepaalen tot een Gedicht van den Baron CANITZ op eene Pyp FABAE, en nog een ander Gedicht van denzelfden.

G E D I C H T
V A N
D E N B A R O N V A N
C A N I T Z.
O P
E E N E P Y P T A B A K.

Du Labsal meiner stillen Ruh,
 Du lieblich rauchend Pfeifgen du;
 Das, wie ein kleiner Ofen, glüet,
 Das mein Gehirn von Küssen leert,
 Und, wenn ein Kummer mich beschwert,
 Ihn unvermerkt vom Herzen ziehet;
Z U B A C K, der meinen Geist erfreut,
 Geh ich schnell deinen Rauch verschwinden,
 So kann ich hier zu gleicher Zeit
 Ein Bildniß meines Lebens finden.
 Du giebst mir deutlich zu verstehen,
 Da ich nur Asche, die noch glimmt,
 Was für ein End einst mich bestimmt,
 Und folgt mein Auge deinem Rauch,
 So merck ich sichtbar, daß ich auch
 Dereinst selbst muß, wie du, vergehen.

GE-

G E D I C H T

van denzelfden Baron van

C A N I T Z.

Vergebliche Sorgen.

Ydele Zorgen.

Weicht, eitle Grillen, weicht, ihr kränket nur die Sinne,
 Ihr schwächt die Vernunft, und schrecket das Gesicht,
 Den Abgrund weist ihr, und Hülf' wißt ihr nicht,
 Ihr schafftet Müß und Schweiß, und kömmt doch nichts gewinnen,
 Ihr öffnet uns die Bahn zum zettigen Verderben,
 Und macht das Leben schon in erster Blüthe sterben.

* *

Was noch geschehen soll, das hält uns Gott verborgen;
 Er weiß, ein schlimmes Heut ist an sich selber schwer;
 Wir aber holen uns noch neue Dornen her,
 Als wär es nicht genug, für jeden Tag zu sorgen;
 Wir sinken schon, aus Furcht des Künftigen, zur Erde,
 Das nie gewesen ist, nicht ist, und nicht kann werden.

* *

Warum verlangen wir, in stetem Glück zu weiden,
 Und wünschen, was vorhin kein Sterlicher gethan?
 Entfällt uns denn so gar, daß wir viel besser dran,
 Als tausend neben uns, die unsern Stand beneiden?
 Kann uns der Sonnenschein so trübe Regung machen?
 Wie wird es künftig gehn, wenn erst die Wolken krachen?

* *

Drum rauschet nur vorbei, ihr künnevolle Flüßer,
 Das ist das beste Gut, was in uns selbst besteht;
 Und weils des Vaters Hand das Rad der Schickung dreht,
 Sind, ehet Küsse noch als Schläge, zu vermitheln.
 Er schicke, was Er will, wir können nicht entrinnen;
 Weicht, eitle Grillen, weicht, ihr kränket nur die Sinne.

Z s

VER-

VERZAMELING
VAN
NAAMWOORDEN.

Van de Godheid enz.

Van der Godheit u. s. w.

God, God.	de Godsdienst, die Religie.
Jesús Kristus, JESUS Christus.	de Bijbel, die Bibel.
de Heilige Geest, der Heilige Geest.	het Geloof, der Glaube.
de Heilige Drieëenheid, die heilige Drieëenigheid.	het Kristendom, das Christenthum.
de Schepper, der Schöpfer.	het Joodendom, das Judenthum.
de Verlosser, der Erlöser.	het Heidendom, das Heidenthum.
de Zaligmaaker, der Seligmacher.	de Zaligheid, die Seligkeit.
de Heiligmaaker, der Heiligmacher.	de Apostelen, die Apostel.
de Schepping, die Schöpfung.	het Vormsel, die Firmeling.
de Verlossing, die Erlösung.	de Biegt, die Beichte.
de Heiligmaking, die Heiligung.	het Heilige Nagtmaal, das heilige Abendmahl.
de Heilige, die H. Jungfrau Maagd, S. Maria.	de Doop, die Taufe.
de Engel, der Engel.	't laatste Olijzel, die letzte Oelung.
de Aarts-Engel, der Erzengel.	een Jood, ein Jude.
de Heiligen, die Heiligen.	een Heiden, ein Heide.
de Hemel, der Himmel.	een Turk, Mahometaan, ein Türk, Mahometaner.
het Paradijs, das Paradies.	een Kristen, ein Christ.
de Hel, die Hölle.	een Roomsche, ein Römisch.
het Vagevuur, das Fegfeuer.	Katholischer.
de Duivel, der Teufel.	

een

- April, der April, Oftermonath. drie Koningen, der Heiligen
 Mei, der May, Bonnemonth. drey Koninge Zag.
 Junij, der Brachmonath. Vrouwendag Lichtmefse.
 Julij, der Heunmonath. de reiniging van de Maagd,
 Augustus, der August, Ernte- Maria Reiniging.
 monath. de flemptijd, Faftnachten.
 September, der Herftmonath. de Vasten, die Faftenzeit.
 October, der Weinmonath. Palmezondag, der Palm-
 November, der Winter- Sonntag.
 monath. de witte Donderdag, der
 December, der Chriftmonath. grüne Donnerftag.
 eene Week, eine Woche. de goede Vrijdag, der Char-
 de Dag, der Zag. fterftag.
 de Nacht, die Nacht. de goede Week, die Char-
 de Middag, der Mittag. woche.
 de Middernagt, die Mitter- Paſchen, Oftern.
 nacht. Hemelvaartsdag, Himmels-
 de Morgen, der Morgen. Pinkſter, Pfingften. (farth.
 de Avond, der Abend. 't Jaargetij, die Jaarzeit.
 eene Maand, ein Monath. de Morgen, die Morgenzeit.
 een Oogenblik, ein Augen- de Avond, die Abendzeit.
 blick. De Dageraad, die Morgens-
 de Lente, der Frühling. rötche.
 de Zomer, der Sommer. de Ondergaande Zon, die
 de Herft, der Herft. Abendrötche.
 de Winter, der Winter. de Opgang der Zon, der Son-
 de Zondag, der Sonntag. nen Aufgang.
 de Maandag, der Montag. de Ondergang der Zon, der
 de Dingsdag, der Dienftag. Sonnen Untergang.
 de Woensdag die Mittwoch. het aanbreeken van den Dag,
 de Donderdag, der Donner- das aanbreeken des Tages.
 ftag. de dag van Gisteren, der
 de Vrijdag, der Freitag. geftrige Zag.
 de Zaterdag, der Sonnabend, de dag van heden, der heu-
 of der Samftag. tige Zag.
 het Uur, die Stunde. de dag van morgen, der mor-
 Nieuwejaarsdag, der Neus- geude Zag.
 jährftag.

veer-

veertien Dagen , vierzehn	Allerheiligen, Allerheiligen.
Zage	Dags te vooren, der heilige
Sacraments-dag, das Frohn-	Abend:
leichnams Feste.	Kers-avond, die Christnacht.
St. Jan der Johannes-Zag	Kers-dag, Weihnachten.
het Feest der Apostelen, die	de Oogst, die Erndte.
Apostel Feste.	de Wijn oogst, die Weinlese

Van Eeten en Drinken.

Vom Essen und Trinken

het Brood, das Brod:	een Kandelaar, ein Leuchter.
de Wijn, der Wein.	eene Kaars, ein Licht.
het Bier, das Bier.	een Snuiter, eine Lichtpuge.
het Vleesch, das Fleisch.	een Konfoor, eine Koblpfanne.
de Visch, der Fisch.	een Bekken, ein Becken.
gezooden, Gefotenes.	een Handvat, ein Handfaß:
gebraaden, Gebratens.	een Glas, ein Glas.
een stuk Broods, ein Stück	eene Vles, eine Flasche.
Wrod.	een Korn, ein Napf.
eene Pastij, eine Pastete.	een Handdoek, ein Hand-
Sop, eine Suppe.	tuch, Quelle:
de Saus, die Brühe, die Zunke.	het Zout, das Salz.
Vleesch-nat eine Fleischbrühe:	de Peper, der Pfeffer.
het Nageregt. der Nachtsch.	de Gember, der Ingwer.
de Kaas, der Käse.	de Olie, der Oel.
de Tafel, der Tisch	de Azyn, der Essig.
het Tafellaken, das Tisch-	de Mostert, der Senf.
tuch.	de Suiker, der Zucker.
het Servet, das Tischartuch.	de Kaneel, der Zimmet.
een Stoel, ein Stuhl.	de Kappers, die Kappern.
een Mes, ein Messer.	Ossen-vleesch, Rindfleisch.
eene Vork, ein Gabel.	Kalfs-vleesch, Kalbfleisch.
een Lapel, ein Löffel.	Schaapen vleesch, Hammel-
een Bord, ein Teller.	fleisch.
eene Schotel, eine Schüssel	Lams-vleesch, Lammfleisch.
een Zoutvat, ein Salzfaß.	

Varkens-vleesch, Schweinsfleisch	de Oranje-appel, die Pomoranje.
eene Henne, ein Huhn, eine Henne.	de Citroen. die Zitronen.
een Haan, ein Hahn.	het Eij, das Ey
gehakt Vleesch, gehacktes Fleisch.	een Straif, ein Eyeruchen.
Zweefserik, Kälbermilch.	de Kreeft, der Krebs.
eene Worst, eine Wurst.	de Karper, der Karpen.
eene Taart, eine Torte.	de Forél, die Forelle.
de Ham, der Schinken.	de Tong, die Scholle.
een Saucijs, eine Bratwurst.	de Aal, der Aal.
eene Kapoen, ein Kapouin.	de Zeelt, der Schley.
jonge Hoenders, junge Hühner,	de Haring, der Haring.
jonge Duiven, junge Tauben.	de Oester, die Auster.
Sneppen, Schnepfen.	de Zalm, der Salm.
Patrijzen, Rebhühner.	de Stokvisch, der Stockfisch.
Lijsters, Krammetsvögel.	Erweten, Erbsen.
Leeuwrikken, Lerchen.	Linzen, Linsen.
Kwartels, Wachteln.	Boonen, Bohnen.
Faizanten, Gansanen.	de Spinagie, der Spinat.
eene Gans, eine Gans.	de Artichokken, die Artischocken.
een Endvogel, eine Ente.	Spergies, der Spargel.
een Haas, ein Hase.	de Kool, der Kohl.
het Wildbraat, das Wildbret.	Blomkool, Blumenkohl.
het Konijn, das Kaninchen.	de Rijst, der Reis.
het Speenvarken, das Spanferkel.	de Appel, der Apfel.
een Kalfsnierstuk, ein Metzenbraten.	de Peer, die Birne.
een Schaapenbout, eine Keule.	Perziken, Pfirschen.
een Schaapen-schouder, ein Hammelschlegel.	Karsen, Kirschen.
de Uije, die Zwietel.	Pruimen, Pflaumen.
de Knoflook, der Knoblauch.	Vijgen, Feigen.
het Spek, der Speck.	Framboozen. Hindbeere.
	Rozijnen, Rosinen.
	Amandelen Mandeln.
	Kastanjen, Kastanien.
	Olijven, Oliven.

Moer

Moerbeijen, Maulbeeren. Nooten, Nisse.
 Queen, Quitten. Hazenooten, Haselnisse.
 Mispelen, Mispeln.

Van de Bloedverwandschap.

Von der Blutsverwantschaft.

Stamboom, der Stamm- baum.	de Moey, moeders zuster, die Nuhme.
het Geslacht-register, das Geschlecht Register.	de Neef, der Nefse.
de Vader, der Vater.	de Nigt, die Nichte.
de Moeder, die Mutter.	de Neefen de Nigt, Geschw- sterkind.
de Grootvader, der Groß- vater.	volle Neef, leiblicher Vetter. (mutter. volle Nigt. leibliche Nuhme.
de Grootmoeder, die Groß- de Overgrootvader, der Uel- tervater.	de Schoon- } der Schwager. broeder, } der Stiefbruder.
de Overgrootmoeder, die Ueltermutter.	de Schoon- } die Schwage- zuster, } rin. die Stiefs- (tern: } Schwester.
de Voorouderen. die Voral- de Zoon, der Sohn.	de Stief- } der Stiefvater. vader, } der Schwiegervater.
de Dochter, die Tochter.	de Stief- } die Schwiegermoo- moeder, } ter. die Stiefs- mutter.
de Neef, der Enkel.	de Schoonzoon, der Stiefs- sohn. (tochter.
de Nigt, die Enkelin.	de Schoondochter, die Stiefs- de Schoonzoon, der Eidam.
een agter Kleinzoön, ein Urenkel.	de zoonsvrouw, des Sohns- weib.
een agter Kleindochter, eine Urenkelin.	de Nakomelingschap, die Nachkommenschaft.
de Broeder, der Bruder.	het Huwelijk, der Ehestand.
de Zuster, die Schwester.	de Oudertrouw, die Ver- lobnik.
de Oom, vaders broeder, der Vetter. (der Oheim.	
de Oom, moeders broeder,	
de Moey, Vaders zuster, die Base.	

een

een Ondertrouwde ein Ver- lotter. (Verlobte.	de Bloedverwandschap, die Verwandschaft.
eene Ondertrouwde eine de Bruidegom, der Bräutis- gam.	de Broederschap, die Bris- derschaft.
de Bruid, die Braut	Tweelings broeders, Zwis- linggebrüder
de Bruilof, die Hochzeit:	Tweelings zusters, Zwis- tinggeschwister.
het Huwelijksgoed die Ehe- steuer. (wer.	een Bloedvriend, ein Ver- wandter.
een Weduwnaar, ein Witt:	eene Bloedvriendin, eine Ver- wandte.
eene Weduwe, eine Wittwe	een Vriend, ein Freund.
de Gevader, der Gevatter.	eene Vriendin, eine Freundin.
de Gemoeder die Gevatterin.	
het Doopvaderschap, die Gevatterschaft.	

Van den Mensch en deszelfs deelen.

Vom Menschen und dessen Theilen.

het Lighaam, der Leib.	de slaap van 't Hoofd, die Schlase.
een Liik of dood lighaam, eine Leiche, of todtter Körper.	de Wangen, die Backen.
een Geraamte, ein Todten- gerippe.	de Neus, die Nase.
het Vel, die Haut.	de Mond, der Mund.
het Hoofd, der Kopf.	de Lippen, die Lippen.
het Aangezigt das Angesicht.	het Gehemelte der Saumen.
het Voorhoofd, die Stirne.	de Tand, der Zahn
het Oog, das Aug.	het Tandvleesch, das Zahn- fleisch.
de Wenkbrauwen, Augen- braunen.	het Kakebeen, der Kinnbacken.
de Oogleden, die Augenglieder.	de Tong, die Zunge.
de Oogappel der Augapfel.	de Huig, das Zäpflein.
het Oor, das Ohr.	de Kin, das Kinn.
de Lel, das Ohrläpplein.	de Baard, der Bart.
het Hair, die Haare.	de Hals, der Hals.
	de Keel, die Kehle.

de

- de Nek, das Genick.
 de Schouder, die Schulter.
 de Rug, der Rücken.
 de Ruggraat, der Rückgrat.
 de Oxel, die Achsel.
 de Arm, der Arm.
 de Elleboog, der Ellenbogen.
 de Vuist, die Faust.
 de Hand, die Hand.
 de palm van de Hand, die flache Hand.
 het bovenste van de Hand, die verwendete Hand.
 de Vinger, der Finger.
 de Duim, der Daumen.
 de Nagel, der Nagel.
 de Borst, die Brust.
 de Buik, der Bauch.
 de Zijde, die Seite.
 de Navel, der Nabel.
 de Heup, die Hüfte.
 de Dije, der Schenkel.
 de Knie, das Knie.
 de Waij van 't been, die Kniekeble.
 het Been, das Bein.
 de Kuit, die Wade.
 de Schinkel, das Schienbein.
 de Enkel, der Knöchel.
 de Voet, der Fuß.
 de Voetsool die Fußsohle.
 de Hiel, die Ferse.
 de Toon, die Zehe.
 het Gewrigt, das Gelenk.
 een Been, ein Bein.
 het Gelaat, die Gestalt, das Ansehen.
 de Kleur, die Gesichtsfarbe.
 de Gestalte, die Leibesgröße.
 de Gang, der Gang.
 de Gebaarden, die Gebärden.
 't Bekkeneel, die Hirnschale.
 de Hersenen, das Gehirn.
 het Bloed, das Blut.
 de Ader, die Ader.
 de Polsader, die Pulsader.
 de Pols, der Puls.
 de Zenuw, die Spannader.
 de Pees, die Fächse, Seune.
 de Spieren, die Muskeln, of die Mänse-am Fleisch.
 het Hart, das Herz.
 de Long, die Lunge.
 de Strot-ader, die Luftröhre.
 het Middelfrif, das Zwerchfell.
 de Strot, der Schlund.
 de Maag, der Magen.
 de Lever, die Leber.
 de Gal, die Galle.
 de Milt, die Milz.
 de Darmen, das Gedärme.
 de Ingewanden, das Eingeweide.
 de Blaas, die Blase.
 het Speekzel, der Speichel.
 het Zweet, der Schweiß.
 de Snot, der Noh.
 een Hikdamp, ein Nisps.
 een Wind, ein Wind.
 de Pis, der Harn.
 de Drek, der Koch, of des Dreck.
 de vijf Zinnen, die fünf Sinne.
 het Gevoel, das Fühlen.
 het Gezigt, das Gesicht.
 het Gehoor, das Gehör.

de

de Reuk, das Riechen, of der Geruch.	het Oordeel, das Urtheil.
de Smaak, der Geschmack.	de Wil, der Wille.
de Ziel, die Seele.	het Geheugen, das Gedächtniß.
de Geest, der Geist.	de Inbeelding, die Einbil- dingskraft.
het Verstand, der Verstand.	het natuurlijk Verstand, der natürliche Verstand.
de Rede, die Vernunft.	
de Gedagte, der Gedanken.	

Van de Toevallen, Ziektens en Onvolmakthe- heden van den Mensch.

Von den Zufällen der Krankheiten und Mängeln des Menschen.

het Geluk, das Glück.	eene verstikkende Zinking, een Stectstusf.
het Ongeluk, das Unglück.	de Kanker, der Krebs.
het Geval, der Zufall.	de Pestbuil, der Karfunkel.
een onvermijdelijk Toevat, ein unvermeidlicher of un- versehener Zufall.	de koude Pis, die kalte Seiche.
het Noodlot, das Schicksal.	't Kolijk, das Bauchgrimmen.
het Heroscopium opmaa- ken, die Nativität stellen.	de besmettelijke Ziekte, die Afstekende Seuche.
Waarzeggen, wahrsagen.	de Stuijpen, das Nervenucken.
de Beroerte, der Schlagstusf.	de 'Kraamp, der Krampf.
een Zweer, ein Geschwür.	de Jenking, das Jücken.
de Aamborstigheid, die Eng- brüstigkeit.	de Overgeeving, das Er- brechen.
een Aamborstige, ein Eng- brüstiger.	de Loop, der Durchlauf.
de Hartklopping, das Herz- klopfen.	de roode Loop, die rotte Aubr.
een Pestbuil, eine Pestbeule.	een Gezwel, die Geschwulst.
het koud Vuur, der kalte Brand.	de vallen- } die fallende Sucht de ziekte, } die schwere Noth.
eene Zinking, ein Stusf.	de Roos, die Rose.
	het Keelgezwel, die Bräune.
	de Koorts, das Fieber.

de

- de alledagsche Koorts, de
derdendagsche Koorts, de
vierdendagsche Koorts,
das tägliche, drey, viertägige
Fieber.
- de Moederziekte, die Mut-
terbeschwerde.
- eene Bloedvin, ein Blut-
geschwür. (sen.)
- de Sproeten, die Somersprofs-
een puist in 't Gezigt, eine
Flecke im Gesichte.
- de Huivering, der Schander.
de Schurft, der Scind.
- de Druipert, der Tripper.
- de Jicht, das Podagra, das
Zipperlein.
- het Kraauwzel, die Kräze.
het Graveel, der Gries.
- de Waterzugt, die Wasser-
sucht.
- de Geelzugt, die Gelbsucht.
- de Melaatsheid, der Auffsag.
- de Slaapziekte, die Schlaf-
sucht.
- de Tandpijn, die Zahnschmer-
zen. (Kopfweh.)
- de scheele Hoofdpijn, das
de Zwaarmoedigheid, die
Schwermuth.
- de Geraaktheid, der Schlag.
- de Pest, die Pestilenz.
- de Dolheid, der Wahwitz,
die Naserey.
- de Teering, die Schwindsucht.
- de Steen, der Stein.
- de Pleuris, das Seitenfes-
chen.
- de Purperziekte, das Fleck-
fieber. (sucht.)
- de Longziekte, die Lungen-
de Mazelen, die Masern.
- de Hoest, der Husten.
- de Verkoudheid, der Schnup-
fen.
- de Heupjicht, das Hüftweh.
- de Scheurbuik, der Scharbock.
- de Venusziekte, die Venus-
senche. (pocken.)
- de Kinderpokjes, die Kinder-
de Zwijmeling, der Schwim-
del.
- eene Snee, eine Schmarre.
- eene Wond, eine Wunde.
- een Lidreken, eine Narbe!
- een Val, ein Fall.
- eene Kneuzing, eine Quet-
schung.
- een Zieke, ein Kranker.
- de Ziekte, die Krankheit.
- een Blinde, ein Blinder.
- een Manke, ein Lahmer.
- een Verlamde, ein Gelähmter.
- een Snapper, ein Geiserer.
- een Stameraar, ein Stammleser.
- een Eenöog, ein Einäugiger.
- een Bogchel, ein Bucklichter.
- een Kaalkop, ein Kahlkopf.
- een Linkse, ein Linker.
- een Eenhandige, ein Einhän-
diger.
- een Stomme, ein Stummer.
- een Doove, ein Tauber.
- een Snotneus, ein Nostigter.
- een Dwerg, ein Zwerg.
- een Reus, ein Riese.

Van

Van Beroepen en Handwerken.

Von Gewerben und Handwerken.

- Een Akkerman, *ein Acker-* een Houthakker, *ein Holz-*
 man. *Apotheker.* hauer.
 een Apoteker, *Apothecar,* *ein* een Hoedemaaker, *ein Hüter;*
 een Arts, *eine Arzt.* of *Hutmacher.*
 een Barbier, *ein Barbier.* een Handschoenmaaker, *ein*
 een Bakker, *ein Bäcker.* *Handschuhmacher.*
 een Brouwer, *ein Bierbrauer.* een Hekelmaaker, *ein Hebel-*
 een Fontein-, *Bronmeester,* *macher.*
ein Brunnenmeister. een Jaager, *ein Jäger.*
 een Drukker, *ein Buchdrucker.* een Juwelier, *ein Jubelirer.*
 een Boekverkooper, *ein Buch-* een Koopman, *ein Kaufmann.*
händler. *(der.* *de Kooplieden, die Kaufleute.*
 een Boekbinder, *ein Buchbin-* *de Koopmanschap, die Kauf-*
 een Beeldhouwer, *ein Bild-* *mannschaft.*
hauer. *(Dreher* een Kaartenmaaker, *ein Kar-*
 een Draajer, *ein Drechsler,* *tenmacher.*
 een Dief, *ein Dieb.* een Koperslager, *ein Kupfer-*
 een Yzerkramer, *ein Eisens-* *Schmidt.*
händler. een Boutwerker, *ein Kürschner*
 een Slager, *ein Fleischer, ein* een Plaatsnijder, *ein Kupfer-*
Mezger. *stecher.*
 een Voerman, *ein Fuhrmann.* een Kraamer, *ein Krämer.*
 een Landmeester, *ein Feld-* een Tinnegieter, *ein Kamm-*
messer. *(meister.* *gießer.*
 een Schermmeester *ein Fecht-* een Kammaaker, *ein Kamm-*
 een Viscber, *ein Fischer.* *macher.*
 een Hovenier, *ein Gärtner.* een Kuiper, *ein Küfer of Fass-*
 een Goudsmit, *ein Gold-* *binder.*
schmied. een Mandemaaker, *ein Korb-*
 een Leerbereider *ein Gerber.* *macher.*
 een Gordel, een Portepé- een Koppelaar, *ein Kuppler.*
 maaker, *ein Gürtler.* een Koppelaarster, *eine Kup-*
 een Glazemaaker, *ein Glaser.* *plerin.*

een

- een Knoopenmaaker, ein een Zwaardveeger, ein
 Knopfmacher. Schwertfeger.
 een Kok, ein Koch. een Schaarenlijper, ein Schee-
 een Kaarzenmaaker ein Licht- reuschleifer.
 zieher, of Lichtmacher. een Schoolmeester, ein Schul-
 een Looijer, ein Lobgerber. meester.
 een Weever, ein Einweber. een Schrijfmeester, ein
 een Mesfenmaaker, ein Schreibmeester.
 Messenschmidt. een Taalmeester, ein Sprach-
 een Schilder, ein Maker. meester.
 een Metzelaar, ein Maurer. een Smit, ein Schmidt.
 een Molenaar, ein Müller. een Schrijnwerker, ein
 een Muzikant, ein Musikant. Schreiner.
 een Mufter, ein Münzer. een Spiegelmaaker, ein Spies-
 een Moordenaar, ein Mien- gelmacher. (ter.
 chelmörder. (ker. een Koorntmaaijer, ein Schnit-
 een Nestelmaaker, ein Nads een Schoorsteenveeger, ein
 een Wacht, ein Nachtwächter. Schorsteinfeger
 een Nagelfmit, ein Nagel- een Zadelmaaker ein Sattler.
 fchmidt. (macher. een Slootenmaaker, ein Schloß-
 een Papiermaaker, ein Papier- fer. (macher.
 een Pafteibakker, ein Pafte- een Lakenweever, ein Tuch-
 renbeker. een oude Kleerkooper, ein
 een Pruikenmaaker, ein Per- Trödler.
 rückenmacher. een Dansmeester, ein Tanz-
 een Rekenmeester, ein Re- meester.
 chenmeester. een Schrijnwerker, ein Sch-
 een Riemer, ein Riemen. scher.
 een Gieter, Geelgieter, ein een Pottbakker, ein Töpfer.
 Reithgteser. een Tapijtmaaker, ein Tapes-
 een Koover, ein Küber. zierer. (macher.
 een Herder, ein Schäfer. een Horlogiemaaker, ein Uhr-
 een Borduurder, ein Seiden- een Verkooper, ein Verkäufer.
 fteiter. een Waarzegger, ein Wahr-
 een Lijnflager, ein Seiler. fager. (ner.
 een Schoenmaaker, ein een Wagenmaaker, ein Wag-
 Schuster. een Wondheeler, ein Wund-
 een Snijder, ein Schneider. arzt.

een

een Waschkooper ,	ein	een Tinnegieter ,	ein	Zinn
Wachtslichtzieher.	(ker.	gießer.		
een Lezenvulder ,	ein	een Tandtrekker ,	ein	Zahn
een Wijnkooper ,	ein	een Brecher.		
händler.	(zer.	een Toveraar ,	ein	Zauberer.
een Wijngaardenier ,	ein	een Tichelbakker ,	ein	Zich
een Timmerman ,	ein	gelbreimer.		
mermann.				

Van Mans- en Vrouwen Kleederen.

Von Manns- und Frauen-Kleidern.

een Kleet ,	ein	Kleid.	de Mouw ,	der	Ermel.
een Alledags Kleet ,	ein	de Opplagen ,	die	Ausschläge.	
Altstagskleid.		de Lobben ,	die	Handkrausen ,	
een Zondags Kleet ,	ein	- of	Manchetten.		
Sonntagskleid.		de Japon ,	der	Schlafrock.	
een effen Kleet ,	ein	de Zak ,	der	Schubfack.	
schlechtes		de Vederbos ,	der	Federbusch.	
Kleid.		de Knoop ,	der	Knopf.	
een gestikt Kleet ,	ein	het Knoopsgat ,	das	Knopfloch.	
gestikt		de Handschoen ,	der	Hand-	
Kleid.		schuh.		schuh.	
een Rouwkleed ,	ein	de Neusdoek ,	das	Schnupf-	
Zrauer-		de Mof ,	der	Muff ,	
een Hoed ,	ein	of	der	Schlupfer.	
Hut.	(kleid.	de Kousebanden .	die	Kuise	
de opslag van den Hoed ,	die	of	Strumpfbänder.		
Krämpe am Hut.		de Gespen ,	die	Schubschmal-	
de Snoet ,	die	len.		hant.	
Huttschnitz.		de Draagband ,	das	Degenge-	
eene Muts ,	eine	een Horologie ,	eine	Sackuhr.	
Mütze.		de Ring ,	der	Ring.	
eene Paruik ;	eine	de Tabaksdoos ,	die	Tabaks-	
Perücke.		de Kam ,	der	Kamm.	
een Das ,	ein	de Poeder ,	der	Puder.	
Halstuch.		de Borstel ,	die	Rehrbürste.	
een Mantel ,	ein				
Mantel.					
een Kraag ,	ein				
Ueberschlag.					
de Vest ,	die				
Weste.					
de Broek ,	die				
Hosen.					
de Kousen ,	die				
Strümpfe.					
de Schoenen ,	die				
Schuhe.					
het Hemd ,	das				
Hemd					
het Kamizool ,	das				
Kamisol.					

de

de Schoenborstel, die Schuhbürste.	het Banketsel, die Schminke.
het Kapiel, das Kopfzeug.	het Moesje, das Schminkepflasterlein.
de Kaper, die Haube, of Kappe.	een Hoofdnaald, die Haarnadel.
het Keurslijf, der Schnürleib.	een Reukwater, ein wohlriechend Wasser.
de Voorschoot, die Schürze, das Vortuch.	de Doos, die Schachtel.
de Sluizer, der Schleier.	edele Gesteentens, Edelgesteine.
een Paarelsnoer, ein Perleenschuur.	(dien. de Kleinoodien, die Kleinodien.
een gouden Ketting, eine goldene Halskette.	het Lijnwaat, die Leinwand.
de Oorringen, das Ohrengehäk.	de Zijde, die Seide.
de Planchét, das Blauschet.	de Wol, die Wolle.
de Armbanden, die Armbänder.	de Stijffel, die Stärke.
het Toilét, der Nachttisch.	de Wasch, die Wäsche.
de Speld, die Stefnadel.	het Linnen, das weiß Gezeug.
het Speldenkussen, das Nasdelkissen.	een Koker, ein Futteral.
de Schaar, die Scheere.	de Diamant, der Demant.
de Vingerhoed, der Fingerhut.	een Smaragd, ein Schmaragd.
de Naald, die Nebnadel.	een Turkois, ein Türkis.
het Gaaren, der Zwirn.	een Robijn, ein Rubin.
	een Zonnescheim, ein Sonnenschirm.
	een Regenscherm, ein Regenschirm.

Van de Studie en Schrijfkunst.

Vom Studieren und der Schreibern.

de Studeerkamer, die Studierstube.	een blad Papier, ein Bogen Papier.
het Boek, das Buch.	een Riem, ein Reiß.
het Schrift, die Schrift.	een Blad, ein Blatt.
het Papier, das Papier.	eene Bladzijde, die Seite eines Blattes.
een boek Papier, ein Buch Papier.	de Kant, der Rand.

de

- de Regel, die Zeife.
eene Pen, eine Feder.
de Inkt, die Tinte.
de Inktkoker, das Schreibzeug.
het Pennemes, das Federmesser.
het Zand, der Streufand.
de Zandkoker, die Sandbüchse.
de Passer, der Zirkel.
de Kaars, das Licht.
de Lamp, die Lampe.
een Waschlicht, ein Wachlicht. (Stoc.)
de Waschkaars, der Wachkaars.
eene Lantaarn, eine Laterne.
eene Bril, eine Brille.
het Parkement, das Pergament.
het Tafelboekje, die Schreiftafel.
het Potlood, der Bleystift.
de Liniaal, das Lintial.
de Les, die Lectie.
de Overzetting, die Uebersetzung.
een Doctor, ein Doctor.
een Licentiät, ein Licentiat.
de Konstleeraar, ein Magister. (Stad.)
de hooge School, die Uniuersiteit.
een Profesfor, ein Professor.
de Godsgeleerdheid, die Gottesgelahrtheit.
de Rechtsgeleerdheid, die Rechtsgelahrtheit.
de Geneeskunde, die Arzneykunst.
de Wijsgeerte, die Weltweisheit.
de vrije Kunsten, die freyen Künste.
de Spraakkunst, die Sprachkunst.
de Redeneerkunde, die Vernunftlehre.
de Rederijkkunst, die Redekunst.
de Muziek, die Musik, of Zoukunst. (kunst.)
de Rekenkunst, die Rechenkunst.
de Landmeetkunst, die Meeskunst. (kunst.)
de Starrekunde, die Sterrekunde.
de Starrekijkkunde, die Sterrendeuter kunst. (tit.)
de Wiskunst, die Mathema.
de Aardrijksbeschrijving, die Erdbeschreibung.
de Dichtkunst, die Dichtkunst.
de Bouwkunst, die Baukunst.
de Metaalscheiding, die Schmelzkunst.
een Brief, ein Brief.
een Briefje, ein Zettel.
het Signet, das Penschaft.
het Omslag, der Umschlag.
een Zegel, ein Siegel.
spaansch Lak, das Siegestak.
een Ouwel, eine Oblate.
een Getal, eine Zahl.
eene Cijfer, eine Ziffer.
het Vouwbeen, das Falzbein.
de Lessenaar, das Pult.

Van

Van de deelen des Huizes, en van het Huisraad.

Von den Theilen des Hauses, und vom Hausrath.

Een Kasteel, ein Schloß.	het Hoenderhok, das Hünershaus.
een Paleis, ein Pallast.	het Sekreest, der Abtritt.
een Huis, ein Haus.	de Verdieping, das Stockwerk.
de Deur, die Hausthüre.	de Trap, die Treppe, die Stiege.
het Duim-ijzer, die Thüran-	de Trappen, die Stufen.
het Slot, das Schloß. (gel-	de Zolder, der Boden.
een Hangslot, ein Vorleg-	het Dak, das Dach.
schloß.	het Dakvenster, das Dach-
de Sleutel, der Schlüssel.	fenster.
een Looper, ein Haupt-	de Gevel, der Giebel.
schlüssel.	de Latten, die Latten.
een Grendel, ein Niegel.	een Weêrhaan, ein Wetter-
eene Klink, eine Klink.	bahn.
een Klopser, ein Klopfen.	de Goot, die Dachrinne.
de Schel, die Schelle.	het Venster, das Fenster.
een Sluippoort, eine Stur-	het houten Venster, der Fen-
terthüre. (Stube.	sterladen.
eene Kaggelkamer, eine	de Vloer, der Boden.
eene Kamer, eine Kammer.	de Schoorsteen, die Feuer-
de Zaal, der Saal.	mauer.
een Oven, der Ofen.	het Uithangbord, das Schild.
de Plaats, der Hof.	de Maur, die Mauer.
de Put, der Brunnen.	de Klinkert, der Mauerstein.
de Keuken, die Küche.	de Kalk, der Kalk.
de Spijskamer, die Speise-	de Wandkalk, der Gips.
kammer.	de Balk, der Balken.
de Bottelaarij, die Kellery.	de Lei, der Schieferstein.
de Kelder, der Keller.	de Gang, der Gang.
de Stal, der Stall.	een Luchtgat, ein Luftloch.
Koets-, Wagenhuis, der	eene Luifel, ein Schirmdach.
Schuppen.	eene Tafel, ein Tisch
de duivenvlugt, der Zau-	een Tapijt, ein Teppich.
benfchlag.	

A a

eene

eene Laa, eine Schnblade.	een Zandlooper, ein Sanduhr.
een Spiegel, ein Spiegel	eene Kroon, ein Kronenleuchter.
het Tapijtbehangzel, die Tapezerey.	een Kandelaar, ein Leuchter.
een Stoel, ein Stuhl.	de Snuiter, die Lichtpuge.
een Leuningstoel, ein Lehrestuhl.	eene Kruik, ein Krug.
een Armstoel, ein Armsessel.	een Vat, ein Gefäß.
een Schabel, ein Sessel.	eene Schop, eine Schaufel.
een Kussen, ein Polster.	eene Tang, eine Zange.
eene Voetebank, ein Fußschemel.	een Vuurscherm, ein Feuerschirm.
eene Kast, ein Schrank, of Kleiderschrank.	een Bed, ein Bett.
een Koffer, ein Koffer.	de Gordijnen, die Vorhänge.
een Valies, ein Mantelfack.	de Stroozak, der Strohsack.
een staand Horologie, eine Wanduhr.	het Stilletje, der Nachstuhl.

Het geen men in de Keuken en in den Kelder vind.

Was man in der Küche und in dem Keller findet.

De Haard, der Heerd.	een brandend Hout, ein Brand.
het Vuur, das Feuer.	de Asch, die Asche.
de Vlam, die Flamme.	het Vuurslag, das Feuerzeug.
de Rook, der Rauch.	de Vuursteen, der Feuerstein.
het Roet, der Ruß.	de Tonder, der Zunder.
het Hout, das Holz.	de Zwavelstok, das Schwefelhölzlein.
een dik Brandhout, ein Scheit-holz.	't gezwaveld Lint, der Schwefelfaden.
een Takkebos, ein Reisbund, of eine Weile.	de Blaasbalk, der Blasebalg.
de Kool, die Kohle.	de Vuurschop, die Feuerschaufel.
de Steenkoolen, die Steinkohlen.	't Vaatwerk, das Küchengeschirr.
de Turf, der Torf, of Broom-erde.	

een Pot, ein Hafen, ein Topf.	de Taartenpan, die Taarten-
een Hakmes, ein Hackmesser.	pfanne.
een Dekfel, ein Deckel.	een Bezem, ein Besem.
een Korn, ein Karpf.	een Vat, ein Faß.
een Braatſpit, ein Bratſpieß.	een Vaatje, Tonnetje, ein
een Spidraajer, ein Braten-	Fäßlein.
wender.	de Deuvik, der Zapfen.
de Braadpan, die Bratpfanne.	de Spon, das Spund.
de Lardeerpriem, die Spick-	een Kraan, ein Zapfahnt.
nadel.	een Hevel, ein Heber.
de Drievoet, der Dreifuß.	de Duigen, die Faßtauben.
de Ketel, der Kessel.	een Hoepel, ein Reif.
de Doorſlag, der Durchſchlag.	de Drank, das Getränk.
de Pan, der Tiegel.	de Stelling, die Lagerbäume.
de Rijf, rasp, das Reibeisen.	een Kelderboor, ein Weins-
de Rooster, der Roſt.	böhrer.
de Emmer, der Wassereimer.	een Trechter, ein Trichter.
een Tobbe, der Zober.	een Stopper, Kurk, ein Stop-
een Kuipje, ein Kübel.	fel, of Kork.
de Schuimſpaan, der Schuim-	een Kurkentrekker, ein Kork-
löffel.	zieher.
de Vijzel, der Mörfel.	

Het geen men in een Stal vindt, en wat het Rijden betreft.

Was man in einem Stalle findet, und was zum Reiten gebdret.

e Stalknegt, der Stallknecht.	det Roskam, der Striegel.
e Krib, die Krippe.	een Kaptoom, ein Kappzann.
et Hooij, das Heu.	een Eetkorf, ein Maulkorb.
et Stroo, das Stroh.	een Hoefzyzer, ein Hufeisen.
e Ruif, die Rosbaren.	een Springriem, ein Sprung-
e Trog, der Trog.	nemen.
e Haver, der Haber.	het Gebit, das Gebiß.
e Zeef, das Sieb.	de Stangen, die Stangen-
et Haver-wan-Mandje, die	de Teugel, die Zügel.
Futterschwinde.	bet Kinstuk, die Kinnsteffe.

de Keelriem, der Keelriemen.	een Veulen, ein Füllen.
de Borstriem, der Brustriemen.	een Kitje, ein Klepper.
het Hoofdstel, das Hauptgestell.	een Dooddeier, eine Schindmähre.
een Schabrak, eine Schabracke, Satteldecke.	een Telpaard, ein Zelter.
een Zadel, ein Sattel.	een Boschganger, ein Bosgänger.
een Toom, ein Zaum.	een grijs Paard, ein Grauschimmel.
de Staarriem, der Schwanzriemen.	een spaansch Paard, ein spaanisch Pferd.
de Gordriem, der Gurtriemen.	een Vos, ein Fuchs.
de Zadelboom, der Sattelbogen.	een Appelgrauw Paard, ein Apfelgranes Pferd.
de Halster, die Halfter.	een Moorpaard, eine Nappe.
de Degen, der Degen.	een Vlekpaard, ein Mücken- schimmel.
de Pistoolen, die Pistolen.	een gesprikeld Paard, eine Schede.
de Srijgbeugels, die Steigbigel.	een Trekpaard, ein Zugpferd.
de Zweep, die Peitsche.	een Zadelpaard, Sattelpferd.
de Spitsroef, die Spitzruthe, of die Gärte.	een Pakpaard, ein Packpferd.
de Stevels, die Stiefeln.	een Koppelpaard, ein Koppelpferd.
de Sporen, die Sporen.	eene Koets, eine Kutsche.
een Hengst, ein Hengst.	een Wagen, ein Wagen.
een Rvja, ein Wallach.	eene Kar, ein Karren.
eene Merrie, eine Stute.	

Van het Tuinwerk, van de Bloemen en Boomen.

Von Gartenwerk, Blumen und Bäumen.

de Tuin, der Garten.	een Bloemperk, ein Blumenbett.
de Tuinier, der Gärtner.	een Tuinbed, ein Gartentett.
een Boomgaard, ein Baumgärten.	een Bed, ein Mistbett.
een Moestuin, ein Krautgärten.	een Latwerk, ein Geländer.
	eene Bloem, eine Blume.

een Knop, eine Knospe.	een Tak, ein Ast.
eene Fluweelbloem, eine Tausendschön.	een Takje, ein Zweig.
eene Koornbloem, eine Kornblume.	een Spruitje, ein Reis.
een Klokje, eine Glocken- het Manderkruid, das Ber- gismeinicht.	een Blad, ein Blatt.
de Passiebloem, die Passi- onsblume.	de Schors, die Rinde.
de Hijacint, die Stacint.	een Laan, ein Gang.
de Jasmijnbloem, die Jas- minblume.	de Schaduw, der Schattens.
de Keizerskroon, die Kaiser- de Narcis, die Marciſſe.	de Fontein, der Spring- brunnen.
de Lelie, die Lilie, of Elſe.	een Amandelboom, ein Mandelbaum.
de Heul, der Mohn.	een Vijgenboom, ein Fei- genbaum.
de Sneeuwbloem, die Schnee- blume.	een Peerenboom, ein Birn- baum.
de Sleutelbloem, die Sim- melschlüssel.	een Appelboom, ein Apfel- baum.
de Roos, die Rose.	de Palmboom, der Burchbaum.
een Tuberoos, eine Tuberose.	een Hagedoorn, ein Hagedorn.
een Tulp, eine Tulpe.	een Roozeboom, ein Rosen- stoc.
een Fiööl, eine Beilchen.	een Lindeboom, eine Linde.
een Boom, ein Baum.	een Eikenboom, eine Eiche.
een Struik, ein Strauch.	een Wijngaard, ein Weinstoc.
de Wortel, die Wurzel.	de Wijngaardrank, die Wein- rebe.
de Stam, der Stamm.	een Loofdak, eine Sommer- lanke.
	een Berkenboom, eine Birke.

Van de Vogelen.

Von den Vögeln.

Een Arend, ein Adler.	een Kwikstaart, ein Barch- stelze.
een Merel, eine Amsel.	een Heihaan, ein Birckhahn.
een Oerhaan, ein Auerhahn.	
een Exter, ein Heister.	

- een Kanarievogel, ein Kanarienvogel.
 een Lijster, eine Drossel.
 een Endvogel, ein Endvogel.
 een Eende, eine Ente.
 een Talink, eine Kriechente.
 een Faisant, ein Fasan.
 een Vink, ein Zink.
 een Vledermuis, eine Fledermaus.
 een Gier, ein Geier.
 een bastard Nagtegaal, eine Grasmücke.
 een Gent, ein Gänserich.
 een Weduwal, Groenvink, ein Grünvink.
 een Goudvink, ein Goldvink.
 eene Gans, eine Gans.
 een Roodborstje, eine Gründling.
 een Vlasvink, ein Hänfling.
 een Giervogel, ein Habicht.
 een Haan, ein Hahn.
 een Haselhoen, ein Haselhuhn.
 gene Hen, eine Henne.
 een Ringelduif, eine Holztaube.
 een jong Hoen, ein jung Huhn.
 een Kuiken, ein Küchlein.
 eene Kraaij, eine Krähe.
 een Kraanvogel, ein Kranich.
 een Koekoek, ein Kuckuk.
 een Kierit, ein Kybitz.
 een Leeuwrik, eine Lerche.
 een Koolmees, eine Meise.
 een Nachtuil, eine Nachttaube.
 een Nagtegaal, eine Nachtigall.
 een Pelikaan, ein Pelikan.
 een Paauw, ein Pfau.
 een Papegaaij, ein Papagei.
 een Ringduif, eine Ringeltaube.
 een Rijger, ein Reiher.
 een Roerdomp, eine Rohrdommel.
 een Rave, ein Rabe.
 een Gierzwaluw, eine Rheinschwarte.
 een Patrijs, ein Rebhuhn.
 een Roodkeeltje, ein Rothkehlchen.
 een Struisvogel, ein Straus.
 een Snip, eine Schnepfe.
 een Putter, ein Stieglitz.
 een Zwaan, ein Schwan.
 een Ojevaar, ein Storch.
 een Sperwer, ein Sperber.
 een Spreeuw, ein Staar.
 een Zwaluw, eine Schwalbe.
 eene Mosch, ein Sperling.
 een Specht, ein Specht.
 een Duif, eine Taube.
 een Traggans, eine Trappe.
 een Duiker, ein Täucher. (be.
 een Tortelduif, eine Turteltaube.
 een Wagtel, eine Wachtel.
 een Kalkoen, ein Welscherhahn.
 een Hopfe, ein Wiedhoppf.
 een Kuikendief, eine Weihe.
 een Waterhoen, ein Wasserhuhn.
 een Koninkje, ein Zaunkönig.
 een Cijsje, ein Zetschen.

Van

Van de Vifchen.

Van den Fifchen.

een Aal, ein Aal.	een Tarbotje, eine Platetis.
een Oester, eine Auffer.	een Roch, eine Roche.
een Barbeel, eine Barbe.	een Kwab-aal, ein Stint.
een Braasfem, ein Bräcks.	een Spiering, ein Spiering.
een Baars, ein Bersich.	een Steur, ein Stör.
een Dolfijn, ein Delfhin.	een Zeelt, eine Schleye.
eene Forel, eine Forelle.	een Smeetling, ein Schmer-
een Zeebraasfem, ein Gold-	ling.
karpen.	een Leng, ein Stockfifch.
een Grondeling, ein Gründ-	een Sardijn, eine Sardelle.
ling.	een Schol, eine Scholle.
een Haring, ein Häring.	een Blei, ein Weisfifch.
een Zeekreeft, ein Hummer,	een Walvifch, ein Wallfifch.
See-kreeft.	een Stekelbaars, ein Zander.
een Snoek, ein Hecht.	een Homvifch, ein Milchner.
een Zeekrabbe, eine Krabbe.	een Kuitvifch, ein Kömer.
een Nijlraaf, eine Karaufche.	een Vin, eine Flosfeder.
een Karper, ein Karpen.	een Schub, eine Schuppe.
een Kreeft, ein Krebs.	een Graat, eine Grate.
een Lamprei, ein Lamprete.	de Hom, die Milch.
de Stokvifch, der Stockfifch.	de Kuit, der Kogen.
een Zalm, ein Lachs.	de Gal, die Galle.
een Konger-aal, ein Meeraal.	de Kreefts-Ichtaaren, die
een Makreel, eine Macrell.	Kreefscheeren.
een Mosfel, eine Muschel.	de Wammen, die Kiefer.
een Ruisvoorn, eine Pleze.	een kop van den Snoek,
een Bokking, ein Pickling.	ein Hechkopf.

Van de Viervoerige Dieren.

Van den vierfüßigen Thieren.

een Aap, ein Aff.	een Buffel, ein Büffelochs.
een wilde Os, ein Anerochs.	een Bever, ein Biezer.
een Bok, ein Bock.	een Beer, ein Bär.

- een Das, ein Dachz.
 een Hert, ein Damirhirsch.
 een Ezel, ein Esel.
 een Eekhorentje, ein Eichhorn.
 een Eland, ein Elend.
 een Oliphant, ein Elefant.
 een Wild Varken, ein Eber.
 een Eenhoorn, ein Einhorn.
 een Vos, ein Fuchs.
 een jong Varken, ein Firschling.
 een Veulen, ein Füllen.
 een wilde Geit, eine Gemse.
 een Hert, ein Hirsch.
 een Rheelkalf, ein Hirschkalb.
 een Hond, ein Hund.
 een Haas, ein Hase.
 een Hamel, ein Hammel.
 een Veldmuis, ein Hamster.
 een Feef, eine Hindinn.
 een Hinde, eine Hindin, of Hirschkuh.
 een Jagthond, ein Jagthund.
 een Fret, ein Iltis, of Iltig.
 een Egel, ein Igel.
 een Konijn, ein Kaninchen.
 een Kalf, ein Kalb.
 een Koe, eine Kuh.
 een Kemel, ein Kameel.
 een Kat, eine Kage.
 een Lam, ein Lamm.
 een Luipaard, ein Leopard.
 een Leeuw, ein Löwe.
 een Locht, ein Luchs, ein Moß, ein Maulwurf.
 een Muis, eine Maus.
 een Muilzél, ein Maulsefel.
 een Marter, ein Marder.
 een Meerkat, eine Meerkatze.
 een Os, ein Ochs.
 een Paard, ein Pferd.
 een Pantherdier, ein Pantherthier.
 een Rhee, ein Rehe.
 een Schaap, ein Schaaß.
 eene Merrie, eine Stute.
 een Schoothondje, ein Schootshündgen.
 een Zwijn, ein Schwein.
 een Speenvarken, ein Spanferkel.
 een Yzer-varken ein Schweinzigel.
 een Stier, ein Stier.
 een Tijger, ein Zieger.
 een wild Zwijn, ein Wildschwein.
 een Wolf, ein Wolf.
 een Windhond, ein Windhund.
 een Hazewindhond, ein Windspiel.
 een Ram, ein Widder.
 een Wezel, ein Wiesel.
 een Geit, eine Ziege.
 een Civetkat, eine Ziebekatze.
 een wilde Zeug, eine Zuchtsau.
 een bonte Marter, ein Zobel.

Van

Van de kruipende Dieren, Insecten en
Wormen.Van den kriechenden Dieren, Ungeziefer
und Würmen.

- een Adderslang, eine Natter. een Kevervlieg, ein Kof-
 een Basiliscus, eine Basileiske. käfer.
 een Krokodil, ein Krokodil. eene Mier, eine Ameise.
 een Waterslang, eine Wasser- een Hommelbije, ein Horn-
 schlange. nisse.
 een Pad, eine Kröte. een Krekkel, eine Grille, of
 een Draak, ein Drach. Heimke.
 een Huisjes - slak, eine een Wesp, eine Wespe
 Schnecke mit dem Hause. een Made, eine Käsema-
 een Slak zonder huisje, eine een Molenaar, ein Maykäfer.
 Schnecke ohne Haus. eene Neet, eine Nisse.
 een Kikvorsch, ein Frosch. een Platuis, ein Filzlaus;
 een Hagedis, eine Eidech. eene Vlieg, eine Fliege.
 een Salamander, ein Molch. eene Kapel, ein Sommer-
 eene Slang, eine Schlange. vogel.
 eene Schildpad, eine Schild- een Oorworm, ein Ohrwurm
 kröte. eene Luis, eine Laus.
 een Bije, eine Biene. eene Vloo, ein Floh.
 een Spaansche Vlieg, eine een Weegluis, eine Wanze.
 spanische Fliege. een Bloedzuiger, ein Blut-
 eene Spin, eine Spinne. igel.
 een Hommel, eine Hummel. een Scorpioen, ein Scorpion
 een vliegend Hert, ein Hirsch- een Paardenvlieg, eine Kof-
 käfer. bremske.
 een Koornworm, ein Korn- eene Mot, eine Motte, of
 wurm. Schabe.
 een Rups, eine Raupe. een Worm, ein Wurm
 een Springhaan, eine He- een Aardwormtje, ein Wur-
 schrecke. kein.
 een Ziertje, eine Milbe. een Zijworm, ein Seiden-
 een Pissebed, ein Maueresel. wurm.
 eene Mug, eine Mücke. een Houtworm, ein Holz-
 wurm.

een Pter, ein Regenwurm. een Bijenzwerm, ein Biene-
 een Glinsterworm, St. Jans schwarm.
 worm, ein Johanniswurm. een Bijenkorf, ein Bieneukorb.

Van de Metaalen en Verwen.

Von den Metallen und Farben.

Het Goud, das Gold.	Ifabelverwe, Ifabelfarbe.
het Zilver, das Silber.	Goudgeel, Aurorafarbe.
het Koper, das Kupfer.	Perzikbloemverwe, Pfirsich-
het Tin, das Zinn.	blütfarbe.
het Yzer, das Eisen.	Karmozijn, Karmesinroth.
het Lood, das Blei.	Roozerood, Rosenroth.
het Plaatkoper, das Erz.	Vuurverwe, Feuerfarbe.
het geel Koper der Messing.	Zegroen, Meergrün.
het Staal, der Stahl.	Zilvergrauw, Silbergrath
de Zeilsteen, der Magnet.	Aschgrauw, Aschfarbe.
het Kwikzilver, das Queck-	Kastanjebruin, Kastanien-
silber.	braun.
het Blik, das Eisenblech.	Tichelsteenverwe, Zigelstein-
het Koperdraad, der Drath.	farbe.
de Zwavel, der Schwefel	Wit, weiß.
het Koperrood, der Grün-	Zwart, schwarz.
span.	Rood, roth.
het Bergrood, der Zinnober.	Groen, grün.
Lijfverwe, Leibfarbe.	Geel, gelb.
Vleeschverwe Fleischfarbe.	Blaauw, blau.
Hoogrood, Hochroth.	Graauw, grau.
Oranjeverwe, Pommeran-	Bruin, braun
zenfarbe.	Vioolkleur, violet.
Donkergeel. Dunkelgelb.	Hemels- & himmelblau,
Bleekgeel, Bleichgelb.	blauw, & blaßblau.
Olijfverwe, Olivenfarbe.	

Wat men op het Land en in de Stad ziet.

Was man auf dem Lande und in der Stadt siehet.

Een Berg, ein Berg.	eene Klip, ein Fels
een Dal, ein Thal.	eene Woestijn, eine Wüste.

een

- een Woud, ein Wald.
 een Boschje, ein Gebüsch.
 eene Wei, eine Wiese.
 een Hooiland, eine Wiese.
 eene Brug, eine Brücke.
 een Groef, eine Grube.
 een Stroom, ein Fluss.
 eene Beek, ein Bach.
 een Vijver, ein Teich.
 een Meir, eine See.
 een Moeras, ein Morast.
 een Modderpoel, eine Pfütze
 of ein Pfuhl.
 eene Schuit, ein Schifflein.
 een Vlek, ein Flecken.
 een Dorp, ein Dorf.
 een Schaaps-kooij, eine Schä-
 feren.
 een Schaap-perk, eine Schaa-
 f-hinde.
 eene Schuur, eine Scheuer.
 eene Voorstad, eine Vorstadt.
 de Sloot, der Graben.
 de Wal, der Wall.
 de Muuren, die Ringmauer.
 de Straar, die Gasse of Strafe.
 de Deur, Poort, das Thor.
 de Tooren, der Thurn,
 Thurm.
 een Huis, ein Haus.
 eene Kerk, eine Kirche.
 een Klokrentoren, ein
 Glockenthurn.
 het Gasthuis, der Spital.
 't Gevangenhuis, das Ge-
 fängniß.
 't Stadhuis, das Rathhaus.
 't Tolhuis, das Zollhaus.
 de Kermis, die Messe, of der
 Jahrmarkt.
 eene Herberg, ein Gasthof,
 of Herberge.
 een Kroeg, ein Wirthshaus.
 de Vleeschhat, die Fleischbank.
 de Vischmarkt, der Fisch-
 markt.
 een Molen, eine Mühle.
 eene Sluis, eine Schleuse.
 de Voddemarkt, der Trüdes-
 markt.
 een onbebouwd Land, ein
 Brachacker.
 een beploegd Land, ein ge-
 bauter Acker.
 het Koorn, das Getröde.
 de Haver, der Haber.
 de Boekweit, der Buchweizen.
 de Tarw, der Weizen.
 de Garst, die Gerste.
 de Rogge, der Roggen.
 de Wikke, die Wicken.
 het Onkruid, das Unkraut.
 de Erten, die Erbsen.
 de Linzen, die Linsen.
 het Hooij, das Heu.

Van den Dans en de Muziek-instrumenten.

Van Tanz und musikalischen Instrumenten.

- Eene Allemande, ein deuts- een Zing-gedicht, ein Sing-
scher Tanz. gedicht.
- eene Menuet, ein französischer een gezongen Verhaal, das
Tanz. Lebende.
- een Spaansche dans, ein spa- eene Herdersfluit, eine Schal-
nischer Tanz. mene.
- een Siciliaansche dans, ein eene Viool, eine Geige.
siciliaanischer Tanz. eene Viool de Gambe, eine
een Poolische dans, ein pol- Bassgeige, of tiefe Geige.
nischer Tanz. eene Zakviool, eine Sack-
een Engelsche dans, ein eng- geige:
ländischer Tanz. eene Dubbelviool, eine Doy-
een loopende dans, ein lau- pelgeige.
fender Tanz. eene Fluit, eine Flöte.
- een Boereh dans, ein Bau- eene Mondfluit, eine Schna-
rentanz. belflöte.
- een oude Dans, ein alter eene Dwarsfluit, ein Quer-
Baurentanz. flöte.
- een lustige Dans, ein Gas- eene Böeren fluit, eine kleine
fenhauer. Flöte.
- de Bovenzang, der Discant, eene Zakpijp, eine Sackpfeife.
of die Singstimme. eene Guitarn, eine Zitter.
- de hooge stem, der Alt, of een Klavecimbaal, ein Klav-
die Mittelstimme. vier.
- de Middelstem, der Tenor, een Spinet, ein Spinet.
of die tiefe Mittelstimme. eene Luit, eine Laute.
- de Bas, der Bass of die eene Harp, eine Harfe.
Grundstimme. een Orgel, eine Orgel.
- de Basso Continuo, der Ge- een Jagthoorn, seine Ho-
neraldass, of der Hauptbass. same.
- eene Opera, ein Singspiel. eene Trompet, eine Trom-
een Nachtmuziek, eine pete.
Nachtmusik. de Pauken, die Pauken.
- eene

eene Lier, eine Leyer.	een Kam, ein Steg auf der
een Strijkstok, ein Fiedel-	Setze.
bogen.	de Snaaren, die Saiten.

Eige naamen.

Taufnamen.

Adelaida, Adelheit.	Brigitta, Brigitta.
Adolf, Adolph.	Carel, Carl.
Adriana, Adriane.	Casper, Caspar.
Adriaan, Adrianus.	Catharina, Catharina.
Albinus, Albinus.	Christiaan, Christian.
Aalbrecht, Albrecht.	Christina, Christina.
Alexander, Alexander.	Christoffel, Christoph.
Amadeus, Amadeus.	Clara, Clara.
Amelia, Amelia.	Claas, Claus.
Ambrosius, Ambrosius.	Claudia, Claudia.
Andries, Andreas.	Claudius, Claudius.
Angeiika, Angelika.	Clemens, Clemens.
Anna, Anna.	Cornelis, Cornelius.
Antonius, Anton.	Cosmus, Cosmus.
Antonia, Antonia.	Crispijn, Crispinus.
Antoontje, Antonchen.	Ciriakus, Ciriakus.
Arnoldus, Arnold.	Desiderius, Desiderius.
Augustinus, Augustin.	Diederik, Derk, Dietrich.
Augustus, August.	Denijs, Dionysius.
Aurelia, Aurelia.	Dionijfia, Dionysia.
Balduin, Balduin.	Dominicus, Dominikus.
Balthasar, Balthasar, Balth-	Dorothea, Dorothea.
fer.	Everhardus, Eberhard.
Barber, Barbara.	Eduard, Eduard.
Bartholomeus, Bartholo-	Gillis, Egidius.
maus.	Eliäs, Elias.
Basilius, Basilius.	Ernst, Ernst.
Benedictus, Benedict.	Esaias, Esaias.
Bernardus, Bernhart.	Eucher, Eucharis.
Blasius, Blasius.	Eusebius, Eusebius.

- Eustachius, Eustachius.
 Fabricius, Fabricius.
 Florentijn, Florentinus.
 Frans, Franciscus, Franz.
 Frederik, Friederich.
 Joris, Georg.
 Gervasius, Gervasius.
 Godfried, Gottfried.
 Gregorius, Gregorius.
 Gunter, Smither.
 Gustavus, Gustav.
 Hermanus, Herman.
 Hendrik, Heinrich.
 Hieronimus, Hieronymus.
 Hilarius, Hilarius.
 Hugo, Hugo.
 Jacobus, Jakob, Jakob.
 Jacoba, Jakobine.
 Jakel, Jakel.
 Jeremias, Jeremias.
 Ignatius, Ignatius.
 Innocentius, Innocentius.
 Johannes, Jan, Johann,
 Hans.
 Johanna, Johanna.
 Jaanetje, Johannchen.
 Isabella, Isabellke.
 Julia, Julia.
 Julianus, Jukker, of Ju-
 lianchen.
 Julius, Julius.
 Justina, Justina.
 Lazarus, Lazarus.
 Leentje, Lehnchen.
 Leonardus, Leonhard.
 Lijsje, Liesgen.
 Laurens, Lorenz.
 Lotharius, Lotharius.
 Lukas, Lukas.
 Lukretia, Lutretia.
 Lodewijk, Ludwig.
 Magdeleen, Magdalena.
 Marcus, Martinus.
 Margareta, Margareta.
 Margrietje, Margarethen.
 Maria, Maria, Martha,
 Martha.
 Msarten, Martin.
 Mattheus, Matthäus.
 Maximiliaan, Maximilian.
 Michel, Michael of Michel.
 Michieltje, Michelchen.
 Maurits, Moriz.
 Nikosius, Nikosius.
 Nicodemus, Nikodemus.
 Nikolaas, Nikolaas.
 Noäch, Noah.
 Paulus, Paul.
 Pieter, Peter.
 Philippus, Philipp.
 Reinhard, Reinhard.
 Reinoud, Reinhold.
 Remigius, Remigius.
 Romanus, Romanus.
 Rudolf, Rudolph.
 Sigismundus, Siegmund.
 Simon, Simon.
 Sixtus, Sixtus.
 Stephanus, Stephan.
 Steven, Stephanin.
 Susanna, Susanna.
 Santje, Sinsgen.
 Theöbald, Theobald.
 Theödorus, Theodor.
 Timotheüs, Timotheus.
 Tobias, Tobias.

Valerius, Valerius.
 Valentijn, Valentin.
 Veronika, Veronika.
 Vincent, Vincenz.
 Ulicus, Ulrich.

Ursula, Ursula.
 Wouter, Walthar.
 Wilhelm, Wilhelm.
 Wilhelmijn, Wilhelmijn.
 Zacharias, Zacharias.

Landen en Volkeren.

Die Länder und Völker.

De vier Waereld-deelen, een Brabander, ein Bras-
 die vier Weltheile: bander.
 Europa, Europa. Brandenburg, die Mark-
 een Europeër, ein Europäer. Brandenburg.
 Afrika, Afrika. een Brandenburger, ein
 een Afrikaan, ein Afrikaner. Brandenburger.
 Amerika, Amerika. Britanje, Britanten.
 een Amerikaan, ein Ame- Brit, Britannier, ein Bri-
 rikaner. tantier.
 Asia, Asien. Kandien, Candien.
 een Asiaan, ein Asianer. een Kandier, ein Candianer.
 Arabie, Arabien. Katalonien, Catalonten.
 een Arabiër, ein Araber. een Katalonier, ein Catalo-
 Armenië, Armenien. nier.
 een Armenier, ein Armenter. China, China.
 Beijeren, Bayern. een Chinees, ein Chineser.
 een Beijer, ein Bayer. Cypren, Cypren
 Barbarië, die Barbaren. een Cyprianer, ein Cyprianer.
 Boheemen, Böhmen. Croatie, Croatien
 een Boheemer, ein Böhmi. een Croaat, ein Croat.
 Bourgondje, das Herzogthum Denemärken. Dänemark.
 Burgund. een Deen, ein Däne.
 het Graaffchap Bourgondje, Duitschland, Deutschland.
 die Graaffchaft Burgund. een Duitscher, ein Deutscher.
 een Bourgondier, ein Bur- Elzas, Elsass.
 gundier. een Elzasser, ein Elssasser.
 een Bourgonder, ein Bur- Engeland, England.
 gunder. een Engelschman, ein Eng-
 Brabant, Brabant. ländler.

Egyp-

- Egypten, Egypten.
 een Egyptenaar, ein Egyptier.
 Finland, Finlaud.
 een Finlander, ein Finn, of
 Finnländer.
 Vlaanderen, Flandern.
 een Vlaaming, ein Flan-
 derer, of Niederländer.
 Frankrijk, Frankreich.
 een Fransman, ein Franzos.
 Friesland, Friesland.
 een Fries, ein Fries, of Fries-
 ländler.
 Gasconje, Gasconien.
 een Gasconjer, ein Gasco-
 nier.
 Geneve, Genf.
 een Genever, ein Genfer.
 Genua, Genua.
 een Genues, ein Genueser.
 Gotland, Gotpland.
 de Gotthen, die Goten.
 de Graaubonders, Grau-
 bänden.
 de Graubonder, ein Grau-
 bänder.
 Griekenland, Griekenland.
 een Griek, ein Griech.
 Hessen, Hessen.
 een Hes, ein Hess.
 Holland, Holland.
 een Hollander, ein Holländer.
 Hölstein, Hölstein.
 een Holsteiner, ein Holl-
 steiner.
 Indiën, Indien.
 een Indiaan, ein Indianer.
 Irland, Irland.
 een Ier, ein Iriländer.
 Italic, Italien of Welschland.
 een Italiaan, ein Italiäner.
 Judea, das Jüdische Land.
 Karinthie, Kärntnen.
 een Karinth'er, ein Kärntner.
 Litauen, Litthauen.
 een Littauer, ein Litthauer.
 Lijfland, Liefland.
 een Lijflander, ein Liefländer.
 Lombardijen, die Lombarden.
 een Lombardier, ein Lom-
 barder.
 Lotharingen, Lothringen.
 een Lotharinger, ein Loth-
 ringer.
 Moorenland, Mohrenland.
 een Moor, ein Mohr.
 Malta, Maltba.
 een Malteeser, ein Maltbeser.
 Milaanen, Mayland.
 een Milaanes, ein Maya-
 ländler.
 Moskou, Moskau.
 een Moskovieter, ein Mos-
 kowiter.
 Napels, Neapolis.
 een Napolitaan, ein Neapo-
 litaner.
 de Nederlanden, die Nie-
 derlande.
 een Nederlander, ein Nies-
 derländer.
 Oostenrijk, Oesterreich.
 een Oostenrijker, ein Oestes-
 reicher.
 Perfië, Persien.
 een Perliaan, ein Persianer.
 do

de Palts, die Pfalz.	een Savoijaard, ein Savoyer.
een Paltzer, ein Pfälzer.	Sicilie, Sicilien.
Piemont, Piemont.	een Siciliaan, ein Sicilianer.
een Piemontees, ein Piemonteser.	Silefie, Schlesien.
Polen, Pohlen.	een Silesier, ein Schlesier.
een Polak, ein Pohl, of Polak.	Zweeden, Schweden.
Pommeren, Pommern.	een Zweed, ein Schwed.
een Pommeraan, ein Pommer.	Zwitserland, die Schweiz.
Portugal, Portugall.	een Zwitser, ein Schweizer.
een Portugees, ein Portugies.	Zevenbergen, Siebenbürgen.
Pruisen, Preußen.	een Zevenberger, ein Siebenbürger.
een Pruis, ein Preuß.	Stiermark, Steyermark.
Rusland, Rußland.	een Stiermarker, ein Steyermärker.
een Rus, ein Rußländer.	Tartarije, die Tartaren.
Schotland, Schottland.	een Tartaar, ein Tartar.
een Schot, ein Schottländer.	Turkije, die Türken.
Zwaben, Schwaben.	een Turk, ein Türk.
een Zwaab, ein Schwab.	Hongarije, Ungern.
Spanjen, Spanien.	een Hongaar, ein Unger.
een Spanjaard, ein Spanier.	Venerie, Venedig.
Saxen, Sachsen.	een Venetiiaan, ein Venetianer.
een Sax, ein Sachs.	Westfalén, Westphalen.
Savoyjen, Savoyen.	een Westfallinger, ein Westphalinger.

Krijgswoorden.

Kriegswörter.

Een Stadhouder, ein Stadthalter.	de Veldtuigmeester, der Feldzeugmeister.
een Bevelhebber, ein Befehlshaber.	de Generaal-Majoor, der Feldwachtmeister.
de Veldheer, der Feldherr.	de Majoor, der Oberwachmeister.
de Veldmaarschalk, der Feldmarschall.	de Kapitein, der Hauptmann.

- de Luitenant, der Unterhauptmann
 de Veurdrig, der Fährich.
 de Sergeant, der Feldweibel.
 de Kapitein des Arms, der Fahnjunker.
 de Voeragie-Meester, der Rechnungsführer.
 een Ritmeester, ein Rittmeister.
 een Korporaal, ein Rottmeister.
 een Landspasfaat, ein Grenadier.
 een Ruiter, ein Reiter.
 een Veldprediker, ein Feldprediger.
 de Quartiermeester, } der Sa-
 de Legermeester, } germeester.
 de Provoost, der Stotmeester.
 een Leger, ein Kriegsbeer.
 de Voetvolk, das Fußvolk.
 de Ruiterij, die Reiteren.
 een Curassier, ein Kurisreiter, of ein geharnischer Reiter.
 een Dragonder, ein leichter Reiter.
 een Muskettier, ein Leibschiß.
 een Soldaat met een Vuuroer gewapend, ein Flintenschiß.
 een Karabinier, ein Büchfenschiß.
 de Regiments staf, der Regimentsstab.
- de Heirschaaren, die Kriegsbeere.
 een Officier, ein Kriegsbeamter.
 de Voorhoede, der Vortrab.
 de Agerhoede, der Nachtrab.
 een Detachement, ein abgesonderter Haufen.
 een Regiment, ein Regiment.
 een Bataillon, eine Schaar von 400. bis 500. Mann.
 een Esquadron, ein Geschwadder.
 een Compagnie, eine Fabne.
 een Overlooper, ein Flüchtling, of ein Überläufer.
 de Marsch, } der Zug, der
 } Aufbruch, der
 } Heerzug.
 de Veldtogt, der Feldzug.
 de Veldslag, die Schlacht, of die Feldschlacht.
 een Schermutseling, ein Scharmügel.
 de Aftogt, der Rückzug.
 't Corps de Reserve, der Hin-terhalt.
 een Legerwacht, das Wachthaus, of die Wache.
 een Piket, eine Feldwache.
 het Geschut, das Geschüt.
 de Kartouwen, die Karthaus-
 nen.
 de Mortier, der Mörser.
 de Aanval, der Angriff, of der Anfall.
 de Verdediging, die Vertheidigung.

de

- de Schansgraaver, der Schanzgräber. het Geweer op Schouder, das geschulterte Gewehr.
- de Leopgraaven, der Laufgraben. de Uitrusting, die Ausrüstung. het hoofd eenes Legers, die Spijs eines Kriegsbeeres.
- de Toegangen, die Laufgräben. een Gelid, ein Glied.
- de Verschansing, die Verschanzung. een Voetknecht, ein Fußknecht. een Speerruiter, ein Speerreiter.
- Ondermijnen, Ondergraven, untergraben. een Büschbieter, ein Buchsenmeister.
- Blokkeeren, einschließen, sperren. een Pijper, ein Pfeifer.
- de Blokkade, die Sperrung der Zufuhr. een Trommelslager, ein Trommelschlagler.
- de Voorraad, der Vorrath. de Trommel, die Trommel.
- de Amunitie, die Kriegsbedürfnis. de Tamboer-Majoor, der Regimentstrommelschlagler.
- de Leevensmiddelen, die Lebensmittel. een Slingeraar, ein Schleudrer.
- de Voeragie, das Pferdesutter. een Slinger, eine Schleudende Ronde, die Runde.
- de Ordonnantie, die Verordning. de Patrouille, die Patrolle.
- het Bevel, der Befehl. de Taptoe, der Zapfenstreich.
- de Behandeling, Handgreep, die handgriffe. een Spion, ein Kundschafter, of Spion.
- de Wapenen opneemen, ins Gewehr treten. een Zoetelaar, ein Marquesentler.
- het Garnisoen, die Besatzung. een Vrijwilliger, ein Freiwilliger.
- 't Veldleger, das Feldlager. de Wapenen, die Waffen.
- de straten des Legers, die Gassen des Lagers. een Degen, ein Degen.
- in 't Rinkel staan reihenweis nebeneinander stellen. de Degenknop, ein Degenknoepf.
- de Naamen afroepen, die Namen abrufen. 't Gevest, das Gefäß.
- in Gelederen afdeelen, in Glieder abtheilen. het Hoefblad, das Stiechblatt. de Kling, die Klinge.
- de Schede, die Scheide. de Sabel, der Säbel.

de

- de Rug van den Degen, een Speer, eine Lanze, of
der Rinden. ein Speer.
- het scherpe van den Degen, een Piek, ein Spieß.
- die Schneide. de Staf van een Piek, der
de vlakke Degen, der flache Schaft am Spieß.
- Degen. een Harnas, ein Küris.
- een Pook, ein Dolch. het Borststuk, das Bruststück.
- een Vuurroer, ein Feuerrohr. het Rugstuk, das Ruchstück.
- een Weimans Roer, ein een Stormhoed, eine Sturmshube.
- Pirschrohr.
- een getrokken Roer, ein een Maliehemd, ein Panzergezogenes Rohr.
- een Donderbusch, ein Dop- een Kolder, ein Koller
pel-Rohr. een Helm, ein Sturmhut,
ein Helm.
- de Loop, der Lauf. een Halskraag, ein Ringe-
de Lade, der Schaft. tragen.
- de Trekker, der Spanner. een Sjarp, ein Feldzeichen.
- de Kolf, der Kolben. Malie-handschoenen, Panzer-
de Plaat, das Schloss. Handschuh.
- de Veer, die Feder im Schlosse. Yzere Handschoenen, ble-
het Laadgat, das Zündloch. sjerne Handschuh.
- de Pan, die Zündpfanne. het Vaandel, Vendel, die
het Staal, der Pfannendeckel. Fahne.
- de Haan, der Hahn. eene Trompet, eine Trompete.
- de Laadstok, der Ladestock. de Trommelstokken, die
het Kruidhoorn, das Pul- Trommelkleppel.
- verhorn.
- de Proptrekkers Kresler, een Stuk, ein Stück.
- der Krätzer. een Veldstuk, ein Feldstück.
- de Kogeltrekker, der Kugels- Batterijstuk, ein Mauer-
zieher. brecher.
- de Kogel, die Kugel. een Slangstuk, eine Feld-
een Kettingkogel, eine schlange.
- Drachkogel. een Affuit, eine Stücklafette.
- de Hagel, das Schrot. een Brandzwabber, ein Stück-
de Lont, die Lunte. puzer.
- de Laading, die Ladung. een Laadstok, ein Ladefchaufel.

- een Stamper, ein Gestolben.
 een Lontstok, eine Zündruthe
 een Kogel, eine Stückfugel.
 een gloejende Kogel, eine
 glihende Kugel.
 Kettingkogel, eine Ketten-
 fugel.
 eene Bombe, eine Bombe,
 of Sprengfugel.
 een Grauaat-bal, eine Gra-
 wate.
 een Vuurwerk, ein Feuer-
 werk.
 een Vuurpijl, eine Rackete.
 een Vuurkrans, ein Feuerrad.
 eene Broodkar, ein Brod-
 farren.
 een Bagagie-wagen, ein Pack-
 wagen.
 eene Tent, ein langes Zelt.
 een Paviljoen, ein rundes
 Zelt.
 eene Schipbrug, eine Schiff-
 brücke.
 een Bok, ein Bock.
 een Windas, eine Winde,
 ein Hebel.
 eene Ladder, eine Leiter.
 een Rolhout, ein Balzholz.
 een Kanonschoot, ein Stück-
 schuß.
 een Houw, ein Hieb.
 een Steek, ein Stich.
 zig Versterken, sich fest
 machen.
 de Wapenen betoveren,
 das Gewehr versprechen.
 Krijgsvolk, Kriegsvölker,
 Doortogt, der Durchzug.
 een vliegend Leger, ein flie-
 gend Lager.
 de Siagorde, die Schlachtorde-
 nung.
 de Reijën, die Reihen.
 eene Escorte, ein Geleit.
 eene Belegering, eine Bes-
 lagerung.
 eene Krijgslist, eine Kriegslist.
 een Overval, ein Ueberfall.
 eene Beklimming, eine Ueber-
 setzung mit Leitern.
 het Alarm, der Larmen.
 de Oorlog, der Krieg.
 de Overwinning, der Sieg.
 de Nederlaag, die Niederlage.
 de Saldij, der Sold.
 het Randsoen, das Lösegeld.
 het Winterleger, das Winter-
 lager.
 de Inkwartiering, die Ein-
 quartierung.
 de Monstering, die Musterung.
 een Paspoort, ein Geleitsbrief.
 de Sauvegarde, die Schirm-
 wacht.
 de Schildwacht, die Schild-
 wacht.
 een Vlughteling, ein Flüchtling.
 eene Ruitervagt, eine Rei-
 terwacht.
 een Legerjongen, ein Tröbhub.
 een Verminkte, ein unvermün-
 gender Soldat.
 de Trommel slaan, die Trum-
 mel rühren.

de

- de Reveille slaan, die Nebel den Degen grijpen, zum
schlagen Degen greifen.
- de Vergadering slaan, die té Paard stijgen, zu Pferde
Bergadering schlagen. steigen.
- de Aftogt blaazen, ein Trab- Storm loopen. Sturm laufen.
ab, den Zapfenstreich schla- na de Wacht trekken, auf
gen. die Wacht ziehen.
- de Chamade slaan, ein Zei- Stormenderhand inneemen,
chen mit der Trummel ges- mit Sturm erobern.
ben, daß man etwas anzit- zig op Discretie overgeeven,
sagen habe. sich auf Gnad und Ungnad
ergeben.
- Contrainneeren, entgegen- Alarm blaazen, Lärm blasen.
graben. een Beleg uithouden, eine
Belagering aushalten.
- Ontwapenen, entwaffnen. Uittrekken, ausziehen.
Plonderen, plündern. met Zak en Pak uittrekken,
Beklimmen, mit Leitern er- mit Sack und Pack ausziehen.
stiegen. met vliegende Vaandels,
een Storm loopen, einen slaande Trommel, een
Sturm thun. kogel in den mond, en
brandende Lont uittrek-
't Leeven schenken, das ken. mit fliegenden Fahnen,
Leben schenken. flitzendem Spiele, Kugel
in Munde, und brennender
Lunte ausziehen.
- een Gesant vernagelen, een Citadel, eine feste Burg.
ein Stück vernageln. eene Vesting, eine Festung.
- de Poorten oploopen, die de Buitenwerken, die Außen-
Thore aufsprengen. werke.
- Werven, anwerben. de Wal, der Wall.
- Neer maaken, alles neder- de Borstweering, die Brust-
machen. wehr.
- eene Mijn doen springen, de Paalwerken, das Pfahl-
eine Mine springen lassen. werk.
- een Uitval doen, einen de Wal, der Wall.
Ausfall thun.
- Soldaaten werven, werben.
- Slag leveren, eine Schlacht de Paalwerken, das Pfahl-
liefern. werk.
- met het Vaandel speelen, 't Bolwerk, das Bollwerk.
die Fahne schwingen.

een Schietkat; eene Kage an dem Bollwerk. (Keller. een Kazemat, ein Mord-Hoornwerk, ein Hornwerk. de Schietgaten, die Schießlöcher. (Schanze. eene Reduit, eine vierrehtigte eene Batterij, ein Stückbett. een Vriesse Ruitcr, ein spanischer Reiter. (Korb. een Schanskorf, ein Schanz. de bedekking voor het Vijandlijk Geschut, eine Bedeckung vor dem feindlichen Geschütz.

een ondergegraaven Door- gang, om de Vesting te naderen, ein geschuittener Gang in die Erde, der Festung zu nahen. eene Bres, ein Wallbruch. een Contrescharp, ein bedekter Weg. de Capitulatie, die Handlung zur Uebergabe. de Stad tot overgeeven dwingen, den Ort zur Uebergabe zwingen.

VERZAMELING VAN HOOGDUITSCHER TOEVOEGELIJKE NAAMWOORDEN.

U.

Abendlich, westlijk.
 abendheurlich, gevallen.
 abergläubisch, bijgeloovig.
 abermaltg, nog eens.
 aberwitzig, dwaas, waan-
 wijs.
 abführend, afdrijvende.
 abgängig, dat aftrek heeft.
 abgebetelt, afgebedeld.
 abgebildet, afgebeeld.
 abgeborget, ontleend.
 abgebracht, vernietigd.
 abgebrant, afgebrand.
 abgebrochen, afgebroken.
 abgebrühet, afgebroeid.
 abgedanket, afgedankt.

abgedroschen, geslaagen, af-
 gerost.
 abgedructet, getrokken, afge-
 drukt.
 abgefallen, gedraaid, afge-
 vallen.
 abgefunden, toegedeeld.
 abgegossen, afgegooten.
 abgehend, vervallen, afgaande.
 abgehobelt, effen gemaakt.
 abgeförbet, gekookt.
 abgelebt, afgeleefd, uitge-
 leefd.
 abgelesen, afgelegen.
 abgeleitet, afgeleid.
 abgelescht, uitgewischt.
 abgelesen, afgelezen.

- abgebsfet, afgelost.
 abgemalet, afgemaald.
 abgemattet, afgemat.
 abgemergelt, verzwakt, uit-
 gemergeld.
 abgenomen, afgenomen.
 abgenóthiget, afgeperst.
 abgenóthet, verfleeten.
 abgeordnet, afgevaardigd.
 abgeprúgelt, afgerost.
 abgeredet, overleid, afge-
 sproken.
 abgericht, afgerigt.
 abgerissen, opgereeten.
 abgesandt, afgezonden.
 abgeschafft, afgeschafft,
 abgeschált, afgeschild.
 abgeschíket, gezonden, weg-
 gezonden.
 abgeschieden, afgescheiden.
 abgeschlagen, geweigerd.
 abgeschlossén, geëindigd, af-
 geslooten.
 abgeschmact, smaakloos,
 laf, ongerijmd.
 abgeschuitten, afgafneeden.
 abgeschópf, afgeschépt.
 abgekóren, geschooren.
 abgeschuppet, afgeschubd.
 abgeseget, afgezet.
 abgesóndert, afgezonderd.
 abgefóten, gezooden.
 abgestammet, afkomstig.
 abgestaubet, afgestoft.
 abgestorben, afgestorven.
 abgethan, afgedaan.
 abgetrennet, losgetornd.
 abgewandelt, afgeleid.
- abgewandt, afgewend.
 abgewechselt, verwisseld.
 abgewónt, afgewend.
 abgezahlt, betaald.
 abgezeht, verteerd.
 abgezíft, afgemeeten.
 abgezwungen, gedwongen.
 abgóttisch, afgodisch.
 abnehmend, afneemend.
 afscheulich, afschuwlijk.
 afschúffig, overhellend,
 schuins.
 afsónderlich, afzonderlijk.
 abtíefend, afdrupend.
 abwechsleud, veranderlijk.
 abwesend, afwezend.
 achtbar, agtbaar.
 achtfam, aandagtig, oplettend.
 adelich, adelijk.
 albern, eenvoudig, zot,
 dwaas.
 all, alles.
 allgegenwárttig, overáltegen-
 woordig.
 allgemein, algemeen.
 allmáchtig, almagtig.
 alltáglich, dagelijks.
 allwíffend, alweetend.
 alt, oud.
 áltlich, een weinig oud.
 anbefóhlen, aanbevolen.
 anbethenswúrdig, aanbiddens-
 waardig.
 andáchtig, godvrugtig, devoot.
 anderthalb, anderhalf.
 anfállig, besmettelijk, aan-
 vallend.
 angebíffen, afgeknabbeld.

angeboren, aangebooren.	annehmlich, aanneemlijk.
angeboret, doorstookten.	aufschlägtig, vernuftig, zinn- rijk.
angebracht, besteed, aan- gebragt.	ansehnlich, aanzienlijk.
angebrant, aangebrand.	anständig, betaamlijk.
angebrouwen, opgesneeden.	anstectend, aansteekend.
angebunden, gebonden.	auverwandt, verbonden.
angedeuret, aangetoond.	anwesend, tegenwoordig.
angedungen, aangedongen.	arbeitsam, arbeidzaam, werk- zaam.
angeerbet, aangeërfd.	ärgerlich, ergerlijk.
angefangen, aangevangen.	arglistig, arglistig.
angefesselt, geboeid.	argwöhnisch, wantrouwig.
angefenchtet, nat gemaakt.	arm, arm.
angeflammet, ontstoken.	armselig, elendig, armhartig.
angeflittet, gebonden.	artig, artlich, aardig.
angefressen, geknabbeld.	aufgestanden, verreezen, op- gestaan.
angefüllet, gevuld, opge- vuld.	aufgezogen, opgebragt.
angebentet, gehangen.	aufgeblasen, opgeblaazen.
angeflaget, beschuldigd, aan- geklaagd.	aufgebunden, opgebonden.
angestlebet, geplakt.	aufgedeckt, ontdekt.
angekleidet, gekleed, aan- gekleed.	aufgefangen, onderschept.
angeleimet, gelijkmd.	aufgehäufet, overladen.
angeléet, gesoldeerd.	aufgehoben, vernietigd.
angenagelt, genageld.	aufgeräumt, opgeruimd.
angenehm, aangenaam.	aufgerichtet, opgerigt.
angesaget, aangezeid.	aufgehoben, uitgesteld.
angesessen, woonagtig, ge- huisvest.	aufgespannt, gespannen.
angespannt, aangespannen.	aufgeweckt, vrolijk, leevendig.
angestectet, aangestoken.	aufmerksam, opmerkzaam.
angestiftet, aangezet.	aufrichtig, oprecht.
angestrichen, geschilderd.	auftrübsich, wederspannig.
angstig, angstig.	augenscheinlich, oogschijnlijk.
ankleibend, aankleevend.	ausbundig, uitmunterd.
anmüchtig, aanvallig.	ausdrücklich, uitdrukkelijk.
	auserlesen, uitgelezen.
	ausführlich, uitvoerig.

B b

aus

ansgearbeitet, gearbeid, uit- gewerkt.	beharrlich, duurzaam, be- stendig.
ausgelassen, uitgelaaten.	behend, behendig, handig.
ausgeleeret, geleegd.	beherzt, stout, moedig.
ausgerichtet, verrigt.	beide, beide.
ausgeruhet, gerust, uitgerust.	beiderley, de één en de ander.
ausländisch, uitlandsch.	beisend, bijtend.
ausläsig, melaatsch.	bekannt, bekend.
äuserlich, uiterlijk.	bekehret, bekeerd.
austräglich, voordeelig.	bekleket, bevlekt.
	bekleidet, gekleed, bekleed.
B.	bekümmert, bekommerd.
	belagert, belegerd.
Bandig, bedwinglijk, tam, mak.	beleidigend, beledigend.
bang, bang.	beliebig, aangenaam.
bar of baar, gereed, baar.	belobt, prijzenswaardig.
barbarisch, barbaarsch, wreed.	belustigend, vermaakelijk.
barfüsig, ontschoeid, bloots- voet.	bequem, bekwaam.
barmherzig, barmhartig.	berauschet, dronken.
bäurisch, boersch.	berechtiget, gegrond, gewet- tigd.
bedacht, bedagt.	beredsam, beredt, welspre- kend.
bedekt, bedekt.	bereit, gereed.
bedentlich, bedenkelijk.	bereitet, bereid.
bedienstich, dienstelijk.	bereitwillig, bereidwillig.
befindlich, bevindelijk.	berühmt, beroemd.
beförderlich, bevorderlijk.	besagt, gemeld.
begabet, voorzien, bedeeld, begaafd.	beschädigt, beschadigd.
begierig, begeerig.	beschäftiget, bezig.
begierlich, begeerlijk.	beschämt, beschaamd.
beglückt, gelukkig.	bescheiden, bescheiden.
begreiflich, begrijpelijk.	beschimpfet, beschimpt.
begütert, rijk, vermogend.	beschmiert, morfig.
behaftet, onderworpen, be- hebt.	beschnitten, afgesneeden.
	beschränkt, bepaald.
	beschreiblich, uitspreeklijk, be- schrijfflijk.

eschuldert, vol schulden.	bloß, bloot.
eschuldigt, beschuldigd.	blühend, bloejend.
eschwerlich, ongemaklijk,	blutend, blutig, bloedig.
lastig.	bös, boos.
esseffen, bezeeten.	boshast, boosaardig.
esorgt, bezorgd.	brav, braaf.
esser, beter.	brauchbar, bruikbaar.
es beste, het beste.	bräuchlich, gebruikelijk.
eständig, bestendig.	braun, bruin.
estehend, bestaande.	breit, breed.
estimmt, bestemd.	brennend, brandend.
estürzt, ontfeld, ontroerd.	breshast, gebrekkig.
esubelt, bezoedeld.	brüderlich, broederlijk.
etagt, bejaard, bedaagd.	brünstig, vurig, driftig.
ebauerlich, betreurlijk.	buchstäblich, letterlijk.
etrogen, bedrogen.	buckelicht, gebult.
etrübt, bedroefd.	bunt, bont.
etrügligh, bedrieglijk.	bürgerlich, burgerlijk.
etslägerig, bedlegerig.	bussfertig, boetvaardig.
etsam, buigzaam.	E.
etwandert, ervaaren, bedree-	Christlich, kristelijk, chris-
ven.	telijk.
etwährt, bevestigd, geloof-	Ehymisch, scheikunstig.
waardig.	D.
etwagt, bewoogen.	Dämisch, onbesuisd, onge-
etwaglich, beweegelijk.	voelig.
etwacht, gewapend.	dankbar, dankbaar.
etweistich, bewijslijk.	dennerig, duister, sche-
etwgehend, bijgevoegd.	merig.
etwtauberend, betoverend.	demüthig, nederig, ootmoet-
etwtdig, verbindend.	dig.
etwter, bitter.	denkend, denkend.
etwtaß, bleek.	dergleichen, dergelijk.
etwttterig, bladrijk.	deutlich, duidelijk.
etwttu, blaauw.	deutsch, duitsch, hoogduitsch.
etwttulicht, blaauwächtig.	dicht, vast.
etwttud, blind.	dick, dik.
etwttgend, blixemend.	diebisch, diefächtig.

- dienlich, dienlijk.
 dienstbar, gediensig.
 dienstlos, dienstloos.
 dienstwillig, dienstwillig.
 dienstvren, dienstvrij.
 doppelt, dubbeld.
 doornicht, doornächtig.
 dreestigt, drekkig.
 dreift, stout.
 dringend, dringend.
 dreuhend, dreigend.
 duftig, dunstig, dampig.
 dumptig, vogtig.
 dunu, dun.
 duukel, donker.
 durchdringend, doordringend.
 durchgängig, algemeen.
 durchgebend, doorgaande.
 durchlöchert, gescheurd.
 durchscheinend, doorschijnend.
 durchtrieben, doortrapt.
 dürstig, arm, behoeftig.
 dürr, droog.
 durstig, dorstig.
 düster, duister.
- E.
- Eben, effen.
 echt, egt.
 eckig, hoekig.
 edel, edel.
 edelmützig, edelmoedig.
 ehelich, huwelijks, matri-
 monieel.
 eherbar, eerbaar.
 ehrenrührig, smaadelijk,
 eerroerend.
 ehrlieh, eerlijk.
 ehrlös, eerloos.
- ehrsam, eerzaam.
 ehrwürdig, eerwaardig.
 eiblich, gezworen.
 eifrig, ijverig.
 eigennützig, baatzugtig, in-
 haalig.
 eigentlich, eigenlijk.
 eigenthümlich, eigen.
 eifertig, vaardig.
 eilig, haastig.
 eierley, éénerlei.
 einfach, enkel.
 einfältig, eenvouwdig.
 eingedenk, gedagtig.
 eingefast, ingezet.
 eingehitzt, gewarmd.
 eingemacht, geconfijt, inge-
 legd.
 eingemauert, bemuurd.
 eingeschoben, ingelast.
 eingeschlossen, ingeslooten.
 eingewurzelt, ingeworteld.
 eingezoogen, afgetrokken.
 einhällig, eenparig.
 einig, eenig.
 einmützig, eenstemmig, een-
 paarig.
 eusam, eenzaam.
 einträchtig, eendragtig.
 einträglich, voordeelig.
 einzig, eenig.
 eitel, ijdel.
 etelhaft, walgend.
 elend, elendig.
 empfindlich, gevoelig, aan-
 doenlijk.
 ernstig, vlijtig, naarstig.
 eng, eng, nauw.

engliſch, engelagtig.
 entbloet, ontbloot.
 entfernet, afgelegen.
 entgegen, ſtrydig.
 entleent, ontleend.
 entubrigt, ontlagen.
 entzuktend, verrukkend.
 entzündet, ontfteeken.
 erbarmlich, erbarmlyk.
 erbaulich, ſtigelyk.
 erdettelt, gebedeld.
 erbittert, toornig, verbit-
 terd.
 erblich, erflyk.
 ererbt, geërfd.
 erfahre, ervaren.
 erforſchlich, doordringend.
 erfreulich, vrolyk, heugelyk.
 erfrifchend, verfriflend.
 ergeben, overgegeeven.
 ergoſlich, vermaaklyk.
 erhaben, verheven.
 erinnerlich, herinnerende.
 erkantlich, erkentlyk, dank-
 baar.
 erlaubt, toegelaaten, ge-
 oorloofd.
 erleidlich, draaglyk, lydelyk.
 erleuchtet, verlicht.
 erlogen, valsch, verdigt,
 geloogen.
 ermeſlich, meetelyk, meet-
 baar.
 ermidet, moede, vermoeid.
 ernſthaf, ernſtig. ●
 erörtert, beſliſt.
 erpicht, vooringenomen.
 erquickend, verkwikkend.

erſchöpflich, uitputtelyk.
 erſchröcklich, verſchrikkelyk.
 erſoffen, verzoopen.
 erſonnen, verzonnen.
 erſparet, geſpaard.
 erſprieſlich, voordeelig.
 erſticket, verſtikt.
 erſtochen, geſtoken.
 erwachſen, tot jaaren-geke-
 men.
 erwählet, verkooren.
 erweislich, beweezen.
 erwünſcht, wenschelyk, ge-
 wensch.
 erwürget, gewurgd.
 erzürnet, vergramd, vertoornd.
 erzwungen, gedwongen.
 eſelhaft, plomp.
 euſerlich, uiterlyk.
 ewig, eeuwig.

8.

fabelhaft, fabelagtig.
 fähig, bekwaam.
 fabrloſig, agteloos.
 falſch, valsch.
 faltig, geplooid.
 farbige, verwig.
 faul, vadſig, luy, traag.
 fehlbar, feilbaar.
 feig, bloohartig.
 feik, veilbaar.
 fein, fyn.
 feindlich, vyandig.
 feiſt, vet.
 feſtig, vol klippen.
 fern, ver-afgelegen, verr.
 fertige, vaardig.

B b 3.

feſt.

- fest, vast.
 fett, dik.
 feucht, vochtig.
 feurig, vuurig.
 feyerlich, plechtig.
 fzig, vrekkelig, karig.
 fufter, duister.
 flach, vlak.
 vechtig, bevlakt.
 fleischig, vleezig.
 fleisig, vlytig, naarstig.
 fliechend, vlugtende.
 fliehend, loopende, vloejend.
 flüchtig, vlugtig.
 flüsig, vloeibaar.
 folgend, volgende.
 förmlich, uitdrukkelyk.
 französisch, fransch.
 fräßig, gulzig.
 frisch, roekeloos, vermetel, stout.
 fremd, vreemd.
 freudig, vreugdig, blygeestig.
 freundlich, vriendelyk.
 frey, vry.
 freugebig, milddaadig.
 freywillig, vrywillig.
 friedlich, vreedzaam.
 frisch, fris.
 froh, fröblich, vrolyk.
 fromm, vroom, deugdzzaam.
 frostig, koudelyk.
 fruchtbar, vruchtbaar.
 früh, vroe.
 füzlich, gevoegelyk.
 fürchterlich, schrikkelyk.
 furchtsam, beschroomd.
 fürstlich, vorstelyk.
 fürwizig, nieuwsgerig.
- G.
- Gallicht, galächtig.
 gangbar, gangbaar.
 ganz, gansch.
 gar, gaar.
 garstig, lelyk.
 gebirgig, bergächtig.
 geboren, gebooren.
 gebothen, gebooden.
 gebräuchlich, gebruikelyk.
 gebrechlich, gebrekkig.
 gebüct, gebukt.
 gebührlich, betaamelyk.
 gebürtig, geboortig.
 gedämpft, getemd.
 gedruct, gedrukt.
 geduldig, geduldig.
 gefährlich, gevaarlyk.
 gefällig, behaaglyk, aange-naam.
 gefällig, verscheenen.
 gefalten, gevouwen.
 gefangen, gevangen.
 gestiffen, yverig.
 gestochten, gevlochten.
 gestüzt, gevleugeld.
 gefräßig, gulzig.
 gefroren, bevrooren.
 gegossen, gegooten.
 gebact, gehakt.
 gehässig, haatelyk.
 geheim, geheim.
 gehörig, behoorlyk.

gehoorsam, gehoorzaam.	geschmolzen, gesmoken.
geil, geil.	geschuppt, geschubt.
geistlich, geestelyk.	geschwäsig, snappig.
gezig, gierig.	geschwind, gewind, schielik.
gelassen, gemaatigd.	geschwollen, gezwollen.
geib, geel.	geschworen, gezworen.
gelegen, gelegen.	gesegnet, gezegend.
gelehrsam, leerzaam.	gesellig, gezellig.
geleert, geleerd.	geset, gezet, gesteld.
geleert, geleegd.	gesinnet, gezind.
gelind, toegeevend, rek- kelyk.	gesittet, gemanierd, be- schaafd.
gemächlich, gemaklyk.	gesonnen, genegen.
gemäßiget, gemaatigd.	gesotten, gezooden.
gemästet, gemest.	gespigt, gespist.
gemein, gemeen.	gesponnen, gesponnen.
genau, gezegd, genoemd, gemeld.	gesprächig, spraakzaam.
genau, naauw.	gestaltet, gesteld.
geneigt, geneigd, genegen.	geständig, bekennende.
genügsam, genoegzaam.	gestrig, van gisteren.
gerad, recht.	gestriekt, gestikt.
geräuchert, gerookt.	gestiefelt, gelaarsd.
geraum, ruim.	gestirnt, gestern.
gerecht, rechtvaardig.	gestochen, gestoken.
gerichtlich, gerechtelyk.	gestriekt, gebraid, gebreid.
gering, gering.	gestürzt, gestort.
getonnen, geronnen.	gesund, gezond.
gerunzelt, gerimpeld.	gethan, gedaan.
gesalbet, gezald.	getheilt, gedeeld.
gesamt, geheel.	getreu, getrouw.
geschäftig, bezig.	getrost, getroost.
gescheid, verstandig, schran- der.	gewaltig, magtig.
geschickt, geschikt.	gewebt, geweeven.
geschliffen, gesleepen.	gewichtig, gewichtig.
geschlossen, gesloten.	gewinnfüchtig, winzigtig.
geschmeidig, taai, leenig.	gewis, gewis.

gewissenhaft, godvrugtig,	grindig, scharftig.
gemoedelyk.	grob, grof.
gewogen, toegedaan.	grof, groot.
gewoëhlyk, gewoonlyk.	grofmüthig, grootmoedig.
gewéëbt, overwulfd.	grün, groen.
gewonnen, gewonnen.	gründlich, grondig.
gewerken, geworven.	grinend, groenend.
gewürzt, gekruid.	gültig, geldig, wettig.
geziemend, betaamelyk.	günstig, gunstig.
gezwungen, gedwongen.	gut, goed.
giftig, vergiftig.	gütig, goedäartig.
glänzend, glanzig, glinstere- rend.	gutbätig, goeddoende.
gläsern, van glas.	gutwüßig, goedwillig.
glatt, glad.	
glaubhaft, glaublich, ge- looflyk.	S.
gleich, gelyk.	Sären, van hair, hairen;
glimpflich, bescheiden.	bager, mager, schraal.
glücklich, gelukkig.	halb, half.
glühend, gloejend.	halsstarrig, hardnekkig.
gnädig, genadig.	hämisch, boosaardig.
gelden, gulden, gouden, van goud.	handgreiflich, tastelyk.
gottesfürchtig, godvrugtig.	häufen, van hennip.
göttlich, goddelyk.	barsch, ruw, hard.
gottlos, godloos.	hart, hard.
gottselig, godzalig.	haftig, haastig. (häßlich, ha- telyk.)
gräßlich, graaflyk.	häufig, overvloedig.
gram, gram, boos.	häuslich, huislyk.
gran, graauw.	hausfäsfig, woonagtig.
gränlicht, graauwächtig.	heftig, heftig.
graulich, gruwelyk.	heidnisch, heidensch.
grausam, wreed.	heilbar, geneesbaar.
greiflich, tastelyk.	heilig, heilig.
griechisch, grieksch.	heillos, heilloos.
grimmig, verwoed, grim- mig.	heilsam, heilzaam.
	heimlich, heimelyk.
	heiser, heisch, heesch.
	heisch, heet.

beiter, helder.
 hell, klaar.
 herb, scherp, wrang.
 heroïsch, heldhaftig.
 herrisch, heerszugtig.
 herrlich, heerlyk.
 herrschaftlich, heerächtig.
 herrschend, heerschend.
 herzbast, moedig.
 herzig, lief.
 herzlich, hartelijk.
 herzoglich, hertoglijk.
 herzstarkend, hartsterkend.
 himmlisch, hemelsch.
 hinter, van agteren.
 hinterlich, hinderlijk.
 hinkend, mank, hinkend.
 hinterlistig, listig.
 hinfällig, vergankelijk, bouw-
 vallig.
 hinfällig, agteloos, stordig.
 historisch, historisch.
 hitig, heet.
 hoch, hoog.
 hochmütig, trots, hoog-
 moedig.
 hörterig, hobbelig, bultig.
 hoffärtig, hovaardig.
 höflich, hofflijk, beleefd.
 hönisch, verägtend, hoonend,
 schimpend.
 hol, hol.
 hold, toegedaan, genegen.
 holdselig, beminnelijk, vrien-
 delijk.
 holpericht, ruig, hobbelig.
 hölzern, van hout, houten.
 holzig, houtig.

hübsch, hups.
 hudelicht, ongedaan, gescheurd,
 gelapt.
 hungerig, hongorig.
 hurtig, gezwind, vaardig,
 vlug.

3.

Jähe, schielijk, steil.
 jachzornig, oplopend, kor-
 zelig.
 jährig, jaarig.
 jährlich, jaarlijks.
 jämmerlich, jammerlijk.
 jähimstig, vuurig.
 inländisch, inlandsch.
 innerlich, innerlijk.
 irben, van aarden.
 irbisch, aardsch.
 irer, irend, doolend.
 irrig, valsch.
 jüdisch, joodsch.
 jung, jong.
 jungfräulich, maagdelijk.
 jüngst, de jongste.

8.

Kahl, kaal.
 kalbern, kalfs.
 kalt, koud.
 karg, gierig.
 kanderwälsch, koeterig, brab-
 beltaal.
 kaiserlich, keizerlijk.
 keck, stout, vermetel.
 kennbar, kennelijk.
 kernich, wat hard, pitächtig.
 kensch, kuisch.

B b s

Lin

- kindisch, kindsch.
 kindlich, kinderlijk.
 kinn tam gemaakt, mak.
 kitsch, kittelagtig.
 kläglich, klaaglijk.
 klar, klaar.
 klein, klein.
 klug, wijs, kloek.
 knapp, knap, zuinig.
 knechtisch, dienstbaar.
 knotig, noestig.
 koniglich, koninglijk.
 kostbar, kostbaar.
 kostlich, kostelijk.
 kotig, beslijkt, modderig.
 kräftig, kragtig.
 kraftlos, kragtloos.
 krank, krank, ziek.
 kränklich, ziekelijk.
 krätzig, schurft.
 kraus, gekroest.
 kriechend, kruipend.
 kriegerisch, oorlogsgezind.
 kröppig, kwabbig, kroppig.
 krumm, krom.
 kühlend, verkoelend.
 kühn, kuu, vrijmoedig,
 koen.
 kümmerlich, moejelijk.
 kund. kundbar, bekend.
 kundig, ervaren.
 künstlich, kunstreich, kunstig.
 kurz, kort.
 kurzweilig, kortswijlig.
- L.
- lächerlich, belachelijk.
 lahm, lam.
 lang, lang.
 langlicht, langwerpig, lang-
 agtig.
 langrand, langrond.
 langsam, langzaam.
 langmüthig, langmoedig.
 langweilig, verdrietig, lang-
 wijlig.
 langwierig, langduurig.
 last, vermoeid, traag.
 lasterhaft, ondeugend.
 lästerlich, eerloos, lasterlijk.
 latinisch, latijnsch.
 lau, laulieb, laauw.
 laufend, loopend.
 laufig, loops.
 lausig, luizig.
 laut, luid, helder.
 lauter, zuiver.
 lebend, lebendig, leevendig.
 leckerhaft, lekker.
 ledern, lederen.
 ledig, leet, ledig, leeg.
 leibeigen, slaafsch.
 leiblich, lighaamlijk.
 leicht, ligt.
 leichtfertig, ligtvaardig.
 leichtgläubig, ligtgeloovig.
 leidend, lijdend.
 leidlich, lijdelijk.
 leimicht, leemagtig.
 leinen, linnen.
 leis, zagt.
 lesbar, leserlich, leesbaar.
 legt, laatst.
- leuts
- lächelnd, lagchende.

teutselig, beleefd, vriendelyk.

lieblich, beminnellyk.

liebreich, liefderyk.

liebreizend, bekoorlyk.

liegend, liggend.

lind, gelind, zagt.

link, links.

listig, listig.

loblich, loflyk.

loedig, gekruld.

los, los, vry.

lofter, dat luchtgaten heeft.

luderlich, ongeregeld.

lufftig, luchtig.

lügenhaft, leugenagtig.

lufferu, van eene ongergelde eetlust, belust.

lustig, vermaakelyk.

M.

Mächtig, magtig.

mager, mager.

magnetisch, aantrekkende.

majestätisch, staartig, dechtig.

mancherley, verscheide.

manchfaltig, menigvuldig.

mangelhaft, gebrekkig.

mannbar, manbaar.

männlich, mannelyk.

mäßig, maatig.

mastig, vet, gemest.

mat, mat.

meisterlich, meesterlyk.

menschlich, menschlyk.

merklich, merkelyk.

merkсам, opmerkzaam.

merkwürdig, merkwaardig.

mild, mild.

minder, minder.

misgönstig, nydig, wangunstig.

mislich, onzeker, misfelyk.

misträulich, mistroawend.

misvergnügt, onvergenoegd.

mitleidig, meddoogend.

mittägig, zuidelyk.

mittelmäßig, middelmaatig.

möglich, mogelyk.

monathlich, maandelyk.

mondsüchtig, maanziek.

morastig, moeraslig.

mörderisch, moordadig.

müd, moede.

mühsam, moejelyk.

mundlich, mondelyk.

munter, leevendig.

murb, murw.

murrisch, knorrig, nors.

müßig, vadig, ledig.

muthig, moedig.

mütterlich, moederlyk.

muthwillig, moedwillig.

N.

Nachbarlich, nabuurlyk.

nachdenklich, nadenkelyk.

nachlässig, nalaatig, agge-loos.

nächst, naast.

nächtlich, duisterlyk.

nackend, naakt.

nagend, knaagend.

nabe, naby.

nabrhaft, voedzaam.

namhaft, genaamd.

naïeff, dwaas, zot.
 aaschig, snoepig.
 natuurlich, natuurlyk.
 nebelicht, nevelagtig.
 neidifch, nydig.
 nervicht, zenuwächtig.
 nett, zindelyk, net.
 neu, nieuw.
 nenlich, voorledeu, onlangs.
 nichtig, nul, van geener
 waarde.
 nieder, niedrig, laag.
 niederträchtig, verächtelyk.
 niedlich, lekker.
 noth, nöthig, noodig.
 nothdürftig, nooddruftig.
 nüchtern, nuchteren.
 nutz, nützlich, nuttig.

O.

Obgenannt, bovengenoemd.
 ober, opperst.
 oberfte, de hoogfte, op-
 perfte.
 ochfenhaft, boersch, lomp.
 offen, open.
 offenbar, openbaar.
 offenberzig, openhartig.
 offentlig, openlyk.
 ohumächtig, onmachtig,
 zwak.
 ordentlich, ordentelyk.

P.

Papieren, van papier.
 papiftifch, roomsch.
 parteyifch, partydig.
 pergamenten, van parkement.

perfönlich, perzoneek.
 pestilenzifch, besmettelyk.
 pflichtmäßig, pligtmaatig.
 platt, plat.
 plöglich, fchielyk.
 plump, plomp.
 poetifch, poëtifch, dicht-
 kundig.
 poffirlich, aardig, drollig.
 prachtig, prachtig.
 preiswürdig, pryswaardig.
 priesterlich, priesterlyk.
 propheetifch, propheetifch.
 pur, zuiver.

R.

Raagierig, wraakzuchtig.
 rathfam, raaczaam.
 ratsherrlich, raadsheerlyk.
 rammelicht, ontugtig, ritzig.
 rar, zeldzaam, raar.
 rasend, raazend.
 raubgierig, roofgierig.
 rauchend, rookend.
 räucherig, berookt, rook-
 agtig.
 räubig, fchurft.
 rauch, ruig.
 raub, fcherp, bar.
 raumig, ruim.
 rauschig, dronken, beschon-
 ken.
 recht, recht.
 rechtlich, gerechtelyk.
 rechtmäßig, rechtmaatig.
 rechtschaffen, waarachtig, regt-
 schapen.
 redlich, opracht.

rege,

regt, beweegbaar.
 regelmâssig, regelmaatig.
 regierend, regeerend.
 reich, ryk.
 reif, ryp.
 rein, rein.
 reinlich, zindelyk.
 reisefertig, reisvaardig.
 reisend, reizend.
 rettend, te paard rydende.
 reizend, aantrekkellyk.
 reuend, boetvaardig.
 richterlich, gerichtelyk.
 richtig, recht, rechtvaardig,
 geregeld.
 ritterlich, ridderlyk.
 rob, raauw, groen.
 römisch, roomsch.
 rosenroth, roozenrood.
 roth, rood.
 rosig, snottig.
 ruchlos, onheilig, roekeloos.
 ruchtbar, rugtbaar.
 rückfällig, wederkeerig.
 rückgängig, aarzelend.
 rückständig, overblyvend.
 ruhig, gerust.
 rühmlich, pryslyk.
 rund, rond.
 runzelich, gerimpeld.

S.

Sacht, zagt.
 saftig, sappig.
 salzig, zout, zittig.
 sandig, zandig.
 sanft, zagt, leenig.
 sanftmüthig, zagtzinnig.

sattsam, genoegzaam.
 sauber, zuiver.
 saumselig, langzaam, traag.
 saur, sauer, zuur.
 säurlich, wrang.
 saursüß, zuurzoet.
 schachtmatt, schaak en mat.
 schäckticht, gespikkeld.
 schadhaft, beschadigd.
 schädlich, schadelyk.
 schal, vervloogen, laf, wab-
 gend.
 schäl, scheel.
 schalkhaft, schelmächtig.
 schambast, beschaamd.
 schamroth, schaamrood.
 schandbar, schändlich, schan-
 delyk.
 scharf, scherp.
 scharfsichtig, scherptziende.
 scharfsinnig, scherptzinnig.
 schärtig, geschaard.
 schätbar, schatbaar.
 scheinbar, blykbaar.
 scheinend, schynende.
 schelmisch, kwaadaartig,
 schelmsch.
 scherzend, lagchend, schert-
 zend.
 scherzhaft, kortswylig.
 scheu beschroomd, schuw.
 scheuslich, afschuwelyk.
 schief, scheef.
 schielend, scheel.
 schiffbar, bevaarbaar.
 schimmlicht, beschimmeld.
 schimpflich, smaadelyk.
 schlafend, slaapend.

B b 7

schlief

- schlâferig, slaaperig.
 schlaflos, slaaploos.
 schlaffsichtig, slaapzuchtig.
 schlammig, modderig.
 schlank, dun.
 schlau, slim.
 schlecht, gemeen, slecht.
 schlechterhaft, lekker.
 schleichen, kruipend.
 schleppen, sleepend.
 schlimm, ondeugend, scheef.
 schlottericht, haveloos, slordig.
 schlummerig, sluimerig.
 schlüssig, sluitend.
 schmâchtig, schraal, mager, rank.
 schmâchhaft, smaakelyk.
 schmâhlich, smaadelyk.
 schmal, smal.
 schmäuelend, vleyend.
 schmeidig, smeedbaar, smeedig.
 schmierig, smeerig, morsig.
 schmerzhaft, smertelyk.
 schmutzig, morsig.
 schneidend, snydend.
 schnell, snel.
 schnippisch, verâchtende, bits.
 schön, smood.
 schön, schoon, mooy.
 schreckhaft, vreesâgtig, verwaard.
 schrag, schuin, scheef.
 schriftlich, schriftelyk.
 schâchtern, schuw.
 schuldig, schuldig.
- schuldschisch, verwaand.
 schwach, zwak.
 schwammig, sponsâgtig, voos.
 schwanger, zwanger.
 schwarz, zwart.
 schwachhaft, snappig.
 schwefelicht, zwavelig.
 schwer, zwaar.
 schwermûchtig, zwaarmoedig.
 schwierig, ongemakkelyk.
 sehulich, vurig, verliefd.
 seicht, laag.
 seiden, zyden, van zyde.
 selig, zalig.
 seltsam, zeldzaam.
 sicher, zeker.
 sichtbar, zichtbaar.
 siech, ziek.
 siegend, zegepraalend.
 silbern, zilveren.
 singend, zingend.
 sinnlich, zinnelyk.
 sinnlos, zinloos.
 sinnreich, vernuftig, schrand.
 sittig, sitfam, geschikt, zedig.
 sitlich, zedelyk.
 sitzend, zittend.
 solch, zulk.
 sonderbar, sonderlich, zonderling.
 sorgfâltig, zorgvuldig.
 spanisch, spaansch.
 sparsam, spaarzaam.
 spat, spät, traag.

spisfundig, sneedig, spits- vinnig	tauglich, goed, bekwaam.
spis, spigig, spits.	taumkend waggelend, rui- melend.
spöttisch, smaadelijk, spot- tend.	teig, teigig, week, tets, murw.
spröb, spits, stuursch.	teufelisch, duivelsch.
stachelicht, steekend.	thätig, werkzaam, daade- lyk.
stammend, stamelend.	theilhaft, deelächtig.
standhaft, standvastig.	thener duur.
stark sterk.	thierisch, dierlyk.
stattlich, staatelyk, deftig.	thonig, leemächtig.
staubicht, stuivig, stoffig.	thranend, weenend.
steif, styf.	thunlich, doenlyk.
steinicht, steenächtig.	tief, diep
storbend, stervend.	tieffinnig, diepzinnig.
stet. stät, stade, gestadig.	tobend, woedend.
stil, stil.	tödlich, doodelyk.
stinkend, stinkend.	todt, dood.
stolz, trots, stout, fier.	thöricht, gek, dwaas.
störig, wonderlyk, nors.	toll, dol.
strafbar, sträfsich, strafbaar.	tölpisch, lomp, onbeschaafd.
streitbar, srydbaar.	töuend, klinkend.
streitig, srydig.	töpfern, aardsch, van kley.
streng, streng.	tragbar, dragbaar.
stumm, stom.	träge, saul, traag, luy.
stumpf, stomp.	traurig, treurig.
stürmisch, stormig.	trefflich, treffelyk.
sumpfigt, moerasig.	tren trouw, getrouw.
sündig, zondig.	trenlos, trouwloos.
sündlich, schuldig.	triefend, druipend.
süß, zoet.	trocen, droog.
süßlich, lal, zoetächtig.	tröstlich, trostrech, trooste- lyk.
Z.	trübselig, elendig.
Zadelhaft, bestraffelyk.	trunken, dronken.
täglich, dagelyks.	tüchtig, bekwaam.
tapfer, dapper.	tüchtich, listig.
taub, doof.	

engensfam, tugendhaft, deugd- zaam.	verbrannt, verbrand.
tumm, dum, dom.	verbunden, verpligt.
tunkel, dunkel, donker.	verdächtig, verdagt.
tirkisch, turksch.	verdammlich, verdoemelyk.
tyrannisch, tyrannisch.	verdamm't, verweezen, ver- doemd.
	verdanlich, verteerend, ver- duwelyk.
	verdeckt, bedekt.
	verderblich, verdervelyk.
	verdienstlich, verdienstelyk.
	verdorben, verdorven, be- dorven.
	verdröesslich, verdrietig.
	verdroffen, gemelyk, luste- loos.
	verewiget, verëeuwigd.
	verfallen, vervallen.
	verfälscht, vervalscht.
	verfänglich, nadeelig, nutte- loos
	verflossen, voorleden, ver- loopen.
	verflucht, vervloekt.
	verfolgt, vervolgd.
	vergaugen, voorbygegaan, voorleden.
	vergeblich, vergeefs.
	vergänglich, vergankelyk.
	vergeßlich, vergeetelyk.
	vergiftet, vergeeven.
	vergnügt, vergenoegd.
	verhärtet, verhard.
	verhaßt, haarelyk.
	verheirathet, getrouwd.
	verhinderlich, hinderlyk.
	verhust, ontugtig, hoersch.
	verkappet, vermömd.

- verkeert, verkeerd.
 verkürzt, verkort.
 verlegt, gewond, bezeerd.
 verlannderisch, lasterzugtig.
 verliest, verliefd.
 verlobt, verloofd.
 verlohren, verlooren.
 vermeidlich, vermydelyk.
 vermischt, gemengd.
 vermutlich, bewyslyk, ver-
 moedelyk.
 vernünftig, redelyk.
 verächtersch, verraaderlyk.
 verrucht, eerloos.
 verschillen, verscheiden.
 verschlagen, slim, loos,
 listig.
 versengt, verzengd.
 verset, verzet.
 versichert, verzekerd.
 versilbert, verzilverd.
 verständig, verstandig.
 verstandlich, verstaanlyk.
 verstoekt, verhard, verstoekt.
 verstopft, gestopt.
 verstümmelt, afgehouwen,
 verminkt.
 versucht, beproefd.
 verteufelt, duivelsch.
 vertilgt, verdelgd.
 verträglich, gezellig.
 verträulich, gemeenzaam.
 vertrouwt, vertrouwd.
 verwandt, vermaagschapt.
 verwegen, roekeloos, ver-
 metel.
 verweislich, verwerpelyk,
 berispelyk.
 verbeslich, verdervelyk, be-
 dervelyk.
 verwundet, gewond.
 verzuftend, verrukkend, in-
 neemend.
 verzeift, wanhoopig.
 vichisch, onbeschoft, beest-
 agtig.
 viel, veel.
 vierektigt, vierkantig.
 vnsliegend omleggend.
 vnständig, omstandig.
 vnabulich, ongelyk.
 vnauständig, onbetaamelyk.
 vnartig, onhebbelyk.
 vnbandig, ongetemd.
 vnbarmerzig, onbarmhartig.
 vnbegreftlich, onbegrypelyk.
 vnbeant, onbekend.
 vnbestänmert, onbekom-
 merd.
 vnbeschädigt, onbeschadigd.
 vnbeselt, onbeziel.
 vnbesonnen, onbezonnen.
 vnbeständig, ongestadig.
 vnbeuwiglich, onbeuueglyk.
 vnbeuohnt, onbeuwoond.
 vnbillig, onbillyk.
 vnchristlich, ontrouw, wreed.
 vndanckbar, ondankbaar.
 vndienstlich, ondienstlig.
 vnepen, onëffen.
 vnrecht, onwettig, onrecht-
 vaardig.
 vnehrlich, onëerlyk.
 vneinig, ongelyk, onëenig.
 vnendlich, onëindelyk, on-
 eindig.

ments

- meentbehrlich, noodzaaklyk. ongezwommen, ongedwongen.
 uerbittlich, onverbiddelyk. ungläubig, ongeloovig.
 uerforschlich, ondoordringelyk. ungläublich, ongeloofbaar.
 uergründlich, grondeloos. ungleich, ongelyk.
 uerhört, ongehoord. unglücklich, ongelukkig.
 uerlaubt, ongeoorloofd. ungnädig, ongenadig.
 uermeßlich, onmeetelyk. ungültig, kragteloos.
 uerfätlich, onverzadelyk. ungunstig, ongeneigd.
 uerschroeten, onvertzaagd. unhöflich, onbeschaafd.
 uerwartet, onverwagt. unkeusch, onkuisch.
 unfähig, onbekwaam. krafäftig, onmachtig, kragteloos.
 unfeilbar, onfeilbaar. unkundig, onkundig.
 ungebürlich, onbetaamelyk. unlustig, bedrukt, onlustig.
 ungeduldig, ongeduldig. unmaßig, onmaatig.
 ungehalten, kwaad, ongehouden. unmittelbar, onmiddelbaar.
 ungebuer, gedrogtelyk. unmöglich, onmogelyk.
 ungehorsam, ongehoorzaam. unmündig, onmondig.
 ungemein, ongemeen. unmuthig, bedroefd, mismoedig.
 ungenannt, naamloos, ongenoemd. unnatürlich, onnatuurlyk.
 ungeneigt, ongenegen. unmöthig, onnoodig, noodeloos.
 ungetad, oneffen, ongelyk. unnuß, onnut.
 ungerecht, onrechtvaardig. mordentlich, ordenloos, ongeregeld.
 ungereimt, ongerymd. unparthenisch, onpartydig, onzydig.
 ungeschick . onvoorzigtig, ongeschickt, ongeschikt. unpäßig, onpafelyk.
 ungeschick, ongeschikt. unsittig, onhebbelyk.. unrecht, onrecht.
 ungestüm, oploepend, onstuimig. unreif, onryp.
 ungefund, ongezond. unrein, onrein.
 ungeübt, onbedreeven. unrichtig, valsch, onwettig.
 ungewohnt, ongewoon. unruhig, onrustig.
 ungezählt, ongeteld. unschlüssig, onzeker.
 ungezogen, onordentelyk. unschuldig, onschuldig.
 ungewisfelt, ongetwyfeld. unsicher, onzeker.
 ungewisfelt, ongetwyfeld. unsinnig, onzinnig.

unsterblich, onstervelyk.	unverschuldet, onschuldig.
unstreitig, onbetwistelyk.	unversehen, onvoorzien.
unterschieden, onderscheiden.	unverschuldig, onverzoenelyk.
unterschiedlich, onderscheidelyk.	unversorgt, onbezorgd.
untersezt, gedrongen, lyvig.	unverständig, onverstandig.
unterthänig, onderdaanig.	unverwerflich, onbestraffelyk.
unterwürfig, onderworpen.	unverweslich, onverdervelyk.
untheilbar, ondeelbaar.	unverzagt, onvertzaagd.
untreu, ontrouw, trouwloos.	unvergreiflich, onnadeelig.
untüchtig, onbekwaam.	unwerth, verächtelyk.
unüberwindlich, onöverwinne-lyk.	unwiltig, onwillig.
unveränderlich, onveränderlyk.	unwissend, onweetend.
unverantwortlich, onverantwoordelyk.	unwürdig, onwaardig.
unverbesserlich, onverbeterlyk.	unzeitig, onryp.
unverbothen, toegelaaten.	unzufrieden, misnoegd.
unverbreunlich, onbrandbaar.	unzulänglich, ongenoegzaam.
unverdaulich, onverduwelyk.	vogelfrey, vogelvry.
unverdeckt, ongedekt.	volkreich, volkryk.
unverdroffen, luchtig, onvermoeid.	voll, vol.
unverfälscht, onvervalscht.	vollblütig, bloedryk.
unvergaugt, onvergenoegd.	vollkommen, volkomen.
unverhopt, onverhoopt.	vollständig, volstandig.
unverletzt, onverbreekelyk.	vonnöthen, noodzaaklyk.
unvermeidlich, onvermyde-lyk.	vorder, voorgaande, voorste.
unvermögend, onvermogend.	vorgedacht, gemeld.
unvernünftig, onredelyk, redeloos.	vorzig, voorig.
unverrichtet, onverrigt.	vorläufig, voorafgaande.
unverrückt, standvastig.	vornehm, gewigtig, voor- naam.
unverschämt, onbeschaamd.	vorräthig, in voorraad.
	vorsetlich, voorbedagtelyk.
	vortheilhaft, voordeelig.
	vortrefflich, voortreffelyk.
	vormisig, nieuwsgierig.
	üppig, ontuchtig, dattel.
	uralt, zeer oud.
	ursprünglich, oorspronglyk.

W. Wach.

W.

Wachtsam, waakzaam.	widerwärtig, tegenstrydig.
wachsam, wessend, groeijend.	wild, wild.
wader, wakker.	wiltig, -willig.
wahrwoisig, krankzinnig.	wiltührlich, willkeurig.
wahr, waar.	wiudicht, winderig.
wahrhaft, waarachtig.	winzig, dwergachtig, klein.
wahrscheinlich, waarichynlyk.	wirtlich, daadelyk.
wassend, kookend.	wissend, wissentlich, bekend.
wanfelbar, veranderlyk.	wöchentlich, weekelyk.
wankend, waggelend.	wobhaft, woonächtig.
wandelbar, veranderlyk.	wohlbedacht, overlegd.
während, duurend.	wohlbestelt, gevestigd.
warm, warm.	wohledel, edel.
wässerig, vochtig, waterig.	wohlehrwürdig, eerwaardig.
wehinützig, bedrukt.	wohlfeil, goedkoop.
wehrhaft, weerbaar.	wohlgebildet, welgedaan.
wehrlos, wapenloos, weerloos.	wohlgefällig, aangenaam.
wehrt, waard, waardig.	wohlgenuth, moedig.
weiblich, vrouwelyk.	wohlgerathen, welgeboren.
weich, week.	wohlgesinnet, welgezind.
weiblich, zegt.	wohlgewogen, zeer toegengen.
weichnützig, teder.	wohlklingend, welluidend.
weidlich, dapper, wakker.	wohlredend, welspreekend.
weise, wys.	wohlruehend, welriekend.
weiss, wit.	wohlthätig, weldoende.
weit, wyd, ruim.	wollüstig, wellustig.
weit, ver.	wucherlich, woekerig.
welt, vervallen, verwelkt.	wunderbar, wonderbaar.
weltlich, waereldsch.	wunderlich, wonderlyk.
wenig, weinig.	würdig, waardig.
wesentlich, wezenlyk.	wurmstichig, wormsteekig.
wichtig, gewigtig.	wüst, schunzig, morsig.
widerig, ltrydig.	wüst, woest.
widerstandig, wedespaanig.	wüthend, woedend, razend.
	wüthig, verwoed.

- 3**
Baghaft, vreesagtig, be-
 vreesd.
zäbe, kleevig, taay.
zählbar, telbaar.
zahulos, tandeloos.
zahm, tam.
zänkisch, twistgierig.
zart, teer.
zärtlich, zagt.
zauderisch, traag, teemend,
 sammelend.
zechfren, gelag vry.
zehrfren, vrygehouden.
zeitig, ryp.
zeitlich, tydelyk.
zerstreuet, veritrooid.
ziemlich, redelyk, taamelyk.
zierlich, fraaij, cierlijk.
zinsbar, cijsbaar.
zitternd, sidderend.
zornig, toornig.
züchtig, kuisch.
zuckerfah, zuikerzoet.
zufällig, gevallig.
zufrieden, tevreden.
zugehörig, toebehoorend.
zugespigt, gespist.
zugethan, toegedaan.
zukünftig, toekomstige.
zulänglich, genoegzaam, toe-
 reikend.
zulässig, toegelaaten, geoor-
 loofd.
zureichend, genoeg, toerei-
 kend.
zuständig, toebehoorend.
zuräglich, voordeelig.
zuwider, strijdig.
zweifelhaft, twijfelagtig.
zwendentig, dubbelzinnig.
zweyerley, tweeërlei.
zwiefältig, dubbeld.
zwiespaltig, wiestig, verschil-
 lend, onéens, onéenig.

E I N D E.

